

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★
5202

क्रम संख्या _____

काल नं० _____

खण्ड _____

श्री जिनायनमः
(श्री हेमचंदाचार्य कृत)
योगशास्त्रं गुजराती भाषांतर.

मूल, तेनो अर्थ तथा तेमनीज करेखी
टीकानां जावार्थ सहीत.

संस्कृतपरधी गुजरातीमां
(जामनगरवाला पंडित श्रावक हीराबाला वि. । हंसराज)

(पासे जाषांतर करावी)

छपावी प्रसिद्ध करनार.

श्रा० नीमसिंह माणेक

श्री मुंबईमां

निर्णयसागर मुद्रायंत्रमां छाप्युं.

संवत् १९५५

सन् १८९९

પ્રસ્તાવના.

શ્રી હૈમચંદ્રાચાર્યનું નામ કેવલ જૈનીઝંજ જાણે છે, ઇટહુંજ નહીં, પણ આ સુધરેલા સમયમાં જરતસ્તંડનાં સર્વ આર્યો, તથા પાશ્ચિમાત્ય વિદ્વાનોમાં પણ તેમનું નામ મશહૂર છે. તે આચાર્ય મહારાજ વિક્રમ સંવત તેરના સૈકામાં ગુર્જરપતિ કુમારપાલનાં વચ્ચતમાં થયેલા છે. તેમનું વિશેષ વૃત્તાંત કુમારપાલપ્રબંધ, તથા પ્રબંધચિંતામણી આદિક ગ્રંથોથી જાણી લેવું. તેજ કુમારપાલ રાજાનાં રાજમાન્ય ગુરુ હતા; અને તેથી કુમારપાલ રાજા તેમની આજ્ઞાને મસ્તકપર ધરતા હતા. વલી તે વચ્ચતનાં બ્રાહ્મણો આદિક સર્વ વિદ્વાનોમાં તેજ પોતાની અપૂર્વ વિદ્યાથી સર્વોપરીપણું જોગવતા હતા; તથા તેમના કરેલા અનેક ઉત્તમ ગ્રંથો વાંચવાથી હાલના વિદ્વાનો પણ તેમનું અપૂર્વ જ્ઞાન જોઈ આશ્ચર્ય પામે છે. કેમ કે, તેમણે વ્યાકરણ, કોશ, ન્યાય, સાહિત્ય, કાવ્ય, નાટક, યોગ, નીતિ, વૈરાગ્ય વિગેરે અનેક વિષયોનાં ઉત્તમ રહસ્યવાલા હૈમવ્યાકરણ, હૈમીયનામમાલા, ન્યાયતત્ત્વતરંગ, અલંકારચૂડામણિ, કાવ્યાનુશાસન, દ્વાયાશ્રય મહાકાવ્ય, ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરુષ ચરિત્રમહાકાવ્ય, ડ્રૌપદી નાટક, યોગશાસ્ત્ર, અર્હણ્નીતિ, વૈરાગ્ય દીપિકા, વીતરાગ સ્તોત્ર, માગધી વ્યાકરણ, દેશીયનામમાલા, હરિશ્ચંદ્રચંપુ વિગેરે સૈકડો ગ્રંથો બનાવ્યા છે. સર્વ મલી તેમણે સાડાત્રણ ક્રોડ શ્લોકની રચના કરેલી કહેવાય છે; અને તેમાંનાં હાલ પણ ઘણાં ગ્રંથો આપણી દૃષ્ટિયે પડે છે, અને તેમાં રહેલું અપૂર્વ રહસ્યવાલું તેમનું જ્ઞાન જોઈ દરેક વિદ્વાન પોતાનું મસ્તક આશ્ચર્યથી ઘુણાવ્યા વિના રહેતો નથી. હવે તેજયે જે ગ્રંથો રચેલા છે, તે પૈકી આ “યોગશાસ્ત્ર” (કે જેનું બીજું નામ “અધ્યાત્મોપનિષદ્” છે,) પણ એક છે. આ મૂલ ગ્રંથ તેમણે સંસ્કૃત જાણામાં બનાવ્યો છે, તથા તેનાપર વિવરણ (ટીકા) પણ તેમણે કર્યું છે. તેનાં બાર પ્રકાશો છે; તેમાંના પેહેલા ચાર પ્રકાશોનું તેણે વિવરણ કર્યું છે, અને બાકીનાં આઠ પ્રકાશોનું કર્યું નથી. આ ગ્રંથ ઉત્તમતા માટે અત્રે કંઈ પણ નહીં લખતાં, વાચક વર્ગને, અમો આપ અંતસુધિ તે વાંચી જવાનીજ જલ્દામણ કરીયે ઢીયે; અને તેથી તેમને પો-

તાની મેલેજ માલુમ પડશે, કે, આ ગ્રંથમાં સર્વોત્તમ રહસ્ય જરેણું છે. વહી
આ ગ્રંથ સંસ્કૃત જાણમાં હોવાથી હાલના સમયમાં તે જાણાનું સર્વને જા-
ણપણું નહીં હોવાથી, અમોચે તેનું શુદ્ધ ગુજરાતી જાણાંતર જામનગર
નિવાસી પંડિત શ્રાવક હીરાલાલ વિ. હંસરાજ પાસે કરાવી પ્રસિદ્ધ
કર્યું છે. આ ગ્રંથનાં મૂલ શ્લોકો મુકી, તેની નીચે, તેનો અર્થ, તથા તેની નીચે
ટીકાનો જાવાર્થ, તથા પ્રસંગોપાત આવતી કથાઉપણ સંક્ષેપથી ઢાપેલી છે.

આ ગ્રંથમાં ફારમ તપાસનારની ગફલતથી કોઈ કોઈ જગોળે જે અ-
શુદ્ધતા રહેલી હોય, તે સુદ્ધ જનોણ કૃપા કરી સુધારીને વાંચવી.

શા. જાણજી માયા

(જીમસી માણેકના કારજારી.)

अनुक्रमणिका

विषय.	पृष्ठ.
प्रकाश पेहेलो.	
१ मंगलाचरण.	१
२ स्तुतिगर्जित महावीरप्रभुनुं संक्षिप्त जीवनचरित्र.	२
३ योगनुं स्वरूप तथा तेनुं फल.	१०
४ योगनां माहात्म्यसंबंधि जगत महाराजनां दृष्टांत द्वारा श्री रुषजदेव प्रभुनुं संक्षिप्त चरित्र.	१९
५ योगनां संबंधमां मरुदेवा माता तथा दृढप्रहारीनी कथा.	६०
६ योगनां संबंधमां चिखातिपुत्रनी कथा.	६४
७ योगनुं माहात्म्य.	६०
८ सम्यग् ज्ञाननुं स्वरूप.	६९
९ नव तत्वोनुं स्वरूप.	६९
१० सम्यग् दर्शननुं स्वरूप.	७४
११ सम्यक् चारित्रनुं स्वरूप.	७६
१२ चारित्रनां मूलगुणोनुं स्वरूप.	७६
१३ पांच महाव्रतोनी जावनानुं स्वरूप.	७९
१४ चारित्रनां उत्तरगुणोनुं स्वरूप.	८३
१५ पांच समितिउनुं स्वरूप.	८४
१६ त्रण गुप्तिउनुं स्वरूप.	८९
१७ देश विरति श्रावकनुं स्वरूप (मार्गानुसारिनुं स्वरूप.)	९२
बीजो प्रकाश. (२)	
१८ बारव्रतोनुं स्वरूप.	१८
१९ सम्यक्त्वनुं स्वरूप.	१०२
२० मिथ्यात्वनुं स्वरूप.	१०४
२१ शुरू देवनुं अक्षय.	१०४
२२ कुदेवनुं अक्षय.	१०६

विषय.	पृष्ठ.
१३ शुद्ध गुरुनुं लक्षण.	१०७
१४ कुगुरुनुं लक्षण.	१०९
१५ शुद्ध धर्मनुं लक्षण.	११०
१६ कुधर्मनुं लक्षण.	१११
१७ सम्यक्त्वनुं लक्षण.	११२
१८ सम्यक्त्वनं पांच दूषणो.	११४
१९ सम्यक्त्वनं पांच दूषणो.	११५
२० पांच आणुव्रतानुं स्वरूप.	११६
२१ जीवहिंसानुं फल देखाडवा पूर्वक ते तजवानो उपदेश.	११७
२२ जीवहिंसा करनारनी निंदा.	१२१
२३ जीवहिंसापर सुजूम, तथा ब्रह्मदत्त चक्रीनी कथा.	१२२
२४ फरीने जीवहिंसाकरनारनी निंदा.	१४०
२५ कुलक्रमनी पण हिंसा तजनार सुलसनी कथा.	१४९
२६ अन्य दर्शनीजनां शास्त्रमां कहेली हिंसा.	१५५
२७ अन्य दर्शनीजथी श्राद्धमां कराती हिंसा.	१५७
२८ अहिंसा व्रतनी स्तुति तथा फल.	१५९
२९ सत्यव्रतनुं स्वरूप.	१६०
४० मृषावादथी यता दोषोनुं स्वरूप.	१६१
४१ मृषावादपर कालीकाचार्य तथा वसुराजानी कथा.	१६२
४२ परने पीडाकारी सत्यवचन पण नहीं बोलवा माटे कौशिक तापसनी कथा.	१६५
४३ अस्तेय व्रतनुं स्वरूप.	१६७
४४ अस्तेय व्रतपर मंडक तथा रौहिण्येयनी कथा.	१६९
४५ ब्रह्मचर्य व्रतनुं स्वरूप.	१७६
४६ मैथुनथी यता दोषो.	१७७
४७ स्त्रीनां दूषणो.	१७७
४८ वेश्यानां दूषणो.	१७९
४९ परस्त्री गमननां दूषणो.	१८०

विषय.

पृष्ठ.

- ५० परस्त्री गमननी इच्छापर रावणनी कथा. १२२
 ५१ परस्त्रीची विरक्त रद्देवापर सुदर्शन शेठनी कथा. १२३
 ५२ मैथुनमां आसक्त रद्देवा माणसोने शिखामण. १२१
 ५३ परिग्रहणुं स्वरूप. १२३
 ५४ परिग्रहणां दूषणो. १२४
 ५५ परिग्रहपर सगर, कुचिकर्ण, तिलक तथा नंदनी कथा १२६
 ५६ संतोषपर अजयकुमारनी कथा. १२०
 ५७ संतोष राखवा माटे प्राणीर्जने शिखामण. १२०

त्रीजो प्रकाश. (३)

- ५८ गुणव्रतोनं स्वरूप. १२०
 ५९ दिग्विरतिनं स्वरूप. १२०
 ६० जोगोपजोगनं स्वरूप. १२१
 ६१ खावा माटे वर्जवा स्नायक वस्तुर्जुनं स्वरूप. १२२
 ६२ मंदिरापानथी थतां दूषणोनं स्वरूप. १२२
 ६३ मांसजक्षणनां दूषणो. १२४
 ६४ माखण खावानां दूषणोनं स्वरूप. १२५
 ६५ मद्य जक्षणनां दूषणोनं स्वरूप. १२०
 ६६ पांशु उदंबर जक्षण करवानां दूषणोनं स्वरूप. १२१
 ६७ अनंतकायनं तथा अजाण्या फळोनं स्वरूप. १२२
 ६८ रात्रिभोजननां दूषणोनं तथा तेनां फळोनं स्वरूप. १२३
 ६९ काशी गौरस साथे द्विदल खावानां दूषणो. १२०
 ७० जंतुवाणां फलो खावानो निषेधः १२५
 ७१ अनर्थ वस्तु वर्णन. १२५
 ७२ दुर्भ्यानिनं स्वरूप. १२०
 ७३ पापोपदेशनं स्वरूप. १२०
 ७४ प्रमादनं स्वरूप. १२१
 ७५ शिक्षाव्रतोनं स्वरूप. १२२
 ७६ सामायिकनं स्वरूप. १२२

वीषय.

१११ सामायिकधी यत्ता कर्मक्षयपर चंद्रावतंसकनीकथा.	२११
११२ देशावकाशिक व्रतनुं स्वरूप.	२१२
११३ पौषध व्रतनुं स्वरूप.	२१३
११४ पौषध व्रतपर चुलनीपितानी कथा.	२१४
११५ अतिथिसंविज्ञाग व्रतनुं स्वरूप.	२१५
११६ पौषधपारणनी विधि.	२१६
११७ मुनिदानपर संगमकनी कथा.	२१७
११८ अतिचारोनुं स्वरूप.	२१८
११९ पेहेला व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२१९
१२० बीजा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२०
१२१ त्रीजा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२१
१२२ चोथा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२२
१२३ पांचमा व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२३
१२४ दिग्विरति व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२४
१२५ जोगोपजोगनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२५
१२६ पंदर कर्मादानोनुं स्वरूप.	२२६
१२७ अनर्थ दंडनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२७
१२८ सामायिक व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२८
१२९ देशावकाशिक तथा पौषध व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२२९
१३० अतिथिसंविज्ञाग व्रतनां अतिचारोनुं स्वरूप.	२३०
१३१ महाश्रावकपणानुं तथा सातक्षेत्रोनुं स्वरूप.	२३१
१३२ महाश्रावकनी दिनचर्यानुं स्वरूप.	२३२
१३३ श्रावकने देरासरमां जवानी विधि.	२३३
१३४ श्र्यापथिकी सूत्रनो अर्थ.	२३४
१३५ नमुष्टुणंनो अर्थ.	२३५
१३६ अरिहंत चेष्ट आणंनो अर्थ.	२३६
१३७ लोगस्सनो अर्थ.	२३७
१३८ पुस्करवरदीवळे नो अर्थ.	२३८

विषय.

पृष्ठ.

०१ बुद्धाणं बुद्धाणंनो अर्थ.	३०१
०२ वंदनं स्वरूप.	३०४
०३ देववंदनं स्वरूप.	३०६
०४ देववंदननां वेत्रीस दोषोनुं स्वरूप.	३०६
०५ गुरुनी तेत्रीस आसातनाउनुं स्वरूप.	३०७
०६ कायोत्सर्गनुं स्वरूप.	३१२
०७ कायोत्सर्गनां एकवीस दोषोनुं स्वरूप.	३१३
०८ प्रत्याख्याननुं स्वरूप.	३१४
०९ स्त्रीनां त्यागपर स्थूषिज्जजीनुं चरित्र.	३१५
१० स्त्रीनां अंगनुं निंदनिक स्वरूप.	३३०
११ श्रावकव्रत पालवा पर कामदेवनी कथा.	३३२
१२ निडा कया बादनुं चितवन.	३३५
१३ श्रावकनी अग्यार प्रतिमाउनुं स्वरूप.	३३७
१४ समाधिमरणपर आनंद श्रावकनी कथा.	३३८
चोथो प्रकाश (४)	
१५ आत्मानुं रत्तत्रयसाथे एकत्वपणुं विगेरे.	३४२
१६ कषायोनुं स्वरूप.	३४३
१७ इन्द्रियोनुं स्वरूप.	३४८
१८ इन्द्रिनां लोखुपीपणापर सौदासनी कथा.	३४९
१९ स्पर्शादिक विषयोनां दूषणो.	३५०
२० इन्द्रिउने जीतवानो उपदेश.	३५१
२१ मनशुधिनं स्वरूप.	३५३
२२ रागद्वेषनुं दुर्जयपणुं.	३५४
२३ रागद्वेषने जीतवानो उपाय.	३५५
२४ आर जावनाउनुं स्वरूप.	३५७
२५ सदासीनपणानुं फल.	३७६
२६ ध्याननुं स्वरूप.	३७७
२७ तेत्री, प्रमोद, कारुण्य, अने माध्यस्थनुं स्वरूप.	३७७

विषय.

१३२ पर्युक्तासन, वीरासन विगेरे आसनोनुं स्वरूप.

१३३ कायोत्सर्गनुं स्वरूप.

पांचमो प्रकाश. (५)

१३४ प्राणायामनुं स्वरूप.

१३५ रेचक विगेरे प्राणायामनां जेदोनुं स्वरूप.

१३६ तेजनुं फल.

१३७ प्राणोनां स्थानादिकनुं स्वरूप.

१३८ अपान, समान अने उदान वायुनुं स्वरूप.

१३९ ध्याननुं स्वरूप.

१४० ध्यान धरवानां बीज मंत्रो.

१४१ धारणानुं स्वरूप.

१४२ धारणानुं फल.

१४३ जौमादिक मंडलोनुं स्वरूप.

१४४ वायुनुं स्वरूप.

१४५ कार्यनां प्रश्नमाटे वायुनुं फल.

१४६ नाडीनुं स्वरूप तथा फल.

१४७ कालज्ञाननुं स्वरूप.

१४८ नेत्रोनी परीक्षाथी कालज्ञाननुं स्वरूप.

१४९ कर्णनुं तथा मस्तकनुं लक्षण.

१५० कालज्ञाननां बीजा उपायो.

१५१ रोगी माटेनां शुकनोनुं स्वरूप.

१५२ कालज्ञाननां विविध स्वरूपो.

१५३ विद्याथी कालज्ञाननी परीक्षा विगेरे.

१५४ नाडीनी शुद्धि.

१५५ नाडीसंचारनां ज्ञाननुं फल.

१५६ वेधविधि.

१५७ परकाय प्रवेश विद्या.

अनुक्रमणिका.

ए

विषय.

पृष्ठ.

उष्ठो प्रकाश. (६)

परपुर प्रवेशनुं अपरमार्थपणुं.

४२७

ध्यान सिद्धि माटे प्राणायामनो प्रक्षेप.

४२७

सातमो प्रकाश. (७)

ध्यान धरनारनुं स्वरूप.

४२८

स्थेयनुं स्वरूप.

४२९

आग्नेयी धारणानुं स्वरूप.

४३०

वायवी धारणानुं स्वरूप.

४३१

भारुणी धारणानुं स्वरूप.

४३२

तत्रजूधारणानुं स्वरूप.

४३३

पिंडस्थध्येयनुं माहात्म्य.

४३३

आठमो प्रकाश. (८)

पदस्थध्येयनुं लक्षण.

४३३

पदस्थध्येयनुं फल.

४३४

पदमयी देवतानुं स्वरूप.

४३६

मंत्रराजनं फल.

४३७

तदमयी देवतानुं प्रकारांतरधी स्वरूप.

४३९

युद्धिसहित मंत्राक्षर.

४४१

नवमो प्रकाश. (९)

स्थध्येयनुं स्वरूप.

४४७

दशमो प्रकाश. (१०)

तध्येयनुं स्वरूप.

४५०

ध्यान तथा अपायध्याननुं स्वरूप.

४५१

ध्यान, संस्थानध्यान, लोकध्यान तथा धर्मध्यान विगे-

स्वरूप.

४५२

विषय सुखनुं स्वरूप.

४५३

अग्यारमो प्रकाश. (११)

तानना अधिकारीनुं स्वरूप.

४५४

वीषय.

१७९ शुक्लध्याननां जेदोनुं स्वरूप.

१८० घाती कर्मोनुं स्वरूप.

१८१ तीर्थकरनां अतिशयोनुं स्वरूप.

१८२ बीजा केवलीजनुं स्वरूप.

बारमो प्रकाश. (१२)

१८३ योगीनां मन तथा आत्मानुं स्वरूप.

१८४ योगिनुं स्वरूप.

१८५ आ योग शास्त्र रचवानुं कारण.

१८६ जाषांतर कारनी प्रशक्ति.

१८७ आ ग्रंथनां जाषांतर कर्ता पंक्ति हीरास्त्राखविरचितं विजया-

नंद स्तोत्रं.

१८८ शुद्धिपत्र.

पृष्ठ.

४५५

४५८

४५८

४६२

४६५

४७२

४७३

४७६

४८१

॥ श्रीजिनाय नमः ॥
श्रीमत् हेमचंद्राचार्यविरचित
योगशास्त्रं भाषांतर.

सिद्ध थयेली योगनी अद्भुत संपत्तिवाला, तथा मुक्ति प्राप्त थवाथी शोजायमान एवा वीर परमात्माने नमस्कार करीने, जव्य जीवोने प्रतिबोध करवा माटे, योगशास्त्रं विशेष टीकायुक्त वर्णन करुं.

नमो दुर्वाररागादि, वैरिवारनिवारिणे ॥

अर्हते योगिनाथाय, महावीराय तायिने ॥ १ ॥

अर्थः— दुखें वारी शकाय, एवा रागादि वैरिना समूहने नाशकरवावाला, तथा योगीना स्वामि, अने (सर्व जीवोनुं) रक्षण करनारा एवा वीर परमात्माने नमस्कार थाउ ?

टीकाः— आ श्लोकमां, “महावीराय” ए विशेष्य पद ठे; जे विशेषेकरीने कर्मोने दूर करे, ते “वीर” कहेवाय; वली जे कर्मोनी नाश करे, तथा तपथी शोजे, तथा जे तप अने वीर्ययुक्त होय ते “वीर” कहेवाते. तथा जे बीजा वीरपुरुषोनी अपेक्षाए मोटा होय, ते “महावीर” कहेवाय. तेमज जगवानना जन्मोत्सव वखते स्नात्रपूजा समये इंद्रने शंका थइ के, आ प्रजुनुं शरीर तो नानुं ठे, तेथी पाणीनो आटलो बधो चार केम सहन करी शकशे ? एवा इंद्रनी शंकारूपी शक्यने दूर करवा बास्ते, प्रजुए डाबा पगना अंगुठाथी मेरुपर्वतने होजाव्यो जेथी तेनां शिखरो कंपवा लाग्यां, तथा कंपायमान थती पृथ्वीपर समुद्र होजायमान थवा लाग्यो तेसमये इंद्रें अवधिज्ञानथी जोयुं, तो प्रजुना प्रजावनो अतिशय जोवाथी आश्चर्य पामीने, तेणें प्रजुनुं “महावीर” नाम पाळ्युं. अने ते नामने प्रजुए अनादि जवमां उत्पन्न थयेला प्रौढ कर्मोने नाश करवाना वलथी सार्थक कर्युं. तथा जगवाननुं “वर्धमान” एवुं नाम मातपिताए कर्युं इतुं. बाकीनां विशेषणो तो, पोताना खरा अर्थोने उत्पन्न करतां थकां जगवानना चार अतिशयोने प्रगट करे ठे. तेमां पूर्वार्द्धथी (पेहेला अ-

રધા શ્લોકથી) “અપાયાપગમ” નામે અતિશય પ્રગટ થાય છે. કારણ કે, અપાયરૂપ (કષ્ટરૂપ) એવા જે રાગઆદિક તેડનો નાશ થવાથી, જગવાનને સ્વરૂપપણાનો હાજ થયો છે. “અર્હતે” એ શબ્દથી સઘલા દેવ દાનવ તથા માણસોએ કરેલી પૂજાનો અતિશય પ્રગટ થાય છે. અને “યોગિનાથાય” એમ કહેવાથી “જ્ઞાનાતિશય” કહ્યો છે. અવધિજ્ઞાનિ આદિક યોગિયો કહેવાય, અને તેડના પણ નાથ. કારણ કે, તેડે તો નિર્મલ કેવલજ્ઞાનથી લોકાલોકના સ્વજાવો જાણેલા છે. “તાયિને” એ પદ કહીને “વચનાતિશય” જણાવ્યો છે. કારણ કે, પ્રજુ સઘલા દેવ, દાનવ, માણસ તિર્યંચ આદિકને પાલવાવાલા છે; અને તે પાલવાપણું તો, સઘલા જીવનોને અજયદાન દેવામાં સમર્થ, તથા સઘલી જાણમાં તુલ્ય, એવી ધર્મદેશનાના દ્વારે કરી આ પ્રજુનેજ છે. પાલનમાત્ર તો, પોતાની આપદાથી ઘાઘ આદિકને પણ સંજવે છે. એવી રીતે આ ચાર અતિશયોયે કરીને, મહાવીર પ્રજુની પરમાર્થપણાનીં નિરુક્તિ કહી. વહી યોગગર્જિત સ્તુતિ કહે છે.

પન્નગે ચ સુરેંડે ચ, કૌશિકે પાદસંસ્પૃશિ ॥

નિર્વિશેષમનસ્કાય, શ્રીવીરસ્વામિને નમઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— પગને સ્પર્શ કરનાર ઇંડ તથા કૌશિક, કૌશિક સર્પનેવિષે પણ, જેનું તુલ્ય મન છે, એવા શ્રીવીરસ્વામિપ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં ?

ટીકા:— સર્પને કૌશિકપણું તેના આગલા જવના ગોષ્ટ્રને અનુસારે છે, કારણ કે, પ્રજુયે પણ કણું હતું કે, “હે કૌશિક” તું બોધ પામ્ય ? અને ઇંડનું તો “કૌશિક” નામ હતું. તેડે બહેણ પ્રજુના પગનો સ્પર્શ કર્યો, ઘટલે સર્પે ડંચ મારવાની બુદ્ધિથી, અને ઇંડે પોતાની જક્તિના અતિશયથી સ્પર્શ કર્યો. “તુલ્ય મનવાલા” ઘટલે પ્રજુને રાગદ્વેષનું રહિતપણું હોવાથી તેમનું મધ્યસ્થપણું જણાવ્યું. વહી પરંપરાથી આવો અર્થ પણ ગમ્ય છે. (તે કહે છે.)

પૂર્વ જન્મમાં મેલવેલ છે, પ્રતાપી એવું તીર્થંકર નામકર્મ જેણે, તથા ગ્રણ જ્ઞાનથી પવિત્ર આત્માવાલા, શ્રી વીરપ્રજુ, પ્રાણત દેવલોકના પુણ્યો-ચર વિમાનથી ચઢીને, સિદ્ધાર્થરાજાને ઘેર, શિશલા રાણીની કુલિકથી

तलावमां, राजहंसनी पेठे आवी उपन्या, ते प्रभु ख्यारे गर्जमां आव्या, ख्यारे त्रिशला देवियें, सिंह, हाथी, वृषज, अजिषेकसहित खल्ली, पुष्पमाला, चंद्र, सूर्य, महाध्वज, जरेलोकुंज, पद्मसरोवर, समुद्र, विमान, रत्नराशि, तथा धुमाढाविनानो अग्नि, एवी रीतनां चौद स्वमां जोयां. पढी शुभ दिवसें, त्रणे लोकने उद्योत करनारा, तथा देव अने दानवोमा आसनने कंपावनार, तथा क्षणवार नारकीना जीवोने पण सुख आपनार, एवा प्रभुनो सुखमयसमये जन्म थयो, तथा तेज वखते दिक्कुमारियो “सूतिकर्म” करवा लागियो; पढी सुधमेंडें, प्रभुनो जन्माजिषेक करवा वास्ते तेने मेरु पर्वतपर खड् जड्, सिंहासनपर बेसाढ्या पढी जकिषी कोमल ठे, चित्त जेनुं, एवा ते इंडें शंका करी के, आटखो बघो पाणीनो चार, आ प्रभु, केम सहन करी शकशे? एवी रीतनी इंडनी शंका दूर करवाने, प्रभुए लीलामात्रथी, डाबा पगता अंगुठाथी, मेरुने दबाव्यो, ते वखते ते पर्वतनां शिखरो, जाणे प्रभुने नमस्कार करवामाटेज नमतां होय नहीं, तेम नमी गयां, तथा कुलपर्वतो पण जाणे प्रभुपासे आववा-माटे (प्रयत्न) करता होय नहीं, तेम चलायमान थया; तथा समुद्रो जाणे स्नात्र करवामाटेज उल्लसता होय नहीं, तेम अत्यंत उल्लखा लाग्या, तथा पृथ्वी जाणे नाचवानी तैयारी करती होय नहीं, तेम कंपवा लाग्ने. “आ शुं थयुं?” एम विचारि इंडें अवधिज्ञानना उपयोगथी, जगवाननुं लीलायित जाणुं (ते जोड्) इंड, प्रभुने नस्कार करी कहेवा लाग्यो के, हेस्वामि! मारा जेवो सामान्य माणस, आपनां आवां अतुल्य माहात्म्यने केम जाणी शके? माटे मने जे शंका थड् इती, ते “मिथ्या दुःकृत” ठे (हुं तेविषे कमा माणुं तुं.) पढी इंडोए वाजां वागते, प्रभुनो, तीर्थोनां सुगंधि तथा पवित्र पाणीउथी अजिषेक कयों पढी देव, दानव, तथा जुवनपतिउण ते अजिषेकनां जलने वंदन करी, शरीरे ठांव्युं वल्ली प्रभुचा स्नात्र जलथी स्पर्श थयेली माटी पण वंदनीय थड्, कारणके, मोटाउंनी संगतिथी हलका माणसनुं पण गौरव थाय ठे. पढी सुधमेंड, प्रभुने ईशानेंडना खोलामां बेसाडीने, स्नान करावीने, तथा पूजिने स्तुति करवा लाग्यो हे अरिहंत, जगवंत! स्वयंबुरु, ब्रह्मा, तीर्थंकर, आदिकरनार, पुरुषोत्तम, लोकमां दीपक समान, लोकने प्रद्योत करनारा, लोकमां

ઉત્તમ, લોકના અધીશ, લોકોના હિતકારી, પુરુષોમાં ઉત્તમ, પુંડરીક સમાન, પુરુષોમાં સિંહસમાન, પુરુષોમાં ગંધહસ્તિ સમાન, ચક્રુ દેવાવાલા, અજ્ઞય દેનારા, બોધ દેનારા, માર્ગ દેલાડનારા, ધર્મ દેવાવાલા, ધર્મનો ઉપદેશ દેનારા, શરણું દેવાવાલા, ધર્મમાં સારથીસમાન, ધર્મમાં દોરનારા, ધર્મમાં ચક્રવર્તિ, ઠગ્ગસ્થપણાથી રહિત, સમ્યગ્ જ્ઞાન દર્શનને ધારણ કરનાર, જિન, જાપ કરવા લાયક તરેલા અને તારનારા, મુકાણલા (કર્મોષી) મુકાવનારા, તથા બોધ પામેલા, અને બોધ દેનારા, એવા તમો પ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં? તેમ વલી, સર્વજ્ઞ સ્વામી, સઘલું જોનારા, સઘલા અતિ-શયોનાં પાત્રરૂપ આઠ કર્મોને નાશ કરનારા, વલી ક્ષેત્ર, પાત્ર, તીર્થ તથા પરમાત્મા, તથા સ્યાદ્વાદ કહેવાવાલા, વીતરાગ તથા મુનિ, એવા તમો પ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં? વલી, પૂજ્યના પણ પૂજ્ય, તથા મોટામાં મોટા, તથા આચાર્યોના પણ આચાર્ય, જ્યેષ્ઠોમાં અતિજ્યેષ્ઠ તથા સર્વવ્યાપી, યોગિયોના સ્વામી, પવિત્ર તથા પવિત્ર કરનારા, અનુત્તર, તથા ઉત્તર, યોગોના આચાર્ય, નિર્મલ કરનારા, ઉત્કૃષ્ટ, અગ્રેસર બૃહસ્પતિ તથા મંગલરૂપ એવા તમો પ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં? વલી સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાલમાં એકજ વીર, તથા પહેલાંથીજ ઊગેલા સૂર્યસમાન, ઝંઝૂર્જુવઃ સ્વઃ એવી રીતની વાણીથી સ્તવવા લાયક, એવા તમો પ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં? વલી સર્વને પ્રિય, સર્વજ્ઞ સર્વ અર્થ રૂપ અમૃત સમાન, ઉદય થયેલ છે બ્રહ્મચર્ય જેને એવા, તથા યથાર્થ કહેનાર, તથા (જવરૂપી સમુદ્રથી) પાર પહોંચેલા, તથા ડહાપણ વાલા, વિકારરહિત, રક્ષણ કરનારા, વજ્રરૂષજનારાચ સંઘયણવાલા, તત્ત્વ જોનારા, ત્રણે કાલમાં જાણનારા, જિનેંદ્ર, સ્વયંચૂ, તથા જ્ઞાન, બલ, વીર્ય, તેજ, શક્તિ તથા આશ્ચર્યવાલા, આદિપુરુષ, પરમેષ્ઠિ, મહેશ, જ્યોતિતસ્વવાલા, તથા સિદ્ધાર્થ રાજાના કુલરૂપી ક્ષીરસમુદ્ર પ્રત્યે ચંદ્ર સમાન, ધીર, તથા ત્રણ જગતના સ્વામિ, એવા તમો મહાવીર પ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં? એવી રીતે સ્તુતિ કરીને, તથા નમસ્કાર કરી, પ્રજુને લક્ષ્ને, તુરત ઈંદ્રે, તેમની માતાને સોંપ્યા પોતાના વંશની વૃદ્ધિ કરવાથી, માતૃપિતાયે તેમનું યથાર્થ “વર્ધમાન” નામ પાડ્યું. “હું પેહેલાં સેવું, હું પેહેલાં સેવું” એવું બોલતા જતક એવા દેવ, દાનવોથી સેવાતા તે પ્રજુ અમૃતને વર્ધનારી દૃષ્ટિથી જાણે પૃથ્વીને સિંચતા હોય નહીં, એવા, તથા એક જ-

हजारने आठ लक्षोबाला तथा स्वाभाविक गुणोची मोहोटा एवा ते प्रभु अनुक्रमें वयची पण वधवा लाग्या एक दहाडे ते अत्यंत पराक्रमी प्रभु, सरखी अवस्थावाला, राजपुत्रोनी साथे, उमरने लायक एवी रमतोची रमवा गया. त्यारे सुधर्मा सजामां इंद्रें अवबिज्ञानची जाणीने कष्टुं के, सघला वीरपुरुषो महावीरप्रभुची नीचा ठे. त्यारे कोइ मत्सरी देवतायें कष्टुं के, तेने तो हुं होजावी दर्श, एम विचारि ज्यां प्रभु क्रीडा करता हता त्यां आव्यो. ते वखते प्रभु राजपुत्रो साथे आमल-की क्रीडा करता हता, ते जोइनें, ते देव, मायाची सर्प थई ते जाडने वींटाणो. ते वखते सघला राजपुत्रो बीकची दशे दिशाउंमां नाशी गया, त्यारे प्रभुयें जरा हसीने, ते सर्पने दोरडानी पेठे उपाडीने, पृथ्वीपर केंकी दीधो. पठी ते राजकुमारो पाठा, लज्जासहित रमवा आव्या, त्यारे ते देव पण कुमार थईने आव्यो, तथा सघलाउं वृक्षपर चढ्या, पण सघला कुमा-रोनी पेहेलां प्रभु वृक्षना अग्रजागपर पडोची गया, अथवा एम करवुं प्र-भुने शुं मुश्केल ठे !! के जे, लोकना अग्रजागप्रत्ये पण जशे. ते वृक्षपर प्रभु मेरु पर्वतपर जेम सूर्य शोजे, तेम शोजवा लाग्या; तथा बीजा लट-कता कुमारो वांदराउंनी पेठे शोजवा लाग्या. त्यारे एवी रीतें जगवान् जीत्या; अने ते रमतमां शरत एवी हती के, जे कोई जीते ते बीजा-ने, पीठपर चडी बेसे. तेथी वीर प्रभु ठोकराउंनी पीठपर बेसीने, तेउंने घो-डानी पेठे फेरववा लाग्या, तथा अनुक्रमें महाबलवान्, ते प्रभु ते देवनी पीठपर पण बेठा. त्यारे ते दुष्टबुद्धि देव, पोतानुं विकराल चैतालनुं रूप करीने, पर्वतोने पण हरावतो थको, उंचो वधवा लाग्यो. पाताल सरखा तेना मुखमां रहेली जीजें, तक्षकनुं रूप लीधुं, तथा मस्तकरूपी पर्वतपर, पीला तथा उंचा वालोय दावानलनुं रूप लीधुं. तेनी अत्यंत जयंकर दा-ढो करवतसरखी देखावा लागी, तथा तेनी आंखो, बलता अंगारानी स-गडीउं सरखी देखावा लागी. तेनां नस्कोरां तो जाणे मोटी, जयंकर प-र्वतोनी गुफा सरखां देखावा लाग्यां, तथा जुकुटीची बांकी वलेली, तथा जयंकर, एवी जमखो महोटी नागणियो सरखी जणावा लागी. हवे जेटलामां ते वधतो थको विरम्यो नहीं, तेटलामां तो, महाबलवान् एवा प्रभुय, तेने वांतामां मुठी मारी वामनरूप बनावी दीधो. एवी रीतें

इंड़ें वर्षवेला, प्रजुना बैर्यने नजरे जोइ, तथा प्रजुने पोताना मूलरूपें नमस्कार करी, ते देव पोताने स्थानकें गयो. एक दहाडे मातपिताए, प्रजुने जणाववा मुकवानो महोत्सव करवाथी इंड़ें विचारुं के, सर्वज्ञने शुं शिष्यपणुं ! ! ! एम विचारि ते त्यां आब्यो; पढी इंड़ें प्रजुने उपाध्यायने आसने बेसाड्या, तथा तेनी प्रार्थनाथी प्रजुर्यें व्याकरण शास्त्र बोली आप्युं, आ व्याकरण प्रजुए इंड़ने कही बताव्युं, तेथी उपाध्यायें लोकमां तेने “ ऐंड्र व्याकरण ” ना नामथी प्रसिद्ध कखुं. पढी दीक्षा लेवामां उत्कंठित एवा, ते प्रजु केटलीक मेहेनतें मातपिताना उपरोध-थी, अठावीश वर्ष गृहवासमां रह्या. पढी ज्यारे मात पिता काख करीने देवलोकमां गयां, त्यारे प्रजुए राज्य संपत्तिथी निरीह थइनें दीक्षा ले-वानी इच्छा करी, त्यारे नंदिवर्धन नामना मोटा जाईयें, प्रजुने कखुं के, हे जगवन् ! तुं “ दाऊयापर खूण नाख्य नहीं ” एम गदगद कंठे कही-ने प्रजुने रोकी राख्या. पढी प्रजु जावयति थइनें, नाना प्रकारनां आ-पूषणोथी जूषित थया थका चित्रशालामां काउसग ध्यानें रह्या. एवी रीतें प्रजुए शुरू आहारपाणीथी, त्यां केटलीक मेहेनतें एक वर्ष व्यती-त कखुं. पढी लोकांतिक देवोए तीर्थ प्रवर्त्ताववानुं कहेवाथी, प्रजु, मा-गणो प्रत्ये इष्ठित दान देवा खाग्या. एवी रीतें बीजा एक वर्ष सुधिमां पृथ्वीनें करज रहित करीने, प्रजुए तृणनी पेठे राज्यलक्ष्मीनो त्याग कख्यो. पढी सघला निकायना देवोए प्रजुना निकलवानो महोत्सव क-ख्यो, तथा प्रजुए पण हजार देवोए उपाडेली चंद्रप्रज्ञा नामें पाखखीमां बेशीनें, ज्ञातखंड नामें वनमां जइ, सघला सावय व्यापारनो त्याग करी दिवसना चोथे पहौयें दीक्षा लीधी. तेज वखते जगतना मनोज्ञावने ज-णावनाहं, मनःपर्यव नामजुं चोथुं ज्ञान प्रजुने उत्पन्न थयुं. पढी त्यांथी संध्या वखते कर्मर गामपासें जई, प्रजुए मेरुनी पेठे निष्कंप रही का-योत्सर्ग कख्यो. त्यां पोताना आत्माना बैरी एवा गोवालीआए, रात्रियें, कारणविना क्रोध करीने प्रजुने उपद्रव कख्यो. पढी इंड़ें अवधिज्ञानथी ते उपद्रव जाणीने, तेनो नाश कख्या, तथा बली तेणें प्रजुने प्रार्थना क-री के, हे जगवन् ! आपने बार वर्षों सुधी उपसर्गों थरो, माटे तेबनो नाश करवाने हुं आपनी पासे रहेवा इहुं हुं. त्यारे प्रजु पण समाधि पा-

रीने कहेवा लाग्या के, अरिहंतो, परना सहायनी अपेक्षा राखे नहीं. पठी जगतना गुरु, चंद्रनी पेठे शीतलेश्यावाला, सूर्यनी पेठे, तपना ते-जशी दुःखें जोई शकाय तेवा, हाथीनी पेठे बलवान्, मेरुनी पेठे निश्चल, पृथ्वीनी पेठे सर्व स्पर्शने सहन करनारा, समुद्रनी पेठे गंजीर, सिंहनी पेठे निर्जय, सलगेला अग्निनी पेठे मिथ्यादृष्टिर्जने न जोवाय एवा, गेंडाना शिंगडानी पेठे एकला, मोटा बेलनी पेठे बलवान्, काचबानी पेठे गुप्त इंद्रियोवाला, सर्पनी पेठे एकज जगोए दृष्टिवाला, शंखनी पेठे निरंजन, सोनानी पेठे उत्तम रूपवाला, पक्षीनी पेठे अप्रतिबद्ध, जीवनी पेठे अटका-वरहित गतिवाला, आकाशनी पेठे आलंबनविनाना, जारंड पक्षीनी पेठे अप्रमादी, कमखिनीना पांदडानी पेठे खेपरहित, तेम, शत्रु, मित्र, तृण, खी, सोनुं, पण्डर, मणि, माटी, अहींनां तथा परलोकनां, सुख, दुःख, जव तथा मोक्षमां तुल्य आशयवाला, तथा कारणविना दयामां तत्पर रहेला मनपणाए करीने, जवरूपी समुद्रमां आ मुग्धजगतनो (जगतना लोकोनो) उद्धार करवानी श्छावाला, प्रजु वायुनीपेठे अटकाव रहित, समुद्रनी मेखलावाली, तथा नाना प्रकारनां गाम, नगर अने वनवासी पृथ्वीपर विहार करवा लाग्या. हवे एक दहाडे प्रजु दक्षिण देशमां अ-इने श्वेतांबी नगरी प्रत्ये जताहता, ते बखते तेने गोवालीयाना ठोकराव कहेवा लाग्या के, हे देव ! श्वेतांबी तरफ जवानो आ सिद्धो रस्तो ठे, पण वखे एक कनखल नामें तापसोनो आध्रम आवे ठे. ते मार्गमां हमणां एक “दृष्टिविष” सर्प रहे ठे, अने तेथी त्यां पक्षिळ पण फक्त हवामांज उठे ठे. माटे ते मार्ग ठोडी दइने, आ वांका मार्गेथी पण तमो जाठ ? कारणके, जेनाथी कान झुटी पडे, एवा सोनानी पण शी जरूर होय ? बखी आप ते सर्पने जाणो पण ठे, कारण के, ते पूर्व जन्ममां एक क-पक (साधु) हतो, तथा पारणा वास्ते स्थानकमांथी बहार गयो. जतां जतां तेना पगेथी एक देडकी मरी गइ; अने तेनी आलोयणावास्ते एक (बीजा) साधुए तेने ते देडकी देखाडी. पण तेतो जखटो लोकोए मारेखी (बीजी) देडकीउने देखाडी साधुने कहेवा लाग्यो के, हे नीच, आ देडकी-उं पण शुं में सारी कां ? त्यारे ते साधुए मौन रही विचार्युं के, आ महा-जुवाव मुनि सांजरे तेनी आलोयणा खेरो. पठी पडीकमणा बखते पण, ते

साधु आखोव्याविना बेसी रह्यो, त्यारे, पेला साधुए विचार्युं के, आ बात ते चूली मयो होशे; तेथी तेणे याद करावी आप्युं के तुं ते देडकीनी आ-
खोवणा केम लेतो नथी त्यारे ते रूपक एकदम उजो थइ, तेने मारवाना
विचारथी दोह्यो, अने ते क्रोधांध, वञ्चे स्तंजामां अफलावार्थी मृत्यु पा-
म्यो, एवि रीतें साधुपणानी विराधना करीने ते ज्योतिष्क देवोमां जइ उ-
पन्यो त्यांथी चवीने ते कनखल नामे आश्रममां, पांचसो तपस्वीउंना
स्वामिनी स्त्रीने पेटें कौशिक नामथी पुत्रपणे उत्पन्न थयो. त्यां कौशिक
गोत्र होवार्थी बीजा पण कौशिको घणा हता, अने आ घणो क्रोधी
होवार्थी ते चंडकौशिकना नामथी प्रख्यात हतो पठी ते कुलपति मृत्यु
पामवार्थी, आ चंडकौशिक तापसोनो स्वामी थयो. ते चंडकौशिक, मोहें
करीने, वनमां जमतो थको, त्यां थतां, पुष्प, मूल, फल के पानने, कोइने
खेवा देतो नहीं. नीचे बिखराइ गयेलां फलादिकने जो कोइ त्यांथी लेतुं
तो तेने ते कोदाली तथा पत्थर लइने मारतो. एवी रीतें फलादिकने
नहीं मेलवता, तथा तेथी दुःख पामता तपस्वीउं, लाकडी पडवार्थी जेम
कागडाउं नाशी जाय, तेम त्यांथी दिशा दिशाउंमां नाशी गया. एक
दहाडे कांटावास्ते कौशिक बहार गयो हतो त्यारे, श्वेतांबीथी केटलाक
राजकुंवरोए आवीने, तेना वननो नाश कयों पठी ज्यारे ते पाठो
आव्यो, त्यारे गोवालीआउं तेने कहेवा लाग्या के, जो? जो? तारूं वन
कोइयें नाश कर्तुं ठे. (ते सांजली) धीथी जेम अग्नि, तेम क्रोधथी जाज्व-
ह्यमान थइने ते तीक्ष्ण कुहाडो लइ (तेउं तरफ दोडवा) लाग्यो. त्यारे
ते राजपुत्रो, बाज पक्षिथी जेम बीजा पक्षिउं, तेम त्यांथी नासवा ला-
ग्या, तथा ते चंडकौशिक पण अथडाइने यमना मुखसरखा खाडामां
पड्यो, तथा तेनो कुहाडो तेना माथामां वाग्यो, अरे!! कर्मनो केवो वि-
पाक ठे!!! ते त्यांथी मरीने आज वनमां दृष्टिविष सर्प थयो ठे, कारण-
के तीव्र अनुबंधवालो क्रोध जवांतरमां पण साथेज आवेठे. (ते सांज-
ली) प्रभुयें विचार्युं के, खरेखर आने बोध देवो जोइयें ठीयें, एम विचारी
पोतानी पीडाने पण नहीं गणकारीने तेज सरलमार्गे ते गया. माणसो-
नो संचार नहीं होवार्थी, सरखी बाहुका बाहुं तथा हड्डोने पाणी नहीं
पवातुं होवार्थी बंध पडेली नेहेरोबाहुं, तथा सूकां दुर्गा जेबा, वृक्षोथी

ज्याकुपडिनी बिलरूप थयल ठे एवा जीर्ण वन प्रत्ये प्रचुर प्रवेश कर्यो, तथा त्यां एक यक्षना मंडपमां, नासिकाना अग्रजागपर लोचन स्थिर राखीने प्रचुर प्रतिमार्थी रह्या. पढी ते अहंकारी दृष्टिविष सर्प पण, काल रात्रिना मुखथी निकलती जीजनी पेठे, बहार फरवा माटे बिलमांथी निकल्यो, तथा रेतीमां संक्रमण थती फणानी लेखाथी, जाणे पोतानी आहानो लेख चितरतो होय नहीं, तेम जमतो थको ते प्रचुरने जोतो हवो. "अने विचारवा लाग्यो के" अरे!!! आज आ मारी अवज्ञा करीने, शंकारहित अहीं कोणें प्रवेश कर्यो ठे? के जे, शंकुनीपेठे स्थिर उचो ठे!!! माटे आजें तेने हुं बाळी नाखुं, एम विचारिनें तेणें कोपथी फेण चडावी; तथा ज्वालानी श्रेणिने वमती, अने लता तथा वृक्षोने बाळती दृष्टिथी, फुंफाडा मारतो थको प्रचुरने जोवा लाग्यो. पढी तेनी बळती तथा न जोड शकाय एवी दृष्टिनी ज्वाला, आकाशथी पडती उह्ला जेम पर्वतपर, तेम प्रचुरना शरीरपर पडी; पण महाप्राजाविक एवा प्रचुरपर तेनुं कंड जोर चाट्युं नहीं, कारण के, बलवान् पवन पण शुं मेरुने कंपावी शके ठे? "अरे! हजु आ काष्ठनीपेठे बल्यो नहीं," एम विचारि क्रोधथी जाज्वल्यमान थइनें, सूर्यने जोतो थको, दृष्टिनी ज्वालाळ ओडवा लाग्यो; ते पण प्रचुरप्रत्ये पाणीनी धारा समान थवाथी, ते क्रूर सर्प प्रचुरना चरणकमलपर डंख मायों. ते दुष्ट डंखी डंखीने पाठो हवतो हतो, कारण के, तेने शक हतो के, मारा फेरथी आक्रांत थइ मने पण ते पकडी छेजे. एवी रीतें ते वारंवार डंखतो हतो, तोपण प्रचुरने तेनुं फेर चड्युं नहीं, पण केवल गायना दूध सरखुं लोही वहेवा मांड्युं. त्यारे आ ते शुं थयुं!!! एम विचारतो थको, आगल आवी, ते प्रचुरने जोवा लाग्यो; तथा प्रचुरनुं कांति अने सौम्यतावाहुं रूप जोइने, तेनी तो आंखोज मिचाइ जवा लागी, एवी रीतें तेने समीप आवेलो जोइने, प्रचुर कहेवा, लाग्या के, हे चंडकोशिक! तुं बोध पाम्य? बोध पाम्य? मुंजा मा? एवी रीतनुं प्रचुरनुं वाक्य सांचलीने, विचार करता ते सर्पने, पोताना पूर्व जोनुं सरण थयुं; (तथा तेथी) प्रचुरने प्रण प्रदक्षिणा करीने कषाय थइ, शुद्धमनथी तेणें अनशन बीधुं. पढी प्रचुरें तेने, अनशन-

वालो, कर्मरहित, तथा शांत जाणीने कष्टुं के तारे अहींथी हवे क्योच पण जवुं नहीं पठी ते सपें विचारुं के मारी आंखो जेरथी जयकर बनेली ठे, एम विचारि पोतानुं मुख बिलमां नाखीने, ते समतारूपी अमृतने पीवा लाग्यो. पठी प्रभु पण ते उपर थयेली अनुकंपाथी त्यांज र-ह्या, कारण के, मोटाउनी प्रवृत्ति परना उपकार माटेज होय ठे. प्रभुने एवी रीतें त्यां रहेला जोशने, आश्चर्यथी विकस्वर थयेली ठे आंखो जे एवा गोवाछ, तथा वत्सपालो त्यां तुरत आवी पहोच्या, तथा ते महात्मा सर्पने, वृद्धनी बाजुमां संताशने, मरजी प्रमाणे, पत्थर तथा ठे-फांथी, तेठ मारवा लाग्या, तोपण तेने निश्चल जोशने विश्वास लावी, तेनी नजदीक आवी, लाकडीउथी तेने मारवा लाग्या. पठी ते गोवालोए ते बात माणसोने कहेवाथी, तेठ त्यां आवी, महावीर प्रभुने वांदीने सर्पनी पूजा करवा लाग्या, तथा घी वहेचवा वाली स्त्रीयो (मैयारीयो) ते मार्गे जाती थकी, ते सर्पने मांखणथी नवरावती हती, तथा तेने स्पर्श करतीयो हती, ते घीना गंधथी त्यां तीक्ष्ण डंखवाली कीडीयोयें आवी, तेनां शरीरने फोलवा मांड्युं. “मारां कामो आगल, आ पीडा शुं हि-सबर्मा ठे ?” एवी रीतें आत्माने बोध देतो थको ते सर्प, दुःसह वे-दनाने पण सहन करवा लाग्यो. वली “आ बिचारि निर्वल कीडीयो, न पीछाइ जाय तो सारुं,” एम विचारि ते सपें जरा पण पोतानुं अंग ह-लाव्युं नहीं. पठी प्रभुयें करेली दयारूपी अमृतनी वृष्टि सरखी, दृष्टिथी सिंचाएलो ते सर्प, एक पखवाडीयाबाद मृत्यु पामी “सहस्रार” ना मना देवलोके गयो. एवी रीतें विविध प्रकारना उपसर्ग करता, द-ष्टिविध एवा ते सर्पमां अने जक्ति करता इंद्रमां पण, त्रण जगतना एक बंधुसमान प्रभुनुं तुल्यमनषणुं कष्टुं.

वली बीजा प्रकारथी योगगर्जित स्तुति कहे ठे.

कृतापराधेऽपि जने कृपामंथरतारयोः ॥

ईषद्बाष्पाद्भयोर्जडं, श्रीवीरजिननेत्रयोः ॥ ३ ॥

अर्थ:- करेलो ठे अपराध जेणे एवा संगम आदिकपर पण, दया

નમેણી ઠે કીકીચો જેની, તથા થોડાં કરુણાશ્રુથી જીની થયેલી, ઈવી શ્રી વીરપ્રજુની આંખોપ્રત્યે કહ્યાણ થાઉં ?

ટીકા:—ગામ તથા નગરો પ્રત્યે વિહાર કરતા પ્રજુ, ઘણા મ્હેંઝોથીઆ-કુલ થયેલીએક દૃઢ જૂમિપ્રત્યે પહોંચ્યા; તથા ત્યાં અઠમનો તપ કરીને તે પેઢાલ નામે ગામની પાસે, પેઢાલ નામના બગિચામાં પોલાશ નામે દેવલમાં દાલલ થયા તથા ત્યાં જીવજંતુ વિનાની શિલાપર, ઘુંટણસુધિ હાથો લં-બાવીને, તથા પૃથ્વી તરફ શરીર બાલીને, તથા મનને સ્થિર કરીને, તથા આંખોને પણ નિમેષરહિત કરીને, પ્રજુ, એક રાત્રિની મહાપ્રતિમાથી રહ્યા. હવે તે વચ્ચે સુધર્મેંડ, સુધર્મા સજામાં, ચોરાશી હજાર સામાનિક દેવતાઉંથી વિંટાઈને, તથા ત્રયત્રિંશ અને ત્રાયત્રિંશની ત્રણ પર્ષદાથી તથા ચાર લોકપાલોથી, તથા અસંખ્યાત પ્રકીર્ણકથી, તથા ત્રણ દિશાઉંમાં દૃઢતાથી તૈયાર થયેલા ચોરાશી હજાર અંગરક્ષકોથી, તથા સેનાથી વિં-ટાણા સાત સેનાધિપતિઉંથી, તથા કિલ્લિષ આદિક આજિયોગિક દે-વદેવિયોના સમૂહથી, ઘેરાણ્ણો, તથા ત્રણ જાતનાં વાજાં આદિકના વિ-નોદથી વચ્ચતને કહાડતો, તથા દક્ષિણાર્ધ લોકનું રક્ષણ કરનારો, ઇંડ્ર સિંહાસનપર બેઠો હતો, તે વચ્ચે અવધિજ્ઞાનથી પ્રજુને, ઈવી રીતે ર-હેલા જાણીને, ત્યાંથી ઊઠીને, તથા પાવડીઉં ઢોડીને, તેમ ઉત્તરાસન ક-રીને, તથા ડાબો પગ પૃથ્વીપર મૂકીને, તથા જમણો પગ ઊંચો કરીને, પૃથ્વીતલપર માથું નમાવીને નમુત્થણાથી તે (પ્રજુની) સ્તુતિ કરવા લાગ્યો, તથા સઘલી સજાને ઊદેશીને અને સર્વ અંગપર રોમાંચિત થઈને, તે ઇંડ્ર કહેવા લાગ્યો કે, અરે! અરે! સઘલા સુધર્મા દેવલોકમાં રહે-વાવાલા દેવો, શ્રીમહાવીરસ્વામિનો અજુત મહિમા તમો સાંજલો? પાંચ સુમતિને ધારનારા, તથા ત્રણ ગુપ્તિયોથી પવિત્ર થયેલા, તથા ક્રોધ, માન, માયા, અને લોચથી રહિત તથા આશ્રવરહિત, તથા ડ્રવ્ય, કેત્ર, કાલ અને જાવમાં અપ્રતિબદ્ધ બુદ્ધિવાલા, તથા નાસિકાપર નયનો રા-લીને ધ્યાનમાં રહેલા, એવા તે વીરપ્રજુ, દેવ, દાનવ, યક્ષ, રાક્ષસ, ધ્રુવ-નપતિ તથા માણસોથી પણ ધ્યાનથી ચલાયમાન થઈ શકે તેમ નથી. તે સાંજલી, શક્રસામાનિક દેવ, લલાટપટમાં ધારણ કરેલી ત્રુકુટીના જાંઘથી ગ્રયંકર થઈને તથા ક્રોધથી કંપતા ઢે, હોઠ જેના, તથા સાલ

यथेष्ट ठे, आंखो जेनी, तथा अज्ञव्य, अने अत्यंत मिथ्यात्वी, एवो सं-
 गम नामें देवता कहेवा लाग्यो के, हे देव, साधुमात्ररूप एवा आ मा-
 णसनुं तमो जे वर्णव करो ठो, तेथी सत्यासत्यमां स्वछंदपणाथी आ-
 पनुं प्रभुपणुंज कारण ठे. माटे आप कहो ठो के, ते देवोथी पण चला-
 यमान थइ शके तेम नथी, एवं आपनुं वचन मनथी केम मानी श-
 काय? कदाच मानियें तो पण केम बोली शकाय? वली शिखरोथी
 जेणें आकाशने रोकेलुं ठे, तथा मूलोथी जेणे रसातल रोकेलुं ठे, एवा
 मेरुपर्वतने पण जेउं, एक ठेफां मात्रनी पेठे फेंकी दे ठे, वली कुलपर्वतो
 सहित पृथ्वीने डुबाडवामां पण जेनो प्रगट वैजव ठे, तथा जेउंने आ
 आखो समुद्र पण एक कोगसा बरोबर ठे. वली जेउं प्रचंड थइने, एक
 जुजदंगथी, अनेक पर्वतोने धारण करनारी पृथ्वीने ठत्रनी पेठे उपाडे ठे,
 एवा अतुल्य रुद्धिवाला, तथा अत्यंत बलवाला, तथा इष्टापूर्वक मखेली ठे
 रुद्धि जेउंने, एवा देवो पासे आ मनुष्यमात्र शुं हिसाबमां ठे? माटे
 आ हुं तेने ध्यानथी चलावी दइश, एम कही, हाथथी पृथ्वीपर पठा-
 डीने, सन्नामंरुपमांथी ते उजो अयो. अहिं तो, परना सहायथी अ-
 खंभित तप करे ठे, एम विचारि इंद्रें ते डुबुद्धिनी उपेक्षा करी. पढी
 ते पापी के, जेना वेगथी थता पवनें करी वादलांउं पडवा लाग्यां तथा
 जयंकर आकृतिवालो अने दुःखें जोइ शकाय तेवो, तथा जेना जयथी
 अप्सराउं खसी गयेली ठे तेवो विकट एवा ठातीना पठडाटथी जेणें
 ग्रहमंडलो एकठां करेलां ठे एवो ते पापी, ज्यां प्रभु हता, त्यां गयो.
 कारणविना जगतना बंधु, तथा बाधारहित, एवा वीरप्रभुने जोइने तेनी
 ईर्ष्या अधिक अधिक बधवा लागी. ते डुष्ट पापी देव अचानक दुःख
 देनारी धूलनी वृष्टि प्रभुपर करवा लाग्यो. राहुथी जेम चंद्रने, वादलां-
 वाला दिवस जेम सूर्यने, तेम ते प्रभुने सघला अंगपर धूलथी ढांकतो
 हवो. वली चारे बाजुथीउडती धूडवडे प्रभुना शरीरनां छारो बंध थवाथी,
 तेमनो श्वासोश्वास रोकाइ जवा लाग्यो तो पण प्रभु तो तखमात्र चला-
 यमान थया नही, कारण के शुं!!! हाथियोना चारथी कंइ पर्वतो
 चलायमान थाय ठे? पढी धूड खेसवीने, प्रभुए सर्व अंगने विदारण क-
 रनारी, तथा वज्र सरला डंसवाली कीडीयो तेणें विकुर्वी ते कीडीयो अ-

जुना अंगपर स्वेच्छाथी, एक बाजुथी दाखल थइ, बीजी बाजुथी निक-
लवा लागी, तथा जेम सोयथी कपडाने, तेम तेउ प्रजुना शरीरने, ती-
दण डंखोथी विंधवा लागी. जेम निर्जामियोनी बांठाउ, तेम ते की-
डीयो पण निष्फल थवाथी, तेणें डांसो बनाव्यां, कारण के, दुष्टोनां अ-
कृत्योनो कंइ पार आवतो नथी. ते डांसोना प्रहारथी निकलता दूध स-
रखा रुधिरथी, प्रजु ऊरणावाला पर्वत सरखा शोजवा लाग्या. तेउथी
पण ज्यारें प्रजु होजायमान न थया, त्यारे ते दुर्बुद्धियें तीदण डंखोवाली
धीमेसो विकुर्वी. ते धीमेसो, मुख नीचां करीने प्रजुना शरीरमां लागती
थकी, जाणे तेउ रंवाडा साथे उगीज होय नहीं तेम शोजती हती.
तेउथी पण ज्यारे प्रजु होजायमान न थया, त्यारे, ध्यान चलाववामां ठे
निश्चय जेनो, एवो ते संगम देव विंढीयोने उत्पन्न करतो हवो. प्र-
लयाग्निना तणखासरखा, ते विंढीउ, पुंढीपर रहेला जयंकर कांटाथी
प्रजुना शरीरने विदारण करवा लाग्या. तेउथी पण त्यारे प्रजु आकुल
थया नहीं, त्यारे तेणें केटलांक नोलीयांउ कयां. तेउ दाढोथी प्रजुना
शरीरने कटके कटका करी तोडवा लाग्यां, तथा तेमांथी मांसनां टुकडा
पाडवा लाग्यां. तेउथी पण ज्यारे ते कृतार्थ थयो नहीं, त्यारे बमना जु-
जदंडसरखा जयंकर, तथा अत्यंत बीहामणी फणाउवाला सपों तेणें क्रो-
धथी बनाव्या. ते सपों पगथी माथासुधि वीरप्रजुने, वृद्धोने जेम कपि-
कजुनामनी वेसडी विंटाय, तेम विंटाइने रह्या. तेउ प्रजुने एवी रीतें फे-
ण्यो मारवा लाग्या के, तेउनी फेण्यो पण त्रुटी पडी, तथा एवा तो डं-
खवा लाग्या के, तेउना दांतो पण पडी गया. पठी ऊर थइ रह्या बाद ज्या-
रें तेउ दोरडानी पेठे लांबा थइनें पड्या, त्यारे तेणें वज्रतुल्य दांतोवाला
उंदरो बनाव्या. ते उंदरो, प्रजुना अंगने, जयंकर एवा नख, दांत तथा
मुखथी खोतरवा लाग्या, तथा तेज जगोए मूतरनीं घापर खार नाखवा
लाग्या. तेउ पण ज्यारे कंइ करी शक्या नहीं, त्यारे तेणें, क्रोधथी, प्र-
चंड दांतोरूपी मुशलवाला हाथीनुं रूप करुं तथा पगलांउथी जाणे पृ-
थ्वीने नमावतो होय नहीं, तथा उंची करेसी सुंदथी जाणे आकाशने
तोडतो होय नहीं. तेम ते प्रजुतरफ दोळ्यो, तथा “आना विखाइ
टुकडे टुकडा थइ जाउं ? ” एवी खराब आशाथी ते प्रजुने आका-

शमां अत्यंत उठाखवा लाग्यो. ते हाथी, डुःखें करीने वारि शकाय, ए-
 वी पोतानी सुंदरी, प्रभुने आकाशमां उठादयावाद, ज्यारे पडता,
 त्यारे, दांतो उंचा करी तेपर तेमने जीवतो हतो, तथा ज्यारे पडता त्या-
 रे दांतना घातरी प्रभुने ते वारंवार वींभतो, तथा तेथी (तेमनी) व-
 ज्रसरखी कठण ठातीमांथी तणखाळ निकसता. पढी ज्यारे एवी रीतें
 हाथी पण कंइ करी शक्यो नहीं त्यारे तेणे वैरिणी सरखी हाथणी व-
 नावी ते हाथणी पोतानी अखंड शुंद, तथा दांतरी, प्रभुने जेदवा खा-
 गी, तथा जेर सरखा पोताना शरीरना पाणीथी प्रभुने सिंचवा लागी. पढी
 ज्यारे ते पण थाकी मइ, त्यारे तेणें मगर सरखी जयंकर दाढोवालो पिशाच
 बनाव्यो. ज्वाळाळनी श्रेणिथी जरेखुं तेनुं मुखरूपी कोतर, बलता अग्निकुंरु
 सरखुं जयंकर थयुं. तेणें एमना एक तोरणस्तंज सरखा पोताना बन्ने हाथो
 उंचा कस्या, तथा तेनी जंघा उंची ताखवृद्धसरखी थइ. एवी रीतें थइने
 ते अत्यंत इसतो, फुत्कार करतो, तथा किलकिल शब्द करतो, चांब-
 डानां बलवालो, तथा कातरयुक्त थई प्रभुने उपद्रव करवा लाग्यो. क्षी-
 ण थयेला तेखवाला दीवानी पेठे, ज्यारे तेनुं बल पण क्षीण थयुं त्यारे
 तेणें क्रोधरी दयारहित थइने वाधनुं रूप कखुं. ते वाध पुंढडाना आ-
 छोटरी पृथ्वीने पण फाडतो थको, तथा बुत्कारना पडघारी आकाश
 पाताळने जाणे रोवरावतोज होय नहीं, तेम प्रभुपासे आवीने, तेमने
 वज्रसरखी दाढोरी, तथा शूख सरखा नखोरी प्रभुने उपद्रव करवा
 लाग्यो. पढी ते पण दावानलरी बलेला वृद्धनी पेठे ज्यारे निष्फल गयो,
 त्यारे तेणें सिद्धार्थ राजा तथा त्रिशला राणीनुं रूप कखुं. तथा ते कहेवा
 लाग्या के, हे पुत्र ! तें आ डुःकर काम शुं कखुं. ? तुं दीक्षा ठोडी दे ?
 तथा अमारी अवगणना कर नहीं ? वली वृद्ध तथा अशरण, एवां अ-
 मोने नंदिवर्धनें ठोडी दीधां ठे, माटे तु अमारुं रक्षण कख ? एवी री-
 तें दीन खरोरी तेउं विलाप करवा लाग्यां. एवी रीतें विलापोरी, पण
 प्रभुनुं मन ज्यारे क्षित(स्नेहवश) थयुं नहीं, त्यारे तेणे एक सेना बन-
 वीने तेनो पडाव नाख्यो. त्यां रसोइआए, पत्थर नहीं मलवाथी, चोखा
 पकाववावास्ते, चुळाने ठेकाणे प्रभुना पगोने राखीने तेपर तपेळी चडाथी.
 पढी तेज वखते तेणें प्रभुना चरणपासे पर्वतपासे जेम दावानलने, तेम

अग्नि सखगाव्यो. एवी रीतें तपेला एवा पण प्रजुनी शोजा सोनानी पेठे हीन बइ नहीं, त्यारे ते दुष्ट देवें जयंकर पकण (जिल्लोनी पल्ली) कर्बु, ते पकणें (पल्लीवासि जिल्लोयें) पण प्रजुना कंठमां, कानमां, जुजामां, तथा जंघामां झुड पकिर्जनां पांजरां लटकाव्यां ते पकिर्जयें प्रजुना शरीरने एवो तो उपद्रव कयों के, जेथी प्रजुनुं शरीर ते पांजरानी पेठे सेंकडो ठिडोवाळुं थयुं ते पकण पण पाकेला पत्रनी पेठे ज्यारे निरुपयोगी थयुं, त्यारे तेणें महा उत्पातवालो प्रचंड पवन उत्पन्न कयों. ते पवन आकाशमां मोटां मोटां वृक्षोने घासनी पेठे फेंकतो थको, तथा दिशाळमां धूल, पथरा तथा कांकराळने फेंकतो, तथा चारे बाजुथी धमणनी पेठे आकाश पाताळने पूरतो थको, प्रजुने उपाडी उपाडीने पाडवा लाग्यो. ते प्रचंड पवनथी पण ज्यारे ते फाव्यो नहीं, त्यारे, वैरिना कुलमां कलंकसमान एवा ते देवें, वंटोलीथानो पवन बनाव्यो. पर्वतोने पण जमाववामां समर्थ एवो, ते पवन, चक्रपर रहेला माटीना पिंडनी पेठे प्रजुने जमाववा लाग्यो, एवी रीतें पुंजडांनी पेठे जमावता पण ते पवनथी, एक तानवाला प्रजुए जरा पण ध्यान ठोळुं नहीं. (त्यारे ते देव विचारवा लाग्यो के,) वज्रसरखा मनवाला, आ प्रजुनी मे बहु कदर्थना करी, तोपण ते दोजायमान थया नहीं, माटे हवे बिलखो थइ ते सजामां हुं केम जाळं? माटे हवे तो जो हुं तेमने मारी नाखुं तोज तेना ध्याननो नाश थाय, पण बीजी रीतें थइ शके तेम नथी, एम विचारि, ते दुष्ट देवें कालचक्र बनाव्युं. पठी ते देवें, हजारो चार लोखंडथी बनावेला ते चक्रने, रावणें जेम कैलासने, तेम उपाड्युं. पृथ्वीने संपुटरूप करवाने, जाणे पुटांतर (सांपटियुं) पृथ्वीएक पुटठे तैपर बीजुं माटीनुं कोडियुं वा पांदडानो डोण(दडियो)मुकवाजेवुं करतो होय नहीं, तेम तेणें प्रजुपर ते चक्र फेंक्युं उबलती अग्निनी ज्वालाळथी दिशाळने जय करतुं, ते चक्र, समुद्रमां जेम बडवानल, तेम प्रजुपर आवीने पड्युं. मोटा मोटा पर्वतोने पण उठाखवामां समर्थ एवा ते चक्रना प्रजावथी, प्रजु घुंटाण सुधी पृथ्वीतलमां पेसी गया. आवी रीतें पराजव पामेला पण जगवाम्, एवुं शोचवा लाग्या के, जगतने सारनार, एवा पण अमो, आने संसारना कारणरूप थइ पड्या ठिये. हवे ते देव पाठो विचारवा लाग्यो के कालचक्रथी

हृष्याय एवा एष आ प्रजु मृत्यु पाम्या नहीं, माटे तेने तो हृषियारथी मारी शकाय तेम नथी, माटे हवे शुं उपाय करवो? अनुकूल उपसर्गोथी हवे ते कोइ रीतें पण होजाय तेम ठे? (माटेतेनी परीक्षा करूं) एबुं बिचारि, विमानमांरही आगल आवीने ते कहेवा लाग्यो के, हे महर्षि! हुं हवे तय अने तेजथी तमारापर तुष्ट थयो हुं; अने हवे आ तमारा शरीरने बलेशकारी एवा तपथी सयुं; माटे हवे तमो मारीपासे कंइक मागो? तथा हवे कंइ पण शंका करो मा ? अने कहो के हवे तमोने शुं आपुं? बली तमारे आ शरीरनुं शुं प्रयोजन ठे? ज्यां इष्टामात्रथीज ह-
 मेसां मनोरथो पूराय ठे, एवा स्वर्गप्रत्ये हुं तमोने लइ जाउं. अथवा, अ-
 मादि जवमां उत्पन्न थयेलां कर्मोथी मुकावनारूं ठे लइ जेनुं, एवा ए-
 कांत परमानंदरूप मोक्षप्रत्ये शुं तमोने लइ जउं? अथवा सघला मंड-
 लाधीशोना मस्तकोमां लाखित थयेलुं ठे शासन जेथी, तथा रुद्रिथी उल्कुष्ट एबुं राज्य, तने हुं अहींज आपुं. एवी रीतनां लालचनां वाक्यो-
 थी पण ज्यारे प्रजु होजायमान न थया, तथा ज्यारे तेनो उत्तर न मदयो
 स्यारे ते बिचारवा लाग्यो के, आणे तो मारी सघली शक्ति निष्फल
 करी, पण हवे एक कामदेवनो हुकम सफल थाउं, कारण के, कामदे-
 वना हृषियारूप एवी स्त्रियोथी कटाक्षित थयेला, महापुरुषो पण
 पोताना व्रतने लोपी नाखे ठे. मनथी एम बिचारि तेणे देवांगनाउं,
 तथा तेने सहायरूप एवी ठ कृतुं पण बनावी. कोकिलाउंना मनोहर
 शब्दोथी करेली ठे, प्रस्तावना जेणें, तथा कंदर्प (कामदेव)ना नाटकनी नटी
 समान वसंतश्री (वसंतशोभा) शोजवा लागी. बली खीलीरहेलां कंदबोनां
 पुष्पोना परागथी (रजःकणथी) मुखना सुगंधने उत्पन्न करती, तथा
 दिशाउंरूपी स्त्रियोनी दासी सरखी ग्रीष्मनी लक्ष्मी शोजवा लागी. बली
 केतकीनां पुष्पोना मिशथी, कामदेवना राज्याभिषेकनेबिषे जाणे ति-
 लकोज करती होय नहीं, एवी वर्षाऋतु शोजवा लागी. नवां वीर (श्या-
 म) कमलोना मिशथी, हजारो आंखोवाली थइनें, जाणे, पोतानी उल्कु-
 ष्ट शोजाने जोती होय नहीं, एवी शरद ऋतु शोजवा लागी. बली ग-
 णिकानी पेठे, मोगरो तथा गोटाथी आजीविका चलावती शिशिर ऋतु,
 शोजवा लागी. बली सफेद अक्षरो सरखी, प्रगट थपही मोगरानी कलि-

बोधी, जाणे कामदेवनी जयप्रशस्ति छलती होय नहीं, तेम हेमंतनी छल्ली शोजवा लागी. एवी रीतें कणवारमां सघली कतुळ प्रगट बवाधी कामदेवनी पताका (जय ध्वजा) सरखी देवांगनाळ प्रगट चड. तेळ अ-
जुनी पासे आवीने, अंगोपांग खुद्धां राखीने, कामदेवनी जीतना मंत्रेळा हथियारसरखुं संगीत (गान) करवा लागी. वली केटलीको तो गांधार रागधी सुंदर थयेळुं गायन, अविहिन पणें गावा लागी. कोइक देवांगना तानना क्रमपूर्वक, व्यंजन धातु सहित सुंदर वीणा वगाडवा लागी. व-
ली केटलीको तो, प्रकट धोंकार शब्दोवाला, तथा मेघनी गर्जना सरखा, त्रण प्रकारनां मृदंगो वगाडवा लागी. वली केटलीको, तो आकाश तथा पृथ्वीपर चालती थकी, तथा आश्चर्य करावती थकी, नवा नवा नचनना हावजावपूर्वक नाच करवा लागी. वली केटलीकोना तो अंगना मोडवा-
धी कंचुवाळ जुटवा लाग्या; तथा केटलीको, तो पोताना ढीळा पडेळा अं-
बोडाने बांधती थकी, हाथोनां मूखने देखाडवा लागी. वली केटलीक पोताना चरणो उपाडवाना मिषधी, वारंवार, मनोहर, तथा गोरोचन स-
रखां सफेद सायलनां मूखो देखाडवा लागी. वली केटलीको तो, ढीळा पडेळा घाघरानी नाडी बांधवानी छीलाधी, वाव्यसरखा पोताना नाजि-
मंडलने देखाडवा लागी. वली हस्तिदंत नामना अर्जिनयने करती थकी, कोइक तो गाढ आर्लिंगननी संज्ञा वारंवार करवा लागी. वली घाघराने हड करवाना मिशधी, साळो उंचो करीनें कोइक तो पोतानां नितंबबिंब प्रगट करवा लागी. मनोहर लोचनवाली कोइक देवांगना तो, अंगजं-
गना मिशधी वक्रःस्थलमां रहेळां पुष्ट तथा उंचां स्तनोने प्रगट करवा लागी. वली तेळ कहेवा लागी के, ज्यारे तमो वीतराग ठो, त्यारे अमोने राग केम करावो ठो ? वली ज्यारे शरीरमां पण तमो निरपेक्षी ठो, त्या-
रे अमोने तमारी ठाती केम आपता नथी ? वली जो तमो बयाळु ठो, तो, अचानक चडावेळ ठे धनुष जेणें, एवा कामदेवधी अमोने केम ब-
चावता नथी ? वली ज्यारे, प्रेमनीं खालसावाळी, एवी अमोने तमो उ-
पेक्षो ठो, ते पण थोडुं करवुं सारुं, पण ते मरणनी अवधिसुधि करवुं छा-
यक नहीं. वली केटलीको तो कहेवा लागी के, हे स्वामिन्, तुं कठोरप-

જાને ઊઠીને, અમારા મનોરથો પૂર્ણ કલ્ય ? અને અમારી પ્રાર્થનાથી પ-
રાશ્મિ (વિમુક્ત) થા નહીં ? એવી રીતે, અંગસંબંધી ગીત, વાજિત્ર તથા
નૃત્ય આદિક વિકારોથી, તથા તેડનાં મીઠાં વચનોથી, પ્રજુ ફોજાય-
માન થયા નહીં. એવી રીતે રાત્રિ વ્યતીત થયાબાદ, વિહાર કરતા પ્રજુને
તે હુદ્દ દેવે ઠ માસસુધિ ઉપડ્રવ કર્યો. પઠી તે સંગમક દેવ ઠ માસને
અંતે, પ્રજુને નમન કરી કહેવા લાગ્યો કે હે પ્રજુ ! તમે હવે સુતે રહો ?
મને સ્વેચ્છાચારિને આ વ્રમ થયો છે; ઇમ કહી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો.
તે ઘયાબાદ જગવાન વિચારવા લાગ્યા કે, આ વિચારો આવાં કર્મોથી
હવે ક્યાં જશે ? અસો તારનારથી પણ તે તારી શકાયો નહીં. ઇમ વિ-
ચારતાં પ્રજુની આંખો અશ્રુસહિત, તથા ચલિત કીકિયોવાલી થઈ.

એવી રીતે (૬૬) દેવને નમસ્કાર કરીને મોહ માર્ગરૂપ

યોગને કહેવાની ઇચ્છાથી તે શાસ્ત્ર વિસ્તારે છે.

શ્રુતાંજોધેરધિગમ્ય, સંપ્રદાયાન્ન સકુરોઃ ॥

સ્વસંવેદનતશ્ચાપિ, યોગશાસ્ત્રં વિરચ્યતે ॥ ૪ ॥

અર્થ:- શાસ્ત્રોરૂપી સમુદ્રથી, તથા સકુરુની પરંપરાથી, તથા આ-
સ્મજ્ઞાનથી પણ આ યોગશાસ્ત્ર, રચાયે.

ટીકા:- નિર્ણય કરેલા યોગના શાસ્ત્રની રચના, પદવાક્યના સંબંધથી
કરવી ઊચિત છે, એવા હેતુથી યોગનો વ્રણ હેતુજવાલો નિર્ણય કહે છે.
તે વ્રણ પ્રકારો નીચે પ્રમાણે છે. શાસ્ત્રથી, ગુરુની પરંપરાથી, તથા અનુ-
જવથી, એવા વ્રણ પ્રકારના યોગનો નિશ્ચય કરી, આ શાસ્ત્ર રચાય છે.
તેના નિર્વહણવાસ્તે કહે છે. જે શાસ્ત્રથી, સ્વગુરુના મુલથી તથા અનુ-
જવથી જણાયું છે, એવું યોગશાસ્ત્ર, વાલુક્યવંશના શ્રીકુમારપાલ રાજા-
ની ઘણી પ્રાર્થનાથી, આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંડજીએ રચેલ છે. હવે
તે યોગનું માહાત્મ્ય કહે છે.

યોગઃસર્વવિપદહૃત્વી, વિતાને પરશુઃ શિતઃ ॥

અમૂલમંત્રતંત્રં ચ, કાર્મણં નિર્દેતિશ્રિયઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-સઘણી આપદાઈ રૂપી વહ્નિના સમૂહને (વિદારવાને) તીવ્ર

ધારવાલા કુહાડા સમાન, તથા મોક લદ્દમીનું, મૂલ્ય વિનાના મંત્ર તંત્ર-
વાલું કામણરૂપ, “ યોગ ” છે.

ટીકા:—સઘલી આપદાઈ પટલે, આત્માસંબંધિ, જોતિક સંબંધિ, તથા
દેવસંબંધિ, આપદાઈ જાણવી; તથા તેઈ ઘટ્ટુ વિસ્તારવાલી હોવાથી તેને
ચણીરૂપ કહેલી છે; તેઈના સમૂહને કાપવાને યોગ કુહાડા સમાન છે.
ચલી રીતે ઉત્તરાર્ધથી અનર્થના પરિહારરૂપ યોગનું ફલ કશું. તથા અ-
ર્થની પ્રાપ્તિ નીચે પ્રમાણે જાણવી. પરમપુરુષાર્થરૂપ જે મોકલદ્દમી તેને
વશ કરવાને મૂલ્યવિનાના મંત્રતંત્રોવાલા કામણ સરલો યોગ છે. હવે
કામણ તો મૂલ્યમંત્રતંત્રોવાલું હોય છે. અને યોગતો મૂલ્યવિનાજ મોક-
લદ્દમીને વશ કરવાના હેતુરૂપ છે. કારણના ઉબેદવિના વિપત્તિરૂપ કા-
ર્યનો ઉબેદ થઈ શકે નહીં. માટે વિપત્તિનાં કારણરૂપ પાપના નાશ કર-
વાનો હેતુ, યોગને ઘટાવે છે.

જૂયાંસોડપિ હિ પાપ્માનઃ, પ્રલયં યાંતિ યોગતઃ ॥

ચંડવાતાદ્ ઘનઘના, ઘનાઘનઘટા ઇવ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—જેમ ચંડ પવનથી નિબિડ (ઘાટી) એવી વાદલાંની ઘટા નાશ
પામે છે તેમ યોગથી ઘણાં પાપો પણ નાશ પામે છે.

ટીકા:—અહીં કોઈ શંકા કરે કે, કદાચ યોગ, તો એક જન્મમાં
ઉત્પન્ન થયેલાં પાપનો નાશ કરે, પણ અનેક જવોની પરંપરામાં ઉત્પન્ન ક-
રેલાં પાપોને નાશ કરવાપણું, યોગથી અસંજવ છે. તેવી શંકાનું સમા-
ધાન કરતાથકા કહે છે.

ક્ષિણોતિ યોગઃ પાપાનિ, ચિરકાલાર્જિતાન્યપિ ॥

પ્રચિતાનિ યથૈધાંસિ, ક્ષણાદેવાશુશુક્ષણિઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—જેમ ઘણા કાલથી એકઠાં કરેલાં લાકડાંને, ક્ષણવારમાં સજ-
ગેલો અગ્નિ નાશ કરે છે, એવી રીતે યોગ પણ ઘણા કાલથી એકઠાં થ-
યેલાં પાપોનો નાશ કરે છે.

હવે યોગનું થીડું ફલ કહે છે.

કકલિશુભ્રમલામર્ષ, સર્વોષધિમહર્ષયઃ ॥

સંનિમ્બોતોલબિન્ધશ્ચ, યોગં તાંદવદંબરં ॥ ૮ ॥

અર્થ:—કફ, વિષુષ (શુક) મેલ, તથા હાથ આદિકનું થાપવું, ય સ-
વેનું ઔષધિની રૂઢિરૂપ થવું, તથા ઇંદ્રિયોના જુદા જુદા વિષયોની પ્રા-
પ્તિ, ય સઘલું, યોગનું ચિલસિત (ચરિત્ર) છે.

ટીકા:—“ મહર્દિ ” શબ્દ કફઆદિક સર્વને જોડી લેવો. કફ, શ્લે-
ષ્મ આદિકથી માંડી મલમૂત્ર આદિકનું કારણ કરવું; મેલ ઇટલે કાન,
દાંત, નાક, આંખ તથા જીજ આદિથી, તથા શરીરથી ઉત્પન્ન થયેલો
મેલ જાણવો. “ અમર્શ ” ઇટલે હાથ આદિકથી સ્પર્શ કરવો તે, એવી
રીતે. વિષ્ણુ, મૂત્ર, કેશ, નલ આદિક અત્રે કહેલા અને નહિ કહેલા
સઘલા પદાર્થો યોગના પ્રજાવથી, મહા રૂઢિવાલી ઔષધિયોરૂપ
થાય છે. અથવા “ મહર્દિ ” શબ્દનો જૂદો અર્થ કરીયે, તો “ અ-
ધિમા ” આદિક જાણી લેવી; વલી જુદી જુદી ઇંદ્રિયોના વિષયોની પ્રા-
પ્તિ પણ યોગથી થાય છે. આ સઘલું યોગનું માહાત્મ્ય છે. અહીં સનત્
કુમારની કથા કહે છે.

યોગના માહાત્મ્યથી યોગિયોના કફના બિંડુનું, સનત્કુમારાદિકની
પેટે સઘલા રોગોને નાશ કરનારા થાય છે. અગાઉ, હસ્તિનાપુર નગરમાં
ઠાં ધ્રુવ પૃથ્વીને જોગવનાર, સનત્કુમાર નામે ચોથો ચક્રવર્તી થયો હતો.
કોઈ એક દહાડે સુધર્મા સજામાં, આશ્ચર્યયુક્ત થઈ, ઇંદ્રે તેના અત્યંત
રૂપનું વર્ણન કર્યું, કે, કુરુવંશમાં શિરોમણિ, એવા સનત્કુમાર રાજાનું
જે રૂપ છે, તેનું રૂપ દેવ, માણસ કે કોઈમાં નથી એવી રીતના રૂપની પ્ર-
શંસાને નહીં માનતા, વિજય અને વૈજયંત નામના બે દેવો પૃથ્વીપર આ-
વ્યા, પઠી તેડ, તેનું રૂપ જોવા વાસ્તે, બ્રાહ્મણોનું રૂપ લઈ, રાજાના મે-
હેલના બારણા પાસે આવી ઝા. તે વખતે સનત્કુમાર પણ સઘલાં કપડાં
ઉતારીને જ્ઞાન કરવા માટે શરીરે વિલેપન કરાવતા હતા. ત્યારે પોલીઆણ,
તેડને બહાર ડાકેલા જણાવવાથી, તે ન્યાયી રાજાણ, તે વખતે પણ તેડને
આવવા દીધા. પઠી સનત્કુમારને જોઈને, આશ્ચર્યથી પ્રફુલ્લિત થયેલ છે,
મન જેનાં એવા તેડ મસ્તક ધુણાવતા થકા, વિચારવા લાગ્યા કે, આનું
કપાલ તો આઠમના ચંદ્રને દૂર કરનારું છે, તથા નીલકમલની કાંતિને
જિતનારાં તેનાં લોચનો કાનસુધિ પહોંચેલાં છે. વલી આના હોઠો તો
પાકાં ચિંબકલ (પાકેલાં ઘોલાં)ની કાંતિને જિતનારાં છે, તથા કાનો

છીપને દૂર કરનારા છે. તથા કંઠ તો પાંચજન્ય નામના શંકને જિતનારો છે. વહ્ની તેના હાથ તો ઘેરાવણની પણ સુંઢને તિસ્કાર કરનારા છે, તથા તેની ઢાતી મેરુની શિલાની શોજાને ખુંટનારી છે. વહ્ની તેનો મધ્યજાગ, સિંહના બચ્ચાંના પેટ સરખો છે, વધારે શું કહેવું ! ! ! આનાં સઘણાં અંગની શોજાતો વર્ણવી શકાય તેમ નથી. અહો ! આના લાવણ્યરૂપી નદીનો પ્રવાહ તો નિર્ગલ (બેહદ) છે. કે જેથી ચાંદનીથી જેમ તારાની પ્રજાને, તેમ તેના મર્દનને પણ આપણે જાણી શકતા નથી. માટે જેવું ઇંડે વર્ણન કહ્યું હતું, તેવુંજ છે, ઇમાં કંઈ ફેર નથી, કારણ કે, મહાત્માઠ કોઈ દહાડે પણ જૂંતું બોલે નહિ. પઠી સનત્કુમારે તેઠને પૂછ્યું કે, હે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો, તમો ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે તેઠ કહેવા લાગ્યા કે, હે માણસોમાં સિંહ સમાન રાજા, તમારું લોકોત્તર ચમત્કાર કરનારું રૂપ, સઘણા ચરાચર જીવનમાં, વલ્લણાય છે, તે સાંજલી હે પૃથ્વી-ડ ! થણું છે કુતૂહલ જેઠને, ઇવા અમો તમોને જોવા માટે અહીં આવ્યા ઢિયેં. વહ્ની હે રાજન્ ! લોકોમાં જે તમારું અદ્ભુત, તથા વલ્લણાતું રૂપ સંજલાય છે, તેથી પણ અધિક દેશાય છે. (તે સાંજલી) સનત્કુમાર, હાસ્યથી હોઠોને દીપાવતા થકા કહેવા લાગ્યા કે, અત્યારે તો અંગવિલેપન કરેલ છે, તેથી કેટલીક કાંતિ હોય ? માટે હે ઉત્તમ બ્રાહ્મણો, જ્યાં સુધિ હું જ્ઞાન કરી છઉં, ત્યાંસુધિ, ક્ષણવાર તમો આ બાજુ ઝંજીને થોજો ? તથા વિચિત્ર પોષાલથી શોજતું, તથા ઘણાં ઘરેણાંથી મંડિત થણું, રત્નસહિત સોના સરખું રૂપ જો જો ? પઠી રાજા જ્ઞાન કરી, તથા પોશાંગ અને જૂષણો પેહેરીને, સૂર્ય જેમ આકાશમાં, તેમ તે આહંબરસહિત સજામાં બેઠો. પઠી રાજાએ આજ્ઞા આપવાથી, તે બ્રાહ્મણોએ તેની પાસે આવી, તેનું રૂપ જોયું, તથા લેદયુક્ત થઈ તેઠ વિચારવા લાગ્યા કે, ક્યાં તે રૂપ, ક્યાં તે કાંતિ, તથા ક્યાં તે લાવણ્ય, ઇવી રીતે, માણસનું રૂપ પણ ક્ષણવારમાં બદલાઈ ગયું, માટે સઘણું ક્ષણિકજ છે. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે, તમો મને જોઈને પેહેલાં કેમ ખુશી થયા હતા ? અને હમણાં અકસ્માત, લેદથી મલિન મુલવાલા કેમ થયા છો ? ત્યારે તેઠ અમૃત સરસી મધુર બાણીથી કહેવા લાગ્યા કે, હે મહાજાગ, અમો તો સુધર્મા દેવલોકમાં રહેનાર દેવો ઢિયેં. સુધર્મા સજામાં તમારા

રૂપની ફેંદે પ્રશંસા કરી હતી, પણ અમો તે નહીં માનવાથી મનુષ્યકણ
 વર્ષે અહીં આવ્યા ઢીયેં વહી જેવું ફેંદે રૂપ વર્ણવેલું હતું, તેવુંજ, હે રાજા !
 અમોય તમારું રૂપ પેદેલાં જોયું હતું, પણ હમણાં ઊલટી રીતનું થઈ ગ-
 યું છે. હમણાં, સઘલી કાંતિને ચોરનારા, વ્યાધિઝંથી, નિઃશ્વાસોથી જેમ
 આરિસો, તેમ તમારું શરીર ઘેરાયું છે. ઈવી રીતેં યથાર્થ કહીને, તે દે-
 શો તો ચાહ્યા ગયા, અને પઢી રાજાણ પોતાના શરીરને બરફથી પ્રસ્ત
 થઈલા, વૃક્ષસરખું તેજરહિત જોયું. અને તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે,
 આ શરીર તો હમેશાં રોગોને દેનારું છે માટે મુગ્ધ લોકો, ફોકટ, તુઠ
 બુદ્ધિ લાવી તેનાપર મૂર્ખા રાખે છે. વહી આ શરીર તો, જયંકર કાઢના
 કીડાઝંથી જેમ કાઢ, તેમ અંદર ઉત્પન્ન થઈલી વિવિધ વ્યાધિઝંથી નાશ
 પામે છે. વહી કદાચ તે શરીર બહારથી તો સારું લાગે, તો પણ, નૈય્ય-
 યોગફલ (વડના ટેટા)ની પેઠે અંદર કીડાઝંથી જરેલું હોય છે. વહી
 જેમ સેવાલની વેલ મોટા સરોવરનાં પાણીનેં બગાડે છે, તેમ રોગ છે, તે
 રૂપની સંપદાનો નાશ કરે છે. શરીર તો શિથિલ થાય છે, પણ આશા
 ઢીલી થતી નથી, રૂપનો નાશ થાય છે, પણ પાપબુદ્ધિ જતી નથી, વહી
 વડપણ આવે છે, પણ જ્ઞાન આવતું નથી, માટે પ્રાણીર્જના શરીરને
 બિહાર છે. વહી આ સંસારમાં, ડાઝપર રહેલા જલબિંદુની પેઠે, રૂપ, લા
 વણ્ય, કાંતિ, શરીર, તથા ધન, એ સઘલું અસ્થિર છે. માટે પ્રાણીર્જના આ
 બિનશ્વર શરીરનું મોટું ફલ તો, સકામનિર્જરાના સારરૂપ, તપજ છે. ઈવી
 રીતેં થઈલી છે વૈરાગ્યની જાવના જેને ઈવા તે રાજાને દીક્ષા લેવાની
 ઇચ્છાથી, તેણે પોતાના પુત્રને રાજ્યપર બેસાડ્યો. પઢી ઉદ્યાનમાં જઈ; વિન-
 યપૂર્વક, વિનયંધર મુનિપાસેથી સઘલા પાપોની વિરતિથી પ્રધાન થયેલી
 ઈવિ તેણે દીક્ષા લીધી. પઢી મહાવ્રતને, તથા ઉત્તર ગુણોને ધારનારા,
 તથા ગામોગામ વિહાર કરતા, અને સમતામાંજ એકાગ્ર ચિત્તવાલા, ઈવા
 તે મુનિની પાઠલ, અત્યંત રાગના અનુબંધથી સઘલું પ્રધાનમંડલ, ધૂષ
 પતિની પાઠલ જેમ હાથિયો જાય તેમ ચાલવા લાગ્યું, તથા કવાય
 વિમાના, ઉદાસીન, મમતાવિનાના, પરિગ્રહવિનાના, ઈવા તે મુનિની
 ડ માસ ધ્રુવિ સેવા કરીને કેટલીકસેદેનતેં તે પ્રધાનમંડલ પાલું ફર્યું. પઢી
 વિધિપૂર્વક તથા અકાલજોજનથી તેના વ્યાધિયો, જાણે સંપૂર્ણ ડોહલા-

वासीयो यइ होय नहीं, तेम बधवा लागी. तथा एवी रीतें, कहु, सोय, ताव, श्वास, अरुचि, पडखां तथा आंखोनी वेदना एवी रीतें सात प्रकारनी व्याधिउं तेणे सातसो वर्षसुधी सहन करी; वली अतिआकरा परिस-होने सहन करता, तथा शरीरमां अपेक्षाबिनाना एवा ते मुनिने लब्धिउं उत्पन्न यइ. एटलामां थयेस ठे हृदयमां चमत्कार (आश्चर्य) जेनेएवो इंद्र देवोने उद्देशीने तेनुं वर्णन करवा लाग्यो के, अहो ! सनत्कुमार चक्री तो, चक्रवर्त्तिनी लक्ष्मीने बलता पुछानी पेठे ठोडीने आकरुं तप तपे ठे. वली तपना माहात्म्यथी तेने सघली लब्धिउं मली ठे उतां, शरीरपर अपेक्षा राख्वा बिना, पोताना रोगो पण ते मटाडता नथी. इंद्रना ते वाक्यपर श्रद्धा नहीं राखता, ते विजय तथा वैजयंत देवो वैद्यनुरूपसइने तेनी पासे आब्या. तथा कहेवा लाग्या के हे महाजाग, तुं रोगथी शामाटे पीडाय ठे अमो बल्ले वैद्यो ठियें, तथा सघलाउने, अमारां औषधोथी साजा करियें ठियें; माटे रोगथी प्रस्त थयेस ठे, शरीर जेनुं एवो तुं जो अमोने रजा आपे, तो, तारा आ उपचित थयेसा रोगोने अमो मटाडियें त्वारे सनत्कुमार मुनि ते वैद्योने कहेवा लाग्या के, प्राणिउंने रोगो बे प्रकारना होय, एक डव्यथी अने बीजा जावथी. प्राणीउंने क्रोध, मान, माया, अने लोभ, ए जावरोगो ठे, तथा तेउं दुःखना हेतुरूप यइने, हजारो जन्मांतर-सुधि साथे आवे ठे. ते रोगोने जो तमो मटाडी शको तेम हो, तो, मटाडो ? अने जो डव्यरोगोने मटाडता हो, तो जुउं ? एम कही तेणें ऊरती रसीवाली, तथा सडेली आंगलीने, जाणे रसायनथीज होय नहीं तेम तेणें पोताना कफथी तथा थुंकथी सोना जेवी करी दीधी. पढी सोनानी शखी सरखी चखकती ते आंगलीने जोइनें, तेउं बल्ले पगे पडीनें कहेवा लाग्या के, जे अमो पेहेलां तमारुं रूप जोवामाटे आब्या हता ते अमो देवो हमणांपण आब्या ठियें. इंडें (सजामां) वर्णन कर्युं के, सनत्कुमार मुनिने लब्धियो मली ठे, उतां व्याधिउं सहन करीने पण तप तपे ठे. माटे अमोए अहीं प्रत्यक्ष आवी, ते वातनी परीक्षा करी, एम कही, नमस्कार करीने तेउं अंतर्धान यइ गया. एवी रीतें कफलब्धिनुंज मात्र फल वतान्युं; तथा ग्रंथ बधी जवानी बीकथी अहीं बीजी कथाउं कही नथी. वली योगना माहात्म्यथी, कमलसरखी सुगंधि, एवी योगि-

તેની વિદ્યા પણ રોગિયોના રોગોનો નાશ કરે છે. પ્રાણીત્વનો મેલ જે પ્રકારનો છે, એક કાન તથા આંત્રાદિકથી થતો बीजો શરીરથી હત્યજ થતો છે. યોગસંપત્તિના માહાત્મ્યથી, યોગિયોનો તે બન્ને પ્રકારનો મેલ પણ, કસ્તૂરીસરસો સુગંધિ થઈને, સઘણા રોગિયોના રોગો હરે છે. વહ્લી યોગિયોના શરીરનો સ્પર્શ પણ જાણે અમૃત રસને સિંચતો હોય નહીં જેમ, તેમ રોગિયોના રોગોનો નાશ કરે છે. વહ્લી યોગિયોના નલ, કેશ, દાંત, તથા बीजी શરીરની વસ્તુત્વ પણ ઔષધરૂપ થાય છે, તથા એવી રીતે સઘણું ઔષધરૂપ થાય છે; અને તેથીજ, તીર્થકરોનાં, તથા યોગને ધારણ કરનારા ચક્રવર્તિયોનાં શરીરના હાડકાંનો સમૂહ પણ સઘણા દેવલોકોમાં પૂજાય છે. વહ્લી તે યોગના માહાત્મ્યથી, યોગિના અંગથી સ્પર્શયુક્ત થયેલું વર્ષાદનું તથા નદી અને વાવ આદિકમાં રહેલું પાણી પણ સર્વ રોગોને હરનારું થાય છે, તથા જેરથી મૂર્ઠિત થયેલા પ્રાણિયો પણ તેત્વના અંગના સ્પર્શવાલા વાયુથી જેર રહિત થાય છે, વહ્લી જેરવાળું અન્ન તેત્વના મુક્તમાં જવાથી જેરવિનાનું થાય છે. વહ્લી મોટા જેરથી પીડાતા પ્રાણિયો પણ, તેનાં વચનોને સાંજલવા માત્રથી, તથા તેનાં દર્શનમાત્રથી વિકાર રહિત થાય છે. એવી રીતે આ કફાદિક ઔષધિરૂપ થઈને મહા ક્ષિત્તિવાલાં થાય છે. વહ્લી તે વૈક્રિય આદિક અનેક પ્રકારની જુદી જુદી લક્ષિયો પણ જાણવી. તે નીચે પ્રમાણે છે. અણુત્વ, મહત્વ, લઘુત્વ, ગુરુત્વ, પ્રાપ્તિ, પ્રાકામ્ય, ઇશત્વ, વશિત્વ, અપ્રતિઘાતિત્વ, અંતર્ધાન, તથા કામરૂપિત્વ, આદિક છે. “અણુત્વ” ઇટલે શરીરને નાનું કરવું, કે જેથી એક ઢિઢમાં પણ તે પ્રવેશ કરી શકે, અને ત્યાં ચક્રવર્તિના જોગો પણ જોગવે. “મહત્વ” ઇટલે મેરુથી પણ શરીરને મોટું કરવાનું સામર્થ્ય, “લઘુત્વ” ઇટલે વાયુથી પણ શરીરનું હલકાપણું, “ગુરુત્વ” ઇટલે વજ્રથી પણ શરીરનું જારીપણું, ઇટલે ઇંદ્રાદિક મહાબલવાનોથી પણ હુઃસહપણું. “પ્રાપ્તિ” ઇટલે પૃથ્વીપર રહેલો માણસ, આંગલીના અગ્રજાગથી મેરુપર્વતના અગ્રજાગને, તથા સૂર્યને પણ સ્પર્શ કરી શકે. “પ્રાકામ્ય” ઇટલે પાણીમાં પૃથ્વીની પેઠે પ્રવેશ, તથા જવાની શક્તિ, અને પાણીની પેઠે પૃથ્વીપર હુલકી મારવાની શક્તિ. “ઈશિત્વ” ઇટલે ત્રણ લોકની પ્રચુતા, તથા તીર્થકર ઇંદ્ર આદિકની ક્ષિત્તિ બનાવવું; “વશિત્વ” સઘણા જી-

જોમે વશ કરવાની શક્તિ. “અપ્રતિષ્ઠાતિત્વ” એટલે પૃથ્વીમાં સંગરહિત થમન. “અંતર્ધાન” એટલે અદૃશ્યરૂપણું. “કામરૂપિત્વ” એટલે એકી વસ્તુતે જુદા જુદા આકારોની બનાવટ. ઇત્યાદિ મહર્કિત્વ જાણવી. અથવા થણા એવા શ્રુતાવરણ, તથા વીર્યાંતરાયના દ્વયોપશમથી પ્રગટ થયેલા છે, અસાધારણ મહર્કિયોનો લાજ જેઁને, તથા ચાર અંગ અને ચૌદ પૂર્વોને ગ્રણાવિના પણ, જે અર્થને ચૌદપૂર્વિયો કહી શકે, એવા ઁંડા વિચાર-વાલા અર્થમાં પણ અતિનિપુણ, તે “પ્રાજ્ઞશ્રમણ” કહેવાય. વલી વી-જી, દશ પૂર્વ, તથા રોહિણી પ્રજ્ઞસિ આદિક મહાવિદ્યાઁને જાણનારા, તથા “અંગુષ્ઠ પ્રસેનિકાદિક” અદ્ય વિદ્યાને જાણનારાઁની અત્યંત ક્ષ-ક્ષિને પણ ગોચર ન થાય, એવી વિદ્યાઁને ધારણ કરવાથી, તેઁ “વિશ્વા-શ્રમણ” કહેવાય છે. વલી કેટલાક વીજ, કોષ્ઠ, તથા પદાનુસારિ બુ-ક્ષિની ક્ષિવાલા હોય છે. “વીજબુક્ષિ” એટલે, જેમ બુક્ષિવાને કરે-લી સારી લેતી, જમીન, પાણી આદિક અનેક કારણોવાલું એક વીજ, વગદ્યા વિના જેમ ક્રોડો વીજોને દેનારું થાય છે, તેમ જ્ઞાનાવરણાદિ-કના દ્વયોપશમથી, એક અર્થને સાંજલી અનેક અર્થોને જાણવું તે “કોષ્ઠ બુક્ષિ” એટલે કોષ્ઠાગારિયે રાખેલાં, ઘણાં ધાન્યવીજો, જેમ કોઠારમાં નાશ થયા વિના પડી રહે છે, તેમ, પરના ઉપદેશથી ધારેલા તથા સાં-જલેલા, ઘણા ગ્રંથોના અર્થોને સ્મરણવિના જે યાદ રાખવું તે “પદાનુસારિ” ગ્રણ પ્રકારના “શ્રોત:પદાનુસારિ,” “પ્રતિશ્રોત:પદાનુસારિ,” તથા “ઉચ્ચપદાનુસારિ” તેમાં પેહેલા, પદનો અર્થ, તથા ગ્રંથ, પ-રથી સાંજલીને ઢેક ઢેલા પદસુધિ આલા ગ્રંથના અર્થોના વિચારમાં હુ-શિયાર થવું તે, “શ્રોત:પદાનુસારિ” બુક્ષિવાલા કહેવાય. વલી અંત પદના અર્થને, અને ગ્રંથને વીજાની, પાસેથી સાંજલી, તેના પ્રાતિકૂલ્ય પ્રણાથી, પેહેલા પદથી, આલા અર્થવાલા ગ્રંથના વિચારમાં જે પ્રવીણ થાય, તે “પ્રતિશ્રોત: પદાનુસારિ બુક્ષિવાલા” કહેવાય. મધ્યપદના અર્થને ગ્રંથને, વીજાના ઉપદેશથી જાણીને, પેહેલેથી ઢેલેસુધિ ગ્રંથરૂપી સમુદ્ધતા પારને પહોંચવાને સમર્થ, એવા અસાધારણ અતિશયથી ચતુર થયેલા માણસો “ઉચ્ચ પદાનુસારિ બુક્ષિવાલા” કહેવાય. એક પદા

થેના જાણવાથી, અનેક પદાર્થોને જાણનાર, તે “ વીજબુદ્ધિ ” કહેવાય. અને એક પદાર્થના જાણવાથી વીજા પદાર્થોનું જે જ્ઞાન ધરાવે, તે “ પદ્માનુસારિ ” કહેવાય. તેમ મન, વચન, અને કાયાના બલવાનો પણ હોય છે. તેમાં પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાનાવરણ, તથા વીર્યાતરાયના ક્ષયોપશમથી તત્ત્વને ઊંધરીને, અંતર્મુહૂર્તમાં સઘણા શાસ્ત્રરૂપી સમુદ્રમાં અવગાહન કરવાની શકિયુક્ત મનવાલા “ મનોબલિ ” કહેવાય. વલ્લી અંતર્મુહૂર્તમાં સઘણું શાસ્ત્ર બોલી જવાની શક્તિવાલા “ વાગ્બલિ ” કહેવાય. અથવા, પદ, વાક્ય, અને અલંકારવાલી વાણીને ઝંચે પ્રકારે બોલતા થકા, વક્ત્ર પણ રહિત, જેઝનો કંઠ બેસી જાય નહીં, તેઝ, પણ “ વાગ્બલિ ” કહેવાય. વલ્લી વીર્યાતરાયના ક્ષયોપશમથી પ્રગટ થતા, અસાધારણ કાયબલથી, પ્રતિમાવહે કરીને રહેતા, તથા થાક અને ક્લેશ રહિત, વર્ષ વર્ષ દહાડાસુધિ, પ્રતિમાથી રહેતા બાહુબલિ આદિક “ કાયબલિઝ ” કહેવાય. તેમ વલ્લી, દૂધ, મધ, ઘી તથા અમૃતને ઝરાવવાવાલાઝ પણ હોય છે, જેઝના પાત્રમાં પહેલું અનિષ્ટ ઝોજન પણ દૂધ, મધ, ઘી તથા અમૃત રસ સરલું થાય છે, અથવા, જેઝનું વચન, શરીર તથા મનસંબંધિ ડુઃખ વાલા પ્રાણિઝને, દૂધ આદિકની પેઠે સંતોષ કરનારું થાય છે, તેઝ પણ “ ક્ષીરાશ્રવિ, મધ્વાશ્રવિ, સર્પિરાશ્રવિ, તથા અમૃતાશ્રવિ ” કહેવાય. વલ્લી કેટલાકો તો “ અક્ષીણર્ક્ષિવાલાઝ ” કહેવાય છે. તેઝના બે ખેદો છે. એક “ અક્ષીણ મહાનસોવાલા ” અને વીજા “ અક્ષીણમહાલયો વાલા ” હોય છે. જેઝને અસાધારણ અંતરાયના ક્ષયોપશમથી, પાત્રમાં પહેલું અદ્યપમાત્ર પણ અન્ન, ગૌતમાદિકની પેઠે, ઘણાઝને દેવાય, તો પણ ક્ષય પામે નહિ, તેઝ “ અક્ષીણમહાનસોવાલા ” કહેવાય. વલ્લી જેની જગ્યામાં ગણતરીનાં માણસો સમાઈ શકે, તે જગ્યામાં અસંખ્યાતા, દેવો, તિર્યંચો, તથા મનુષ્યો પરિવારસહિત, એકવિજાને બાધા કર્યા વિના, તીર્થકરની પર્યદાને વિષે જેમ, તેમ બેસી શકે, તેઝ “ અક્ષીણમહાલયો ” કહી શકાય. પ્રજ્ઞાશ્રવણાદિકને વિષે, મહાપ્રજ્ઞાવિક મહર્ક્ષિયો દેખાહેલી છે. જેના પ્રજ્ઞાવથી, એકજ ઇંદ્રિય, સઘણી ઇંદ્રિયોના વિષયોને ઝોગવી શકે, તે “ સંજિગ્નઓતોલબ્ધિ ” કહેવાય.

ચારણાશીવિષાલ્લબ્ધિ, મનઃપર્યાયસંપદઃ ॥

યોગકલ્પદ્રુમસ્યૈતા, વિકાસિકુસુમશ્રિયઃ ॥ ૯ ॥

અર્થઃ—ચારણ લલ્લબ્ધિ, આશીવિષલ્લબ્ધિ, અવધિજ્ઞાન, તથા મનઃપર્યાય જ્ઞાનની સંપત્તિયો, સઘલ્લી, યોગરૂપી કલ્પવૃક્તની, વિકસર થયેલી પુષ્પોની શોચારૂપ જાણવી.

ટીકાઃ—ફલરૂપ કૈવલ્ય વા (મોક્ષ તો) ઝરત મરુદેવ્યાદિના ઉદાહરણોવડે કહેવાશે. અતિશય ગમન કરવાથી “ ચારણો ” કહેવાય, તથા કોઈને નાશ કરવાની, અથવા કોઈપર કૃપા કરવાની જે શક્તિ, તે “ આશીવિષલ્લબ્ધિ ” કહેવાય. મૂર્તદ્રવ્યસંબંધિ જે જ્ઞાન, તે “ અવધિજ્ઞાન ” કહેવાય. મનસંબંધિ દ્રવ્યને પ્રત્યક્ષ કરવાની જે શક્તિ, તે, “ મનઃપર્યાય જ્ઞાનલ્લબ્ધિ ” કહેવાય. એ સઘલ્લી લલ્લબ્ધિયો યોગરૂપી કલ્પવૃક્તનાં પુષ્પરૂપ છે. અને તેનું ફલ તો કેવલજ્ઞાન, અથવા મોક્ષ છે, અને તે વિષયમાં ઝરત, તથા મરુદેવાનું ઉદાહરણ કહેવાશે. હવે ચારણો બે પ્રકારના છે, એક જંઘાચારણો, તથા બીજા વિદ્યાચારણો, તેડમાં પેહેલા એક ઉત્પાતની લીલાથી રુચકદ્વીપે જાય છે, પઠી રુચકદ્વીપથી કુદીને, એક પગલે તેડ નંદીશ્વર દ્વીપે આવે છે, તથા બીજાથી, જ્યાંથી ગયા હતા, ત્યાં આવે છે, પઠી ઝર્ધ્વગતિપૂર્વક ઉડીને, તેડ મેરુ પર્વતનાં શિખરપર રહેલા પાંડુક વનમાં જાય છે, ત્યાંથી ઉપડી એક પગલે તેડ નંદન વનમાં જાય છે, તથા બીજે પગલે મૂલ જગોપર જાય છે. અને વિદ્યાચારણો તો, એક ડગલે માનુષોત્તરપર જાય છે, તથા બીજે પગલે નંદીશ્વર દ્વીપે જાય છે. અને ત્યાંથી એક પગલે જ્યાંથી ઉઠેલા, ત્યાં જાય છે, તથા તિર્થ ગતિના ક્રમથી, તેડ ઝર્ધ્વ માર્ગમાં પણ જાવ આવ કરી શકે છે. વલ્લી તેમ બીજા પણ ઘણી જાતના ચારણો થાય છે. તેડ નીચે પ્રમાણે. પેહેલા આકાશગામિડ, કે જેડ, પલાંઠી વાલીને, અથવા કાયોત્સર્ગમાં શરીર સ્થાપીને અથવા પગોને ઊંચા નીચા આદિક કસ્યા વિના આકાશમાં ચાલે છે. વલ્લી કેટલાકો તો, જલ, જંઘા, ફલ, પુષ્પ, પત્ર શ્રેણિ, અગ્નિની શિલા, ધુંવાડો, હિમ, વર્ષાદ, પાણીની ધારા, મર્કટકતંતુ, જ્યોતિષ્ કિરણ અને પવનાદિકના અવલંબનથી ગતિ કરવામાં કુશલ તેમાં જલ

पटले, वाव, नदी, समुद्र आदिकमां जलचर जीवोने विराधना कर्याविना, पाणीमां पृथ्वीनी पेठे, पगोने उंचा नीचा करी गति करवामां जेठ कुशल होय, तेठ “जलचारणो” कहेवाय, वल्ली पृथ्वीपर चार आंगल उंचे, जंघानें उंचीनीची करवामां जेठ कुशल होय, तेठ “जंघाचारण” कहेवाय. वल्ली नाना प्रकारनां वृक्षोनां फलोने लहनें, फलमां रहेला जीवोने, विराधना कर्याविना, फलो प्रत्ये पगो राखवामां जेठ कुशल होय, तेठ “फलचारणो” कहेवाय. वल्ली जुदा जुदा प्रकारनां वृक्ष, तथा लताउनां पुष्पो लहनें, तेठना सूक्ष्म जीवोने विराधना कर्याविना, ते पुष्पोनां तखनें अवलंबीने रहेता, “पुष्पचारणो” कहेवाय. वल्ली नामा प्रकारनां वृक्ष, ढोड, तथा वेखडी आदिकनां प्रवाल, तथा पल्लव, आदिकनां आलंबनथी, तेठना सूक्ष्म जीवोने विराध्याविना, तेठमां चरणोनी उत्क्षेपनिक्षेप करवामां जेठ समर्थ होय, तेठ “पत्र चारणो” कहेवाय. वल्ली चारसैं योजन निषधनी के नीलनी श्रेणि लहनें, उंचे अथवा नीचे पादपूर्वक, उतरवा तथा चडवामां जेठ निपुण होय, तेठ “श्रेणि चारणो” कहेवाय. वल्ली अग्निशिखाने, लहने, तेठना जीवोने विराध्या विना, पोते नहीं बलता थका, तेमां जेठ पगें चाट्या जाय, तेठ “अग्निशिखाचारणो” कहेवाय. वल्ली जेठ तीरठी, तथा उंची गल्ली, धुंवाडानी शिखाने वखगीने गमन करे तेठ “धूमचारणो” कहेवाय. वल्ली हिमनुं आलंबन लहने, अष्कायना जीवोने विराध्याविना गमन करता “निहारचारणो” कहेवाय. वल्ली अवश्यायने आश्रिने, तेठना जीवोने विराध्या विना गमन करनाराठ, “अवश्यायचारणो” कहेवाय. वल्ली आकाशमां विस्तार पामता वादलांउना समूहमां, तेठना जीवोने विराध्याविना गमन करनाराठ “मेघचारणो” कहेवाय. वर्षाकालना मेघ आदिकथी निकलती जलधाराना अवलंबनथी, जीवोने विराध्याविना गति करनाराठ “वारिधाराचारणो” कहेवाय. वल्ली कुब्जा नामें वृक्षनी अंदर रहेला पोलाणमां, कुब्जवृक्षादिकना बंधादला मर्कटकतंतु आदिकना आलंबनथी, पगोने उपाडवा मुकवानी शक्तिवाला, ते तंतुउने तोड्याविना गमन करनाराठ “मर्कटकतंतुचारणो” कहेवाय. वल्ली चंद्र, सूर्य, ग्रह तथा नक्षत्र आदिक गमे तेना किरणोना संघबधी, पृथ्वीमां

એમ, તેમ પળે ચાલીને જવાને જેઠ કુશલ છે, તેઠ “જ્યોતીરશ્મિચારણો” કહેવાય. વહી અનેક દિશાઠમાં ઊઘટી તથા સુઘટી રીતિ ઘાતા પવનો-માં તેઠના પ્રદેશની શ્રેણિનું આલંબન હાને, અટકાવ રહિત ગતિ કર-નારાઠ, “વાયુચારણો” કહેવાય.

વહી તપના માહાત્મ્યથી, અથવા વીજા ગુણોથી, “આશીવિષ્ણુચિન્ન, ઊવાલા” નિપ્રહ તથા અનુપ્રહમાં પણ સમર્થ થાય છે. જે જ્ઞાનનો વિષય, મૂર્તિમંત ડ્રવ્યો હોય છે, તે “અવધિજ્ઞાન” કહેવાય છે. વહી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં રહેનારા મનવાલા પ્રાણિઠના, મનડ્રવ્યને પ્રકાશનારું જ્ઞાન, “મનઃપર્યાય” જ્ઞાન કહેવાય. મનઃપર્યાયજ્ઞાનના બે ખેદો છે, રજુ, અને વિપુ-લ. વહી વિપુલ પણ, વિશુદ્ધિ અને અપ્રતિપાતિ ખેદોવાલું છે. હવે કેવલ જ્ઞાનરૂપી ફલના દેખાડવાવડે કરીને, યોગનીજ સ્તુતિ કરે છે.

અહો યોગસ્ય માહાત્મ્યં, પ્રાજ્યં સાધ્યાજ્યમુદ્ધનું ॥

અવાપ કેવલજ્ઞાનં ઝરતોઝરતાધિપઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—અહો! યોગનું માહાત્મ્ય કેવું છે? (કે જેથી) ઉત્કૃષ્ટ ચક્રવર્તિપદ્મા-નાં રાજ્યને ધારણ કરનાર, ઝરતના રાજા ઝરતમહારાજ કેવલ જ્ઞાન પામ્યા.

ટીકા:— આ અવસર્પિણિમાં, એકાંત સુષમા આરાના ચાર કોડાકોડી, સાગરોપમ ગયાવાદ, તથા ત્રણ કોડાકોડી સાગરોપમનો સુષમા નામેં વીજો આરો ગયે ઢતે, તથા પઠી બે કોડાકોડી સાગરોપમના પરિમાણ-વાલા સુષમહુષમ નામના આરાનો પદ્યનો આઠમો, અંશ બાકી રહ્યો ત્યારે, દક્ષિણાર્ધ ઝરતમાં નીચે પ્રમાણે સાત કુલકરો થયા તેઠનાં નામ. વિમલવાહન, ચક્રુષ્માન, યશસ્વી, અન્નિચંદ્ર, પ્રસેનજિત, મરુદેવ, તથા નાન્નિ નામેં થયા. તેમાંથી નાન્નિ કુલકરને ઉત્તમ શીલથી ત્રણ જગ-તને પવિત્ર કરનારી મરુદેવી નામેં છી હતી. હવે ત્રીજા આરાના ચોરાશી લાલ પૂર્વ ત્રણ વર્ષ અને સાડાઆઠ મહિના જ્યારે બાકી રહ્યા હતા, ત્યારે તેણિને કુલેં સર્વાર્થ વિમાનથી, શોદ મહાલપ્રથી સૂચવેલા પેદેલા તીર્થંકર આવી ઊપન્યા. પઠી સ્વપ્નના અર્ચને નહીં જાણતા, એવા નાન્નિ અને મરુદેવાને સવલાઈડોય હર્ષપૂર્વક આવીને સ્વપ્નના અર્થોં કહ્યા. પઠી જ્યારે શુદ્ધ વિષયેં શુભેથી પ્રજુનો જન્મ થયો, ત્યારે ડબ્બ વિહુમારિયોયેં તેનો

सूक्तिकासहोत्सव कर्षो. पढी इडें प्रचुने मेरुपर्वतपर लइ जइने, खोखामां वेसाडी तीर्थोनां जखोथी, ज्ञान कराव्युं, अने पोताने हर्षना अश्रुजलधरी ज्ञान कराव्युं, पढी इडें प्रचुने तेमनी माताने सोंपवा बाद देवांगनालइ सघखां धाव्यकर्म्मो कर्षा. प्रचुना जमणा साथलमां कृषजनो आकार जोइने मायापें हर्षथी तेमनुं “कृषज” नाम पाळ्युं. पढी चंद्रनी पेठे अत्यंत आनंद आपता ते प्रचु, देवें दीधेला आहारथी पोषित थया थका अनुकर्में वृद्धि पामवा लाग्या. एक दहाडे इड प्रचुनी सेवा करवामाटे आव्यो, अने विचारवा लाग्यो के, प्रचुनो वंश कयो स्थापशुं? तेना ते विचारने प्रचुए अवधिज्ञानथी जाणीने, तेना हाथमां रहेली शेरडीपर हाथीनी पेठे तेणे हाथ नाख्यो, पढी ते शेरडी प्रचुने सोंपीने, तथा तेमने नमस्कारकरीने, इडें तेमना वंशनुं “इदवाकुवंश” नाम पाळ्युं. पढी प्रचु बा-
 लपणाने तुरत उलंघी जइने, सूर्य जेम मध्याहे तेम ते मध्यम वयने पाम्या. प्रचुना पगो यौवनमां पण, कोमल, लाल कमलना गर्जसरखा, उष्ण, कंपविनाना, पसिना रहित, तथा सरखी तलीयोवाला हता. वल्ली नमता प्राणियोनी पीडा दूर करवामाटेज होय नहीं, तेम प्रचुने चक्र उत्पन्न थयुं. वल्ली प्रचुना पगनी तलीयें, जाणे लक्ष्मीना लीला करवाना घरना शंख कुंजो होय नहीं, तेम स्वस्तिक शोजतो हतो. वल्ली प्रचुनो अंगुठो वत्सनी पेठे श्रीवत्सथी लांठित थयेलो, तथा पुष्ट, गोष्ठ, उंचो, अने सर्पनी फणा जेवो हतो. वल्ली तेमना चरणरूपी कमलोनां पांदडां-
 लंज जाणे होय नहीं, एवी तथा पवनविना निष्कंप, अने चीकणी दिवा-
 लनी शिखा जेवी आंगलीयो हती. वल्ली प्रचुना पगोनी आंगलीउं नीचे, नंदावतों शोजतां हतां, के जेउना प्रतिबिंबो, पृथ्वीमां धर्मनी प्रतिष्ठाना हेतुपणाने पाम्या. वल्ली प्रचुनी आंगलीउं नीचे, रहेला थवो तो जाणे प्रचुना जगतलक्ष्मीसाथे थता विवाहने माटेज वाव्या होय नहीं, तेम शोजता हता. वल्ली पगरूपी कमलनुं जाणे मूलज होय नहीं, एवी प्रचुनी पार्ष्णि षडी हती, तथा नखो तो अंगुठा अने आंगलीरूपी सर्पना फणापर रहेला मणिल सरखा हता. वल्ली प्रचुना पगोना गुप्त गुस्फो, (घुटियो) सोनेरी कमलना डोडानी कर्णिकानी शोजाने धारणकरता हता. वल्ली तेमना पगो आगल पाठलथी काचबानी पेठे उंचा गुप्त नसोवाला

स्निग्ध ठविवाला, तथा रोमविनाना होता. वल्ली तेमनी जंघा तो, अंदर मध्य
थयेलां हाडकांवाली, तथा अनुक्रमें गोलाकारवाली हरणीनी जंघाजेवी होती.
वल्ली तेमना गोल अने मांसपी जरेखा धुंटाणो, तो रूथी जरेखा डांक-
णामां राखेला अरिस्तानी शोजाने धारण करता होता. वल्ली तेमना साय-
खो तो कोमल, स्निग्ध, तथा अनुक्रमें पुष्ट थया थका, मोटा केलना स्तंभना
विखासने धारण करता होता. वल्ली स्वामिनां मुष्को (वृषणो) हाथीनी पेठे
गुप्त तथा समस्थितिवालां हतां; तथा कुलीन घोडानी पेठे तेमनुं पुरुषचिह्न
पण अतिगुप्त हतुं. वल्ली तेमनी केड तो, विस्तारवाली, पुष्ट, स्थूल, वि-
शाल, तथा कठिन होती; तथा मध्यजाग तो पातला पणायी कलशना
उदरसरखो हतो. वल्ली तेमनी गंजीर नाजि तो नदीमां रहेली फुदडि-
ना विखासने धारण करती होती; तथा बन्ने पडखां तो, स्निग्ध, मांसयु-
क्त, कोमल, सरल, अने सपाट हतां. वल्ली तेमनुं वक्षःस्थल तो, सोना-
नी शिला सरखुं विस्तारवालुं, तथा श्रीवत्सरूपी रत्नना सिंहासनवालुं
लक्ष्मीने क्रीडा करवानी वेदिका सरखुं शोजतुं हतुं. वल्ली तेमना खच्चा
तो, बेलनी कांधसरखा, दृढ, पुष्ट तथा उंचा होता, तथा काखो तो
अल्प रोमवाली, उंची, तथा गंध, पसीनो अने मेलविनानी होती. वल्ली
तेमना बन्ने पुष्ट हाथो सर्पनी फेण सरखा होता, तथा जुजो तो जाणे
चंचल लक्ष्मीने वश करवामां नागपाश सरखा, तथा धुंटाणसुधि लांबा
हता. वल्ली तेमना हाथो नवा आंबाना पल्लवसरखी लाख तळीयोवाला
कार्यविना कर्कश, पसिनाविनाना, ठिडविनाना, तथा उष्ण होता. वल्ली
तेमना ते हाथो, पगोनी पेठे, दंरु, चक्र, धनुष्, मत्स्य, श्रीवत्स, वज्र,
अंकुश, ध्वजा, कमल, चामर, ठत्र, शंख, कुंज, समुद्र, मेरु, मगर, क-
षत्र, सिंह, घोडो, रथ, स्वस्तिक, दिग्गज, प्रासाद, तोरण, तथा हाथीथी
अंकित हतां. वल्ली तेमनी, लाल, सरल, राता नखोवाली अंगुठा तथा
आंगलीउं, जाणे, ठडे माणेरूपी पुष्पोवाला कल्पवृक्षना अंकुराउंज होय
नहीं, तेम शोजती होती. वल्ली प्रभुना अंगुठानां पर्वोमां रहेला यवो,
तो तेमना यशरूपी घोडाने विशेष पुष्ट करवा माटेज होय नहीं, तेम
शोजता होता. वल्ली तेमनी आंगलीउंपर रहेला दक्षिणावर्त्तो दक्षिणोवसे-
ख (शंखाकाररेखाउंती) सर्व संपत्तिने जणावनारा दक्षिणावर्त्तपणाने

प्राप्त्या जाता. वली तेमना हस्तकमलना मूखमां रहेली त्रण रेखाउं, तो जाणे पोसाने त्रणे जगत्ने प्रयत्नपूर्वक उद्धारवां ठे, तेनी संख्याना सेखो ज होय नहिं, तेम शोजती होती. वली तेमनो कंठ तो, गोल, उंचो, लांबो; तथा त्रण रेखाउंभी पवित्र थयेलो, तथा गंजीर नादवालो होतो थको संखनी लुखना करतो हतो. वली तेमनुं विस्तारवाळुं, गोल, तथा कांतिवाळुं मुख तो, जाणे लांडनविनानो बीजो चंद्रज होय नहीं तेम शोजतुं हतुं. वली तेमना कोमल, पुष्ट तथा स्निग्ध, एवा कपोलो तो, जाणे साथे रहेती सरस्वती अने लक्ष्मीना सोनाना आरिसाउंज होय नहीं तेम शोजता होता. वली अंदर आवर्तोथी शोजता तथा खजासुधि लंबाईने रहेला तेमना कर्णो तो, जाणे मुखनी कांतिरूपी समुद्रने कांठे रहे, वली ठीपोज होय नहीं, तेम शोजता होता. वली तेमना होठो त्रिंषफल सरखा, तथा बत्रीश दांतो मोगरा सरखा, तथा नाशिका अनुक्रमें विस्तारवाली तथा उंचा वांससरखी होती. वली तेमनी डाहाडी, नहीं लांबी तेम नहीं टुंकी, पुष्ट, गोल, तथा कोमल होती; तथा काला, घणा, स्निग्ध अने कोमल रोमने धारण करनारि होती. वली तेमनी जिह्वा तो कटपट्टना पल्लवसरखी लाल, कोमल, तेम अति जानाई (स्थूलता) विनानि, अने बार अंगना अर्थोने उत्पन्न करनारी होती. तेमनी आंखो, वझे काली तथा सफेद, अने ठेठे लाल रंगनी, ते जाणे, नीलम, स्फटिक अने माणिकनीज बनावी होय नहीं तेवी शोजती होती. वली तेज आंखो, ठेक कानसुधि पडोली, तथा काजलसरखी श्याम पांपणोवाली, जाणे विकस्वर थपळां, तथा जेनी अंदर जमरा बेठेला ठे, एवां कमलो होय नहीं, तेवीयो शोजती होती. वली तेमनी श्याम, तथा वांकी त्रुकुटियो तो, आंखरूपी तलावना कांठापर विखराईने पडेली लताउंनी शोजाने धारण करती होती. वली तेमनुं विशाल, पुष्ट, गोल, कोमल, कठिन तथा सरखुं, एवुं कपाळ तो अष्टमीना चंद्रसरखुं सुंदर शोजतुं हतुं. वली तेमनुं अनुक्रमें उंचुं थतुं मस्तक तो, नीचे मुखें राखेला उग्रपणाने धारण करतुं हतुं. वली तेमनुं ते मस्तक जगत्ना ईशपणाने धारण करता उग्रपणाने पामते ठते, गोल अने उंचुं उष्णीष (मस्तकनो ठेक उपरनो जाग) तो वेपर रहेला कलशनी शोजाने धारण करतुं हतुं. वली तेमना मस्त-

कपर रहेखा जमरासरखा काला, कुंचित थयखा (वांकडा थयखा हुटा बिखरायेखा) कोमल तथा स्निग्ध (चिकणा तथा तैलादि स्नेह द्रव्य बिना चलकता) एवा केशो तो यमुना नदीना मोजा सरखा शोभता हता. वली तेमनी गोरोचनना गर्ज सरखी श्वेत, स्निग्ध, तथा स्वच्छ चामडी तो, जाणे तेमनां शरीरपर स्वर्णद्रवतुं (कुंदन वा वरकतुं) बिस्लेपन करुं होय नहीं, तेम शोभती हती. वली तेमना शरीरपर, कोमल, जमरासरखा श्याम, बीजा अंकुरा (कोंटा) विनातां, तथा कमलतंतुसरखां पातळां रोमो शोभतां हतां. वली तेमनो श्वासोद्वास, प्रफुल्लित थयखा कमलना सुगंध सरखो हतो, तथा तेमनुं रुधिर तो गायना दूध सरखुं श्वेत हतुं. एवी रीतें असाधारण प्रकारनां जुदां जुदां लक्षणोथी लक्षित थयेखा प्रजु, रत्नोथी लक्षित थयेखा समुद्रनी पेठे कोने सेवनीय न थया? हवे एक दिवसें कोइ जुगलियुं बाळक्रीडा करतुं थकुं तालवृक्षनी नीचे गयुं. ते वखते दुर्देवना योगथी, तैपरथी पुरुषना मस्तकपर, परंडापर जेम बीजली, तेम ते वृक्षतुं मोटुं फल पळ्युं. अने ते फल काकतालीय न्यायथी तेना मर्मस्थानमां लागवाथी, ते बाळक पेहेलांज अकाल मृत्युथी मरण पाम्यो. ते मृत्यु पाम्याबाद तेनी स्त्री, यूथथी द्रष्ट थयेली हरिणीनी पेठे, कर्तव्यमां जड थइ वेठी. एवी रीतना मुजरसरखा घाथी अचानक अकाल मृत्यु पामेखा ते पुरुषने जोइ बीजां पण युगलीआंउं मूर्धित थयां. पठी ते युगलीयांउं ते नर्ताररहित स्त्रीने अगाडी करी “शुं करतुं?” एवी रीतें मूढ थइनें नाजिकुलकरपासे तेणीने लइ गया. (त्यारे नाजि राजाए विचार्युं के) आ स्त्री रुपजनी धर्मपत्नी थाउं? एम विचारि नेत्ररूपी कैरवने चंद्रसरखी ते स्त्रीने तेणे ग्रहण करी. हवे एक दिवसें प्रजुना आगला जोगावली कर्मना उदयथी, तेमनो विवाह करवामाटे इंड, देवो सहित त्यां आव्यो. पठी त्यां देवोए सोनाना स्तंजोपर शोभती वे, मणिउंनी पुतलीउं जेमां, तथा अनेक द्वारवालो मंडप बनाव्यो. ते मंडप, श्वेत अने मनोहर कपडांना चंद्रुवाथी, जाणे तेने (मंडपने) जोगवामाटे आवेली गंगा नदीचीज आश्रित थयो होय नहीं, तेम शोभतो हतो. वली त्यां चारे दिशांउंमां कल्पवृक्षनां तोरणो तो जाणे, कामदेवें बायो चडाव्यां होय नहीं, तेबां शोभतां हतां. वली त्यां आकाशमां च

हत्ती, रत्नोना कलशोनी चार श्रेणियो तो जाणे देवीउण रतिनां निधानो गोठव्यां होय नहीं तेम शोजती हत्ती. वल्ली ते मंडपना छारमां वादळांउ वैखोत्केष वर्षावतां हतां तथा मध्यमां देवांगनाउण जमीनने यद्दकर्म (चंदन)थी पंकिल करी. पढी त्यां वाजां वागते ठते, तथा मंगल गवाते ठते, दिगंगनाउ (दिक्सुंदरियो) पण पडघाथी गावा तथा बजाववा लागी. (पढी ते वखते) इंडें सुमंगला अने सुनंदासाथे प्रजुनो विवाहमहोत्सव कयों. पढी करेखुं ठे देवोण मंगल जेने एवी सुमंगलाए जरत अने ब्राह्मी नामनां जोडखाने जन्म आप्यो. तथा त्रण लोकने आनंद उत्पन्न करनारी सुनंदाए पण महाबलवान् बाहुबली, तथा अति खुबसुरत सुंदरीने जन्म आप्यो. वल्ली सुमंगलाए, बलवान्, तथा मूर्तिमंत देवो सरखां उंगणपचास जोडखाने जन्म आप्यो. हवे एक दहाडो सघला युगलीआउण एकठा थइ, नाजिराजापासे आवी पोकार करवा लाग्या के, अन्याय थाय ठे. वल्ली हमणां सघला लोको मांहोमांहे व्खेश करता थका हकार, मकार, तथा धिक्कारनी त्रण प्रकारनी नीतिने पण गणकारता नथी. त्यारे नाजि कुलकरें कथुं के, आ व्खेशथी तमोने आ तमारा ऋषजस्वामी रक्षण करशे, माटे तेनी आझाप्रमाणे तमो वर्त्तो ? त्यारे कुलकरनी आझाथी राज्यस्थिति स्थापवाने, त्रण ज्ञानवाला प्रजु युगलीआउने कहेवा लाग्या के, मर्यादाने उलंघनाराउने रोकनार राजा होय ठे, अने तेथी तेने आसनपर बेसाडी जलवडे राज्याजिपेक कराय ठे. ते सांजली तेउ (युगलियादेवो) ऋषज प्रजुने आसनपर बेसाडी, तेमनीज शिखामणथी, पांढडांना पढीआउमां पाणी लेवा गया. तेज वखते आसन कंपवाथी अवधिज्ञानें करीने, जगवाननो राज्याजिपेकनो वखत जाणीने इंड्र त्यां आव्यो, तथा प्रजुने रत्नना सिंहासनपर बेसाडीने इंडें तेमनो अजिपेक कयों तथा मुकुट आदिक आचूषणो पहेराव्यां. षटखामां ते युगलियाउण हाथमां रहेला कमखिनीनां पत्रोमां पोतानां मनसरखुं निर्मल जल आप्युं. पण तेउण प्रजुने तो, सूर्यथी जेम मेरु, तेम मुकुटथी शोजता, तथा शरदऋतुनां वादळांथी जेम आकाश, तेम निर्मल वखोथी शोजता, तथा हंसोथी जेम शरदऋतु, तेम चलायमान यतां सुंदर चामरोथी शो-

जता, तथा करेखो ठे अजिषेक जेमनो, एवा ते ऋषज प्रजुने आश्चर्यथी
जोया. ते जोइ तेउए विचार्युं के, प्रजुना मस्तकपर पाणी रेडवुं लायक
नथी, एम विचारि विनयवंत एवा तेउए प्रजुना चरणकमलपर पाणी
रेड्युं. पठी इंद्र नव योजन विस्तारवाली (छांबी) तथा बार योजन पो-
होली, विनीता नामें नगरी वसाववाने कुबेरने हुकम करी पोताने स्था-
नकें गयो. त्यारे तेणें (कुबेरें) पण पृथ्वीने माणिकना मुकुटसरखी ते
नगरी वसावी, तथा वैरीउं तेना सामे छडी नहीं शके, माटे तेनुं “ अ-
योध्या ” एवुं पण बीजुं नाम पाड्युं. पठी ते यक्षराजें तेने बनावीने, क-
य न थाय एवां रत्न, वस्त्र, धन तथा धान्यथी जरी दीधी. त्यां हीरा,
नीलम, तथा वैदूर्यमणिना बनावेला मेहेलोना किरणोथी जितविना आ-
काशमां चित्रामण थइ रहुं. तेना गढपर रहेला तेजवाला माणिकना कां-
गराउं, विद्याधरनी स्त्रियोमाटे मेहेनतविना आरिसापणाने प्राप्त थया.
वली ते नगरीमां घरना आंगणामां पृथ्वीपर रहेला स्वस्तिकोनां मोति-
योथी ठोकरीउं पोतानी मेले कांकराउंनी क्रीडा करती हती, वली ज्यां
बगीचामां रहेला उंचां वृक्षोपर हमेशां अटकी जतां खेचरीउंनां वि-
मानो (पक्षिउंना) माला पणाने पामतां हतां. वली त्यां मेहेलोमां
रखोना उंचा ढगलाउं जोशने, रोहणाचल तो तेना कचरानो ढगलो ग-
णातो हतो. वली त्यां जलक्रीडामां प्रीतियुक्त थयेली स्त्रियोना तु-
टेला हारोनां मोतीयोथी, घरनी वाव्यो तो “ ताम्रपर्णीनी (नदीजेद ठे)
शोजाने धारण करे ठे. त्यां शाहुकारो तो एवा ठे के, तेउमांना फक्त
एकनीज पासे, वणिकपुत्र कुबेर वेपार करवा गयो होय एम हुं (कवि)
मानुं हुं, वली त्यां रात्रिए चंद्रकांत मणिउंनी जीतवाला मेहलोमां-
थी ऊरता पाणीथी स्थिर थई ठे धुड जेउंनी एवा चारे बाजुना र-
स्ताउं ठे. वली ते नगरी पोताना अमृतसरखा पाणीवाला लाखो ग-
में वाव्य कुवा, तथा तलावोथी, नवा ठे अमृतना कुंडो ज्यां, एवा ना-
गखोकने पण हरावती हती. ते नगरीने शोजावता श्री वृषजध्वज
नरेंद्र (राजा) पोतानां बाखकोनी पेठे प्रजाने पाखता हता. वली त्यां
प्रजुण खोकोना हितवास्ते केटखीक शिष्यकलाउं उत्पन्न करी. वली
राज्यस्थिति पाखवाने लेखे बेल, घोडा, तथा हाथी विगेरे ग्रहण कर्या,

तथा साम आदिक उपायोवाली रीति पण तेमणे बतावी. जरतने तेउंष्ट बहोतेर कला जणावी. तथा जरतें पण पोताना बीजा जाश्यो, तथा पुत्रोने जणावी. वली तेमणें बाहुबळिने हाथी घोडा स्त्री तथा पुरुषोनां अनेक प्रकारनां लक्षणो शिखव्यां. वली तेमणें डाबे हाथे ब्राह्मीने अक्षर प्रकारनी लिपि शिखवी, तथा जमणे हाथे सुंदरीने गणितशास्त्र शिखव्युं. एवी रीतें जुदी जुदी लोकोनी जातो पाडीने, तथा न्यायमार्गे प्रवर्त्तावतां थकां त्र्याशी लाख पूर्व प्रभुए व्यतीत कर्या. पठी एक दहाडे प्रभु, कामदेवें करेल ठे आवास जेमां, एवो वसंत ऋतु आववाथी परिवारना उपरोधथी बगीचामां गया त्यां ते वसंतश्री, आंबाना मोरपर खुशी थई गुंजारव करता जमराउथी, जाणे प्रभुने आदरमानज देती होय नहीं, तेम शोजती हती. वली त्यां पंचम स्वर गाति कोकिलाउंए रंगमंडपमां शरूआत करते ठेते मलयाचलना पवनना उपरीपणा नीचे लताउं नाच करवा लागी. वलीत्यां पुष्पो एकठां करवाना मिशथी दरेक शाखाउंप्रत्ये लागेली स्त्रियोथी, जाणे वननां जाडो, स्त्रियोरूपी फलोवालां थयां होय नहीं तेम शोजतां हतां. वली ते वखते वसंत पण देहधारी राजा थयो होय नहीं, तेम पुष्परूपी वासगृहमां रहेनारो, तथा पुष्पोनांज आचूषणोवालो, पुष्परूपी ठे हाथमां गेंडुक जेने एवो शोजतो हतो. एवी रीतना ते वनमां जरतादिक रमता हता त्यारे, प्रभु अवधिज्ञानथी पोते जोगवेल, उत्तरोत्तर स्वर्गनां सुखो याद करवा लाग्या, अने जेने मोहबंधन गळित थयुंठे एवा प्रभु विचारवा लाग्या के, धिक्कारठे आ जनने के, जे विषयोमां लोलुप थइने पोतानुं हित जाणी शकतो नथी. वली, अरे! जीवो, आ संसाररूपी कुवामां कमें करीने, अरघट घटीनां (रेंट-माल) न्यायथी (एटले तेरेंटमां रहेला घडानी पेठे) चडे ठे ने पडे ठे. एवी रीतें विचार करता प्रभु जेटलामां मनें करी जवथी पराबुख (विरक्त) थया, तेटलामां त्यां सारस्वतादिक लोकांतिक देवो पण आब्या. तेउंष्ट त्यां जाणे बीजा मुकुटोज करता होय नहीं, तेम हाथ जोडी प्रभुने विनति करी के, हे स्वामिन्! आप तीर्थ प्रवर्त्तावो? एम कही तेउं गयाबाद, प्रभुए पण नंदनवनमांथी पाठा वली नगरीमां जइ राजाउंने बोलाव्या, तथा मोटा पुत्र जरतने राज्याजिषेक करावी, बाहुबळि आदिने बीजा

देशो तेमणे बेहेची आप्या. पठी प्रभुए संवत्सरी दान दहने लोकोने एवा तो तृप्त कर्या के, जेथी “तुं मने दे” एवुं दीन वाक्य कोझना मुखची निकळ्युंज नहीं. पठी आसन कंपवाची सघला इंद्रोए आवीनें, बादळांउ जेम पर्वतनो, तेम प्रभुनो तेउए अजिपेक कर्यो. (ते वखते) इंद्रोए पहेरावेली मालाउं तथा अंगविलेपनची प्रभु जाणे पोताना यशना डगळा उंथी विटाएला होय नहीं तेम शोचता हता. वली विचित्र वस्त्रोची तथा रत्नोनां आभूषणोची जूषित थएला प्रभु, संध्याकाखनां बादळां तथा तारा उंथी शोचता आकाशसरखा देखाता हता, वली इंद्रें, पोताना आत्मामां नहीं माता(अने तेथी उजराई जता)आनंदनेज जाणे जगत्प्रत्ये आपतो हो-य नहीं, एवो आकाशमां डुंडुजिनाद वगडाव्यो. पठी प्रभु जगत्ने जाणे उर्ध्वलोकनो मार्ग देखाडता होय नहीं, तेम, देव, दानव तथा माण-सोए उपाडेली पाखखीपर बेठा. एवी रीतें देवोए तथा इंद्रोए पण प्र-भुना निकलवानो महोत्सव कर्यो, तथा तेने जोझने पोतानी आंखोनुं अनिमेषपणुं तेउए कृतार्थ कळुं. पठी प्रभुए सिद्धार्थक उद्यानमां जई, कषायोनेज जाणे होय नहीं, तेम कुसुम तथा आचरण आदिक तजी दीधां. तथा चार मूठीची प्रभुए केशोने उखेडी नाख्या, तथा पांचमी मूठीची (बाकीना) केशो ज्यारे उखेडवा लाग्या, त्यारे इंद्रें विनति क-री के, हे देव, सोनासरखी कांतिवाळा आपना खजापर छटकती आ केशनी श्रेणि घणीज शोभे ठे, माटे ते जखे रही ? त्यारे प्रभुयें पण ते-मज कर्युं. पठी प्रभुना केशोने पोताना डुपटाना ठेडामां छेता सुधमेंद्र-नी कांति अत्यंत दीपवा लागी. पठी ते सुमेंद्रें, क्षीरसमुद्रमां ते के-शोने पधरावी, आव्या बाद; नाटकाचार्यनी पेठे लोकोना घोंघाटने मु-ष्टिसंझाची अटकावी कळुं के, “ सर्व सावधनां मारे पञ्चस्काण ठे ” एवी रीतनां उत्कट चारित्र के जे मोक्षमार्गना रथरूप ठे ते प्रत्ये प्रभु आरूढ थया. पठी त्यां प्रभुने सघला प्राणीजना मन ड्रव्यनें देखाडतुं चोथुं मनःपर्यय ज्ञान उत्पन्न थयुं. पठी ते प्रभुनी पठाडी चालता चार हजार राजाउंए पण दीक्षा स्वीधी, कारण के, कुलीनोनो आ नियम (भारो) ठे. पठी सघला इंद्रो पोत पोताने स्थानकें जया बाद, प्रभु पण, हाथीउं सहित जेम घूषपति तेम, तेउं सहित विहार करवा लाग्या. ए-

वी रीतें जिह्वावास्ते जमता प्रजुने, जिह्वाना तत्त्वनिधमोने नहि जाण-
नार शुगलीआउं, कन्या, हाथी, तथा घोडा आदिकनी जेट धरवा ला-
ग्या, माटे धिक्कार ठे एवा सरखपणाने ! ! ! एवी रीतें जिह्वा न पामता
बका प्रजु परिसहोने सहन करता, तथा क्लेशरहित मनवाला थईने
मौनव्रत ग्रहण करता हवा.

पढी ते जुख्या रहेता चार हजार साधुंए प्रजुने ठोडी दीधा, का-
रण के प्रजु सरखा सत्व (धैर्य) वालो कोण होय ? पढी तेउं तो वनमां
जइ कंदमूल तथा फलोना आहार करनारा तापसो थया; एवी रीतें
मोहमार्गथी खसीने जवाटवीना मार्गमां दाखल थयेला तेउंने धिक्कार
ठे. पढी प्रजुनी आज्ञाथी क्यांक गएला कछ महाकछना नमि विनमिना-
में बे पुत्रो, ज्यां प्रजु प्रतिमा धारीने रह्या हता त्यां आव्या. तथा प्रजुने
जमस्कार करी विनति करवा लाग्या के, हे स्वामि; अमारो कोई धणी
नथी, माटे आप अमोने राज्य आपो ? एवा ते सेवकोने पण प्रजुयें
तो कंइ जवाब आप्यो नहीं, कारण के. ममतारहित माणसो, कोइनी
इष्टित मागणीथी खित थता नथी. तेउं प्रजुनी पासे रही हाथमां तलवार
खेंची, हमेशां, सूर्य तथा चंद्र जेम मेरुने, तेस प्रजुने सेववा लाग्या. प-
ढी एक दहाडो प्रजुने वांदवाने आवेला धरणेंडें पूढ्युं के, तमो कोण
ठो ? तथा तमारे शुं काम ठे ? त्यारे तेउंए कछुं के, अमो चाकरो ठि-
यें, अने आ प्रजु अमारा स्वामी ठे, अमोने तेउंए क्यांक जवानो हुक-
म कयों हतो, अने पाठलथी पोताना सघला पुत्रोने तेमणें राज्य वेहे-
ची आप्युं. जो के, तेमणें सघलुं तजी दीधुं ठे, तो पण ते अमोने रा-
ज्य आपशे, अने तेथी सेवकें, “ तेमनी पासे कंइ ठे के, नहीं ” तेनो
विचार करवो नहीं, पण तेउंए तो तेमनी सेवाज करवी. त्यारे धरणेंडें-
कछुं के, तमो जरत पासे जइ मागणी करो ? कारण के, प्रजु तो मम-
ता अने परिग्रहरहित ठे, माटे ते तमोने आज्ञे शुं आपी शके ? त्यारे
ते कुमारोए कछुं के, आ जगतना स्वामिने मेखवीने अमो बीजो स्वा-
मी करशुं नहीं, कारण के, कल्पवृक्षने मेखवीने कंथेर (केरडा)ने को-
ण सेवे ? वखी अमो आ प्रजुने ठोडीने बीजा पासे याचना करशुं नहीं
कारण के, वपैयो वर्षादने तजीने शुं बीजापासे याचना करे ठे ? वखी

जरतादिकनुं पण कढ्याण थाळ. ? अने तारे पण अमारी फिकर शामाटे करवी जोश्यें ? अमारा आ स्वामिणी अमोने जे थवानुं होय ते थाळ ? बीजानी अमारे शी जरूर ठे ? एवी रीतनां तेठनां वचनची खुशी थएखो धरणेंड कहेवा लाग्यो के, हुं पण आज स्वामिनो सेवक पाताळेंड हुं. “ आज स्वामिने अमारे सेववा ठे ” एवी रीतनी तमारी प्रतिज्ञा घणीज उत्तम ठे, अने तेथी प्रभुनी सेवाना फलरूप हुं तमोने विद्याधरोनुं ऐश्वर्य आपीश. आ स्वामिनी सेवाधीज तमोने मळेहुं ठे, एम तमो बोलजो, पण तेथी उलटुं बोलशो नहीं ? एम समजावी तेठने तेणें प्रज्ञप्तिप्रमुख विद्याळ आपी, पठी तेठ तेनी अनुज्ञाधी, पचास योजनना विस्तारवाला, तथा पचीस योजन उंचा वैताळ्य पर्वतपर आव्या. पठी त्यां नमियें, दश योजनना विस्तारवाली दक्षिणश्रेणिनी मांहे, विद्याना वलधी पचास नगरियो वसावी. तथा विद्यावाला विनमियें पण दश योजनना विस्तारवाली उत्तरश्रेणिमां साठ नगरियो वसावी. पठी त्यां लांबा कालसुधि तेठण विद्याधरोनुं चक्रवर्त्तिपणुं जोगव्युं. कारण के तेवा स्वामिनी सेवाधी शुं दुर्लज ठे ?

पठी प्रभुपण एक वर्षसुधि आहार पाणीविना मौन रही विहार करता थका पारणानी इष्टाधी गजपुर नगरमां पधार्या. ते वखते सोमयशाना पुत्र श्रेयांसें स्वप्नमां जोयुं के, (में) श्याम मेरुने अमृतना कुंजोधी धोशने उज्वल बनाव्यो. वली त्यां सुबुद्धि नामें शेठें, पण एक स्वप्न जोयुं के, सूर्यधी निकलेलां हजारो किरणो श्रेयांसें धारण कर्या, अने तेथी ते अति उज्वल थयो. वली सोमयशें पण स्वप्नमां जोयुं के, पोते बीजा घणा राजाळधी घेराएखो हतो, पण श्रेयांसना सहायधी पोते जय पाम्यो. पठी तेठ त्रणेण सजामां आवी एकबीजाने स्वप्नां कहां, पण तेनो जावार्थ नहीं जणावार्थी, तेठ पोत पोताने स्थानकें पाठा फर्या. हवे तेज वखते ते स्वप्नना निर्णयने जाणे प्रगट करवा माटेज होय नहीं, तेम जगवान् पण जिज्ञा माटे श्रेयांसने घेर गया. जगवानने आवता जोशने, चंद्रने जोशने जेम समुद्र, तेम श्रेयांसने पण कढ्याणना पात्र समान अत्यंत आनंदथयो. पठी प्रभुना दर्शनधी विचरि करता श्रेयांसने, पेहेलां खोवायेला निधाननी पेठे तुरत जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न थयुं.

(अने तेथी तेणें जाण्युं के) आ प्रजु पेहेलां वज्रनाज नामें चक्र वर्त्ती हता, तथा हुं तेनो सारथि हतो, तथा तेमनी पाठस में पण दीक्षा लीधी हती. इत्यादि तेणें जाण्युं. पढी जाणेल ठे निर्दोष शिकाना दाननो विधि जेणें, एवा ते श्रेयांसें हर्षसहित ताजो आवेलो शेलडीनो रस बोराव्यो. ते वखतें घणो एवो ते रस प्रजुना हस्तपात्रमां माइ गयो, पण श्रेयांसना हृदयमां हर्ष तो मायोज नहीँ !!! पढी ते रस प्रजुना हस्तमां थीजी जइ उंची शिखावालो थइ स्थिर रह्यो, कारण के, प्रजुनो प्रज्ञाव न चिंतवी शकाय तेवो होय ठे. एवी रीतें प्रजुए ते रसथी पारणुं कर्युं, अने देव, दानव तथा माणसोनां नेत्रोए, प्रजुना दर्शनरूपी अमृतथी पारणुं कर्युं !!! पढी देवोए आकाशमां, मेघोनी पेठे डुंडुजिनाद कर्यो, तथा जलवृष्टिनी पेठे रत्न अने पुष्पोनो वर्षाद वरसाव्यो. पढी प्रजु बाहुबलीनी तक्षशिला नामें नगरीप्रत्ये गया, तथा त्यां बाहारना उद्यानमां एक रात्रिनी प्रतिमार्थी रह्या. सवारमां हुं प्रजुना दर्शनथी मारा लोकोने पवित्र करावीश, एम विचारता बाहुबलिने ते रात्रि एक माससरखी जाती हवी. पढी जेवो प्रज्ञातमां बाहुबलि त्यां गयो, तेटलामां प्रजु तो बीजी जगोए चाट्या गया, तथा तेथी चंद्रविनाना आकाशसरखुं स्वामिविनानुं तेणें ते उद्यान जोयुं. उषर (खारवाली) जूमिमां वावेली बीजनी पेठे मारो मनोरथ नाश पाय्यो, माटे अरे ! हुं महा प्रमादी हुं एवी रीतें ते पोतानी निंदा करवा लाग्यो. पढी ज्यां प्रजुनां पगलां पडेलीं हतां, त्यां तेणें रत्नोथी हजार दांतानुं बीजा सूर्य सरखुं धर्मचक्र बनाव्युं. विविध अजिग्रहवाला, तथा धर्मने जाणनारा ते प्रजु आर्यदेशनी पेठेज म्लेच्छदेशमां पण विहार करवा लाग्या, कारण के योगियो तो समज्ञाववाला होय ठे. त्यारथी मांडीने पापरूपजठे, कार्यो जेनां, एवा ते अनायोंने धर्मनी आस्तिक बुद्धिथी दृढ क्रियाउनुं चेष्टित थयुं. एवी रीतें एक हजार वर्षसुधी विहार करता करता प्रजु, पुरिमतालनामें नगरमां पधार्या. त्यां ईशान खुणमां रहेला शकटानन नामें वनमां प्रजु, वडनी नीचे, अठम करीने प्रतिमार्थी रह्या. तथा अपूर्वकरणना क्रमथी कृपकश्रेणिपर चढीनें, शुद्ध शुक्लध्यान व्याववा लाग्या. अने तेथी प्रजुनां धातिकमों वादलांउनी पेठे दूर थयां, अने तेथी “केवल

ज्ञानरूपीसूर्य” तेमने प्रगट थयो. तेज वखते अति गरदीनेखीवे परस्पर बिमानोने घसता चोसठ इंद्रो पण देवोना समूहसहित त्यां आबी पद्मों-च्या. वली ते वखतें वायु कुमारोए, त्रण लोकना स्वामिना समवसरणना स्थानकने साफ कर्यु. वली मेघकुमारोए गंधोदकथी (चंदनादियुक्त सुवासित जल) पृथ्वीने सिची, तथा ऋतुंण पण पृथ्वीपर घुंटासुधि पुष्पो पाथर्या. वली त्यां अग्निकुमारोए स्निग्ध ठे धूपनी शिखाळ जेमां, तथा आकाशमंडलने पण सुगंधि करनारी धूपघटिकाळ बनावी. पढी इंद्रादिक देवोए, नाना प्रकारना मणि आदिकनी कांतिथी, सेंकडो इंद्र-धनुष्वाळुं जाणे होय नहीं, एवुं समवसरण बनाव्युं. वली त्यां जुवनपति ज्योतिषी, तथा वैमानिक देवोए बनावेला, रूपा, सोना तथा माणिकना गढो शोजवा लाग्या. “ आ मार्ग स्वर्गमां जाय ठे, आ मार्ग मोक्षमां जाय ठे, ” एवुं जाणे प्राणिंने कहेती होय नहीं, एवी रीतें उबलती धजाळ त्यां शोजती हती. गढपर रहेली रत्नमय विद्याधरीं (पुतळीं-रूप) जाणे देवोए (सत्तासदोना) नहीं मावानी शंकाथी आववा न दीधीयो हाय नहीं तेवीयो शोजती हती. वली ते प्रत्येक गढमां, जाणे चार प्रकारना धर्मने क्रीडा करवाना ऊरूखाळ ज होय नहीं, एवा चचार दरवाजाळ शोजता हता. वली ते समवसरणमां देवोए, जाणे त्रण रत्नोना (ज्ञान, दर्शन, चारित्र) उदयने करतुं होय नहीं, एवुं त्रण कोश उंचुं अशोकवृक्ष बनाव्युं. तेनी नीचे पूर्व दिशामां देवोए, स्वर्गलक्ष्मीना सारसरखुं पादपीठसहित रत्नसिंहासन बनाव्युं. पढी प्रभु पूर्वद्वारथी प्रवेश करीनें, तथा तीर्थने नमस्कार करीने, सूर्य जेम पूर्वाचलपर, तेम (अज्ञानरूपी) अंधकारनो नाश करवामाटे सिंहासनपर बेठा. तेज वखतें देवोए, प्रभुनां बीजां त्रण रूपो, बीजी त्रणे दिशामां रत्नना सिंहासनपर बेठेलां बनाव्यां. नीचुं करेल ठे पूर्णिमाना पूर्ण चंद्रनुं पण मंडल जेणें, तथा त्रण लोकोना स्वामिपणाना चिह्न सरखा प्रभुना मस्तकपर त्रण ठत्रो शोजवा लाग्या “ एकज आ प्रभु स्वामी ठे ” एवा हेतुथीज जाणे इंद्रें उजो कर्षो होय नहीं, एवो प्रभु आगल रत्नध्वज शोजवा लाग्यो. वली केवलज्ञानियोमां चक्रवर्त्तिपणाने सूचवनारुं, तथा अति अद्भुत प्रज्ञाव-वाळुं धर्मचक्र प्रभुपासे शोजवा लाग्युं. वली जाणे प्रभुना मुखरूपी क-

મલપ્રત્યે દોડતા હંસોજ હોય નહીં, તથા ગંગાના મોજાસરસાં બે ચામ-
રો પ્રજુપાસે શોજવા લાગ્યાં. વલી જેની પાસે સૂર્યમંડલ પણ એક પતંગિ-
યા સરસું લાગે છે, એવું જામંડલ પ્રજુના શરીરપાઠલ પ્રગટ થયું. વલી
(પોતાના) પડઘાથી ચારે દિશાઝંને અત્યંત વાચાલ કરતો, તથા મેઘસ-
રસો ગંજીર, ડુંડુજિનાદ આકાશમાં થવા લાગ્યો નીચે છે ડીંટીઆંઝ
જેનાં, એવાં પુષ્પો દેવોષ ચારે બાજુ વરસાવ્યાં, તે જાણે કે, શાંત થયેલા
માણસપ્રત્યે કામદેવે પોતાનાં હથિયારો ઢોડી દીધાં હોય નહીં, તેવાં
શોજતાં હતાં. પઠી પ્રજુ પાંત્રીશ અતિશયોવાલી, વાણીથી ત્રણ લોકના
અનુગ્રહવાસ્તે ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા.

હવે પ્રજુના આ કેવલજ્ઞાનના ઉત્સવને સ્વરૂપત્રિયોયે, જરતને જણા-
વ્યો, તથા તેજ વચ્ચે, તેને ચક્ર પણ ઉત્પન્ન થયું. ત્યારે જરત કાળવાર
સુધિ વિચારમાં પડ્યો કે, આ બાજુ પિતાજીને કેવલજ્ઞાન થયું છે, મને
આ બાજુ ચક્રરત્ન ઉત્પન્ન થયું છે, માટે પેહેલી કોની પૂજા કરું? (એમ
વિચારતાં મનમાં એમ આવ્યું કે,) અજ્ઞયદાનને દેનારા પિતાજી ક્યાં?
અને પ્રાણિયોની ઘાત કરનારું આ ચક્ર ક્યાં? એમ વિચારિ તેણે પોતાના
સંબંધિઝંને પ્રજુની પૂજામાટે હુકુમ કર્યો. પુત્રના પરિષદના સમાચારથી
દુઃખનાં અશ્રુઝં કરી જેની આંખો રોગસહિત થયેલી છે, એવાં મરુદેવા
માતાની પાસે જઈ જરતે વિનતિ કરી કે, હે માતાજી, તમો એમ કહેતાં
હતાં કે, પદ્મચંડ સરસો કોમલ, મારો પુત્ર, વર્ષા રુતુમાં પાણિનો ઉપદ્રવ
સહન કરે છે, વલી શિયાલામાં માલતીના ગુઢાની પેઠે હમેશાં ઠંડીના
સંતાપથી ક્લેશ પામે છે, તથા ઝનાલામાં હાથીની પેઠે, અતિ જયંકર
સૂર્યનાં કિરણોથી સંતાપને જોગવે છે; અને એવી રીતેં સર્વ વચ્ચે, વનમાં
રહી, આશ્રયરહિત થઈ, એકલવાયા માણસની પેઠે એકાકી રહેતો થકો
મારો પુત્ર દુઃખીહોશે. તે તમારા પુત્રની હમણાં ત્રણ લોકના સ્વામિપણને
ધારણ કરતી સંપદા તમો જુઝ? એમ કહી તેણીને જરતે હાથીપર બેસા-
વ્યાં પઠી તે જરતરાજા મૂર્તિમાન્ સદ્મીસરસા, સોના, હિરા, તથા મા-
ણિકના અજૂષણાવાલા, ઘોડા, હાથી તથા પાયદલ સહિત ત્યાંથી ચાલ-
વા લાગ્યો. જૂષણોની કાંતિના સમૂહથી કરેલાં છે જંગમ તીર્થો જેઝં, એવાં
સૈન્યો સહિત, તો તે રાજા દૂરથીજ રત્નધ્વજને જોતો હવો. પઠી તે જરત-

રાજા મરુદેવા માતાને કહેવા લાગ્યા કે, હે દેવિ, દેવોએ બનાવેલું પ્રજનું સમવસરણ, આ તમારી આગલ રહ્યું છે. વહ્લી પ્રજુની સેવામાટે આવેલા દેવોનો આ જયજય શબ્દ સંજલાય છે. વહ્લી માલવ, કૈશિકિ રાગથી પવિત્ર થયેલી તથા કાનોને અમૃત સરસી પ્રજુની આ દેશનાની વાણી સંજલાય છે. વહ્લી તે વાણીને મયૂર, સારસ, ક્રૌંચ, તથા હંસો કાન દે-
ઈને પોતપોતાના સ્વરથી અધિક માનીને આશ્ચર્યપૂર્વક સાંજલે છે. વહ્લી હે દેવિ, વર્ષાદ સરસા તાતની એક યોજનસુધિ જાતી વાણીને સાંજ-
લીને મનરૂપી બગલી તે તરફ દોડ્યા કરે છે. પઠી પ્રજુની, તે મંજીર ત-
થા સંસારથી તારનારી, તથા પવનવિનાના દિવાસરસી નિષ્કંપ વાણીને મરુદેવા માતાએ સાંજલી. પ્રજુની તે વાણીને સાંજલતાં, આનંદાશ્રુનાં પા-
ણીથી, મરુદેવા માતાનાં આંખનાં પડલો, કાદવની પેઠે નાશ થયાં. પઠી તેણીએ અત્યંત અતિશયવાહી તીર્થકરની લક્ષ્મીને જોઈ, તથા તે જોવા-
માં વાપરેલી સ્થિરતાથી તેણીનાં કર્મો નાશ પામ્યાં. પ્રજુનાં દર્શન રૂપી આનંદના યોગમાં સ્થિરતાને પામેલાં મરુદેવા માતાને તેજ વચ્ચે નિર્મલ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. પઠી તેજ વચ્ચે આયુઃકર્મનો હાથ થવાથી, અંત કૃત કેવલીપણાથી, મરુદેવા માતા, હાથીપર બેઠાં બેઠાંજ નિર્વાણ પા-
મ્યાં. આ અવસર્પિણિમાં પેહેલાં સિદ્ધ આજ થયાં છે, તેથી દેવોએ તે-
નાં શરીરને, હીરસમુદ્રમાં નાચી મોહોત્સવ કર્યો. પઠી જાણેલ છે તેમ-
નો મોહ જેણે, એવો ધરતરાજા વાદલાંની ઠાયા તથા સૂર્યના તાપવાલા શરત કાલની પેઠે, હર્ષ અને શોકયુક્ત થયો. પઠી રાજાએ, રાજ્યચિહ્નો-
ને તજીને, પગે પાલા, તથા પરિવાર સહિત, સમવસરણમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તેણે, ચાર નિકાયના દેવોથી વિંટાળ્યા, તથા દૃષ્ટિરૂપી ચકોરને ચં-
ડસરસા, પ્રજુને જોયા. પઠી ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને તથા પ્રજુને નમીને મસ્તકપર હાથ જોડી ચક્રી પ્રજુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો કે, હે સઘલા જગતનાં નાથ, જગતને અન્નદાન દેનાર, પેહેલા તીર્થકર, સંસારથી તારનારા, તમો જય પામો ? વહ્લી હે અવસર્પિણીના લોકરૂપી પદ્મના સ-
મૂહપ્રત્યે સૂર્યસમાન, તમારા દર્શનથી મારો અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર નાશ પામ્યો. વહ્લી હે નાથ, જીવ્યજીવોનાં મનરૂપી વાણીને નિર્મલ કરનારી, કતકના ચૂર્ણ સરસી તમારી વાણી જય પામે છે. કરુણાસિંહો ! હે પ્રજો !

જે માણસો તમારા શાસનરૂપી મહારથપર ચડે છે, તેઁને લોકાગ્ર (મો-
ક્ષ) દૂર નથી. વહી છે પ્રજુ, જ્યાં તમારું દર્શન થાય છે, એવા આ સં-
સારને પણ હું લોકાગ્રથી સારો માનું તું (આ જક્તિવચન છે.) વહી છે
સ્વામિ, આ સંસારમાં પણ તમારા દર્શનના આનંદમાં મગ્ન થઈલાં આ
ચતુર્થ મોક્ષસુખનો સ્વાદ અનુજવે છે. રાગ, દ્વેષ આદિક કષાયોરૂપી
શત્રુઁથી રંધાઈ રહેલું આ જગત્, અજ્ઞયદાન દેનારા આપથીજ ઉદ્ધરશે.
વહી આપ પોતેજ તત્ત્વ જણાવો ઠો, માર્ગ દેખાડો ઠો, તથા જગતનું ર-
ક્ષણ કરો ઠો, માટે આપવિના બીજાની કોની સ્તુતિ કરું ? એવી રીતે
પૃથ્વીઁ પ્રજુની સ્તુતિ કરીને કાનરૂપી અંજલિથી (પ્રજુની) દેશનાની
વાણીરૂપ અમૃત પીધું. પઠી તે વચ્ચે પ્રજુએ કૃષ્ણસેનાદિક ચોરાશી ગ-
ણધરોને પોતે દીક્ષા દીધી. તથા પઠી તેણે બ્રાહ્મીને, તથા જરતના પાં-
ચસો દિકરા, અને સાતસો પૌત્રો (પોત્રા)ને પણ દીક્ષા દીધી. એવી
રીતે પ્રજુના પુંડરીકાદિક સાધુઁ, બ્રાહ્મી આદિક સાધ્વિયો, શ્રેયાંસાદિ-
ક શ્રાવકો, તથા સુંદરી આદિક શ્રાવિકાઁ થઈ. એવી રીતે તે વચ્ચે પ્ર-
જુએ ચતુર્વિધ સંઘ સ્થાપ્યો, તથા ત્યારથી માંડી આજ દિન સુધિ તેજ વ્ય-
વસ્થા ચાલી આવે છે. પઠી પ્રજુએ પણ જીવ્યોને બોધ દેવા માટે પરિવા-
ર સહિત બીજી જગોએ વિહાર કર્યો, અને જરત પણ અયોધ્યાપ્રત્યે ગયો,
તથા કૃષ્ણપ્રજુના વંશરૂપી સમુદ્રપ્રત્યે ચંદ્રસરસ્વા, તથા દેહધારી ન્યાય
સરસ્વા તે જરતરાજાએ વિધિપૂર્વક પૃથ્વીનું રક્ષણ કર્યું. તેને ચોસઠ હ-
જાર સ્ત્રિયો હતી, કે, જેઁની રૂપસંપદાપ્રત્યે લલિમયો તો દાસીરૂપ રહેતી
હતી. વહી જ્યારે તે ઇંદ્રની સાથે અર્ધાસનપર બેસતો, ત્યારે તેઁનો જોદ
નહીં જણાવાથી, દેવો પણ નમસ્કારના સંશયમાં પડતા હતા. પ્રારંજ ક-
રેલ છે, દિગ્જય જેણે, એવો તે રાજા, પૂર્વદિશામાં જેમ સૂર્ય, તેમ અન્ય
તેજોને જીતનારા તેજોથી જગતને દીપાવતો થકો, પૂર્વદિશામાં ચા-
લ્યો, મોજા રૂપી હાથથી ઝઠાલતાં પરવાલાંઁથી જાણે ધન ઝઠાડતો હો-
ય નહીં, એવા, તથા ગંગાના સંયોગથી મનોહર થઈલા પૂર્વસમુદ્રપ્રતિ તે
પહોંચ્યો. ત્યાં માગધતીર્થના દેવકુમારને મનમાં ચિંતવિને, તેણે અર્થ સિ-
દ્ધિના પેહેલા દ્વારસરસું અઠમ તપ કર્યું. પઠી રથપર ચઢી, જલચરોને
જોખાવતો, તે મહાબલવાન રાજા, મંદરાચલની પેઠે સમુદ્રમાં ગયો. તથા

रथने नाजिसुधि पाणीमां खइ जई, त्यांथी दूतनी पेठे बार योजन जोता पोताना नामथी अंकित थपल बाणने मागधप्रत्ये तेणें फेंक्युं. ते बाण पडवाथी मागधपति देव, विकट आटोपवाली चुकुटीना जंगथी जयंकर थइ, कोप पाम्यो. पण ते बाणपर रहेला मंत्राकर सरखा, नामना अह-रोने, जोइने ते नागकुमार अत्यंत शांत मनवालो थई गयो. प्रथम च-क्री उत्पन्न थया ठे, एम विचारि, देहधारि विजयज होय नहीं तेमं-च-रतराजा पासे हाजर थयो. तथा तेनी पासे पोतानी फणापर रहेला स-णिसरखुं ते बाण तेने आप्युं. (अने कछुं के) पूर्व दिक्पाल एवो हुं त-मारो चाकर हुं, माटे आपनो शो हुकम ठे? (ते सांजली) जरतें पण तेने आदरमान आप्युं. जयस्तंजनी पेठे त्यां तेने स्थापिने, त्यांथी राजा पाठो वढ्यो. पठी लइकरना चारथी पृथ्वीने पण दोज करतो, त-था पर्वतोने पण चलायमान करतो ते राजा, दक्षिण सागर पासे आव्यो; तथा एलची, लवींग चारोली, तथा कंकोलथी जरेला तेना कांठाना प्रदेशमां तेणे पडाव नाख्यो. तथा तेजथी बीजा सूर्यसरखो तथा इंद्र जेवो पराक्रमी एवो ते राजा रथपर चढ्यो. ते पठी उठलता मोजासरखा घोडाउथी रथनी नाजिसुधि ते पाणीमां गयो. त्यां वरदाम नामना देवप्रत्ये बाण चडावीनें, तेणें धनुर्वेदना उंकार सरखो दोरीनो टंकार कयों. तथा कानसुधि खेंचेला धनुषपर, सोनाना कुंडलरूपी कम-लनां नालसरखुं सोनानुं बाण तेणें चडाव्युं. पठी इंद्रसरखा तेणें ते नामवाला बाणने वरदामप्रति फेंक्युं. वरदामें ते बाणने खइ, जरतपासे आवी जेटणुं धर्युं, तथा कछुं के, आजें आप अहीं पधार्या तेथी हुं धन्य हुं, तथा आजथी आप मारा स्वामी होवाथी हुं सनाथ थयो हुं. पठी जरतें तेने पोतानो करीने सैन्यथी पृथ्वीने कंपावता थका, पश्चिम दिशातरफ प्रयाण कर्युं. त्यां समुद्रमां आवी, प्रजासदेव तरफ, बीजली दंड सरखुं बाण तेणें फेंक्युं. जो तने जीववानी इच्छा होय तो दंड आप? तथा आज्ञा मान?" एवा अहरो तेणें (प्रजासदेवें) ते बाणपर जोया. पठी ते पण मनोहर तथा अद्भुत जेटो एकठी करीने, तथा ते बाण ल-इनें जरतने खुशी करवामाटे त्यां आव्यो. अने बरफसरखा सफेद (सो-तीना) हारो, ते जाथे पोताना बाणा कालथी एकठा करेला चशोना

હમણાઈનેજ હોય નહીં, તેમ તેણે જરતને આપ્યા. જેની આગલ કૌસ્તુ-
 જમણિ પણ પથ્થર સરસો છે, યવા મળીત તેણે રાજાને આપ્યા. બહી
 પોતાના મૂર્તિમંત તેજસરસા, કડાં, કંદોરો, ચૂડામણિ તથા મુકુટ, અને
 સિક્કાઈ પણ તેણે રાજાને આપ્યા. એવી રીતે તે જતિવંત તથા નિષ્કપટી
 દેવથી સુશી થઈ જરતરાજા ઉત્તરદ્વારની હેલીસરસી સિંધુનદીપ્રત્યે
 ગયો. ત્યાં સિંધુદેવીનાં દેવલપાસે, તેણે પઢાવ નાચી, તેણીને ઉદેશીને,
 અઠમ તપ કર્યું. પઢી તે સિંધુદેવીએ ચક્રીને આવેલા જાણી, તેની પાસે
 આવી મનોહર જેટોથી તેની પૂજા કરી. પઢી સેવા કરતી એવી તેણીને
 રજા આપીને, પારણું કરી, તેણીને ઉદેશી રાજાએ અઠાઈ મહોત્સવ
 કર્યો. પઢી ચક્રની પઢાડી જતો તે રાજા, ફેશાન સુણમાં રહેલા, તથા
 જો જરતોને ટુટા પાડતા વૈતાલ્યપ્રત્યે પહોચ્યો. ત્યાં તલેટીમાં તંબુડ
 ઢોકીને, વૈતાલ્ય કુમારને ઉદેશીને તેણે અઠમ તપ કર્યું. તે અવધિજ્ઞાન-
 થી જાણીને, દિવ્ય જેટો સહિત રાજાપાસે આવ્યો, તથા સેવા કરવા
 લાગ્યો. પઢી તેને રજા આપીને, રાજાએ અઠમનું પારણું કર્યું, તથા તેને
 નામેં વિધિપૂર્વક અઠાઈ મહોત્સવ કર્યો. પઢી સૂર્યસરસા તેજવાલો તે રાજા,
 તમિલા નામની ગુફાપ્રત્યે ગયો, તથા ત્યાં નજદીકમાં તેણે પઢાવ નાચ્યો.
 તથા ત્યાં ફતમાલ નામના દેવને ઉદેશીને તેણે અઠમ તપ કર્યું, તથા
 તે પણ આસન કંપવાથી રાજાપાસે આવી, તેમની સેવા કરવા લાગ્યો
 તેને પણ રજા આપી રાજાએ અઠમનું પારણું કરી, તેના નામથી અઠાઈ
 મહોત્સવકર્યો. પઢી જરત રાજાના હુકમથી સુષેણ સેનાપતિયેં, ચર્મરત્ન-
 થી સિંધુ ઉતરીને સિંધુનો દક્ષિણ નિષ્કુટ સાધ્યો, તથા ત્યાંથી મ્હેઠો
 પાસેથી કર લઈ, પાઠો ચર્મરત્નથી સિંધુને ઉતરી જરતપાસે તે આવ્યો.
 પઢી જરતેં સુષેણને વૈતાલ્યમાં રહેલી વજ્ર સરસા કમાડોવાલી તમિલા
 ગુફાને ઊઘાડવા હુકમ કર્યો. પઢી સુષેણ પણ સ્વામિની તે આજ્ઞાને શેષા-
 ની પેઠે મસ્તકપર ચડાવતો થકો, તમિલા ગુફાની નજદિક આવ્યો.
 તેના અધિષ્ઠાયક ફતમાલ નામના દેવનું સ્મરણ કરીને શુરુબુદ્ધિથી તે
 અઠમ કરી પૌષધશાલમાં રહ્યો, પઢી અઠમને પારણે જ્ઞાન કરી, બહાર,
 અને અંદરથી પવિત્ર થઈ, તેણે પવિત્ર વસ્ત્ર તથા વિવિધ આચૂષણો પેહે-
 ણાં; તથા હોમકુંડ સરસા, બલતા અગિવાલા ધૂપધાણામાં સાર્ય સમન્ના-

री आहुति सरखी, धूपनी मूठीउं तेणे नाखी, पढी त्यांची ते जंडारना
 द्वार सरखा, ते गुफाना द्वारने एकदम उघाडवा गयो. तेज वखते सेना देख-
 तांज ते कमाडो उघडी गयां; पढी तेणें ते गुफाना द्वारपासे आठ मंगल
 चितरीने पोतानी मोटाइने उचित अगष्ट महोत्सव कर्ग्यो. पढी ते सेना-
 पतिर्यें इंद्रनी पेठे, वज्रसरखा, तथा सघला शत्रुउंनो नाशकरनारा दंड-
 रत्नने ग्रहण कर्ग्यु. तथा वक्र ग्रहनी पेठे केटलांक पगलां पाठां हठीने
 तेणें ते दंडरत्नथी ते द्वारपर त्रण फटका मार्या, अने तेथी, वज्रथी जेम
 पर्वतोनी पांखो, तेम तडतड अवाज करतां थकां कमाडो दुटां पड्यां.
 पढी ते गुफाना द्वारसरखा विकस्वर मुखवालो सुषेण, जरतपासे जइ
 कहेवा लग्यो के, हे स्वामि, अति तपथी यतिने जेम मोक्षनुं द्वार तेम
 तमारा प्रजावथी ते गुफानुं द्वार खुल्लुं थयुं ठे. (ते सांजली) जरत राजा,
 इंद्र जेम ऐरावणपर, तेम गंधहस्तीपर बेसीने ते गुफाने वारणे आन्यो.
 ते वखते तेणें पूर्वाचलपर जेम सूर्यने, तेम हाथीना जमणा कुंजस्थलपर
 अंधकार मटाडवाने मणिरत्न राख्युं. पढी पाठल गयेसुं ठे सैन्य जेनुं,
 एवो ते राजा, चक्रनी पाठल चालतो थको, मेष राशिमां जेम सूर्य तेम
 गुफामां ते दाखल थयो. त्यां बन्ने बाजुए काकिणी रत्नथी तेणें, एक धोजन
 सुधि गोमुत्रिकाने आकारें मांडलां पाड्यां. एवी रीतें ते काकिणी रत्नोथी
 करेलां उंगणपचास मांडलांथी तेनी सेनायें सूर्यना तेजनुं सुखजोगळ्युं.
 पढी राजाए त्यां (गुफामां) उन्निमगा अने निमगा नामें वे नदीउं जोइ,
 के जेमांथी एकमां पत्थर पण तरे ठे, अने बीजीमां तरणुं पण बुडी जाय
 ठे. अति दुस्तर एवी पण ते नदीमां, नेहेरनी पेठे, वार्धकिए पावडियो
 बनावी ते पावडियोयें करीने, राजा, मेघमंडलथी जेम सूर्य, तेम ते गु-
 फामांथी बहार निकळ्यो, तथा त्यां तेणें उत्तर जरतखंडमां प्रवेश कर्ग्यो, अने
 दानवो साथे जेम इंद्र, तेम त्यां तेणें म्हेष्ठो साथे खडाइ करी. ते म्हेष्ठोने
 राजाए जीतवाथी, तेउण पाढी जीत मेखववामाटे मेघकुमार आदिक देवोनी
 आराधना करी. ते देवो कळपांत काळनी पेठे मुशसधाराथी जयंकर वर्षाद
 वर्षाववा लाग्या. ते वखते चक्रवर्त्तियें बार योजनना विस्तारवाळुं चर्मरत्न
 नीचेधारण कर्ग्यु, तथा उपर तेदलाज विस्तारनुं उत्र रत्न धारण करी अंदर
 पोतानी सेनाने राखी. बली तेणे अंधकारनो नाश करवा माटे उत्रदंडपर,

पूर्वाचक्षुष पर जेम सूर्यने, तेम तेणें (ठत्रदंडपर) मणिरत्न राख्युं. ते बल्ले रत्नोत्तु संपुट (विजलीनी वेल) सरखुं देखावा लाग्युं, अने त्यारथी खो-
कमां पण ब्रह्मांडनी कल्पना थई. वली ग्रहपति, आगळे पद्मोरे वावेला,
अने पाठले पद्मोरे पाकेला चोखाने दरेक आवास प्रत्ये पूरवा लाग्यो. पढी
ते मेघकुमारोए एक वर्षसुधी वरसीने, थाकी जई म्हेळोने कछुं के, आ
तो चक्रवर्ती ठे, अमारथी जिताय तेम नथी. एवी रीतें निराश थयेला
ते म्हेळो जरतने शरणे गया, कारण के, अग्निथी बलेलाउने अग्निज औ-
षध ठे. पढी ते सेनापतियें जरत राजाना हुकमथी योगी जेम, संसारने,
तेम सिंधुनो उत्तर निष्कुट (देश) जित्यो. पढी हाथीनी पेठे लीलाथी
चाखतो ते राजा केटखेक प्रयाणे (मजले) हिमाद्रिनी दक्षिणा तळा-
टी पासे पद्मोच्यो. त्यां तेणें छुडहिमवंत कुमारने उद्देशीने, कार्यसि-
द्धिना प्रथम मंगल सरखुं अठम तप कछुं. ते अठमने अंते हिमवंत
पर जई तेणें त्रण वार ताडना करी, तथा पोताना नामवाळुं बाण, ते
पर्वतनां मस्तकपर बहोतेर योजनसुधि तेणे फेंक्युं. ते बाण जोई ते हि-
मवंत कुमारें पण तुरत जरत पासे आवी, मुकुटनी पेठे तेनी आझाने
मस्तकें चडावी. पढी जरत राजाए त्यांथी कृष्णकूट पर्वतपर जड्ने, अरा-
वण जेम दांतथी पर्वतने, तेम तेने त्रणवार ताडना करी. तथा त्यां म-
ध्यजागमां तेणें काकिणी रत्नथी एवा अद्भरो लख्या के, “ आ अवस-
र्पिणीमां त्रीजा आराने ठेडे हुं जरत नामें चक्री थएलो तुं. ” पढी त्यां-
थी पाठा वली, ठावणीमां आवी तेणें अठमनुं पारणुं कर्युं. पढी राजाए
ते छुडहिमवंत कुमारने उद्देशीने, पोतानी संपदाप्रमाणे अठाई महो-
त्सव कर्यो. पढी ते पोताना अत्यंत लश्करथी, गंगा अने सिंधुनी वच्चेना
प्रदेशने एकठो करतो थको, चक्रनी पठाडी चाखतो थको, पाठो ब-
ढ्यो, तथा वैताढ्य पर्वतना नितंबने पामीने, तेणें त्यां पडाव नाख्यो,
तथा त्यां तेणें नमि विनमि नामना विद्याधरो प्रत्ये, दंड लेवा माटे बा-
ण फेंक्युं. ते दंडना याचवाथी कोप, पामेला ते विद्याधरो लढवावास्ते
विद्याधरोना लश्करसहित त्यां आढ्या. ते वखते, मणिउनां विमानोथी
घणा सूर्यवाला, तथा चक्षकता हथियारोथी बीजलीमय, तथा घणा डुंडु-
जिना अवाजोथी मेघनी गर्जनामय, आकाशने करता, एवा विद्याधरना

सुखकरने ते जरतें जोयुं. पढी ते विद्याधरो जरतने कहेवा लाग्या के, तारे अमारी पासेथी शुं दंड खेवो ठे? एम कही तेउंए विद्याना मदथी रणसंग्राममाटे बोलाव्यो. पढी जरत पण सैन्यसहित तेउंनी साथे, जुदी जुदी रीतें, तथा एकी वखते पण बार वर्षोंसुधी लड्यो, अने ज्वारे तेउंने जीत्या, त्वारे तेउं हाथ जोडीकहेवा लाग्या के, सूर्यथी वधारे तेज कयुं ठे? पवनथी वधारे वेगवालो कोण ठे? मोक्षथी वधारे सुख शुं ठे? तेवी रीतें त्रमाराथी वधारे बलवान् पण कोण ठे? वली हे जरत, तमोने जोयाथी, अमोए साक्षात् कृष्णदेव प्रभुने जोया ठे, अज्ञानताथी तमारी-साथे अमोयें युद्ध करेखुं ठे, माटे ते तमो दमा करो? वली तमारो दु-कम पण मुकुटनी पेठे अमारा मस्तकपर ठे, तेम जंडार, शरीर, तथा ठोकरांउं सर्वे तमारांज ठे. एवी रीतें जक्तिनां वचनो कहीने जरतने विनमिए स्त्रीरत्न, तथा नमिए रत्नोनों समूह आप्यो. पढी राजाए तेउंने रजा आपवाबाद विरक्त थइ तेउंए, पोताना पुत्रोने राज्य आपी, कृष्ण-देवें प्रभुपासे जइ दीक्षा लीधी. पढी त्यांथी चक्रनी पाठल चाखतो ते राजा गंगाना कांठापासे आव्यो, तथा तथा त्यां सुषेणें गंगानो उत्तर प्रदेश जीत्यो, कारण के, महात्माउंने शुं असाध्य ठे? वली त्यां राजाए पण अठम करीने गंगा देवीनी साधना करी, तेथी तेपण त्यां आवीने, देवने लायक एवी जेटोथी राजाने खुशी करवा लागी. पढी राजाए क-मलोना सुगंधथी मनोहर थएला गंगाना कांठापर पोतानो पडाव नाख्यो. त्यां रूप अने लावण्यथी जेणें कामदेवने दासरूप करेल ठे एवा जरतने जोइ गंगानुं मन होज पाम्युं. जाणे, तेणिना मुखरूपी चंद्रमानी पाठल, ताराउंज आवेला होय नहीं, एवा मोतीउंनां आचूषणोथी सघले अंगें शो-जती वली केलना गर्जनी त्वचा सरखां निर्मल अने कोमल वळोने धा-रण करती, तथा रोमांचित थयेला अने पुष्ट उपडेला स्तनोथी जेणीनो कसकसतो कंचुउं जाणे फाटीजतो होय नहि एवी गंगा कटाक्षो मारती थकी त्यां जरतपासे आवी पहोंची तथा ते, ए जरतनी साथे बिलास करवानी इच्छाथी, प्रेम सहित वचनो बोली; तेने पोताना स्थानमां तेडी गइ. ते-णीनी साथे, जोग जोगवतां थकां राजाए एक दिवसनी पेठे हजार वर्षों माखां. पढी त्यांथी अखंड पराक्रमी राजा, हाथी जेम एक वनमांथी बीजा

वनमां जाय, तेम, ते खंडप्रतापनामं गुफाप्रत्ये पहुँच्यो. त्यां तेणें अठम करीने फतमाखनी पेठे नाव्यमाखने साध्यो, तथा तेने निमित्तें तेणें त्यां अठाइ महोत्सव कयों. पढी सुषेणें उघाड्यां ठे, द्वार जेनां एवी ते गुफामां ते पेठो, तथा तेनुं दक्षिण द्वार तो पोतानी मेलेज उघडी गयुं. पढी तेमांथी जेम गुफामांथी सिंह, तेम राजा बार निकळ्यो, तथा त्यां गंगाना पश्चिम किनारापर तेणें पडाव नाख्यो. तथा त्यां नागकुमारोथी अधिष्ठित थयेला नवे निधियो तेनी पासे हाजर थइ, तेने कहेवा लाग्या के अमो गंगाना मुखपर रहेला मागधमां रहेनारा ठियें; तथा तमारा जाग्योथी वश थइने, तमारी पासे आवेला ठियें, तथा तमारि इष्ठा प्रमाणे अमारो तमो उपयोग करो? अने दान दीउं? वली कदाच समु-द्रद्वय पामे, पण अमो तो द्वय पामीयेंज नहीं, हे देव; तमारा चाकर सरखा नव हजार यक्षोथी हमेशां संपूर्ण थतां, आठ चक्रोथी प्रतिष्ठित थयेला, तथा बार योजन लांबा अने नव योजन विस्तारवाला, एवा अमो, तमारी हजुर रहीने जमीननी अंदर चादया करशुं. पढी ते सुषेण सेनापति पण, प्रचंड पवन जेम मोटा वनने तेम गंगाना दक्षिण प्रदेश-ने नाश करीने त्यां आवी पहुँच्यो. एवी रीतें साठ हजार वर्षांमां ठ खंड पृथ्वीने जीतीने ते जरत चक्रवर्ती अयोध्यामां आव्या. पढी त्यां राजा-जै बार वर्षसूधि तेनो चक्रवर्त्तिपणानो अजिषेक कयों. पढी पोताना कुटुंबनी सालसंजाल करतां तेणे सुंदरीने डुबली जोइ, अने तेथी ते गुस्से थयो अने रसोइयाउने कहेवा लाग्यो के, अरे! शुं मारा घरमां खावा मलतुं नथी? के, जेथी आ सुंदरी फक्त हाडपिंजर सरखीज केम रही ठे? त्यारे तेउए कहुं के, हे, स्वामि, ज्यारथी आप दिग्यात्रा करवा गया ठो, त्यारथी तेणीए आवेल तप आदखुं ठे.

एटलामां ऋषजदेव प्रजु पण पृथ्वीपर विहार करता थका अष्टापद पर्वतपर समोसर्या हता; तेमने वांदवावास्ते जरत त्यां आव्या, अने ते-ज वखते देशना सांजळी सुंदरीए दीक्षा लीधी. हवे ते महोत्सवमां (अ-जिषेकनामोत्सवमां) नहीं आवेला जाइउं प्रत्ये जरत राजाए एकेको दूत मोकळ्यो हतो. ते दूतोए तेमने कहुं के, जो आपने राज्यनी इष्ठा होय तो, जरतने आवी सेवो? ते सांजळी तेउए विचार करी कहुं के,

पिताजीए अमोने अने जरतने पण राज्य वेंहेंची आप्युं ठे, माटे हवे अमो जो जरतनी सेवा करीयें, तो ते अमोने वधारे शुं करी आपशे ? वली शुं ?!! ते अवसरें आवता काखने रोकी राखशे ? अथवा शरीरने नाश करनारी जरा रूपी राक्षसीने शुं ते मारी हठावशे ? अथवा दुःख देनारा रोगो रूपी पाराधिनो शुं ते नाश करशे ? अथवा अनुक्रमें वृद्धि पामती तृष्णानो ते शुं नाश करशे ? एवी रीतनुं सेवानुं फल जो, ते जरत अमोने देवा समर्थ न होय, तो सर्व सामान्य माणसोमां कोण कोनी सेवा करे ? वली ते मोटा राज्यवालो ठे, उतां पण असंतोष राखी अमारां राज्य खेवाने इहे ठे, तो जेम ते जे तातनो ठे, तेज तातना अमो पण पुत्रो ठियें. वली हे दूत पिताजीनी अवज्ञा करीने, आ मोटा जाइनी साथे लडवाने पण अमो राजी नथी. एम दूतने कही तेउए ऋष-जखामिपासे आवी तेमने जरतें कहेवरावेला संदेशानुं वृत्तांत कही संजलाव्युं. त्यारे निर्मल केवलज्ञानरूपी आरिसामां संक्रमण करेल ठे जगत् जेणें, एवा दयाळु प्रभु पण तेमने कहेवा लाग्या के, अनेक योनियोमां पाडनारी तथा अनंत बाधाना कारणरूप एवी आ राज्यलक्ष्मी अजिमानरूपी फलवाली ठे, अने अंतें ते पण नाश थवावाली ठे. वली देवलोकनां सुखोथी पण तमारी तृष्णा पूर्व जवोमां मटी नथी, माटे ते तृष्णा अंगारकारकनी पेठे मनुष्य संबंधि जोगोथी ते केम त्रुटी शके ? कोइएक अंगारा (कोलसा) करनारो माणस, पाणी विनाना जंगलमां कोलसा करवामाटे पाणीनी मशक लइने गयो. ते त्यां अंगाराना अग्निना तापथी, तथा सूर्यना तापथी, अत्यंत तृषातुर. थवाथी मशक माहेळुं स-बळुं पाणी पी गयो. तेथी पण तेनी तृषा नहीं मटवाथी, ते त्यां उंधी गयो, अने स्वप्नामां घेर जइ, त्यां रहेला वासणोमांथी पाणी पी गयो. ते पाणीथी पण ज्यारे तेनी तृषा गइ नहीं, त्यारें तेणें पाणी पी पीनें वाव, कुवा, तथा तलावो सूकावी नाख्यां. तेथी पण नहीं धराइने तेणें नदीउं तथा समुद्रो पण पाणी पी पीने खाली कर्या, पण नारकीनी वेदनानी पेठे तेनी तृषा मटी नहीं. पढी त्यांथी ते मारवाडना कुवापासे गयो, तथा त्यां दोरीथी घासवो पूखो बांधी, पाणीमाटे तेमां नाख्यो, कारण के, पीडित माणस शुं करतो नथी ? ते कुवामां पाणी उंधु होवाथी, खेंचतां

स्वैच्छतां ते पुलामांथी पाणी गल्ली गयुं हतुं, तो पण तेने नीचोवी नीचो-
वीने ते पीवा लाग्यो. एवी रीतें समुद्र आदिकथी पण ज्यारें तेनी तृषा
ढीपी नहीं, त्यारें ते पूलाना पाणीथी ते शी रीतें ढीपे ? अने तेवीज रीतें
ज्यारें तमारी तृष्णा पण देवलोक आदिकना सुखोथी ढीपी नहीं, त्यारे
आ राज्यलक्ष्मीथी ते शी रीतें ढीपी शके ? माटे हे पुत्रो, अत्यंत आ-
नंदने देनारा मोक्ष मेखववाना कारणरूप, संयमरूपी राज्य तमो विवे-
कियोने मेखववुं लायक ठे. एवी रीतनी प्रजुनी वाणीथी तत्काल वैराग्य
पामी ते अठाणुं पुत्रोए तेमनी पासे दीक्षा लीधी. “अहो एमनी धी-
रज !! सत्त्व, तथा वैराग्यबुद्धि केवां ठे ? ” एम कहेता दूतोए, ते सघलो
वृत्तांत राजाने जइ कह्यो. ते सांजली जरतें पण तेउनां राज्यो जस कर्या;
एवी रीतें लाजथी लोज वध्यो, कारण के, राज्यधर्म तेवोज होय ठे.

हवे सेनापतिए राजाने आवी कछुं के, हे स्वामि ! हजु (आपणुं)
चक्र आयुधशालामां प्रवेश करतुं नथी; माटे एम जणाय ठे के दिग्वि-
जय करतां ठतां पण कोइक राजा हजु आझा मान्या विनानो रह्यो
ठे. त्यारे जरतें कछुं के, अहो !!! हवे खबर पडी के, लोकोत्तर परा-
क्रमवालो, तथा बलवान् एवो अमारो जाइ बाहुबली जीताया विना-
हजु रहेलो ठे.

हवे एक बाजुथी सघला देव, दानव, तथा मनुष्यो एकठा मले, तो
पण बाहुलिनी सामे तेउ आवी शके नहीं, वली एक बाजुथी जोउं ठुं,
तो चक्र आयुधशालामां दाखल थतुं नथी, अने बीजी बाजुथी बाहु-
बली आझा मानतो नथी, माटे हुं तो संकटमां पड्यो ठुं. वली शुं ? आ
बाहुबली कोइनी पण आझा माने तेम ठे ? कारण के, केसरी सिंह शुं
कोइनुं पण वाहन खमी शके ? एम विचारता ते जरत राजाने सेनापति
सुषेणें आवी कछुं के, हे स्वामि, तमारा बल आगल तो आ त्रणे लो-
क एक तृण समान ठे.

पठी राजाए, पोताना उरमान नाना जाइ बाहुबलि प्रत्ये, तक्षशिला
नगरीमां दूतने मोकल्यो त्यां पर्वतनां शिखरपर जेम सिंहने, तेम उंचा
सिंहासनपर बेठेला बाहुबलिने दूत युक्तिवालां वचन कहेवा लाग्यो के,
जेनो मोटो जाइ जगतने जीतनारो, तथा अत्यंत लोकोत्तर पराक्रमी,

अने ठ खंड जरतनो धणी ठे, एवो तुं वखाणवा लायक ठे. वल्ली तमारा जाइना चक्रवर्त्तिपणाना अजिषेक बखते, हाथमां मांगलिक जेटणां ख-
इने कया कया राजाउं आव्या नहीं ? अर्थात् सर्वे आव्या हुता. वल्ली
सूर्यनो उदय जेम कमलवनप्रत्ये, तेम जरतनो उदय पण तमारी शोभा
माटे ठे, तो पण तमो ते बखतें आव्या नहीं; अने तेथी आपना न
आववानुं कारण जाणवामाटे मने अहीं जरतें मोकलेखो ठे. वल्ली तमो तो
त्यारे सरलपणाथी आवेला नहीं हो, पण कोइ माणस वल्ली जरत राजाने
आपना विषे कंइ खोटुं समजावशे, कारण के, खल माणसो तो ठिड जोना
राज होय ठे. माटे तेवी चुगलखोरोनी युक्तिनाश करवामाटे आपने त्यां
आववुं लायक ठे. कारण के, स्वामिनी सेवा करवामां लज्जा केवी ? वल्ली
हुं तो तेनो जाइहुं, एम विचारि तमो न आव्या हो, ते पण ठीक नहीं,
कारण के, हुं कम मनावनारा राजाउं कंइ संबंधिनी परवा राखता नहीं.

वल्ली लोहचुंबकथी जेम लोखंड, तेम जरतना तेजथी खेंचाएखा, देव,
दानव, अने मनुष्यो पण तेनीज सेवा करे ठे. वल्ली जेने इंद्र पण पोतातुं
अरधुं आसन अपी मित्र तरिके वत्तें ठे, माटे तेवा जरतनी तमो सेवा
करी मेहेरवानी केम मेलवता नहीं ? वल्ली कदाच वीरपणाना मानथी,
तुं तेनी अवगणना करतो होइश, तो तेना सैन्य आगलतुं पोते सैन्यस-
हित समुद्रमां साथवानी (थुलांनी) मूठी बराबर ठे. वल्ली तेनी पासे
अैरावणसरखा चोराशी लाख हाथीउंठे, तेउने जंगम पर्वतोनी पेठे
कोण अटकावी शके तेम ठे ? वल्ली तेना तेटलीज संख्याना घोडाउं अने
रथो ठे, तो ते सघलाउंने कटपांत कालना समुद्रना मोजाउंनी पेठे
अटकाववाने कोण समर्थ ठे ? वल्ली ते क्रोड गामोना स्वामिना उनु क्रोड
पालाउं सिंहोनी पेठे कोने त्रास आपी शके तेम नहीं ? वल्ली हाथमां
दंड धरनारा तेना एकज सुषेण नामना सेनापतिने यमनी पेठे देव दा-
नवोमांथी पण कोण अटकावी शके तेम ठे ? वल्ली अमोघ चक्रने धारण
करता तेवा चक्रिनी आगल, आ त्रण जगत् पण, सूर्यनी आगल अंधका-
रनी पेठे, कंइ हिसाबमां नहीं. वल्ली हे बाहुबल्ली, ते उत्तम राजा, तेज
अने उमर, बल्लेथी मोटो ठे, माटे जो तारे जीवितनी इडा होय, तो तेने
सेवको जोइयें हवे बाहुना बलथी दूर करेख ठे जगततुं बल जेयें, एवो

બાહુબલી જૂકુટી ચઢાવી સમુદ્ર સરસ્વા શબ્દથી બોલવા લાગ્યો કે, હે દૂત, તૈં અમોને જોજાવનારાં યુક્ત વચનો કહેલાં છે, કારણ કે, દૂતો તો સ્વામિના કહેવા પ્રમાણેજ બોલનારાં હોય છે. હે દૂત, સુર અસુર તથા નરોથી પૂજનીય મહાપરાક્રમી ઇવા પિતાજી મારી પ્રશંસાના હેતુ નહીં, અને તેનો હેતુ તૈં આ ઝરતને તો નવોજ જણાવ્યો!!! વલી જેનો આ વલવાન બાહુબલી જાણ ન હોત, તો તેની પાસે રાજાં આવીને સેવા કરત નહિ વલી અમો બંને વચ્ચે, સૂર્ય અને કમલની પેઠે ઠેઠેથી પણ અત્યંત પ્રીતિ છે. વલી તે જાણના મનમાં અમો હમેશાં વસિયેજ ઢિયેં, માટે ત્યાં જવાથી વધારે શું છે? કારણકે અમો બંને વચ્ચે સ્વાજાવિકજ પ્રીતિ છે. વલી અમો સરલપણથી ત્યાં નહીં આવ્યા, તે પણ સત્ય છે, પણ તેમાં ઝરતની સાથે કુટિલતા શાની છે? વલી વિચારિને કામ કરનારા સત્પુરુષો સ્વલ પુરુષોનાં વચનોથી કંઈ ઝંજેરાતા નથી. વલી અમારા બંનેના ઇકજ જયવંતા કૃષ્ણદેવ પ્રજુ સ્વામી છે, અને તે સ્વામી ઠતાં વલી મારો બીજો સ્વામી શીરીતેં થઈ શકે? વલી દેવ દાનવોની સેવાથી તે સુશી થયો છે, તોપણ મારે અને ઇને શું લાગે વલગે છે? વલી ઇંદ્ર પણ પિતાજીનો ઝક્ત હોવાથી તેમના મોટા પુત્રને પોતાના અરધા આસનપર બેસાડે છે, અને તેથી શું તેને અહંકાર આવેલો છે? વલી સમુદ્રસરસ્વા તેના સૈન્યમાં થુલાંની મુઠિ સરસ્વા સૈન્યવાલાં તો બીજા રાજા, હું તો તેમાં વડવાનલ સરસ્વો હું. વલી જેમ સૂર્યના તેજમાં બીજાં તેજો, તેમ તેના (ઝરતના) પાલા, ઘોડા, રથ તથા હાથી અને સેનાપતિ સઘલા મારા આવવાથી ક્ય પામશે. માટે હે દૂત, તું જા અને ઝરતને કહે કે, જો તમારે રાજ્ય જીવિતની ઇચ્છા હોય, તો તમો લડવા આવો? મેં તો પિતાઈ દીધેલા જાગથી સંતુષ્ટ થઈને તેની પૃથ્વીની ઉપેક્ષા કરી છે. પઠી તત્કણ દૂતેં આવી તે સમાચાર કહ્યાથી ઝરત રાજા બાહુબલી સાથે લડવાને ચાલ્યો. પઠી વર્ષા ઋતુ વાદલાંઈથી જેમ આકાશને, તેમ સૈન્યથી પૃથ્વીને ઢાંકતો બાહુબલી પણ તેની સામા આવ્યો. પઠી મહાસુજટોરૂપી છે સ્વલ-ચરો જેમાં, ઇવાં તે બંને લડકરનો, ઇક બીજાના અફલાતા હથિયારોરૂપી મોજાવાલો જયાનક જેટો થયો. તે વલતેં લડકરીંનો, આમંત્રિત છે, યમ જેમાં, ઇવો જાલે જાલાંથી, તથા બાણે બાણોથી મોટો રણસંઘામ

थयो. पढी महाबलवान् बाहुबलि, लश्करीउने रुना पुंजडांनी पेठे दूर करी. अगाडी आवीने जरतने कहेवा लग्यो के, फोकट पापो देनास, हाथी घोडा अने पायदलना नाशथी शुं थावानुं ठे? माटे जो तुं समर्थ होय, तो एकस्रो मारी पोतानी साथे तुं लड? एवी रीतें बनेये छंद युद्धनी प्रतिज्ञा करी, लश्करीउने लडता अटकाववाथी, तेउं (लश्करीउं) सा, किनी पेठे जोता उजा. पढी तेउंए दृष्टि युद्धनो प्रारंज करवाथी, निमेष रहित लोचनवाला थावाथी देवोए पण तेमने पोतांतुद्ध जाण्णा. पढी देवोनी साक्षीए बाहुबलिए जरतने जीतवाथी, तेउंए वाग्युद्ध (संवादरूप संग्राम) नो प्रारंज कर्यो. तेमां पण जरतनी हार थवाथी, तेउंए जुजा युद्धनो प्रारंज कर्यो. ते युद्धमां बाहुबलिना स्थिर हाथपर ज्यारे जरत लटकता बांदरासरखो देखावा लाग्यो. पढी महाबलवान् जरतना बाहुने बाहुबलिए तो पोताना एक हाथथीज नमावी नाखी पढी मुष्टियुद्ध करता जरतनी मुष्टिउं, कांठापर रहेला पर्वतपर जेम समुद्रना मोजा तेम बाहुबलिपर पडवा लागी. पढी पोतानी वज्रसरखी मुष्टि जरतने मारवाथी, ते, तेनां लश्करीउनां आंसुनी साथेज पृथ्वीपर पड्यो. पढी मूर्खा उतर्याबाद जरतें अहंकार लावी दंभघातथी बाहुबलीने, हाथी जेम दांतोथी पर्वतने, तेममायो. पढी बाहुबलीए जरतने दंडघात करवाथी, जरत खोडेला खीलानी पेठे, घुंटाणसुधि जमीनमां पेसी गयो. त्यारे जरतें विचार्युं के, शुं आ चक्रवर्ती ठे? एम विचार कही, जेवुं चक्रनुं स्मरण कर्युं के, तुरत चक्र तेना हाथमां आव्युं. पढी जरतें जमीनमांथी निकली, क्रोधथी लश्करनो हाहाकार थते ठते, ते चलकता चक्रने फेंक्युं. ते चक्र बाहुबलीने प्रदक्षिणा दर्ई पावुं फर्युं, कारण के, देवताधिष्ठित शस्त्रो स्वगोत्रीपर चाली शकतां नथी. एवी रीतें जरतने शरतथी विपरीत चालतो जोइ क्रोधथी लाल आंखोवाला थइ, बाहुबलिए, “जरतने चक्रसहित चूर्ण करी नाखुं” एवुं विचारि पोतानी मूठी जंची करी पण पावुं मनमां विचार्युं, के, जे कषायें करी आ जाइनो पण बध करवाने हुं तत्पर थयो हुं, तेज कषायोने हुं, इंद्रियोना समूहने जीती नाश करूं एवी रीतें वैराग्य थवाथी, तेज मुष्टिथी पोताना केशनो खोच करी तेणें सामायिक अंगीकार कर्युं. (ते जोइ) “साधु, साधु,” एम शब्द करता देवोए बाहुबलिपर

પુષ્પવૃદ્ધિ કરી. પઠી બાહુબલિય વિચાર્યું કે, આ વચ્ચે પ્રજાપાસે જઈને, જ્ઞાનના અતિશયોથી યુક્ત એવા મારા નાના જાણીને કેમ વંદન કરું? માટે જ્યારે કેવલજ્ઞાન થશે, ત્યારે પ્રજાની સજ્જામાં જશ્શ, એમ વિચારિ ત્યાંજ મૌનયુક્ત પ્રતિમાથી રહ્યા. પઠી જરતેં તેવી રીતના બાહુબલિને જોઈને, તથા પોતાના કુકર્મનો વિચાર કરીને, જાણે પૃથ્વીમાં સમાઈ જવાનીજ શ્વા કરતા હોય નહીં તેમ નીચું મુઠ્ઠા કરી રહ્યા. પઠી દેહધારી શાંત રસ સરસ્વા પોતાના જાણને તેણે નમસ્કાર કર્યો, અને જાણે બાકી રહેલા ક્રોધ નેજ તજતો હોય નહીં, તેમ તેણે અશ્રુજલ પાડવા માંડ્યું. પઠી નમસ્કાર કરતો જરત તેના (બાહુબલિના) નલરૂપી આરિસામાં પ્રતિબિંબિત થવાથી, તેની સેવાવાસ્તે જાણે બહુરૂપી થયો હોય નહીં, તેમ શોજતો હતો. પઠી તે બાહુબલિ મુનિના ગુણોની સ્તવના પૂર્વક, પોતાના અપવાદરૂપી રોગને ઔષધિસમાન આત્મનિંદા કરવા લાગ્યો, હે મુનિ, તું ધન્ય છે, કે જેણે મારી અનુકંપાથી રાજ્યનો ત્યાગ કર્યો, અને હું તો પાપી હું કે જેણે અસંતોષી તથા અહંકારી થઈ, તને દુઃખ દીધું. વહી જેઠ પોતાની શક્તિ જાણતા નથી, તથા જેઠ અન્યાય કરે છે, તથા જેઠ લોજથી જીતાણા છે, તેઠનો પણ હું સરદાર હું. જેઠ રાજ્યને જવરૂપી વૃદ્ધના બીજસરખું જાણતા નથી, તેઠ અધમ છે, પણ હું તો તેઠનાથી પણ અધમ હું, કે જે જાણતાં ઠતાં પણ તેને ઓઢતો નથી. વહી તુંજ ચરેચરો તાતનો પુત્ર છે, કે જે પિતાને રસ્તેજ ચાલ્યો, અને હું પણ જ્યારે તારાજેવોથઈ ત્યારેજ તાતનો ચરો પુત્ર કહેવાઈ. એવી રીતે પશ્ચાત્તાપરૂપી જલથી વિષાદરૂપી કાદવને ધોઈ નાલ્લી જરતેં તેના પુત્ર સોમયજ્ઞાને, તેની ગાદીપર બેસાડ્યો. ત્યારથી સો શાસ્ત્રાવાલો સોમવંશ ચાલુ થયો, તથા તેમાં અનેક પુરુષરત્નો થયાં. પઠી જરત રાજા બાહુબલિને નમસ્કાર કરી પરિવાર સહિત, પોતાની રાજ્યલક્ષ્મીની બેનપણી સરસ્વી અયોધ્યા નગરીમાં ગયો. પઠી દુસ્તપ તપ તપતાં થકાં બાહુબલિને એક વર્ષ વીતી ગયું. પઠી મહાજ્ઞાની શ્રી કૃષ્ણદેવ પ્રજાએ અનુજ્ઞા આપવાથી બ્રાહ્મી અને સુંદરી તેની પાસે ગઈ; તથા તેને કહેવા લાગી કે, હે મહાસત્ત્વ; સુવર્ણ તથા પથ્થર જેને સરસાં છે, તથા સંગરહિત એવા તમોને હસ્તિકંધપર ચઢવું લાયક નથી અને આવી રીતે રહેવાથી આપને જ્ઞાન શી રીતે થઈ શકે? કારણ કે, જે વૃદ્ધના મૂલમાં કરીબનો (ઢાળનો)

अग्नि रहेलो ठे, ते वृक्ष शी रीतें नवपल्लव थइ शके? माटे तमो पोतेज बिचार करी, लोखंरुना नाव सरखा आ हस्तिस्कंधथी उतरी प्रबसमुद्रने तरवाने छो? (ते सांजली) बाहुबलि मुनीश्वरें विचार्युं के, वृक्षपर चढेल्ली बल्लीनी पेठे मारा शरीरने वल्ली हस्तिनो संगम शी रीतें ठे? वल्ली कदाच समुद्र पोतानी मर्यादा ठोडे, पर्वतो चलायमान थाय, तोपण, आ प्रजुनी शिष्य एवी ब्राह्मी तथा सुंदरी कोइ वखते पण जूतुं बोखे नहीं.!!! अरे!!! हवे याद आव्युं! मारीपासे मानरूपी मदोन्मत्त तो खडोज रह्यो ठे, अने तेणेज ज्ञानरूपी फलवाला विनयरूपी मारा वृक्षने जांगी नाल्युंठे. धिक्कार ठे, मारा आ विचारने!!! के हुं नानाजाइने केम बंदन करूं? तपथी मोटा एवा तेउप्रत्ये हु मिथ्यादुःकृत वउं हुं. माटे हवे सुर असुरोथी, नमाएला प्रजुपासे जइ, ते नाना जाइने तेउना शिष्यना पण परमाणु सरखो थइ, तेमने वंदन करूं!!! पठी जेटखामां ते महा-मुनि पगहुं उपाडी चालवा जाय ठे, के तुरत तेमने मोक्षरूपी मेहेखना द्वारसरखुं “केवलज्ञान” उत्पन्नथयुं. एवी रीतें केवलज्ञाननी छल्लीथी हाथमां रहेला आमलांनी पेठे जगतने जोता, ते बाहुबली महामुनि, प्रजुनिपासे केवलीउनी सजामां जइ बेठा.

हवे जरत राजा पण, चौद महारत्नोथी आश्रित थया थका, तथा चोसठ हजार स्त्रियोवाला, अने नव निधानना स्वामी थयाथका, संपत्ति-रूपी बेलना फल सरखा धर्म, अर्थ, काम अने राज्यने परस्पर विरोधविना जोगवता थका कालनिर्गमन करवा लाग्या. हवे एक रूपजदेव प्रजुपण विहार करता थका अष्टापदपर्वतपर गया, तथा त्यां प्रजुने वांदवाने ज-रतराजा पण गया त्यां सुरअसुरोथी पूजनीय, तथा समवसरणमां बेठेला प्रजुने त्रण प्रदक्षिणा दइने, नमस्कार करीने स्तुति करवा लाग्या के, हे प्रजो, मूर्तिमान् विश्वास सरखा, पिंडरूप थएला सद्गुण (सदाचरण) स-रखा, सघलां जगतना प्रसाद सरखा, मूर्तिमान् ज्ञानना राशि सरखा, पु-ण्यना ढगला सरखा, सघला लोकना सर्वस्व सरखा, देहधारी संयम सरखा, रूपवाला उपकार सरखा, पगें चालता शील सरखा, देहधारि क्षमा स-रखा, योगनां रहस्य सरखा, एकठा थएला जगतना वीर्य सरखा, निष्फ-ल सिद्धिना उपाय सरखा, मूर्तिमान् मैत्री सरखा, देहधारी करुणा स-

रखा, पिंडरूप थयेला हर्षसरखा, रूपवाला उदासीनपणा सरखा, तपः
 शांतता, सद्ग्यान विगेरेना एकठा थवा सरखा, साक्षात् विनय सरखा,
 साधारण सिद्धि सरखा, सघळि शास्त्रसंपत्ति प्रत्ये व्यापी रहेला हृदय-
 सरखा, तथा नमः, स्वस्ति, स्वधा, स्वाहा अने वषट्कार आदि मंत्रोना
 अर्थरूप, तेमज केवल विशुद्ध धर्मनिर्माणना अतिशय सरखा तथा स-
 मस्त तपना एकठा थयेला समग्र फलरूप, सघळा गुणसमूहना अवि-
 नाशी परमजागरूप, परमनिः श्रेयस (कैवल्य) नी लक्ष्मीना निर्विघ्न
 आश्रय (अधिष्ठान) रूप, महिमाना एक धामरूप, मोक्षनी मूर्तिरूप
 एवा सर्व विद्यार्जनां कुलमंदिर होय नहि शुं एवा, तथा सर्व मनोरथोना
 फलरूप आर्यवर्यनां चरित्रोना निर्मल आदर्श (दर्पण) रूप तथा जेमणे
 जगतने दर्शन आपेलां ठे एवा मूर्तिमान् प्रशमरूप तथा दुःखोनी शां-
 तितुं द्वार होय नहि शुं एवा तेमज उज्ज्वल ब्रह्मचर्यरूप, पुण्यवडे
 प्राप्त थयेला जीवलोकना एक जीवितरूप मृत्युरूप वाधना मुखमांथी
 आ सघळा जगतने खेची लेवा माटे अर्थात् बचाववा माटे जाणे कृपा-
 लु निर्माणे हाथ पसारेलो होय नहि एवा, तथा प्राणीर्जना मृत्युना ना-
 शमाटे (अथवा जन्म मरणना नाशरूप मोक्ष माटे) वली ज्ञान रू-
 रूपी मंदराचलथी कुब्ध थयेला संतोषरूपी समुद्रमांथी निकलेला
 अमृत सरखा, वली जगतने अजयदान देवाथी, शांत करनारा, एवा त-
 मोने, हे प्रजो ? हुं शरणे आवेलो तुं, माटे आप मारापर कृपा करो ?
 पठी त्यां क्षण देव प्रजुनी एकाग्रचित्तथी तेणें घणा काळसुधि सेवा
 करी. पठी प्रजु पण ते पर्वतपर, दीक्षा लीधा पठी एक लाख पूर्व गया
 बाद दश हजार साधुजं साथे मोक्षे पधार्या. ते वखते इंद्र आदिक
 देवोण प्रजुनो निर्वाणमहोत्सव कस्यो, तथा (प्रजुना निर्वाणथी) दि-
 लगिर थता जरतने इंद्रें शांत कस्यो. पठी जरतें त्यां अष्टापद पर बीजा
 अष्टापद सरखो एक रत्नमय प्रासाद बंधाव्यो, तथा तेमां प्रजुना जेहलाज
 प्रमाणवाली तेमनी रत्नमय मूर्ति स्थापन करी. वली तेणें प्रजु शिवाचना
 हवे थनारा त्रेवीश तीर्थकरोनी पण, तेमनां परिमाण जेवडी प्रतिमाजं
 बनावी; तथा नवाणु महात्मा ज्ञार्जनां पण रत्नमय अनुपम रूपो तेणे
 बनाव्यां; वली पाठो ते राजा पोतानी नगरीमां आवी प्रजाना रक्षण

પૂર્વક રાજ્ય પાલવા લાગ્યો; તથા ત્યાં જોગાવલી કર્મોના ઉદયથી પ્રેરા-
તો ચક્રો સાક્ષાત્ ઇંદ્રની પેઠે વિવિધ પ્રકારના જોગો જોગવા લાગ્યો.
હવે એક વહાડો કપડાં પેહેરવાને, તારા પ્રત્યે જેમ ચંદ્ર, તેમ અંતઃપુર-
માં તે આવ્યો. ત્યાં પોતાનાં રત્નોનાં આચૂષણોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલી
છીંતથી, જાણે એકી વચ્ચે પ્રેમપૂર્વક સઘલી છીંતથી આલિંગન કરાવે-
લો હોય નહિ, તેમ તે શોજવા લાગ્યો. પઠી આરિસામાં જોવાથી પો-
તાની આંગલીને વિંટી વિનાની, દિવસે રહેલી ચંદ્રકલા સરસી તેજ વિ-
નાની તેણે જોઈ. પઠી વૈરાગ્યથી સઘલા અંગોપરથી આચૂષણો કહાડી
નાચવાથી, પાદડાં વિનાના વૃદ્ધ સરસા પોતાના શરીરને તેણે શોજાવિ-
નાનું જોયું; અને તેથી વિચારવા લાગ્યો કે, ધિક્કાર છે ! ! ! આ શરીર-
ની શોજા તો ફક્ત ચૂષણ આદિકથીજ છે. અંદર વિદ્યા આદિકથી મ-
લીન થયેલાં, તથા દારો વાટે નિકલતા મેલ આદિકથી આ શરીરનો
તો કોઈ પણ જાગ શોજાવાલો નથી. વલી આ શરીર તો, ઝખર ચૂમિ
(સ્વારીપૃથ્વી) જેમ વરસાદના પાણીને તેમ કપૂર કસ્તૂરી આદિકને પણ
દૂષણ યુક્ત કરે છે. માટે જેઠ વિષયોથી વિરક્ત થઈ, મોદ્દાફલવાલા ત-
પને તપે છે, એવા તત્ત્વવેત્તાર્જુન આ શરીરનું ફલ ગ્રહણ કર્યું છે. એમ
વિચારતાં શુદ્ધધ્યાનપર ચડવાથી તેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. માટે અ-
હો !!! યોગનું વિલસિત કેવું છે ? તેજ વચ્ચે ઇંદ્રે રજોહરણ આદિક
મુનિનાં ચિહ્નો તેની પાસે લાવી, નમસ્કાર કર્યો; તથા તેના પુત્ર સૂર્ય
યશને તેના રાજ્યપર બેસાડ્યો, અને ત્યારથી રાજાઈનો આજ દિનસુધિ
“ સૂર્યવંશ ” ચાલ્યા કરે છે.

હવે પૂર્વજન્મમાં મેલવેલી યોગસમૃદ્ધિના બલથી સ્વપાવેલ છે, અ-
શુદ્ધ કર્મો જેણે, એવા જરતરાજાવાસ્તે કર્મોનો ક્લેશ નાશ કરવામાટે
યોગના પ્રજ્ઞાવતું વર્ણન કર્યું, તો યુક્ત છે. પણ જેને જન્માંતરમાં રત્નમય
(સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) નથી મળ્યાં, અને તેથી કર્મ નહીં સ્વપ-
વાથી મનુષ્યપણું પણ જેને મળતું નથી, તે માણસ અનંતકાલમાં શકતાં
કરેલાં શુદ્ધાશુદ્ધ કર્મોનો નાશ શીરીતે અનુભવી શકે ? તેને માટે કહે છે.

પૂર્વમપ્રાપ્તધર્માઽપિ પરમાનંદનંદિતા ॥

યોગપ્રજાવતઃ પ્રાપ મરુદેવા પરં પદં ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:-પહેલાં જેણીને ધર્મ પ્રાપ્ત થયેલો નથી તોપણ યોગના પ્રજાવથી પરમપદમાં આનંદિત થઈ શકે છે. મરુદેવા માતા મોક્ષપદને પામ્યાં.

મરુદેવા માતાને સંસારમાં ત્રસજીવણું પણ મળ્યું નહોતું, ત્યારે મનુષ્યપણાની તો વાતજ શી કરવી? તોપણ યોગબલની સમૃદ્ધિથી, શુદ્ધધ્યાનરૂપી અગ્નિથી, ઘણા કાલથી એકતાં કરેલાં કર્મોરૂપી કાષ્ઠોને તેણીએ બાણીને જસ્મ કર્યાં. અને તે મરુદેવા માતાનું ચરિત્ર ઘણું સ્વરૂં (ઉપર) કહેવાઈ ગયું છે. હવે અહીં શંકા કરે કે, જન્માંતરોમાં કૂર કર્મો નહીં કરનારાં મરુદેવાદિકને યોગબલથી કર્મોનો ક્ષય થવો યુક્ત છે, પણ અત્યંત કૂર કર્મો કરનારને યોગ ફલવાન થાય નહીં !!! તેને માટે હવે કહે છે.

બ્રહ્મસ્ત્રીભ્રૂણગોઘાતપાતકાન્નરકાતિયેઃ ॥

દૃઢપ્રહારિપ્રચૃતે યોગો હસ્તાવલંબનં ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:-નરકના અધિકારી એવા દૃઢપ્રહારિ આદિકને બ્રહ્મહત્યા, બાલહત્યા તથા ગૌહત્યાના પાપથી બચાવનાર યોગજ છે.

ટીકા-અહીં જો કે બ્રાહ્મણ અથવા કોઈ બીજી જાતિનો માણસ સ્ત્રી અથવા પુરુષ, બાલક અથવા ગમે તે પ્રાણીની હિંસા કરવાથી સરખુંજ પાપ થાય છે, તોપણ લોકોમાં પ્રસિદ્ધ હોવાથી તે ચાર હત્યાઈનું ગ્રહણ કર્યું છે; કારણ કે જે માણસો સઘલી હિંસાને પાપનાં ફલોવાલી નથી માનતા, તેણે પણ બ્રાહ્મણઆદિકની હિંસા કરનાર મહાપાપીને હિંસાનું પાપ થયેલું માને છે. વલી તેવા દૃઢપ્રહારી આદિકને યોગ અવલંબનરૂપ થયેલ છે, કારણ કે, તેણે તેજ જવેં મોકેં ગયેલ; છે. અહિં આદિ શબ્દથી બીજા પણ પાપિયો જિનવચનને જાણ્યા બાદ યોગસંપત્તિને મેલવીને, નરકમાં લઈ જનારા કર્મોનો નાશ કરીને મોકે ગયેલા છે, તેણે પણ જાણી લેવા હવે દૃઢપ્રહારિની કથા કહે છે.

કોઈએક નગરમાં એક ઉદ્ધૃત બ્રાહ્મણ હતો તે પાપબુદ્ધિ પ્રજાઈમાં અન્યાય કરવા લાગ્યો. તેથી આરક્ષ માણસો (રાજપુરુષો) જે તેને નગરમાંથી હાંકી કહાડ્યો, અને તેથી બાજપદ્ધી જેમ પારાધિના હાથમાં

जाय, तेम ते एक चोरोनी पल्ली (वास)मां गयो. त्यां चोरोना छपरीयें तेने तेनां चरित्रोथी पोतासरखो जाणी, पुत्र करीने राख्यो. पढी ज्यारे ते चोरोनो स्वामी गुजरी गयो, त्यारे आ महाबलवान्, तेनो पुत्रतरीके होवाथी तेने स्थानकें आव्यो. ते दया लाव्याविना सघला आशिर्तने प्रहार करतो हतो, तेथी लोकोयें तेनुं “ दृढप्रहारी ” नाम पाळ्हुं हतुं. एक दहाडे ते आखा जगतने हुंटी शके, एवा सुजटोना टोळांसहित कुशस्थल नामे गाम हुंटवाने चाव्यो. ते गाममां महादरिद्री एवो एक देवशर्मा नामें ब्राह्मण हतो, तेनां ठोकरांउंए, एक दहाडो तेनी पासे, फलविनानां वृक्षपासे जेम फल, तेम दूधपाक माग्यो. त्यारे ते ब्राह्मणे आखा शेहेरमां रखडी रखडी क्यांकथी चोखा तथा क्यांकथी दूध मांगी लावी, दूधपाक पकाव्यो. पढी जेटलामां ते नदीये नावा गयो, तेटलामां ते क्रूर चोरो तेना घरमां तूटी पड्या, कारण के दैव दुर्बलनेज मारे ठे. ते मांहेला एक चोरें ते दूधपाकने त्यां जोयो, अने तेथी चुर्या प्रेतनी पेठे ते लइ त्यांथी नाशी गयो. जीवित सरखो ते दूधपाक ते चोर लइ जवाथी ते ब्राह्मणनां ठोकरांउं रडतां थकां पितापासे जइ कहेवा लाग्यां के, आंख खुल्ली करी बेठेलाउंनां आंजणने जेम पवन, तेम मोहोडुं फाडीने बेठेला एवा जे अमो, तेउंनो दूधपाक चोर लइ गया. ते सांजल्ली अत्यंत गुस्से थयेलो ते ब्राह्मण यमदूतनी पेठे परिघ लइने त्यांथी दोड्यो. तथा रोषवाला राक्षस सरखा आवेशथी, घणा जोरथी, पशुनी पेठे ते चोरोने परिघथी ते मारवा लाग्यो. एवी रीतें ते ब्राह्मणथी कचरानी पेठे चोरोने फेंकाता जोइ, बीकणोनो तिरस्कार करतो थको ते चोरपति तेनी सामे आव्यो. ते ज्यारे जोरथी दोडतो आव्यो, त्यारे दैवयोगें, जाणे तेने दुर्गतिमांथी अटकावनारीज होय नहीं, एवी एक गाय विघ्नरूप थइ मार्गमां आडी आवी. ते गाइनें तेणे दयाविनाना कसाइनी पेठे विकराळ तलवारना एकज फटकाथी कापी नाखी. पढी एकदम दोडी जइ, तेणे खड्गथी, ते गरीब ब्राह्मणनुं मस्तक, फनस वृक्षना फलनी पेठे पृथ्वीपर तोडी पाळ्हुं. (एटलामां) “ अरे दयाविनाना पापी, आ तें छुं कखुं !! ” एम बोलती ते ब्राह्मणनी गर्जिणी छी त्यां आवी, त्यारे नार जेम बकरीने, तेम तेथीना कोला

સસ્ત્રા પેટને, તે હુદ્દેં ફાડી નાંચું. તે વચ્ચે જરાયુમાં (પડદામાં) રહેલા તેણીના ગર્જને, બે કટકા થયેલું, તથા વેલડીના પલ્લવની પેઠે છટકતું તેણે જોયું. એવી રીતના ગર્જને જોઈને, દયાવિનાના એવા તેને પણ, દયા આવી. એટલામાં હા તાત !! હા માત !! એમ વિલાપ કરતાં, તે બ્રાહ્મણનાં બાલકો ત્યાં આવ્યાં. તે ઢોકરાંડને, નામાં તથા ખુલ્લી ડુબલાં થઈ ગયાં, તથા મેલથી કાલાં થયેલાં જોઈને, દૃઢપ્રહારી પશ્ચાત્તાપ સહિત વિચારવા લાગ્યો કે, અરેરે !!! મેં પાપિયેં દરિદ્ર એવાં બ્રાહ્મણ સ્ત્રીજરતારોને મારી નાખ્યાં, અને હવે આ બાલકો પણ મુઆંજ સમજવાં, કારણકે, થોડા પાણીમાં મત્સ્યો કેમજીવી શકે ? માટે ડુર્ગતિમાં લઈ જનારા આ ક્રૂર કર્મોથી, બીનો એવો જે હું પાપી તેનું આજે શરણું કોણ થશે ? એવી રીતે વૈરાગ્યથી તે જેટલામાં વિચાર કરતો હતો, તેટલામાં પાપરૂપી રોગોને ઔષધ સમાન, એવા કેટલાક મુનિઝને આકાશમાર્ગે જતા તેણે જોયા, ત્યારે તેઝને નમસ્કાર કરી તે કહેવા લાગ્યો કે, હું પાપી બીજાના પણ પાપોને અર્થે થઈશું, તથા હું પોતે કાદવયુક્ત થઈ, બીજાને પણ કાદવયુક્ત કરું હું. જે પાપોમાંથી એકજ પાપ પણ નરકમાં લઈ જાય છે, એવા બ્રહ્મહત્યા, સ્ત્રી-હત્યા, બાલહત્યા, તથા ગોહત્યાનાં પાપો મેં કર્યાં છે. એવો હું હું, તોપણ આપ સાધુઝ મારું રક્ષણ કરવા સમર્થ ઢો, કારણ કે, વરસતો મેઘ કંઈ સુસ્થાન કુસ્થાન જોતો નથી. ત્યારે સાધુઝ તેને યતિધર્મનો ઉપદેશ કર્યો, અને જેમ તાપથી તપેલો માણસ ઠંડાને, તેમ તેણે પણ પાપોથી જય પામીને તે અંગીકાર કર્યો. જે દિવસે આ પાપ મને યાદ થશે, તે દિવસે હું ઝોજન કરીશ નહીં, તથા સર્વથા પ્રકારે હું દામા અંગીકાર કરીશ, એવો તેણે અજિગ્રહ લીધો. પઢી તે મહાત્મા આગલ નાશ કરેલા તેજ કુશસ્થલ ગામમાં, કર્મોનો દાય કરવા માટે વિહાર કરતો કરતો આવ્યો. તેજ આ ધૂર્ત મહાપાપી છે, એમ જાણી લોકો તે મહાત્માને રાત દહાડે રંજાડવા લાગ્યા. પઢી જ્યારે ત્રિદાવાસ્તે તે લોકોના ઘરમાં જતો ત્યારે, “ ગૌ, બાલ, સ્ત્રી, તથા બ્રહ્મહત્યા કરનારો આ માણસ છે, ” એમ કહી તેને કુતરાની પેઠે લાકડીયોથી મારતા એવી રીતે હમેશાં તેને તે પાપ યાદ કરવાનું હોવાથી, શાંત મન રાહી તે ચુલ્હો રહેવા લાગ્યો, અથવા સત્ત્વને

झुं डुष्कर ठे ? ! कोइ दहाडे सवारमां, के बपोरें तो कोइ दहाडे सांजरे, एही रीतें ते पाप तेने याद करावतुं होवाथी, कोइ पण दिवसें ते जोजन करी शक्यो नहीं. लोको तेने डेफांथी, लाकडीथी, धूलनी इष्टिथी, तथा मूठीथी मारता, तो पण ते सघलुं ते सहन करी, एम विचारतो के हे आत्मा, तें जेवुं कर्म करेखुं ठे, तेवुं फल जोगव्य ? कारण के, जेवुं बीज बाबीयें, तेवुं फल मले ठे. वली आ लोको आक्रोशथी जे माराप्रत्ये ह्येस विस्तारे ठे, तेथी वगर मेहेनतें मारा कर्मोनी निर्जरा थाय ठे. मारा प्रत्येनो आक्रोश, जेम तेउने हर्ष आपे ठे, तेवी रीतें प्रीतिथी सहन करता, मने पण, ते कर्मद्वय करनारो होवाथी, प्रीति उपजावे ठे. वली मारी जर्त्सनाथी तेउने जे सुख थाय ठे. ते पण जखे थारु ? कारण के, जवमां सुखनो संगम दुर्लभ ठे. वली मारा दुष्कर्मरूपी मेखने, खार सरखा कडवा वचनोथी धोनारा, आ लोको मारा परम मित्रो ठे. वली आ लोको जखे मने मारो ? कारण के, अग्निनो ताप सोनानी मलीनतानो नाश करे ठे. वली जेउ मने दुर्गतिमांथी खेंची लइ, पोतेज तेमां पडे ठे, एवा मार मारता तेउपर पण हुं शा माटे गुस्से थउं ? वली पोताना पुण्योनो नाश करी, जेउ मारां पापोनो द्वय करे ठे, एवा आ माणसो करता बीजा परम बंधुउं कोण ठे ? आ वधबंधनथी, संसारथी मारुं मुक्त थउं, ते तो मने हर्ष आपे ठे, पण तेज आ लोकोने अनंत संसारना हेतुरूप थाय ठे, तेथी मारुं चित्त डुजाय ठे. वली केटलाको परने खुशी करवा माटे धन तथा शरीरने पण तजे ठे, तेम आ लोकोने पण मारा प्रत्येना आक्रोश तथा मार आदिक प्रीति करनार ठे. मारी तेउण तर्जना करी ठे, पण मने हण्यो नथी, अथवा हण्यो ठे, तो पण मने मार्यो नथी, कदाच मार्यो ठे, तो पण बांधवनी पेठे, तेउण मारो धर्म हरी लीधो नथी. वली कल्याणना अर्थि माणसें आक्रोश वचनोनो मार, बंधन, ताडन, तथा मृत्यु पण सहन करवुं जोइयें, कारण के, अथवा वस्तुउं बहु बिघोवाली होय ठे. एही रीतें जावना जावता, तथा पोताना दुष्कृतनी निंदा करता एवा ते मुनिए, अग्निथी काष्टनी पेठे, कर्मोना समूहनो नाश कर्यो. पढी तेणे दुर्लभ, अने निर्मल केवलज्ञान मेखव्युं, तथा अयोगी केवली नामें गुणस्थानपर रखां थकां तेणे मोक्ष

મેલવ્યો. એવી રીતે યોગના પ્રજાવધી દૃઢપ્રહારી, નરકના અતિથિપણને ઢોડીને, મોક્ષપદને પામ્યા, માટે એવી રીતે બીજાએ પણ શંકા રાખ્યા- વિના યોગમાં પ્રયત્ન કરવો. વલ્લી પણ બીજા ઉદાહરણથી યોગની શ્રદ્ધાનેજ વધારે છે.

તત્કાલકૃતદુષ્કર્મ કર્મઠસ્ય દુરાત્મનઃ ॥

ગોપ્ત્રેચિલાતિપુત્રસ્ય યોગાય સ્પૃહ્યેન્ન કઃ ॥૧૩॥

અર્થ:-તત્કાલ કરેલ છે, દુષ્કર્મ જેણે, એવા દુરાત્મા ચિલાતિપુત્રને (દુર્ગતિથી) રક્ષણ કરનાર યોગપ્રત્યે કોણ સ્પૃહા ન કરે ?

ટીકા:-અહીં “ દુરાત્મા ” એવું જે વિશેષણ આપ્યું છે, તે પાપ કરતી વસ્તુના કાલની અપેક્ષાથી છે. તે ઉદાહરણ કહે છે.

ક્ષિતિપ્રતિષ્ઠ નામે નગરમાં યજ્ઞદેવ નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો, તે હમેશાં પોતાને પંડિત માની જૈનશાસનની નિંદા કરતો હતો. તે નિંદાને નહીં સહન કરીને, કોઈએક ચેલે ગુરુએ વાર્યા ઠતાં પણ, તેને જીતવા માટે વાદ કરવાને તેને કહ્યું. તેડના વાદમાં એવી પ્રતિજ્ઞા થઈ કે, જેને જે જીતે, તેનો તે શિષ્ય થઈને રહે. પછી તે બુદ્ધિમાન ચેલાએ વાદવિવાદમાં યજ્ઞદેવને હરાવ્યો; પછી તે ચેલે પૂર્વની પ્રતિજ્ઞાપ્રમાણે, જીતવાથી યજ્ઞદેવને દીક્ષા અપાવી.

પછી શાસનદેવીએ યજ્ઞદેવને કહ્યું કે, તું હવે ચારિત્ર લીધેલું છે, માટે જ્ઞાનથી શ્રદ્ધાવાન થા ? પછી ત્યારથી તે વ્રતને સારી રીતે પાલતો હતો, પણ વસ્ત્ર અને શ્રંગના મેલની નિંદા કરતો હતો, કારણ કે, આગ-લનો સંસ્કાર ન તજાય એવો હોય છે. હવે તેની પરણેલી સ્ત્રીએ, ગણીથી રંગેલા સાદ્ધાની પેઠે, તેનાપરના રાગનો ત્યાગ કર્યો નહીં; “ આ મારે વશ થાય તો સારું ” એમ વિચારી, તેણીએ પારણામાં કામણ કહ્યું કારણ કે સ્વરોચ્છ સ્ત્રીઠ રક્ત તથા વિરક્ત થઈ ચકી મારે છે. કૃષ્ણ પદ્મ સરસા તે કામણથી ક્ષય પામતો, તે મુનિરૂપી ચંદ્ર, સૂર્યમંડલ સરસા સ્વર્ગમાં ગયો. તેના મૃત્યુથી થયેલ છે, શ્વેદ જેને, એવી તે સ્ત્રીએ મનુષ્ય જીવરૂપી વૃક્ષના ફલ સરસી દીક્ષા લીધી. પછી પતિને દુઃખ દીધાથી થયેલા પાપને આલોચ્યા વિના, તે મરીને દેવલોકે ગઈ. કારણ કે, ત-

पत्नी शुं दुष्प्राप्य (दुर्लभ) ठे ? हवे ते यज्ञदेवनो जीव पण, देवलो-
कशी चवीने राजगृही नगरीमां धनसार्थवाहनी चिखाती नामें स्त्रीनी
कुंखें पुत्र पणे उत्पन्न थयो. चिखातीनो पुत्र होवार्थी लोको तेने. “ चि-
खातीपुत्र ” कहेवा लाग्या, अने तेथी तेनुं बीजुं नाम पळ्युं नहीं. हवे
ते यज्ञदेवनी स्त्रीनो जीव त्यांथी चवीने, धन शेठनी जडा नामें स्त्रीनी
कुंखें पांच पुत्रोपर सुसमा नामें पुत्रीपणे उपन्यो. पठी ते धनसार्थवाहें
चिखातीपुत्रसाथे सुसमाने बालक्रीडामां जोडी दीधी. आ कुमार लो-
कोमां अपराधो करवा लाग्यो, अने तेथी शेठ राजाथी बीबा लाग्यो,
कारण के चाकरना अपराधथी शेठनो दंड थाय ठे. पठी विचारवान्, ए-
वा ते धन श्रेष्ठिए, हमेशां उपद्रव करनारा, एवा तेने, सर्पनी पेठे घर-
मांथी कहाडी मेळ्यो. पठी प्रिय ठे अपराध जेने, एवो ते मोटा अपरा-
धोनी वेळी समान, एवी एक सिंहगुहा नामनी चोरोनी पल्लीमां गयो;
कारण के, सरखा सोबतीउने परस्पर प्रीति थाय ठे. पठी ते पापी, चो-
रोनी साथे मली गयो, तथा तेथी, वायुथी जेम अग्नि, तेम ते अत्यंत
जयंकर थयो. पठी ते सिंहगुहानो स्वामि चोर मरी गया बाद, जाणे
तेने माटेज करी राखी होय नहीं, तेम तेनी गादीपर ते आव्यो. हवे
ते सुसमा पण यौवनवाली थइ, रूप आदिक गुणोथी शोजती थकी, क-
लाउना समूहने जाणती थकी पृथ्वीपर चालनारी खेचरी सरखी देखा-
वा लागी. हवे एक दहाडो ते चिखातीपुत्र पोताना सोबतीउने कहेवा
लाग्यो के, राजगृह नगरमां अति धनवालो धन नामें शेठ ठे, तथा
तेने सुसमा नामें दीकरी ठे, माटे आपणे त्यां जश्यें, अने त्यांथी जे
धन मळे, ते तमारुं, अने ते सुषुमा मारी, एम व्यवस्था करीने, ते,
रात्रियें धनशेठने घेर गयो. त्यां रहेला लोकोने अवस्थापिनी विद्याथी
निद्रामां नाखीनें, तेणे चोरोपासे धन छुंटाव्युं, तथा पोते सुसमाने प्र-
हण करी. पठी ते चिखातीपुत्र सुषुमाने जीवनी पेठे लइने, ते छुंटा-
राठ साथे त्यांथी निकली गयो. पठी धनशेठें रक्षक राजपुरुषने बो-
लावी कसुं के, चोरोए चोरेहुं धन तमो खेजो, पण ते सुसमाने पाठी,
जावी आयो ? पठी ते शेठ पण आरक्षक माणसो, तथा इधियार
बंध घवेला पुत्रोसाथे मननी स्पर्धाथीज होय नहि जेम, तेम

उतावसथी अगाडी अगाडी चालवा लाग्यो. पढी चालतां चालतां रस्तामां, जल, स्थल, वेढ्यो, वृद्धो तथा जे कंड जुष्ट, ते सर्वने ते कमलावालो जेम सवधुं सोनामय तेम सुषुमामय जोवा लाग्यो.

पढी अहीं तेउंए पाणी पीधुं, अहीं खाधुं, अहीं रह्या तथा अहीं गया, एम बोखता पगीउं साथे ते चोरोनी समीप जइ पढोच्यो. एकडो ! एकडो ! एम बोखता आरक्षपुरुषो ते चोरो पासो आवी पढोच्या (ते जोइ) ते चोरो तो धनने ठोडीने दिशा दिशाउंमां नाशी गया, पण चिछाति पुत्रें, बाध जेम हरणीने, तेम सुषुमाने ठोडी नहीं. पढी ते आरक्षना माणसो तो घणुं धन मलवार्थी त्यांथी पाठा वढ्यां, कारण के, स्वार्थ सर्था पढी सवसा लोको फरी जाय ठे. पढी ते चिछातिपुत्र तो हाथी जेम वेखडीने, तेम सुषुमाने खजे चडावीने महाटवीमां नाशी गयो. पढी धन पण राहुपासेथी चंडनी कलाने जेम ते चोर पासेथी पोतानी पुत्री खेवामाटे सिंह सरखा पोताना पांच पुत्रो सहित तेनी पठाडी बोळ्यो. पढी चिछातीपुत्रें जाणुं के, धन मारी पाठल आवी, आने छइ जशे, माटे तेना हाथमां न जाय तो सारुं, एम विचारि तेणे तेणीनुं माथुं कापी नारुयुं; ते वखते एक हाथमां खेंचेळी ठे तलवार जेणे, तथा बीजा हाथमां राखेल ठे (सुषुमानुं) मस्तक जेणे, एवो ते यमपुरीना द्वारमां रहेला क्षेत्रपाल सरखो शोजवा लाग्यो.

पढी धन सुषुमाना धडआगल रहीने, रडतो थको, नयनरूपी अंजळीथी जाणे तेणीने पाणीज आपतो होय नहीं, तेम अश्रुउं पाडवा लाग्यो. पढी तेणीना धडने त्यांज मुकीने, ते धन पाठो वढ्यो, तथा शोकरूपी शल्यथी दुःखित थइ, कोइ महावनमां निकली पड्यो. ललाटपर तपता सूर्यना तापना जयथीज होय नहीं जेम, तेम चारे बाजुथी संकोचेल ठे ठाया जेणे, एवो मध्याह्नकाळ ते वखते थयो. ते वखते जाणे पंचाग्नि साधता होय नहीं, तेम धनना पांचे पुत्रो, शोक, थाक, झुल, तृषा तथा मध्याह्नकाळना तापथी तपवा लाग्या. त्यां पाणी फल अथवा जीवनने औषधसमान कंड पण तेउंए जोयुं नहीं, पण छळटां मोत देनारां हिंसक जंगली प्राणीउंने तेउंए जोयां. एवी रीतनी पोखना पुत्रोनी ते आठी वशाने जोइने, धन शेत मार्गमां विचार करवा ला-

મ્મો કે, મારું સઘનું નાશ પામ્યું, મારી પ્રાણપ્રિય પુત્રી મૃત્યુ વામી તથા અમો પણ મોતની અણિપર આવી પહોંચ્યા ઢિયેં, માટે દેવના બિલસિતને બિહાર છે. જે દેવને બલવાન્ બલથી અને સંપદાવાલો સંપદાથી પણ સાધી શકતો નથી, એવું દેવ તો બલવાનમાં પણ બલવાન્ છે.

વહી જે દાનથી પણ સાધી શકાતું નથી, વહી વિનયથી પણ અજ્ઞ કરાતું નથી, તેમ સેવાથી પણ જેને ઢોડી શકાતું નથી, એવા કર્મની અહો !! કેવી દુઃસાગ્યતા છે. વહી જેને દેવો પણ જાણી શકતા નથી, બલવાન્ રોકી શકતા નથી, તપસ્વીઈ પણ સાધી શકતા નથી, એવા દેવની વરોબરીઈ કોણ છે ?

વહી અરે ! તેજ દેવ કોઈ વચ્ચે મિત્રની પેઠે મેહેરવાની કરે છે. તો કોઈ વચ્ચે શત્રુની પેઠે શંકા રાખ્યાવિના મારી નાખે છે. વહી તેજ દેવ પિતાની પેઠે કોઈ વચ્ચે રક્ષણ કરે છે, તો કોઈ વચ્ચે દુહ પિતરાઈની પેઠે દુઃખ આપે છે. વહી તે સ્વોટે માર્ગે જનારને કોઈ વચ્ચે સ્વે માર્ગે ચડાવે છે, તથા સ્વે માર્ગે જનારને કોઈ વચ્ચે સ્વોટે માર્ગે પણ ચડાવે છે. વહી તે દૂર રહેલી વસ્તુઈ લાવી આપે છે, તથા હાથમાં રહેલી વસ્તુઈનો નાશ કરે છે, માટે એવી રીતે કર્મની ગતિ ઇંદ્રજાલ સરસી બિચિત્ર છે. વહી જ્યારે કર્મો અનુકૂલ હોય ત્યારે માણસોને જેર પણ અમૃતરૂપ થાય છે, તથા જ્યારે પ્રતિકૂલ હોય ત્યારે અમૃત પણ જેર થાય છે. એમ વિચારતો તે રાજગૃહી નગરીય ગયો, તથા શોક સહિત સુષુમાની તેણે ઉત્તરક્રિયા કરી. પઠી વૈરાગ્યથી શ્રી વીરપ્રજુ પ્રત્યે આવી દીક્ષા લઈ, આકરું તપ તપી, આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી તે દેવલોકમાં ગયો. હવે ચિહ્નાતીપુત્ર પણ અનુરાગથી વારંવાર સુષુમાનું મુખ જોતો, થકો, થાકને નહીં ગણકારી દક્ષિણ દિશાતરફ ચાલવા લાગ્યો. પઠી માર્ગમાં તેણે ઢાયાવૃદ્ધ સરસા સંતાપને હરનારા, તથા કાયોત્સર્ગમાં રહેલા એક સાધુને તેણે જોયા. પઠી પોતાના આ અકાર્યથી કંઈક ઉદ્વિગ્ન મનવાલા થઈ, તેણે સાધુને કહ્યું કે, મને સંકેપથી ધર્મ સંજ્ઞાવાલો ? નહિતર આજ તલવારથી ક્ષણવારમાં સુસમાની પેઠે, તમારા મસ્તકને, કેસને જેમ તેમ કાપી નાસીશ. પઠી મુનિય જ્ઞાનથી જાણ્યું કે, આનામાં રોપેલું બોધિબીજ ક્યારામાં રોપેલી ઢાંગરની પેઠે સ્વેચ્છ કલ્પડૂપ થશે. પઠી

મુનિય કહ્યું કે, “સારી રીતે ઉપશમ, વિવેક અને સંવર અંગીકાર કરવું” એમ કહી તે ચારણ મુનિ પક્ષીની પેઠે આકાશમાં ઊડી ગયા.

પક્ષી તે પદોને મંત્રની પેઠે વિચારવાથી ચિલાતીપુત્રને તેનો જાવાર્થ એમ સમજાવા લાગ્યો કે, ડાહ્યા માણસે ક્રોધાદિક કષાયોનો ઉપશમ કરવો જોઈયે, અને હું તો, સર્પોથી જેમ ચંદનવૃદ્ધ, તેમ તેડનાથી ઘેરા-એલો હું. માટે આજેજ તેડને મારા મહારોગોની પેઠે હુમા, કોમલતા, સરલતા અને સંતોષરૂપી ઔષધિઉંથી દૂર કરીશ. વહ્ની ધન, ધાન્ય, તથા કાંચન આદિકના ત્યાગના લક્ષણરૂપ, તથા જ્ઞાનરૂપી વૃદ્ધના બીજ સરસા એક વિવેકનેજ હું અંગીકાર કરીશ. માટે પાપ સંપદાની ધજા-સરસા આ હાથમાં રહેલા સુષુમાના મસ્તકને તથા તલવારને હું ઠોડી વઠું. અને સંવર એટલે ઇન્દ્રિય અને મનના વિષયોથી પાઠા હઠવું તે, અને સંયમરૂપી લક્ષ્મીના મુકુટ સરસા તે વિચારને પણ મારે ગ્રહણ કરવો છે. એવી રીતે પદોના અર્થોને વિચારતો, તથા રોકેલ છે સઘલી ઇન્દ્રિયો જેણે, એવો તે ચિલાતિપુત્ર સમાધિમાં રહ્યો. પક્ષી રુધિરની શ્રેણિથી લિપ્ત થયેલા તેના શરીરને, ઘુણો જેમ કાષ્ટને, તેમ કીડીઉંણ સેંકડો ઊડો-વાલું કરી નાણ્યું. એવી રીતના કીડીઉંના ઉપસર્ગથી પણ સ્તંભની પેઠે નિશ્ચલ રહી, અઢી દિવસમાં તેણે દેવલોક મેલવ્યો.

વહ્ની પણ યોગનીજ સ્તુતિ કરે છે.

તસ્યા જનનિરેવાસ્તુ નૃપશોર્મોઘજન્મનઃ॥

અવિદ્ધકર્ણો યો યોગ ઇત્યદ્દરશલાકયા ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-જે માણસના કાન “યોગ” એવા અદ્દરોરૂપી શલાકાથી (કાન વિંધવાના હથિયારથી) વિંધાણો નથી, એવા ફોકટ જન્મવાલા પશુ સરસા મનુષ્યનો જન્મ ન થવો, તેજ શ્રેષ્ઠ છે. અર્થાત્ એવા માણસનો વિ-હંબનારૂપ (દુઃખ પીડા ક્લેશને સંતાપમય) જન્મ કંઈ કામનો નથી.

વહ્ની પણ પૂર્વાર્ધથી (પેદેલાં બે પદોથી) યોગની સ્તુતિ કરીને, ઇત્તરાર્ધથી (બેલાં બે પદોથી) તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

ચતુર્વર્ગેઽગ્રણીર્મોદ્ધે યોગસ્તસ્ય ચ કારણં ॥

જ્ઞાનશ્રદ્ધાનચારિત્ર રૂપં રત્નત્રયં ચ સઃ ॥ ૧૫ ॥

ચારે વર્ગોમાં મોક્ષ અગ્રેસર છે, અને તે મોક્ષનું કારણ યોગ છે, અને તે યોગ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર એ ત્રણ રત્નોવાળું છે.

ટીકા:—ચાર વર્ગો, એટલે અર્થ, કામ, ધર્મ અને મોક્ષ. તેમાં મુખ્ય મોક્ષ છે; કારણ કે અર્થ તો, કમાવું, રક્ષણ કરવું, નાશ, સ્વચ્છ શ્વાદિ દુઃખનો હેતુ હોવાથી તેને ચાર વર્ગોમાં અગ્રેસર કહી શકાય નહીં. કામમાં કંઈક સુખનો તાગ હોવાથી, જો કે અર્થથી તેનો દરજ્જો ઊંચો છે, તોપણ એવટે નીરસ તથા દુર્ગતિ દેનાર હોવાથી તે પણ અગ્રેસર ગણાય નહીં. અને ધર્મ તો જો કે, આ લોક અને પરલોકમાં સુખનો હેતુ હોવાથી અર્થ અને કામથી, તેનો દરજ્જો ઓછો છે, તો પણ સોનાની બેઢીસ-રસા પુણ્યબંધનનો હેતુ હોવાથી, જવોમાં જમાવે છે, તેથી તેને પણ અગ્રેસર કહી શકાય નહીં. અને મોક્ષ તો પુણ્ય પાપના ક્ષયના સ્વરૂપવાળો છે, અને તેથી, તે બહુ ક્લેશવાળો પણ નથી, તેમ ઝેરવાળા અન્નની પેટે પરિણામે દુઃખદાયી નથી; તેમ તે આ લોક તથા પરલોક સંબંધિ સુખની આશાના દોષથી દૂષિત નથી; તેથી પરમ આનંદમય મોક્ષ. ચારે વર્ગોમાં અગ્રેસર છે. તથા તેનું સાધક કારણ યોગ છે. હવે તે યોગનું સ્વરૂપ શું છે? તે કહે છે. તે યોગ જ્ઞાન, શ્રદ્ધા અને ચારિત્રરૂપ છે. તે ત્રણે રત્નોમાં પેહેલાં જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

યથાવસ્થિતતત્વાનાં સંક્ષેપાદિસ્તરેણ વા ॥

યોઽવબોધસ્તમત્રાદુઃ સમ્યગ્જ્ઞાનં મનીષિણઃ ॥૧૭॥

અર્થ:— સ્વચ્છતા તત્વોનો સંક્ષેપ અથવા વિસ્તારથી જે બોધ, તેને પંડિતો “ સમ્યગ્જ્ઞાન ” કહે છે.

ટીકા:—યથાવસ્થિત એટલે નય અને પ્રમાણ સહિત સ્વરૂપવાળા, જે જીવ, અજીવ, આશ્રવ, સંવર નિર્જરા, બંધ તથા મોક્ષ નામનાં તત્વોનું જે જ્ઞાન, તે “ સમ્યગ્જ્ઞાન ” કહેવાય. અને તે જ્ઞાન કોઈને કયોપશમ પ્રમાણે સંક્ષેપથી અને કોઈને વિસ્તારથી હોય છે. હવે તેમાં જીવોના બે પ્રેદ છે, મુક્તિના અને સંસારી તેડ સવલા અનાદિનિધન જ્ઞાન, દર્શનના સ્વરૂપવાળા છે. મોક્ષના જીવો, એક સ્વસ્થાવાળા, જન્માદિકના ક્લેશરહિત, તથા અનંતજ્ઞાન, દર્શન તથા વીર્યાનંદમય છે. સંસારી

જીવો બે પ્રકારના છે, ત્રસ અને ચાવર. તેડ બંનેના પર્યાસા તથા અપ-
ર્યાસા નામે બે જોડો છે. આહાર, શરીર, ઇન્દ્રિય, પ્રાણ, જાણ, તથા મન,
ઠ પર્યાસિયો છે. તેમાંથી એકેન્દ્રિ, વિકલ્હેન્દ્રી, તથા સન્નીપંચેન્દ્રીને અનુક્ર-
મે, ચાર, પાંચ, અને ઠ, પર્યાસિત હોય છે. હવે સ્થાવર એકેન્દ્રિયોના પૃથ્વી,
અપ્, તેડ, વાડ, અને વનસ્પતિકાય નામના પાંચ જોડો છે. તેમાંથી પેદે-
લા ચારના બે જોડો છે, સૂક્ષ્મ અને બાદર વનસ્પતિકાયના બે જોડો છે,
પ્રત્યેક અને સાધારણ વનસ્પતિના, સૂક્ષ્મ અને બાદર બે જોડો હોય. ત્રસ
જીવોના બેંદ્રિ, ત્રેંદ્રિ, ચતુર્રિન્દ્રિય તથા પંચેન્દ્રી નામે ચાર જોડો છે; તેમાં
પણ પંચેન્દ્રીના સન્ની પંચેન્દ્રી અને અસન્ની પંચેન્દ્રી નામે બે જોડો છે. તે-
માંથી શિશ્વામણ, ઉપદેશ તથા વચનોને જે જાણે તે સન્ની પંચેન્દ્રિ કહે-
વાય, અને મનઃપ્રાણ વિનાના તે અસન્નિ પંચેન્દ્રિય કહેવાય.

ત્વચા, જિહ્વા, નાસિકા, આંખ તથા કાન, એ પાંચે ઇન્દ્રિયો છે, તથા
તેડના અનુક્રમે સ્પર્શ, રસ, ગંધ, રૂપ તથા શબ્દ એ વિષયો છે. શંખ,
કોડાં, ઢીપ આદિક વિવિધ આકૃતિવાલા બે ઇન્દ્રિય જીવો છે. જુ, માં-
કડ, મંકોડા તથા લીસ આદિક ત્રેંદ્રિય જીવો છે, તથા પતંગીઆ મા-
લી, તથા જમરા, કાંસ આદિક ચોરિન્દ્રિય જીવો છે. તિર્યંચ યોનિમાં ઉ-
ત્પન્ન થયેલા, જલચર, થલચર, અને ચેચર, તથા નારક, મનુષ્ય અને
દેવ, એ પંચેન્દ્રિય જીવો છે. મનબલ, વચનબલ, કાયબલ, તથા પાંચે ઇં-
દ્રિયો, તથા આયુષ્ય, અને શ્વાસોદ્વાસ એ દશે પ્રાણો છે. તેમાંથી કાય-
બલ, આયુષ્ય, શ્વાસોદ્વાસ, તથા ઇન્દ્રિય સઘલા જીવોને હોય, અને વિ-
કલ્હેન્દ્રિય તથા અસન્ની પંચેન્દ્રિયને વચનબલ વધારે અને સન્નીપંચેન્દ્રિયને
મનબલ સહિત સંપૂર્ણ દશે પ્રાણો હોય. દેવો તથા નારકીના જીવો પો-
તાની મેલે ઉત્પન્ન થનારા છે અને ગર્જજો, જરાયુજ તથા અંડજ (ઊંર
તથા ઇંચાથી થનારા) છે, અને બાકીના સંમૂર્ઠિમો છે. તેડમાં સંમૂર્ઠિમ
અને નારકીના જીવો પાપી, અને નપુંસક વેદવાલા છે; અને દેવતાડ, સ્ત્રી
તથા પુરુષવેદી હોય છે, અને બાકીના ત્રણે વેદવાલાડ હોય છે. હવે તે
સઘલા જીવોના વ્યવહારી અને અવ્યવહારી નામે બે જોડો છે, તેમાંથી
સૂક્ષ્મનિગોદમાં ઉત્પન્ન થનારા અવ્યવહારી કહેવાય, તેથી બાકીના તે અ-
વ્યવહારી કહેવાય. સચિત્ત, અચિત્ત, અને મિશ્ર, સંવૃત્ત, વિવૃત્ત અને મિશ્ર,

तथा शीत, उष्ण अने मिश्र, ए नव प्रकारनी प्राणीउनी योनियो ठे. हवे पृथ्वीकाय, अपकाय, तेजकाय, तथा वातकाय ए चारे अनुक्रमे सात सात लाख योनिवाला ठे, अने प्रत्येक वनस्पतिकायनी दसलाख योनि, तथा साधारण वनस्पतिकायनी चौद लाख योनियो ठे, वेइंद्रियो, तेइंद्रियो, तथा चउरिंद्रियोनी अनुक्रमे बबे लाख योनियो ठे. मनुष्योनी चौद लाख योनियो ठे, तथा नारकी, तिर्यच अने देवोनी दरेकनी च-चार लाख योनियो ठे. एवी रीते सवला प्राणीउनी सर्वज्ञ प्रभुए चोरा-शी लाख योनियो कहेली ठे. जीवोनां चौद जेदो नीचे प्रमाणे ठे. सूक्ष्म एकेंद्रि, तथा बादर एकेंद्रि, वेइंद्रि, त्रेइंद्रि, चौरिंद्र, असङ्गी पंचेंद्रि, तथा सङ्गी पंचेंद्रि, ए सातेना पर्याप्ता अने अपर्याप्ता, एम बे प्रकारणी, चौद जेदो थाय ठे. तथा चौद मार्गणा पण नीचे प्रमाणे ठे. गति. इं-द्रिय, काय, जोग, वेद, ज्ञान, कषाय, संयम, आहार, दृष्टि, श्रेष्ठा, ज-व, सम्यक्त्व, तथा संज्ञी ए चौद मार्गणा ठे, गुणठाणां चौद ठे, सेउन्न, नाम नीचे प्रमाणे ठे. मिथ्यात्व, सास्वादन, मिश्र, अविरति सम्यग्दृष्टिं देशविरति, प्रमत्त, अप्रमत्त, निवृत्तिबादर, अनिवृत्तिबादर, सूक्ष्मसंपराब, प्रशांतमोह, क्षीणमोह, सयोगी, तथा अयोगी, ए चौद गुणठाणां ठे. हवे मिथ्यात्वनो उदय होवाशी पहेलुं मिथ्यात्व गुणठाणुं होय ठे. तेने जडकपणानी अपेक्षाशी गुणठाणानी संज्ञा आपेली ठे. मिथ्यात्वनो उ-दय न होय, अने अनंतानुबंधिनी चोकडीनो उदय होते ठे, सम्यग् दृष्टिवालुं सास्वादन नामनुं बीजुं गुणठाणुं होय ठे, तथा तेनी उत्कृष्टी स्थिति ठ आवलीउनी ठे. सम्यक्त्व अने मिथ्यात्वना योगशी बीजुं मि-श्रगुणठाणुं थाय ठे, तथा तेनी उत्कृष्टी स्थिति अंतरमुहूर्त्तनी ठे, तथा पचखाणनो उदय न थावाशी चोथुं अविरति सम्यग्दृष्टि नामें गुणठाणुं थाय ठे. वली पचखाणनो उदय होते ठे पांचमुं देशविरति नामें गु-णठाणुं थाय ठे. तथा संयम लइ ज्यारे प्रमादमां रहे, त्यारे तेने प्रमत्त नामें ठतुं गुणठाणुं होय. ज्यारे संयम लइ प्रमाद न करे, त्यारे तेने अप्रमत्त नामें सातमुं गुणठाणुं होय; ते बने गुणठाणानुं परावर्त्त अंतरमुहूर्-त्तें थावा करे ठे. पेहेलां कर्मोनी स्थिति घातने नहीं करतो इतो, ते क-राशी तेवी, ते “अपूर्वकरण” नामें आठमुं गुणठाणुं के जेनुं बीजुं नाम

“નિયતવાદર” પણ છે. અને ત્યાંથી રૂપક તથા ઉપશમ નામં વે શ્રેણિઁ મંડાય છે. જેમાં વાદરકષાયોના પરિણામો નિવર્તે, તે “ નિવૃત્તિવાદર ” નામનું આઠમું ગુણગણું જાણવું.

અને જ્યાં પરિણામો ન નિવર્તે તે “અનિવૃત્તિવાદર” નામે નવમું ગુણ-ગણું જાણવું. અને તેમાં પણ રૂપક તથા ઉપશમ શ્રેણિ વર્તે છે. જેમાં સૂક્ષ્મ કીટીમાત્ર લોચ રહે છે, તે દશમું રૂપક તથા ઉપશમ શ્રેણિવાલું દશમું “ સૂક્ષ્મસંપરાય ” નામનું ગુણગણું જાણવું. મોહનો ઉપશમ થયે ઠટે “ઉપશાંતમોહ” નામનું અગ્યારમું ગુણગણું થાય છે; અને મોહનો જ્યારે સત્તામાંથી પણ હાય થાય, ત્યારે બારમું “હીણમોહ” નામે ગુણ-ગણું થાય છે. ઘાતી કર્મોના હાયથી જ્યારે કેવલજ્ઞાન થાય ત્યારે “સ-યોગી કેવલી” નામનું તેરમું ગુણગણું થાય છે. અને જ્યારે મન, વચન, તથા કાયાના યોગો રંધાઈ જાય ત્યારે ચૌદમું “અયોગી કેવલી” ના-મનું ગુણગણું કહેવાય. એવીરીતે જીવતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે અજીવના પાંચ જોદો છે, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકા-શાસ્તિકાય, કાલ, અને પુજ્જલાસ્તિકાય; આ પાંચે પણ જીવની સાથે દ્ર-વ્યતરિકે લેવાય છે. તેમાંથી કાલદ્રવ્યવિના બાકીનાં પાંચે દ્રવ્યો પ્રદે-શનાં સમૂહવાલાં છે; અને એક જીવ દ્રવ્યવિના પાંચે દ્રવ્ય, અચેતન તથા અકર્તા છે. વલી કાલ દ્રવ્યવિના પાંચે દ્રવ્યો “અસ્તિકાય” રૂપ છે; અને પુજ્જલવિના સર્વે દ્રવ્ય અરૂપી છે; વલી તેડ સઘલા ઉત્પાદ, વ્યય, અને ધ્રોવાત્મક છે. વલી તેમાં પુજ્જલદ્રવ્ય, વર્ણ, ગંધ, રસ તથા સ્પર્શમય છે; તે પુજ્જલના પરમાણુ અને સ્કંધ નામે વે જોદો છે તેડમાં બુટા રહેલા તે પરમાણુડ અને મલેલા તે સ્કંધ કહેવાય. વલી, ગંધ, શબ્દ તથા સૂક્ષ્મપણાથી સ્થૂલ આકૃતિવાલા છે, અને અંધકાર, આતપ, ઉદ્યોતના જોદ, અને ઢાયાત્મક પણ સમજવા. વલી તેડ કાર્મણ શરીર, મન, જ્ઞાણ તથા શ્વાસોહ્વાસને દેનાર છે, તેમ સુખ, દુઃખ, જીવિત, તથા મૃત્યુને પણ કરનારા છે. ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય તથા આકાશાસ્તિકાય, એ ત્રણે, એકેક, તથા અરૂપી, નિઃક્રિય, તથા સ્થિર છે. વલી તેડ જીવ-ના પરિણામ જેટલા અસંખ્યાતા પ્રદેશવાલા લોકાકાશને વ્યાપીને રહે-લા છે. જેમ જલચર જીવોને પાણી સહાયકારક છે, તેમ જીવ અને પુ-

જાણને હજન ચલનમાં ધર્માસ્તિકાય મદદગાર છે. વલી જીવ અને પુન-
જને સ્થિર થવામાં, જેમ વટેમાર્ગને વૃદ્ધની ઠાયા તેમ, અધર્માસ્તિકાય
સહાયકારી છે. આકાશદ્રવ્ય, અનંત પ્રદેશવાહું હોતું થકું, લોકાલોકને
વ્યાપીને અવકાશ દેતું થકું રહું છે. કાલના અણુડં બુટા થઈને લોકા-
કાશમાં વ્યાપી રહેલા છે; અને મુખ્ય કાલ પદાર્થોનું વદલાવાપણું તેજ
છે. જ્યોતિઃશાસ્ત્રમાં જે કાલનું (સમય આદિકનું) પરિમાણ કહેલું છે.
તેને જ્ઞાનીઉં વ્યાવહારિક કાલ કહેલો છે. આ પૃથ્વીમાં જે નવી જુની
વસ્તુડં થયા કરે છે, તે સર્વ કાલનું માહાત્મ્ય છે. કાલક્રીડાથી બિડંબિત
થયેલા પદાર્થો, વર્તમાનમાંથી અતીતમાં જાય છે. તથા જાવી હોય તે
વર્તમાનરૂપે થાય છે.

एवी रीतें अजीव तत्वनुं स्वरूप कछुं.

મન, વચન, અને કાયાનું જે કાર્ય, તે આશ્રવ કહેવાય, તેના બે જોડો
શુજ અને અશુજ. શુજનો હેતુ તે શુજ, અને અશુજનો હેતુ તે અશુજ.

एवी रीतें आश्रवतत्त्व कछुं.

સઘલા આશ્રવોનું જે રોકાવું તે સંવર તથા જવના હેતુરૂપ કર્મોનું જે
જરી જવું તે નિર્જરા કહેવાય.

एवी रीतें संवर तथा निर्जरा तत्त्व जाणवां आश्रव संवर અને निर्ज-
રાનું સ્વરૂપ જાવનાડમાં આગલ વિસ્તારથી કહેવાશે, તેથી પુનરુક્તિના જ-
યથી અહીં વિસ્તાર કર્યો નથી. કષાયપણથી કર્મયોગ્ય પુન્રલોને જીવ
ગ્રહણ કરે છે, તેને, જીવને અસ્વતંત્રતાના (પરતંત્રપણાના) કારણરૂપ, બંધ
તત્ત્વ જાણવું તે બંધ, પ્રકૃતિ, સ્થિતિ અનુજાગ અને પ્રદેશ નામેં ચાર પ્ર-
કારનો છે, તેમાં પ્રકૃતિબંધ જ્ઞાનાવરણાદિક જોડોથી આઠ પ્રકારનો છે.
તે આઠ જોડો નીચે પ્રમાણે છે. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મો-
હનીય, આયુ, નામ, ગોત્ર અને અંતરાય, નામના છે. કર્મોનો નાનો મોટો જે
કાલ, તે સ્થિતિબંધ કહેવાય, અને વિપાકમાં જે રસ આપે તે અનુજાગ,
બંધ કહેવાય, અને કર્મોના જાગની જે કલ્પના તે પ્રદેશબંધ કહેવાય.
મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય, અને યોગ. એ પાંચે બંધના હેતુડં છે,
एवी रीतें बंधतत्वनुं स्वरूप कछुं. હવે બંધહેતુનો અજાવ થવાથી, અને
ચાર વાતિકર્મોનો કય થવાથી, કેવલજ્ઞાન થાય છે, તથા બાકીનાં ચાર

અચાતી કર્મોનો કય થવાથી મોક્ષ થાય છે. ગ્રણે જીવનોમાં દેવ, દાનવ, તથા રાજાઈને જે સુખ મળે છે, તે સુખ, મોક્ષસુખ આગલ અનંતમે જામે પણ નથી, તે મોક્ષમાં આત્મસ્વજાવથી ઉત્પન્ન થયેલું અતીંદ્રિય, તથા શાશ્વતું સુખ છે, તેથી તેને (મોક્ષને) ચાર વર્ગોમાં અગ્રેસર કહેલો છે:
 એવી રીતે મોક્ષતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે જ્ઞાન પાંચ પ્રકારનાં. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્ય-વજ્ઞાન, અને કેવલજ્ઞાન અવગ્રહ તથા બહાદિ જ્ઞેદોવાલું તથા ઇંદ્રિય અ-ને મનથી ઉત્પન્ન થતું મતિજ્ઞાન કહેલું છે. પૂર્વ, અંગોપાંગ, તથા પ્રકરણો-થી વિસ્તાર પામેલું તથા સ્યાદ્વાદવાલું ઘણા પ્રકારનું શ્રુતજ્ઞાન કહેલું છે. દેવ અને નારકીઈને જવ પ્રત્યેનું અવધિજ્ઞાન હોય છે, અને બાકીની મ-તિઈમાં કયોપશમના લક્ષણવાલું ઠ પ્રકારનું અવધિજ્ઞાન હોય છે. રુજુમ-તિ વિપુલમતિ એ બે પ્રકારનું મનઃપર્યવજ્ઞાન છે, તેમાં રુજુમતિ અવિશુદ્ધ અને પડી જાય તેવું છે, અને વિપુલમતિ તે વિશુદ્ધ અને ન પડે તેવું છે. તથા સઘલા દ્રવ્ય પર્યાયને જાણનારું, વિશ્વમાં લોચનસમાન, અનંત, એક તથા અતીંદ્રિય, એવું કેવલજ્ઞાન છે. એવી રીતે પાંચ જ્ઞાનથી જાણેલો છે તત્ત્વોનો સમૂહ જેણે તે, મોક્ષના હેતુરૂપ જેરત્ત્રય, તેના પેહેલા જ્ઞેદને જા-ણનારો કહેવાય. જવરૂપી વૃક્ષને ડાલેડી નાલવામાં મદોન્મત્ત હાથી સમાન, તથા મૂર્ખતારૂપી અંધકારને હણવામાં સૂર્યસમાન, તથા જગત્નાં તત્ત્વને પ્રકાશવામાં બીજાં નેત્ર સમાન, તથા ઇંદ્રિયરૂપી હરિણને બાંધવામાં જાલ સરલું જ્ઞાન છે.

રુચિર્જિનોક્તતત્ત્વેષુ, સમ્યક્શ્રદ્ધાનમુચ્યતે ॥

જાયતે તન્નિસર્ગેણ ગુરોરધિગમેન વા ॥ ૧૭ ॥

અર્થ: હવે બીજા રત્નનું સ્વરૂપ કહે છે, જિનેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોમાં જે રુચિ થવી, તે સમ્યગ્દર્શન કહેવાય, તે સ્વાજાવિક રીતે અથવા, ગુરુની સહાયતાથી થાય છે,

ટીકા- ઉપર કહેલાં જિનેશ્વરે જાણેલાં જીવાદિક તત્ત્વોમાં જે રુચિ થવી તે શ્રદ્ધાન કહેવાય તે રુચિવિના જ્ઞાન, ફલની સિદ્ધિવાલું થતું નથી; કારણ કે શાક અન્ન આદિકના સ્વરૂપને જાણનારને પણ રુચિવિના તેના

સ્વાદના ફલની પ્રાપ્તિ થતી નથી શ્રુતજ્ઞાનવાલા અંગારમર્દકાચાર્ય આદિ-
ક અજ્ઞવી તથા હુજ્ઞવીને પણ જિનેશ્વરે કહેલા તત્વોમાં રુચિ નહીં હો-
વાથી, કહેલું ફલ મલી શક્યું નથી, તે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવાના જે જોડો છે,
એક સ્વાજ્ઞાવિકરીતે, અને બીજો, ગુરુ આદિકથી. સ્વાજ્ઞાવિક ઘટણે ગુરુ
આદિકના ઉપદેશવિના સમ્યક્ શ્રદ્ધાનું જે કારણ થાય તે. તે જે રીતે ઉ-
ત્પન્ન થાય છે, તે બતાવે છે. અનાદિ અનંત સંસારમાં ત્રમણ કરતા પ્રા-
ણીને જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય તથા અંતરાય, ૫ ચાર
કર્મોની ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે, તથા નામકર્મે
અને ગોત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે. અ-
ને મોહનીયની સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે. તેમાંથી પર્વતપ-
રથી પડતી નદીમાં રહેલા પથરના ઘોલાવાના ન્યાયે, જેમ પ્રવાહમાં અથ-
ડાય ગોલાકાર થાય તેપ્રમાણે પોતાની મેલે એક કોડાકોડી સાગરોપમમાં
પદ્મોપમને અસંખ્યાતમે જાગે ઊળી સ્થિતિ રાખી, બાકીની સ્થિતિ નાશ
પામતે ઠટે, યથા પ્રવૃત્તિકરણ થવાથી ગ્રંથિ દેશની સમીપે પ્રાણી આવે
છે. હુર્જેદણ્વો જે રાગ દ્વેષનો પરિણામ તે ગ્રંથિ કહેવાય છે. તથા તે કા-
ષ્ટાદિકની પેઠે અત્યંત દૃઢ છે. ગ્રંથીદેશસુધિ આવેલા પ્રાણીને પણ રાગ-
દ્વેષથી પ્રેરાયા થકા, કર્મોની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને બાંધતા થકા ચારે ગતિમાં
ત્રમણ કરનારા થાય છે. તેડમાંથી પણ જેડ જવ્ય, તથા જાવિજડો છે,
તેડ પોતાનું વીર્ય ફોરવીને, અપૂર્વકરણ કરતે ઠટે, જેમ પંથીડ કેટલોક
માર્ગે વટાવીને ઝંચી જૂમિને ઝલંધે છે, તેમ તેડ તે આકરી ગ્રંથીને ઝલંધી
જાય છે. (તેનું નામ અપૂર્વ કરણ કહેવાય છે.) ત્રીજા અનિવૃત્તિ કરણ-
થી અંતરકરણ કરતે ઠટે, વેદવા લાયક મિથ્યાત્વનાં દલીઆંને દૂર ક-
રીને, જે અંતરમુહૂર્તવાલું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, તે નિસર્ગહેતુવાલું
(સ્વાજ્ઞાવિક) સમ્યક્શ્રદ્ધાન કહેવાય છે. ગુરુના ઉપદેશના આલંબનથી
સઘણા પ્રાણીને જે સમ્યક્શ્રદ્ધાન થાય છે, તેનું નામ અધિગમશ્રદ્ધાન ક-
હેવાય છે. તે સમ્યગ્ દર્શન, યમ, અને શાંતતાના ઔષધ સમાન, જ્ઞાન
અને ચારિત્રના બીજરૂપ, તથા તપ અને શ્રુતનો હેતુ છે. ચારિત્ર અને જ્ઞાન
વિનાનું પણ દર્શન વસ્ત્રાણવા લાયક છે, પણ મિથ્યાત્વરૂપિ જેરથી દૂષિત
થયેલાં જ્ઞાન અને ચારિત્ર વસ્ત્રાણવાલાયક નથી. જ્ઞાન અને ચારિત્રવિ-

નાના, શ્રેણિક રાજા સમ્યગ્ દર્શનના માહાત્મ્યથી તીર્થંકરપદાને ધા-
મશે. જે દર્શનના પ્રજાવથી, ચારિત્ર અને જ્ઞાનવિનાના માણસો પણ, અ-
ત્યંત સુખવાલા મોક્ષને મેલવે છે, તથા જે જવરૂપી સમુદ્રમાં વહાણ સમા-
ન છે, તથા વહ્ની જે દુઃખ રૂપી વનને બાલવાને દાવાનલ સમાન છે, એવા
સમ્યગ્દર્શન નામના રત્નનો તમો આશ્રય કરો? હવે ત્રીજા રત્નનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વસાવધયોગાનાં, ત્યાગશ્ચારિત્રમિષ્યતે ॥

કીર્તિતં તદહિંસાદિ, વ્રતજેદેન પંચધા ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- સઘલા સાવધ યોગોનો જે ત્યાગ, તે ચારિત્ર કહેવાય, અને
તે અહિંસાદિકના જેદોથી પાંચ પ્રકારનું કહેલું છે.

ટીકા:- થોડા નહિ પણ સઘલા સાવધ યોગોનો, જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા-
પૂર્વક ત્યાગ કરવો, તે સમ્યક્ચારિત્ર કહેવાય. કારણ કે, જ્ઞાન
દર્શનવિના સમ્યક્ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ ડુર્લભ છે. અહીં સર્વ શબ્દ દેશ-
વિરતિ ચારિત્રને જુડું, પાડવામાટે છે. આ ચારિત્ર મૂલગુણ, અને ઉત્તર-
ગુણથી બે પ્રકારનું છે. હવે પહેલા મૂલગુણવાલા ચારિત્રનું સ્વરૂપ કહે
છે. તેના પાંચ પ્રકારો છે. તે મૂલગુણો દેખાડે છે.

અહિંસા સત્યમસ્તેય બ્રહ્મચર્યાપરિગ્રહાઃ ॥

પંચજ્ઞિઃ પંચજ્ઞિર્યુક્તા જાવનાજિર્વિમુક્તયે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, તેડ પાંચે પાંચ
પાંચ જાવનાડથી યુક્ત થયા થકા મોક્ષમાટે થાય છે.

• હવે પહેલા મૂલગુણનું સ્વરૂપ કહે છે.

ન યત્પ્રમાદયોગેન, જીવિતવ્યપરોપણં ॥

ત્રસાનાં સ્થાવરાણાં ચ, તદહિંસાવ્રતં મતં ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- પ્રમાદના યોગથી ત્રસ અથવા થાવર જીવોનો જે, નાશ ન
કરવો, તેને અહિંસા વ્રત માનેલું છે.

ટીકા:- અર્થાત્, સંશય, વિપર્યય, રાગ, દ્વેષ, યાદચુક, મનાદિકના
યોગનું પ્રતિકૂલપણું, અને ધર્મનો અનાદર, એ આઠ પ્રકારનો પ્રમાદ છે,
અને તે પ્રમાદના યોગથી ત્રસ અથવા થાવર જીવોનો જે નાશ કરવો તે
હિંસા, અને તેનાથી નિવર્તવું તે અહિંસા કહેવાય. હવે બીજો મૂલગુણ.

प्रियं पथ्यं वचस्तथ्यं सूनृतव्रतमुच्यते ॥

तत्तथ्यमपि नो तथ्यमप्रियं चाहितं च यत् ॥ ११ ॥

अर्थः— प्रिय, हितकारि, तथा जे सत्य वचन बोखवुं, ते व्रतवुं नाम सूनृतव्रत कहेवाय, पण जे अप्रिय अने अहितकारि एवुं सत्य पण सत्य न कहेवाय.

टीकाः— प्रिय वचन एटखे सांजखतां थकांज जे प्रिय लागे ते, अने पथ्य एटखे आगामी काखमां हितकारी. हवे अहीं प्रिय अने पथ्य कहेवानु शुं प्रयोजन ठे. ? ते कहे ठे. व्यवहारनी अपेक्षाथी जे सत्य होय, ते पण जो अप्रिय होय तो बोखवुं नहीं, जेम चोरने कहेवुं के, तुं “ चोर ” ठे; कुष्टीने कहेवुं के तुं “ कुष्टी ” ठे; इत्यादि अप्रिय होवाथी सत्य पण सत्य न कहेवाय. वली जे सत्य ठां, अहित होय, ते पण सत्य न कहेवाय, जेम शिकारी पुठे के, वनमां हरिणो ठे ? तेने कहेवुं के, में हरणो त्यां जोयां ठे, एम कहेवाथी ते प्राणीजनी घात थवाथी ते पण सत्य न कहेवाय. हवे त्रीजो मूलगुण कहे ठे.

अनादान मदत्तस्या स्तेयव्रतमुदीरितं ॥

बाह्याः प्राणा नृणामर्थो हरता तं हताहि ते ॥ १२ ॥

अर्थः— अदत्त वस्तुनुं जे नहीं खेवुं, तेने अस्तेयव्रत कहेवुं ठे, वली धन ठे ते, माणसोनां बहारनां प्राणो ठे, माटे ते धनने हरनारा माणसें, ते प्राणोनो नाशज कयों समजवो.

टीकाः— धनना स्वामिण नहीं दीधेला धननुं जे नहीं ग्रहण करवुं, ते अस्तेयव्रत कहेवाय तेना चार जेदो ठे, स्वामि अदत्त, जीव अदत्त, तीर्थकर अदत्त, तथा गुरु अदत्त नामेठे. तेम पत्तर, तृण, काष्ठ आदिकना स्वामिण नहीं दीधेखुं ते “ स्वामिअदत्त ” कहेवाय, वली जे स्वामिण दीधेखुं, पण जीवें पोते नहीं दीधेखुं ते, “ जीवादत्त ” कहेवाय; जेम दीक्षाना परिणाम विनाना पुत्र आदिकने, मातपिता गुरुने आपे ठे, तेमां गुरुए “ जीवादत्त ” दीधुं कहेवाय. वली जेनी तीर्थकरोए मना करेखी ठे, एका आधाकर्मिक दिकनुं जे ग्रहण करवुं ते “ तीर्थकरादत्त ” कहेवाय वली स्वामिण दीधेखुं तथा आधाकर्मिकादिक दोषरहित, जे

ચુરની આજ્ઞાવિના ગ્રહણ કરવું તે “ ગુર્ભદત્ત ” કહેવાય. વસી જે ચોરી કરવી, તે વાહ્ય પ્રાણ લીધા બરોબર છે.

હવે ચોથો મૂલ્યગુણ કહે છે.

દિવ્યૌદારિક કામાનાં કૃતાનુમતિકારિતૈઃ ॥

મનોવાકાયતસ્ત્યાગો બ્રહ્માષ્ટાદશધા મતં ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:-દેવસંબંધિ, તથા ઔદારિક કામને, મન, વચન, અને કાયાથી, ન કરવું ન કરાવવું, અને જે ન અનુમોદવું, એવી રીતે અઢાર જોડે બ્રહ્મવ્રત કહેલું છે.

દિવ્ય ઇટલે વૈક્રીય શરીર સંબંધિ, ઇટલે દેવોના, અને ઔદારિક ઇટલે મનુષ્ય, તથા તિર્યચ સંબંધિ, તેઓના કામોનો જે ત્યાગ, તે બ્રહ્મચર્ય વ્રત કહેવાય. તે અઢાર પ્રકારનું, ઇટલે મન, વચન અને કાયાથી, કરું નહીં, કરાવું નહિ, અને કરતાને અનુમોદું નહીં, એવી રીતે દિવ્ય તથા ઔદારિકના મલી અઢાર જોડો થયા.

હવે પાંચમા મૂલ્યગુણનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વજાવેષુ મૂર્ઘયાસ્ત્યાગઃ સ્યાદપરિગ્રહઃ ॥

યદસત્સ્વપિ જાયેત મૂર્ઘયા ચિત્તવિપ્લવઃ ॥

અર્થ:- સઘલા જાવોમાં જે મૂર્ઘાનો મોહ ત્યાગ કરવો, તે અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય. કારણ કે, પદાર્થો ન હોય, તો પણ મૂર્ઘાને લીધે ચિત્તની અસ્થિરતા રહ્યા કરે છે.

સઘલા જાવો, ઇટલે ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ જાવ વિગેરેમાં મૂર્ઘાનો જે ત્યાગ, તે અપરિગ્રહ વ્રત કહેવાય, કેવલ ધનનો ત્યાગ કરવાથી ન કહેવાય અહીં શંકા કરે છે કે, પરિગ્રહના ત્યાગથીજ “અપરિગ્રહ” વ્રત કહી શકાય, ત્યારે મૂર્ઘાનો ત્યાગ કહેવાની શી જરૂર છે ? તેને માટે કહે છે. ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, જાવ, ન હોય તો પણ મૂર્ઘાથી સમતા સુખનો નાશ થાય છે. ધન ન હોય તો પણ મૂર્ઘાથી, રાજગૃહીનગરીના ડ્રમકની પેઠે, મનનો વ્લેશ ડુર્ગતિમાં પાડવાને કારણરૂપ થઈ પડે છે. વસી જો કે ડ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ, જાવ આદિકની સામગ્રી હોતે ઠતે પણ, તૃષ્ણાવિનાના મનવાલાઈને શાંતસુખની પ્રાપ્તિ હોવાથી, ચિત્તના વિપ્લવનો અ-

જાવ હોય છે. અને તેથી કરીનેજ, ધર્મોપકરણોને ધારનારા, તથા શરીર અને તે ઉપકરણોમાં પણ સમતારહિત એવા સાધુઝને અપરિગ્રહપણું કહેણું છે. જેમ ઘોડાને ઘણાં આચૂષણો પેહેરાવેલાં હોય, તો પણ તેમાં જેમ તેનું નિઃસ્પૃહીપણું છે, તેમ મુનિને પણ ધર્મોપકરણ આદિકમાં પણ નિઃસ્પૃહીપણું છે. વલ્લી પણ જેમ ધર્મોપકરણવાલા, તથા મૂર્ઠારહિત મુનિઝને પરિગ્રહપણાનો દોષ નથી, તેમજ, ગુરુષ કહેલા ધર્મોપકરણ ધારનારી તથા ગ્રણ રત્નોસહિત, એવી સાધવીઝને પણ ધર્મોપકરણના પરિગ્રહમાત્રથીજ મોક્ષનો અપવાદ (જે દિગંબરીઝ) કહે છે, તે કેવલ તેમનો બકવાદજ છે. હવે આગલ કશું છે કે, પાંચ પાંચ જાવનાઝથી યુક્ત, આ વ્રતો જોશ્યેં, તેને માટે કહે છે.

જાવનાન્નિર્જાવિતાનિ પંચન્નિઃ પંચન્નિઃ ક્રમાત્ ॥

મહાવ્રતાનિ નો કસ્ય સાધયંત્યવ્યયં પદં ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:-અનુક્રમેં પાંચ પાંચ જાવનાઝથી જાવિત થયેલાં મહાવ્રતો કોને મોક્ષપદ સાધી આપતાં નથી.

ટીકા:-જેઝ વડે કરી મહાવ્રતોમાં ગુણોનો આરોપ કરી શકાય, તે જાવનાઝ કહેવાય.

હવે પેહેલા વ્રતની જાવના કહે છે.

મનોગુણૈષણાદાને યાન્નિઃ સમિતિન્નિઃ સદા ॥

દૃષ્ટાન્નપાનગ્રહણે નાહિંસાં જાવયેત્સુધીઃ ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:-બુદ્ધિમાન્ માણસેં મનોગુતિ, ઇષણાસમિતિ, આદાન જંડનિલેપ-ણા સમિતિ, ઈર્યાસમિતિ, તથા અન્નપાણીને જોડને લેવાવડે કરીને, હ-મેશાં અહિંસા (દયા) જાવવી જોશ્યેં.

ટીકા:-પેહેલી મનોગુતિની જાવના, ઇષણા ઇટલે શુરુ આહાર ગ્રહ-ણ કરવારૂપ સમિતિ, આદાન જંડનિલેપણ સમિતિ ઇટલે પાટ પાટલા જાંડ આદિક લેવા મુકાવા સંબંધિ સમિતિ, ઈર્યાસમિતિ ઇટલે જવા આવવામાં રહ્યાતી સમિતિ, તથા જોડને અન્નપાણી લેવું, અને જમવું, તે પાંચે જાવનાઝ કરીને અહિંસા જાવવી. અહીં ગુતિ તથા સમિતિ મહાવ્રતોની જાવનાપ કરી ગતાર્થ છે, તો પણ “પંચસમિતિ” इत्यादि ગ્રંથે ક-

રીને જે ફરીને કહેવાણું છે, તે ગુપ્તિ અને સમિતિને ઉત્તર ગુણ કહેવા માટે છે. અહીં મનોગુપ્તિને જે જાવનાપણું કહેણું છે, તે હિંસામાં મનોવ્યાપારનું પ્રાધાન્યપણું હોવાથી કહેણું છે, કારણ કે શાસ્ત્રમાં પણ સંજ્ઞામાં છે કે, મનોગુપ્તિથી નથી જાવેલ અહિંસાવ્રત જેણે એવા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિય હિંસા ન કરતા થકા પણ, સાતમી નરકને યોગ્ય કર્મ ઉપાર્જન કર્યું અને એણે સમિતિ તો અતીશે અહિંસા માટે ઉપકારી છે, તેથી તેને જાવનાપણું કહેણું છે, દૃષ્ટિપૂર્વક અન્નપાણીનું જે ગ્રહણ કરવું અને દૂષિતનો ત્યાગ કરવો, તે પણ અહિંસાવ્રતના ઉપકાર માટે છે. તેને પણ પાંચમી જાવનામાં ગણ્યું છે, હવે બીજા વ્રતની જાવના કહે છે,

હાસ્યલોજનજયક્રોધ પ્રત્યાસ્યાનૈર્નિરંતરં ॥

આલોચ્ય જાષણેનાદિ જાવયેત્સૂનૃતં વ્રતં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- હાસ્ય, લોજ, જય, અને ક્રોધનાં પચ્ચાણપૂર્વક, અને વિચાર પૂર્વક, બોલવાવડે કરીને સત્યવ્રતને જાવું.

ટીકા:- હાંસી કરતાં થકાં લોજને વશ થઈ, ધનની ઇચ્છાથી, જયને વશ થઈ, પ્રાણાદિકના રક્ષણની ઇચ્છાથી, તથા ક્રોધસહિત મનપણાથી જીતું બોલાય છે. એ હાસ્યાદિક ચાર જાવનાઈ જાણવી, તથા સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક વિચારિને બોલવું, એટલે “ મારાથી જીતું મા બોલાઈ ” એવી રીતે મોહને દૂર કરવાથી, જે સત્ય) બોલવું, તે પાંચમી જાવના જાણવી. કારણ કે મોહ છે તે મૃષાવાદનો પ્રસિદ્ધ હેતુ છે. કારણ કે, કહ્યું છે કે રાગ, દ્વેષ અથવા મોહથી જે વાક્ય બોલાય છે, તે જીતુંજ છે. હવે ત્રીજા વ્રતની જાવના કહે છે.

આલોચ્યાવગ્રહં યાઞ્ચાઽનીક્ષણાવગ્રહયાચનં ॥

એતાવન્માત્રમેવૈતદિત્યવગ્રહધારણં ॥ ૬૭ ॥

સમાનધાર્મિકેન્યશ્ચ તથાવગ્રહયાચનં ॥

અનુજ્ઞાપિતપાનાન્નાસનમસ્તેયજાવના ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:-વિચારપૂર્વક અવગ્રહ વારંવાર અવગ્રહ “ આટલીજ જગો મારે જોશ્યે ” એવો અવગ્રહ સાધર્મી પાસેથી, તથા ગુરુની અનુજ્ઞાથી અન્નપાણી આદિકનું ગ્રહણ કરવું, તે પાંચે અસ્તેયવ્રતની જાવનાઈ જાણવી.

ટીકા:- આલોચ્ય એટલે મનથી વિચારિનેં અવગ્રહની યાચના કરવી તે અવગ્રહ; ઇંડ્ર, રાજા, મંડલાધીશ, શય્યાતર, તથા સાધર્મિક, એ પાંચ પ્રકારનો છે. તેઝમાંથી પૂર્વોત્તર એક બીજાને બાધાકારક છે. તેમાં ઇંડ્રનો અવગ્રહ એટલે, દક્ષિણ લોકાર્થ માટે સૌધમેંડ્રની યાચના તથા ઉત્તર લોકાર્થમાટે ઇશાનેંડ્રની યાચના કરવી. રાજા એટલે ચક્રવર્તી એવા જરત આદિકનો અવગ્રહ જાણવો ગ્રહપતિ એટલે મંડલાધીશની યાચના કરવી તે, શય્યાતર એટલે ઘરના માલિકની યાચના કરવી તે. સાધર્મિક એટલે સાધુઝ, તેઝની જગ્યામાટે યાચના કરવી તે. એવી રીતેં અવગ્રહોની યાચના કરવી; કારણ કે, માલિકની યાચના વિના આ લોકમાં પળ કઝીઆ આદિક ક્લેશ થાય, અને પરલોકમાં પળ અદત્તાદાનનું પાપ લાગે. એવી રીતેં પેહેલી જાવના જાણવી. માલિકની એકવાર યાચના કર્યાબાદ વારંવાર પણ યાચના કરવી કારણ કે પેહેલાં રજા લીધી હોય તોપણ, માંદગી આદિકની અવસ્થામાં, મૂત્ર વિષ્ટા, ચરણધોવા આદિકથી ગ્રહના માલિકને પીડા ન થાય, માટે વારંવાર પણ તેની યાચના કરવી. એવી રીતેં બીજી જાવના જાણવી. આટલીજ જગોનો મારે સ્વપ છે, એમ વિચારિ, તેટલીજ જગો વાપરવાની રજા લેવાથી દેનારનું ચિત્ત સ્વેદાય નહીં અને પોતાને પણ અદત્તાદાનથી ઉત્પન્ન થતા કર્મનો બંધ ન થાય. એવી રીતેં ત્રીજી જાવના જાણવી. સાધર્મિક એટલે ગ્રહણ કરેલ છે, તુલ્યશાસન જેઝયે, એવા પાસેથી તેઝયે પૂર્વે ગ્રહણ કરેલા ક્ષેત્રની યાચના કરવી, અને તેઝની રજા મહ્યાબાદ તેમાં રહેવું; એમ ન કરે તો ચોરી કરી કહેવાય. એવી રીતેં ચોથી જાવના જાણવી. ગુરુની રજા લઈ ગ્રહણ કરેલા નિર્જીવ, નિર્દોષ અને કલ્પે એવાં, અન્ન પાણી લઈનેં આલોચણાપૂર્વક, ગુરુને દેલાડીનેં, તેમની રજા મલવાથી, મંડલીમાં બેસીને, અથવા એકલાં આહાર કરવો; અને ઉપસાદાથી ગુરુની અનુજ્ઞા લઈ વસ્ત્રપાત્ર આદિકને પણ ગ્રહણ કરવાં; અને તેમ કરવાથી અસ્તેયવ્રતનું ઉલ્લંઘન થતું નથી. એવી રીતેં પાંચમી જાવના જાણવી. હવે ચોથા વ્રતની જાવના કહેઢે.

સ્ત્રીપિંડપશુમંદેશમાસનકુલ્યાંતરોક્તનાત્ ॥

સશગલીકથાત્વાત્ પ્રાપ્તસ્મૃતિવર્જનાત્ ॥ ૩૦ ॥

સ્ત્રીરમ્યાંગેક્ષણસ્વાંગસંસ્કારપરિવર્જનાત્ ॥

પ્રણીતાત્યશનત્યાગાગાત્ બ્રહ્મચર્યં તુ જાવયેત્ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:— સ્ત્રી, નપુંસક, તથા પશુવાલાં ઘર તેડનાં આસન તથા, ઝીંતાં-તરના ત્યાગ કરવાથી તથા રાગસહિત સ્ત્રીકથાના ત્યાગથી તથા પેદેલાં જોગવેલાં વિલાસને ન યાદ લાવવાથી તથા સ્ત્રીના મનોહર અંગોનું જોડું અને પોતાના શરીરને શણગારવું તે બંનેના વર્જવાથી તથા વહાલાં અને વધારે જોજનના ત્યાગથી બ્રહ્મચર્યવ્રતને જાવવું.

ટીકા:—દેવ અને મનુષ્યના જોડથી સ્ત્રીડના બે જોડો છે. તેડ સચિત્ત, તથા ચિત્ર આદિકથી બનાવેલી અચિત્ત હોય છે. અને નપુંસકો ત્રીજા વેદના ઉદયવાલાં હોતાં થકાં, મહામોહ કર્મવાલાં, સ્ત્રી તથા પુરુષ બંનેને સેવવામાં રક્ત હોય છે. તિર્યચ યોનિમાં ઉત્પન્ન થણાં, ગાય, ઝેંસ, ઘોડી બકરી, ગાડર આદિક જાણવાં. તેડનાં જોડલાંડ, કે જેડ વચ્ચે મૈથુન નો સંજવ છે, તેડથી જોડલાં ઘર આસન વિગેરે, તથા જિત્યંતરમાં પણ રહેલાં જોડલાંડનો વિકાર ઉપજાવનારો શબ્દ સાંજલવાથી પણ બ્રહ્મચર્ય વ્રતનો જંગ થાય, માટે તેડનો સઘલાનો ત્યાગ કરવો. એવી રીતે પેદેલી જાવના જાણવી. મોહના ઉદયવાલા માણસની સ્ત્રીની સાથે કથા, અથવા રાગવાલી સ્ત્રીડની અથવા સ્ત્રીડ સાથે કથા, તેનો ત્યાગ અથવા રાગ વાલી સ્ત્રીની કથા, ઇટલે, દેશ જાતિ, કુલ, શણગાર, વચન, ગતિ, વિલાસ, ચેષ્ટા, હાસ્ય, લીલા, કટાક્ષ, પ્રેમ, વલ્લેશ, વિગેરે સ્ત્રીડના વર્ણનવાલી કથા, સ્વરેખર ચિત્તરૂપી સમુદ્રને ક્ષોજાવે છે. એવી રીતે બીજી જાવના જાણવી. દીક્ષા લીધા પેદેલાં ગૃહસ્થપણામાં સ્ત્રીડ સાથે જે જોગવિલાસો જોગવ્યા હોય તેનું જે સ્મરણ કરવું, તેરૂપી કાષ્ઠોથી કામરૂપી અગ્નિ જાજ્વલ્યમાન થાય છે. (માટે તેનો ત્યાગ કરવો.) એ ત્રીજી જાવના જાણવી. અવિવેકી માણસની અપેક્ષાથી સ્ત્રીડનાં મુખ, નયન, સ્તન, જઘન, આદિક મનોહર અંગોનું, જે આશ્ચર્ય રસથી, અત્યંત આંત્રો ફાડીને જોડું; તેનો ત્યાગ કરવો કારણ કે ફક્ત રાગરહિતને તે જોડું તે તો નિર્દોષજ છે. કહ્યું છે કે, ચક્રુગોચર થણાને ન જોડું, તે તો અશક્ય છે, પણ તેમાં જે રાગ દેષ રાખવા તે ડાહ્યા માણસે ઝોડવું. વલી પોતાના શરીરનાં સ્નાન,

વિલેપન, ધૂપ, તથા નલ્લ, દાંત કેશ આદિકનો શણગાર તેનો પણ ત્યાગ કરવો. સ્ત્રીનાં મનોહર અંગોપાંગ જોવામાં જેની આંખો તરલિત ચપલ ચા-તાકી રહેલી થયેલી હે, તે માણસ દીવાની શિખામાં પતંગીઆંની પેટે નાશ પામે હે. તેમ અશુચિથી જરેલા શરીરને શણગારવામાં મૂઢ થયેલો માણ-સ, તેથી ઉત્પન્ન થતા વિકલ્પોએ કરીને ફોકટ પોતાને ક્લેશમાં નાલે હે. એવી રીતેં ચોથી જાવના જાણવી. હવે પુષ્ટ તથા મધુરઆધિક અતિ આ-હાર કરવાથી પ્રધાન ધાતુઝનું પરિપોષણ થવાવડે કરીને અબ્રહ્મ સેવવા-ની ઇચ્છા થાય, તેથી પણ તેને કેવલ વર્જવું એટલુંજ નહીં, પણ તેમ કર-વાથી શરીરને પણ પીડા થાય હે, માટે પણ તે વર્જવું એવી રીતેં પાંચમી જાવના જાણવી. એવી રીતેં નવ પ્રકારેં બ્રહ્મચર્યની ગુતિ ગ્રહણ કરવાથી બ્ર-હ્મચર્યવ્રતની પાંચ જાવનાઝ થાય હે.

હવે પાંચમા વ્રતની જાવના કહે હે.

સ્પર્શ રસે ચ ગંધે ચ રૂપે શબ્દે ચ હારિણિ ॥

પંચસ્વર્તીંડિયાર્થેષુ ગાઢં ગાધ્યસ્ય વર્જનં ॥ ૩૨ ॥

એતેષ્વેવામનોજેષુ સર્વથા દ્વેષવર્જનં ॥

આકિંચન્યવ્રતસ્યૈવં જાવનાઃ પંચ કીર્તિતાઃ ॥ ૩૩ ॥યુગ્મં॥

અર્થઃ—મનોહર એવા, સ્પર્શ રસ, ગંધ, રૂપ તથા શબ્દ એ પાંચે ઇંડિ-યાર્થોમાં અતિ આસક્તિપણાનો જે ત્યાગ, તથા ન ગમે એવા તેઝમાં સ-ર્વથા દ્વેષનો જે ત્યાગ તે પાંચે આકિંચન્યવ્રતની જાવનાઝ જાણવી.

એવી રીતેં મૂલગુણરૂપ ચારિત્રને કહીને ઉત્તર ગુણરૂપ ચારિત્રનું વર્ણન કરે હે.

અથવા પંચસમિતિ ગુતિત્રયપવિત્રિતં ॥

ચરિત્રં સમ્યક્ ચારિત્રમિત્યાદુર્મુનિપુંગવાઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થઃ—પાંચ સમિતિ, તથા ત્રણ ગુતિઝથી પવિત્ર થયેલા ચરિત્રને મુ-નિરાજોએ “ચારિત્ર” કહેલું હે.

ટીકા-અરિહંત પ્રજુના સિદ્ધાંતોને અનુસારેં જે ઇષ્ટ, તે સમિતિ ક-હેવાય, અને મુમુક્ષુએ આત્માના રક્ષણમાટે જે યોગનો નિગ્રહ કરવો તે “ગુતિ” કહેવાય.

હવે તે સમિતિ અને ગુપ્તિનાં નામો કહે છે.

ઈર્યાનાષેષણાદાન નિદ્દેપોત્સર્ગસંજ્ઞિકાઃ ॥

પંચાદુઃ સમિતીસ્તિસ્ત્રોગુપ્તીસ્ત્રિયોગનિગ્રહાત્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ—ઈર્યાસમિતિ, જાષાસમિતિ, એષણાસમિતિ, આદાનજંડનિષ્કે-
પણા સમિતિ, અને ઉત્સર્ગસમિતિ, એટલે પારિઘવણિકા સમિતિ, એ
પાંચેને (તીર્થકરોણ) સમિતિઁ કહેલી છે. તથા મન, વચન, અને કા-
યાનો જોગ તેઁનો નિરોધ એટલે સિદ્ધાંતને અનુસારેં માર્ગનું સ્થાપવું,
અને ઉન્માર્ગનું નિવારવું તે, ત્રણે ગુપ્તિઁ કહેલી છે. હવે ઈર્યા સમિતિનું
લક્ષણ કહે છે.

લોકાતિવાહિતે માર્ગે ચુંબિતે જાસ્વદંશુજિઃ ॥

જંતુરક્ષાર્થમાલોક્ય ગતિરીર્યા મતા સતાં ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ—લોકોના પગરવાવાલા તથા સૂર્યના કિરણોથી ચુંબિત થયેલા
માર્ગમાં પ્રાણીઁની રક્ષા માટે જે જોડને ચાલવું તેને સંત પુરુષોણ “ ઈ-
ર્યા સમિતિ ” કહેલી છે.

ટીકાઃ—ત્રસ તથા થાવર જીવોના અજ્ઞય દાનમાં તત્પર એવા મુનિને,
જરૂરીઆત કામ માટે જ્યારે રસ્તે ચાલવું પડે ત્યારે પ્રાણીની તથા પો-
તાની રક્ષા માટે, પગથી માંડીને ગાડાંનાં ધોંસરાસુધી લાંબે નજર કરી
જે ચાલવું તે “ ઈર્યા સમિતિ ” કહેવાય. કેવા માર્ગે ચાલવું ? તે કહેઁ.
જ્યાં લોકોનો પગરવો ઘણો હોય, તેવા માર્ગમાં તથા જ્યાં સૂર્યના કિ-
રણો પડતા હોય, તેવા માર્ગમાં પણ ચાલવું પગરવાવાલા માર્ગમાં ચા-
લવાથી મુનિને ઠ કાય જીવની વિરાધના થતી નથી. અને રાત્રિએ ચા-
લવાથી પણ માર્ગમાં રહેલા પ્રાણીઁની વિરાધના થાય; અને એવી રીતે
વિધિપૂર્વક ચાલવાથી, કદાચ જીવહિંસા થાય, તો પણ તેનું તે મુનિને
પાપ લાગતું નથી.

હવે જાષાસમિતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

અવદ્યત્યાગતઃ સર્વજનીનં મિતજાષણં ॥

પ્રિયા વાચંચમાનાં સા જાષાસમિતિરુચ્યતે ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:—અવચ (દોષ) ના ત્યાગથી, સર્વને પ્રિયકર તથા પરિમાણવાલું જે વચન, તે મુનિઝને પ્રિય એવી “ જાણસમિતિ ” કહેવાય છે.

“ અવચ ” એટલે જાણાદોષવિનાની વચનશુદ્ધિવાલી, તથા સારી રીતે અજ્યાસ કરેલી, તેમ ધૂર્ત, કામી, માંસાહારી, ચોર, તથા ચાર્વાક (નાસ્તિક) આદિકની જાણાનો કપટરહિત ત્યાગ કરવો; અને વહી સઘલાઈને હિતકારી, તથા થોડું અને ઘણું કાર્ય કરનારું મિતવચન બોલવું; તે “ જાણ સમિતિ ” કહેવાય અને તે જાણસમિતિ મુનિઝને પ્રિય છે.

હવે એણા સમિતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિચત્વારિંશતા જિહ્વા, દૌષૈર્નિત્યમદૂષિતં ॥

મુનિર્યદન્નમાદત્તે, સૈષણાસમિતિર્મતા ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—હમેશાં જિહ્વાના વેંતાલીશ દોષોથી દૂષિત ન થયેલા એવા જે અન્નને મુનિ ગ્રહણ કરે છે, તેને “ એણા સમિતિ ” માનેલી છે.

ટીકા:—વેંતાલીશ દોષોના ત્રણ જોડો છે; ઝડમ, ઉત્પાદન, તથા એણા તેમાં ઝડમના શોભ જોડો નીચે પ્રમાણે છે.

યતિને મનમાં લાવી સચિત્તનું અચિત્ત કરવું, અથવા અચિત્તને પકાવવું, એ પેહેલો “ આધાકર્મી ” નામે દોષ જાણવો. પૂર્વે તૈયાર કરેલા જાત લાડુ આદિકને યતિને ઝહેશીને દહીં ગોલ આદિકથી સ્વાદિષ્ટ કરવા તે બીજો “ ઝહેશ ” નામનો દોષ જાણવો. જે શુદ્ધ હોય, તેને આધાકર્મીથી મિશ્રિત કરવું, તે ત્રીજો “ પૂતિકર્મ ” નામે દોષ જાણવો. જે પોતાનેમાટે તથા સાધુમાટે પ્રથમથીજ કઢવીને બનાવવું તે ચોથા “ મિશ્ર ” નામે દોષ જાણવો. સાધુએ માગેલાં જે દ્ધીર આદિક તેને જુદાં કરી પોતાના જાજનમાં સ્થાપી રાખવાં તે “ સ્થાપિત ” નામે પાંચમો દોષ જાણવો. વિવાહાદિક કરવાને હજી વચત હોય, તો પણ સાધુને ત્યાં રહેલા જાણી, તેઝના લાજને અર્થે તેજ વચતે જે વિવાહાદિક કરવા તે ઠઠો “ પાહુડી ” દોષ જાણવો. અંધકારમાં રહેલી વસ્તુને લીલા આદિકથી શોધી લાવી સાધુને આપવી તે સાતમો “ પ્રાહુઃકરણ ” નામે દોષ જાણવો. સાધુનેમાટે કિંમત આપી જે ખરીદ કરવું તે આઠમો “ ક્રીત ” દોષ જાણવો.

સાધુને માટે ઉધાર અન્નાદિક લઈને જે આપવું તે નવમો પ્રામિત્યક દોષ જાણવો. પોતાની વસ્તુને પરસાથે અદલા બદલી કરીને જે મુનિને આપવું તે દશમો “ પરિવર્તિત ” દોષ કહેવાય. માર્ગી લાવીને જે સાધુને આપવું તે અગ્યારમો “અન્યાહૃત” નામે દોષ કહેવાય. કુડલા આદિકમાં જરેલું ઘી આદિક દેવામાટે તે કુડલાના મુખપરથી જે માટી આદિકને દૂર કરવી તે બારમો “ ઉઙ્ગિત ” દોષ કહેવાય. ઉપલી ચૂમિથી, શિકેથી, અથવા જોયરામાંથી કહાડીને જે સાધુને આપવું, તે “ માલાપહૃત ” નામે તેરમો દોષ જાણવો. રાજા અથવા ચોર જોરાવરીથી કોઈની પાસેથી ઉચકાવી, જે સાધુને આપે તે ચૌદમો “ આઘેય ” દોષ જાણવો. આવી મંડલીએ નહીં દીધેલું અથવા નહીં રજા આપેલું, ઘવું જે સાધુને તે માંહેલો એક જણ આપે, તેને “ અનિસૃષ્ટ ” નામે પંદરમો દોષ જાણવો. સ્વાર્થ હોતે ઠતે સાધુનું આવવું સાંજલીને, તેને માટે જે ધાન્ય આદિકનું વાવવું, તે “અધ્યવપૂરક” નામનો સોલમો દોષ જાણવો.

ઉત્પાદનાના પણ સાધુથી થતા સોલ દોષો નીચે પ્રમાણે છે. ગૃહસ્થનાં બાલકને, દૂધ પાવું, નવરાવવું, શણગારવું, રમાડવું, તથા ખોલામાં વેસાસાડવું, શ્યાદિ કર્મ કરવાથી મુનિને “ધાત્રી પિંડ” નામે પેદેલો દોષ લાગે છે. દૂતની પેઠે સંદેશો લઈ જવાથી સાધુને વીજો “દૂતીપિંડ નામે” દોષ લાગે છે. ત્રણે કાલ સંબંધિ, લાજાલાજને કહેવાથી ત્રીજો “ નિમિત્તપિંડ ” નામે દોષ સાધુને લાગે છે. જિહ્વા માટે પોતાના કુલ, જાતિ, કર્મ, શિષ્ય આદિકનાં વચ્ચાણ કરવાં, તેને ચોથો “આજીવપિંડ” નામે દોષ જાણવો. બ્રાહ્મણ શ્રમણ આદિકના જત્તોપાસે, પોતાને પણ તેડનો જત્ત જણાવી, તેમની પાસેથી જે જિહ્વા લેવી, તેને પાંચમો “અવનીપિંડ” નામે દોષ જાણવો. ઔષધ આદિકને, જિહ્વામાટે દેખાડવાથી સાધુને “ચિકિત્સાપિંડ” નામે ઠઠો દોષ જાણવો. વલી જિહ્વામાટે, પોતાના વિદ્યા તપ આદિકના પ્રજાવને દેખાડવા તથા પોતાનું રાજ્યમાનિતાપણું જણાવવું, તથા ક્રોધના ફલોનું દેખાડવું, તેથી “ક્રોધપિંડ” નામે સાતમો દોષ સાધુને લાગે. લબ્ધિની પ્રશંસાથી ઉત્તાન થઈલા તથા પરે અવગણના કરેલા, ગૃહસ્થાગ્નિમાનને ઉત્પન્ન કરતા મુનિને આઠમો “માનપિંડ” નામે દોષ લાગે છે. જિહ્વામાટે જુદા જુદા વેષ, તથા જાણાનું બદલવું; તેને “માયા-

પિંડ ” નામે નવમો દોષ જાણવો. અતિ લોચ્ચથી જિહ્વામાટે ઘણું જટકવું તેને “લોચ્ચપિંડ” નામે દશમો દોષ જાણવો. પેદેલાં ગૃહસ્થોના માં બાપની, તથા પાઠલથી સાસુસસરાની સ્તુતિપૂર્વક, તેમની સાથે પોતાનો પરિચય જણાવી જે જિહ્વા લેવી, તેને “પૂર્વપશ્ચાત્સંસ્તવ” નામે અગ્નીઆરમો દોષ જાણવો. જિહ્વામાટે વિદ્યા, મંત્ર, ચૂર્ણ, તથા યોગનો ઉપયોગ કરવો, તેને “વિદ્યાદિપિંડ” નામે બારમો, તેરમો, ચૌદમો તથા પંદરમો એમ ચાર દોષો જાણવા. તેનું સ્વરૂપ નીચે પ્રમાણે છે. “વિદ્યા” એટલે મંત્ર, જ્ઞાન તથા હોમાદિકથી સધાય એવી દેવતાધિષ્ઠિત વિદ્યાઈ જાણવી.

“મંત્ર” એટલે પાઠમાત્રથી સિદ્ધ થતો પુરુષને આધીન મંત્ર જાણવો. “ચૂર્ણ” એટલે અંજન આદિક, કે જેથી અંતર્ધ્યાન થઈ શકાય. “યોગ” એટલે પગના લેપઆદિક, કે જેઈ સુજાગ્ય, અથવા ધુર્જાગ્યને કરનારા છે. એ ચારે વિદ્યાદિપિંડો જાણવા. જિહ્વામાટે ગર્જનું સ્તંજન, ગર્જનું ધારણ કરાવવું, પ્રસવ કરાવવો, રક્તાબંધન કરાવવું, ઇત્યાદિકથી સાધુને “મૂલકર્મપિંડ” નામનો સોલમો દોષ લાગે છે. હવે ગૃહસ્થ તથા સાધુ બંનેના મલવાથી ઉત્પન્ન થતા દશ એણાના દોષો દેખાડે છે. આધાકર્માદિક, દોષની શંકાસહિત જે પિંડ ગ્રહણ કરવો, તેથી પેદેલો “શંકિત” નામે દોષ લાગે. સચિત્ત અથવા અચિત્ત એવા મધુઆદિક નિંદનીય પદાર્થોના સંઘટ્ટવાલું જે પિંડ ગ્રહણ કરવું, તેને “પ્રક્લિત” નામે બીજો દોષ જાણવો. ઠ કાયમાં સ્થાપેલું જે અચિત્ત પણ અન્ન લેવું, તેને “નિક્લિત” નામે ત્રીજો દોષ જાણવો. સચિત્ત ફલાદિકથી જે ઢંકાણું ગ્રહણ કરવું, તેને પિહિત નામે ચોથો દોષ જાણવો.

દેવાના પાત્રમાં રહેલા પદાર્થમાં નાચીને, તે વાસણથી જે દેવું, તેને “સંદૂત” નામે પાંચમો દોષ જાણવો. ચાલક, વૃદ્ધ, નપુંસક, ધુજતો, આંધલો, મદોન્મત્ત, હાથ પગવિનાનો બેડીવાલો, પાણુકાવાલો, શાંસીવાલો અથવા તોડનાર ફાડનાર કંડક દલનાર, ઝુંજનાર કાતરનાર પિંજનાર, આદિક ઠ કાયના વિરાધક, તેમ ગર્જિણી, તેડેલ ઢોકરાંવાલી, વિગેરે પાસેથી સાધુને આહાર લેવો કલ્પે નહીં, એ ઠછો દોષ જાણવો. દેવા લાયક જે શાંડ્યાદિક વસ્તુ, તેને અચિત્ત અનાજ આદિકથી મિશ્ર થયેલું દેવું તેને સાતમો “હનિમિશ્ર” નામે દોષ જાણવો. અચિત્તપણાને પામ્યા વિનાનું જે

દેવું, તેને અપરિણત નામે આઠમો દોષ જાણવો. શ્લેષ્મ આદિકથી સ્વેપાણલા હાથ અથવા વાસણથી અન્નાદિક દેવાથી “ક્ષિત” નામે નવમો દોષ જાણવો. ઘી આદિકના જમીનપર ઠાંટા પાડીને બોરાવવાથી “ઘર્દિત” દોષ જાણવો; કારણ કે, ઘી આદિક ત્યાં ઢોલાવાથી ત્યાં રહેલા પ્રાણીઓને મધુવિંડુના દૃષ્ટાંતથી વિરાધનાનો સંજવ છે. એવી રીતે ઉન્નમ, ઉત્પાદન, તથા ઇષણાના સઘલા દોષો મલવાથી બેંતાલીશ દોષો થાય છે. તેડ સઘલા ત્રિકાના દોષો છે. તે દોષોયેં કરીનેં રહિત જે અશન, સ્વાદિમ, અને સ્વાદિમ, અને ઉપલક્ષણથી પાણી, રજોહરણ, મુહપત્તિ, ચોલપટ્ટો, પાત્રાં આદિક સ્થવિરકલ્પીને લાયકનાં ચૌદ ઉપકરણો, તથા જિકલ્પીની બાર ઉપધીડ, તથા સાધવીની પચીસ ઉપધીડ તથા ઉપલક્ષણથી શય્યા, પાટ, પાટલા, ઢંડા આદિક પળ ગ્રહણ કરવું, કારણ કે વર્ષા, હેમંત, ગ્રીષ્મ ક્રતુમાં રજોહરણ, પાટ, પાટલા આદિકવિના પાણીના કળીઆથી જરેલી જમીનપર મહાવ્રતનું રક્ષણ થઈ શકે નહીં ઉપર કહેલી સઘલી વસ્તુઓને ઉપર કહેલા દોષરહિત જે મુનિ ગ્રહણ કરે તેને “ઇષણા સમિતિ” જાણવી.

ઉપર કહેલી ઇષણા સમિતિ ગવેષણામાત્ર કહેલી છે, અને ઉપલક્ષણથી પ્રાસૈષણા પણ જાણવી. તેમાં પાંચ દોષો લાગે છે તેડનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. સંયોજના, પ્રમાણાતિરિક્તતા, અંગાર, ધૂમ, તથા કરણાજાવ નામેં છે. રસના લોજથી પુડલા આદિકને અંદર તથા ઉપરથી ઘી સ્વાંડ આદિકમાં જે ઝબોલવાં, તેને “સંયોજના” દોષ જાણવો. જેટલો આહાર કરવાથી ધીરજ, બલ, સંયમ, તથા મન, વચન, કાયાના યોગને બાધા ન આવે, તેટલો આહાર કરવો, કારણ કે, અધિક આહાર કરવાથી ચમન, મૃત્યુ તથા વ્યાધિ થાય છે, તેને તજવો. તે દોષને “પ્રમાણાતિરિક્તતા” નામેં દોષ જાણવો. સ્વાદિષ્ટ અન્નનેં અથવા તેના દેનારને બલાણતો થકો જે જોજન કરે, તે રાગરૂપી અગ્નિથી ચારિત્રરૂપી કાષ્ટોને બાલીને કોલસારૂપ કરવાથી “અંગાર” દોષને ઉત્પન્ન કરે; અને તેડની નિંદા કરતો થકો, ચારિત્રરૂપી લાકડાંને બાલતો થકો “ધૂમ” દોષને ઉત્પન્ન કરે. મુનિને જોજન કરવાનાં ઠ કારણો છે, તે નીચે પ્રમાણે છે. ચૂંચની વેદના સહન ન થવાથી હીણ સાધુની વૈયાવચ્ચ માટે, ઈર્યાસમિતિની શુક્રિમાટે, સંચમ પાલવામાટે, જીવિતવ્યમાટે, તથા ધ્યાનને સ્થિર ક-

रत्नामाटे चोजन करवानी जरूरीआत ठे. तेउना अजावे चोजन करे तो “कारणाजाव” नामें दोष लागे.

हवे आदानचंडनिक्षेपणा समितिनुं स्वरूप कहे ठे.

आसनादीनि संवीक्ष्य प्रतिलिख्य च यत्नतः ॥

ग्रहीयान्निक्षेपेद्वा यत् सादानसमितिः स्मृता ॥ ३९ ॥

अर्थः— आसनादिकने, जोशने, तथा जतना पूर्वक पडिसेहीनै, ग्रहण करवां तथा मूकवां, तेनुं नाम “आदानचंडनिक्षेपणा” समिति कहेलुं ठे.

टीकाः— आसन अने आदि शब्दथी, वस्त्र, पात्र, पाटीयां, दंडादिकनुं पण ग्रहण करवुं तेउने आंखेथी सारी रीतें जोवां, तथा उपयोग पूर्वक रजोहरणादिकथी पडिसेहवां, कारण के, उपयोगपूर्वक पडिसेहवा न करावार्थी ठकायनो विराधक थाय ठे.

हवे उत्सर्गसमिति एटखे पारिष्ठापणिका समितिनुं स्वरूप कहे ठे.

कफमूत्रमलप्रायं निर्जेतुजगतीतले ॥

यत्नाद्यङ्गत्सृजेत्साधुः सोत्सर्गसमितिर्जवेत् ॥ ४० ॥

अर्थः—साधु, जे कफ, मूत्र, मल आदिकने जंतुविनानी पृथ्वीपर नाखे, तेनुं नाम “उत्सर्ग समिति,” एटखे “पारिष्ठापणिका” नामनी समिति जाणवी.

टीकाः— अहीं आदि शब्दथी परछववा लायक, वस्त्र, पात्र, अन्न, पाणी आदिकनुं पण ग्रहण करवुं.

हवे गुप्तियोमांहेनी मनोगुप्तिनुं स्वरूप कहे ठे.

विमुक्तकल्पनाजालं समत्वे सुप्रतिष्ठितं ॥

आत्मारामं मनस्तज्ज्ञैर्मनोगुप्तिरुदाहता ॥ ४१ ॥

अर्थः— आर्त्त, रौद्र ध्यानवाली कल्पनाथी रहित, ए पेहेली तथा शास्त्रानुसारें परलोक साधवामाटे धर्मध्यानवाली माध्यस्थ परिणति नामें बीजी, तथा सारुं, मानुं जे चिंतवन, तेथी रहित, अने योगनिरोध-वस्थावाली आत्मारामता नामनी त्रीजी, एम त्रण प्रकारनी मनोगुप्ति जाणवी. अथवा ते त्रणे जेदो मनोगुप्तिनां विशेषण तरिके समजवां.

હવે વચનગુપ્તિનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંજ્ઞાદિપરિહારેણ યન્મૌનસ્યાવલંબનં ॥

વાગ્વૃત્તેઃ સંવૃત્તિર્વા યા સા વાગ્ગુપ્તિરિદોચ્યતે ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- સંજ્ઞા આદિકને પણ તજીને જે મૌન ધારણ કરવું, અથવા વાચાવૃત્તિનો નિરોધ કરવો, તે “વાગ્ગુપ્તિ” કહેવાય છે.

ટીકા: સંજ્ઞા એટલે, મોહોડું, આંખ, ઝુકુટી આદિકના વિકારથી, તથા આંગલીના આઢોટન આદિકથી, કાર્ય સાધવાવાલી ચેષ્ટા, તથા આદિ શબ્દથી, ઢેફું ફેકવું, શાંતી કરવી, ડુંકારો જણવો, શ્લોકાદિકનું પણ પ્રવચન કરવું; શ્લોકાદિ સંજ્ઞાને ઢોડીને જે મૌન રહેવું તે વચનગુપ્તિ કહેવાય. કારણ કે, સંજ્ઞાદિકથી જો પ્રયોજનને સૂચવે, તો તેનું મૌન નિષ્ફળ છે; તે પેહેલી “વચનગુપ્તિ” જાણવી. તથા વાંચવા પૂઠવામાં વ્યાકરણના નિયમોના વિરોધરહિત, મુખ આગલ વચ્ચે રાખીને જે બોલવું, તેને બીજી “વચનગુપ્તિ” જાણવી. ઉપલા બંને પ્રકારોથી વચનગુપ્તિનું સર્વથા નિરોધપણું, તથા શુદ્ધ બોલવા રૂપ સ્વરૂપ અંગીકાર કર્યું અને તેથી જાપાસમિતિ, અને વાગ્ગુપ્તિનો તફાવત જણાઈ આવે છે, કારણ કે જાપાસમિતિ તો ફક્ત શુદ્ધ બોલવા રૂપેજ છે.

હવે કાયગુપ્તિનું સ્વરૂપ કહે છે. તે કાયગુપ્તિના બે જોડો છે.

એક ચેષ્ટા વિનાની, તથા બીજી નિયમિત ચેષ્ટાવાલી. તેમાંથી પેહેલીનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઉપસર્ગપ્રસંગેપિ કાયોત્સર્ગજુષો મુનેઃ ॥

સ્થિરીજાવઃ શરીરસ્ય કાયગુપ્તિર્નિગદ્યતે ॥ ૪૩ ॥

ઉપસર્ગ એટલે, દેવ, માણસ અથવા તિર્યંચથી થતા ઉપડવો, તથા ઉપસંહારથી ક્રુધા તૃષ્ણાઆદિક પરિસહો વચ્ચે પણ, કાયોત્સર્ગમાં રહેલા મુનિને જે શરીરનું નિશ્ચલ રહેવું, તે પેહેલી કાયગુપ્તિ જાણવી. હવે બીજીનું સ્વરૂપ કહે છે.

શયનાસનનિષ્ક્રેપા દાનચંક્રમણેષુ ચ ॥

સ્થાનેષુ ચેષ્ટાનિયમઃ કાયગુપ્તિસ્તુ સા પરા ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- શયન, આસન, મેલવું તે, તથા ઝપાડવું તે, તથા ગમન કરવું તે, બધામાં સ્વઠંદીપણાનો જે પરિહાર, તેનું નામ બીજી કાયશુસિ જાણવી.

ટીકા:- શયન, ઇટલે શાસ્ત્રમાં કહેલો નિદ્રાનો વસ્ત, અને તે પણ રાત્રિ, પણ દિવસે નહીં, વલી રોગી, નાગમાં ચાલવાથી થાકેલો, તથા ઘૂઝ, ઇટલાને, ગુરુની રજા લઈ રાત્રિને પેહેલે પોહરે, ઊચિત સ્થાનકમાં જોડને, પ્રમાર્જના કરીને, ચૂમિ શોધીને બે કપડાં બીઠાવીને તથા મુહપત્તી અને રજોહરણથી, શરીરને પ્રમાર્જન કરીને, તથા સંધારા વાસ્તે ગુરુની રજા લઈને, તથા નવકારમંત્ર જાણીને, ડાબા હાથનું ઊંસિકું કરીને, તથા ઘુંટણ વાલીને, અથવા કુકડીની પેઠે આકાશ પ્રદેશમાં જંઘા પ્રસારીને, અથવા પ્રમાર્જન કરેલી જમીનપર પગ રાખીને, સંકોચતી વસ્તે પણ પાડું પ્રમાર્જન કરીને તથા પડવું ફેરવતી વસ્તે મુહપત્તિથી કાપાને પ્રમાર્જિને, અત્યંત નિદ્રા ન કરતાં થકાં સુવું. વલી જ્યાં મંડલના સઘલા સાધુઝનો સમાસ થાય, તેવા સ્થાનકમાં ત્રણ હાથવાલી જગોપર બેસવાનું હોય, તે જગોને દૃષ્ટિગોચર કરીને, તથા રજોહરણથી પ્રમાર્જિને આસન પાથરી બેસવું, અને બેઠાં થકાં પણ, શ્રંગનું વિશેષ હલાવવું ચલાવવું પ્રમાર્જનપૂર્વક કરવું અને ચોમાસા આદિમાં પાટ પાટલાપર રહિને ઊપલા વિધિ પ્રમાણે વર્તવું. અને નિદ્રેપાદાન ઇટલે દંડા આદિકને જોડ પોંજીને લેવા તથા મૂકવા ચંક્રમણ ઇટલે, અવશ્ય કાર્ય માટે આગલ ગાડીનાં ઘોંસરા પ્રમાણ ચૂમિપર દૃષ્ટિ રાખી, પ્રમાદરહિત, ત્રસ થાવર જીવની રક્ષા કરતાં થકાં, ઊતાવલે પગે નહીં ચાલતાં, તથા ઝંચી ચૂમિ આદિકપર ચડતાં પ્રમાર્જન કરતાં થકાં, જે ચાલવું તે ચંક્રમણ કહેવાય. ઇટલા બધામાં જે સ્વઠંદી ચેષ્ટાને ઢોડવું, તેનું નામ બીજી “કાયશુસિ” જાણવી.

હવે આ સઘલી આઠેને સિદ્ધાંતોમાં પ્રસિદ્ધ, એવું માતાપણું દેખાડેઢે.

एताश्चारित्रगात्रस्य जननात्परिपालनात् ॥

संशोधनाच्च साधूनां मातरोऽष्टौ प्रकीर्तिताः॥ ४५ ॥

અર્થ:- આ આઠેને મુનિયોનાં ચારિત્રરૂપી શ્રંગને જન્મ આપવાથી, ઊપડ્રવો નિવારિને શાસન કરવાથી, તથા અતિચારરૂપી દોષોને નિવારિ નિર્મલ કરવાથી, માતાઢ કહેલી બે.

હવે ચારિત્રનું વર્ણન કરીને ઉપસંહાર કરે છે.

સર્વાત્મના યતીંદ્રાણામેતદ્વારિત્રમીરિતં ॥

યતિધર્માનુરક્તાનાં દેશાતઃ સ્યાદગારિણાં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- ઉપરનું ચારિત્ર સર્વ વિરતિનું માટેનું છે, અને યતિધર્મમાં અનુરક્ત, એવા જે ગૃહસ્થો, તેને તે ચારિત્ર દેશવિરતિરૂપ હોય છે.

ટીકા:- ચારિત્ર બે પ્રકારનું છે. સર્વથી અને દેશથી સર્વવિરતિવાળું. ઘટ્ટે સર્વ સાવધયોગરહિત, તથા મૂલોત્તર ગુણોવાળું, એવું ચારિત્ર મુલિત્ત માટે છે, તથા તેનું વર્ણન ઉપર કહેવાઈ ગયું છે. અને દેશવિરતિરૂપ ચારિત્ર, યતિધર્મમાં અનુરક્ત એવા ગૃહસ્થોને હોય છે; કારણ કે તે ગૃહસ્થો સંઘયણ આદિકના દોષથી દીક્ષા લીધા વિના પણ યતિધર્મમાં રાગી હોય છે. અને સર્વવિરતિના લાઝનો દેશવિરતિ હેતુ છે. અને યતિધર્મમાં રાગવિનાના ગૃહસ્થોને દેશવિરતિ પણ સારી રીતે હોય નહીં. હવે તે દેશવિરતિનો અધિકારી કયો ગૃહસ્થ થાય તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

ન્યાયસંપન્નવિજ્ઞવઃ શિષ્ટાચારપ્રશંસકઃ ॥

કુલશીલસમૈઃ સાર્ધં કૃતોદ્ધાદોઽન્યગોત્રજૈઃ ॥ ૪૭ ॥

પાપજીરુઃ પ્રસિદ્ધં ચ દેશાચારં સમાચરન્ ॥

અવર્ણવાદી ન ક્વાપિ રાજાદિષુ વિશેષતઃ ॥ ૪૮ ॥

અનતિવ્યક્તગુણે ચ સ્થાને સુપ્રાતિવેશ્મકે ॥

અનેકનિર્ગમદ્વારવિવાર્જિતનિકેતનઃ ॥ ૪૯ ॥

કૃતસંગઃ સદાચારૈર્માતાપિત્રોશ્ચપૂજકઃ ॥

ત્યજન્નુપપ્લુતં સ્થાન મપ્રવૃત્તશ્ચ ગર્હિતે ॥ ૫૦ ॥

વ્યયમાયોચિતં કુર્વન્ વેષં વિતાનુસારતઃ ॥

અષ્ટાન્નિ ધીર્ગુણૈર્યુક્તઃ શૃણ્વાનોધર્મમન્વહં ॥ ૫૧ ॥

અજીર્ણે જોજનત્યાગી કાલે જોક્તા ચ સાત્ક્યતઃ ॥

અન્યોઽન્યાપ્રતિબંધેન ત્રિવર્ગમપિ સાધયન્ ॥ ૫૨ ॥

यथावदतिथौ साधौ दीने च प्रतिपत्तिकृत् ॥
 सदाननिनिविष्टश्च पक्षपाती गुणेषु च ॥ ५३ ॥
 अदेशाकालयोश्चर्या त्यजन्जानन् बलाबलं ॥
 वृत्तस्थज्ञानवृद्धानां पूजकः पोष्यपोषकः ॥ ५४ ॥
 दीर्घदर्शी विशेषज्ञः कृतज्ञोलोकवल्लभः ॥
 सलज्जः सदयः सौम्यः परोपकृतिकर्मठः ॥ ५५ ॥
 अंतरंगारिषडुर्गपरिहारपरायणः ॥
 वशीकृतैन्द्रियग्रामो गृही धर्माय कल्पते ॥ ५६ ॥

अर्थः— न्यायधी मेखबेल ठे धन जेणे, तथा उत्तम आचारोनी प्रशंसा करनार, सरखा कुलशीलवाला अन्यगोत्रिउं साथे विवाह करनार, पापधी बीतो, प्रसिद्ध देशचालने अंगीकार करतो, कोझनो पण अवर्णवादी नहीं, तेम राजाउनो तो विशेषे करीनें नहीं, एवो, अतिगुप्त नही तथा अति प्रगट नही, एवा सारा पडोशीवाला, तथा घणां द्वारविनाना घरमां रहेनारो, सदाचारिसाथे संग करनारो, मातपिताने पूजनारो, उपद्रववाला स्थानकने तजनारो, निंदनीय काममां न प्रवर्तनारो, आवक प्रमाणे खरच करनारो, पैसा प्रमाणे वस्त्रादि पेहेरनारो, बुद्धिना आव गुणोवालो, हमेशां धर्मदेशना सांजलनारो, अजीर्ण वखते जोजननो त्यागी, कवसरे शांततार्थी जोजन करनार, एक बीजाने बाधाविना त्रण वर्गोने साधतो, शक्ति प्रमाणे, अतिथि, साधु अने दीननी सेवा करनार, हमेशां सदाग्रही, गुणोमां पक्षपाती, अदेश, अने अकालना आचारने तजतो, बलाबलने जाणतो, व्रतधारी तथा ज्ञानीने पूजनारो, तथा पोषण करवालायकनुं पोषण करनारो, दीर्घदृष्टिवालो, विशेष जाणनार, कृतज्ञ, (करेखागुणउपकारनेजाणनार) लोकोने वल्लभ, लज्जावालो, दयावालो, सौम्य, परोपकार करनार, अंतरंग रूप काम क्रोधादिकषायरूप ठे वैरीउने नाश करवामां तत्पर, तथा इंद्रियोने वश करनार, एवो माणस, गृहस्थ धर्मने साधक ठे. स्वामिजोह, मित्रजोह, विश्वासघात, तथा चोरी आदिकधी उपार्जन कराता निवृत्त धनवा त्यागधी, पोतपोतानी जा-

તિને અનુકૂલ જે બંધો તે ન્યાય કહેવાય. તેથી ધનને ઉપાર્જન કરનાર. ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ધન આ લોકમાં હિતકારી છે, કારણ કે, તે ધનથી શંકારહિત પોતાના શરીરને પણ પોષાય છે, તેમ સ્વજનમિત્રોને પણ બેહેંચી શકાય છે. કારણ કે, પવિત્ર એવા ધીરપુરુષો હિંમતથી કાર્ય કરી શકે છે, અને કુકર્મમાં જોડાણ પાપિત્ત સર્વ જગોષ શંકાવાલાઈ હોય છે. વલ્લી તે ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય સત્પાત્રમાં દેવાથી, દીન માણસોનો તેથી ઉદ્ધાર કરવાથી પરલોકમાં પણ હિતકારી છે; અને અન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું દ્રવ્ય, બંને લોકમાં અહિતકારી છે, કારણ કે લોકવિરુદ્ધ કરવાથી આ લોકમાં વધબંધન આદિક દોષો થાય છે, તથા પરલોકમાં નરકાદિકમાં જવું પડે છે. જો કે પાપાનુબંધિપુણ્યના યોગથી અન્યાયે કરી ધન ઉપાર્જન કરનારને આ લોકની પીડા નથી જણાતી, તોપણ તેને આગામિ કાલમાં તે દુઃખદાયી છે. કારણ કે, ધનાંધ માણસ પાપો કરી જે ફલને મેલવે છે, તે ફલ તેનો (બડિશ) માંસની પેટે નાશ કર્યા વિના રહેતું નથી. માટે ન્યાયજ પરમાર્થથી ધન મેલવાનું સાધન છે. કારણ કે, જેમ કુવા પ્રત્યે દેડકાઈ, તથા ઝરેલા તલાવ-પ્રત્યે પહિત્ત જાય છે, તેમ શુભ કર્મો કરનારપ્રત્યે સંપદાઈ પણ વશ થઈ શકી જાય છે. ધન ગૃહસ્થપણાનું મુખ્ય કારણ હોવાથી તેનું પેહેલું ગ્રહણ કર્યું છે. “શિષ્ટાચારપ્રશંસક” ઇટલે લોકાપવાદની બીકવાલા, દીન આદિકનો ઉદ્ધાર કરનારા તથા કૃતજ્ઞતામાં દાક્ષિણ્યતાવાલા એવા વ્રતધારી તથા જ્ઞાની પુરુષોના આચારોને વલાણનાર, તે “શિષ્ટાચારપ્રશંસક” કહેવાય. પોતાના તુલ્ય વંશવાલા, તથા મઘ, માંસ અને રાત્રિજોજનના પરિહારથી સમાન શીલવાલા અન્યગોત્રીઈ સાથે અગ્નિની સાક્ષિ વિવાહ કરનાર—તે વિવાહ લોકમાં આઠ પ્રકારનો છે. તેમાં કન્યાને શણગારીને જે આપવી, તે “બ્રાહ્મ” નામનો વિવાહ કહેવાય. વિજવસહિત કન્યા આપવી, તે “પ્રાજાપત્ય” વિવાહ કહેવાય. ગાયનાં જોડલાંના દાનપૂર્વક કન્યા આપવી તે “આર્ષ” વિવાહ કહેવાય. ચઢાને અર્થે કૃત્વિજને જે કન્યા આપવી તે દેવ વિવાહ કહેવાય. એ ચારે ધર્મવિવાહ કહેવાય. માત પિતા અથવા બંધુઈની સરજીપૂર્વક, અથવા વરકન્યાના પરસ્પર અનુરાગથી જે વિવાહ થાય તે “ગાંધર્વ” વિવાહ કહેવાય. પણ બંધથી જે કન્યા આપવી તે “આ

સુર” વિવાહ કહેવાય. બલાત્કારે કન્યાનું જે હરણ કરવું તે “રાદાસ” વિવાહ કહેવાય. સૂતેલી અથવા પ્રમત્ત થયેલી કન્યાનું જે હરણ કરવું તે “પૈશાચ” વિવાહ કહેવાય. એ ચારે વિવાહો “અધર્મ” વિવાહ કહેવાય. વલી વરવહુની જો પરસ્પર રુચિ હોય, તો અધર્મવિવાહો પણ ધર્મવિવાહો કહેવાય. શુદ્ધ સ્ત્રીના લાજરૂપી ફલવાલો વિવાહ કહેવાય. અને અશુદ્ધ સ્ત્રીના યોગથી નરકજ મલે છે. શુદ્ધ સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરવાથી, ઉત્તમ સંતતિની ઉત્પત્તિ, ચિત્તની શાંતતા, ઘરનાં કાર્યોનું નિયમિતપણું, નાત જાતના આચારની શુદ્ધતા, તથા દેવ, અતિથિ, બાંધવ આદિકનો સત્કાર થઈ શકે છે. સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાના ઉપાયો નીચે પ્રમાણે છે. ઘરના કામમાં જોડવી; પરિમાણ સહિત ધન આપવું, સ્વતંત્રતામાં ન રહેવા દેવી; તથા પરસ્ત્રીને માતૃતુલ્ય જાણવી; એ ચારે ઉપાયો સ્ત્રીનું રક્ષણ કરવાના છે. હવે પાપજીરુ ઇટલે દેખાતા અને અણદેખાતા નુકશાનને કરનારાં જે પાપો તેથી બીનાર તે “પાજીરુ” કહેવાય. દેખાતાં નુકશાન ઇટલે, આ લોકમાં ચોરી, પરસ્ત્રીસેવન, તથા જુગાર ઇત્યાદિકથી ઉત્પન્ન થતાં નુકશાનો; તથા અણદેખાતાં નુકશાનો ઇટલે, મદ્ય, માંસાદિકના સેવવાથી શાસ્ત્રોમાં કહેલાં નરક આદિકનાં દુઃખો જાણવાં. પ્રસિદ્ધ ઇટલે ઘણા કાલથી રુઢિથી ચાલ્યા આવતા, જોજન વસ્ત્ર આદિક દેશાચારને જે પાલે તે પ્રસિદ્ધ દેશાચાર પાલનારો કહેવાય. અને તે દેશાચારને ઝલંબીને જો વર્તે, તો ત્યાંના લોકો સાથે વિરોધ થવાથી, તેનું શ્રેય થાય નહીં. હવે અવર્ણવાદ ન બોલનારો ઇટલે કોઈની અપ્રશંસા ન કરનારો કારણ કે, જઘન્ય, ઉત્તમ તથા મધ્યમ પ્રાણીઝમાં કોઈનો જે અવર્ણવાદ બોલવો, તે મહાદોષવાળું છે. વલી તે પરના અવર્ણવાદથી તથા આત્મપ્રશંસાથી, ક્રોડો જન્મમાં પણ ન ડુટે એવું નીચગોત્રનું કર્મ બંધાય છે. એવી રીતેં જ્યારે સાધારણ માણસનો પણ અવર્ણવાદ નિષેધ છે ત્યારે રાજા, અમાત્ય, પુરોહિત આદિક, જે બહુ લોકોને માન્ય છે તેની તો વાત જ શી ? કારણકે, તેઝના અવર્ણવાદથી તો ધન તથા પ્રાણ આદિકનો પણ નાશ થાય છે. હવે ઘણાં દારવાલા ઘરમાં ન વસવું, કારણકે, તેવા ઘરોમાં રહેવાથી અણજાણતાં દુષ્ટ લોકોનું આવાગમન થવાથી સ્ત્રી ધન આદિકનો નાશ થાય, અને અનેક દાર નહીં રાખવાથી વિરોધિને અટકાવી શકાય છે; માટે વ-

इसमें अमुक नियमित वा चोकस दरवाजावाळुं घर राखवुं. एवुं घर, श-
 ल्यादिक दोष रहित, तथा घणी धोखड, प्रवाल, डाल, वर्ण, गंध, माटी,
 स्वादिष्ट पाणी निधान आदिक गुण दोषनी परीक्षापूर्वक, स्वप्न, शकुन
 आदिक जोड़ने जे स्थानक होय, तेवा स्थानकें करवुं. तेम अति गुप्त त-
 था अति प्रकट घर न करवुं कारणके, अति प्रगट स्थानके घर करवाथी
 आसपास आधार न होवाथी तेमां चोरादिकना प्रवेशनो जय रहे, तेम
 अतिगुप्त स्थानकें घर करवाथी, अग्नि आदिकना उपद्रव वखते तेमांथी
 जवुं आववुं पण मुश्केल पड़े. वली पडोशीउं पण शीलादिक गुणोवाला
 शोधवा, कारणके, डुराचारि पाडोशीउंथी तेउनां वचन आदिक सांजल-
 वाथी, तथा तेउनी चेष्टाउं जोवाथी, पोताना गुणोनो नाश थाय ठे. वली
 आ लोकमां तथा परलोकमां हितकारी ठे प्रवृत्ति जेनी, एवा सदाचारि-
 उं साथे संग करनार, पण खल, उगारा, विट जार वा व्यजिचारी जांड,
 नटआदिक साथे संग नहीं करनार, ते सत्संगी कहेवाय. मातपिताने
 पूजनार, एटखे तेमने त्रण काल प्रणाम करनार, तथा तेउने परलोकमां
 हितकारी, एवी क्रियाउंमां जोडनार, वली सघला कार्योंमां तेमनी आ-
 द्वाप्रमाणे चालनार, माणस मात पिताने पूजनार कहेवाय. कारण के, म-
 नुयें पण कहुं ठे के, एक आचार्य दश उपाध्यायनी बरोबर ठे, पिता सो
 आचार्यनी बरोबर ठे, तथा माता, पिताथी हजार गणी पूजनीय ठे. वली
 उपद्रववालां स्थानकनें तजनार; एटखे ज्यां स्वचक्र, परचक्र वैरी, दुका-
 ल, तथा मरकीनो जय होय, तेवां स्थानो गाम नगरादिकने तजनार,
 कारण के जो तेवां स्थानने न तजे, तो पूर्वे उपार्जन करेला धर्म, अर्थ
 तथा कामनो विनाश थाय ठे, अने नवा न मेलवी शकवाथी बन्ने जवो
 बगडे ठे. तेम निंय कार्योंमां न प्रवर्त्तनारो, एटखे देश, जाति, तथा कु-
 लनी अपेक्षाए निंय काम नहि करनारो. जेमके देशनी अपेक्षाये सौ-
 वीर देशमां खेती, अने खाट देशमां मद्यसंधान, जातिनी अपेक्षाये ब्रा-
 ह्मण थइने मद्यपान करवुं, तथा तल, लूणआदिक वेंचवुं तथा फलनी अ-
 पेक्षाए चौलुक्यादि सोलंकी बिगेरे वंशमां उत्पन्न थइ मद्यपान करवुं, इ-
 त्यादिक निंयकार्यों ठे, तेमां नहीं प्रवर्त्तनारो, कारण के निंय काम कर-
 नारवुं बाकीनुं पण धर्मकार्य हांसीने पात्र थाय ठे. हवे आयोचित व्यव

करनार एटले स्वजोगमां तथा देवतातिथिना पूजनमां खेती, वेपार, चा-
करी आदिकथी पेदा करेला डव्यने अनुसारें खरच करनार, कसुं ठे, के
कमाणीथी चोथो जाग, जंडारमां, चोथो जाग वेपारमां, चोथो जाग धर्म
तथा उपजोगमां, तथा चोथो जाग परना पोषणमां वापरवो अने आवक
उपरांत खरच तो, रोग जेम शरीरने तेम माणसने वेपारथी अशक्त करे
ठे. हवे धनने अनुसारें वेष करनार, एटले धन अने उपलक्षणथी, उमर,
अवस्था, देश, काल, जाति, आदिकने अनुसारें वेष करवाथी, लोको त-
रफनी हांसी, हलकापणुं अन्यायपणा आदिक दोषोनो संजव यतो नथी.
अने जे माणस आवक ठतां कृपणपणाथी खरच करतो नथी ते लोकमां
निंय थइने धर्मनो पण अधिकारी यतो नथी. हवे बुद्धिना आठगुणो वा-
लो, एटले, शुश्रुषा, श्रवण, ग्रहण, धारण, उह, अपोह, अर्थविज्ञान,
तथा तत्वज्ञान. शुश्रुषा एटले सांजलवानी इच्छा, श्रवण एटले सांजलवुं,
ग्रहण एटले शास्त्रोना अर्थोनुं ग्रहण करवुं ते, धारण एटले जुलवुं नही
ते, उह एटले जाणेला अर्थनुं अवलंबन लइ तेवाज बीजा अर्थोमां तर्क
करवा ते; अपोह एटले उक्ति युक्तिथी, विरुद्ध एवा जे हिंसादिक, तेउंथी
नुकशाननी बुद्धियें पाठा इठवुं ते, अथवा उह एटले सामान्य ज्ञान, अने
अपोह एटले विशेषज्ञान, अर्थविज्ञान एटले उहापोहना योगथी, मोह
अने संदेहनो नाश थइ, जे ज्ञान थाय ते, अने तत्वज्ञान एटले, उहा-
पोहना ज्ञानथी शुरू थएलुं आ आमज ठे, एवो जे निश्चय थवो ते. एवी
रीतना शुश्रुषादिक गुणोवाला डाह्या माणसोने कोइ दिवसें पण अक-
ट्याण थइ शक्तुं नथी. हवे हमेशां धर्म सांजलनार एटले हमेशां धर्म
सांजलवामां तत्पर, कारण के हमेशां धर्म सांजलवाथी मननो खेद नाश
पामे ठे, अने उत्तरोत्तर गुणोनी प्राप्ति थाय ठे. हवे अजीर्ण होते ठते
जोजन तजनार एटले, पेहेलां जमेळुं अनाज पच्युं न होय, तो नवुं जोजन
न करनार कारण के अजीर्ण होते ठते पण जोजन करवाथी तो रोगोनी
वृद्धि थाय ठे. अजीर्णनां ठ चिह्नो ठे, मल तथा पवननो दुष्ट गंध, वि-
ष्टानो अजेद, गात्रनुं गौरवपणुं, अरुचि तथा अशुद्ध उडकार, ए ठ अ-
जीर्णनां चिह्नो जाणवां, तथा अवसरें जोजन करनार, एटले ज्यारे जठ-
राग्नि प्रदीप्त थाय त्वारे जोजन करवुं, अने तेथी विपरीत रीतें जोजन

કરવાથી, વમન જુલાબ તથા મરણ આદિક કષ્ટ આવે છે. હુધાવિના અમૃત સરહું જોજન પણ વિષરૂપ થાય છે. અને હુધાકાલને ઝલંગી જોજન કરવાથી, અન્નપર દ્વેષ તથા દેહને પીડા થાય છે, કારણ કે અન્ન ઈર્ષ્યા પડી કાષ્ઠો શું ઉપયોગનાં છે? વહી જેનાં આહારપાણી વિરુદ્ધ છે, તેઝની પ્રકૃતિ પણ સારી રહેતી નથી.

હવે ધર્મ, અર્થ અને કામ, એ ત્રણ પુરુષાર્થો છે; તેઝમાં અન્યુદય અને કલ્યાણની સિદ્ધિરૂપ તે ધર્મ; સર્વ પ્રયોજનની સિદ્ધિરૂપ અર્થ; તથા રસપૂર્વક સર્વ ઇન્દ્રિયોની જે પ્રીતિ તે કામ. તે ત્રણેમાં એકેકને બાધાવિના, ત્રણે સાધવા. પણ એકજ સાધવો તેમ નહીં કારણ કે કહ્યું છે કે; જેના દિવસો તે ત્રણે વર્ગોંથી શૂન્ય જાય છે, તે માણસ હુહારની ધમણની પેઠે શ્વાસ હેતો થકો પણ મૃતકતુલ્ય છે. વહી ધર્મ અને અર્થના ઉપધાતથી વિવશ્યસુખમાં હુબ્ધ થઈને વનના હાથીની પેઠે કયો માણસ આપદાનું સ્થાનકરૂપ ન થાય. વહી જેને કામમાં અત્યંત આસક્તિ છે, તેનું ધન ધર્મ અથવા શરીર પણ કંઈ કામનાં નથી. વહી ધર્મ અને કામને વિરાધિને ઉપાર્જન કરેલા ધનને બીજાઝ જોગવે છે, અને પોતે તો હાથીના વધથી જેમ સિંહ, તેમ પાપોનો જોગવનાર છે. અને અર્થ તથા કામને ઝલંગીને ધર્મ સેવવો, તે તો મુનિઝનેજ લાયક છે, પણ ગૃહસ્થને લાયક નથી. તેમ ધર્મ ને બાધા કરીને પણ ગૃહસ્થે અર્થ, કામ સેવવા નહીં, કારણ કે, તેમ કરવાથી તો બીજનું જહાણ કરનાર કુટુંબીની પેઠે તેને આગામી કાલમાં કલ્યાણ થતું નથી. વહી સ્વરેસ્વરો સુખી પણ તેનેજ જાણવો, કે, જે, પરલોકના સુસ્થને બાધા કર્યા વિના આ લોકના સુખને અનુજવે છે. એવી રીતે અર્થને બાધા કરી ધર્મ અને કામ સેવનારને કરજ થાય, તથા કામને બાધા કરી ધર્માર્થને સેવનારને ગૃહસ્થાણાનો અજાવ છે; એવી રીતે તાદાત્વિક, મૂલહર, તથા કદર્ય (લોજી) એ ત્રણેમાં ધર્મ, અર્થ કામની અન્યોન્ય બાધા આવે છે.

હવે “તાદાત્વિક” એટલે કંઈ પણ બિચાર વિના ઉપાર્જન કરેલા ધનને સ્વરચવું તે વહી જે પિતા તથા દાદાર્યે ઉપાર્જન કરેલા ધનને અન્યાયવડે સ્વાઈ જાય, તે “મૂલહર” કહેવાય. અને જે ચાકરોને તથા પોતાને પણ પીડા ઉપજાવીને ધનને ઇકર્તું કરે, તથા વ્યાંય પણ સ્વરચે નહીં, તે કદર્ય (લોજી) કહેવાય. હવે તેઝમાં તાદાત્વિક તથા મૂલહરને તો વેસા-

ना नाशघ्नी, धर्म अने कामनो नाश बचावडे करीनें कदवाव घतुं नथी. अने खोजीनुं धन, राजा, पित्राइ, अथवा चोरोने उपजोगमां आवे डे; धर्म के काम निमित्तें खरचातुं नथी माटे तेथी गृहस्थने त्रणे वर्णोने बाधा करवी अनुचित ठे. वली कदाच दैवयोगें बाधानो संजव थाय, त्रोगण उत्तरोत्तरनी बाधाथी पूर्वनी बाधानुं रक्षण करवुं जेम के कामने बाधा आवे त्यारे धर्म अने अर्थने थती बाधानुं रक्षण करवुं; कारण के, तेउं बन्ने होवाथी कामनी प्राप्ति सुखज ठे. अने काम तथा अर्थने बन्नेने ज्यारे बाधा आवे त्यारे धर्मनुं रक्षण करवुं; कारणके धर्म तेउं बन्नेनुं मूख ठे.

हवे जेने पर्वादिक तिथिनो प्रतिबंध नथी ते अतिथि; उत्तम आचारमां रक्त, तथा सघला लोकोमां प्रसिद्ध; ते साधु कहेवाय; तथा धर्म, अर्थ अने काम आराधवानी जेनी शक्ति क्षीण थएली होय ठे, ते दीन कहेवाय. ते त्रणेनी पोतानी शक्ति प्रमाणे अन्नपानादिकथी उचित जक्ति करनार. कारण के, एक बाजुये क्रोडो गुणो, तथा बीजी बाजुये उचितता; तेउं बन्ने सरखां ठे; केमके उचितता विनानो गुणोनो समूह फेर तुल्य ठे. हवे अजिनिवेशरहित; एटखे; नीति विनानां दुःखदायि कार्योंनो करनार. कछुं ठे के, अहंकार ठे ते, अन्याय दुर्गुण आदिकना आरंजथी नीच लोकोने उपद्रव करे ठे; जेम सामे पूरे तरनार माढलाउने पण नदीनो प्रवाह उपद्रव करे ठे. वली नीच माणसने पण कोइ वखते (खलताथी) कदाग्रहरहितपणुं होय ठे. हवे गुणपद्मपाति एटखे, सज्जनता, उदारता, डाहापण, स्थिरता, प्रिय वचनपणुं, इत्यादि पर तथा पोताने उपकार करनारा गुणोमां पद्मपात राखनार पद्मपात एटखे तेवाउनुं बहुमान, प्रसंग, सहायता विगेरे अनुकूल प्रवृत्ति करवी ते. अने तेवागुणोना पद्मपाती जीवो अवंध्य एवां पुण्यबीजवडे करीने, आ लोक अने परलोकमां गुणनी संपदाने पामे ठे. वली जे प्रतिषिद्ध (निषिद्ध) देश ते अदेश अने निषेध करेखो काख होय ते अकाख कहेवाय ते संबंधी प्रवृत्ति ने करनारो ते “अदेशकाखचारी” कहेवाय. कारण के अदेशकाखचारीने चोरी आदिकनो उपद्रव थाय ठे. हवे परनी तथा पोतानी बल शक्ति जाणीने कार्य करनार, ते बलाबलने जाणनारो कहेवाय; कारण के, तेम करवाथी सघलुं कार्य सिद्ध थाय ठे. कछुं ठे के, शक्ति प्रमाणे कसरत

કરવાથી શરીરની વૃદ્ધિ થાય છે, અને શક્તિ ઉપરાંત કરવાથી ક્ષય થાય છે. હવે વ્રતધારી એટલે અનાચારને તજીને સદાચારમાં પ્રવર્તનાર. અને જ્ઞાનવૃદ્ધિ એટલે ઢોડવાલાયક તથા મદ્દહણ કરવાલાયક વસ્તુને જાણનાર; તેજની સેવા કરવી, બોલાવવું, આસન આપવું, તથા તેજ આવે ત્યારે સામા આવી ઝાઝા થવું, શ્ત્યાદિ કરનાર, તે વ્રતધારી તથા જ્ઞાનીને પૂજનાર કહેવાય. કારણ કે તેજની સેવા કરવાથી, તેજ કલ્પવૃક્ષની પેઠે ઉપદેશ દ્વારા ફલદાયક થાય છે. તથા પોષ્યપોષક એટલે, માં બાપ, સ્ત્રી, ઢોકરાં આદિક અવશ્ય પોષવા લાયકનું પોષણ કરનાર. તથા લાંબા કાલસુધિના અર્થ અનર્થનો વિચાર કરનાર, તે દીર્ઘદર્શી કહેવાય. હવે વિશેષજ્ઞ એટલે સ્વપરનાં કાર્ય અને અકાર્યના અંતરને જાણનાર; અથવા પોતાના ગુણદોષને જાણનાર. કહ્યું છે કે, માણસેં હમેશાં, મારામાં પશુતુલ્ય શું છે? તથા સત્પુરુષની તુલ્ય શું છે? એમ પોતાના ગુણદોષનો વિચાર કરવો. તથા પરના કરેલા ઉપકારને જાણનાર તે કૃતજ્ઞ કહેવાય. તથા “લોકવલ્લજ” એટલે લોકોને વિનયાદિક ઉત્તમ ગુણોથી પ્રિય થઈ પડેલો. કારણ કે, ગુણવાન્ પ્રત્યે કોણ પ્રીતિવાલો થતો નથી? કારણ કે, જે લોકવલ્લજ ન હોય, તે કેવલ પોતાને જ નુકશાનકારક થાય છે, તેમ નહીં, પણ તેના ધર્માનુષ્ઠાનને પણ બીજાં દૂષણ લગાડે છે, અને તેથી પરપ્રત્યે પણ બોધિ લાજના નાશનો હેતુ તે થાય છે. તથા “સલજ્ઞ” એટલે લજ્ઞા સહિત. કારણ કે, લજ્ઞાવાન્ માણસ પ્રાણોનો નાશ થાય, તો પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને તજતા નથી. કહ્યું છે કે, ગુણોના સમૂહને ઉત્પન્ન કરનારી લજ્ઞા પ્રત્યે અત્યંત શુદ્ધ હૃદયથી, અનુવર્તન કરનારા લોકો, કદાચ પ્રાણ જાય, તોપણ પોતાની પ્રતિજ્ઞાને તજતા નથી. તથા “સદય” એટલે દુઃખી પ્રાણિને દુઃખમાંથી ઢોડાવવાની ઇચ્છાથી વર્તનારા તે “સદય” કહેવાય. કારણ કે ધર્મનું મૂલ્ય દયા કહેલી છે. માટે અવશ્ય દયા કરવી જોઈયે. કહ્યું છે કે, જેવા પોતાના પ્રાણ વહાલા છે, તેવા સઘલા પ્રાણિને પણ છે, માટે માણસેં પોતાની પેઠેજ પરની દયા ચિંતવવી જોઈયે તથા “સૌમ્ય” એટલે નિર્જય આકૃતિવાલો; કારણ કે ક્રૂર માણસ લોકોને ઉદ્દેગનું કારણ થઈ પડે છે. વલ્લી પરોપકારી પણ થવું; કારણ કે, પરોપકારી માણસ, સર્વનાં નેત્રો પ્રત્યે અમૃતાંજનતુલ્ય થાય છે. તથા અંતરંગ ઢ વૈરીને જી-

તનાર ઇટલે, કામ, ક્રોધ, લોજ, માન, મદ અને હર્ષને જીતનાર. કામ ઇટલે પરને પરણેલી અથવા કુમારિકાઝ પ્રત્યે વિષય સેવવાની ઇચ્છા તે કામ કહેવાય. પરનાં અથવા પોતાનાં નુકશાનને નહીં વિચારતાં જે ક્રોધ કરવો તે ક્રોધ કહેવાય. દાનને યોગ્ય એવા માણસો પ્રત્યે ન દેવું, તથા કારણવિના પરના ધનને ગ્રહણ કરવું, તે લોજ કહેવાય. કદામહી થવું, અથવા યુક્તિયુક્ત વચનનું ન ગ્રહણ કરવું તે માન કહેવાય. કુલ, વલ્લ, ऐश्वर्य, રૂપ તથા વિદ્યાનો જે અહંકાર, અથવા બીજાને તુઠકારવું તે મદ કહેવાય; અથવા કારણ વિના પરને દુઃખ દેવું, તથા પોતે, જુગાર મૃગયા ઇત્યાદિ અનર્થનો આશ્રય કરવો, તે પણ મદ કહેવાય. તથા પ્રમોદ ઇટલે હર્ષ. એ ઢણ અંતરંગ શત્રુઝનો નાશ કરનાર. કારણ કે ઢણ નુકશાની નાં હેતુઝ છે. તથા તેઝથી રાવણ આદિક દુઃખો પામ્યા છે. તથા ઇંદ્રિયોને વશ કરનાર ઇટલે અત્યંત આસક્તિ પણાના ત્યાગથી સ્પર્શાદિક ઇંદ્રિયોને વશ કરનાર. કારણ કે ઇંદ્રિયોનો જય પુરુષોને સંપદામાટે થાય છે. કહ્યું છે કે, ઇંદ્રિયોને જે વશમાં ન રાખવી, તે દુઃખનો માર્ગ છે, અને તેઝને જે જીતવી, તે સુખનો માર્ગ છે, માટે જે ઇષ્ટ લાગે તે માર્ગે જવું, વલ્લી જે ઇંદ્રિયોને વશ રાખવી તે સ્વર્ગરૂપ છે, અને જે બુટી મુકવી, તે નરકરૂપ છે, હવે સર્વથા પ્રકારે જે ઇંદ્રિયોનો નિરોધ કરવો, તે તો મુનિયોનો જ ધર્મ છે. અને અહીં તો શ્રાવક ધર્મને ઊચિત એવા ગૃહસ્થનું જ વ્યાખ્યાન છે, માટે અહીં અત્યંત સક્તિનો પરિહાર કહેલો છે. એવી રીતે ઉપર કહેલા ગુણોના સમૂહવાલો માણસ ગૃહસ્થ ધર્મને માટે યોગ્ય થાય છે અર્થાત્ અધિકારી ગણાય છે.

એવી રીતે પરમાર્હતશ્રીકુમારપાલ રાજાએ સેવાયેલા આચાર્ય શ્રીદેમચંડે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના સંજાતપદ્મબંધરૂપ શ્રી યોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકાશમાંહેના પ્રથમપ્રકાશનું પોતે રચેલું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું.

દ્વિતીયપ્રકાશ: પ્રારમ્ભ્યતે.

ગોડી પાર્શ્વપ્રત્યે નમસ્કાર થાઉં. ગૃહિધર્મ એટલે શ્રાવકધર્મ, અને તે સમ્યક્ત્વ છે, મૂલ જેનું એવાં બાર વ્રતો સહિત છે.

સમ્યક્ત્વમૂલોપાનિ પંચાણુવ્રતાનિ ગુણાસ્ત્રયઃ ॥

શિક્ષાપદાનિ ચત્વારિ વ્રતાનિ ગૃહમેધિનાં ॥ ૧ ॥

અર્થ:— સમ્યક્ત્વ છે મૂલ જેનું, એવાં પાંચ અણુવ્રતો, ત્રણ ગુણો, તથા ચાર શિક્ષાવ્રતો મહી શ્રાવકનાં બાર વ્રતો છે.

ટીકા:— અહિંસાદિક પાંચ અણુવ્રતો જાણવાં, તથા દિગ્વ્રતાદિક ત્રણ ગુણવ્રતો જાણવાં, તથા સામાયિક આદિક ચાર શિક્ષાવ્રતો જાણવાં, તે બાર શિક્ષાવ્રતો અમુક દિવસેં કરવાનાં છે, અને ગુણવ્રતો પ્રાયઃ કરીને જાવજીવસુધિ પાલવાનાં છે. એવી રીતે સમ્યક્ત્વ છે મૂલ જેનું એવાં શ્રાવકોનાં તે બાર વ્રતો છે.

હવે તેડમાંથી સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ કહે છે.

✓ યા દેવે દેવતાબુદ્ધિર્ગુરૌ ચ ગુરુતામતિઃ ॥

ધર્મે ચ ધર્મધીઃશુદ્ધા સમ્યક્ત્વમિદમુચ્યતે ॥ ૨ ॥

અર્થ:— દેવમાં દેવબુદ્ધિ, ગુરુમાં ગુરુપણાની બુદ્ધિ, તથા ધર્મમાં શુદ્ધ એવી ધર્મની બુદ્ધિ તેનું નામ સમ્યક્ત્વ કહેવાય.

ટીકા:— જેનું લક્ષણ આગલ કહેવામાં આવશે એવા, દેવ, ગુરુ તથા ધર્મમાં અજ્ઞાન અને સંશય રહિત, જે નિર્મલ શ્રદ્ધા, એટલે આ અમુકજ દેવ, ગુરુ તથા ધર્મ મારે માનવા લાયક છે, એવી રુચિ તે “સમ્યક્ત્વ” કહેવાય. વહી જિનેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોમાં જે રુચિ તે પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય. હવે તે સમ્યક્ત્વ યતિ, અને શ્રાવકો બન્નેને સાધારણ તરિકે કહેલું છે, તોપણ શ્રાવકોને, દેવ, ગુરુ ધર્મમાં, અનુક્રમે પૂજ્યપણું, ડપાસકપણું, તથા અનુષ્ઠાનપણું, કહેલું છે, અને તેથી તેડને તે લક્ષણવાળું સમ્યક્ત્વ કહેલું છે. અહીં શંકા કરે છે કે, ડ્યારે જિનેશ્વરનાં કહેલાં તત્ત્વોમાં થતી રુચિને સમ્યક્ત્વ કહ્યું, ત્યારે તેમાં દેવ, ગુરુ તથા ધર્મનો અંતર્જાવ શી રીતે થાય છે ? તો તેને વાસ્તે કહે છે. દેવ અને ગુરુ જીવતત્ત્વમાં આવી

જાય છે, તથા ધર્મ, શુજાશ્રવ અને સંવરમાં આવી જાય છે. હવે તે સમ્યક્ત્વ ત્રણ પ્રકારનું છે; ઔપશમિક, દ્વાયોપશમિક તથા દ્વાયક. તેમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ઇટલે, અનંતાનુબંધિની ચોકડી, તથા મિથ્યાત્વ મોહનીને, રાખમાં ઢાંકેલા અગ્નિની પેઠે ઉપશમાવી રાખવું તે. અને તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ, અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને; યથાપ્રવૃત્તિ આદિ ત્રણ કરણ કરવા પૂર્વક, અંતર્મુદૂર્ત સુધિ, ચારે ગતિમાં હોય છે. અથવા ઉપશમશ્રેણિયેં ચહેલાંને પણ હોય છે, હવે દ્વાયોપશમિક ઇટલે ઉદય આવતા એવા મિથ્યાત્વ મોહની, તથા અનંતાંબંધિની ચોકડીને દ્વાય કરવારૂપ ઉદય ન આવતા એવા મિથ્યાત્વ તથા અનંતાનુબંધિની ચોકડીને ઉપશમાવવારૂપ, તે દ્વાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય. અને તે સત્કર્મોનું વેદવારૂપ છે, તથા ઉપશમસમ્યક્ત્વ સત્કર્મને વેદનારું નથી, તેથી તેડ બંનેમાં તફાવત છે. અને તે દ્વાયોપશમિક સમ્યક્ત્વની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ ઢાસઢ સાગરોપમથી કંઈક અધિક છે. તથા ત્રીજું દ્વાયક સમ્યક્ત્વ ઇટલે મિથ્યાત્વ-મોહનીય તથા અનંતાનુબંધિની ચોકડીનો મૂલમાંથી જે નાશ, તે દ્વાયક સમ્યક્ત્વ કહેવાય. અને તે સાદિ અનંત જાંગે છે, ને સમ્યક્ત્વ બોધિરૂપી વૃદ્ધનું મૂલ છે. પુણ્યરૂપી નગરનો દરવાજો છે, મોહરૂપી મેહેલનો પાયો છે, તથા સર્વસંપત્તિનો જંડાર છે. વહી તે રત્નોનો જેમ સમુદ્ર, તેમ ગુણોનો તે આધાર છે, વહી ચારિત્ર રૂપી ધનનું તે જાજન છે, માટે તે સમ્યક્ત્વની કોણ પ્રશંસા ન કરે? સમ્યક્ત્વથી વાસિત થયેલા પ્રાણીમાં જ્ઞાન રહી શકે છે, કેમકે સૂર્યથી તેજયુક્ત થયેલા યુવનમાં અંધકારનો પ્રચાર શી રીતે થઈ શકે? વહી તે સમ્યક્ત્વ નરક તથા તિર્યંચ ગતિમાં જવાને આડી જોગલ સમાન છે, તથા દેવ, મનુષ્ય અને મોહ ગતિના દ્વારની ચાવી છે. વહી તે સમ્યક્ત્વથી વાસિત થયેલો પ્રાણી જ્યાંસુધિ સમક્રિતને ન વમી નાખે, અને પૂર્વે આયુર્બંધ પડેલો ન હોય તો, खरेखर वैमानिक દેવ થાય. માટે જે માણસ એક અંતર્મુદૂર્ત સુધિ પણ સમ્યક્ત્વ રૂપી રત્નને ફરસીને તજી દીધે છે, તે માણસ છાંબા વચ્ચેસુધિ જીવમાં જટકતો નથી, (અર્થાત્ તેને અર્થ પુજી પરાવર્તન ઉપરાંત જટકવું પડે નહિં) સારાંશ કે જો તેટલા સ્વરૂપ સમયસુધી સમ્યક્ત્વ ધારિને મહોટું ફલ મળે છે. તો પછી ઘણા વચ્ચે સુધી ધરનારને ફલ થાય તેમાં શું કહેવું.

હવે વિપક્ષને (મિથ્યાત્વને) જાણવાથી વિવક્ષિત પદાર્થ સારી રીતે સમજાય, તેટલા માટે સમ્યક્ત્વના વિપક્ષી મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ કહે છે.

✓ અદેવે દેવબુદ્ધિયા ગુરુધીરગુરૌ ચ યા ॥

અધર્મે ધર્મબુદ્ધિશ્ચ મિથ્યાત્વં તદ્વિપર્યયાત્ ॥ ૩ ॥

અર્થ:- કુદેવમાં દેવબુદ્ધિ, કુગુરુમાં ગુરુબુદ્ધિ, તથા કુધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ તેને સમ્યક્ત્વથી ઊલટું એવું મિથ્યાત્વ જાણવું.

ટીકા:- મિથ્યાત્વ પાંચ પ્રકારનું છે, આજિગ્રહિક, આજિનિવેશિક, સાંશયિક, અને અનાજોગિક તેડમાંથી આજિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, પોત પોતાના શાસ્ત્રના જ્ઞાનને જાણનારા, તથા પરપક્ષને તોડવામાં સમર્થ, એવા પાશ્વંડીઝને હોય. અનાજિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, “સઘલા દેવ, ગુરુ, ધર્મને વાંદવા, પણ કોઈની નિંદા કરવી નહિ એવું બોલનાર સાધારણ માણસોને હોય.” અને આજિનિવેશિક મિથ્યાત્વ સત્ય વસ્તુને જાણતાં થકાં પણ, કદાચ્છયુક્ત બુદ્ધિવાલા જમાલિ આદિકને હોય. સાંશયિક મિથ્યાત્વ દેવ, ગુરુ તથા ધર્મમાં સંશયવાલાને હોય; અને અનાજોગિક મિથ્યાત્વ, વિચારવિનાના એકેન્દ્રિય જીવોને, તથા વિશેષજ્ઞાનવિનાના વીજા પ્રાણિઝને પણ હોય. હવે તે મિથ્યાત્વ, મોહોટા રોગરૂપ છે, મોટા અંધકાર રૂપ છે, પરમશત્રુરૂપ છે, તથા મહાવિષરૂપ છે. રોગ, અંધકાર, શત્રુ અને જેર તો એકજ જવમાં દુઃખદાયી છે પણ અણશોધેલું મિથ્યાત્વ તો હજારો જન્મોમાં પણ દુઃખને માટે થાય છે. મિથ્યાત્વયુક્ત ચિત્તવાલા પ્રાણીઝ તત્ત્વ અતત્ત્વને જાણતાજ નથી, કારણ કે, જે પ્રાણિઝ જન્મથીજ આંધલા છે, તેડ વસ્તુઝનું સારા નરસાપણું શી રીતે જાણી શકે. ?

હવે દેવ, કુદેવ, ગુરુ, કુગુરુ, તથા ધર્મ અધર્મમાંથી દેવનું લક્ષણ કહે છે,

સર્વજો જિતરાગાદિ દોષસ્ત્રૈલોક્યપૂજિતઃ ॥

યથાસ્થિતાર્થવાદી ચ દેવોર્દનૃ પરમેશ્વરઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ:- સર્વજ્ઞ, જિતેલા છે રાગાદિક દોષો જેણે એવા, ત્રણે લોકથી પૂજાપલા તથા યથાસ્થિત અર્થને કહેનારા એવા પરમ દેશ્વર અર્દનૃ દેવ છે.

ટીકા:- દેવના દેવપણામાં, વિચક્ષણો ચાર અતિશયોને કહે છે. તેડનાં નામ, જ્ઞાનાતિશય, પૂજાતિશય, અપાયાપગમાતિશય, તથા વાગતિ-

શય, તેમાં “સર્વજ્ઞ” કહેવાય છે કરીને સઘલા જીવ અજીવ આદિ તત્વોના જાણપણથી (પ્રજ્ઞાનો) જ્ઞાનાતિશય કહેલો છે. પણ જેમ અન્યદર્શનિષ્ઠો માને છે, તેમ નહિં; કારણ કે, તેણે એમ માને છે કે, બધું જુઠું, અથવા ન જુઠું, પણ તત્વને જુઠું ? કારણ કે, કીડાઝંતી સંસ્થાના જ્ઞાનની શી જરૂર છે? વલી ઠેટેનું દેલો અથવા ન દેલો પણ હ્રદય તત્વને જુઠું ? કારણ કે જો દૂર દેલનારનેજ પ્રમાણરૂપ માનીયે તો મીઠ પહિઠ પણ પૂજનીય થાય, હવે અન્યદર્શનિયોના તેમ માનવાને લોટું ઠરાવે છે. કેમકે સઘલી વસ્તુજના જ્ઞાન વિના, વિવક્ષિત એવા એક હ્રદય અર્થનું જ્ઞાન થતું નથી. વલી સઘલા પદાર્થો, બીજા પદાર્થોની સાથે, સાધારણ અને અસાધારણ રૂપવાલા છે. માટે સઘલા જ્ઞાનવિના વસ્તુનાં લક્ષણ વિલક્ષણત્વનું જ્ઞાન થઈ શકતું નથી. કહ્યું છે કે, એક જાવ જેણે સર્વથા જોયો, તેણે તત્વથી, સઘલા જાવો જોયા જાણ્યા, અને સઘલા જાવો સર્વથા જેણે જાણ્યા, તેણે એક જાવ પણ તત્વથી, જાણ્યો સમજવો. હવે “જિતરાગાદિદોષ.” કહીને પ્રજ્ઞાનો “અપાયાપગમ” નામનો અતિશય કહે છે. કારણ કે, રાગદ્વેષરૂપી અપાયનો નાશ કરવાથી તે વિશેષણ સાર્થક છે કારણ કે, જેણે રાગદ્વેષ જિતેલા નથી, તેને આપણની પોતાની પેઠે દેવપણું નથી. હવે “ત્રૈલોક્યપૂજિત” કહીને પ્રજ્ઞાનો પૂજાતિશય કહે છે. જેની કેટલાક ઠગારા, અને જોલા લોકો પૂજા કરે છે, તેમાં દેવપણું નથી. પણ ચલ્લિત આસનવાલા સુર અસુરોથી નાના પ્રકારની દેશની જાણના વ્યવહારને જાણનારા મનુષ્યોથી પરસ્પર વૈરવિનાની અને મિત્રતાને પ્રાપ્ત થયેલા તિર્યંચોથી, સમવસરણમાં અવાડને, એક બીજાને સ્પર્ધાથી જે પ્રજ્ઞાની પૂજા આદિક થાય છે, તે પ્રજ્ઞાને દેવપણું જાણવું. અને “યથાસ્થિતાર્થવાદી” એમ કહીને પ્રજ્ઞાનો વચનાતિશય કહે છે. યથાસ્થિત ઇટલે લેખેલો અર્થને કહેનારા. હવે “દેવ” ઇટલે જેની સ્તુતિ કરાય તે દેવ, અને એવા દેવ “અર્હન્” છે, બીજા નથી. હવે તે ચાર અતિશયવાલા દેવનું ધ્યાન, ડાપાસના શરણનો અંગીકાર, તથા આસનના અંગીકારને અધિદેવ સહિત કહે છે.

ध्यातव्योऽयमुपास्योयमयं शरणमिष्यतां ॥

अस्यैव प्रतिपत्तव्यं शासनं चेतनास्ति चेत् ॥ ५ ॥

अर्थः— जो चेतना होय, तो, तेज अर्हन् देवनुं ध्यान धरवुं, तेनीज उपासना करवी, तेनुंज शरणुं लेवुं, तेनाज शासनने अंगीकार करवुं.

टीकाः— आज देवने, पिंडस्थ, पदस्थ, रूपातीत अने रूपस्थ ध्यान-थी श्रेणिक राजानी पेठे ध्याववो. कारण के, श्रेणिक राजायें, वर्ण, प्रमाण, संस्थान, संघयण, तथा चोत्रीश अतिशयवाला महावीर प्रभुनुं ध्यान धरेलुं ठे, तेथी ते पण तेवीज रीतना लक्षणोवाला पद्मनाभ नामें आवती चोवीशीमां तीर्थकर थशे. हवे तेमनी उपासना करवी, एटखे तेमनी सेवा करवी, तेमनी सामा हाथ जोडवा, इत्यादि हवे तेमनुं शरण लेवुं, एटखे दुःकृतनी निंदा, तथा सुकृतनी अनुमोदनापूर्वक, आज देव ज-वरूपी जयनां दुःखने हरनार ठे, एम मानी तेमनुं शरणुं लेवुं. वली तेज देवनी आझाने पण स्वीकारवी. कारण के अतिशय विनाना पुरुषोयें करेली आझाउं अंगीकार करवा लायक नथी. जो चेतना होय तो उपर प्रमाणे करवुं. कारण के, चेतनावालानेज उपदेश देवो सफल ठे, अने अचेतन प्रति जे उपदेश देवो ते फोकटनो प्रयास ठे. कह्युं ठे के, वन-मां जइ रोवुं अने शवना शरीरने मर्दन करवुं कुतरानी पुंठडीने नमाव-वी, बेहराने कानमां जइ कहेवुं, जमीनपर कमल वाववुं; उपर जूमिपर खांबा कालसुधि वरसादनुं पडवुं, अंध पासे मुखमंडन करवुं, अने मूर्ख ने कहेवुं, ते सघलुं निरर्थक ठे. हवे कुदेवनुं लक्षण कहे ठे.

ये स्त्रीशस्त्राक्षसूत्रादि रागाद्यंककलंकिताः ॥

निग्रहानुग्रहपरास्ते देवाः स्युर्न मुक्तये ॥ ६ ॥

अर्थः—जे देवो, स्त्री, हथियार, तथा मालाआदिकथी, राग, द्वेष अने मोहरूपी कलंकवाला ठे, तथा वली जेउं, निग्रह (नाश) अने अनुग्रह (कृपा)मां तत्पर ठे, ते देवो मोक्ष माटे थता नथी.

टीकाः— स्त्री एटखे कामिनी, शस्त्र एटखे त्रिशूल आदिक, तथा जप-माला अने आदि शब्दथी, नाटक, अट्टहास (खडखड हसवुं ते) वि-गेरे ग्रहण करवां; ते चिहोना कलंकथी दूषित थएला देवो; कारण के,

स्त्री रागानुं चिह्न ठे. अने जे बीतराग होय, ते स्त्रीनो संगी न होय, छे-
षविनानो जे होय, ते शस्त्रने धारण न करे, तेम मोहविनानो माणस
विस्मरणना चिह्नरूप जपमालाने शा माटे ग्रहण करे? एवी रीतें राग,
छेष, अने मोहथी सर्वे दोषो आवी जाय ठे, कारण के सघला दोषोना
तेउ मूलरूप ठे. अने निग्रह एटले वधबंधन, अने अनुग्रह एटले वरदान
आदिक; अने ते बन्ने रागछेषनां चिह्नो ठे; माटे एवा दोषोवाला देवो
मुक्ति देनारा थता नथी; अने जो एवा देवोने मोक्ष देनारा मानियें, तो
क्रीडा आदिक करनार प्रेत पिशाचोने पण मुक्तिदायकपणुं कोण अटका-
वी शकशे.? हवे मुक्तिना निमित्तपणांना अज्ञावनेज देखाडे ठे.

नाट्यादृहाससंगीता द्युपप्लवविसंस्थुलाः ॥

लंजयेयुः पदं शांतं प्रपन्नान् प्राणिनः कथं ॥ ७ ॥

अर्थः— नाट्य, अदृहास, संगीत आदिक पराजवोथी विसंस्थुल (अ-
स्थिर) थएलाउं, पोताने आश्रित थयेला प्राणिउने शी रीतें मोक्ष पद-
मां प्राप्त करी शके. ?

टीकाः— अहीं “शांतपद ” एटले मोक्षपद जाणुं कारण के ते संसा-
रना उपद्रवो विनानुं ठे. माटे तेने शांत पद कहेलुं ठे. एवा मोक्ष प्रत्ये,
नाट्य, अदृहास, गायन इत्यादि दोषोथी, पोते हालहवाल थएला देवो,
पोताने आश्रित, एवा बीजा माणसोने शी रीतें प्राप्त करी शके? कार-
ण के, एरंडनुं वृक्ष, कंठ कटपवृक्षनी तोले आवी शके नहीं. माटे, राग,
छेष, तथा मोह आदिक दोषोथी रहित एवा एक जिनेश्वर प्रभुज मोक्ष
देनारा ठे. कारण के, शंकर ब्रह्मा तथा विष्णु, सर्वज्ञ अने नीरागी नथी
कारण के, तेउनी वृत्ति एक प्राकृत माणसथी पण असमंजस ठे कार-
ण के स्त्रीनो संग, कामीपणुं जणावे ठे, हथीयारनो संग्रह छेपीपणुं ज-
णावे ठे, जपमाला मोहपणुं जणावे ठे, तथा कमंडल अपवित्रपणुं जणा-
वे ठे. वल्ली महादेवने पार्वती, ब्रह्माने सावित्री, विष्णुने लक्ष्मी, इंद्रने
इंद्राणी, सूर्यने रत्नादेवी, चंद्रने दक्षात्मजा (रोहिणी) बृहस्पतिने तारा,
अग्निने स्वाहा, कामने रति, तथा यमने धूमोर्णा नामें स्त्री ठे; एवी रीतें.
सघला देवो स्त्रियोवाला ठे. वल्ली ते सघलाउने शस्त्रोनों संबंध ठे, ते मो-

હું વિશ્વસિત (ચેષ્ટિત) છે, માટે એવા દેવો દેવપણને કેમ પામે ? મો-
હથી શૂન્ય કહેનારા બુદ્ધને પણ દેવપણું ઘટે નહિં. એવી રીતે પ્રમાણ સિ-
દ્ધિનું શૂન્યપણું હોતે ઠટે શૂન્યવાદિની કથા પણ વૃથા છે. વલી પ્રમાણનું
ઠતાપણું હોતે ઠટે, પ્રમાણવિના પરની પણ શૂન્યસિદ્ધિ થઈ શકે નહિં,
ત્યારે પોતાના પક્ષની તો સિદ્ધિ જ શી રીયે થાય ? વલી સર્વ જાવમાં તેહ
(બુદ્ધલોકો) ક્ષણિકપણું માને છે, ત્યારે સાધક પ્રાણીને ફલની સાથે
સમાગમ શી રીતે થાય ? વલી એમ દાકણિવાદથી હિંસા કરનારને હિં-
સકર્ષણું પણ કેમ ઘટી શકે ? તેમ સ્મૃતિ પણ પ્રત્યજિજ્ઞાતના વ્યવહારની
કરનારી કેમ થાય ? વલી કૃમિથી જરેલાં પોતાનાં શરીરને વાઘણપ્રત્યે
આપી દેતા, એવા દેયાદેયના વિવેકવિનાના બુદ્ધની દયા પણ કેવી વિચિત્ર
જ્ઞાતની છે ! ! ! વલી પોતાના જન્મ વચ્ચે, પોતાની જ માતાનાં ઉદરને ફા-
ડનારા, તથા માંસ ખાવાનો ઉપદેશ દેનારા બુદ્ધને દયા શાની કહેવાય ?
જે કપિલદેવ પ્રકૃતિના ધર્મને નિરર્થક રીતે જ્ઞાન કહે છે, એવી રીતના
નિર્ગુણી, ક્રિયાવિનાના, તથા મૂઢને દેવ શી રીતે કહી શકાય ? વલી ગ-
ણપતિ, સ્કંદ, કાર્તિકસ્વામી, પવન, આદિક દોષોયુક્ત છે, તો તેમને પણ
શી રીતે દેવ કહી શકાય ? વલી જે ગાય, પશુ છે, વિષ્ટા સ્વાય છે, પોતા-
ના જ પુત્રને જરતાર તરિકે ગ્રહણ કરે છે તથા પ્રાણિને શિંગડાં આદિ-
કથી મારે છે, તે ગાય પણ કેમ વંદનીય, કહેવાય ? વલી તેણીને દૂધ આ-
પનારી માનીને જો વંદનીય ઠરાવીયે, તો જૈસને શા માટે વંદનીય ન મા-
નિયે ? કારણ કે, ગાયમાં કંઈ જૈસ કરતાં વિશેષ દેખાતું નથી. વલી તે
ગાયને જો સઘલા તીર્થ દેવ, અને ક્ષણિક સ્થાનક રૂપ માનો, તો તે
ગાયનું વેંચાણ, નાશ આદિક કેમ થાય છે ? વલી જેઝયે, મુશલ, ઝલૂઝલ,
તુલો, દેહલી, ધીપલો, પાણી, લીંબડો, આકડો શ્યાદિને દેવરૂપ કહે-
લા છે, તે માણસોમાંથી કોણે તેને તજ્યા છે ? હવે ગુરુનું લક્ષણ કહે છે.

મહાવ્રતધરા ધીરા જૈદ્ધમાત્રોપજીવિનઃ ॥

સામાયિકસ્થા ધર્મોપદેશકા સુરવોમતાઃ ॥ ૬ ॥

અર્થઃ—મહાવ્રતને ધરનારા, ધીર, જિજ્ઞામાત્રપર આજીવિકા ચલાવના-
રા, સામાયિકમાં રહેલા, તથા ધર્મનો ઉપદેશ કરનારાને ગુરુ માનેલા છે.

टीका:— अहिंसादिक महाव्रतने धरनारा; अने धीर, षट्छे आप-
त्तिर्मां विकलता विनाना, कारण के धैर्यपणार्थी अखंडित महाव्रतने
धारण करी शके ठे. एवी रीतें मूलगुणोनुं धारवापणुं कहीने हवे उत्तर
गुणोनुं धारवापणुं कहे ठे. लोकोपासेधी अन्न, पाणी, तथा धर्मोनां उप-
करण लइने ते पर आजीविका चलावनार; पण धन, धान्य, सोनुं, गाम,
के नगरने ग्रहण करे नहीं; हवे मूलगुण अने उत्तर गुणनां धारण कर-
वानां कारणभूत गुणने कहे ठे. सामायिकमां रहेनारा, “सम,” षट्छे
रागद्वेष रहित आत्मा, अने तेने ज्ञानादिक गुणोनी जे प्राप्ति ते सामा-
यिक कहेवाय, तेमां रहेनारा; अने एवी सामायिकमां रहेनार मुनि मू-
लोत्तरगुणवाला चारित्रने पालवाने समर्थ ठे. हवे उपरनां लक्षणो तो स-
घला साधुर्जने सरखां होय ठे, अने गुरुनुं असाधारण लक्षण तो तेजनुं
धर्मोपदेशकपणुं ठे. संवर अने निर्जरारूप, यति अने श्रावक संबंधि धर्म
नो जे उपदेश करे, ते धर्मोपदेशक कहेवाय. वली सद्भूत (सत्य तत्त्वो-
वालां) शास्त्रोनो जे अन्यास करे, ते “गुरु” कहेवाय.

हवे कुगुरुनुं लक्षण कहे ठे.

सर्वाजिलाषिणः सर्वज्ञोजिनः सपरिग्रहाः ॥

अब्रह्मचारिणो मिथ्योपदेशा गुरवो न तु ॥ ९ ॥

अर्थ:— सर्व इष्टार्थ राखनारा, सघलुं खानारा, परिग्रहधारी, ब्रह्मचर्य
नहि पालनार, तथा मिथ्या उपदेश करनारार्जने गुरु नहिं जाणवा.

टीका:— स्त्री, धन, धान्य, सुवर्ण, खेतर, घर, ढोर इत्यादि राखनारार्ज
सर्वाजिलाषिर्ज कहेवाय; तथा मद्य, मांस, अनंतकाय आदिकनुं ग्रहण
करनारा “सर्वज्ञोजी” कहेवाय. तथा पुत्र, स्त्री आदिकनी साथे रहेना-
रा सपरिग्रह कहेवाय. अने तेथीज तेजने अब्रह्मचारीपणुं आवी जायठे.
तो पण अब्रह्मनुं महादोषपणुं देखाडवा माटे जुहुं “अब्रह्मचारिनुं” वि-
शेषण आपेसुं ठे. हवे कुगुरूपणानुं असाधारण कारण कहे ठे; ते ए के ते-
ज “मिथ्योपदेशी” ठे; षट्छे प्रमाणपुरुषना उपदेश रहित, तेजनुं धर्म
कथन ठे. माटे पचार्जने गुरु कहेवाय नहीं; अहीं शंका करे ठे के, जो

કદાચ તેહમાં ધર્મોપદેશનું દેવાપણું હોય, તો પઠી પરિગ્રહના રહિતપણાના દોષોને જોવાની શી જરૂર છે? તેને માટે કહે છે.

પરિગ્રહારંજમગ્ના સ્તારયેયુઃ કયં પરાન્ ॥

સ્વયં દરિડોન પરમીશ્વરીકર્તુમીશ્વરઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- પરિગ્રહના આરંજમાં મગ્ન થઈલાઈ પરને શી રીતે તારી શકે? કારણ કે, જે માણસ, પોતેજ દરિડી હોય, તે બીજાને શી રીતે શ્રીમંત કરી શકે?

હવે ધર્મનું લક્ષણ કહે છે.

દુર્ગતિપ્રપત્તપ્રાણિ ધારણાધર્મ ઉચ્યતે ॥

સંયમાદિદશવિધઃ સર્વજ્ઞોક્તોવિમુક્તયે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણિને ધારણ કરે, તે ધર્મ કહેવાય; અને તે સંયમાદિક દશ પ્રકારનો, સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞ કહેલો ધર્મ, મોક્ષ માટે થાય.

ટીકા:- દુર્ગતિ એટલે નરક અને તિર્યંચ રૂપ, ગતિમાં પડનારા પ્રાણિને જે ધારી રાખે, એટલે ત્યાં જતાં અટકાવે તે “ધર્મ” કહેવાય. વહ્ની જે નર, દેવ, તથા મોક્ષગતિમાં જંતુને ધારણ કરે, તે પણ “ધર્મ” કહેવાય. અને તે ધર્મ હવે જેનું વર્ણન કરવામાં આવશે, એવા સંયમ આદિક દશ પ્રકારનો છે; અને તે પણ સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞ કહેવાથી મોક્ષ માટે થાય છે. અને બીજા દેવોયેં તો સર્વજ્ઞપણા વિના ચલાવેલો ધર્મ પ્રમાણ રૂપ નથી; હવે અહીં વાદી શંકા કરે છે કે, સર્વજ્ઞનાં વચનોનો અજ્ઞાવ હોવાથી પણ, પુરુષવિના કહેલા ધર્મનું (વેદવાક્યોનું) તો પ્રામાણિકપણું ઘટી શકે છે. કારણ કે પ્રેરણા (એટલે વેદોનું પ્રેરકવાક્ય) છે તે, જૂત, જવિષ્ય, વર્તમાન, સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ, વ્યવહિત, વિપ્રકૃષ્ટ વિગેરે અર્થોને જણાવવાને સમર્થ છે; પણ હિંદ્રિયો કંઈ જણાવવાને સમર્થ નથી. વહ્ની તે વૈદિક ધર્મ, અપૌરુષેય હોવાથી પુરુષ સંબંધિ દોષોનો તેમાં પ્રવેશ નહિ થવાથી પણ પ્રમાણરૂપ છે, કહ્યું છે કે, શબ્દ, જ્યાં સુધિ બોલનારને આધીન છે, ત્યાંસુધીજ તે દૂષિત થઈ શકે છે, અને તે દોષનો અજ્ઞાવ ગુણવાનના સુખથી પણ ક્વચિત્ થઈ શકે છે. અને તેવાં વચનોમાં દોષની સંક્રાંતિ (અસર)નો પણ અજ્ઞાવ છે, અથવા કહેનારનો અજ્ઞાવ માનસે હોય, આધ્ય-

रहित दोषो रही शकता नहीं. वली पुरुषसंबंधि बनावटमां दोष, अदो-
षनो विचार थाय, पण वेदमां तो कर्त्तानोज अज्ञाव होवाची अमोने दो-
षनी शंकाज नहीं. आ सघलुं वादिनुं कहेवुं ठे. हवे तेनो उत्तर आपे ठे.

अपौरुषेयं वचन, मसंज्ञवं जवेद्यदि ॥

न प्रमाणं जवेद्याचां, ह्याप्ताधीना प्रमाणता ॥ १२ ॥

अर्थ:- पुरुषविनानुं वचनज असंज्ञवित ठे, अने कदाच होय, तो
पण ते प्रमाण नहीं; कारण के, वचनोनी प्रमाणता आसने (यथार्थ
वक्ताने) आधीन ठे,

टीका:-पुरुषे स्थान, करण (इन्द्रिय) आदिकना अजिघातची बो-
खेवुं वचन पौरुषेय कहेवाय. अने स्थान करण विनानुं जे वचन ते अ-
पौरुषेय, ते परस्परविरुद्ध ठे. अने तेथी ते आकाशना परमाणुनी पेठे
असंज्ञवित ठे. तेम ठतां अमूर्त्तनुं अदर्शन कहेवुं ते पण प्रमाण न हो-
वाने लीधे युक्त नहीं. ताली आदिकची यता शब्दना श्रवणने जो प्र-
माण गणियें, तो ते पण युक्त नहीं; कारण के, तेम मानवामां पण तेनी
कोश्यी पण उत्पत्ति सिद्ध थाय ठे; माटे एम ताली आदिकची शब्दनी
उत्पत्ति मानवामां तो उलटो अपौरुषेयपणाने दोष आवे ठे. कारण के,
जेम एक शब्द माटे ज्यारे स्थान करणनी जरूर पडी, त्यारे तेना जेवा
बीजा शब्दो माटे पण तेनी जरूरीयात ठे. वली गृहस्थें दहीनी मटकी
जोवा माटे करेलो दीवो, त्यां रहेला पुढलाने पण देखाडी आपे ठे.
माटे एवी रीतें वचनने अपौरुषेयपणुं घटतुं नहीं. वली जो अप्रामाणिक
पणानी टेवना बलची आकाशादिकनी पेठे शब्दने अपौरुषेय पणुं मानियें,
तो पण ते प्रमाण न थाय. कारणके यथार्थ वक्तानांज वचनो प्रमाण ठे.
कारण के शब्दो ज्यां सुधि कहेनारने आधीन होय, त्यां सुधि गुणवाला
होय; पण दोषयुक्त बोलनारने तो गुणो नो अज्ञाव ठे; माटे एवा अ-
पौरुषेय वचनमां तो गुणोने दाखल थवानो पण अज्ञाव ठे. अथवा क-
हेनारविना गुणो आश्रयविना रही शक्ता नहीं. वली आ वचनोमां गुणो
ठे के, नहि ? ते पण पौरुषेय वचनमां जोवानुं ठे, पण वेदमां तो कर्त्ता-
नोज अज्ञाव ठे, तो तेसां गुणो होय, एवी अमोने शंका पण गती नहीं.

૧૧૭ પદ્ધતી રીતે અસંજ્ઞવ પદ્ધતી અબૌરુપેય વચનનો અજાણ કહીને, અસ-
ર્થે રચેલા ધર્મનું અપ્રામાણિકપણું કહે છે.

મિથ્યાદૃષ્ટિનિરામ્નાતો, હિંસાદ્યૈઃ કલુષીકૃતઃ ॥

સ ધર્મ ઇતિ વિત્તોપિ, જવભ્રમણકારણં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— મિથ્યાદૃષ્ટિ ઇટલે હરિ, હર, બ્રહ્મા, કપિલ, બુદ્ધ, આદિકે પ્ર-
રુપેલો ધર્મ, જો કે મુગ્ધબુદ્ધિનું પ્રતિ પ્રસિદ્ધ છે, તો પણ, તે હિંસાદિ-
કથી કલુષિત હોવાથી જવમાં જમાવવાનો હેતુચૂત છે, કારણ કે, તેના
બનાવેલા આગમો હિંસાદિકથી દૂષિત થયેલા છે. હવે, કુદેવ, કુગુરુ તથા
કુધર્મનો આદેષ સહિત પ્રતિદેષ કરે છે.

✓ સરાગોઽપિહિ દેવશ્ચેત્, ગુરુરબ્રહ્મચાર્યપિ ॥

કૃપાદીનોપિ ધર્મઃ સ્યાત્, કષ્ટં નષ્ટં દહા જગત્ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—જો દેવ, રાગ, દ્વેષ અને મોહસહિત હોય, ગુરુ, અબ્રહ્મ સેવનાર,
તથા ઉપસદ્ગુણથી મૂલોત્તરગુણરહિત હોય, તો અરેરે !!! તેવા દેવ, ગુરુ
અને ધર્મને જગતને હુર્ગતિ આપવાથી તેનો નાશજ કર્યો છે. (એમ સમજવું)

હવે પદ્ધતી રીતે, કુદેવ, કુગુરુ, તથા કુધર્મને ઠોડવાથી સુદેવ, સુગુરુ,
અને સુધર્મને અંગીકાર તે કરવારૂપ જે સમ્યક્ત્વ તે, આત્મપરિણામરૂપ
છે, તે આપણા ઠગ્ગસ્થ આદિકને પ્રત્યક્ષ નથી. પણ કેવલ લિંગથીજ જ-
ણાય છે, હવે તે લિંગો દેખાડે છે.

શમસંવેગનિર્વેદા, નુકંપાસ્તિક્વલક્ષણૈઃ ॥

લક્ષણૈઃ પંચજ્ઞિઃ સમ્યક્, સમ્યક્ત્વમુપલક્ષ્યતે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— સમતા, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા, અને આસ્તા, એ પાંચ લક્ષ-
ણોવાળું સમકિત સારી રીતે ઊલ્લેખી શકાય.

ટીકા:— શમ, ઇટલે સમતા અનંતાનુબંધિ કષાયના અનુદયથી સ્વા-
જાવિક રીતે થાય છે, અથવા કષાયનાં પરિણામરૂપ કડવાં ફલોને જો-
વાથી થાય છે, વહી કેટલાકો ક્રોધની સ્વરજનો, તથા વિષયની તૃષ્ણાનો
જે ઉપશમ તેને પણ સમતા કહે છે. કારણ કે, સમકિતી અને સાધુની
ઉપાસના કરનાર માણસો, ક્રોધની સ્વરજથી તથા વિષયની તૃષ્ણાથી શી
રીતે બપલ થઈ શકે. હવે અહીં શંકા કરે છે કે, જો ક્રોધની સ્વરજ

तथा विषयनी तृष्णाना उपशमने समता मानिबैं तो अपराधी अने नि-
रपराधि उपर क्रोध करता एवा, तथा विषयतृष्णामां आसक्त रहेखा,
एवा कृष्ण अने श्रेणिक आदिकने समता केम संजवे ? अने जो सम-
ता न होय तो सम्यक्त्वनो पण संजव नहिं थाय. हवे ते शंकांनुं सन्ना-
धान करे ठे के, लिंगी समकित होते ठते तेमां लिंगोनुं अवश्य होवुं जोइ-
यें, एवो कांइ नियम नथी कारण के. छुहारना घरमां धुंवाडा विनानो पण
अग्नि देखाय ठे; तेमज राखथी ठांकेला अग्निमां धुंवाडानो लेशमात्र पण
होतो नथी. पण आटलो तो नियम ठे के, सुपरीक्षित लिंगो होय; माटे
एवी रीतें कृष्णादिकने, संजवलन कषायना उदयथी क्रोधनी खरज, तथा
विषयनी तृष्णा इती; कारण के केटलाक संजवलन कषायो पण तीव्र-
पणाथी अनंतानुबंधी सरखा विपाकवाला होय ठे; हवे संवेग एटले मो-
हनो अजिलाष. कारण के समकितवंत प्राणी चक्रवर्ति इंद्र आदिकनां
वीषयसुखने दुःखरूप मानतो थको मोक्षसुखनेज सुखरूप मानेठे. हवे
निर्वेद एटले जवथी वैराग्य. कारण के समकिती प्राणी दुःखदायी एवा
जवरूपी केदखानामां कर्मरूपी कोटवालथी दुःखित थयो थको, तेमांथी
बुटवाना उपायने करवाने असमर्थ थयो थको, ममतारहित दुःखथी
खेदित थयो थको रहेठे. केटलाको तेउ बन्नेनो (संवेग निर्वेदनो) उ-
खटासुखटो पण अर्थ करे ठे. हवे अनुकंपा एटले दुःखीने स्वार्थ बिना
दुःखमांथी ढोडाववानी इहा. कारण के स्वार्थनी करुणा तो बाध आदिक-
ने पण पोतानां बच्चांजनी रक्षामाटे होय ठे. ते अनुकंपाना बे जेदो ठे.
द्रव्यथी अने जावथी. द्रव्यथी एटले शक्ति प्रमाणे दुःखीने दुःखथी ढो-
डाववुं ते; अने जावथी हृदयमां कोमलता लाववी ते. (अथवा प्रकारां-
तरें जीवने धर्म पमाडवानी बुद्धि ते जाव अपुकंपा) हवे आस्तिकपणुं
एटले, जिनेश्वरनां कहेलां तत्वमां शंका कंखारहित करवानी बुद्धि. का-
रण के, आस्तिकपणुं ते सम्यक्त्वनुं लिंग ठे.

शम एटले सुपरीक्षित बोलनारनां करेलां आगमोनां तत्वोमां आग्र-
ह राखी, मिथ्यात्विनां तत्वोना आग्रहनो उपशम करवो ते. कारण के
जे असत्त्वने तजीने तत्वने ग्रहण करे ते समकीती कहेवाय. संवेग एटले
जारे गतिठमां यतां दुःखोथी जय राखीने, तेनी शांतिमाटे जे, धर्मेने अ-

નુસારું તે. અને નિવેદ એટલે કામગોનોને આ લોક તથા પરલોકમાં પણ દુઃખના ફેલુ જાણી, તેનો ત્યાગ કરવો તે. અને અનુકંપા એટલે સઘડા જીવો સુખના અર્થી, અને દુઃખનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છાવાલા છે, એમ જાણી તેમનાપર દયા કરવી તે અનુકંપા. આસ્તિકતા એટલે જિનેશ્વરે કહેલા, જીવ તથા પરલોક આદિક અર્તીન્દ્રિય પદાર્થો ધરા છે, એમ માનવું તે. માટે તે પાંચે લક્ષણોથી સમ્યગ્દર્શન ઝલ્લવી શકાય છે.

હવે સમકીતનાં લિંગો કહીને, (પાંચ) ચૂષણો કહેશે.

સ્થૈર્યં પ્રજાવના જ્ઞાતિઃ કૌશલં જિનશાસને ॥

તીર્થસેવા ચ પંચાસ્ય ચૂષણાનિ પ્રચક્ષતે ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:- જિનશાસનમાં સ્થિરતા, પ્રજાવના, જ્ઞાતિ, વિચક્ષણતા, તથા તીર્થની સેવા એ પાંચ સમકીતનાં ચૂષણો છે.

ટીકા:- સ્થૈર્ય એટલે જિનશાસનથી ચલિત થયેલા પર જીવને સ્થિર કરવો, તથા પોતે અન્ય દર્શનીની ક્લદ્ધિ જોડને ચલાયમાન ન થવું તે. પ્રજાવના આઠ પ્રકારની છે; તેના સ્વામિ નીચે પ્રમાણે. પેહેલો “પ્રાવચનિક” એટલે અંગોપાંગાદિક શાસ્ત્રોનો જાણનાર. બીજો ધર્મકથા કહેનાર એટલે “ધર્મકથી” ત્રીજો “વાદી” એટલે, વાદી પ્રતિવાદી, સત્ય અને સત્યાવાલી ચતુરંગી સત્યામાં, પ્રતિપક્ષને હરાવીને પોતાના પક્ષને સ્થાપન કરનાર. ચોથો “નૈમિત્તિક” એટલે ત્રૈકાલિક જ્ઞાનવાલાં શાસ્ત્રોને જાણનાર અથવા જાણનાર. પાંચમો “તપસ્વી” એટલે અઠમ આદિક તપ કરનાર. ષષ્ઠો “વિદ્યાવાન” એટલે પ્રજ્ઞાતિ આદિક વિદ્યાદેવિયો જેને સહાય છે તે. સાતમો “સિદ્ધ” એટલે અંજન, પાદલેપ, તિલક, ગોલી, તથા વૈક્રિય આદિક લલ્લિવાલો તે સિદ્ધ કહેવાય. આઠમો “કવિ” એટલે ગદ્યપદ્યાત્મક ગ્રંથ રચનાર. તે આઠે દેશ કાલને યોગ્ય જિનશાસનની પ્રજાવના કરનારા છે. તેઓનું કાર્ય તે પ્રજાવના નામનું બીજું ચૂષણ જાણવું. હવે જ્ઞાતિ એટલે અધિક ગુણીનો વિનય કરવો તે. એટલે તે આવતે ઠતે યજ્ઞ થવું, હાથ જોડવા; આસન આપવું, વંદના કરવી, પઠવાડે મુકવા જવું इत्यादि આઠ પ્રકારનો વિનય કરવો; તથા વૈયાવઢ કરવી, એટલે આચાર્યોપાધ્યાય આદિક દશેની અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્ર, ઔષધ આદિકથી જે વૈયાવ-

ठ करवी ते; ते प्रक्ति नामें त्रीजुं नूषण जाणवुं. हवे कौशल एटखे जेम अनार्यदेशमां रहेला आर्द्रकुमारने श्रेणिक राजाना पुत्र अजयकुमारें विचक्षणतार्थी प्रतिबोध्यो; तेवी कौशलता ते चोथुं कौशल नामें नूषण जाणवुं. हवे तीर्थ बे प्रकारनुं. एक द्रव्य तीर्थ अने बीजुं जाव तीर्थ, ज्यां तीर्थकरनां जन्मादिक कल्याणक थयां होय, ते क्षेत्रने द्रव्यतीर्थ जाणवुं; तथा चतुर्विध संघ, अने प्रथम गणधर ते जावतीर्थ जाणवां, तेनी सेवा ते तीर्थसेवा नामें पांचमुं नूषण जाणवुं.

हवे समकीतनां पांच दूषणो कहे ठे.

शंकाकांक्षा विचिकित्सा, मिथ्यादृष्टिप्रशंसनम् ॥

तत्संस्तवश्च पंचापि, सम्यक्त्वं दूषयंत्यलं ॥ २७ ॥

अर्थ:- शंका, कंखा, दुगंठा, अथवा फलसंदेह, मिथ्यादृष्टिनी प्रशंसा, तथा मिथ्यादृष्टिनो परिचय ए पांचे दोषो समकीतने दूषित करे ठे.

टीका:- शंका बे प्रकारनी; देशथी अने सर्वथी, सर्वथी, एटखे धर्म ठे, के नहीं ? एवी जे शंका, ते सर्वथी शंका जाणवी. अने धर्म मान्येठते पण, जीवादिक पदार्थो सर्वव्यापक ठे के देशव्यापक ठे, इत्यादि जे शंका ते देशथी शंका जाणवी. आ वन्ने प्रकारनी शंका सम्यक्त्वने दूषण लगाडे ठे. कारण के, सघळा पदार्थो केवलीगम्य ठे; आपणे ठगस्थ होवाथी ते मने जाणी शकता नथी, अने ते आसनां वचनो होवाथी संदेह करवा लायक नथी. तो पण मोहना वशथी थयेली शंकाने अटकाववी ते मुश्केल ठे. सूत्रना एक अक्षरनी अरुचि करनारने पण मिथ्यादृष्टि कहेलो ठे. माटे शंका न करवी. हवे कंखा एटखे कुदर्शननी वांठा. ते पण देशथी अने सर्वथी, एम बे प्रकारनी ठे; सघळा पाखंडि धर्मनी वांठारूप, सर्वथी कंखा जाणवी. अने एकेक अन्य दर्शननी वांठारूप, देशकंखा जाणवी. जेम बुद्धे स्नान, पान, आञ्जादन, शयनीय इत्यादिनां सुखवालो धर्म कहेलो ठे, एम कहेवुं ते देशकंखा जाणवी. माटे एवी रीतनी देशथी अने सर्वथी जे कंखा करवी ते सम्यक्त्वने दूषण करनारी ठे. हवे विचिकित्सा एटखे चित्तनो विप्लव, जेमके तप आदिक करवां ते वेळुना कोलीया जेवां, अने तेनुं फल तो मखे के, न मखे, इत्यादि जे विचारवुं, ते विचि-

કિત્તસા કહેવાય, અને તે પણ સમ્યક્ત્વને દૂષિત કરે છે. શંકા અને વિ-
ચિકિત્સામાં જોકે તફાવત જેવું નથી જણાતું, તોપણ શંકા છે તે, દ્રવ્ય-
ગુણના વિષયવાલી છે, અને વિચિકિત્સા તે ક્રિયા વિષયવાલી જાણવી.
અથવા વિચિકિત્સા એટલે મુનિનાં મલમલિન ગાત્રો देखી હુગંઢા કરવી
તે. હવે ચોથો દોષ મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા, એટલે જિનાગમથી વિપરીત દ-
ર્શનીત્વની પ્રશંસા કરવી તે. તેના બે ખેદો. સર્વથી તથા દેશથી. સર્વથી,
એટલે સઘણાં દર્શનોને યુક્તિવાલાં કહેવાં તે. અને દેશથી, એટલે અન્ય-
થવા એકનાં દર્શનને તત્ત્વવાહું માનવું તે. બન્ને જાતની મિથ્યાત્વની પ્રશંસા
સમ્યક્ત્વને દૂષણ લગાડનારી છે. હવે પાંચમો દોષ મિથ્યાત્વિત્વનું સંસ્તવ
એટલે તેત્વનો પરિચય કરવો તે, કારણ કે મિથ્યાત્વિત્વના પરિચયથી, તે-
ત્વની ક્રિયા દેખવાથી, તથા પ્રક્રિયા સાંજલવાથી, સમકીર્તિત્વને પણ દૃષ્ટિ
વિપર્યાસ થાય છે; ત્યારે મંદબુદ્ધિની તો વાતજ શી કરવી ? માટે તે મિથ્યા-
ત્વિત્વનો પરિચય પણ સમ્યક્ત્વને દોષિત કરનારો છે. એવી રીતે ઉપર કહેલા
ગુણોવાલા, તથા દૂષણરહિત સમ્યક્ત્વને, દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાલ તથા જાવની
સામગ્રીપૂર્વક, ગુરુની પાસે વિધિપૂર્વક અંગીકાર કરીને શ્રાવકો પાસે છે.

હવે મિથ્યાત્વ મોહનીમાં રહેલો પ્રાણી, એક કોડાકોડી સાગરોપમમાં
પટ્યોમનો અસંખ્યાતમો જાગ જાણી, એવી આયુર્વર્જિત સાતે કર્મની સ્થિતિ
જ્યારે રાખે, ત્યારે તેને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય, અને તેમાંથી પૃથક્ત્વ,
પટ્યોપમ, (એટલે બેથી નવ પટ્યોપમ સુધીની) સ્થિતિ જ્યારે ઊઠી થાય
ત્યારે જીવને દેશવિરતિ પ્રાપ્ત થાય, એવી રીતે અણુવ્રતના મૂલરૂપ સમ્ય-
ક્ત્વનું વર્ણન કર્યું.

હવે પાંચ અણુવ્રતોનું સ્વરૂપ કહેઠે.

વિરતિં સ્થૂલહિંસાદે, દિવિધત્રિવિધાદિના ॥

અહિંસાદીનિ પંચાણુ, વ્રતાનિ જગદુર્જિનાઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— મન, વચન, અને કાયાથી, કરવું નહીં, કરાવવું નહીં; એવી
૭ ખેદે, સ્થૂલ હિંસાદિકથી જે વિરમવું, તેને જિનેશ્વરોયે, પાંચ અણુ-
વ્રતો કહેલાં છે.

ટીકા:—સ્થૂલ હિંસા, એટલે મિથ્યાત્વિત્વ માનેલી અથવા, ત્રસ જી-

ગોની હિંસા અને ઉપલક્ષણથી નિરપરાધી જીવોને સંકલ્પપૂર્વક મારવા તે. અને આદિ શબ્દના ગ્રહણથી સ્થૂલ એવું અનૃત (જૂઠું બોલવું તે) ચોરી, અબ્રહ્મચર્ય, તથા પરિગ્રહોનું પણ ગ્રહણ કરવું. તે પાંચેથી જે ચિ-રમવું; તેને જિનેશ્વરોએ પાંચ આણુવતો કહેલાં છે. તે વિરતિ મન, વચન, અને કાયાથી કરાવવા, તથા કરવારૂપ ગ્રહણ કરવી, અહીં અનુમોદનાનો જાંગો દાખલ કર્યો નથી; તેનું કારણ એ કે, ગૃહસ્થોને પુત્રાદિક સંબંધિ પરિગ્રહની અનુમોદના હોય, તેથી તેનો અત્ર નિષેધ કર્યો છે. અન્યથા ગૃહસ્થો તથા સાધુઝં એક સરખા થઈ જાય, હવે અહીં શંકા કરે છે કે, જગવાને આગમમાં ગૃહસ્થને ત્રિવિધે ત્રિવિધે પણ પચ્ચાણ કહેલું છે, તે ઠતાં અહીં અનુમોદનાનો જાંગો કેમ ગ્રહણ નથી કરતા? તેને માટે કહે- છે કે, જે ગૃહસ્થ દીક્ષા લેવાને તત્પર થયેલો, પડિમાધારી હોય, તે ત્રિ-વિધે ત્રિવિધે પચ્ચાણ કરી શકે છે, અથવા સ્વયંજૂરમણ સમુદ્રમાં રહેલા મત્સ્યઆદિકના માંસનું પણ ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચાણ કરી શકાય છે, (કારણ કે તે માંસ મલવાનો અસંજવ છે.) માટે તે ત્રિવિધ ત્રિવિધનો પાઠ અલ્પવિષયવાલો છે, પણ દ્વિવિધ ત્રિવિધનો પાઠ તો બાહુલ્યવિષ-યવાલો જાણવો.

હવે ત્રિવિધ ત્રિવિધ, ઇટલે મન, વચન, કાયાથી કરવા, કરાવવા તથા અનુમોદવારૂપે લેખતાં તેના ઝંગણપચાસ જાંગા થાય છે, અને તેના અણે કાલને લેખે એકસોને સડતાલીશ જાંગા પ્રાપ્ત છે. તેમાં અતીત કા-લના નિંદારૂપને, વર્તમાન કાલના સંવરરૂપે, અને અનાગત કાલના પ-ચ્ચાણ રૂપે છે. એવી રીતે સામાન્યપણાથી હિંસાદિકને ગોચર એવી વિરતિને દેખાડીને, હવે તેનું વિશેષ સ્વરૂપ દેખાડતા થકા કહે છે.

પંગુકુષ્ટિકુણિત્વાદિ, દૃષ્ટ્વા હિંસાફલં સુધીઃ ॥

નિરાગ્રસજંતૂનાં, હિંસાં સંકલ્પતસ્ત્યજેત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:- બુદ્ધિમાન્ માણસે, પાંગલાપણું, કુષ્ટિપણું, તથા હાથ આદિ-કનું તુઠાપણું, તે સઘલાને હિંસાનાં ફલરૂપે જોડને, નિરપરાધી એવા ત્રસ જીવોની સંકલ્પપૂર્વક હિંસાને તજવી જોઈયે.

ટીકા:- પાંગલો ઇટલે, પગ હોય ઠતાં જે ચાલવાને અસમર્થ હોય તે

અને ઉપલક્ષણથી નીચલી કાયના તમામ દોષોવાલો. કુદી ઇટલે જાં-સડીનાં રોગવાલો, અને ઉપલક્ષણથી અનેક પ્રકારના રોગોવાલો, અને કુણિ ઇટલે કંઠિત હાથવાલો, અને ઉપલક્ષણથી શરીરના ઉપલા જા-મોમાં દૂષણોવાલો, તે સઘલાંતને શાસ્ત્રથી હિંસાનાં ફલરૂપ જાણીને, બુદ્ધિમાન્ માણસેં તે હિંસાને તજવી. હિંસા કોની તજવી ? તે હવે દે-સાહે છે. બેઈંડ્રિયાદિક નિરપરાધી ત્રસ જીવોની સંકલ્પપૂર્વક હિંસા ત-જવી. પણ અપરાધીયોની હિંસા તજવાનો નિયમ નથી. ત્રસ શબ્દથી ઇ-કેંડ્રિય જીવની હિંસા તજવાનો પણ નિયમ થઈ શકતો નથી. સંકલ્પ ઇટલે, “આ પ્રાણીને હું માંસ આદિક મેલવવા માટે મારી નાખું” એવી બુદ્ધિથી હિંસા ન કરવી. પણ આરંજમાં થતી હિંસાનું પચ્ચાણ પાલી શકાતું નથી. માટે ત્યાં જતના રાખવી.

હવે જેઠ જીવ તથા શરીરને એકાંત જિન્ન માને છે, તેના મતે શરી-રનો નાશ થવાથી પણ જીવનો નાશ થતો નથી. વલી જીવ તથા શરી-રને એકાંત અજિન્ન માનવાથી, શરીરના નાશની સાથેજ જીવનો પણ નાશ થાય છે, ત્યારે પરલોકજ ઠેરતો નથી. માટે દેહથી જીવને જિન્ન અજિન્ન, એમ સ્યાદ્વાદથી માનતે ઠતે, દેહનો નાશ થતાં જે પીડા થાય છે, તેને હિંસા કહે છે. માટે જે હિંસામાં મરનારને દુઃખ ઉપજે, મનને ક્લેશ થાય, અને તેના શરીરના જાગોનો જેમાં નાશ થાય, એવી હિંસાને વિદ્વાન્ માણસેં તજવી. પ્રાણી, પ્રમાદથી જે કોઈના પ્રાણનો નાશ કરે છે, તે હિંસા સંસારરૂપી વૃદ્ધનાં બીજ સમાન છે. મરનાર મરે અથવા ન મરે, તો પણ પ્રમાદીને હિંસા લાગેજ છે, અને અપ્રમાદીને હિંસા થતાં પણ હિંસા લાગતી નથી. વલી જીવને નિત્ય તથા અપરિણામી માન-વાથી હિંસા થતીજ નથી, અને દ્વણિકવાદીના મત પ્રમાણે તો જીવ, ક્ષણે ક્ષણેજ નાશ પામી રહ્યો છે, ત્યારે હિંસા શાની થાય ? માટે જીવ-ને નિત્યાનિત્ય તથા પરિણામી માન્યે ઠતે કાયના વિયોગેં કરીને હિંસા ઘટી શકે છે, કારણ કે, પીડા છે, તે, પાપનું કારણ છે. વલી કેટલાકો એમ કહે છે કે, ઘાતકી પ્રાણીને મારી નાખવાં, કારણ કે, તેવા ઘા-તકી એક જીવને મારવાથી ઘણા જીવોનું રક્ષણ થાય છે, તે કહેવું પણ અયુક્ત છે, કારણ કે, સઘલાં પ્રાણીનું બીજાંના નાશથી પોતાનું પોષણ કર-

नारा ठे, अने तेथी सघलाउने मारी नाखवा जोड्यें, अने एम करवाथी तो, वटावनी इडा करतां थकां, मूलपुंजी खोवाजेवुं थयुं. अने धर्म तो अहिंसामय ठे, ते हिंसाथी केम थाय ? कारण के, पाणीमां उत्पन्न थतां कमलो, अग्निमां-
 णीउत्पन्न थतां नथी. वली पापोना हेतुरूप जे हिंसा, ते पापोनो शी रीतें नाश
 करे ? कारण के, मृत्युना हेतुरूप जे जेर, ते जीवितमाटे शी रीतें थाय ?
 वली केटलाको एम कहे ठे के, दुःखी जीवोनें दुःखमांथी ठोडाववामाटे
 मारी नाखवा, ते कहेवुं पण अयुक्त ठे, कारण के, तेवा जीवो मरायाबाद
 जो नरकगामी थाय, तो तेमने स्वल्प दुःखमांथी ठोडावी अधिक दुः-
 खमां घालवा जेवुं थाय; माटे एवी रीतनां कुतीर्थिजनां बचनोने तजवां.
 वली नास्तिक वादीउं कहे ठे के, आत्माज नथी, अने तेनाविना हिंसा-
 ज कोनी थाय ? अने हिंसानुं फल पण कोने मळे ? जेम पीठां (पिष्ट)
 आदिकथी मदिरानी उत्पत्ति थाय ठे, तेम पंचभूतथी चैतन्यशक्ति थाय
 ठे, अने ज्यारे ते भूतोनो नाश थाय ठे, त्यारे जीवनुं मृत्यु थयुं, एम क-
 हेवाय ठे; आत्मानो अज्ञाव होते ठते, तेना मूलरूप जे परलोक, ते पण
 घटे नहीं; अने एवी रीतें परलोकनो पण अज्ञाव थवाथी पुण्य पापनी
 वात करवी, तेज वृथा ठे. वली तप, संयम आदिक तो जोगोनी वंचना-
 रूप ठे. हवे तेनो उत्तर कहे ठे. देहमां रहेलो जीव, स्वसंवेदनताथीज
 सिद्ध थाय ठे; वली हुं सुखी हुं, दुःखी हुं, इत्यादि तेनी प्रतीति ठे; “ हुं
 घडाने जाणुं हुं ” एम कहेवामांज कर्म, कर्त्ता, अने क्रिया ए त्रणे ज-
 णाय ठे; ते ठतां कर्त्ताने शा माटे निषेधवो पडे ठे ? वली जो शरीरने क-
 र्त्ता माने, तो ते अचेतन होवाथी, कर्त्ता ठरी शके नहीं, अने भूत अने
 चैतन्यना संयोगथी जो माने, तो चेतनने असंगतपणुं आवे ठे; वली ते-
 मने एक कर्त्तापिणानो अज्ञाव होवाथी, में आ सांजदयुं, में दीतुं, में स्प-
 र्श कर्युं, में सुंध्युं, में चाख्युं, इत्यादि बोखवुं तेमने घटी शके नहीं. माटे
 एवी रीतें जेम स्वसंवेदनथी पोतानां देहमां आत्माने अस्तिरूपें मान्यो,
 तेम परना देहमां पण अनुमानथी जाणवो. वली पोताना देहमां
 बुद्धिपूर्वक अती क्रियाने जोडने, बीजाउंमां पण तेवीज रीतें जाणवी;
 एम प्रमाणथी सिद्ध थएली वातने कोण निवारी शके ठे ? माटे एवी
 रीतें जीवनी सिद्ध होते ठते, परलोकने मानवो ते दुर्घट नथी; अने

પણી પુણ્ય પાપ તો પોતાની મેલેજ ઘટી જાય છે. વહી તપ, સંયમ આદિ-
ક જોગોથી ઠગાવારૂપ છે; એમ કહેવું, તે પણ ઉન્માદરૂપ છે; એવી વાત
કયા સચેતન માણસને હસવારૂપ થતી નથી ? માટે, જીવ, બાધારહિત
પણે સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને વ્યયરૂપ છે; વહી તે, જ્ઞાતા, જોનાર, ગુણી,
જોક્તા, કર્તા તથા શરીર જેટલા પ્રમાણવાલો છે. માટે એવી રીતે આત્મા-
ની સિદ્ધિ થવાથી, હિંસા શા માટે અંગીકાર ન કરાય ? અને તે હિંસા-
નો પરિહાર કરવાથી અહિંસાવ્રત થાય છે.

હવે હિંસાના નિયમમાં સ્પષ્ટ દૃષ્ટાંત કહે છે.

આત્મવત્સર્વનૂતેષુ, સુખદુઃખે પ્રિયાપ્રિયે ॥

ચિંતયન્નાત્મનોનિષ્ઠાં, હિંસામન્યસ્ય નાચરેત્ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:- અન્ન, પાણી, ચંદન વિલેપન इत्यादિક સાધનોથી ઉત્પન્ન થ-
તાં સુખમાં, અને વધ, બંધન આદિકથી ઉત્પન્ન થતાં દુઃખમાં, પોતાને
જેમ સુખનાં સાધનો પ્રિય છે, અને દુઃખનાં સાધનો અપ્રિય છે, તેમજ
પર જીવોને માટે પણ વિચાર કરીને હિંસા કરવી નહીં.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, નિષિદ્ધ આચરણો સેવવામાં દોષ છે,
તેથી ગ્રસ જીવની હિંસાનો પ્રતિષેધ કર્યો, પણ નહીં નિષેધ કરેલી એ-
વી જે સ્થાવરોની હિંસા, તેમાં તો ગૃહસ્થો ગમે તેમ વર્તે !!! તેને મા-
ટે ઉત્તર કહે છે.

નિરર્થકાં ન કુર્વીત, જીવેષુ સ્થાવરેષ્વપિ ॥

હિંસામહિંસાધર્મજ્ઞઃ, કાંક્ષન્ મોક્ષમુપાસકઃ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:-અહિંસા ધર્મને જાણનારા તથા મોક્ષને ઇચ્છતા શ્રાવકે, સ્થા-
વર જીવોને વિષે પણ કારણવિના હિંસા કરવી નહીં.

ટીકા:- સ્થાવર એટલે પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, તેજકાય, વાત્તકાય, ત-
થા વનસ્પતિકાય, એટલાની કારણવિના હિંસા કરવી નહીં. કારણ કે,
ગૃહસ્થથી, પોતાના શરીરમાટે તથા કુટુંબના નિર્વાહમાટે સ્થાવરોની હિં-
સા પાછી શકાતી નથી; પણ ઉપર જણાવેલા કારણોવિના સ્થાવરોની હિં-
સા શ્રાવકે કરવી નહીં. હવે તે શ્રાવક કેવો ? તોકે અહિંસા નામના ધ-
ર્મને જાણનારો, એટલે પ્રતિષેધ કરેલી અહિંસાના ધર્મને જ જાણનારો એમ

नहीं, पण नहीं प्रतिषेध करेली एवी हिंसामां पण यतनाने जाण-
नार. हवे अहीं कोइ शंका करे के, प्रतिषेध करेली हिंसा तो आवक
पाळे, पण नहीं प्रतिषेध करेली एवी हिंसा पाळवानी तेने शी जरूर ठे?
तेने माटे कहेठे के, ते आवक पण यतिनी पेठे मोक्षने छन्नारो ठे, मा-
टे ते पण शा माटे निरर्थक हिंसा करे. वली पण कोइ एवी शंका करे
के, हमेशां हिंसा तो जले करे, पण पठी धन आदिकतुं दान दइने ते
पापोनो नाश करशे, माटे ते अहिंसाव्रत पाळवाना क्लेशनी शी जरूर
ठे ? तेने माटे हवे कहे ठे.

प्राणी प्राणितलोत्तेन योराज्यमपि मुंचति ॥

तद्वधोत्थमघं सर्वोर्वीदानेऽपि न शाम्यति ॥ २३ ॥

अर्थः— जो प्राणी, जीववाना लोअर्थी राज्यने पण तजी दीये ठे, ते-
वा प्राणीना वधर्थी उत्पन्न थतुं पाप पृथ्वीनुं दान देवार्थी पण शांत थतुं
नर्थी (कारण के श्रुतिमां पृथ्वीदानने सर्वदानमां अधिक दान कहेलुं ठे.)

हवे चार श्लोकोथी हिंसा करनारनी निंदा कहे ठे.

वने निरपराधानां वायुतोयतृणाशिनां ॥

निघ्नन् मृगाणां मांसार्थी विशिष्येत कथं शुनः ॥ २४ ॥

अर्थः— निरपराधी, तथा वायु, पाणी, अने घांस खानारा, एवा वन-
मां रहेला मृगोने, मांसने माटे, मारनार माणस कुतरार्थी केम वधी जा-
य ? अर्थात् तेने कुतरा सरखोज जाणवो.

टीकाः— हवे अहीं कोइ शंका करे के, परनी जूमिमां रहेनार एवा
मृगादिकोने निरपराधी केम कहेवाय ? तेने माटे कहे ठे; अहीं निरप-
राधी, एटले परनां धनने नहीं हरनारा, परनां घरने नहीं जांगनारा, त-
था परनो वध नहीं करनारा; अने वली वायु, पाणी, तथा घांस खानारा,
ठे, तेठ निरपराधीज ठे. अहीं मृगोना ग्रहणर्थी उपलक्षणें करी बीजां प-
ण वनवासी प्राणीठ जाणवां, माटे एवा प्राणीठने मारनार जे शिकारीठ
तेठने कुतरा समानज जाणवा.

दीर्यमाणः कुशेनापि यः स्वांगे हंत दूयते ॥

निर्मतून् सकथं जंतूनंतयेन्निश्चितायुधैः ॥ २५ ॥

અર્થ:- જે માણસ, એક ઢાંઝથી પણ પોતાના અંગે હણાયો હતો હુ-
જાય છે, તે માણસ તીવ્ર હથીયારોથી બીચારા નિરપરાધી પ્રાણીઓને
શો માટે મારે છે?!

નિર્માતું ક્રૂરકર્માણઃ ક્ષણિકામાત્મનોદૃતિઃ ॥

સમાપયંતિ સકલં જન્માન્યસ્ય શરીરિણઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ:- ક્રૂર કર્મો કરનારા (શિકારિ) પોતાની ક્ષણમાત્રની તૃપ્તિ
કરવા માટે, બીજાપ્રાણીનો સમસ્ત જન્મનાશ કરે છે.

ધ્રિયસ્વેત્યુચ્યમાનોઽપિ દેહી જવતિ હઃસ્વિતઃ ॥

માર્યામાણઃ પ્રહરણૈર્દારુણૈઃ સકથં જવેત્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:-તું મરી જા? એમ કોઈને કહેવાથી પણ તે બિચારો હુઃસ્વિત થાય
છે; સ્થાિરે તેને જયંકર હથીયારોથી મારવાથી તો કેટલું વધું હુઃસ્વ થાય.

શ્રૂયતે પ્રાણિઘાતેન રૌદ્રધ્યાનપરાયણૌ ॥

સુન્નમોબ્રહ્મદત્તશ્ચ સપ્તમં નરકં ગતૌ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:- આગમોમાં સંજ્ઞાયા છે કે, રૌદ્રધ્યાનમાં તત્પર એવા, સુન્નમ
અને બ્રહ્મદત્ત નામેં ચક્રવર્તિયો પ્રાણીયોના ઘાતથી સાતમે નરકે ગયેલા છે,
(અહીં તેમને નરકેં જવામાં રૌદ્રધ્યાન હેતુરૂપ છે, નહીંતર સિંહનો વધ
કરનાર તપસ્વિને પણ નરક મલત,) તેઓની કથા કહે છે.

વસંતપુર નામેં નગરમાં એક અગ્નિક નામેં ઢોકરો હતો. એક દહાડો તે
નગરથી દેશાંતર જવા નિકળ્યો, પણ સાર્થ (સંઘ)થી હુટો પડી જવાથી
તે જમતો થકો તાપસોને આશ્રમે જઈ પહોંચ્યો, ત્યાંના જમ નામના કુ-
લપતિયેં, તેને પુત્ર કરી રાખ્યો, અને ત્યારથી તે જમદગ્નિ નામથી ધૃત્વી-
માં પ્રસિદ્ધ થયો. ત્યાં તે પ્રત્યક્ષ તે અગ્નિ સરસ્વો થઈને અત્યંત તપ તપતો
હતો, અને તેથી તેનું તેજ પણ ઘણું વધ્યું. ઇટલામાં વૈશ્વાનર નામેં જૈની
દેવ, તથા ધન્વંતરી નામેં તાપસોનો જન્મ દેવ, માંહોં માંહેં વિવાદ કરવા
લાગ્યા. એક કહે કે જૈન ધર્મ પ્રમાણરૂપ છે, અને બીજો કહે કે, તાપસ
ધર્મ પ્રમાણરૂપ છે, એમ વાદ કરતાં તેઓ એવા નિર્ણયપર આવ્યા કે, આ-
પણે જૈનીઓમાં જે જઘન્ય હોય, તેની, અને તાપસોમાં જે ઉત્કૃષ્ટ હોય તેની
પરીક્ષા કરવી, કે ગુણોમાં કોણ ચડીયાતું છે? ઇટલામાં મિથિલા નામ-

नी नगरीमां, धारण करेख ठे नवो धर्म जेणें एवो पञ्चरथ नामें राजा हतो; ते जावयति थइने वासुपूज्य जगवान् पासे दीक्षा लेवा माटे चंदा नगरीमें जतो हतो, ते वखते आ बन्ने देवोए तेने रस्तामां जोयो. पढी तेठिसेनी परीक्षानी इच्छाथी, तेने अन्नपाणी आपवा मांड्यां; ते वखते ते राजा मरुयो तथा तरस्यो हतो, तोपण तेणें ते स्त्रीधां नही; कारण के, धीर मुरुषो पोताना सत्व (धैर्यवासत्यथी) चलायमान थता नथी. वली ते देवोए रस्तामां करवत सरखा कांटा अने कांकरा विखेरीने तेनां कोमल चरणकमलोने पण दुःख आप्युं. एवी रीतना मार्गमां पण, पगमांथी रुधिर बहेतां ठतां पण. ते रुवाला मार्गमां जेम तेम चालवा लाग्यो. वली तेठियें तेने कोजाववामाटे गायन, नाच आदिक कर्युं तेपण गोत्रीउपर शिष्य अन्ननी पेठे निरर्थक गयुं. तेठे सिरूपुत्रनुं रूप लेश, तेने कहेवा लाग्या के, हे महाजागी ! हजु तारुं आयुष्य मोटुं ठे; माटे तारी इछा प्रमाणे तुं जोब जोगव्य ? आ यौवनावस्थामां तप करवुं लायक नहीं, वली कयो ज्योमी माणस मध्यरात्रिना कार्यने प्रज्ञातमां करे ? वली तारी युवावस्था ज्यारे चाली जाय, त्यारे वृद्धावस्थामां तुं तप करजे ? त्यारे राजायें कशुं के, कदाच मारुं बहु आयुष्य हशे, तो बहु पुण्य थशे, कारण के कमलिनीनुं नाख पण जखना प्रमाण प्रमाणे वृद्धि पामे ठे. वली इंद्रियोना विकारवालां यौवनमांज जे तप करवुं, ते तप ठे, कारणके, जयंकर हथियारवाला रणमां जे शूरा थवुं तेज शूरापणुं ठे. एवी रीतें तेने अचखित जाणीने ते देवो तेनी प्रशंसा करीने जमदग्नि नामें उत्कृष्ट तापसपासे परीक्षामाटे गया. त्यां तेठिये तेने वडनी पेठे विस्तारवाली जटावालो, तथा राफडाठथी चराइ गण्ठापगवालो जोयो. हवे ते देवो तेनी दाढीमां माखो करीने, कपटथी चकलानां जोडांनुं रूप करी तेमां रह्या. पढी एक दिवसे चकलो चकलीने कहेवा लाग्यो के, मारे हिमवंत पर्वतपर जवुं ठे, त्यारे चकलीयें कशुं के, तुं पाढो अहीं आव नहीं, तेथी तने नहीं जवा देठं, त्यारे चकलें कशुं के, जो हुं पाढो न आवुं, तो मने मोहत्यानुं पाप, त्यारे चकलीए कशुं के, हे प्रिय ! जो तुं आ रुषिना पापना सोगंद खा, तो हुं तने रजा आवुं, ते वचन सांजलीने जमदग्नि तापसे कोधातुर बइ, बन्ने पढीउने बने हाथमां पकळ्यां; अने कहेवा लाग्यो के, सूर्यमां जेम संध-

कार, तेम दुष्कर तपवालो, एवो जे हुं, तेमां पाप शी रीतें जाण्युं? त्वारे चकली रुषिने कहेवा लागी के तुं कोप कर मा ? तारुं तप नकामुं ठे, "अपुत्रीआनी गति नथी," एवी श्रुति तें शुं नथी सांजली ? ते रुषि विचारवा लाग्यो के, हुं स्त्रीपुत्ररहित होवार्थी मारुं तप पाणीमां गयुं एवी रीते तेने कोज पामेलो जोशने, धन्वंतरी जैन धर्मनी प्रतीति थवाथी जैनी थयो. पढी ते वन्ने देवो अदृश्य थया, अने जमदग्नि नेमिककोष्ट नामें नगरमां गयो. त्यांदक्षप्रत्ये जेम महादेव तेम घणी कन्यावाला जितशत्रु राजापासे ते गयो. त्वारे राजा पण उजो थइ हाथ जोडी तेने कहेवा लाग्यो के, आप अहीं शुं प्रयोजने आव्या ठो ? ते कहो ? त्वारे रुषियें कछुं के, हुं कन्यामाटे आव्यो तुं, त्वारे राजाए कछुं के मारी सो कन्यामांथी तमारी इष्टा आवे तेने खेइ जाउ ? पढी तेणे राजकन्याना अंतःपुरमां जइ कन्याउने कछुं के, तमारामांथी कोइ पण मारी धर्मपत्नी थाल ? त्वारे तेउं पोकार करीने कहेवा लागीयो के, जटावालो, घरडो, दुबळो, तथा जिकुक थइने आम बोलतां तुं शरमातो नथी ? त्वारे पवननी पेठे क्रोधित थइने ते रुषियें चडावेला धनुष् सरखी, सघली कन्याउने कुबडी करी दीधी. पढी तेणे आंगणामां धुलथी रमती एक राजानी कन्याने जोइ; त्वारे तेणें कछुं के, तुं मने इहे ठे ? एम कहीं तेने एक बीजोरुं देखाज्युं ; त्वारे ते कन्यायें पण लग्नने सूचवनार एवो पोतानो हाथ लांबो कर्यो. पढी दरिद्रि जेम धनने, तेम तेणें ते कन्याने ग्रहण करी अने राजाए पण विधिपूर्वक गोदान आदिक सहित तेने सोंपी दीधी. पढी तेणें शास्त्रीना स्नेह संबंधथी ते सघली कन्याउने तपशक्तिथी पाढी सारी करी; माटे धिक्कार ठे एवा मूढोने के, जे पोताना तपने फोगट गुमावे ठे; पढी जमदग्नि तेणीने पोताना आश्रमपदमां लइ जइने हरिणीनी पेठे उठेरवा मांडी पढी ते आंगलीउथी दिवसोने गणते ठेते कन्या पण कामदेवना क्रीडावन सरखा यौवनने प्राप्त थई. पढी शिवें जेम पार्वतीसाथे, तेम जमदग्नि अग्निनी साक्षिए विधिपूर्वक तेणीसाथे लग्न कर्युं. पढी ऋतुकालें ते रुषिए तेणीने कछुं के तारे माटे चरु साधुं हुं के, जेथी, तने उत्तम ब्राह्मण जातिनो पुत्र थाय; त्वारे तेणीयें कछुं के, हस्तिना पुरमां मारी एक वहेन अनंतवीर्य राजानी राणी ठे; माटे तेणीने अर्थ

पण एक कृत्रियसंबंधि चरु सिद्ध करजो. पढी ते कृषियें पुत्रने अर्थे, पो-
तानी स्त्री माटे ब्राह्मण संबंधि, तथा शास्त्रीमाटे कृत्रियसंबंधि चरु साध्यो.
पढी ते स्त्रीयें विचार्युं के, मारा जेवो जंगली पुत्र न थाय तो साहं, एम
विचारि तेणीयें कृत्रियसंबंधी चरुनुं जहण कर्तुं; अने ब्राह्मणसंबंधिचरु
पोतानी बेहेनने मोकलाव्युं तेथी तेउं बन्नेने पुत्रो थया; तेमां रेणुकाना
पुत्रनुं नाम राम पाड्युं, तथा तेणीना बेहेनना पुत्रनुं कृतवीर्य नाम पाड्युं.
पढी अनुक्रमें ते राम मोटो थयो, अने तेनो पिता कृषि ठतां पण ते, प्रा-
णीमां जेम वडवानल, तेम पोतानुं कृत्रिय तेज देखाडवा लाग्यो. हवे त्यां
कोइ अतिसारनो रोगवालो विद्याधर आव्यो; तथा ते रोगथी तेने
आकाशगामिनी विद्या विसरी गइ.

त्यां ते रामें तेनी जाइनीपेठे औषधआदिकथी सेवा करी, त्यारे ते वि-
द्याधरें तेने परवश करवानी विद्या आपी. पढी ते शरवणमां जइने ते वि-
द्याने साधवा लाग्यो, अने त्यारथी ते जगतमां परशुराम नामची प्रसिद्ध
थयो. हवे एक दहाडो ते रेणुका पतिनी रजा लइने हस्तिनापुरें पोतानी
बेहेनने मलवा गइ. “आ शास्त्री ठे,” एम विचारि चपलनेत्रवाली ते
रेणुका साथे अनंतवीर्यें जोगविलास कर्तों; कारण के, कामदेव अति अं-
कुशरहित ठे. एवी रीतें इडें जेम अहल्याप्रत्ये, तेम आ राजायें पण इ-
डा प्रमाणे तेणीनीसाथे विलास कर्तों. एवी रीतें रेणुकाने अनंतवीर्यथी
पुत्र थयो, अने ते पुत्रनी साथेज कृषि पण रेणुकाने खेइ गयो, कारण
के, स्त्रीमां लुब्ध माणस प्रायः दोषतरफ दृष्टि करतो नथी. हवे अकाले
फळेही वेखडी सरखी, पुत्रसहित रेणुकाने जोइने, परशुरामें गुस्से थइ,
तेणीने कुहाडीथी ठेदी नाखी. पढी तेणीनी बेहेनें ते वात अनंतवीर्यने
कह्यार्थी, अने तेथी पवनथी जेम अग्नि तेम, अनंतवीर्य गुस्से थयो;
पढी महाबलवान् एवा ते अनंतवीर्य राजाए जमदग्निने आश्रममें जइने,
मदोन्मत्त हाथीनी पेठे तेना आश्रमने जांगी नाख्यो. एवी रीतें ताप-
सोने दुःख आपीने, तथा तेउंनी गायो आदिक खेइने, सिंहनी पेठे ते
धीरें धीरें चाखतो थको पाठो वळ्यो. ते वात जाणीने परशुराम, साक्षात्
यमनी पेठे तेनी पाठल दोळ्यो; तथा संग्राममां कौतुकी थइने, तेणें का-
इनी पेठे अनंतवीर्यना कुहाडीथी डुकडेडुकडा करी नाख्या. प्रधानोए ते-

ना राज्यपर महाबलवान् एवा तेना ठोकरा कृतवीर्यने बेसाख्यो, पण ते ज्ञानें नानो हतो. पढी अनुक्रमें तेणे माताने मोहोडेची पोताना पिता-
ना मृत्युनो वृत्तांत सांजळ्यो; त्यारे तेणें सर्पनी पेठे जडने जमदग्निने
मारी नाख्यो; त्यारे परशुरामें पण पिताना वधची गुस्से थड, हस्तिना-
पुर लह कृतवीर्यने मारी नाख्यो, कारण के, यमने शुं दूर ठे ? तथा तेना
राज्यपर पोते बेठो; कारण के, राज्य तो पराक्रमने आधीन ठे. एवी रीतें
परशुरामें नगरने दबाववार्थी कृतवीर्यनी गर्जिणी स्त्री, वाघवाला वनमां-
ची जेम हरिणी, तेम नासीने तापसोना आश्रममां गड. त्यां तपस्वीउण
निधानची पेठे तेणीने, क्रूर परशुरामची बचाववामाटे जोंयरामां राखी.
तेणीने चौद महास्त्रमोची सूचित पुत्र थयो, तथा जोंयरामां जन्मवा-
ची तेनुं सुजूम नाम पाळ्युं. पढी ज्यां ज्यां ह्मत्रियपुत्र हतो, त्यां त्यां दे-
हधारी कोषाग्निसरखो परशुरामनो कुठार पोहोची वळ्यो; अर्थात् सघ-
ला ह्मत्रियोने तेणे मारी नाख्या. पढी एक दहाडो ते परशुराम ते आ-
श्रममां गयो, तथा त्यां तेनो परशु (कुहाडो) जाज्वल्यमान थयो थको,
धुंवाडो जेम अग्निने तेम ह्मत्रियने सूचववा लाग्यो. त्यारे तेणे तपस्वि-
योने पुढ्युं के, शुं अर्हीं कोड ह्मत्रिय ठे ? त्यारे तेउं कहेवा लाग्या के,
तापस थपला अमो ह्मत्रिय ठियें. पढी दावानल जेम पर्वतना तटने तु-
णरहित करे, तेम ते परशुरामें सातवार पृथ्वीने ह्मत्रियरहित करी. एवी
रीतें मारी नाखेला ह्मत्रियोनी दाढोची परशुरामें एक आखो थाल ज-
यो. पढी ते परशुरामें एक दहाडो नित्तिआउने बोळावी पूढ्युं के, मारुं
मृत्यु कोनाची थशे ? कारण के घणासाथे वैर करनाराउने परथी पोता-
नुं मृत्यु थवानी शंका होय; त्यारे तेउं कळ्युं के, जे माणस सिंहासनपर
बेसीने, दुधपाकरूप थपली आ दाढोने पी जशे, ते माणसची तारुं मृत्यु
थशे. ते सांजळी परशुरामें एक दानशाखा मंडावी, तथा त्यां अगाडीमां
सिंहासन राखी, तेपर ते दाढोनो थाल रखाव्यो. हवे ते सुजूम पण आं-
गणामां रहेला वृद्धनी पेठे, हमेशां ऋषियोची लावन करातो थको वृ-
द्धि पामवा लाग्यो. हवे एक दहाडो मेघनाद नामना विद्याधरें निमि-
त्तिआउने पुढ्युं के, मारी पद्मश्री नामनी कन्या हुं कोने परणावुं ? त्यारे
तेउं पण ते कन्या सुजूमने देवा कळ्युं त्यारे ते विद्याधरें सुजूमने ते क-

न्या आपी; अने तेनो ते सेवक थयो. कुंवाना देडकानी पेठे बीजी ज-
मोण नहीं जनार, एवा ते सुजूमें एक दहाडो पोतानी माताने पुण्य के,
शुं आ आवडीज पृथ्वी ठे ? के कंइ अधिक ठे ? त्यारे तेनी माताए क-
सुं, के, हे वत्स ! पृथ्वी तो अनंती ठे; आआश्रम तो तेमां एक मांखीना
पण जेटलो ठे. वली आ पृथ्वीमां हस्तिनापुर नामें एक प्रख्यात नगर
ठे; तथा त्यां कृतवीर्य नामें महा बलवान् तारो पिता राजा हतो. ते ता-
रा पिताने परशुराम मारीने, पोते राज्यपर बेठो ठे, वली तेणें तमाम
पृथ्वी क्षत्रियविनानी करी ठे, अने तेना जयथी आपणे अहीं रहीथें
ठीयें. ते सांजली तत्काल क्रोधातुर थइने, सुजूम हस्तिनापुर गयो, का-
रण के, क्षत्रियतेज दुर्धर होय ठे; त्यां एकदम ते दानशाखामां गयो, त-
था त्यां रहेला सिंहासनपर चडीने, दुधपाकरूप थएली ते दाढोने ते
खाइ गयो. त्यारे ब्राह्मण आरक्षको युद्ध करवामाटे उठ्या, त्यारे सुजूमें
मेघसरखा नादवालो वाघ जेम हरिणने, तेम तेउने मार्या; ते सांजली
परशुराम पण गुस्से थइने, जाणे कालना पासथीज खेंचायो होय नहीं,
तेम त्यां आवी लाग्यो; तथा तेणें सुजूमउपर पोतानी परशु मुकी, पण
अग्निनो तणखो जेम पाणीमां तेम ते परशु नष्ट थयो ते बखते सुजूमें पण
पोतापासे हथीयार न होवार्थी, ते दाढोवालो थाल उपाड्यो, तथा ते
थाल पण तुरत चक्ररूपें थयो. कारण के, पुण्य संपदार्थी शुं नथी थतुं ?
एवी रीतें ते आठमा चक्रीए ते चक्रथी परशुरामनुं मस्तक कमलनी पेठे
ठेदी नार्युं. जेम परशुरामें सातवार पृथ्वीने क्षत्रियरहित करी हती,
तेम आणे एकवीश वार पृथ्वीने ब्राह्मणविनानी करी. तथा पाठसथी ते-
णे ठखंड पृथ्वी साधी. वली वैताड्यनी गुफाउं खोलीने जरतना उत्तर-
खंडमां दाखल थइ म्हेष्ठोने तेणे जीत्या. एवीरीतें चारे दिशामां जमी-
ने, घंटी जेम चणाने, तेम तेणें सुजटोने मारीने पृथ्वीने जीती. एवी री-
तें हमेशां रौद्रध्यानथी अंतर आत्माने ज्वलित करतो थको, मृत्यु पा-
मीने ते सातमे नरकें गयो. एवी रीतें सुजूमचक्रवर्त्तिनी कथा कही.

हवे ब्रह्मदत्त चक्रीनी कथा कहे ठे.

पेहेलां साकेत नामना नगरमां चंद्रसरखी मनोहर आकृतिवालो
चंद्रावतंसनो पुत्र मुनिचंद्र नामें माणस हतो; बोजाथी जेम मंजुर, तेम

કામજોગથી રોડિત થઈને તેણે સાગરચંદ્ર નામના મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. પઠી તે જગત્પૂજ્ય દીક્ષાને પાલતો થકો ગુરુની સાથે વિહારમાટે દેશાંતર ચાલ્યો. રસ્તામાં ત્રિકામાટે તે એક ગામમાં પેઠો, અને તેથી સાર્થથી વ્રત થઈને, ટોલાથી બુટા પહેલા હરિણની પેઠે અટવીમાં જટ-કવા લાગ્યો. ત્યાં તે જૂલ અને તરસથી પીડિત થઈ જમતો હતો, ઇટલામાં તેને ચાર વઘ્વો (ગોવાલ) સાથે પ્રીતિ થઈ, ત્યાં તેણે તેડને ધર્મદેશના સંજ્ઞાવી, તેથી તેડે સમતાપૂર્વક તેનીપાસે દીક્ષા લીધી, તેથી તેડે ચાર પ્રકારના ધર્મની ચાર મૂર્તિડની પેઠે શોજવા લાગ્યા. તે ચારે જણો વ્રત પાલતા હતા, પણ તેડમાંથી બે જણો જુગુપ્સા (ચીડ) કરતા હતા, કારણ કે, જીવોની ચિત્તની વૃત્તિ વિચિત્ર હોય છે; તેડે જુગુપ્સા કરતા હતા, તોપણ તપના પ્રજાવથી તેડે વઘ્વે દેવલોકે ગયા, કારણ કે, એક દિવસ પાલેલું વ્રત પણ સ્વર્ગમાટે થાય છે; ત્યાંથી ચવીને તેડે દશપુર નામે નગરમાં, જયવતી દાસીને પેટે જોડલાંપણે વઘ્વે પુત્રો થયા. પઠી જ્યારે તેડે વઘ્વે યૌવનને પ્રાપ્ત થયા, ત્યારે પિતાયે હુકમ કરવાથી તેડે ક્ષેત્રની રક્ષા કરવામાટે ગયા. પઠી રાત્રિયે જ્યારે તેડે ત્યાં નિડામાં હતા ત્યારે યમના જાણતુદય, એવા એક કાલા સપેં બિલમાંથી નિકલી તેડે માનાં એકને ડંચ માયો. પઠી તે સર્પને મારવામાટે વીજો પણ જમવા લાગ્યો, ત્યારે તે ડુષ્ટ નાગે જાણે વૈરથી જ હોય નહીં, તેમ તેને પણ ડંચ માયો. પઠી તેનો શ્લાજ નહીં મલવાથી તેડે વઘ્વે મૃત્યુ પામ્યા, માટે એવી રીતે જેવા તેડે આવ્યા, તેવા ચાલ્યા ગયા. પઠી કાલિંજર નામના પર્વતના મેદાનમાં તેડે એક હરણીને પેટે બે મૃગપણે ઉપન્યા, તથા ત્યાં વૃદ્ધિ પામ્યા. ત્યાં વનમાં તેડે પ્રીતિપૂર્વક ચરતા હતા, ઇટલામાં એક શિકારીયે તેડે વઘ્વેને એકી વચ્ચે એક વાળથી ઢાળ્યા. ત્યાંથી મૃત્યુપામી તેડે વઘ્વે આગલની પેઠે જ ગંગાનદીમાં યુગ્મરૂપે હંસ થયા. ત્યાં પણ એક વઘ્વો જ્યારે તેડે ક્રીડા કરતા હતા, ત્યારે એક મછીમારે તેમને જાલમાં પકડીને, ડોકી મરડી મારી નાખ્યા, માટે ધર્મહીનની એવી જ-ગતિ થાય છે. ત્યાંથી તેડે વાણારસી નગરીમાં ધનવાલા જૂતદત્ત નામે માતંગાધિપતિના બે પુત્રો થયા. તેડેના ચિત્ર અને સંજ્ઞા નામ પાલ્યાં તથા પ્રેમે કરીને નસ અને માંસની પેઠે તેડે કોઈ વઘ્વો પણ વિયોગ

पामता न होता. ते वखते त्यां शंख नामें राजा हतो, तेने नमुची नामें प्रधान हतो. एक दहाडो तेनो कंइ मोटो अपराध थवाथी राजाचे तेने गुसरीते मारवामाटे जूतदत्तने सोंप्यो. त्यारे ते जूतदत्ते नमुचिने कष्टुं के, जो जोंयरामां रहींने तुं मारा ठोकराउने जणाव, तो हुं तने जीवतो राखुं. ते वचन नमुचियें पण ग्रहण कर्युं; कारण के, जीवितनो अर्थी माणस शुं करतो नथी ? ते त्यां रहीं तेउने विचित्र कला जणावया तथा पोते ते मातंगनी स्त्री साथे जोगविखास जोगववा लाग्यो; ते वातनी खबर पडवाथी जूतदत्ते तेने मारी नाखवा मांड्यो; पण ते बन्ने पुत्रो-ने तेनी खबर पडवाथी, तेउण तेने ठोडाव्यो. त्यांथी ते नमुचि निकळीने हस्तीनापुर गयो, त्यां सनत्कुमार चक्रिए तेने पोतानो प्रधान कर्यो. हवेते चित्र अने संजुत यौवन पामवाथी जाणे कंइ काममाटे पृथ्वीपर आवेळा एवा अश्विनीकुमारोनी पेठे शोजवा, लाग्या. तेउ देव गांधर्वोने हांसी करावे एवुं गायन करवा लाग्या, तथा तुंबरु अने जरतथी पण सरस वीणा वगाडवा लाग्या. तेउना सत्य स्वरथी थतां गायन आगळ किन्नरो तो किंकररूप थता; तेउ गंजीर मुरज वगाडता थका मुरकंकालवाला कृष्णनी तुलना करता हता. वली उर्वशी रंजा आदिक पण, जे नाटकने नहोती जाणती, ते नाटक तेउ करी जाणता. एवी रीते पोतानां विश्वने काम-णरूप अपूर्व गांधर्वपणाथी तेउये कोनां मन नहोतां हर्या ? पण सर्वनां मन हर्या हतां. एक वखते नगरमां मदनोत्सव आववाथी चारे बाजु गीतगान थइ रह्यां, ते वखते आ चित्र तथा संजुत पण गावा लाग्या; तेउनां गीतोथी खेंचाइने लोको पण हरिणोनी पेठे तेमनीज पासे गया; त्यारे राजाने कोश्ये जइ जराव्युं के, आ बन्ने मातंगो आखा शेहेरने गायनथी वश करीने लोकोने अजडावे ठे; त्यारे राजाए कोटवालने बोलावी हुकम कर्यो के ते बन्नेने नगरमां पेसवा देवा महीं. त्यारथी तेउ बन्ने नगरथी दूर रहेता; एटखामां कौमुदी महोत्सव आव्यो. ते वखते तेउ राजाना हुकमनुं अपमान करीने नगरमां आव्या; त्यां उत्सव जोवामाटे अंगने हांकीने तेउ चोरनी पेठे जमवा लाग्या. त्यारे एक शीयालनो शब्द सांजलीने, तथा नगरनां लोकोनां गायनो सांजली तेउ गावा लाग्या; कारण के, जिवितव्यता मटती नथी. तेउनां मधुर गायनने सांजलीने म-

धनी आसपास जेम मांखो, तेम तेउनी आसपास लोको एकठा थया. “कोण ठे?” एम जोवा माटे लोकोए तेउनां ढांकेला अंगपरथी खुगडुं खेसळ्युं, अने तेउने उलखी कहेवा लाग्या के अहो! आ तो तेज मातंगो ठे. पढी नगरनां लोको तेने लाकडीउं अने ढेफांथी मारवा लाग्या, तेथी तेउ कुतरानी पेठे मोहोडुं नीचुं राखीने नगरमांथी निकली गया. एवी रीतें मराता थका तेउ एक गंजीर वनमां आव्या. पढी तेउये विचार्युं के, आपणा आ दूषितकुलने धिक्कार ठे, आपणां कलाकौशल्य पण सर्वे बोटे-खां दूध सरखां ठे. आपणा गुणोना उपकारने बदले आपणने तो अपकार थाय ठे, माटे आ तो शांति करतां उलटो वैताल गुस्से थवा सरखुं ठे. माटे आ देहसाथे रहेलां कला आदिक नकामां ठे, अने तेथी आ देहना आपणे तृणनी पेठे त्याग करवो. एम विचारि प्राणत्यागनी इच्छावाला तेउ दक्षिणदिशा तरफ चाल्या. त्यांथी चालतां तेउये एक उंचां पर्वतने जोयो, के जे पर चडवाथी नीचे रहेलो हाथी पण एक जुंडना बच्चां सरखो जणाय. तेपरथी जंपापात करवामाटे जेवा तेउ उपर चडे ठे, के तुरत तेउये एक मुनिने जोया. पर्वतनां शिखरपर वरसादनां वादळां सरखा ते मुनिने जोइ, तेउनो संताप दूर गयो. तेउ हर्षनां मिशथी दुःखने तजीने, मुनिना चरणकमल प्रत्ये जमरानी पेठे रह्या. पढी मुनिये पण ध्यान पूर्ण थयाबाद, तेमने पुठवाथी, तेउये पोतानुं वृत्तांत कळ्युं; त्यारे मुनिये कळ्युं के, जंपापातथी शरीरनो नाश थाय ठे, पण पूर्वनां कर्मोनां नाश थतो नथी. माटे जो तमारे शरीर तजवुं होय, तो स्वर्गादिक फल देनार तमो तप करो. एवुं मुनिनुं वचन सांजली तेउये तेमनी पासेथी दीक्षा लीधी. पढी अनुक्रमें जणतां थकां तेउ गीतार्थ थया. वली ठठ अठम आदिक तपथी तेउये पूर्वनां कर्मो साथे शरीरने पण कृश कर्युं. पढी त्यांथी बिहार करता थका तेउ अनुक्रमें हस्तिनापुर आव्या. त्यां तेउ मनोहर बगीचामां तप तपवा लाग्या; कारण के, महात्माउने तो मनोहर जूमिमां पण विकार थतो नथी. एक दहाडो संज्ञूतमुनि एक मासनां उपवासने पारणे जिज्ञा माटे नगरमां गया. त्यां ईर्यासमितिपूर्वक घरोघर जमतां राजमार्गे आववाथी नमुचि प्रधाने तेमने जोया; त्यारे मंत्रिये विचार्युं के, मातंगनां पुत्रो मारुं वृत्तांत जाहेर करी देशे, कारणके पापीउने शंका प-

ज्याज करे ठे. माटे ज्यांसुधिमां मारुं मर्म ते कोइने प्रकाशे नहीं, त्यांसु-
धिमां हुं तेउने अहींथी कहाडी मेखुं. एम विचारि ते छुष्ट पोताना उपका-
रीने पण पालाउं पासे मराववा लाग्यो, कारणके, नीचने उपकार करवो,
ते सर्पने दूध पावा बरोबर ठे. एवी रीतें लाकडीउं उंथी मराता ते मुनि
त्यांथी तुरत तुरत चालवा लाग्या. एवी रीतना मारथी अग्निथी जेमपाणी
तेम ते शांत मुनिने पण क्रोध चढ्यो. तेना मुखमांथी अकाले वादलां सरखी
बरालो निकलवा लागी, तथा पढी जाज्वल्यमान एवी तेजोलेश्या निकली,
अने विजलीनी पेठे आकाशमां फेलावा लागी. पढी विष्णुकुमारथी पण
अधिक तेजोलेश्याने धरनारा एवा ते मुनिने शांत पाडवामाटे, जय अने
कौतुकथी नगरना लोको आव्या. ते वातनी खबर पडवाथी सनत्कुमार
राजा पण त्यां आव्यो, तथा कहेवा लाग्यो के, हे जगवन्, आपने आम
करवुं कंइं लायक ठे!! सूर्यथी तपतां ठतां पण चंद्रकांत मणिमांथी कंइं
बलतुं निकलतुं नथी. वली आवा लोकोना अपराधथी आपे कोप करवो,
ते हीरसमुद्रने मथतां तेमांथी जेर निकलवा सरखुं शुं न कहेवाय ?
माटे हे नाथ, आप कोपने तजो ? कारण के, आपजेवा तो उपकारी अने
अपकारी बन्नेपर तुल्य दृष्टिवाला होय ठे; हवे एटलामां चित्रमुनि पण
तेमानी पासे मिष्ट वचनोथी तेमने शांत करवाने आव्या. तथा तेमनां
शास्त्रानुसार वाक्योथी, वरसादथी जेम पर्वतपरनो दवानल तेम संजूत-
मुनिनो गुस्तो शांत थयो. एवी रीतें तीव्र कोपथी मुकाएला ते मुनि पू-
र्णिमाना चंद्रनी पेठे दणवारमां शांत थया. पढी लोको पण खमावीने
तथा बांदीने पाठा गया, अने चित्रमुनि संजूत मुनिने ते उद्यानमां लेइ
गया; त्यां जइ तेउं पश्चाताप करवा लाग्या के, आहारने माटे घोघर
जटकवाथी बहु कष्ट पडे ठे. वली आ शरीर तो विनश्वर ठे, माटे तेने
आहारथी पोषवानी शी जरूर ठे ? अथवा योगियोने आहार अने श-
रीरनी पण शी जरूर ठे ? एम विचारि तेउंए संक्षेखनापूर्वक चतुर्विध
आहारनुं पञ्चस्वाण कर्युं.

हवे राजाए तपास करी के, साधुने कोणे पराजव कयों, त्यारे कोइए
मंत्रिनी बात जणावी दीधी. त्यारे राजाए विचार्युं के, ते पापीए पूजनी-
यने पण शामाटे ताडना करावी ? एम विचारि तेणे मंत्रीने चोरनी पेठे

बांधीने मगाव्यो. बीजो पण कोइ माणस आवी रीतें साधुने पराज्व करे नहीं, एटलामाटे ते राजा, (मंत्रीने) बंधनसहित नगरमां फेरवी, साधुपासे खेइ गयो. त्यां जइ राजाए नमस्कार करवाथी मुनिउंए तेने आशिर्वाद आप्यो. त्यारे राजाए कछुं के, जेणे आपनो आपराध कयों ठे, ते माणस आ रह्यो, एम कही नमुचिने राजाए देखाड्यो; पठी तेउंए मृत्यु तुळ दशाने प्राप्त थयेला नमुचिने राजापासेथी, गरुडपासेथी जेम सूर्यने तेम ठोडाव्यो. पठी राजाए गुरुनुं वचन मानीने ते कर्मचंडालने नगरमांथी कहाडी मेढ्यो. एक दहाडो राजानी सुनंदा नामे पटराणी पोतानी चोसठ हजार शोक्यो सहित ते मुनिउंने वांदवा आवी. ते राणी पोतानां मुखथी पृथ्वीने पण चंद्रवाली करती थकी संज्ञूतमुनिने नमी. ते बखते तेणीना ललाटनो मुनिने स्पर्श थवाथी, ते मुनि रोमांचित थयो, कारण के, कामदेव ठलनेज जोतो फरे ठे. पठी ते राणी तेमनी रजा खेइ अंतःपुरमां गइ, अने संज्ञूतमुनिए रागथी नियाणुं कयुं के, आ मारा डुष्कर तपनुं जो फल होय, तो आवता जन्ममां हुं पण स्त्रीरत्ननो पति थउं. त्यारे चित्रमुनियें कछुं के, मोह देनार तपथी आ फलने मागीने, तुं मुकुटलायक रत्नोनो आसन तरिके शा माटे उपयोग करे ठे? वली मोहथी करेला आ नियाणानो हजु पण तुं त्याग कर ? कारण के तमारा जेवाए मोहमां न पडवुं जोइयें; एवी रीतें वारतां ठतां पण तेणें नियाणुं तज्युं नहीं; अहो ! विषयनी इठा बलवती ठे !!! पठी एवी रीतें, अनशन करी, आयुःकर्मनो क्षय थवाथी मृत्यु यामी तेउं सौधर्मा देवलो-कमां सुंदर विमानमां देवो थया. हवे चित्रनो जीव त्यांथी चवीने पुरीमताल नगरमां एक शेठनां पुत्रपणे थयो. संज्ञूतनो जीव पण त्यांथी चवीने कांपिळ नगरमां ब्रह्म राजानी चुलनी राणीनी कुंखे उपनो. तेणीए चौद महा खम्रो जोइने, पूर्व दिशा जेम सूर्यने, तेम पुत्रने जन्म आप्यो. राजाए पण तेनुं ब्रह्मदत्त नाम पाड्युं. ते चंडनी पेठे कळाने धारण करतो थको, तथा जगतनां नेत्ररूपी कुमुदने आनंद देतो थको वृद्धि पामवा लाग्यो. ब्रह्माना चार मुखोनी पेठे ते ब्रह्म राजाने पण, काशीनो राजा कटक, हस्तिनापुरनो राजा करेणुदत्त, कोशखानो राजा दीर्घ, तथा चंपानो राजा पुष्पचूष, एम चार मित्रो हता. तेउं पांचे, नंदन

वनमां जेम कल्पवृक्षो, तेम साथेज एकेकना नगरमां रहेता. एक ब-
 हाडो तेउ ब्रह्मदत्तना नगरमां आब्या, तथा त्यां केटलाक कालसुधी क्री-
 डा करवा लाग्या. हवे ज्यारे ब्रह्मदत्त बार वर्षनो थयो, त्यारे ब्रह्मराजा म-
 स्तकनी व्याधिधी मृत्यु पाम्यो. त्यारे ते कटकादिक चार राजाउष तेनुं
 मृत्युकार्य करीने मांहोमांहें विचार कयों के, ज्यांसुधि ब्रह्मदत्त बासक
 ठे, त्यांसुधि आपणामांथी अकेक जणे अकेक वर्ष अहीं रही तेनी रक्षा
 करवी. एम ठराव करी तेउमांथी त्रणेए तो पोताना वाराप्रमाणे मित्रनां
 राज्यनी रक्षा करी. पण कोशलाना राजा दीर्घे, बलद जेम खेतरने, तेम
 मित्रनां राज्यने खावा मांड्युं. वली ते मुखे निरंकुश थइने, दुर्जन जेम
 परनां ममोने, तेम गुप्त खजानाउने खोलवा मांड्या. वली ते पूर्वनां परिच-
 यधी अंतःपुरमां पण अटकावरहित जवा लाग्यो, कारण के, अधिकार,
 माणसने प्रायें. आंधलो वनावे ठे. पढी त्यां ते चुलनी राणीसाथे एकां-
 तमां रही कामविलास करवा लाग्यो; कारण के, इंद्रियो दुर्वार होय ठे.
 एवी रीते सुखें विलास करतां तेउनां दिवसो मूर्च्छनी पेठे जवा लाग्या.
 तेउनी आ खराब चेष्टाने ब्रह्मराजाना बीजा हृदयसरखा घनुमंत्रिये जा-
 णी. त्यारे तेणे विचार्युं के, चुलनी राणीए पोताना स्त्रीखजावधी आ अ-
 कार्य करवा मांड्युं ठे, कारण के, सती खोउ तो कोइज होय ठे; वली वि-
 विश्वास राखी, तेने (दीर्घने) जंडारसहित अंतःपुर सोंपवाधी आ अ-
 कार्य थाय ठे, माटे कोइ दहाडो ते दुष्ट, कुमारनुं पण मातुं करशे, का-
 रण के, दुर्जन माणस बिलाडानीपेठे पोतानां पोषकनुं पण सारुं कर-
 नार थतो नथी. एम विचारि तेणें पोताना वरधनु नामें पुत्रने ब्रह्मदत्तने
 आ वात जणाववाने तथा तेने सेववानुं फरमाव्युं. पढी ते मंत्रीपुत्रें ते
 वात ब्रह्मदत्तने जणाववाधी, धीरे रही नवा हाथीनी पेठे कोपने प्रका-
 शतो थको, मातानां खराब आचरणने नहीं सहन करीने, कागडो अने
 कोयल लेइ ते अंतःपुरमां गयो. तथा त्यां जइ मोटेथी बोळ्यो के, आ ब-
 न्ने पकिउं वर्षसंकर होवाधी वधने लायक ठे, अने एवी रीतनां बीजाने
 पण हुं मारीश. ते सांचली दीर्घ राजाए चुलनीने कहुं के, “कागडो हुं,
 अने कोयल तुं,” एम तेणें जणाव्युं; माटे ते खरेखर आपणने मार-
 शे, त्यारे राणीए कहुं के, एवी रीतनां बासकनां बोखवाधी तारे डरवुं

नहीं. वल्ली एक दहाडो तेणें हंसीनी साथे बगलाने बांधीने कळुं के, आनी साथे आक्रीडा करे ठे, हुं एवी रीतें कोझुं पण सहन करुं तेम नथी, ते सांजल्ली दीर्घ राजाए कळुं के, हे राणी, आ बाळक ठे, तो पण तेनी आ वाणी, अंदर उत्पन्न थयेला क्रोधरूपी अग्निना धुंवाडा-सरखी ठे. माटे आ कुमार मोटो होते ठते, हाथीउं प्रत्ये जेम सिंह तेम आपण बळेने मारनार थशे. माटे ज्यांसुधिमां ते समर्थ न था-य त्यां सुधिमां, विषमवृद्धनी पेठे तेने मारी नाखवो जोझ्यें. त्यारे राणीए कळुं के, पाटवी कुमारने केम मराय ? कारण के, तिर्यचो पण पोताना पुत्रोनुं प्राणनी पेठे रक्षण करे ठे. त्यारे दीर्घ कळुं के, पुत्ररूपें आ तो तारो काळ ठे, माटे तुं मुंजा मा ? हुं होते ठते पुत्रो कंझं दुर्लज नथी. त्यारे कामने वश थयेली ते चुलनीये पण शाकिनीनी पेठे पुत्रस्ने-हने तजीने तेनुं वचन अंगीकार कर्युं. पठी तेउं बन्नेये विचार्युं के, आ-पणे ब्रह्मदत्तनां लग्न करवां, तथा तेना वासगृहनां मिशथी छाखनुं एक घर बनावुं. पठी विवाह बाद ज्यारे ते तेमां सुवे, त्यारे बहुसहित तेने रात्रिये आ घर सखगावीने मारी नाखवो. एमा विचारि, तेउंये पुष्प-चूलनी कन्या साथे तेनुं वेशवाल कर्युं; तथा विवाहमाटे सघल्ली सामग्री करी राखी. पठी धनुमंत्रिये तेउंना ते क्रूर वृत्तांतने जाणीने, दीर्घराजा-ने हाथ जोडीने कळुं के, मारो कलावान, नीतिवान, कुशल, अने जुवान एवो वरधनु पुत्र हवेथी तमारी आझामां रही मंत्रिपणुं करशे; करण के, हुं तो हवे घरडा बेलनी पेठे कार्य करी शकुं तेम नथी, माटे तमारी अ-नुज्ञाथी हवे हुं कोझ जगोये जझ धर्मध्यान करीश. त्यारे दीर्घ राजायें विचार्युं के, आ कपटी क्यांक बीजे जझ कंझक अनर्थ करशे, तेथी तेणे पण कपटथी तेने कळुं के, चंद्रविना जेम रात्रि, तेम तमाराविना राज्य शोजशे नहीं, माटे दानआदिकथी अर्हांज तमो धर्मध्यान करो ? केम-के, उत्तम वृद्धोथी जेम वन, तेम तमारा जेवाथी राज्य शोजे ठे. त्यारे ध-नुमंत्रीये पण गंगाने कांठे धर्मनां ठत्र सरखी दानशाला मांडी; अने पं-चिउंने ते गंगाना प्रवाहनी पेठे अन्नपाणीनुं दान देवा लाग्यो.

त्यां तेणे दान आदिकना उपकारथी वश करेला, प्रतीतिवाला माण-सो पासे, ते छाखना घरसुधी बे कोशनी सुरंग खोदावी. पठी तेणें मि-

ब्राह्मरूपी बृहन्ने पाणीसरखा, एवा, एक गुप्त कागलथी ते वृत्तांत पुष्पचू-
 खने जणाव्यो. तेथी पुष्पचूखें पण पोतानी दीकरीनी जगोये, हंसीनी ज-
 गाये, जेम बगल्लीने तेम एक दासीने मोकळावी. पढी सोनानी जगोये
 पीतलनी पेठे ते दासीये आज्ञावर्णयुक्त थइ दिशाउं प्रकाशित करतां थकां
 नगरीमां प्रवेश कर्यो. पढी त्यां वाजीत्रो वागते ठते चुलनी राणीये ब्रह्मद-
 त्तने तेणीनी साथे परणाव्यो. पढी तेणीये सघला लोकोने विखेरीने बहु
 सहित ब्रह्मदत्तने ते लाखना घरमां सुवावास्ते मोकळ्यो. त्यारे कुमार पण
 पोताना परिवारने रजा आपी बहु सहित, पोतानी ढाया सरखा वरध-
 नुंनी साथे ते मेहेलमां गयो. त्यां ते मंत्रिपुत्रे मधरातसुधी वार्ताविनोद-
 थी राजकुमारने जागतो राख्यो. पढी त्यां चूलनीये ते मेहेलने सल्लागा-
 व्यो; ते वखते चूलनी तथा दीर्घना दुष्कृतनी अपकीर्तिना समूह संखो
 धुंवाडो तेमांथी निकलवा लाग्यो. ते वखत अग्नि पण सप्तजीही ठतां झु-
 धातुरनी पेठे क्रोडो शिखाउंरूपी जीजोथी जाणे सघलुं खाइ जवा माटे-
 ज होयनही, तेम बलवा लाग्यो. “आ शुं थयुं?” एम कुमारे पुढवाथी
 मंत्रिपुत्रे टुंकामां चुलनीनी दुष्ट चेष्टा जणावी दीधी. हवे अहींथी तमो-
 ने बचाववामाटे पिताजीये दानशाखासुधी एक सुरंग खोदावी ठे. माटे
 अहीं पाटुं मारीने, योगीनी पेठे तेनुं छार खोली तेमां तमे प्रवेश करो?
 पढी कुमार पण तेने फोडीने मित्रसहित तेमां दाखल थयो. पढी तेउं ब
 न्ने सुरंगने ठेडेथी धनुष्य धारण करीने बे घोडाउं पर स्वार थया. त्यांथी
 ते घोडाउं पण पंचम धाराथी श्वासजेर दोडीने पांचसो योजन जइ मृ-
 त्यु पाम्या. पढी तेउं त्यांथी जीव बचाववामाटे पगें चालीने नजदीकमां
 क्रोष्टक नामें गाममां गया. त्यां राजकुमारे “मंत्रीकुमारने” कलुं के, हे मित्र
 हवे तो झुधा अने तृषा बन्ने पीडा करे ठे. हीमत राख? एम कही मंत्री
 कुमारे हजामत कराववामाटे गाममांथी नापिकने बोलाव्यो. त्यां तेनी
 अनुमतिथी राजपुत्रें फक्त एक चोटी रखावीने तमाम हजामत करावी;
 तथा जगवां वस्त्रो पेहेर्या, तथा कंठमां वरधनुये पहेरावेली जनोइ पेहे-
 रीने खरेखर ब्राह्मणरूपें राजकुमार थयो. वली ते मंत्रीपुत्रे तेनुं गातीपर
 रहेलुं श्रीवत्सनं लांठन पण ढांकी बीधुं. एवी रीते राजपुत्रनी पेठे मंत्री-
 पुत्रें पण पोतानो वेष पाखटी नाख्यो. पढी तेउं गाममां दाखल थया,

त्यारे कोइक ब्राह्मणें तेमने जमवाने नोतरुं आप्युं. ते ब्राह्मणे तेउने सारी रीते जमाव्या. पढी त्यां ते ब्राह्मणनी स्त्री कुमारनां मस्तकपर चोखा बंधावीने, श्वेत वस्त्रोवाली एक कन्याने लावी. त्यारे वरधनुये कसुं के, आ कस्राविनाना बालकने कंठे तुं तोप क्यां वलगाडे ठे ? त्यारे ब्राह्मणे कसुं के, मारी बंधुमती कन्यानो आशिवाय कोइ वर थशे नहीं. कारणके निमित्तिये कसुं ठे के, आ कन्यानो जरतार ठ खंड पृथ्वीनो राजा थशे, अने खरेखर ते आज ठे; कारण के, ते निमित्तिये कसुं ठे के, जे माणस पोता नुं श्रीवत्स लांडन कपडांथी ढांकीने तारे घेर जमशे, तेने तारे आ कन्या आपवी. पढी त्यां ब्रह्मदत्ते तेणीनी साथे लग्न कर्युं. पढी रात्रिये तेणीने खांत करीने, कुमार बीजी तरफ चालतो थयो. चालतां थकां प्रजाते एक ग्राम पासे पहुँच्या, त्यां तेउये सांजव्युं के, सघला मार्गो दीर्घराखाये रोक्या ठे. तेथी तेउ मार्ग ठोडी चालवा लाग्या, अने तेथी वनपहुंजथी जरेली एक महा अटवीमां जइ पड्या. त्यां कुमारने तृषा लागवाथी, तेने वडना वृद्धानीचे मुकीने मंत्रीपुत्र एकदम पाणी लेवा दोड्यो. त्यां दीर्घनां माणसोये तेने उलखी कहाडी पकडी लीधो. तथा तेउये तेने माठा शब्दो कही बांध्यो. पढी तेणें ब्रह्मदत्त तरफ संझा करवाथी ते पण नाशी गयो; तथा त्यां वनमां एक आश्रमथी बीजे आश्रम एम जटकवा लाग्यो. तेणे त्यां खाटां खारां फलो खातां थकां त्रीजे दिवसे एक तपस्वीने जोयो. त्यारे ते तपस्वी दया लावी तेने पोताने आश्रमें लेइ गयो. त्यां तेणे कुलपतिने नमस्कार कयों. त्यारे कुलपतिये तेने पुळ्युं के, मारवाडमां कटपवृद्धनी पेठे उत्तम आकृतिवालो एवो जे तुं, तेनुं अत्रे आवतुं केम थयुं ? त्यारे राजकुमारे पण विश्वास राखीने पोतानुं वृत्तांत ते महात्माने कही संजलाव्युं. त्यारे कुलपतिये हर्षित थइ कसुं के, तारो पिता मारो महोटो जाइ ठे, माटे अहीं तुं सुखेथी रहे ? एवी रीते ते त्यां आश्रममां रह्यो; एटलामां वर्षा ऋतु आवी; ते वखते ते कुलपतिये तेने शस्त्रशास्त्रनी विद्या शिखवी. पढी वर्षाऋतु बीत्याबाद तापसो वनमां फलो लेवा माटे जवा लाग्या. त्यारे ब्रह्मदत्त पण कुलपतिये वार्या ठतां तेउनी साथे जवा लाग्यो. त्यां तेणे हाथीनी विष्टा तथा मूत्र जोवाथी विचार्युं के, आटलामां कोइ हाथी खागे ठे. पढी तापसोये वार्या

ढतां पण तेना शोधमां पांचसो योजन गया बाद, तेणे पर्वतसरखा एक हाथीने जोयो. ते हाथीने जोइ, तेणें गर्जारव करी तेने बोलाव्यो. त्यारे ते हाथी पण सुढ उंची करीने, तथा खाल आंखो करी ते कुमारप्रत्ये दोळ्यो; तथा जेटखामां ते नजदीक आवे ठे, तेटखामां कुमारें तेने ठग-वामाटे वच्चे पोतानो डुपटो नाख्यो. त्यारे हाथी पण ते कपडांप्रत्ये पो-ताना दंतघातो करवा लाग्यो. एवी रीतें कुमार तेने गारुडी जेम सर्पने, तेम खेसववा लाग्यो. एटखामां वरसादें ते हाथीने उपद्रव करवा मांळ्यो. त्यारें ते हाथी त्यांथी नाशी गयो, तथा कुमार पण एक नदीपासे बहो-च्यो. पढी ते नदी उतरिने तेणें एक पुराणुं शेहेर जोयुं; त्यारें तेमां प्र-वेश करतां तेणें एक वांसनी जाळी जोइ; तथा त्यां एक तखवार अने वसुनंद पण तेणें जोयो. पढी तेणें ते तखवारथी वंश जाळीने ठेदी नाखी. त्यारे तेनी अंदर तेणें स्फुरायमान होठोवाळुं एक मस्तक पडेळुं जोयुं. ते जोइ तेणें विचार्युं के, अरे !! में कोइ निरपराधी विद्या साधवावाळाने मारी नाख्यो; पढी एवी रीतें निंदा करतो थको जेवो ते अगाडी मयो के तुरत तेणें नंदनवन सरखुं एक उद्यान त्यां जोयुं. तेमां प्रवेश करतां तेणें अगाडी एक सात जूमिनो मेहेल जोयो. तेपर चडतां तेणें हाथ-पर मुख राखीने बेठेली एक छीने जोइ. तेनी पासे जइ कुमारें पुढ्युं के, तुं कोण ठे ? तथा एकली अने शोकमां शामाटे ठे ? त्यारे तेणीए पण जयथी कछुं के, मारो वृत्तांत खांबो ठे; माटे तुं कोण ठे ? अने अहीं केम आव्यो ठे ? त्यारें तेणें कछुं के, हुं पांचाखना राजा ब्रह्मनो ब्रह्मदत्त नामें पुत्र हुं; ते सांजखतांज ते हर्षपूर्वक उज्जी थइ. अने आंखोमांथी हर्षाश्रु लावीने तेने पगे पडी; अने बोली के, हे कुमार, अशरण एवी जे हुं, तेने शरणरूप तुं आव्यो ठे, एम कही ते रडवा लागी. पढी कुमारें पुढ-वाथी तेणीए कछुं के, हुं तारा मामा अंग देशना राजा पुष्पचूखनी पु-ष्पवती नामें पुत्री हुं, अने ताराप्रत्ये देवाएली हुं; पढी एक दहाडो हुं विवाहनी वाट जोती थकी, हंसीनीपेठे बगीचामां रहेली वावडीमां र-मती हती. ते वखते नाथोन्मत्त नामना विद्याधरें रावणें जेम सीताने तेम मने हरीने अहीं आणी ठे. ते मारी दृष्टिने नहीं सहन करवाथी विद्या साधवामाटे वंशजाळीमां येठो ठे. अने आजे तेनी विद्या सिद्ध थावथी

તે મને પરણવાનો છે. ત્યારે કુમારે તેના વધની વાત તેણીને કહેવાથી, તે અત્યંત હર્ષિત થઈ. ત્યાં તેડના પરસ્પર અનુરક્તપણથી તેડનો ગાંધર્વવિવાહ થયો. ત્યાં તેણીની સાથે રમતાં એક પોહોરની પેઠે આંખી રાત તેણે નિર્ગમન કરી. પઠી પ્રજ્ઞાતમાં બ્રહ્મદત્તે આકાશમાં સ્વેચરીડનો શબ્દ સાંજણવાથી, તેણીને પુઠવાથી તે પણ સંત્રાંત થઈ કહેવા લાગી કે, આ બહે તમારા વૈરી વિદ્યાધરની ટંડા અને વિશાલા નામની બેહેનો છે. માટે હમણાં ક્ષણવારસુધિ તમો જરા બુપાઈ રહો, કે જેથી, તેડનો તમારા પ્રત્યેનો રાગ વિરાગ હું જોઈ શકું; વહી જો તેડ રાગ બતાવશે તો હું. લાલ ધજા હલાવીશ, નહીંતર શ્વેત ધજા હલાવીશ, તેથી તમો બીજી જગોઈ જજો ? તે સાંજલી બ્રહ્મદત્તે કહ્યું કે, હું કંઈ તેનાથી ડરું તેમ નથી; ત્યારે પુષ્પવતીયે કહ્યું કે, હું તે માટે નથી કહેતી, પણ, તેમ કર્યાથી તેના સંબંધી એવા વિદ્યાધરો તમારી સાથે વૈરવાલા થશે. પઠી તેણીની મરજી માટે તે બુપાઈ રહ્યો, એટલામાં તેણી પણ શ્વેત ધજા હલાવવાથી, સ્ત્રીના ઉપરોધથી ધીરે રહીને બીજીતરફ ચાલ્યો, પણ તેવા માણસને કંઈ બીક હોતી નથી. પઠી તે જંગલ વટાવીને સંધ્યાકાલે એક તલાવપાસે પહોંચ્યો. તે તલાવમાં જઈ સ્નાન કરી તેણે પાણી પીધું, પઠી ત્યાંથી તે ઉત્તરપશ્ચિમના કાંઠાતરફ જવા લાગ્યો, ત્યાં તેણે લતાડના કુંજમાં વન-દેવી સરખી એક સ્ત્રીને પુષ્પો વીણતી જોઈ. તેણીને જોઈ બ્રહ્મદત્તે વિચાર્યું કે, જન્મથી માંડી રૂપનો અન્યાસ કરતાં કરતાં ઠેવડે બ્રહ્માણ આ-ને બનાવી લાગે છે. તે સ્ત્રી દાસિસાથે બોલતી થકી, તથા ડોલર સરખા કટાક્ષો બ્રહ્મદત્તને મારતી થકી, તે જાણે વરમાલાજ નાચતી હોય નહીં, તેમ કરીને ચાલી ગઈ. પઠી કુમાર પણ તેણીને જોતો થકો, જેવો બીજી જગોતરફ ચાલ્યો, તેટલામાં તે દાસી, વસ્ત્ર, ઝૂષણ અને તાંબૂલ સહિત ત્યાં આવી લાગી. તથા તે વસ્ત્રાદિક કુમારને આપી કહેવા લાગી કે, જે સ્ત્રીને તું હમણાં જોઈ, તેણી પણ સ્વાર્થસિદ્ધિમાટે આ તને બાનું આપ્યું છે; તથા મને કહ્યું છે કે, આ પુરુષને તારે પિતાજીના મંત્રિને ઘેર લાવવો. ત્યારે તે બ્રહ્મદત્ત પણ તેણીની સાથે નાગદેવ મંત્રિને ઘેર ગયો; તે વચ્ચે તે મંત્રી પણ તેના ગુણોથી જાણે સ્વેચાલો હોય નહીં, તેમ સામો ભજો થયો. પઠી દાસી પણ મંત્રીને કહ્યું કે રાજપુત્રી શ્રીકાંતાણ આમને તમારે ઘેર મો-

कह्या ठे, एम कही ते चाखती थइ. एवी रीतें मंत्रिणी सेवा करातां थ-
कां तेणें एक कृष्णनी पेठे रात्रि व्यतीत करी. पढी प्रजातमां मंत्री तेने
राजदरबारमां खेइ गयो, त्यारें राजाए पण तेने आदरमान आप्पुं. पढी
राजाए कुल आदिकनी तपास कर्याविनाज तेने ते कन्या परणावी. कु-
मारें पण हथीवालो मेलवीने ते कन्यासाथे लग्न कर्युं. पढी एक दहाडो
कुमारें ते कन्याने ढानी रीतें पुढ्युं के, तारा बापें मारुं कुलशील जा-
प्पाविना मने तने केम परणावी ? त्यारे श्रीकांता कहेवा लागी के व-
संतपुर नामें नगरमां शबरसेन नामें राजा हतो. तेना पुत्रने क्रूर गोत्री-
उए मारा पिताना राज्यपर बेसाड्यो, अने तेथी मारो पिता अहींआं प-
ल्लीमां पोताना सैन्यसहित रह्यो ठे. अहीं जीखोने नमावीने, तथा धा-
डां पाडीने पोताना परिवारनुं ते रक्षण करे ठे. ते पिताने हुं अत्यंत व-
ह्वज एवी पुत्री हुं; हुं जुवान थइ त्यारे तेणें मने कहुं के, सघला रा-
जाउ मारा वैरी ठे, तेथी तारेइहां रहीनेज कोइ वरने पसंद करवो. पढी
त्यारथी तलावने कांठे चक्रवाकीनी पेठे रहीने हुं सघला पंथीउने जो-
ती फरुं हुं. एटखामां में तमोने जोया. हवे एक दहाडो ते पल्लीपति धा-
ड पाडवा गयो, तेनी साथे कुमार पण गयो. ते गाम छुंटाते ठे तलावना
कांठापर रहेला कुमारने चरणे वरधनु आवीने पड्यो. तथा कुमारने कं-
ठें बलगीने रडवा लाग्यो; कारण के, इष्टनो मेलाप थतां दुःखो उजराइ
आवे ठे. पढी कुमारें मिठां वचनोयें पूढ्यार्थी मंत्रिपुत्र पोतानुं वृत्तांत
कहेवा लाग्यो के, हे नाथ, तमोने वडनी नीचे मुकीने ज्यारे हुं पा-
णी लेवा माटे गयो, त्यारे में आगल अमृतकुंडसरखुं एक तलाव
जोयुं. पढी जेटखामां पाणी लेइने हुं आवतो हतो, तेटखामां मने सु-
जटोए पकड्यो, अने पूढ्युं के, ब्रह्मदत्त क्यां ठे ? त्यारे में कहुं के, मने
खबर नथी. पढी ज्यारे मने तेउ मारवा लाग्या, त्यारे में कहुं के,
ब्रह्मदत्तने तो वाघ खाइ गयो. त्यारे तेउए कहुं के ते जगो अमोने ब-
ताव ? त्यारे कपटथी आम तेम जमीने तमोने नासी जवानी संज्ञा में
करी. पढी में “परिव्राट्प्रतनी” गोल्ली महोडामां नाखी, तेथी हुं मड-
दानी पेठे पडवार्थी तेउए मने तजी दीधो. पढी तेउ दूर गयाबाद, हुं ते
गुटिका मुखमांथी कहाडीने, तमारी शोधमाटे गामोगाम जमवा लाग्यो.

त्वां एक परिव्राजक मने मछ्यो, अने में तेने नमस्कार कयों. त्वारें तेणें
 मने कछुं के, हुं धनुमंत्रीनो मित्र हुं, माटे मने कहे के, ब्रह्मदत्त क्यां
 ठे ? त्वारे में पण तेने सघलुं वृत्तांत यथास्थित कही संजलाव्युं. पढी
 तेणें मने कछुं, के ते लाखनुं घर बाध्याबाद प्रजातें दीर्घ राजाए. तेनी
 तपास करी, तो अंदरथी एकज मुडहुं निकट्युं पण प्रण निकट्यां नही;
 तथा त्वां सुरंग अने घोडानां पगलां जोइ तेणें विचार्युं के, धनुनी बु-
 क्रिथी तमो बन्ने नाशी गया ठो, तेथी ते धनुपर कोपायमान थयो. पढी
 तेणें तमारी शोध माटे चारे बाजु माणसो मोकट्यां, धनुमंत्री पण त्वांथी
 नाशी गयो, अने तमारी माताने दीर्घ राजायें मातंगना पाडामां राखी
 ठे. एवी रीतें दुःखपर दुःखनी वात सांजली हुं कांपिद्व्य नगरमां गयो.
 पढी त्वां कपटथी कापडीनो वेष लेइ मातंगोना पाडामां जटकवा लाग्यो.
 पढी एवी रीतें जटकतां त्वां मने कोटवाल साथे मित्राइ थइ. पढी
 मारी माताने तेनी मारफतें त्वां शोधीने, में तेणीने एक गोली आप-
 बाथी मडदानी पेठे ते बेजान थइ गइ. ते वात कोटवालें राजाने ज-
 णाववाथी तेना संस्कार माटे राजायें पोताना माणसोने हुकम कयों. ते
 माणसोने में कछुं के आ डोशीनो जो अत्यारें संस्कार करशो, तो राजाने
 मोटो अनर्थ थशे; ते सांजली तेउ पोताने स्थानकें गया. पढी में कोटवा-
 लने कछुं के, जो तुं मने सहाय करे, तो आना शबथी हुं एक मंत्र साधुं.
 कोटवालें ते कबुल करवाथी संध्याकालें हुं तेणीना शबने दूरना स्म-
 शानमां लेइ गयो. पढी त्वां में कपटथी मांडलां करीने कोटवालने पुर-
 वेधीने बलि देवा मोकट्यो. तेना गयाबाद में मारी माने बीजी गोली
 आपी, तेथी ते आखस मरडी बेठी थइ. पढी हुं तेणीने कइ गाममां दे-
 वशर्मा नामें मित्रने घेर लेइ गयो; तथा तने शोधतो थको अहीं आब्यो
 हुं; माटे हे नाथ ! हवे तमो पण तमारुं वृत्तांत कहो ? त्वारे कुमारें पण
 पोतानुं वृत्तांत तेने कही संजलाव्युं; एटखामां कोइ माणसें त्वां आवी
 तेउने कछुं के, दीर्घराजाना सुजटो तमारा सरखा आकारवाली ठबि
 लेइने गाममां जमता थका कहे ठे के, आवा आकारनां माणसो अहीं
 आब्यां ठे ? तेथी में तमोने एवा जोया ठे, माटे हवे तमोने जे रुचे ते
 करो ? पढी त्वांथी तेउ नाशीने कौशांबी नगरीए आब्या. त्वां तेउए

उद्यानिमां सागरदत्त शैठ तथा बुद्धिख शैठना एक लाखनी शरत्तवाखा
 कुकडाउने लडता जोया. ते कुकडाउ कुदी कुदीने एक बीजाने चांचोची
 मारता हता. त्यां सागरदत्तना कुकडाने बुद्धिखना कुकडाए हराव्यो.
 त्यारे वरधनुए सागरदत्तने कहुं के, तारो कुकडो उत्तम ठतां केम हाथों?
 माटे जो तारी आझा होय तो तेनी तपास करूं. पढी सागरें हा पाड-
 वाची तेणे तपास्युं तो बुद्धिखना कुकडाने पगे खोखंडनी सोयो जोइ. पढी
 बुद्धिखने पण माखम पड्युं के, कुकडाना पगें रहेली सोइ आणें जोइ ठे,
 तेथी गुप्तरीतें तेने अरधो लाख दाम आपवानुं कहुं; पढी आ वृत्तांत व-
 रधनुए कुंवरने जणाववाची कुंवरें सोइ खेंची लेइने, फरीची सागरद-
 त्तना कुकडासाथे लडावतां ते बुद्धिखनो कुकडो हारीगयो. तेथी सागर-
 दत्त खुशी थइ तेउने पोताना रथमां बेसाडी पोताने घेर तेडी गयो. तेउ
 वन्ने त्यां सुखे रहेता हता, एटखामां बुद्धिखनो एक चाकर आवी, गुप्त
 रीतें वरधनुने अरधो लाख दाम देइ गयो. पढी तेणें निर्मल मोतीउनो
 हार देखाव्यो, ते हारमां पोताना नामनो एक कागल ब्रह्मदत्तें जोयो.
 एटखामां वत्सा नामनी एक तापसी आवी; तथा तेउपर अद्भुत नाखी
 आशीर्वाद देइ, वरधनुने तेणीए कंडंक कहुं, अने पढी चाली गइ; पढी
 मंत्रिपुत्रें ब्रह्मदत्तने कहुं के, हारपर बांधेला कागलनो आ उत्तर मागे
 ठे. वली तेणीए कहुं के, कागल ब्रह्मदत्तनो ठे; त्यारे में पुढ्युं के, ब्रह्म-
 दत्त कोण ? त्यारे तेणीए कहुं के, आ नगरमां रती सरखी रत्नवती
 नामें एक शैठनी पुत्री ठे; तेणीए ते कुकडाना युद्धमां ब्रह्मदत्तने जोयो
 हतो. त्यारथी कामातुर थइने ते हमेशां ब्रह्मदत्तनेज संजाळ्या करे ठे,
 एक दहाडो तेणीए पोते कागल लखीने आ हारसाथे मारी मारफत
 अहीं मोकळाव्यो; एम कही ते चाली गइ, अने में तेणीने आ उत्तरनो
 कागल आप्यो. पढी त्यारथी कुमार पण कामथी पीडावा लाग्यो. हवे
 एक दहाडो दीर्घ राजाए शोधवामाटे मोकळेलां माणसो त्यां आख्यां.
 तेउ राजाना हुकुमथी ज्यारे शोध करवा लाग्या, त्यारे सागरदत्तें तेमने
 जोंयरामां राख्या. पढी रात्रि तेमने रथमां बेसाडी केटसेक दूर मुकी
 आवीने सागरदत्त पाडो वड्यो. तेउयें आगल जतां एक स्त्रीने रथपर श-
 जसहित बेठेली जोइ. पढी तेणीए पुढ्युं के, तमोने आटखो बंधो व-

खल केम लाग्यो ? त्यारे तेउए कछुं के, अमोने तुं उलखे ठे ? त्यारे ते कहेवा लागी के, आज नगरमां महाधनवान् धनप्रवर नामें शेरु हतो. ते शेरुने आठ पुत्रोपर हुं एक दीकरी हुं. में आ उद्यानमां आवी, उत्तम वरमाटे यक्षनुं आराधन कर्युं; त्यारें यक्षें तुष्टमान थइ मने कछुं, के ब्रह्मदत्त चक्री तारो स्वामी थशे. अने ते ब्रह्मदत्त, सागरदत्त अने बुद्धिल्लना कुकडाना रणसंग्राममां आवशे; वली मारा देवलआगल तेनो मेलाप थशे, एम ते यक्षें कछुं ठे, माटे तमो तुरत आवीने आ रथपर चडी बेसो ? त्यारें ब्रह्मदत्तें पण ते अंगीकार कर्युं, अने तेउ बने तेमां चडी बेठा, अने पुण्युं के, क्यां जवुं ठे ? त्यारे तेणीयें कछुं के, मगधपुरमां धनावह नामें मारो काको ठे, ते आपणने आदरमान देशे. पढी ब्रह्मदत्तें पण मंत्रिपुत्रने सारथीनी जगोए राखीने ते तरफ रथने हंकराव्यो. पढी एवी रीतें कोशांबी देशने उलंघीने तेउ एक जयंकर अटवीमां आव्या. त्यां सुकंटक अने कंटक नामना चोरें ते-उने घेर्या. तेउथे बाणोयें करीने आकाशने ठाइ मुक्युं. त्यारे कुमारें पण धनुष खेइने बाणोथी चोरनी सेनाने ढांकी दीधी. तेथी ते चोरो त्यांथी नाशी गया. पढी मंत्रिपुत्रें कुमारने कछुं के, तुं रणसंग्राम करीने हवे थाकी गयो होइश, माटे आ रथमांज उंघी जा. पढी ब्रह्मदत्त पण रत्नवतीनी साथे ते रथमां सुइ गयो. पढी प्रजातें एक नदी आगल घोडाउं पण थाकीने उजा रह्या, तथा ब्रह्मदत्त पण जाग्यो. पण तेणें मंत्रीपुत्रने रथपर जोयो नहीं, त्यारे तेणें विचार्युं के, ते पाणी पीवा माटे गयो हशे, एम विचारि तेने ते बोलाववा लाग्यो. पण तेनो जवा-ब नहीं मल्लवाथी तथा रथना अग्रजागने रुधिरवालो जोइ, खेदथी मूर्छा खाइने कुमार रथपर पड्यो. पढी चेतना आव्यावाद उठीने ते रडवा ला-ग्यो; त्यारे रत्नवती तेने कहेवा लागी के, ते मृत्यु पाग्यो माटे पाठो आ-ववानो नहीं, माटे वचनथी पण तेनुं अमंगल तमारे करवुं न जोइयें. वली कदाच ते तमारा कार्यमाटे पण क्यांक गयो होय; माटे स्थानकें पहुँच्या बाद तेनी तपास करशुं; आ जयंकर वनमां थोजवुं ठीक नहीं. पढी कुमारें पण घोडाउने हांकवाथी, तेउ मगधदेशना सीम नामें गा-ममां आव्या. त्यांना राजायें तेउने आदरसत्कार आप्यो. पढी ते राजा-

वैं कुमारने शोकातुर जोइ पुठवाथी तेणें कहुं के, मारा मित्रने कोइ चो-
रें मायों ठे, तेथी ते पाठो आव्यो नथी. त्यारें ते राजाए कहुं के, हुं
तेनी शोध कहाडी लावीश, एम कही ते वनमां गयो; त्यांथी आवी ते-
णें कुमारने कहुं के, वनमां कोइ माणस तो मढ्यो नथी, पण आ एक
बाण मढ्युं ठे. पढी कुमारें वरधनुने मराएखो जाणी शोक कयों. पढी
रात्रिना चोथा पहोरे त्यां चोरो आव्या, पण कुमारने जोइ नाशी गया.
पढी ते अनुक्रमें राजगृही नगरीए गयो, अने त्यां रत्नवतीने बहार तां-
पसोना आश्रममां मेली. पढी नगरमां प्रवेश करतां एक मेहेलनी
बारीमां बे नवयौवन स्त्रियोने तेणे जोइ. त्यारें स्त्रियो तेने कहेवा लागी
के, अमो प्रेमालने तुं तजीने ते वखते चाढ्यो गयो, ते तुंने लायक ठे?
त्यारें कुमारें कहुं के, आ वात हुं कइं पण जाणतो नथी. त्यारें ते स्त्रि-
योए तेने बोलाववाथी, ते तेउना घरमां गयो. पढी तेने स्नानजोजन क-
राव्याबाद, ते स्त्रियो पातानी कथा कहेवा लागीयो के, विद्याधरोना आ-
वासवालो, तथा सुवर्णनी शिलावालो वैताढ्य नामें पर्वत ठे. तेनी दक्षिण
श्रेणिमां शिवमंदिर नामना नगरमां ज्वलनशिख नामें राजाठे तेने वि-
द्युत्शिखा नामनी स्त्री ठे. तेनी अमो खंडा अने विशाखा नामनी बन्ने
पुत्रियो ठियें. एक दहाडो अमारा पिताए पोताना मित्र अग्निशिखनी सा-
थे मेहेलमां बेठां थकां अष्टापद पर्वत तरफ देवताउने जता जोया. पढी
ते तीर्थयात्रा माटे अमोने अने ते मित्रने लइने ते चाढ्या. त्यां अष्टापद
पर अमोयें तुल्यमान तथा बणोंवाली तीर्थकरनी प्रतिमाउ जोइ. तेउनी
पूजा करीने, तथा त्रण प्रदक्षिणा दइने अमोयें वंदन कयुं. पढी ते मं-
दिरमांथी निकल्याबाद अमोयें लाल अशोकनी नीचे बे चारणमुनिउने
जोया. तेने नमस्कार करीने, अमो धर्मदेशना सांजलवामाटे त्यां बेठीयो.
पढी तेने अमारा पितायें पुढ्युं के, आनो पति कोण थशे. ? त्यारे तेउए
कहुं के, जे माणस तेउना जाइने मारशे, ते तेउनो पति थशे. ते सांज-
ली अमारा पिताजीने दिखगिरि थइ, त्यारें अमोयें तेने कहुं के, तें ह-
मणांज संसारना असारपणानी देशना सांजली ठे, अने शामाटे तुं खेद
करे ठे. ? अमोने विषयसुखवांठा नथी, एम कही अमो अमारा जाइनुं
रक्षण करवा लागीउं, एक दहाडो जमतां थकां अमारो जाइ तमारा मामा

पुष्पवती की करी पुष्पवतीने हरी गयो. तथा तेनी दृष्टिने सहन न करवाथी ते विद्या साधवा गयो, ते पठीनुं वृत्तांत तमो जाणो ठो; हवे पुष्पवतीयें अमारा जाइना मृत्युनुं वृत्तांत अमोने जणाव्याथी, अमोयें तमोने परणवाने इच्छुं पण तेणीयें संजममां श्वेत पताका हलाववाथी तमो चाह्या गया पठी अमो तमोने शोधतीयो थकी अहीं आवीयो. माटे हवे तमो अमोने परणो ? पठी कुमार पण तेउने परण्यो; एवी रीतें ब्रह्मदत्तें तेउनी साथे क्रीडामां ते रात्रि निर्गमन करी; तथा प्रजातें तेमने कछुं के, मने राज्य मळे त्यांसुधि, तमारे पुष्पवती साथे रहेवुं. पठी ते, आश्रममां रत्नवतीने शोधवा गयो, त्यां तेणीने नहीं जोवाथी एक पुरुषने तेणें पुठ्युं के, मनोहर वस्त्रवाह्मी कोइ स्त्रीने तें आज्ञे अथवा गड काळे अहीं जोइ ठे.? त्यारें तेणें कछुं के, गड काळें, नाथ नाथ करीने, एक स्त्री अहीं रडती होती, तेणीने जलखवाथी में तेना काकाने सोंपी ठे. पठी ब्रह्मदत्तने तेणीनो बर जाणीने, ते तेणीना काकाने घेर तेने तेडी गयो, त्यां ते काकायें रत्नवतीने ब्रह्मदत्तनी साथे परणावी. त्यां तेनी साथे सुख जोगवीने बीजे दहाडे तेणें वरधनुनुं मृत-कार्य कर्युं, त्यां साक्षात् प्रेतनी पेठे ब्राह्मणो जमवा बेठा होता, तेनी अंदर ब्राह्मण वेषधारी वरधनु आवीने कहेवा लाग्यो के मने जोजन आपो. तेना साद उपरथी ब्रह्मदत्तें तेने जलखी कहाड्यो; अने तेने आलिंगन देइ, हर्षाश्रुथी नवरावीने, पोताना घरमां लेइ गयो. पठी कुमारें वृत्तांत पूढवा-थी तेणें कछुं के तमो ज्यारे रथमां उंची गया, त्यारे चोरोयें आवी मने घेरी स्त्रीधो, त्यां एक चोरें मने बाण मारवाथी हुं पृथ्वीपर पड्यो, अने तेथी खताउमां हुं ढंकाइ गयो. पठी ते चोरो गयाबाद हुं एक गाममां गयो; त्यांना राजा पासेथी तमारी खबर सांजलीने हुं अहीं आव्यो हुं. पठी ब्रह्मदत्तें तेने कछुं के, आवीने आवी रीतें हवे आपणे केटलोक ब-खत रहीशुं ? एटलामां त्यां वसंतऋतुनो महोत्सव आव्यो. ते वखतें रा-जानो मदोन्मत्त हाथी सांकल तोडावीने नासवा लाग्यो; अने रस्तामांथी एक युवान कन्याने तेणें कमखिनीनी पेठे सुंदमां उपाडी. तेथी ते आ-क्रंद करवा लागी, अने लोको पण ते जोइ हाहाकार करवा लाग्या. ते जोइ कुमारें हाथीने तरबोडवाथी, तेणीने ठोडी ते हाथी कुमारतरफ दो-ळ्यो. तेज वखते कुमार पण तेना दांतोपर पग मुकी तेनी उपर चढी बेठो.

पढी योगी योगी जेम आत्माने, तेम ते कुमारें तेने अंकुशची वश कर्यो. पढी लोकोची शाबाशी अपाता ते कुमारें ते हाथीने स्तंजपासे छड जड बांध्यो. पढी राजा त्यां आवी तेने जोड आश्चर्य पाभ्यो, तथा कहे- वा लाग्यो के, शुं आ ते सूर्य ठे. ? अथवा इंद्र ठे ? त्यारे रत्नवतीना का- कायें तेने सघळुं वृत्तांत कळुं. पढी राजायें पण खुशी यड्ने तेने पोतानी कन्याउं परणावी. हवे कुमार ते कन्याउं साथे सुख जोगवे ठे, एटलामां एक घरडी डोशी त्यां आवीने कहेवा लागी के, आ नगरमां वैश्रमण ना- में शेठ ठे, तेने श्रीमती नामें पुत्री ठे. तेणीने तें हाथीयकी मुकावी ठे, त्यारची ते तारामां अनुरक्त थड थकी खेद पाभ्या करे ठे. हवे जेम तें तेणीने हाथीयकी बचावी ठे, तेम लग्न करीने कामची पण बचाव ? पढी कुमार ते कन्याने परण्यो, अने वरधनु पण सुबुद्धि मंत्रीनी कन्याने परण्यो. पढी त्यांची तेउं बन्ने वाराणसी नगरीमां गया. त्यांनो राजा गौरवची तेउं सामो आवी, तेउंने घेर लेइ गयो. त्यां ते कटक राजायें पोतानी कटक- वती नामनी कन्या तेने आपी तथा चतुरंगी सेना आपी वली त्यां तेम- ने आवेला जाणी, चंपानो राजा करेणुदत्त, धनुमंत्री तथा जगदत्त आदि- क राजाउं पण आव्या. पढी वरधनुने सेनापति करीने ब्रह्मदत्त दीर्घने जीतवा चाढ्यो, एटलामां दीर्घनो दूत आवी कटक राजाने कहेवा ला- ग्यो के, तमारे अमारा साथेनी बालमित्राड तजवी न जोड्यें. त्यारे कट- क राजायें कळुं के, ब्रह्म राजानां जीवतां थकां अमो पांचे मित्रो हता; पण तेना मृत्युवाद दीर्घे जे अकार्य कर्युं ठे, तेवुं कसाड पण करे नहीं, माटे दीर्घने जड कहे के, ब्रह्मदत्त तारी साथे लडवा आवे ठे, माटे कां- तो तेनी साथे लड ? नहींतर नाशी जा ? एम कही कटकें दूतने विस- र्जन कर्यो. पढी ब्रह्मदत्तें पण अनुक्रमें कांपिढ्यपुर जड्ने दीर्घसहित तेने घेरी लीधुं. पढी दीर्घ ते नगरमांची सैन्यसहित बहार निकल्यो तथा खुलनीए पूर्णा नामनी साध्वीपासे वैराग्यची दीक्षा लीधी अने मोक्षें पण गड. हवे ब्रह्मदत्तना सैन्यें दीर्घना सैन्यने पाबुं हठाव्युं; पढी दीर्घ पोते नदीना पूरनी पेठे आवीने ब्रह्मदत्तना सैन्यने दूर हठावी दीधुं, त्यारें ब्रह्म- दत्त पण क्रोधायमान थड, हाथीनी पेठे तेनी साथे लडवा लाग्यो तेउं बन्ने, काखना समुद्रो जेम, मोजाळची तेम हथीयारोची लडवा लाग्या, तेज

वसते ब्रह्मदत्त पासे चक्र आवीने हजार थयुं, ते चक्रणी तेणें दीर्घना प्राप्तीनो नाश कर्चो. ते वसतें देवोए जय जय शब्द करीने ब्रह्मदत्तपर पुष्पनी वृष्टि करी, नगरना लोकोयें पण तेने मात, पिता, तथा देवतानी पेठे पूज्यो, पढी ते नगरमां दाखल थयो. पढी तेणे ठखंड पृथ्वीने जीती. पढी राजाऊये आवीने बार वर्षो सुधि तेनो अजिषेक कर्चो, एवी रीतें चोसठ हजार खीठ साथे ते, पूर्वनां तपरूपि वृक्षनां बीज सरखुं राज्यसुख जोगववा लाग्यो.

हवे एक दहाडो नाटक तथा संगीत चाली रळुं हतुं एटलामां एक दासीयें आवीने तेने एक पुष्पनो गुंथेलो दडो आप्यो. ते दडाने जोड, ते मनमां ऊहापोह करवा लाग्यो के, आवो दडो में क्यांक पण जोयो ठे; धम करतां तेने मूर्ठा आवी, तथा पढी जातिस्मरण ज्ञान थवाथी, तेने माळम पळ्युं के, आवो दडो, में सुधर्मा देवलोकमां जोयो हतो, माटे हवे ते मारो पूर्वजन्मनो जाड मने शीरीते मलशे? पढी तेणें पोताना जाडने शोधवा माटे एक अरधा श्लोकनी समस्या लखी, ते समस्या नीचे प्रमाणे.

“आख दासौ मृगौ हंसौ, मातंगावमरौ तथा ”

अर्थ:— आपणे बन्ने दास, मृगो, हंसो, मातंगो, तथा देवो हता. पढी तेणें नगरमां पढो वजडाव्यो के, आ अर्धा श्लोकनी जे समस्या पुरशे तेने अरधुं राज्य आपीश. ते अरधो श्लोक नगरमां सर्वे लोकोयें कंठें कर्चो, पण कोड तेने संपूर्ण करी शक्युं नहीं. एटलामां पुरीमताल नगरना चित्रजीव नामें कोड शेठना पुत्रें जातिस्मरण ज्ञान थवाथी दीक्षा लीधी होती ते त्यां आव्यो. तेणें एक अरघट्ट (रेंट) वालाने ते अरधो श्लोक बोळतो सांजव्यो. ते सांजली तेणें (साधुयें) ते समस्या पुरी के,

“ एषा नौ षष्ठिका जाति, रन्योऽन्याऽन्यां वियुक्तयोः ”

अर्थ:— एक बीजाथी लुटा पडेली एवा आपणनो आ ठठो जव ठे. पढी ते अरघट्टवाले ते समस्या राजाने सांजलावी, तेथी राजाए पुण्युं के, कोणे पुरी? त्यारे तेणे पण ते मुनिनुं नाम कळुं पढी राजा तेने इनाम आपी, ते मुनिने जोवा माटे उद्यानमां गयो. तथा मुनिने हर्षाश्रुपूर्वक बांदीने तेनी पासे स्नेहथी ते बेठो. त्यारे मुनिणें पण आशीर्वाद दडने तेने प्रतिबोधवामाटे धर्मदेशना देवा मांडी के, हे राजा! आ असार संसारमां धर्मशिवाय कंइ पण सार नहीं. बळी, शरीर, यौवन, धन, बांधव

विगेरे सघलुं, पवनथी चलायमान थती पताका (ध्वजा) सरखुं चंचल ठे. जेम पृथ्वीने मेखववाने तें बहारना बैरीउने जीत्या, तेम मोक्ष मेखववामाटे अंतरंग बैरीउने पण तुं जीत्य ? अने तेमाटे तुं यतिधर्मेने अंगीकार कस्य ? कारण के, हंस पण पाणीमांथी दूधने खेंचे ठे. त्यारे ब्रह्मदत्तें कस्युं के, हे जाइ, सारुं थयुं के तारो मेलाप थयो, हवे तुं यथेष्ठरीतें राज्यने जोगव्य ? वल्ली तपोनुं फल जोगो ठे, तो शामाटे हवे तुं तप करे ठे ? त्यारे मुनियें कस्युं के, मारी पासे पण घणी दोखत हती, पण में जवन्नमणथी डरीने तेने तृणनी पेठे तजी ठे. माटे हे राजन्, पुण्यना क्षयथी सौधर्मा देवलोकथी तुं अहीं आवेलुं, माटे पाठो क्षीणपुण्यवालो थइने तुं नीची गतिमां जवानुं नहिं कर ? वल्ली आर्यदेशमां, श्रेष्ठ कुलमां मोक्ष देनारा आ मनुष्यजन्मने पामीने तुं तेने फोगट गुमाव्य नहीं ? वल्ली स्वर्गथी ज्यवीने क्षीणपुण्यवाला थइ आपणे नीची योनियोमां जटक्या ठियें, ते याद ठतां बालकनी पेठे तुं केम मुंजाइ रह्या ठे ? एवी रीतें कहेतां पण राजाने बोध लाग्यो नहीं, कारण के, नियाणुं करनारने बोधिवीज क्यांथी मले ? पठी मुनि पण त्यांथी विहार करी गया, तथा अनुक्रमें घाति कर्मना क्षयथी केवलज्ञान पामी, जवोपग्राहि कर्मोनो क्षय करी मोक्षें गया. पठी ब्रह्मदत्तें पण संसारसुखमां निमग्न थइने सातसो वर्षो व्यतीत कर्या. एक दहाडो कोइ उलखता ब्राह्मणें तेनी पासेथी तेनुं जोजन माग्युं. त्यारे ब्रह्मदत्तें तेने कस्युं के, मारुं जोजन तेने पचे नहीं, अने कदाच घणे कासे पचे तोपण तुं तेमांथी गांडो बनी जशे. पण ते ब्राह्मणें नहीं मान्याथी, राजाए तेने तेना पुत्रसहित जमाड्यो; पठी रात्रियें ते ब्राह्मण अनहद कामातुर थवाथी, पुत्रसहित, माता, बेहेन दीकरीविगेरेनी साथे तेणे दुष्टाचरण सेव्युं, पठी प्रजातमां तो ते पोताना घरनां माणसोने मोहोडुं पण देखाडी शक्यो नहीं. त्यारे ते ब्राह्मणें विचार्युं के, आ दुष्ट राजाए मारा कुटुंबनो घाण कढाव्यो, एम विचारि ते नगरमांथी निकली गयो. त्यां तेणें एक बकरां चरावनारने दूरथी वेवुए करी पीपलानां पानोने ढेदतो जोयो, तेने जोइ ब्राह्मणें विचार्युं के, मारुं बैर आ माणस वाली शकशे, एम विचारि तेणे तेनो बहु आदरसत्कार कयों; अने पठी कस्युं के, आ राजमार्गेथी, हा-

ચીપર ચઢીને, શ્વેત ચામરઘત્રો સહિત જે જાય છે, તેની આંખમાં તારે મોહીડ મારવી. પઠી તેણે પણ તે વાત કબુલ કરી, કારણ કે, તેવા છો-કો પશુની પેઠે બુદ્ધિવિનાના હોય છે; પઠી તેણે જીંત પાઠલ ટુપાડને રા-જાની આંખોમાં ગોલી મારવાથી, આંખો ફુટી ગઈ, તથા ચોકીદારોણ પણ તે મારનારને પકડી લીધો, તથા તેને જ્યારે મારવા માંડ્યો, ત્યારે તેણે બ્રાહ્મણનો વૃત્તાંત કહ્યો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, ધિક્કાર છે, બ્રાહ્મણ-ની જાતિને, કે જેડે ધાય છે, તેનુંજ ખોદે છે. વલી કુતરાંને દેવું સારું, પણ કૃતઘ્ન બ્રાહ્મણને દેવું સારું નહીં; માટે તે ધલ, પાપી, માંસજઢીનેજ પેહેલાં મારવો ? એમ કહેતાં થકાં રાજાએ તે બ્રાહ્મણને કુટુંબ સહિત મ-રાવી નાખ્યો; તથા ક્રોધને વશ થઈને તેણે પુરોહિત આદિક સર્વે બ્રાહ્મ-ણોને મરાવી નાખ્યા; તથા મંત્રિને કહ્યું કે, તે સઘલા બ્રાહ્મણોની આંખો કઢાડી તેનો થાલ જરી તમો મારી પાસે લાવો ? પઠી મંત્રિએ પણ રા-જાને રૌદ્રધ્યાનને વશ થયેલો જોડને, “ શ્લેષ્માતક નામનાં ફલો-થી ” (ચઢુજેવા આકારવાલાં ફલોથી) થાલ જરીને રાજાની પાસે મે-લ્યો. તે સ્થાલને સ્પર્શ કરવાથી રાજાને જે સુખ મલતું હતું તે સુખ સ્ત્રી-રત્ન પુષ્પવતીને સ્પર્શ કરવાથી પણ તેને મલતું નહોતું. પઠી જેમ ડુર્બુ-દ્ધિ માણસ મદિરાના પાત્રને, તેમ તેણે કોઈ દહાડો પણ, તે થાલ પો-તાની પાસેથી રેસવ્યો નહીં. એવી રીતે તેનું રૌદ્રધ્યાન વૃદ્ધિ પામવા લા-ગ્યું. અને તેમ કરતાં થકાં સોલ વર્ષો વીતી ગયાં, એવી રીતનાં રૌદ્રધ્યા-નમાંજ, આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી, મરણ પામીને તે બ્રહ્મદત્ત ચક્રી હિંસાના અનુબંધનાં ફલરૂપ એવા સાતમા નરકને પામ્યો. એવી રીતે બ્રહ્મદત્ત ચ-ક્રીની કથા જાણવી.

વલી પણ હિંસકોને નિંદતા થકા કહે છે.

કુણિર્વરં વરં પંગુ, રશરીરી વરં પુમાન્ ॥

અપિ સંપૂર્ણસર્વાંગો, ન તુ હિંસાપરાયણઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થઃ— હાથ વિનાનો, પાંગલો, તથા કુત્સિત શરીરવાલો માણસ પ-ણ (હિંસા નહીં કરી શકવાથી) સારો, પણ હિંસામાં તત્પર એવો, સં-પૂર્ણ અંગવાલો માણસ પણ સારો નહીં.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, રૌદ્રધ્યાનપૂર્વક હિંસા કરવી, તે તો નરકના હેતુરૂપ છે, પણ શાંતિમાટે, અથવા કુલક્રમથી ચાલતી આવ-
તી, એવી મઢીમાર આદિક ધંધાના નિમિત્તની હિંસા રૌદ્રધ્યાન વિનાની
હોવાથી દોષમાટે ન થાય; તે વાતને પણ નિષેધ કરતા થકા કહે છે.

હિંસા વિઘ્નાય જાયેત, વિઘ્નશાંત્યૈ કૃતાઽપિ હિ ॥

કુલાચારધિયાપ્યેષા, કૃતા કુલવિનાશિની ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:— વિઘ્નની શાંતિને માટે કરેલી હિંસા પણ, યશોધરના જીવ,
સુરેન્દ્રદત્તની પેઠે, ઊલટી વિઘ્નને માટે થાય છે, તેમ કુલાચારની બુદ્ધિથી
કરેલી હિંસા પણ કુલનો નાશ કરનારી થાય છે.

હવે કુલક્રમથી આવતી હિંસાને પણ, ઢોડનારો માણસ વચાણવા-
લાયક છે, એમ કહેતા થકા કહે છે.

અપિ વંશક્રમાયાતાં, યસ્તુ હિંસાં પરિત્યજેત્ ॥

સ શ્રેષ્ઠઃ સુલસ ઇવ, કાલસૌકરિકાત્મજઃ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:— કુલક્રમથી આવતી હિંસાને પણ, જે કોઈ તજે, તે માણસ કા-
લસૌકરિકના પુત્ર સુલસની પેઠે ઉત્તમ કહેવાય. તે સુલસની કથા કહે છે.

મગધ દેશમાં મહા કૃષ્ણવાલું રાજગૃહ નામે નગર છે. ત્યાં વીરપ્રજુનાં
ચરણકમલો પ્રત્યે જમરા સમાન શ્રેણિક નામે રાજા હતો. વસુદેવને જેમ
દેવકી અને રોહિણી, તેમ તેને નંદા અને ચેલણા નામે બે સ્ત્રિયો હતી. તે-
માંથી નંદાને, જગતને આનંદ કરનારો અન્નયકુમાર નામે પુત્ર હતો; રા-
જાએ તેને મહાબુદ્ધિમાન્ જાણીને સઘલો રાજ્યાધિકાર સોંપ્યો હતો. એક
દહાડો તે નગરમાં શ્રી વીરપ્રજુ આવીને સમોસર્યા. તેમને સમોસર્યા જા-
ણીને શ્રેણિક રાજા અત્યંત હર્ષથી ત્યાં આવ્યો. પઠી ત્યાં દેવતા આદિક
સ્થાનકે બેઠાબાદ પ્રજુ ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા. તે વચ્ચે કોઈ ગલત કો-
ઠીઠ માણસ આવી પ્રજુની પાસે બેઠો; તથા પોતાના શરીરમાંથી નિકલ-
તી રસીથી તે પ્રજુના ચરણને લેપન કરવા લાગ્યો. તે જોઈ શ્રેણિકે ક્રોધ-
થી વિચાર્યું કે, આ માણસ પ્રજુની આમ આશાતના કરે છે, માટે જ્યારે
તે અહીંથી ઊઠે, ત્યારે મારે અને મારી નાશવો. ઇટલામાં પ્રજુને ઠીક
આવવાથી, તેણે તેમને કહ્યું કે તમો મરો? અને શ્રેણિકને ઠીક આવવા-

बी तेणें कहुं के, जीव ? अन्नयकुंमारे ठीक खावाथी तेने कहुं के, तुं जीव
अथवा मर ? अने कालसौकरिकें ठीक खावाथी कहुं के, तुं जीव नहीं ?
तेम मर पण नहीं ? हवे प्रचुने मरवानुं कहेवाथी राजायें गुस्से थइ, पो-
ताना सुजटोने हुकम कयोंके अहींथी उठे त्यारे एने पकडवो. पढी देश-
नाने अंते ते कुष्टी प्रचुने नमस्कार करी उठ्यो, के, तुरत श्रेणिकना सुज-
टोए तेने घेरी लीधो. एटलामां ते दिव्यरूपने धारण करीने आकाशमां
उडी गयो. त्यारे राजायें प्रचुने तेविपे पुठवाथी, तेमणें कहुं के, ए देव
हतो. त्यारे राजाएफरीने प्रचुने पुब्हुं के, हे जगवन् ! ए देव केम थयो ?
तथा कुष्टी पण केम थयो ? त्यारे प्रचुए कहुं के, वत्सदेशमां कोशांबी
नामें नगरी ठे, त्यां शतानीक नामें राजा हतो. ते नगरमां महादरिद्र
अने मूर्ख, एवो सेडुक नामें ब्राह्मण हतो. एक दहाडो तेनी गर्भिणी स्त्री-
ए घी आदिक लाववानुं कहुं. त्यारें तेणें कहुं के, मारामां कंइ पण कु-
शलता नथी, के हुं ते लावी शकुं. त्यारे तेनी स्त्रीए कहुं के, तुं राजानी
सेवा कर ? त्यांथी तने प्राप्ति थशे ते वात अंगीकार करीने पुष्प आदि-
कथी ते राजाने सेववा लाग्यो. एटलामां एक दहाडो चंपाना राजाए, को-
शांबी नगरीने घेरो घाट्यो. ते वखते कोशांबीनो राजा लश्करसहित अंदर
रह्यो हतो, तथा लडवावास्ते अवसर जोतो हतो पढी वर्षारतु आवी त्यारे
चंपानो राजा पण त्यांथी पाठो पोतानी नगरी तरफ जवाने उपड्यो. ते
वखते सेडुक ब्राह्मण पुष्पो माटे बगीचामां गयो हतो, त्यारे तेणे चंपाना
राजाने लश्कररहित जोयो. तेज वखतें तेणें शतानीकने आवी कहुं के,
तारो शत्रु ह्रीण लश्करवालो थइ उपडी जवानी तैयारी करे ठे. माटे अ-
त्यारे जो तुं तेनापर हल्लो करीश तो जीतीश. त्यारे राजाए पण लश्करस-
हित बहार नीकलीने तेनापर हल्लो कयों; ते वखते चंपानो राजा पण ल-
श्कर दूर निकली जवाथी लड्याविना नाशवा लाग्यो, त्यारे तेना हाथी,
घोडा, जंडार आदिक जे बाकी रह्युं हतुं, ते कोशांबीना राजाए ग्रहण
कर्युं. पढी तेणें सेडुकप्रत्ये तुष्टमान थइ कहुं के तारे जे जोशए ते माग्य
त्यारे तेणें कहुं के, हुं मारी स्त्रीने पुढीने मागीश. पढी तेणें ते सघली
बीना स्त्रीने जणावी, त्यारें ते बुझिमती स्त्रीए विचार्युं के, आ राजापासेची
गाम आदिक मेखवशे, तो धनवान् थइ बीजी स्त्रीउं परणशे; एम विचारि

सेषीयें कछुं के, तारे राजापासे एम मागबुं के, हमेशां एकेक घरे न-
गरमां जोजन मखे तथा दक्षिणामाटे एकेक सोना मोहोर मखे तेम
करबुं. पढी राजापासे जइ सेडुकें पण तेवी रीतनी मागणी करी, त्यारे
राजाए पण विचार्युं के, समुद्रमां पढीने पण घडो फक्त पोतामां माए
एटखुंज पाणी लेइ शके ठे, एम विचारि तेणें तेम करी आप्युं. पढी ते
दरेक घेर जमवा लाग्यो, तथा एकेक सोनामोहोर मेखववा लाग्यो. पढी
एम करतां थकां ते हमेशां सोनामोहोरनी लालचें, एकवार जमेखुं बमी-
ने वारंवार एक दिवसमां जोजन करवा लाग्यो. एवी रीतें तेणें घणुं धन
एकतुं कर्तुं, तथा पुत्रपौत्रादिक परिवार पण तेनो घणो बध्यो; हवे तेनें
अजीर्ण अन्नना वमनथी त्वचानो रोग थयो. पढी अनुक्रमें तेने कुष्ठनो रोग
थवाथी, तेना हाथ पग सडी गया. पढी एक दहाडो मंत्रीए राजाने कछुं के,
आने कुष्ठनो रोग थयो ठे, अने ते चेपी रोग ठे, माटे तेनी साथे घणो
संघट्ट करवो नहीं. माटे तेने बदले तेना पुत्रोने जमवा कहेबुं. पढी राजा
ना हुकमथी मंत्रीए ते वात सेडुकने कहेवाथी, पोताना पुत्रोने मुकी पोते
घेर रहेवा लाग्यो. पढी पुत्रोए पण, तेने एक जुदी कोटडीमां राख्यो, तथा
तेउं तेनी आझा पण मानवा न लाग्या, अने ठेटेथी लाकडांना बासणमां
तेने जोजन देवा लाग्या. ठोकराउनी वहुउं पण, नाक आडा डुचा दइ तेने
जोजन दूरथी फेंकवा लागीयो. त्यारें सेडुकें विचार्युं के, आ लोको मारा-
थीज पैसादार थया अने हवे मनेज तरठोडे ठे. माटे हवे जेम हुं दुःखी
हुं, तेवा तेमने पण दुःखी करुं एम विचारि तेणें पुत्रोने कछुं के, हे पुत्रो !
हुं हवे जीवितथी कंटाखेलो हुं, माटे आपणा कुलनो आचार ठे, के, मरवा-
नी इन्हा करनार माणसें कुटुंबने मंत्रीने एक पशु आपवो. माटे तमो एक
पशु लावो ? त्यारे मंदबुद्धिवाला तेउं पण एक पशु लाव्या. पढी तेणें पो-
ताना शरीरपरथी मेल उखेडीने, ते पशुने तेना जोजनमां खवराव्यो, के
जेथी ते पण कुष्टी थयो. पढी तेणें ते पशुने मारीने पोताना ठोकराउने
आप्यो, त्यारे तेउंथे पण तेनो आशय नहीं जाणीने तेनुं जहण कर्तुं. पढी
ते सेडुक पुत्रोनी रजा छइ तीर्थें जवा निकळ्यो. पढी मार्गमां तृषातुर
थवाथी पाणीनो शोध करतां तेने एक जाडीमां पाणीनो जरेखो खाडो
मख्यो. तेमां विविध प्रकारनां दूशोनां पान तथा फळो पडेळां होवाथी,

કહ્યું થયું તે પાણી તેણે ક્વાથની પેઠે પીધું. તે તૃષાતુર હોવાથી જેમ વારંવાર પાણી પીતો ગયો, તેમ તેમ તેના રોગના જંતુજીતી જવા લાગ્યા. એમ ઘણા દહાડા તે પાણી પિધાથી તે તમામ નીરોગી થયો. પઠી તે પાઠો ઘેર જવા નિકળ્યો. તથા ત્યાં લોકોયે પણ તેને આશ્ચર્ય સહિત જોયો અને તેજીયે તેને પુછ્યું કે, તારો રોગ કેમ ગયો ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, દેવના આરાધનથી ગયો. પઠી ઘેર જઈ પુત્રોને કુટ્ટી જોડને તેણે કહ્યું કે, મારી અવજ્ઞાનું તમોને ઠીક ફલ મળ્યું છે. પઠી ત્યાં લોકો તેને તરબોડતા હોવાથી હે રાજા, તારા નગરમાં આવી, તે દ્વારપાલની ચાકરી કરવા લાગ્યો. પઠી એટલામાં અમો અહીં આવ્યા ત્યારે તે દ્વારપાલ તેને (સેડુકને) પોતાનું કાર્ય સોંપી ધર્મદેશના સાંજલવા આવ્યો. હવે તે સેડુકને ત્યાં હુધા લાગવાથી દરવાજાપરની દેવીને ધરેલું બલિદાન તે ખાઈ ગયો. પઠી તેને તૃષા લાગવાથી તે વ્યાકુંલ થવા લાગ્યો. પઠી તે જલચર જીવને ધન્ય માનતો થકો, દ્વારપાલની વીકથી પાણી પીવા ગયો નહીં પઠી પાણી પાણી કરતો થકો મૃત્યુ પામીને તે આજ નગરના દ્વારપાસે રહેલી વાવમાં દેડકો થયો. પઠી એટલામાં અમો પાઠા અહીં આવ્યા, તે વચ્ચે લોકો અમોને વાંદવામાટે આવવા લાગ્યા. હવે પાણી જરૂરનીજનાં મુખથી અમારા આવવાનો વૃત્તાંત સાંજલીને, તેણે વિચાર્યું કે મેં આગલ કંઈ કંઈ આતું સાંજલ્યું છે. એમ ઝહાપોહ કરતાં તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. તેથી વિચાર્યું કે, મને દ્વારપાલ મુકીને જે જગવાનને વાંદવા ગયો હતો, તે જગવાન અહીં આવ્યા છે. માટે જેમ સઘલા લોકો જાય છે, તેમ હું પણ તેમને જોવા જઉં કારણ કે ગંગા સર્વને સરખી છે, કંઈ કોઈના વાપની નથી. પઠી તે કુદીને અમારી પાસે આવવા લાગ્યો, પણ રસ્તામાં ઘોડાની સ્ત્રી નીચે આવી જવાથી મૃત્યુ પામ્યો. પઠી તે શુદ્ધધ્યાનથી આ દર્ડુરાંક દેવતા થયો છે. હવે હું સજ્જામાં કહ્યું કે સઘલા જૈન ધર્મીજી શ્રેણિકથી નીચે છે, તેપર શ્રદ્ધા નહીં કરતાં તારી પરીક્ષામાટે તે અહીં આવ્યો હતો. અમારા ચરણોની ગોશીર્ષ ચંદનથી પૂજા કરી છે; પણ તમોને તેણે વૈક્રીય પાણી વિપરીત દેખાડ્યું છે. ત્યારે શ્રેણિકે ફરીને પુછ્યું કે, હે જગવાન ! આપે ઠીક જાણથી તે અમંગલિક બોલ્યો, તથા વીજાતની ઠીકથી પણ મંગલિક અને અમંગલિક બોલ્યો, તેનું કારણ શું ? ત્યારે પ્રત્યુચ્ચે કહ્યું કે,

मने तेणे मरवानुं कहेवार्थी तुरत मोहें जवा कहुं. तने अहीं सुख हो-
वार्थी, तथा मृत्युबाद नरक मलवार्थी, जीववानुं कहुं. वली अजयकु-
मार जीवतां थकां धर्म करे ठे, अने मृत्युबाद अनुत्तर विमानमां जशे,
तेथी तेने तेणें जीववानुं अथवा मरवानुं कहुं. अने कालकसौरिक जी-
वतां थकां पाप करे ठे, अने मृत्युबाद ते सातमे नरके जशे, माटे तेने
तेणें जीववा अने मरवानो बन्नेनो निषेध कर्यो. त्यारे वली श्रेणीकें प्रजु-
ने नमीने कहुं के, आप मारा स्वामी ठतां मारी नरकनी गति शी री-
तें ? त्यारे जगवानें कहुं के, पेहेलां तें नरकनुं आयुष्य बांध्युं ठे, माटे
तारे त्यां जवुं पडशे. कारण के जीवने शुजाशुज कर्मां तो जोगववांज
पडेठे. वली हे राजा ! तुं खेद नहीं कर ? तुं पद्मनाभ नामें पेहेलो ती-
र्थकर थइश. त्यारे श्रेणिकें कहुं के, नरकथकी मारा रक्षणनो कोइ पण
उपाय ठे ? त्यारे जगवानें कहुं के, जो तुं जक्तिपूर्वक कपिला ब्राह्मणीने
हाथे साधुने दान अपावे, अने आ कालकसौरिकने हिंसा करतां अट-
कावे तो तारुं नरकथी रक्षण थाय, बीजो कोइ उपाय नथी. ते सांजळ्याबाद
श्रेणिकराजा प्रजुने नमस्कार करी, पोताने घेर गयो, एटलामां ते दंडु-
रांक देवें राजानी परीक्षामाटे एक साधुने माठलां मारतो देखाड्यो. ते
जोइ राजाए शासननी मल्लीनतानी विकथी, ते साधुने मिष्ठ वचनोथी
तेम करतो अटकाव्यो. वली तेणें एक साधवीने गर्जिणी देखाडी, त्यारे
राजाए तेणीने पण पोताना घरमां रुपी राखी. पढी देवें प्रत्यक्ष थइ
श्रेणिक राजाने घणीज शाबाशी आपी, अने कहुं के, इडें सजामां जे-
वां वखाण कर्या हतां, तेवाज तमो ठो. एम कही ते देवें तेने एक हार
तथा बे गोला आप्या. आ त्रुटेला हारने जे कोइ सांधशे ते मृत्यु पा-
मशे, एम कही ते देव चाळ्यो गयो. पढी राजाए ते हार चेखणाने, तथा
ते बन्ने गोला नंदाने आप्या. त्यारे नंदाए ईर्ष्या लावीने ते बन्ने गोला-
ने स्तंजमां पठाड्या, त्यारे, एकमांथी बे उत्तम कुंडल तथा बीजामांथी
बे सुंदर वस्त्रो निकळ्यां. पढी नंदाए तेउने हर्षथी लीधां. पढी राजाए
कपिलाने कहुं के, तुं श्रद्धासहित जो साधुने दान आपे, तो तने हुं
घणुं धन आपुं. त्यारे कपिलाए कहुं के, तमो मने आखी सोनानी म-
ढावो तो पण हुं ते काम करुं तेम नथी. पढी राजाए कालसौरिकने पण

धनची ललचावीने कसाइखानुं तजवानुं कहेवाची, तेणें पण ना पाडी. त्यारे राजाए तेने एक अंधारा कुवामां नखाव्यो; एवं धारीने के, त्यां ते शी रीतें कसाइपणुं करी शकशे ? पठी राजाए जगवाने जइ कहुं के, में काससौकरिकने तो कसाइखानुं तजाव्युं ठे. त्यारे जगवानें कहुं के ते अंध कुवामां पण इमेशां माटीना पांचसे पाडाउं करीने मारे ठे. त्यारे श्रेणि-कें त्यां जइ ते प्रमाणे जोवाची, विचार्युं के, मारुं ते कर्म बुटवानुं नहीं, कारण के, प्रचुनी वाणी अन्यथा थाय नहीं. हवे एवी रीतें हिंसा करतां काससौकरिकनो पापनो राशि वधतो गयो. पठी तेने बहु रोगो उत्पन्न थया; तेनी पीडाची, अरे !! बापलीया ! अरे !! मा !! एम कही पोकार करवा लाग्यो. तथा तेने स्त्री, शय्या आदिक जेर तुल्य लागवा मांड्यां. पठी ते सघलुं स्वरूप तेना पुत्र सुलसैं, अजयकुमारने कहुं त्यारे अजयकुमारें कहुं के, तारा पिताने तेना दुष्ट कार्यनुं फल अहींज मल्युं ठे. तो पण हवे तुं तेनी प्रीतिमाटे इंद्रियोची उलटां जोजन आदिक तेने आप ? पठी सुलस पण, तेने कडवां अने तीखां जोजनो आपवा लाग्यो; तथा खूब गरम पाणी पावा लाग्यो. तथा केटलीक विष्टानुं तेने अंगे विलेपन करवा लाग्यो, अने अणीदार कांटावाली शय्यापर तेने सुवाड्यो. वली तेने राक्षस, वेताल आदिकनां जयंकर रूपो देखाडवा लाग्यो. तेथी ते खुशी थयो. पठी त्यांची ते मृत्यु पामी सातमे नरकें गयो. पठी तेनुं मृतकार्य कर्याबाद, सुलसनां सगांउण, तेने तेना पितानुं स्थानक संजालवा कहुं, त्यारे सुलसैं कहुं के, हुं ते कार्य कदी करवानो नची, कारण के, जेवा मने मारा प्राण वहाला ठे, तेवाज बीजाउने पण होय; माटे जीववधची हुं आजीविका चलावी शकीश नहीं. त्यारे तेउं कहेवा लाग्या के, तेथी थता पापोने आपणे सघला वेहेंची लइशुं वली तुं एकज पांडो मारजे, अमो बीजा पाडा मारशुं, तेथी तने अल्प पाप थशे. पठी सुलसैं पोताना पिताना कुहाडाने उपाडीने पोतानी जंधामां मार्यो, तथा तेथी मूर्खा खाइ नीचे पड्यो; पठी संज्ञा आव्याबाद, ते रुदन करवा लाग्यो के, अरे हुं आ प्रहारची बहु पीडित थयो तुं पठी तेणें सगांउने कहुं के, तमो मारुं दुःख हवे वेहेची छीउं ? त्यारे तेउं खेदसहित कहेवा लाग्या के, कोइनी पीडा शुं कोइ लेइ शके ठे ? त्यारे सु-

खसैं कछुं के, ज्यारे तमो मारी आटली पीडा पण नथी लेइ शकता त्या-
रे नरकनी पीडा शीरीतैं लेइ शकशो ? माटे कुटुंब वास्ते पाप करीने हु
तो एकलोज नरकनी वेदना सहन करीश, अने बांधवो तो अहींज र-
हेसो. माटे एवी रीतनो, नीच एवो पितानो धंधो पण हुं करीश नहीं,
कारण के, जो पिता अंध होय तो शुं पुत्रें पण अंध थवुं ? एटलामां त्यां
अजयकुमार आढ्यो, तथा तेने कहेवा लाग्यो के, आ पापथी तुं दूर था-
य ठे, तेथी अमो बहु खुशी थइयें ठीयें. एवी रीतैं तेनी प्रशंसा करीने
ते पोताने स्थानकें गयो. पढी सुलस पण सगाउने अवगणीने, बारव्रत-
धारी श्रावक थयो.

एवी रीतैं कुलपरंपरानी हिंसाने पण तजीने जे माणस सुलसनी पे-
ठे गुणवान् थाय ठे, तेने स्वर्गसंपदा दूर थती नथी. एवी रीतैं सुलसनी
कथा जाणवी.

हवे जो हिंसाने न तजे, तो तेनुं दान आदिक पण निष्फल ठे. एम
देखाडता थका कहे ठे.

दमोदेवगुरुपास्ति, दानमध्ययनं तपः ॥

सर्वमप्येतदफलं हिंसां चेन्न परित्यजेत् ॥ ३१ ॥

अर्थः— इंद्रियोनुं जीतवुं, देवगुरुनी सेवा, सुपात्र प्रत्ये दान, शास्त्रोना
अज्यास, तथा चांद्रायणादिक तप, पण, जो हिंसाने तजे नहीं, तो ते
सर्व निष्फल जाणवुं.

हवे हिंसावालां शास्त्रोना उपदेशकोने आक्षेप करे ठे.

विश्वस्तोमुग्धधीर्लोके, पात्यते नरकावनौ ॥

अहो नृशंसैर्लोकांधै, हिंसाशास्त्रोपदेशकैः ॥ ३२ ॥

अर्थः— अरे !!! पापी अने लोकांध, एवा हिंसामय शास्त्रना उप-
देश देनारा जे मनु आदिक, तेज्यें विश्वासी, अने मुग्धबुद्धिवाला लोको
नरकमां लेइ जवाय ठे.

तेजना शास्त्रोमांज हिंसा कहेली ठे ते देखेढे.

यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः, स्वयमेव स्वयंच्रुवा ॥

यज्ञोऽस्य नृत्यै सर्वस्य, तस्माद्यज्ञे वधोऽवधः ॥ ३३ ॥

અર્થ:-બ્રહ્માણ પોતેજ યજ્ઞમાટે પશુર્ન સરજેલા છે, અને તે યજ્ઞ જગતનાં કલ્યાણમાટે છે, તેથી યજ્ઞમાં વધ કરવો, અને તે હિંસાથી પાપ થતું નથી, એમ તેણે કહે છે.

હવે તેણે માને છે કે, “ યજ્ઞમાં હણાતા પશુર્નનો તો અમો ઉપકાર કરીએ ઠીએ, કારણ કે, તેથી તેણે નરક આદિક મલતાં નથી ” એમ દેખાડતા થકા કહે છે.

ઔષધ્યઃ પશવો વૃક્ષા સ્તિર્યચઃ પક્ષિણસ્તથા ॥

યજ્ઞાર્થં નિધનં પ્રાપ્તાઃ પ્રાપ્તુવંત્યુચ્ચિતં પુનઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:- યજ્ઞને માટે દર્જાદિક ઔષધિર્ન; બકરા આદિક પશુર્ન, યૂપ આદિક વૃક્ષો; ગાય, ઘોડા આદિક સ્તિર્યચો, તથા કર્પિંજલ આદિક પક્ષિર્ન, વિગેરે જે નાશ પામે છે, તેણે દેવ, ગાંધર્વ આદિક ઊંચ ગતિમાં જાય છે, અને લાંબું આયુષ્ય જોગવે છે.

હવે તેણેના શાસ્ત્રોમાં જે કંઈ હિંસાર્ન કહેલી છે, તે દેખાડે છે.

મધુપર્કે ચ યજ્ઞે ચ પિતૃદૈવતકર્મણિ ॥

અત્રૈવ પશવો હિંસ્યા નાન્યત્રેત્યબ્રવીન્મનુઃ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- મનુએ કહ્યું છે કે, મધુપર્કમાં ગાયને મારવી, યજ્ઞમાં પશુને મારવા, તથા માતા અને પિતૃ શ્રાદ્ધ આદિકમાં પણ પશુર્નને મારવાં, પણ બીજી જગોએ નહીં.

एष्वर्थेषु पशून् हिंसन् वेदतत्त्वार्थविद्विजः ॥

आत्मानं च पशूंश्चैव गमयत्युत्तमां गतिम् ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- વેદોનાં તત્ત્વને જાણનારો બ્રાહ્મણ, ઉપર કહેલાં કાર્યોમાં પશુની હિંસા કરતો થકો, પોતાને અને પશુર્નને ઉત્તમ ગતિએ પહોંચાડે છે. હવે તે હિંસક શાસ્ત્રોના ઉપદેશકોને પાઠા આદેષ કરે છે.

ये चक्रुः क्रूरकर्माणः शास्त्रं हिंसोपदेशकं ॥

क्व ते यास्यन्ति नरके नास्तिकेज्योपि नास्तिकाः ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જે ક્રૂર કર્મો કરનારા મનુ આદિકે, હિંસાના ઉપદેશવાલાં સ્મૃતિઆદિક શાસ્ત્રો રચ્યાં છે તે અત્યંત નાસ્તિકો કયા નરકમાં જશે? !!

હવે તે સંબંધિ સંવાદનો શ્લોક કહે છે.

વરં વરાકશ્વાર્વાકો યોસૌ પ્રકટનાસ્તિકઃ ॥

વેદોક્તિતાપસહ્રદ્યઃ હ્રદ્યં રક્તોન જૈમિનિઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— બીચારો ચાર્વાક, જે પ્રગટરીતે નાસ્તિક છે, તે હજુ સારો છે, પણ વેદોનાં વચનનો મુખપાઠ કરી સઘલા પ્રાણીર્જને ઠગનાર કપટી રાક્ષસ તુલ્ય, જૈમિનિ કૃષિ તો નિંદાને પાત્ર છે. કારણ કે, જ્યારે તે યજ્ઞોને માટે મારેલા પશુર્જને, સ્વર્ગમાં પહોંચાડે છે, ત્યારે પોતાનાં માં બાપ આદિકનું પણ હિત ઇચ્છિને, તેર્જ તેમને યજ્ઞમાં શામાટે હોમતા નથી.

હવે હિંસા પ્રકરણને ઉપસંહરતા થકા કહે છે.

દેવોપહારવ્યાજેન યજ્ઞવ્યાજેન યેઽથવા ॥

ઘ્નન્તિ જન્તૂન્ ગતઘૃણા ધોરાં તે યાંતિ ડુર્ગતિં ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:—દેવો એટલે, નૈરવ, ચંડિકા આદિક; તેર્જપ્રત્યે માઘાષ્ટમી ચૈત્રાષ્ટમી, આદિક દિવસોએ અપાતા બલિદાનના મિશર્થી, તથા યજ્ઞના મિશર્થી, જેર્જ નિર્દય થઈને, પ્રાણીર્જને હણે છે, તેર્જ જયંકર ડુર્ગતિમાં જાય છે.

શમશીલદયામૂલં હિત્વા ધર્મં જગદ્ધિતં ॥

અહો હિંસાપિ ધર્માય જગદે મંદબુદ્ધિનિઃ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—કષાય, ઇંદ્રિયોનો જય, શમ, શીલ, આદિક સમતા, તથા અનુકંપા(દયા) છે મૂલ જેનું, એવા જગતને હિતકારી ધર્મને તજીને, અરેરે ! મંદબુદ્ધિર્જને હિંસાને ધર્મવાસ્તે કહેલી છે.

એવી રીતે કુલક્રમની તથા યજ્ઞની હિંસાનો પ્રતિષેધ કરીને હવે, પિતૃનિમિત્તની હિંસાનો નિષેધ કરવામાટે, અન્યદર્શનીર્જના શાસ્ત્રોના ઠ શ્લોકો કહે છે.

હવિર્યચ્ચિરરાત્રાય યદ્ધાનંત્યાય કલ્પતે ॥

પિતૃઘ્નોવિધિવદ્ધતં તત્પ્રવદ્ધ્યામ્યશેષતઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— પિતૃર્જ પ્રત્યે જે શ્રાદ્ધ આદિકમાં દેવાય છે, તેમાંનું એક તો લાંબા કાલની તૃપ્તિ માટે, અને બીજું અનંતકાલની તૃપ્તિમાટે દેવાય છે, તે બન્નેનું સ્વરૂપ કહે છે.

તિલૈર્બ્રીહિયવૈર્માષૈ રક્તિ મૂલફલેન વા ॥

દત્તેન માસં પ્રીયંતે વિધિવત્પિતરોનૃણાં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— વિધિપૂર્વક દીધેલાં તલ, ઢાંગર, જવ, અડદ પાણી, કંદમૂલ, તથા ફલોથી પિતૃર્ણ એક માસ સુધિ તૃપ્ત થાય છે.

દ્વૌ માસૌ મત્સ્યમાંસેન ત્રીન્માસાન્ હરિણેન તુ ॥

ઔરઘ્રેણાથ ચતુરઃ શાકુનેનેહ પંચ તુ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:— મત્સ્યના માંસથી બે માસસુધિ, હરિણના માંસથી ત્રણ માસો સુધી, ઘેટાના માંસથી ચારમાસસુધિ, તથા પક્ષિના માંસથી પાંચ માસ-સુધી પિતૃર્ણ તૃપ્ત થાય છે.

ષ્ટમાસાંઘાગમાંસેન પાર્ષતેનેહ સત્ત વૈ ॥

અષ્ટાવેણસ્ય માંસેન રૌરવેણ નવૈવ તુ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:—બકરાના માંસથી ઠ માસસુધિ પૃષ્ઠ જાતિના હરિણના માંસથી સાત માસસુધિ, ણ જાતિના માંસથી નવ માસસુધિ પિતૃર્ણને તૃપ્તિ થાય છે.

દશમાસાંસ્તુ તૃપ્યંતિ વારાહમહિષામિષૈઃ ॥

શશકૂર્મયોર્માંસેન માસાનેકાદશૈવ તુ ॥ ૪૫ ॥

હુકર અને પાડાના માંસથી દશ માસસુધિ, તથા સસલા અને કાચ-બાના માંસથી, અગ્યાર માસસુધિ પિતૃર્ણ તૃપ્તિ પામે છે.

સંવત્સરં તુ ગવ્યેન પયસા પાયસેન તુ ॥

વાધ્રીણસ્ય માંસેન તૃપ્તિર્ઘાદશવાર્ષિકી ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:—ગાયનું માંસ, દૂધ, તથા દહીં આદિકથી, એક વર્ષસુધિ, તથા ઘરડા બકરાના માંસથી બાર વર્ષોસુધિ પિતૃર્ણ તૃપ્ત થાય છે.

હવે એવી રીતની હિંસાને દૂષણ લગાડતા થકા કહે છે.

ઇતિ સ્મૃત્યનુસારેણ પિતૃણાં તર્પણાય યા ॥

મૂઠૈર્વિધીયતે હિંસા સાપિ દુર્ગતિદેતવે ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:—એવી રીતે મનુસ્મૃતિ આદિકને અનુસારે, પિતૃર્ણને તૃપ્ત કરવા માટે, મૂઠ લોકો જે હિંસા કરે છે, તે હિંસા તેર્ણને દુર્ગતિમાટે થાય છે. કારણકે, જો મૃત્યુ પામેલા જીવોને માંસ આદિકથી તૃપ્તિ થાય, તો બુદ્ધા-

હ ગણના દીવાના વાસણમાં તેલ નાખ્યાથી સ્વયમેવ દીવો થવો જોઈયે !
વહી તે હિંસા કેવલ ડુર્ગતિના હેતુરૂપ નથી, અહીં પણ તેથી પ્રાણીને
સાથે થતા વૈરનો જય રહે છે.

હવે અહિંસક જીવને બીલકુલ જય નથી તે કહે છે.

યોજ્ઞતેષ્વજનયં દદ્યાદ્, જૂતેઽપ્યસ્તસ્ય નો જનયં ॥

યાદૃગ્વિતીર્યતે દાનં, તાદૃગાસાદ્યતે ફલં ॥ ૪૯ ॥

અર્થ:- જે માણસ પ્રાણીને અજન્યદાન આપે છે, તેને તેને તરફથી
જય રહેતો નથી, કારણ કે, જેવું દાન દઈયે, તેવું ફલ મળે છે.

હવે હિંસક દેવોની પૂજાને પણ નિંદતા થકા કહે છે.

કોદંડદંડચક્રાસિ, શૂલશક્તિધરાઃ સુરાઃ ॥

હિંસકા અપિ હા કષ્ટં, પૂજ્યંતે દેવતાધિયા ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:- ધનુષ્, દંડ, ચક્ર, તલવાર, ત્રિશૂલ, ત્રાણાં આદિકને ધર-
નારા હરિહરાદિક હિંસક દેવો પણ, અરેરે!! (મૂઢ માણસોથી) દે-
વબુદ્ધિ કરીને પૂજાય છે.!!!

હવે બે શ્લોકોથી અહિંસા વ્રતની સ્તુતિ કરે છે.

માતેવ સર્વજૂતાના, મહિંસા હિતકારિણી ॥

અહિંસૈવ હિ સંસાર, મરાવમૃતસારણિઃ ॥ ૫૧ ॥

અહિંસા દુઃસ્વદાવાગ્નિ, પ્રાતૃષેણ્યઘનાવલી ॥

જવશ્રમિરુગાર્તાના, મહિંસા પરમૌષધીઃ ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:- અહિંસા વ્રત, માતાની પેઠે સર્વ પ્રાણીને હિતકારી છે, સં-
સારરૂપી મારવાડ દેશમાં અમૃતની નદી સરખું છે, દુઃસ્વરૂપી દાવાનલ-
પ્રત્યે વર્ષાકાલના વરસાદસરખું છે, તથા જવન્નમણરૂપી રોગથી પીડાતા
માણસોને પરમ ઔષધિસરખું છે.

હવે અહિંસાવ્રતનું ફલ કહે છે.

દીર્ઘમાયુઃ પરં રૂપ, મારોગ્યંશ્લાઘનીયતા ॥

અહિંસાયાઃ ફલં સર્વં, કિમન્યત્કામદેવસા ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- લાંબું આયુષ્ય, ઝટકુટું રૂપ, આરોગ્યપણું, તથા કીર્તિ, ય. સ-

ઘણું અહિંસાનું (દયાનું) ફલ છે; વધારે શું કહેવું, દયા તો ઇચ્છિત વસ્તુ દેનારી છે.

એવી રીતે અહિંસાવ્રતનું સ્વરૂપ કહીને, હવે સત્યવ્રતનો અધિકાર કહે છે, તે વ્રત જીઠાપણથી દૂર રહ્યાવિના થઈ શકતું; વલી તે જૂતું બોલવાનું ફલ દેવાડ્યા વિના, તેમાંથી વિરતિ કરાવવી મુશ્કેલ છે, માટે પેહેલાં તેનું ફલ દેવાડીને, તેની વિરતિને દેવાડે છે.

મન્મનત્વં કાહલત્વં, મૂકત્વં મુખરોગિતા ॥

વીદ્યાઽસત્યફલં કન્યા, લીલાઽસત્યમુત્સૃજેત્ ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— ગુંગણાપણને કાહલપણને (પ્રગટરીતે શબ્દો ન બોલાય તે.) મુંગાપણને તથા મુખના રોગને પણ, અસત્યનાં ફલતરિકે જાણીને, કન્યાલીલાદિક અસત્યનો ત્યાગ કરવો.

હવે તે કન્યાલીલાદિ અસત્યનું વર્ણન કરે છે.

કન્યાગોઝૂમ્યલીકાનિ, ન્યાસાપહરણં તથા ॥

કૂટસાદ્યં ચ પંચેતિ, સ્થૂલાસત્યાન્યકીર્તયન્ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— કન્યાસંબંધિ જૂતું બોલવું તે, ઉપલક્ષણથી તમામ મનુષ્યજાતિ સંબંધિ જૂતું બોલવું તે; વલી ગાયસંબંધિ જૂતું બોલવું તે, અને ઉપલક્ષણથી સઘલાં ચોપગાં પ્રાણીસંબંધિ જૂતું બોલવું તે; વલી ઝૂમિસંબંધિ, અને ઉપલક્ષણથી વૃક્ષ આદિ સંબંધિ જૂતું બોલવું તે; તથા કોઈની થાપણને ડલવવી તે; અને જૂઠી સાક્ષી કરવી. એ પાંચે સ્થૂલ અસત્યો જિનેશ્વર પ્રજુલે કહેલાં છે.

હવે તે પાંચે પ્રકારના જૂઠાં, વિશેષણ દ્વારાથી હેતુ મુકીને, તેનો પ્રતિષેધ કહે છે.

સર્વલોકવિરુદ્ધં ય, યદ્વિશ્વસિતઘાતકં ॥

યદ્વિપક્ષશ્ચ પુણ્યસ્ય; ન વદેત્તદસૂત્રતં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— સર્વ લોકમાં વિરુદ્ધ એવું, કન્યા, ગાય, તથા ઝૂમિસંબંધિ જીઠાપણું, તથા થાપણ ડલવવારૂપ વિશ્વાસઘાત, તથા પુણ્યના વિપક્ષરૂપ જૂઠી સાક્ષી, ઘટલા સંબંધિ જૂતું બોલવું નહીં.

હવે અસત્યના ફલને દેખાડતા થકા, તેનો પરિહાર દેખાડે છે,
અસત્યતોલધીયસ્ત્વ, મસત્યાદ્વચનીયતા ॥

અધોગતિરસત્યાન્ન, તદસત્યં પરિત્યજેત્ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— આ લોકમાં અસત્યથી લઘુતા, અને વચનીયપણું થાય છે, ત-
થા પરલોકમાં નીચ ગતિ મળે છે; માટે અસત્યનો ત્યાગ કરવો.

હવે જે પ્રમાદથી પણ અસત્ય બોલે, તેને માટે કહે છે.

/ અસત્યવચનં પ્રાહુઃ પ્રમાદેનાપિ નો વદેત્ ॥

શ્રેયાંસિ યેન ઝજ્યંતે, વાત્યયેવ મહાહુમાઃ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:— ડાહ્યા માણસે પ્રમાદથી પણ અસત્ય બોલવું નહિં; કારણ કે,
તેથી તો, પ્રચંડ વાયુથી જેમ વૃક્ષો, તેમ શ્રેયો (કલ્યાણો) નાશ પામે છે.

વહ્ની પણ અસત્યથી થતા આ લોકસંબંધિ દોષો દેખાય છે.

અસત્યવચનાદૈર, વિષાદાપ્રત્યયાદયઃ ॥

પ્રાહુઃષંતિ ન કે દોષાઃ કુપથ્યાદ્વ્યાધયો યથા ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—કુપથ્યથી જેમ રોગો, તેમ અસત્ય વચનથી, વૈર, પશ્ચાત્તાપ, અ-
પ્રતીતિ, તથા આદિ શબ્દથી રાજા આદિકનું અવમાન, હત્યાદિ દોષો,
ઉત્પન્ન થાય છે.

હવે મૃષાવાદનું પરલોકસંબંધિ ફલ કહે છે.

નિગોદેષ્વથતિર્યક્તુ, તથા નરકવાસિષુ ॥

ઉત્પદ્યંતે મૃષાવાદ, પ્રસાદેન શરીરિણઃ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:— મૃષાવાદ બોલવાથી પ્રાણીં, અનંતકાયમાં, તિર્યંચમાં, તથા
નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

હવે તે મૃષાવાદના ત્યાગમાં, ઊલટું સુલટું, કાલિકાચાર્ય, તથા વસુ-
રાજનું, દૃષ્ટાંત કહે છે.

બ્રૂયાદ્ નિયોપરોધાદ્વા, નાસત્યં કાલિકાર્યવત્ ॥

યસ્તુ બ્રૂતે સનરકં, પ્રયાતિ વસુરાજવત્ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:— મરણ આદિકની બીકથી અથવા ઉપરોધથી કોઈની દા-
ક્ષિણતાથી પણ કાલિકાચાર્યની પેઠે જીવું બોલવું નહીં, અને જે બોલે,

ते वसुराजानी पेठे नरकमां जाय ठे. काखिकाचार्यनी कथा कहे ठे.

आ पृथ्वीमां एक रमणीपुरी नामें शेहेर ठे, त्यां यथार्थ नामवालो जि-
तशत्रु नामें राजा હતો. त्यां सुद्रा नामें एक ब्राह्मणी હતી, तथा તેણીને
दत्त नामें पुत्र હતો. તે જુગારી तथा દારુડીઁ હતો; અને પોતાની આજી-
વિકામાટે તે રાજાને સેવવા લાગ્યો. પઠી રાજાયેં તેને પોતાનો પ્રધાન ક-
યો. તેણેં બીજા સામંતો આદિકને ફોડીને રાજાને કહાડી મેલ્યો; અને
પોતે રાજ્યપર બેઠો, तथा धर्मबुद्धिથી હિંસાવાલા યજ્ઞો કરવા લાગ્યો.
एक दहाडो, तेनो काखिकाचार्य नामें मामो साधु थयाबाद विहार कर-
तो त्यां આવ્યો. તે મિથ્યાત્વી દત્તને જવાની ઇચ્છા નહીં ઠતાં માતાના ડ-
પરોધથી તે તેમની પાસે ગયો, तथा उद्भट થઈને પુઠવા લાગ્યો કે, હે આ-
ચાર્ય, જો તમો જાણતા હો, તો યજ્ઞનું ફલ કહો? ત્યારે આચાર્યેં કહ્યું
કે, તું ધર્મની પુઠા કરે ઠે, માટે સાંજલ? જે પોતાને અપ્રિય લાગે તે પર-
ને પણ કરવું નહીં. ત્યારે દત્તેં કહ્યું કે, હું તો યજ્ઞનું ફલ પુઠું હું, ત્યારે
આચાર્યેં કહ્યું કે, હિંસાઆદિક કલ્યાણકારી થતાં નથી, પણ ડલટાં પા-
પોમાટે થાય ઠે. વલી તે ડુર્બુદ્ધિયેં આક્ષેપ સહિત પુઠવાથી આચાર્યેં કહ્યું
કે, યજ્ઞોનું ફલ તો નરક ઠે. ત્યારે દત્તેં કહ્યું કે, તેની પ્રતીતિ શું? ત્યારે
આચાર્યેં કહ્યું કે, તું આજથી સાતમે દહાડો “શ્વકુંઝીમાં” પકાવાડશ.
ત્યારે ક્રોધાયમાન થઈને દત્તેં કહ્યું કે, તેની પણ સ્વાતરી શું? ત્યારે આ-
ચાર્યેં કહ્યું કે. તે કુંઝિપાકમાં પડ્યા પેહેલાં તારા મુખમાં વિષ્ટા પડશે.
ત્યારે દત્તેં કહ્યું કે, તમારું મૃત્યુ કોનાથી અને ક્યારે થશે? ત્યારે આ-
ચાર્યેં કહ્યું કે, આવતી કાલે સ્વયમેવ મૃત્યુ પામી હું દેવલોક જડશ.
પઠી દત્તેં આચાર્યને કેદ કરાવ્યા. હવે દત્તથી સ્વેદ પામેલા સામંતોયેં
પેહેલાંના રાજાને બોલાવ્યો. તેથી દત્ત પણ ત્રય પામીને પોતાના ઘરમાં
ડુપાડ રહ્યો. હવે કર્મયોગેં તેપણ દિવસ ગણવામાં ઝુલી જવાથી સાતમે
દિવસે બહાર નિકલ્યો, અને તે રાજમાર્ગને ચોકીદારો પાસે રક્ષણ ક-
રાવ્યો. ઇટલામાં રસ્તામાં એક માલીયેં વિષ્ટા કરીને તેપર ફુલ ઢાંક્યાં.
આજે હું તે લુચ્છા મુનિને મારીશ, એમ વિચારિ ઘોડેસ્વારોથી વિટાયો થ-
કો તે ચાલવા લાગ્યો. ઇટલામાં એક ઘોડાની સ્ત્રીથી તે વિષ્ટા ડહીને
દત્તના મુખમાં પડી, कारण के मुनिउनी वाणी अन्यथा थाय नहीं. हवे

दत्त पण खेद पामीने पोतानां घर तरफ पाठो फर्यो. एटलामां ते सामंतोयें तेने पकडीने बांध्यो तथा पेहेलाना राजाने गादीपर बेसाड्यो. ते राजायेँ बैर बालवानी बुद्धिथी तेने कुंजिपाकमां नाख्यो. तथा त्यां ते मृत्यु पाख्यो.

एवी रीतें काळिकाचार्यनी पेठे सत्यव्रतने बुद्धिमानें तजवुं नहीं. एवी रीतें काळिकाचार्यनी कथा कही.

हवे वसुराजानी कथा कहे ठे.

चेदी नामना देशमां शुक्तिमती नामें नगरी ठे; ते नगरीमां अजि-
चंद्र नामें राजा हतो. तेने सत्य बोलनारो तथा महाबुद्धिमान् युधिष्ठिर
जेवो वसु नामें पुत्र हतो. क्षीरकदंब नामना गुरुनी पासे, पर्वतक, नारद,
तथा आ वसु नामें राजकुमार ए त्रणे शिष्यो जणता हता. तेउं एक
दहाडो रात्रियें मेहेलनी उपर सुता हता, एटलामां आकाशमां जाता
बे चारण मुनिउं परस्पर कहेवा लाग्या के, आ शिष्योमांथी एक स्वर्गें
जशे, अने बीजा बे नरकें जशे; आ वचन क्षीरकदंबें सांजळ्युं. तेथी
ते खेद पामवा लाग्यो के, अरे !! हुं तेमनो अध्यापक ठतां तेउं नरकें
जशे ? पठी तेउंनी नरक स्वर्गनी परीक्षामाटे, तेणें ते त्रणेने एक वखतें
पोतानी पासे बोळाव्या; तथा तेउंने पीठाना त्रण कुकडा आपीने कळुं
के, ज्यां कोइ न देखे, त्यां आ कुकडाने तमारे मारवा. हवे तेउंमांथी
नारदें नगरनी बहार ते कुकडाने लइ जइ विचार्युं के, आनें गुरुयें कोइ
न देखे तेम मारवानुं कळुं ठे; माटे अहीं हुं अने ते मने, वळी खेचरो,
लोकपालो तथा ज्ञानीउं पण देखी रह्या ठे; माटे गुरुनो अजिप्राय आने
न मारवानो ठे. वळी गुरु हमेशां दयालु ठे, माटे अमारी बुद्धिनी परी-
क्षामाटे तेमणें आम कर्तुं ठे, एम विचारि तेने मार्याविनाज गुरुपासे ते
आव्यो, अने न मारवानुं कारण पण तेमने तेणें जणाव्युं. त्यारे गुरुयें
जाण्युं के, आ स्वर्गगामी ठे, एम विचारि गुरुयें तेने स्नेहथी आखिगन
कर्तुं. पठी वसु अने पर्वतें पण आवीने कळुं के, कोइ न देखे तेम अ-
मोयें आमने मार्या ठे. त्यारे गुरुयें गुस्से थइ कळुं के, अरे पापियो ! पे-
हेलां तो तमोयें तेने जोया, वळी खेचरादिकें पण जोया माटे तमोये तेने
केवी रीतें हण्णा ? पठी तेणें विचार्युं के, आ बल्लेने जणाववुं फोकट ठे.
वळी मारो प्रिय पुत्र, तथा पुत्रथी अधिक एबो आ वसुकुमार पण ज्यारे

નરકમાં જશે, ત્યારે મારે હવે ગૃહસ્થાવાસથી સર્યું. એમ વિચારી તેણે દી-
ક્ષા લીધી, અને તેને સ્થાનકે પર્વત આવ્યો. હવે નારદ પણ ઝળી ગળીને
હુશીયાર થઈ પોતાને સ્થાનકે ગયો. હવે અન્નિચંદ્ર રાજાયે પણ સમય
આવતે ઠતે દીક્ષા લીધી, અને તેથી વસુકુમાર રાજા થયો. તથા તે સત્ય
વાદી હોવાથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયો. એક દહાડો એક શિકારીયે, હર-
ણને મારવા માટે પેંકેલું પોતાનું બાણ અટકેલું જોયું તેનું કારણ તપાસવા
માટે ત્યાં જતાં તેણે એક સ્ફટિકની શિલા જોઈ; તે જોઈ તેણે વિચાર્યું
કે, મેં ધ્રમથી આમાં પ્રતિબિંબ પડેલા હરિણને જોયું વલી આ શિલા વ-
સુરાજાને લાયક છે, પઠી તેણે રાજાને ગુસ્સીતે તે વાત કરવાથી રાજાયે
તે શિલા ગ્રહણ કરીને ઘણું ધન આપ્યું. પઠી રાજાયે ગુસ્સીતે કારીગરો-
નાસે તેનું આસન ઘડાવીને, તે કારિગરોને તેણે મારી નાખ્યા. હવે તે
આસન પર બેસવાથી, લોકો તેને સત્યના પ્રજાવથી આકાશમાં અધર બે-
ઠેલો જાણવા લાગ્યા. તથા લોકોમાં એવી પ્રસિદ્ધિ થઈ કે, સત્યના પ્રજા-
વથી, તેને દેવતાઠું સહાય થયા છે. તે પ્રસિદ્ધિથી સઘલા રાજાઠું પણ ઝ-
યથી તેને વશ થયા. હવે એક દહાડો નારદ ત્યાં આવ્યો, ત્યારે તેણે પ-
ર્વતને શિષ્યોપ્રત્યે ઋગ્વેદ જાણવતો જોયો. તેમાં પર્વતે “અજાથી યજ્ઞ ક-
રવો” એવો પાઠ આવતાં અજનો અર્થ ઘેટો કર્યો. ત્યારે નારદે કહ્યું કે,
હે જાણ, ધ્રમથી તું આમ કેમ બોલે છે. ગુરુયે તો “અજા” નો અર્થ ઝ-
ણ વર્ષનું જુનું ધાન્ય. કે જેને વાવ્યાથી જગે નહીં એવો કર્યો હતો. ત્યારે
પર્વતે કહ્યું કે, પિતાયે પણ તેનો અર્થ ઘેટો કહ્યો છે, અને વલી નામમા-
લામાં (કોશમાં) પણ તેજ અર્થ જે. ત્યારે નારદે કહ્યું કે શબ્દોની અર્થ
કલ્પના મુખ્ય અને ગૌણ એમ બે પ્રકારની છે, તેમાંથી ગુરુયે ગૌણ કલ્પ-
ના કહેલી છે. વલી ગુરુ ધર્મનો ઉપદેશ દેનારા છે અને શ્રુતિ પણ ધર્માત્મ-
ક છે, માટે તે બન્નેને જૂઠા પાડી તું પાપનો બંધ પાડ નહીં ? ત્યારે પર્વતે
ગુસ્સે થઈ કહ્યું કે, તેનો અર્થ ઘેટોજ થાય છે, અને આપણે તેની પરીક્ષા
કરાવીયે, તેમાં જે જૂઠો પડે તેની જીજ્ઞાસે કરવી. પઠી તેણે સમ્મતિપૂર્વક
વસુરાજાને પરીક્ષક નીમ્યો. ઇટલામાં પર્વતની મા આવીને ગુસ્સીતે પ-
ર્વતને કહેવા લાગી કે, તારા પિતાયે “અજનો” અર્થ નારદના કહેવા
પ્રમાણે કર્યો છે, એમ મેં પણ ધરનું કાર્ય કરતાં કરતાં સાંજલ્યો હતો; મા-

टे आ जिह्वावेदननी शरत तें ठीक करी नही. त्यारे पर्वतें कष्टुं के जे ब-
वानुं हतुं ते थयुं. पढी तेनी मातायें राजापासे जइ पुत्रनी जिह्वा मागी.
त्यारे राजायें पण गुरुनी स्त्रीने आदरमान देइने ते वात कबुल करी, त-
था कष्टुं के, मारा बेठां ते मारा पर्वत जाइने कोण नुकशान करे तेम ठे?
पढी तेणीयें सघलुं वृत्तांत राजाने कष्टुं. त्यारें राजायें कष्टुं के, प्राण जा-
य, तोपण हुं जूतुं केम बोली शकुं? पण तेणीयें घणोज आग्रह करवाची
तेणें ते वात कबुल करी. तेथी ते पण खुशी थइने घेर गइ. एटलामां ते
उं बन्ने त्यां आठ्या. त्यां सज्जामां केटलाक मध्यस्थ माणसो पण आची
बेठा. राजा पण ते स्फटिकशिलापर बेठो. पढी बन्नेये पोतपोतानो पद्द
कही संजलावीने, तेमांथी सत्यासत्य कहेवामाटे राजाने विनति करी.
त्यारे राजायें पोतानी सत्यप्रसिद्धिने नहीं गणकारतां “अज” नो अर्थ
घेटो कयों. ते वखते देवोयें गुस्से थइ तेने ते शिलापरथी नीचे फेंकी दी-
धो. त्यारें नारदें पण तेने कष्टुं के, जूठी साही पुरनार एवो जे तुं, तेनुं
हवे चंडालनी पेठे मुख पण कोण जोशे? एम कही ते पोताने स्थानकें
गयो. पढी तेनी आठ पेहेडीसुधिना राजाउने देवोयें मारी नाख्या.

एवी रीतनी वसुराजानी कथा सांजलीने जिनवचनोने माननारो, एवो
कयो माणस जूतुं बोले.?

एवी रीतें नारदपर्वतनी तथा वसुराजानी कथा जाणवी. परने पीडा
करनारां सत्य वचनने पण असत्य तरिके लेखीने न बोलवुं, तेने माटे कहेठे.

न सत्यमपि ज्ञापेत, परपीडाकरं वचः ॥

लोकेपि श्रूयते यस्मात्, कौशिकोनरकं गतः ॥ ६९ ॥

अर्थः—परने पीडा करनारुं सत्य वचन पण बोलवुं नहीं, कारणके, तेम
करवाची कौशिक तापस नरकमां गयो ठे, एम अन्यदर्शनीउना शास्त्र-
मां पण संजलाय ठे.

हवे कौशिक तापसनी कथा कहे ठे.

कौशिक नामें कोइएक शांत तापस, गामने तजीने गंगाने कांठे वस-
तो हतो; ते त्यां ममता, तथा परिग्रहरहित थइने कंदमूलनो आहार
करीने रहेतो हतो, तथा सत्यवादी होवाची ते दूनियामां प्रसिद्धि पाव्यो

હતો. ઇક દહાડો કેટલાક ચોરો ગામ છુંટીને આશ્રમપાસે આવ્યા. ત્યારે ગામના લોકો આવીને, તેને પુઠવા લાગ્યા કે, તમો સત્યવાદી ઠો, માટે કહો કે, ચોરો કેમના ગયા? ત્યારે ધર્મતત્ત્વને નહીં જાણનારા તે તાપસે કશું કે, ચોરો આ પડચેની જાડીમાં પેઠા છે. તેથી લોકોયે ત્યાં જઈ તેમને મારી નાખ્યા. એવી રીતનાં પરને પીડાકારી એવાં સત્ય વચનથી પણ, તે તાપસ નરકમાં ગયો. એવી રીતે કૌશિક તાપસની કથા જાણવી.

હવે અહ્ય અસત્યને પ્રતિષેધવામાટે, મોટા અસત્ય બોલનારને નિંદતા થકા કહે છે.

અલ્પાદપિ મૃષાવાદાઙ્ગૌરવાદિષુ સંજવઃ ॥

અન્યથા વદતાં જૈર્નાં વાચં ત્વહહ કા ગતિઃ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:—સ્વરૂપ મૃષાવાદથી પણ જ્યારે રૌરવાદિક નરકોમાં ઉત્પત્તિ થાય છે ત્યારે જૈન વચનોને વિપરીત બોલનારની તો, અરેરે!!! શી ગતિ થશે?

હવે અસત્યવાદીની નિંદા કરીને સત્યવાદીની સ્તુતિ કરે છે.

જ્ઞાનચારિત્રયો મૂલં સત્યમેવ વદંતિ ચે ॥

ધાત્રી પવિત્રી ક્રિયતે તેષાં ચરણરેણુજિઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:— જ્ઞાન અને ચારિત્રના મૂલરૂપ એવું જે સત્ય, તેનેજ જેઠ બોલે છે, તેઠના ચરણોની રજથી આ પૃથ્વી પણ પવિત્ર કરાયેલી છે.

ટીકા:— અહીં જ્ઞાન ચારિત્રનું ગ્રહણ “તાણકિરિયાહિંમુખો” એવી રીતનાં, જગવતનાં જાણ્યકારનાં વચનને અનુસારે છે; અને તેના ગ્રહણથી દર્શન આવીજ જાય છે, કારણકે, સમ્યગ્ દર્શનવિનાનું જ્ઞાન તે અજ્ઞાનજ છે; હવે વહી સત્યવાદિના આ લોકસંબંધિ પ્રજાવને પણ દેખાડે છે.

અલીકં ચે ન જાષંતે, સત્યવ્રતમહાધનાઃ ॥

નાપરાધ્મલં તેજ્યો, જૂતપ્રેતોરગાદયઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:—જે સત્યવ્રતરૂપી મહાધનવાલાઠ જૂતું નથી બોલતા, તેઠને જૂત, પ્રેત, સર્પ આદિક પણ પીડા કરી શકતા નથી.

ટીકા:—હાહ્યા માણસે સર્વ પ્રાણીઠને હપકાર કરનારું સત્ય બોલવું, અથવા તો મૌન રહેવું. વહી વૈર કરાવનારું વચન કોઈયે પુઠતાં પણ બોલવું નહીં. વહી જો ધર્મનો નાશ થતો હોય, અથવા સિદ્ધાંતનો વિપરીત અર્થ

કોઈ કહેતો હોય, તેમાટે કોઈયે પૂઠયાવિના પણ સત્ય બોલવું. વહ્લી ચાર્વાક, કૌલિક, બ્રાહ્મણ, બૌદ્ધ વિગેરે, અસત્ય વચનો બોલીને જગતનો ઘાથ ક-
હાણ્યો છે; તેડનાં મુખો નગરની ગટરો જેવાં છે, કે જેમાંથી પંકચુક્ત વા-
ણીડું નિકલે છે. વહ્લી બલતા દાવાનલથી દાળેલું વૃક્ષ તો નવપહ્લવ થઈ શ-
કે છે, પણ દુર્વચનરૂપી અગ્નિથી બહેલા લોકોને શાંતિ થતી નથી. વહ્લી
માણસોને સત્ય વાણી, જેટલો આનંદ આપે છે, તેટલો આનંદ, ચંદન, ચાં-
દની, ચંદ્રકાંતમણિ તથા મોતીડની માલા પણ આપતી નથી. વહ્લી અસ-
ત્ય બોલનારો સાધુ પણ નિંદાને પાત્ર છે. વહ્લી ત્રાજવામાં જો અસત્યનાં પા-
પને અને બીજાં સઘલાં પાપને તોલિયેં તોપણ અસત્યનું પાપ વધે છે. વહ્લી
પરસ્ત્રીલંપટ તથા ચોરને પણ હુટવાનો ઉપાય છે, પણ જૂતું બોલનારને હુ-
ટવાનો ઉપાય નથી. વહ્લી જે દેવો પણ સહાય થાય છે, રાજાડું હુકમ ઝ-
ઠાવે છે, તથા અગ્નિ આદિક પણ શીતલ થાય છે, તે સઘલાં સત્ય વચન
નાં ફલો છે. એવી રીતેં બીજા વ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે ત્રીજા અસ્તેયવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

પેદેલાં તેનાં ફલને દેખાડવાપૂર્વક, તેનો નિષેધ કરે છે.

દૌર્જાગ્યં પ્રેષ્યતાં દાસ્ય, મંગરહેદં દરિડતાં ॥

અદત્તાત્તફલં જ્ઞાત્વા, સ્થૂલસ્તેયં વિવર્જયેત્ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:—દુર્જાગ્યપણું, નોકરપણું, પરસ્વાધીનપણું, અંગનું ઢેદન, તથા દરિ-
ડિપણને, અદત્તાદાનનાં ફલરૂપ જાણીને, સ્થૂલથકી સ્તેયને (ચોરીને) તજવું,

પતિતં વિસ્મૃતં નષ્ટં, સ્થિતં સ્થાપિતમાદિતં ॥

અદત્તં નાદદીત સ્વં, પરકીયં ક્વચિત્સુધીઃ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:—પહેલું, ઝુલેલું, નાશ પામેલું, સ્થિર પહેલું, થાપણ પહેલું, દાટેલું
પણું, પરનું નહીં દિધેલું ધન બુદ્ધિમાને ગ્રહણ કરવું નહીં.

હવે ચોરી કરનારની નિંદા કરે છે.

અયં લોકઃ પરલોકો, ધર્મોર્ધૈર્ય ધૃતિર્મતિઃ ॥

મુષ્ણતા પરકીયં સ્વં, મુષિતં સર્વમપ્યદઃ ॥ ૬૮ ॥

અર્થ:— પરનું ધન હરનાર માણસે, આ લોક, પરલોક, ધર્મ, ધીરજ-

તા, શાંતતા તથા કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક, એ સઘલું નષ્ટ કરેલું જાણવું. હવે હિંસકથી પણ ચોરી કરનારનું બહુ દોષપણું કહે છે,

एकस्यैकं क्षणं दुःखं, मार्यमाणस्य जायते ॥

સપુત્રપૌત્રસ્ય પુન, યાર્વજીવં હતે ધને ॥ ૬૯ ॥

અર્થ:- પ્રાણીને મારવાથી તો, તેને એકને, અને તે પણ ફળવાર સુધી-જ દુઃખ થાય છે, પણ ધન લેઈ લેવાથી તો, તેના પુત્ર પૌત્રોને પણ જીવિ-તપર્યંત દુઃખ થાય છે. હવે તેનું ફલ કહે છે.

चौर्यपापजुमस्येह, वधबंधादिकं फलं ॥

जायते परलोके तु, फलं नरकवेदना ॥ ७० ॥

અર્થ:- ચોરીનાં પાપ રૂપી વૃક્ષનાં, વધ, બંધન આદિક આ લોકનાં ફલો છે, અને નરકની વેદનારૂપ પરલોકસંબંધિ ફલ છે.

दिवसे वा रजन्यां वा, स्वप्ने वा जागरेऽपि वा ॥

सशल्यश्च चौर्येण, नैति स्वास्थ्यं नरःक्वचित् ॥ ७१ ॥

અર્થ:- વલી ચોરી કરવાથી, માણસ જાણે શલ્યવાલો થયો હોય ન-હીં, તેમ, દિવસે, અથવા રાત્રિયે સ્વપ્નામાં અથવા જાગતે ઠતે પણ શાંત-તા પામતો નથી.

मित्रपुत्रकलत्राणि, भ्रातरःपितरोऽपि हि ॥

संसर्जन्ति क्षणमपि, न म्लेच्छैरिव तस्करैः ॥ ७२ ॥

અર્થ:- વલી મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી જાણ, તથા પિતા પણ, મ્લેચ્છોની પેઠે ચો-રનો ફળવાર પણ સંસર્ગ કરતા નથી.

હવે ચોરી કરનાર તથા નહિં કરનાર, બન્નેના દોષ તથા ગુણોને દૃષ્ટાં-તો દ્વારાયે કહે છે.

संबन्धपि निगृह्येत, चौर्यान्मंडकवन्नृपैः ॥

चौरोऽपि त्यक्तचौर्यः स्या, त्स्वर्गनाम् रौहिणेयवत् ॥ ७३ ॥

અર્થ:- ચોરીથી મંડકની પેઠે સંબંધી પણ રાજાઈથી મરાય છે, અને ચોરીને તજવાથી ચોર પણ રૌહિણેયની પેઠે સ્વર્ગને જજનારો થાય છે. તે બન્ને દૃષ્ટાંતો કહે છે.

गौड देशमां पाटलीपुत्र नामें एक सुंदर नगर ठे; त्यां महाकलावा-
न् मूलदेव नामें एक राजपुत्र हतो. ते धूर्तविद्याने जाणनार, तथा रूप
अने लावण्यशी कामदेव सरखो हतो. ते चोर प्रत्ये चोर जेवो, उत्तम प्रत्ये
उत्तम जेवो, जुगारीप्रत्ये जुगारी जेवो, विगेरे ते अनेकरूप पोतानां करी
शकतो हतो. ते विद्याधरनी पेठे विचित्र प्रकारनां कौतुकोशी लोकोने वि-
स्मय करतो हतो. तेने जुगारतुं व्यसन पडवाशी पिताना उपकार्यें करीने
नाशीने उज्जयनी नगरीमां गयो. ते त्यां कोय गोलीना प्रजावशी कुबडो
थइ, लोकोने कलाशी आश्चर्य करीने प्रख्याति पाम्यो. हवे त्यां रूप अने
लावण्यशी रतिने पण जीतनारी, एवी देवदत्ता नामें एक उत्तम गणिका
हती. तेणीने वश करवाने कोइ पण समर्थ थयो नहीं. एक दहाडो मू-
लदेव तेणीना घर आगल, तेने होजाववामाटे प्रजातमां गावा लाग्यो.
देवदत्तायें पण ते मधुरस्वर सांजलीने दासीने तेनी तपास करवा मोकली.
ते दासीयें तपास करीने आठ्यावाद वेश्याने कहुं के, कोइ महागुणवा-
न् एवो कुबडो माणस गाय ठे. पठी तेणीयें पोतानी एक माधवी नामनी
कुबडी दासीने तेने बोलाववा मोकली. ते पण त्यां जइ तेने कहेवा सा-
गी के, हे महाजाग, मारी देवदत्ता नामनी शेगणी तमोने बोलावे ठे.
त्यारें मूलदेवें कहुं के, अरे! कूबडी !! चाली जा ? हुं तो आवतो नशी
कुटणीजेने वश, एवी वेश्याने घेरकोण जाय ? पठी ज्यारे ते पाठी वली,
त्यारे विनोदमाटे तेणीने कलाकौशल्यशी कमलना नालनी पेठे सिद्धि
करी. ते दासी पण पोताना शरीरने सुधरेलुं जोती थकी आनंद पामीने,
वेश्या पासे जइ, ते सघलुं वृत्तांत कहेती हवी. देवदत्ता पण तेणीने कुज
पणां रहित जोइने आश्चर्य पामी; अने फरीने कहुं के, आवा उपकारी-
ने तो पोतानी आंगली ठेदीने पण तुं लाव ? पठी ते दासी पण मूलदेव-
पासे आवी, तेने मीठां वचनोशी समजावीने त्यां लइ गइ. तथा त्यां तेणें
पण प्रवेश कयों. ते वामनने पण कांति अने लावण्ययुक्त जाणीने, तेणीयें
आसनपर बेसाड्यो. तथा मांहींमांहीं तेउ आनंदनी वातो करवा लाग्यां.
एटलामां कोइएक वीणावालो त्यां आठ्यो, तेनी पासे देवदत्तायें कौतुकशी
वीणा बगडावी. तेनी उत्तम नादवाली वीणाने सांजलीने देवदत्तायें मस्तक
धुणावी, तेनां बखाण कयां. पठी मूलदेव पण जरा हसीने कहेवा लाग्यो,

કે, હજ્જયનીનાં લોકો ગુણ અવગુણની પરીક્ષામાં તો બહુ નિપુણ લાગે છે. ત્યારે તેણીયેં પણ શંકાસહિત કહ્યું કે, આમાં કંઈક જૂલ પડી છે, કે જેથી તમો ઉપહાસ કરો ઠો. ત્યારે તેણેં કહ્યું કે, શું આપ જેવાની ક્યાંય પણ જૂલ પડે ? પણ આ તંત્રી ગર્જસહિત છે, તેમ તેનો વંશ પણ શલ્યવાલો છે. “કેમ જાણ્યો ?” એમ તેણીયેં જ્યારે પુછ્યું, ત્યારે તેણેં તે વીણા લેઈને, વંશમાંદેંથી પથ્થર કઢાડીને, તથા તાંતમાંથી વાલ કઢાડીને દેખાડ્યો. એવી રીતેં વીણાને શુદ્ધ કરીને પોતે વગાડવા લાગ્યો, કે જેથી સાંજલનારને તે અમૃતસરહું લાગવા માંડ્યું. તે સાંજલી દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, તું કંઈ સામાન્ય કલાવાન નથી, खरेखर मनुष्यरूपधारी सरस्वती तું, પઠી વીણાવાલે પણ તેના ચરણેં પડી કહ્યું કે, મારે તમારી પાસેથી વીણા શીખવી છે. ત્યારે મૂલદેવેં કહ્યું કે, હું હજુ બરોબર વગાડી જાણતો નથી, પણ જે માણસ સારી રીતેં વગાડી જાણે છે, તેને હું જાણું હું. ત્યારે દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, તે કોણ અને ક્યાં છે ? ત્યારે મૂલદેવેં કહ્યું કે, પૂર્વદિશામાં પાટલીપુત્ર નામેં નગર છે. ત્યાં વિક્રમસેન નામેં મહાગુણવાન કલાચાર્ય છે, તેનો હું મૂલદેવ નામેં હમેશનો સેવક હું. હવે એટલામાં ત્યાં વિશ્વજૂતિ નામેં એક નાટકાચાર્ય આવ્યો, ત્યારે દેવદત્તાયેં કહ્યું કે, આ સાક્ષાત્ જરતતુલ્ય છે. ત્યારે મૂલદેવેં પણ તે વાત કબુલ કરી. પઠી તે વિશ્વજૂતિ તો જરતનાં શાસ્ત્રોમાં જૂલો કઢાડવા લાગ્યો. ત્યારે મૂલદેવેં જાણ્યું કે, આ ઉપર ઉપરનો જાણકાર છે, માટે તેની જૂલ હું દેખાડી આપું. તેના વ્યાખ્યાનમાં પૂર્વાપરવિરોધ નામની જૂલ કઢાડી. ત્યારે વિશ્વજૂતિ ગુસ્સે થઈને સંબંધવિનાનું બકવા માંડ્યો, કારણ કે, તેવા લોકો પોતાનાં અજ્ઞાનને ક્રોધથી ઢાંકે છે. પઠી તે નાટ્યાચાર્ય પણ વિલ્લખો થઈને ચુપ રહ્યો. પઠી તે દેવદત્તા પણ તેનાં વિલ્લખાપણને દૂર કરવાને બોલી કે, આપ અત્યારે ઉત્સુક જણાઉં ઠો, માટે આ વિષેની ચરચા વલી કોઈ બીજે પ્રસંગે કઢાડજો ? પઠી વિશ્વજૂતિયેં કહ્યું કે, હે દેવદત્તા, હવે આપણો નાટકનો અવસર થયો છે, માટે અમો જઈશું, અને તું પણ તૈયાર થઈ રહે ? એમ કહી વિશ્વજૂતિ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પઠી દેવદત્તાયેં મૂલદેવને કહ્યું કે, આપણના સ્નાનમાટે કોઈ શરૌરમર્દન કરનારને બોલાવીયેં. ત્યારે તે ધૂર્તરાજેં કહ્યું કે, તારે તે મર્દન કરનારને બોલાવવાની જરૂર નથી, જો તારી મરજી હશે, તો

हुं ते करी आपीश. त्यारे वेश्यायें कछुं के, शुं ते काम पण तुं जाणे ठे ? त्यारे तेणें कछुं के, हुं ते जाणतो नथी, पण तेतुं जाणनारनी पासे हुं रहैखो हुं. पढी वेश्याये तेल मगाव्याबाद ते तेणीने मर्दन करवा लाग्यो, पढी शरीरनां स्थानो प्रमाणे उचित हाथथी, मर्दन करवाथी, मूलदेव तेणीनां अंगने अपूर्व सुख आपवा लाग्यो, पढी तेणीयें विचार्युं के, आ कंइ सामान्य माणस नथी, तेथी तेने पगे पडीने कछुं के, तारा गुणोधीज तुं कोइ उत्तम माणस लागे ठे, माटे तुं तारा आत्माने शा माटे कपटथी गोपवे- ठे ? माटे कृपा करीने हवे मने मुंकाव मा ? कारणके जक्तोना उपरोधथी देवो पण प्रगट थाय ठे. पढी तेणें मुखमांथी गोली कहाडी नाखीने पो- तानुं स्वाभाविक रूप कर्तुं. तेने कामदेव सरखो रूपवंत जोइ वेश्यायें क- छुं के, आपे हवे मारा पर कृपा करी. पढी देवदत्तायें अत्यंत अनुरागवा- ली थइने, तेनुं मर्दन कर्तुं. पढी तेउं बन्नेए गरम पाणीथी स्नान कर्तुं. पढी देवदत्तायें दीधेलां सुंदर वस्त्रो तेणें पहैयां, तथा तेउंए साथे बेसीने उ- त्तम जोजन कर्तुं. पढी तेउं मांहोमांहें रुपी कलानां रहस्यनी वातो करवा लाग्यां. पढी तेणीए कछुं के, तें मारुं हृदय हरी लीधुं ठे, माटे हवे हमेशां तारे मारे घेर आवतुं. त्यारे मूलदेवें कछुं के. निर्धन तथा परदेशी एवा जे अमो, तेउंमां तमारो अनुबंध योग्य न थाय, कारणके, वेश्या जो गुणोना पक्षपातथी निर्धनमां रागी थाय, तो तेनुं कार्य चाखे नहीं. त्यारे देवदत्ताए कछुं के, तमारा जेवाने बली परदेश केवो ? बली मूर्खोना धनथी पण अमो उपर उपरथीज तेउं प्रत्ये स्नेहवाली थइयें ठी- यें, पण तमारा जेवा गुणी तो अमारां अंतःकरणमां पण प्रवेश करेठे. माटे तमारे मारुं वचन मानवुंज पडशे, त्यारे मूलदेवें पण हा पाडी प- ढी तेउं विविध विनोदथी क्रीडा करवा लाग्या, एटलामां राजानो पोली- उं आवी कहेवा लाग्यो के, नाटकनो वखत थयो ठे, माटे हमणांज चा- लो ? पढी ते वेश्या गुप्त वेशथी मूलदेवने राजदरबारमां लइ जइने, रा- जानी पासे रंजानी पेठे नाचवा लागी. त्यां महाचतुर एवो मूलदेव प- ण पटह वगाडवा लाग्यो. पढी राजाए ते वेश्यानां नाचथी खुखी थइने, तेणीने कंइक भागवानुं कहेतां, तेणीए कछुं के, पाठलथी मागीश. पढी तेणीए मूलदेव सहित गायुं, तथा नाच कर्चो, त्यारे राजाए खुशी थ-

इने तेने पोतानां अंगपरनां घरेणां आपी दीधां ते वखते पाटलीपुत्रना राजानो विमलसिंह नामनो द्वारपाल खुशी थइने राजाने कहेवा लाग्यो के, आ माणसें पाटलीपुत्रना मूलदेवनी कलाउ चोरी लीधी ठे. माटे आप एने कलावानोमां मूलदेवची बीजा दरज्जानुं प्रीतिदानपत्र (प्रशंशा पत्र) आपो, अने आ वेश्याने नाचनारीठमां आधिकपणानुं सर्तिफिकेट आपो ? त्यारे राजाए तेम देवा मांडतां वेश्याए कहुं के, हे स्वामि, हुं आमनी मरजी प्रमाणे आपपासेची इनाम लेइश. त्यारे राजाए कहुं के, तेनी अनुमति लेइ जो ? त्यारे मूलदेवें पण कहुं के, जेम राजाजी कहे तेम कर ? पढी तेणें अति उत्तम नादची वीणा वगाडी. त्यारे विमलसिंहें कहुं के, हे देव, गुप्तवेषधारी खरेखर आ मूलदेवज ठे. त्यारे राजाए तेने कहुं के, एम होय, तो हे मूलदेव, तुं तारुं रूप प्रकट कर ? मने तने जोवानी घणी होंश ठे. त्यारे मूलदेवें पण मुखमांथी गोळी कहाडी नाखीने, पोतानुं स्वरूप प्रकट कर्युं. पढी राजाए तेने हर्षपूर्वक आखिंगन कर्युं. पढी मूलदेव पण राजाने चरणे पड्यो, त्यारे राजाए पण तेनो घणो आदरसत्कार कयों, हवे एवी रीतें देवदत्ता पण अनुरागवाली थइ थकी, तेनी साथे हमेशां विषयसुख जोगववा लागी. हवे मूलदेवें पोते जुगारनुं व्यसन तज्युं नहीं, कारण के गुणवानोमां पण कंइक दोष तो होयजेज. देवदत्ताए ते तजवाने घणुं कहेतां पण तेणें ते तज्युं नहीं;

हवे ते नगरीमां महाधनवान्, तथा रूपवान् अचल नामनो सार्थवाह हतो. ते सार्थवाह मूलदेवनां पहेलांज ते वेश्यामां आसक्त थइने तेणीने जोगवतो हतो. तेने मूलदेवपर ईर्ष्या थवाची तेनां ढिड्रो ते जोवा लाग्यो. हवे देवदत्ताने तेणीनी माए कहुं के, आ निर्धन, धूर्त, तथा जुगारी मूलदेवने तुं तजी दे ? अने हमेशां धन आपनार अचलनेज तुं सेव ? त्यारे देवदत्तायें कहुं के, हुं एकांत धनमांज अनुरागी नथी, पण तेनामां गुणोए करीने पण अनुरागी थयेली हुं. त्यारे तेनी माताए गुस्से थइ कहुं के, ते लुच्चा जुगारीमां वली गुणो केवा ? त्यारे देवदत्ताए कहुं के, ते धीर, विद्वान्, तथा गुणोनो रागी ठे, माटे हुं तेने बिलकुल ढोडीश नहीं. त्यारे कुइणी क्रोधित थइने, तेणीने तेनापर अप्रीति थवाना

उपायो शोधवा लागी, पढी ते कुट्टणी देवदत्ताने पुष्पने बदले करमाणलां पुष्पो, शरबतने बदले पणी, सेलडीने बदले वांसनो टुकडो, एमआपवा लागी. त्यारे देवदत्ता गुस्से थवायी, कुट्टणी तेणीने कहेवा लागी के, तुं कोप कर नहीं ? एतो जेवो जह तेवुं बखिदान होय. माटे कुपात्र आ निर्भन मूलदेवने तुं तजी दे ? त्यारे देवदत्ताए कहुं के, हे माता, पुरुषने परीक्षा कर्याविना पात्र कुपात्र केम कहेवाय ? त्यारे तेणीए कहुं के, तेनी तुं परीक्षा कर ? त्यारे देवदत्ताए पण खुशी थइने पोतानी दासीने कहुं के, अचलसार्थवाहने जइने कहे के, आजे देवत्ताने सेलडी खावानी इठा थइ ठे, माटे ते मोकलावजो ? दासीए जइ तेने तेम कहेवायी तेणे खुशी थइने तुरतज सेलडीनां गाडांउं जरीने मोकलाव्यां, ते जोइ कुट्टणीए कहुं के, जो, अचलनुं केवुं उदारपणुं ठे ? त्यारे देवदत्ताए खेद पामीने कहुं के, हे माता, शुं हुं कंइ उंटणी तुं ? के जेथी तेणें मूलीआं अने पांदडां शिखे आटलीवधी सेलडी मोकली !! पढी तेणीए माताने कहीने, तेवीज रीतें मूलदेवने पण दासी मारफतें कहेवराव्युं. त्यारे मूलदेवें सेलडीनां पांच ठ सांठा लइने, तेनां पीठां तथा मूलीआं कहाडी नाखी, तथा न चवाय तेवा गांठा पण कहाडीने बवे आंगलनी गंडेरीउं करीने तथा तेने चप्पुथी ठोलीने, अने कपुरथी सुगंधियुक्त करीने मोकलावी. ते जोइने देवदत्ताए कुट्टणीने कहुं के, मूलदेव तथा अचलमां रहेलो सोनां अने कथीर सरखो तफावत तुं जो ? त्यारे कुट्टणीए विचार्युं के, निर्बुद्धि हरिणी जेम जांऊवानां पाणीप्रत्ये तेम आ पण आ धूर्तप्रत्येज अजिलाषा राखे ठे. माटे हवे कोइ एवो इलाज शोधवो, के जेथी मूलदेवने नगरमांथी कहाडी मुकाय. पढी तेणे अचलने कहुं के, तारे देवदत्ताने महोडे कोइ गाम जवानुं खोटुं बानुं कहाडवुं पढी ज्यारे तुं तेम करीश; त्यारे तने परगाम गएलो जाणी, मूलदेव शंकारहित तेणीनी पासे आवशे. पढी ज्यारे ते देवदत्तासाथे जुगार रमतो होशे, त्यारें हुं तने संकेत करीश, एटखे तुं सघली सामग्रीसहित त्यां आवजे ? अने ते वखते तुं तेनुं कंइक एवुं अपमान करजे, के जेथी ते देवदत्ताने इछे नहीं. पढी तेणें पण देवदत्ताने घणुं धन आपीने तेम कर्युं. पढी ज्यारे जयरहित मूलदेव त्यां आव्यो, त्यारे ते कुट्टणीए दुपीरीतें

अचलने बोलाव्यो. त्यारे देवदत्ताए पण तेने आवतो जोइने मूलदेवने खाटला नीचे संताड्यो. हवे ते कुटणीए रुपी रीतें अचलने खाटला-नीचे रहेलो मूलदेव देखाडी दीधो. हवे अचल पण आवीने देवदत्ताने कहेवा लाग्यो के हुं थाकेलो तुं, माटे मारे स्नान करवुं ठे, ते-नी तुं तैयारी कर ? त्यारे देवदत्तायें कहुं के, आप त्यारे बाजोठप-र बेसो ? एवी रीतें देवदत्ताए तेने आदरपूर्वक उठाडवा मांड्यो, प-ण ते उठ्यो नहीं; पण कहुं के हे देवदत्ता ! में आज्ञे स्वप्नजोयुं ठे के, आ पलंगमां में मर्दन करावीने कपडा सहित स्नान कर्युं. माटे ते स्व-प्न सत्य करवा माटे हुं अहीं आव्यो तुं कारण के, सत्य करेहुं स्वप्न क-ल्याणमाटे थाय ठे. त्यारे कुटणी बोली के, हे पुत्रि, तारे स्वामिनो हुकुम माथे उठाववो जोइयें, माटे तेम कर ? त्यारे देवदत्ताए कहुं के, तेम कर्याथी आ उत्तम शय्या बगडे माटे तेम करवुं शुं उचित ठे ? त्यारे अचलें कहुं के, तुं लोज शामाटे करे ठे ? जेनो पति आ अचल ठे, तेने शुं आवी बीजी शय्या नहीं मली शके ? पठी जाडाने वश थ-थेली देवदत्ताए, तेने पलंग परज मर्दन कर्युं. पठी तेपर पाणीथी स्नान कराववाथी मूलदेवनुं शरीर ते पाणीथी जराइ गयुं. पठी ते कुटणीए अचलना सुजटोने बोलावीने मूलदेवने खेंची कहाडवानुं कहुं. पठी अ-चलें पण क्रोधायमान थइने मूलदेवने चोटलो जाली खेंचवा मांड्यो, अने तेने कहुं के, तुं विद्वान् अने बुद्धिमान् ठो माटे कहे के, आवा कार्यनो शुं दंड होय ? ते सांजली मूलदेव पण दिंग थइ गयो. पठी ते अचल सार्थवाहें पण विचार्युं के, कर्मयोगें आवी दशाने आ प्राप्त थयो ठे माटे तेने मारवो नहीं. एम विचारि तेणें कहुं के आज तो तने आ अपराधथी हुं ठोडुं तुं पण कृतज्ञ थइने तारे पण अवसरे मारापर उप-कार करवो ? पठी त्यांथी मूलदेव पण तुरत निकली गयो, तथा नगर बहार जइ तेणे तलावमां स्नान कर्युं, तथा कपडां पण धोइ नाख्यां. पठी ते अचल प्रत्ये वैर बालवाना मनोरथरूपी रथपर चडीने वेणातट प्रत्ये चाल्यो. तथा बार योजनना विस्तारवाली एक जयंकर अटवीमां जइ पड्यो. ते अटवी उलंगवा माटे ते कोइना सहायने इडवा लाग्यो. अट-खामां अकस्मात् त्यां कोइ, एक ज्ञातानुं पोटलुं लइ कापडी ब्राह्मण आ-

की चख्यो. तेने आवेखो जाणी मूलदेव अत्यंत हर्षित थयो; अने तेने कछुं के, मारे आ अटवीमांथी जवुं ठे, माटे सारुं थयुं के, तारो साथ थयो, वली आपणे वातो करतां चाट्या जइशुं के, जेथी मार्गनो बाक पण लागशे नहीं. वली हे महाजागी, तारे अहींथी केटलेक दूर अने क्यां जवुं ठे ? त्यारे ब्राह्मणें कछुं के, मारे तो आ अटवीने ठेठे आवेला वीरनिधान नामना स्थानक प्रत्ये जवुं ठे, हवे तुं पण कहे के, तारे क्यां जवुं ठे ? त्यारे मूलदेवें कछुं के, मारे वेणातट नामना गामप्रत्ये जवुं ठे, त्यारे ब्राह्मणें कछुं के, त्यारे तो आपण बन्नेनो खांबे सुधि एकज मार्ग ठे. पठी तेउं चालतां थकां मध्याह्नकालें एक तलाव पास पहाँच्या तेमां हाथपग धोइने मूलदेव एक वृद्धनी ठायातले बेठो. पठी ब्राह्मणें तो पोटली ठोडीने, मांहेथी साथवो कहाडी तेमां पाणी मेखवी खाधुं. त्यारे मूलदेवें विचारुं के, आ बहु चुर्यो हशे, तेथी पहेलां पोते खाइने मने देशे; पण ते ब्राह्मणेंतो खाइ रखाबाद पोटलीनुं मुख बांधवा मांडयुं, त्यारे मूलदेवें जाणुं के, मने आवती काखे ते जरूर आपशे. एवी रीतें आशामां ने आशामां त्रण दिवसो चाट्या गया. पठी ते अटवी तजीने ब्राह्मणें तेने कछुं के, जाइ, तारुं कट्याण थाउं ! हवे मारे आ बीजे मार्गें जवानुं ठे. त्यारे मूलदेवें कछुं के, तारा सहायथी हुं आ बारयोजननी अटवी उलंगी गयो तुं; तथा हवे हुं वेणातटे जइश, मारुं नाम मूलदेव ठे, माटे माराजेवुं जो काम होय तो कहेजे ! त्यारे ते ब्राह्मणें कछुं के, लोको मने निर्घृणशर्मा कही बोलावे ठे, तथा मारुं मूलनाम हंसछड ठे, एम कही ते ब्राह्मण पण चालतो थयो पठी ते मूलदेव पण चालतां थकां एक गाममां पहाँच्यो, तथा त्यां क्रुधाथी जिकामाटे जमतां थकां तेने कोइने घेरथी बाकला मट्या. ते लेइ जेवो गाममांथी निकलतो हतो, तेवामां पोतानी सामे कोइ मासोपवासी साधुने आवता तेणें जोया. तेने जोइ ते हर्षथी विचारवा लाग्यो के, अहो ! आजे तो मारां पुण्योनो उदय थयो, के जेथी जवरूपी समुद्रमां नावसमान आ मुनि मने मट्या. माटे आजे आ बाकुलातुं साधुप्रत्ये दान दइने मारा विवेकरूपी वृद्धनुं हुं फल मेखवुं. पठी ते बाकुला साधुठेने वोरथी, तेणें कछुं के, ते माणसोने धन्य जाणवा, के जेउना बा-

कुछ साधुनां पारणामां उपयोगी थाय ठे. एवी रीतनी तेनी जावनाथी देवता खुशी थइ कहेवा लाग्या के, हे जइ ! तुं तारी इछाप्रमाणे अरधा श्लोकमां मागी छे ? त्यारे मूलदेवें पण माग्युं के—

“ गणिकादेवदत्तेज, सहस्रं राज्यमस्तु मे ॥ ”

अर्थ:—देवदत्ता गणिका; तथा एक हजार हाथीउवाहुं राज्य मने मखे. त्यारे देवताए कह्युं के, “ एमज तने थशे,” पठी मूलदेव पण मुनिने बांकीने, गाममा गयो, तथा त्यां जिह्वा मागीने तेणें जोजन कथुं. पठी अनुक्रमें तेणें वेणातट नामना गाम प्रत्ये जइ, एक धर्मशालामां उतारो लीधो, तथा त्यां निद्रासुख पाम्यो. त्यां रात्रिने ठेठे पहोरे तेणें स्वप्नमां संपूर्ण चंद्रने पोताना मुखमां पेततो जोयो. तेज स्वप्न त्यां कोइ कापडी बावाने पण आव्युं, अने तेणें जागीने बीजा कापडीउने ते पोतानुं स्वप्न कही बताव्युं, त्यारें एक कापडीयें तेने कह्युं के, आज तेने घी तथा खांडवाला पुडला मलशे. ते सांजली ते कापडी तो बहुज खुशी थइ गयो, कारण के, शियाखने तो एक बोर मद्य्याथी पण खुशी थाय ठे. पण ते मूर्खोंने मूलदेवें पोतानुं स्वप्न कह्युं नहीं. हवे ते कापडीने तो कोइनां वास्तुनां पर्वमां घीखांडवाला पुडला मद्य्या, कारण के, स्वप्नुं फल विचारने अनुसारें थाय ठे. हवे ते मूलदेव तो प्रजातमां बगीचामां गयो, तथा त्यां मालीउने खुशी करीने तेणें पुष्पो तथा फलो लीधां, तथा पठी पवित्र थइ ते स्वप्नशास्त्रना जाणकार पासे गयो. तथा त्यां तेणें पुष्प फलो मुकीने पोतानुं स्वप्न तेने कही संजलाव्युं. त्यारें ते विद्वानें हर्षथी कह्युं के, हे वत्स, तने स्वप्नुं फल हुं शुच मुहूर्तें कही संजलावीश, माटे आज तो तुं अमारो परोणो थइने रहे ? पठी ते उपाध्यायें तेने नवरावी, तथा जोजन करावीने, पोतानी कन्या परणाववा मांडी. त्यारें मूलदेवें कह्युं के, मने अजाण्याने कन्या देवामां तमोए कंइ विचार कयों के केम ? त्यारें उपाध्यायें कह्युं के, तारीआकृतिथीज तारा कुछ अने गुणो जणाइ जाय ठे, माटे तुं आ कन्याने परण्य ? पठी तेनां वचनथी मूलदेवें पण ते कन्याने परणी. पठी उपाध्यायें स्वप्नुं फलकह्युं के सात दिवसमां तुं अहीं राजा थइश. पठी ते मूलदेव त्यां केटलाक दिवस रहीने पांचमे दिवसे नगरनी बहार एक चंपाना वृक्षतखे जइ

सुतो. हवे एटखामां तो नगरनो राजा पुत्ररहित मृत्यु पाव्यो. त्यारें मंत्रिंण पांच दिव्योने राजा वास्ते नगरमां फरतां कर्या, पण त्यां कोइ राज्यने लायक माणस तेउए जोयो नहीं. पढी बहार जमतां ते-उए चंपानीचे सुतेखा मूलदेवने राज्योचित जोयो. त्यारें घोडे हे-षारव कर्यो, हाथीए गर्जना करी, कलशें अजिषेक कर्यो, चामर त्रि-जावा लाग्यां, तथा ठत्र खुट्ठुं थयुं. पढी हाथीए तेने पोताना स्कंध-पर चडाव्यो, अने लोको पण पोतानो स्वामि मलवाथी जयजय शब्द करवा लाग्या. पढी तेणे वाजां वागते ठते नगरमां प्रवेश कर्यो. पढी ते हाथी परथी उतरिने मेहेलमां सिंहासनपर बेठो, त्यारे सामंतोए तेनो राज्याजिषेक कर्यो. ते वखते आकाशमां रही देवोयें कहुं के, देवनी कृ-पाथी आ कलावान् विक्रमराज नामें राजा थयो ठे. अने जेउ आनी आझा मानशे नहीं, तेउने अमो मारी नाखशुं. ते वचनथी सघळुं प्रधा-नमंडल डरीने तेने वश थयुं. पढी एवी रीतें विषयसुखने जोगवतां थकां, तेणें उज्जयनीना राजासाथे व्यवहार करीने तेनी प्रीति मेलवी.

हवे ते वखते देवदत्ता पण मूलदेवनी तेवी विडंबनाने जोइने अचल-ने आक्षेपथी कहेवा लागी के, दुष्ट, आजथी तारे मारे घेर आवतुं नहीं, एम कही तेने तेणीए घरमांथी कहाडी मेळ्यो, अने पोते राजापासे गइ. अने कहुं के, ते दिवसनं वरदान हुं आजे तमारीपासे मागुं हुं; त्यारें रा-जाए पण कहुं के, तारी इठाप्रमाणें तुं मागी खे ? त्यारे तेणीयें कहुं के, मारे कोइ मूलदेव शिवाय जरतार नही, तथा अचलने मारे घेर आव-तो अटकाववो ? राजायें कहुं के, तेमज करीश. पण आनो हेतु शुं ? त्यारे देवदत्तायें इशारत करवाथी माधवी दासीयें सघळुं वृत्तांत राजाने कही संजलाव्युं. तेथी राजायें क्रोधायमान थइने, ते अचलने बोलावी आक्षे-पथी कहुं के, अरे दुष्ट !!! तें तारा धनना मदथी मारी नगरीनां आ बन्ने रत्नोने पत्थरनी पेठे रगदोळ्यां ? माटे तारा आ अपराधमाटे हुं तने मोतनी सजा करीश; पण पढी देवदत्तायें तेने ठोडाव्यो. पढी राजायें क-हुं के, जो तुं मूलदेवने शोधी लावीश, तोज तने मुक्त करीश. पढी ते अचल राजाने नमीने मूलदेवने शोधवा आख्यो. हवे मूलदेव पण पोतानी हलकाइथी डरीने खवावा ठपाडी पारसकुलमां गयो.

હવે અહીં મૂલદેવે વિચાર્યું કે, દેવદત્તાવિના મારી આ રાજ્યલક્ષ્મી ન-
કામી છે. તેથી તેણે એક ચતુર દૂતને ખેટણું દઈને દેવદત્તા તથા રાજા-
પાસે મોકલ્યો. પઠી તે દૂતે પણ ઝાઝાનીયે જઈ; રાજાને કહ્યું કે, દેવે
વીધેલી છે, રાજ્યલક્ષ્મી જેને એવો મૂલદેવ તમોને કહેવરાવે છે કે, આપને
પણ ધ્યાન છે કે મારે અને દેવદત્તાને ઘણો સ્નેહ છે, માટે જો આપની
અને તેણીની મરજી હોય તો તેને અત્રે મોકલાવશો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું
કે, તે તેણે શું માગ્યું ? અમારે અને તેને શું કંઈ જુદાઈ છે, પઠી રાજાએ
દેવદત્તાને બોલાવી કહ્યું કે, હે ઝડે, સારું થયું કે ઘણે કાલે તારા
મનૌરથો સંપૂર્ણ થયા છે. મૂલદેવ દેવના પ્રસાદથી રાજા થયો છે, અ-
ને તેને બોલાવવામાટે તેણે પોતાના માણસને મોકલ્યો છે. પઠી દેવદત્તા
પણ રાજાની આજ્ઞાથી વેણાતટ નગરે ગઈ. રાજાએ પણ મહોત્સવ પૂર્વક
તેણીને પોતાના મહેલમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પઠી જિનેશ્વર પ્રજ્ઞની પૂજા કરતાં
તથા પ્રજાને પાલતાં થકાં તથા દેવદત્તાસાથે ક્રીડા કરતાં થકાં તેણે ત્ર-
ણે વર્ગોને વાધારહિત સાધ્યા.

હવે ઇટલામાં અચલ પણ કેટલીક વેંચવાની चीजો લઈને પારસકુલ-
થી ત્યાં આવ્યો. તથા કેટલીક મણી, મોતી વિગેરે ખેટોથી થાલ ઝરી
તે રાજાપાસે ગયો. મૂલદેવે તેને તુરત પીઠાની લીધો; પણ અચલે તેને
ઝંલ્યો નહીં. પઠી રાજાએ કહ્યું કે, તમો ક્યાંથી આવો છો ? ત્યારે તેણે
કહ્યું કે, અમો પારસકુલથી આવીએ છીએ; એમ કહી તેણે માલ તપાસ-
વામાટે (જગતસાર) પંચની માગણી કરી. ત્યારે રાજાએ કૌતુકથી ક-
હ્યું કે, હુંજ આવીશ. પઠી રાજાપોતે પંચને લેઈને ગયો, ત્યારે તેણે મજી-
ઠ, કાપડ, સુતર વિગેરે માલ દેખાડ્યો. ત્યારે રાજાએ પુછ્યું કે, શું આટ-
લોજ છે. ત્યારે રાજાએ ફરીને પુછ્યું કે, બરોબર તપાસ કરીને કહેજે ?
કારણ કે, અમારા રાજ્યમાં દાણચોરીની દેહાંત શિક્ષા છે. ત્યારે અચલે
કહ્યું કે, અમો કોઈની પાસે જીતું બોલતા નથી, ત્યારે વહી આપની પાસે
તો શું બોલીએ છીએ ? ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, આ સત્યવાદી શેઠનું અર-
ધું દાણ માફ કરવું, પણ તેનો માલ બરાબર તપાસવો. પઠી ત્યાં પંચને હ-
લકી વસ્તુઝંના દાગીનામાં નીચે બહુ મૂલ્યવાળી चीजોનો વેહેમ પડવા-
થી તે સઘલા દાગીના ફોડાવ્યા. પઠી તે ફોડ્યા તો તેમાંથી તેમના થા-

रवाप्रमाणेज निकट्युं. त्यारे राजायें गुस्से थइ तेने बंधाव्यो. पढी तेने मेहेखमां लइ जइ, तेनां बंधनो ठोडावीने राजायें तेने पुब्बुं के, तुं मने उलखे ठे? त्यारें शेठें कहुं के, आपने राजाने कोण नहीं पिठाने? त्यारे मूलदेवें कहुं के, एम मितुं बोलवानी कशी जरूर नथी, खरोखर पिठानतो होय तो बोल? त्यारे अचलें कहुं के, हुं आपने बरोबर पिठानी शकतो नथी. त्यारें राजाये देवदत्ताने बोलावी, तेने देखाडी. त्यारे तो ते लज्जातुर थइ खेद पामवा लाग्यो, पढी देवदत्तायें कहुं के, आ मूलदेव ठे, के जेने तें प्रत्युपकार करवानुं कहुं हतुं. माटे आजे तने तेणें जीवतो मेढ्यो ठे, कारण के, तेवा माणसो ताराजेवा छुडनी घात करना-रा होता नथी. पढी अचल विखखो थइने तेउने पगे पड्यो; अने कहुं के, मारापर दमा करो? त्यारे राजायें कहुं के, देवदत्तायें ज्यारें तने दमा करी, त्यारथीज में पण तने दमा करी ठे. पढी अचलें कहुं के, मारा ते दिवसना अपराधथी तो जितशत्रु राजायें मने उज्जायनीथी कहाडी मेढ्यो ठे; पढी राजायें तेने इनाम आपी एक दूतसाथे उज्जायनी प्रत्ये मोकलाव्यो. त्यां जितशत्रु राजायें पण मूलदेवनां वचनथी तेने शे-हेरमां आववा दीधो.

हवे एक दहाडो सघला वेपारीयो एकठा थइने मूलदेवने कहेवा लाग्या के, हे राजा, आ तमारा नगरने चोरो पराजव करे ठे. तेउ अंजन-थी अदृश्य थइने अमारा घरोमां फर्या करेठे. त्यारे मूलदेवें कहुं के, हुं ते चोरोनो थोडाज कालमां नाश करीश, एम कही तेणें वेपारीउने रजा आपी. पढी तेणें कोटवालने हुकम कर्यो के, सघला चोरोने पकडी-ने मारी नाखो? त्यारे कोटवालें कहुं के, एक चोर पिशाचनी पेठे पकडी शकातो नथी. पढी राजा पोते एक दहाडो नीख वखो पेहेरीने रात्रि-यें फरवा निकट्यो; तथा शंकायुक्त एवां सघलां स्थानकोमां ते जम्यो, पण त्यां तेणें चोरने जोयो नहीं. एवी रीतें समस्त नगरमां जमीने ते क्यांक देवलमां सुइ रह्यो; त्यां अकस्मात् राक्षसनी पेठे मंडिक नामें चोरनो अधिपति आव्यो. “अहीं कोण ठे?” एम उंचे खरे बोली तेणें सु-लेखा राजाने पाटु मारी. त्यारे राजायें तेनी चेष्टा आदिक जोवामाटे कहुं के, हुं तो एक कापडी हुं. त्यारे चोरें कहुं के, खरे ! कापडी ! तुं मारी

પાસે આવ ? હું તને ધનવાન કરી દેઉં. પઠી રાજા પણ સ્વાર્થને માટે ચા-
 કરની પેઠે તેની પઠાડી ચાલવા લાગ્યો; કારણ કે, કારણ પડવાથી શ્રીકૃ-
 ષ્ણે ગધેઢાના પગ પણ ચાંપ્યા છે. પઠી રાજાને ઓલસ્યાવિના તેની સાથે-
 જ તે કોઈ શેઠને ઘેર ગયો. ત્યાં તેણે સ્વાતર દડને કેટલોક મૂલ્યવાન
 માલ લીધો. પઠી તેણે તે માલને રાજાપાસે ઉપડાવ્યો. પઠી તે એક જી-
 ર્ણ ઉદ્યાનમાં જઈને ત્યાં ગુફા ઉઘાડીને રાજાસહિત અંદર ગયો.
 ત્યાં નાગકુમારી સરસ્વી તેની એક નવયૌવન બેઠેન હતી તેણીને તે ચોરે
 કહ્યું કે, આપણા અતિથિના તું પગ ધોઈ નાખ ? એવી રીતના જાણના ક-
 હેવાથી, તે રાજાને કુવાના કાંઠાપાસે રહેલા એક આસનપર તેડી ગઈ.
 ત્યાં તેના પગ ધોતાં તેણીએ તેનો કોમલ સ્પર્શ અનુભવ્યો; તેથી વિચારવા
 લાગી કે, આ કોઈક કામદેવ સરસ્વોજ માણસ લાગે છે, એમ વિચારિ
 અનુરાગથી તથા દયાર્થી તેણીએ રાજાને કહ્યું કે, પગ ધોવાના મિશથી
 આ ચોર, લોકોને આ કુવામાં ફેંકી દેવાયે છે, કારણ કે, તેવા ચોરોને
 દયા ક્યાંથી હોય ? પણ તારા પ્રજાવથી વશ થઈ હું, તને કુવામાં ફેં-
 કીશ નહીં. માટે હવે તું દૂર ચાલ્યો જા ? કારણ કે નહીંતર આપણ બ-
 ણ્નેનો નાશ થશે. પઠી રાજા પણ ત્યાંથી તુરત નાસી ગયો, કારણ કે, બુ-
 દ્ધિમાન લોકો પોતામાં પરાક્રમ ઠતાં પણ, વેરીઝને બુદ્ધિથી મારે છે. પઠી
 જ્યારે રાજા ગયો, ત્યારે તેણીએ ચોરને કહ્યું કે, આ તો ચાલ્યો જાય છે;
 કારણ કે પોતાના નાશનાં રક્ષણમાટે પણ બુદ્ધિમાનો તેવોજ પ્રપંચ કરે છે;
 તે સાંજલી મંડિક પણ હાથમાં તલવાર લઈને વેતાલની પેઠે તેની પાઠલ
 દોડ્યો. પઠી રાજા પણ તેને નજદીક આવતો જોઈને, ચોવટામાં ઝા-
 કરેલા એક પથ્થરના સ્તંભની પાઠલ ઝરાઈ ગયો. પઠી તે ક્રોધાંધ મંડિ-
 કે તે સ્તંભનેજ માણસ જાણીને તે પર તલવાર મારી તેને પાડીને પોતા-
 ના સ્થાનકપ્રત્યે ચાલતો થયો. પઠી રાજા પણ ચોરના મલવાથી ખુશી થઈ-
 ને પોતાને સ્થાનકે ગયો. પઠી રાજા પણ પ્રજાતે રચવાડીના મિશથી, તે
 ચોરને સારી રીતે ડલખવામાટે ત્યાં ગયો ત્યાં કાપડની ડુકાનપર, વસ્ત્રો-
 ને તુણતા, તથા થોડુંજ સુલ્લું રાખેલ છે, મોહોડું જેણે, એવા તે ચોરને
 તેણે સારી રીતે ડલખી કહાડ્યો. પઠી રાજાએ મેહેલપ્રત્યે આવી, અંધાણ
 આપીને કેટલાક માણસોને તે ચોરને લોલાવવા મોકલ્યા. તે માણસોને

जोइ चोरें विचार्युं के, खरेखर ते माणस मरायो नथी; अने तेणें आ सघलुं जोपाहुं फोड्युं ठे. पढी ज्यारे ते राजापासे गयो, त्यारे राजाए तेने आदरमानपूर्वक आसनपर बेसाड्यो. तथा पढी तेने मिष्ट वचनोधी कछुं के, तमो तमारी बेहेन मने परणावो ? त्यारे चोरें निश्चय कयों के, मारी बेहेनने जोइने कोइ पाठो गयो नथी, माटे खरेखर ते राजा हतो. पढी तेणें कछुं के, आप खुशीथी ते कन्या ग्रहण करो ? तेम बीजी पण मारी वस्तु ग्रहण करो ? पढी राजा ते महारूपवंत कन्याने परण्यो; तथा ते चोरने पोताना मोटा मंत्रीनी जगो पण तेणें आपी. पढी तेनी बेहेन मारफते राजाए तेनां वस्त्रजूषणो विगेरे मगावी छीधां. पढी ज्यारे घणुं खरुं धन आदिक आवी गयुं, त्यारे राजाए पोतानी छीने पुब्बुं के, हजु तारा जाइनुं केटलुंक डव्य ठे ? त्यारे तेणीए पण कछुं के, एटलुंज धन तेनी पासे हतुं. पढी राजाए ते मंडिकने घणी विडंबनापूर्वक मारी नखाव्यो. एवी रीतें विक्रमराज नामना राजाए (मूलदेवें) चोरीना अपराधथी पोताना ससराने पण मारी नखाव्यो, माटे बुद्धिमान् माणसें, आ जन्ममां पण विरुद्ध फल देनारी चोरी करवी नहीं. एवी रीतें मूलदेव अने मंडिकनी कथा जाणवी.

हवे रौहिणेयनी कथा कहे ठे.

अत्यंत रुद्धिवाला एवा राजगृह नामें नगरमां महाबलवान् श्रेणिक नामें राजा हतो. ते राजाने महासत्ववालो तथा न्यायी अजयकुमार नामें पुत्र हतो. हवे तेज नगरनी पासे रहेला वैज्जार नामे पर्वतनी गुफामां लोहखुर नामें अत्यंत क्रूर चोर रहेतो हतो. ते चोर राजगृहमां विवाह आदिक महोत्सवमां, लोकोने बहु हेरान करतो हतो. ते लोकोनुं डव्य चोरी जतो, तथा परस्त्रियोने लइ जइ जोगवतो. तेने चोरीज खुशकारक लागवा मांडी, कारण के मांस खानाराउं मांसशिवाय बीजां जोजनोधी तृप्त थता नथी. हवे तेनी रोहिणीनामें छीने पेटे तेना जेवीज चेष्टावालो “ रौहिणेय ” नामें तेने पुत्र थयो. हवे एक दहाडो लोहखुरें पोते मृत्युनी अणीपर आववाथी पोताना पुत्रने बोलावी कछुं के, जो तुं माने तो तने एक शिखामण आपुं त्यारे रौहिणेयें कछुं के, आप जे कहेशो ते करवाने हुं खुशी हुं. ते सांजली लोहखुरें खुशी

एह पोताना पुत्रपर हाथ फेरव्यो, अने कछुं के, जे आ देवोए करेखा समोसरणमां वीरप्रभु देशना दीए ठे, ते तारे कोइ दिवसें पण सांज-
 खी नहीं. बाकी तारी मरजीमां आवे तेम करजे ? एम कही ते मृत्यु
 पान्यो. पढी पितानुं मृत्युकार्य करीने, ते पण लोहखुरनी पेतेज रात्रिण
 चोरी करवाने निकली पड्यो. अने एवी रीतें पितानी आइहा पालतो
 थको ते समस्त राजगृहने लुंटा लाग्यो. एटलामां श्री वीरप्रभु बिहार
 करता थका, चौदहजार साधुजना परिवार सहित, देवोए मुकेलां स्वर्ण
 कमलपर पगलां मुकता थका त्यां आव्या. त्यारे वैमानिक, ज्योतिषी,
 व्यंतर, तथा असुरोए त्यां समवसरण बनाव्युं. पढी वीरप्रभु पण तेमां
 बेसीने, योजनसुधि फेलाती, तथा सघला प्राणीउं समजी शके, एवी
 ज्ञायाथी देशना देवा लाग्या. एटलामां रौहिणेय पण राजगृही नगरी-
 प्रत्ये जतो थको, ते समवसरणनी नजदीकमां आव्यो. त्यारें तेणें विचार्युं
 के, आ रस्ते जतां जो हुं वीरप्रभुनुं वचन सांजलीश, तो मारा पितानी
 आइहानुं उल्लंघन थरो. पण बीजो रस्तो नहीं मलवाथी, कानआडा हा-
 थो दइने ते त्यांथी तुरत तुरत चाली गयो. एवी रीतें हमेशां त्यांथी
 जावआव करतां एक दहाडो समोसरणनी नजदीकमां तेना पगमां कां-
 टो बाग्यो. तेथी तेने कहाडवा जतां, कानपासेथी हाथ खसी जवाथी
 तेणें प्रभुनी नीचे प्रमाणेनी वाणी सांजली, “ देवो, हमेशां, पृथ्वीतलपर
 पण नहीं मुकनारा निमेषरहित लोचनोवाला, वगर करमाएलां पुष्पो-
 वाला, पसिनारहित, तथा नीरोगी अंगवाला होय ठे. ” ते सांजलवाथी
 तेणें विचार्युं के अरेरे !!! बहु संजलाइ गयुं !!! एम विचारि तेणें तु-
 रत कांटो कहाडी कानो ढांकी मेळ्या, अने तुरत त्यांथी दोडी गयो. ह-
 वे एवी रीतें ते हमेशां नगरने उपद्रव करते ठते, शेठ साहुकारो राजा-
 पासे आवी कहेवा लाग्या के, हे राजा, तमो राज्य करते ठते अमोने
 बीजो तो कोइ जय नथी, पण चोर लोको अमारुं डव्य चोरी जाय ठे.
 ते सांजली राजाए कोटवाखने बोलावीने आक्षेपथी कछुं के, आ लो-
 कोनुं धन, तारी उपेक्षाथी चोरो केम चोरी जाय ठे ? त्यारे कोटवालें
 कछुं के, कोइ रौहिणेय नामनो छुष्ट चोर लोकोने लुटे ठे, पण तेने अ-
 मो जोइ के, पकडी शकता नथी. माटे आपनी मरजी होय तो, आ आ-

पनी कोटवाली संजाली ल्यो ? पढी राजाए इशारत करवाथी अजयकु-
मारें कोटवालने कहुं के, चतुरंग सेनाने तैयार करीने नगरनी बहार
राखो ? अने चोर जेवो गाममां दाखल थाय के, तुरत तेथी नमरने घे-
री खेवुं अने तेथी अंदरथी त्रास पामीने जेवो ते बहार कुदशे, के, तुरत
जालमां जेम हरिण, तेम सैन्यमां आवीने पडशे. ते सांजली कोटवाल
त्यांथी निकलीने गुप्त रीतें सैन्य तैयार करवा लाग्यो. पढी ते दिवसें ते
शेहेरमां दाखल थयो, अने अजाणतां ते एवी रीतथी पकडाइ गयो. ते-
थी कोटवाल तेने बांधीने राजापासे लाव्यो. त्यारें राजाए तेने मारी ना-
खवानो हुकम कयो. त्यारें अजयकुमारें कहुं के, आ मुहामाल सहित
पकडायो नथी, माटे मोतनी सजाने लायक नथी, पढी जेम आपनी म-
रजी. पढी राजाए तेने पुब्बुं के, तुं क्यांनो रहेवासी हुं तथा तारो धंधो
शुं ठे ? शामाटे अहीं आव्यो हतो ? तथा ते रौहिणेय तुं ठे ? के केम ?
ते सघलुं कहे ? त्यारें तेणें कहुं के, हुं तो शाल नामे गाममां रहेनारो
दुर्गचंड नामें कुटुंबी हुं, अने कामप्रसंगे अहीं आवी, एक देवलमां रात
रह्यो हतो पढी ज्यारे हुं मारे स्थानके जतो हतो, त्यारें पोलीस मने प-
कडवा आवतां बीकथी हुं कील्लो ठेकीने जवा लाग्यो, त्यारें शेहेर ब-
हारनी पोलीसें मने पकड्यो माटे हुं निरपराधी ठतां, तेउ मने बांधीने
अहीं लाव्या ठे, माटे हवे जेम आपनी इच्छा होय तेम करो ? पढी राजाए-
तेनी तपास माटे, तेने केदखाने मोकलाव्यो, अने तेणें बतावेला गाममां
तपासमाटे माणस मोकल्युं. हवे ते गामना लोकोने तेणें (रौहिणेयें)
संकेत करी राखवाथी, तेउ कहेवा लाग्या के, दुर्गचंड अहींनो रहेवासी
ठे, तथा ते कामप्रसंगे गाम गयो ठे. ते माणसें आवीने राजाने तेम क-
हाथी, अजयकुमारें विचार्युं के, आ चोर बहु दुशीयार ठे. पढी अजय-
कुमारें मणिमाणिकोथी एक देवविमान सरखो सात मजलानो महेल
बनाव्यो तेमां अप्सराउ सरखी सुंदर स्त्रियोने राखी; तथा अद्भुत गा-
यन करनारा गंधर्वोने तेमां राख्या; पढी ते चोरने मद्यपानथी बेजान
करीने, उत्तम कपडां पेहेरावीने, तेणें ते मेहेलमां शय्यापर सुवाड्यो.
पढी नीसो उत्तर्याबाद ज्यारे ते जाग्रत थयो, त्यारे तो तेणें अपूर्व
संघदा त्यां जोइ. षटलामां अजयकुमारना संकेतथी त्यां रहेला लीपु-

जय, जय, शब्द करवा लाग्या; तथा कहेवा लाग्या के, आ महाविमानमां तुं हमणांज देवतरिके उत्पन्न थयो तुं; तुं अमारो स्वामि ठे, तथा अमो तारा चाकरो ठीयें. वली आ अप्सराउं साथे तुं क्रीडा कर? एवी रीतनां मिष्टवचनो तेउं तेने कहेवा लाग्या. त्यारे रौहिणेयें विचार्युं के, शुं हुं देव थयो तुं? एटलामां तेउं गायन करवानी तैयारी करवा लाग्या. एटले स्वर्णदंडधारी कोइ पुरुषें त्यां आवी कहुं के, अरे! तमोये आ अचानक शुं करवा मांड्युं ठे? त्यारे तेउं सघला कहेवा लाग्या के, हे प्रतिहार, अमो अमारा स्वामिने अमारुं कलाकौशल्य देखाडीयें ठीयें. त्यारे तेणें कहुं के, तमो देवलोकनो आचार शुं विसरी गया? पेहेलां, अहीं उपजेखो स्वामि पोतानुं पूर्वनुं सुकृत, दुःकृत कही देखाडे अने पठी अहीं संबंधि जोगो जोगवे. त्यारे तेउं कहेवा लाग्या के, अमो तो नवा स्वामिना लाजथी ते विसरी गया, माटे देवलोकना क्रमप्रमाणे जखे पेहेलां तेम करो? पठी तेणें रौहिणेयने कहुं के, पेहेलां तमारां पूर्वनां पुण्यपापो कही संजलावो? तथा पठी सुखेथी जोगो जोगवो? त्यारे तेणें विचार्युं के खरेखर अजयकुमारें मने पकडवामाटे आ प्रपंच रच्यो ठे माटे हवे आनी शी रीतें परीक्षा करवी एम विचारतां तेने कांटो कहाडती वखतनो समय याद आव्यो. अने विचार्युं के, वीर प्रभुयें जे देवतुं स्वरूप कहुं ठे, ते प्रमाणे मेलवी जोउं. पठी तेणें तीक्ष्ण नजरथी तपास्युं तो ते लोकोने जमीनपर चालता, पसीनावाला, तथा निमेषवाली आंखोवाला जोया. एवी रीतनुं कपट जोइने तेणें उत्तर आप्यो के, में पूर्वजन्ममां सुपात्रें दान दीधुं ठे, देवलो चणाव्यां ठे, बिंबोनी प्रतिष्ठा करावी ठे, तथा तेमनी अष्टप्रकारी पूजाउं करी ठे, तीर्थयात्राउं करी ठे, तथा गुरुनी सेवा पण करी ठे. एवी रीतें में उत्तम कार्यों कर्यां ठे. त्यारें दंडधरें कहुं के, हवे पापोनां कार्यों पण कहो. त्यारें रौहिणेयें कहुं के, साधुउंनी सोबत करनार, एवा में कंइ पण अकार्य कर्युं नथी. त्यारें ते दंडधरें कहुं के, माणसने स्वप्नावथीज जन्मनी साथे चोरी, परस्त्रीसेवन आदिक पण होय ठे, माटे तेमांहेनुं जे कर्युं होय, ते कहो? त्यारे रौहिणेयें कहुं के, अरे! एवा आचरणवालो माणस देवलोकें जइ शके? पठी ते लोकोयें ते सघली बात अजयकुमारने जइने कही, अने अज-

बहुमारेँ श्रेणिक राजाने कही संजलावी. पढी राजायें तेनापर साबिति नहीँ यतां, नीतिने अनुसारें अजयकुमारनी सलाह लइ तेने बोडी मेख्यो. पढी ते चोर विचारवा लाग्यो के, मारा पितानी आझाने धिक्कार ठे; में आटला दिवससुधि ठगाइने प्रभुनुं वचन सांजखुं नहीँ. आटखुं पण प्रभुनुं वचन जो में सांजखुं न होत तो हुं क्यारनोयें बन्ने घेर पहुँच्यो होत; माटे नहीँ इच्छतां पण, जो में, ते वचन सांजखुं तो मारुं जीवित रखुं. माटे जेनो जरा पण उपदेश आवो फलदायक उपारे आय ठे, त्यारें तेनो समस्त उपदेश तो कोण जाणे केटखुंये फल मेखवी आपे तेवो हशे. एम विचारि प्रभुपासे जइ तेमनां चरणकमलने बांदी, ते विनति करवा लाग्यो के, आपनी वाणी प्राणीउने आ जयंकर जबरूपी समुद्रमां नाव समान ठे. आटला दिवसो तो हुं पिताना वचनोधी ठगायो. माटे ते लोकोने धन्य ठे, जेउ आपनी वाणीरूपी अमृतने कर्णरूपी अंजलीयें करीने पीयेठे. में पापियें तो कानो ढांकीने पण जो तमारी वाणी सांजली, तो आ कष्टी उगयों. माटे जेम आपें मने मरणधी बचाव्यो, तेम हवे आ संसाररूपी समुद्रधी पण बचावो ? त्यारें प्रभुए पण दया लावीने, तेने मोह देनारी साधुधर्मनी देशना आपी. त्यारें प्रबोध पामीने तेणें कछुं के, हे जगवन् ! हुं यतिधर्मने योग्य हुं के नहीँ ? त्यारें प्रभुए तेने योग्य कहेवाधी, तेणें कछुं के, हे विज्ञो, हुं दीक्षा लइश, पण मारे कइंक श्रेणिक राजासाथे वात करवी ठे. त्यारें श्रेणिकें कछुं के, शंकारहित तारे जे बोलवुं होय, ते बोल ? त्यारें तेणें कछुं के, हे राजन्, तारा नगरने छुटनार हुंज रौहिणेय चोर हुं; वली आ प्रभुमा वचनधी हुं अजयकुमारनी बुद्धिने पण जीती गयो हुं. माटे हवे तमारे कोइ बीजा चोरमाटे तपास करवी नहीँ माटे हवे कोइ माणसने मोकलो, के जेधी हुं तेने सघलो चोरीनो माल देखाहुं, अने पढी दीक्षा लइने हुं मारो जन्म सफल करुं. पढी श्रेणिकना हुकमधी अजयकुमार तथा नगरना लोको पण कौतुकधी तेनीसाथे गया. पढी तेणे अजयकुमारने पोतानुं स्थानक बताव्युं; अजयकुमारें पण, सर्वेनो माल धणीधणीने सोंपी दीधो. पढी तेणें पोतानां माणसोने पण समजावीने, पोते प्रभुपासे आव्यो. पढी श्रेणिक राजायें करेखा महोत्सवपूर्वक तेणें प्रभुपासे दीक्षा

अर्थः— बुद्धिमान् माणसे नपुंसकपणाने, तथा इन्द्रियना ठेदने (राजा-
दिकें करेला) अब्रह्मनुं फल जाणीने, पोतानी स्त्रीथी संतुष्ट झडने, पर-
स्त्रीउत्तनो त्याग करवो.

हवे सामान्यपणार्थी अब्रह्मनां दूषणो कहे ठे.

रम्यमापातमात्रे यत्, परिणामेऽति दारुणं ॥

किंपाकफलसंकाशं, तत्कःसेवेत मैथुनं ॥ ७८ ॥

अर्थः— प्रारंभमां मनोहर, अने परिणामें जयंकर, एवा किंपाक ना-
मना वृद्धनां फलसरखा मैथुनने कोण सेवे ?

हवे मैथुननुं परिणामें जयंकरपणुं देखाडे ठे.

कंपःस्वेदः श्रमोमूर्छा, भ्रमिर्गर्लानिर्बलक्षयः ॥

राजयद्ग्रादिरोगाश्च, जवेयुर्मैथुनोत्थिताः ॥ ७९ ॥

अर्थः— कंप, पसीनो, थक, मूर्छा, त्रम, शरीरनी पीडा, तथा शक्तिनो
नाश, अने क्षय, श्वास आदिक रोगो पण मैथुनथी थाय ठे. हवे मैथुन-
मां अहिंसानो (दयानो) पण अज्ञाव ठे, एम देखाडे ठे.

योनियंत्रसमुत्पन्नाः, सुसूक्ष्मा जंतुराशयः ॥

पीड्यमाना विपद्यन्ते, यत्र तन्मैथुनं त्यजेत् ॥ ८० ॥

अर्थः— योनिरूपी यंत्रमां उत्पन्न थता सूक्ष्म जंतुजना समूहो पीडाता
थका नाश पामे ठे. माटे एवा मैथुननो त्याग करवो.

टीकाः— स्त्रीनी योनिमां दृष्टिने गोचर न थाय, एवा सूक्ष्म जंतुजं उत्पन्न
थाय ठे, मैथुन वखते, रुनी बनावेली नलीमां, तपावेला लोखंडना सखी-
याने नाखवाथी जेम रुनो नाश थाय ठे, तेम ते जंतुजं पण नाश थवा-
थी हिंसा लागे ठे.

हवे योनिमां जंतुजंनो सज्ञाव, संवादथी दृढ करे ठे. अने तेवो सज्ञाव
वात्स्यायन ऋषि, के जेणें कामशास्त्र बनावेलुं ठे, ते पण कहे ठे; हवे
अहीं कंइ ते शास्त्रनुं प्रमाण नथी ग्रहण करता, कारण के, जैनसिद्धांतो
कंइ अन्यना प्रमाणने आधीन नथी. पण जेजं कामने पण प्रधान गणें ठे,
एवा वात्स्यायन आदिक ऋषिजंयें पण योनिमां जंतुजंनी प्राप्ति कहेली ठे.
ते वात्स्यायननो कहेलो श्लोक पण नीचे प्रमाणे ठे.

૧૪૧ રક્તજાઃ કૃમયઃ સૂક્ષ્મા મૃદુમધ્યાધિશક્તયઃ ॥

જન્મવર્ત્મસુ કંઠૂર્તિ, જનયંતિ તથાવિધાં ॥ ૬૧ ॥

અર્થઃ— સ્ત્રીઝની યોનિઝમાં રુધિરથી ઉત્પન્ન થતા, થોડી, મધ્યમ તથા અધિક શક્તિવાળા સૂક્ષ્મ જંતુઝ, તેઝની શક્તિ પ્રમાણે અંદર સ્વરજ ઉત્પન્ન કરેઢે. હવે જે માણસ, કામજ્વરનાં ઔષધરૂપ મૈથુનને કહે ઢે, તેને માટે કહે ઢે.

૧૪૨
૧૪૩
૧૪૪

સ્ત્રીસંજોગેન યઃ કામ, જ્વરં પ્રતિચિકીર્ષિતિ ॥

સ હુતાશં ઘૃતાહુત્યા, વિધ્યાપયિતુમિહ્વતિ ॥ ૬૨ ॥

અર્થઃ— જે માણસ સ્ત્રીના સંજોગથી કામજ્વરનો ઇલાજ કરવાની ઇચ્છા કરે ઢે, તે માણસ અગ્નિમાં ઘી હોમીને તેને ઠારવાની ઇચ્છા કરે ઢે. કારણ કે, કામજ્વરની શાંતિમાટે તો વૈરાગ્યજાવના, અને ધર્મશાસ્ત્રોનું શ્રવણ ઉપયોગી ઢે. અને મૈથુન તો જવ ઝ્રમણનું કારણ ઢે.

હવે તેજ દેખાડે ઢે.

વરં જ્વલદયઃસ્તંજ, પરિરંજો વિધીયતે ॥

ન પુનર્નરકધારં, રામાજઘનસેવનં ॥ ૬૩ ॥

અર્થઃ— બલતા (તપાવેલા) લોખંડના સ્તંજને આલિંગન કરવું, તે ઉત્તમ ઢે, પણ નરકનાં દ્વારરૂપ સ્ત્રીનું જઘન સેવવું એ ઉત્તમ નથી.

હવે સ્ત્રીઝ સઘલા ગુણોને નાશ કરનારી ઢે, તે કહે ઢે.

સતામપિ હિ વામઞ્ચ, ર્દદાના હૃદયે પદં ॥

અગ્નિરામં ગુણગ્રામં, નિર્વાસયતિ નિશ્ચિતં ॥ ૬૪ ॥

અર્થઃ— હૃદયમાં ધારણ કરેલી સ્ત્રી, ઉત્તમ માણસોના મનોહર ગુણોના સમૂહને સ્વરેસર નાશ કરે ઢે. (વલી આ શ્લોકમાં શ્લેષિત દૃષ્ટાંત એઢે, કે, કોઈ ડુષ્ટ અધિકારી ગામમાં આવ્યાબાદ લોજાદિકથી તે ગામનો નાશ કરે ઢે.) એમ ટીકામાં કહેલું ઢે.

હવે તે સ્ત્રીઝના સ્વાજાવિક દોષો દેખાડી, મૈથુનનું દૂષણ દેખાડે ઢે.

વંચકત્વં નૃશંસત્વં, ચંચલત્વં કુશીલતા ॥

ઇતિ નૈસર્ગિકા દોષા, યાસાં તાસુ રમેત કઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થઃ— સ્ત્રીઝમાં, ઝગાડ, નિર્દયતા, ચપલતા, તથા ડુઃશીલતા, ઇટ-

હા તો સ્વાજાતિક દોષો છે, માટે તેડ સાચે કોણ ક્રીડા કરે? હવે તેડનાં અસંખ્યાત દૂષણો કહે છે.

પ્રાપ્તું પારમપારસ્ય, પારાવારસ્ય પાર્યતે ॥

સ્ત્રીણાં પ્રકૃતિવક્રાણાં, હૃશ્વરિત્રસ્ય નો પુનઃ ॥ ૮૬ ॥

અર્થ:— અપાર એવા સમુદ્રનો પાર તો મેલવી શકાય, પણ સ્વજાતિ-થીજ વક્ર એવી સ્ત્રીડનાં ધુરાચરણોનો પાર પામી શકાય નહીં. તેડનું ધુરાચરણ હવે દેખાડે છે.

નિતંબિન્યઃ પતિં પુત્રં, પિતરં ભ્રાતરં ક્ષણાત્ ॥

આરોપયંત્યકાર્યેઽપિ, હર્ષતાઃ પ્રાણસંશયે ॥ ૮૭ ॥

અર્થ:— નિતંબિનીડં એટલે યૌવનના મદવાલી, હુઃશીલ સ્ત્રીડ, સૂર્ય-કાંતાણ જેમ પ્રદેશી રાજાને, તેમ પતિને, ચુલનીયેં જેમ બ્રહ્મદત્તને, તેમ પુત્રને, પિતાને, તથા જીવ્યશાણ જેમ જરાસંધને તેમ જાણને પણ, ક્ષણ-વારમાં પ્રયોજનવિના, અથવા અલ્પ પ્રયોજન માટે પણ પ્રાણના સંદેહપર ચડાવે છે; ઉપલક્ષણથી મૃત્યુપર્યંત કષ્ટ આપે છે,

વલી પણ તેનાં દૂષણો દેખાડે છે.

જવસ્ય बीजं नरक, द्वारमार्गस्य दीपिका ॥

शुचां कंदः कलेर्मूलं, दुःखानां खनिरंगना ॥ ૮૮ ॥

અર્થ:— સ્ત્રી, જવ એટલે સંસારરૂપી અંકુરાનાં બીજ સરસી, નરક-દ્વારના માર્ગમાં દીવા સરસી, શોકનું તથા ક્લેશનું મૂલ, અને હુઃખોની સ્વાણરૂપ છે. એવી રીતેં યતિધર્મમાં અનુરક્ત એવા ગૃહસ્થપ્રત્યેં અબ્રહ્મના સામાન્ય દોષો કહ્યા; હવે પોતાનીજ સ્ત્રીમાં રક્ત એવા ગૃહસ્થોને આ-શ્રીને, પાંચ શ્લોકોથી સ્ત્રીના સાધારણ દોષો કહે છે.

मनस्यन्यध्वस्यन्य, क्रियायामन्यदेव हि ॥

यासां साधारणस्त्रीणां, ताः कथं सुखहेतवः ॥ ૮૯ ॥

અર્થ:— જેડને મનમાં બીજો, વચનમાં બીજો, તથા ક્રિયામાં પણ વલી કોઈ બીજો પુરુષ હોય છે, એવી વેશ્યાડં સુખના હેતુરૂપ સી રીતેં થઈ શકે?

માંસવિશ્રં સુરામિશ્ર, મનેકવિટચુંબિતં ॥

કો વેશ્યાવદનં ચુંબે, હૃષ્ટિમિવ જોજનં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- જલચર સ્થલચર આદિક જીવોનાં માંસ खाधाથી હુર્ગંધ મારતું, તેમ મદિરાથી વ્યાપ્ત થયેલું, ઘણા વિટ ઇટલે નીચ પુરુષોએ પણ ચુંબન કરેલું, એવું જે વેશ્યાનું મુખ, તેને હૃષ્ટિ (ઇર્ષા) જોજનની પેઠે કોણ ચુંબન કરે ? !! (વહી માંસયુક્ત તથા મદિરાયુક્ત, એ બન્ને વિશે. પણો હૃષ્ટિ જોજનને પણ જોડી શકાય.)

અપિ પ્રદત્તસર્વસ્વાત્, કામુકાત્ક્રીણસંપદઃ ॥

વાસોઽપ્યાહેતુમિહંતિ, ગહતઃ પણ્યયોષિતઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- ધનાઢ્ય અવસ્થામાં સર્વસ્વ આપી દેનાર, તથા પઠી પણ્યના (જાડાના) કાર્યથી ધનરહિત થનાર, એવા પોતાને ઘેર જતા કામુક પાસેથી, તેનાં કપડાં ચુંચવી લેવાને વેશ્યાએ હથે છે.

ન દેવાન્નગુરૂન્નાપિ, સુહૃદોન ચ વાંધવાન્ ॥

અસત્સંગરતિર્નિત્યં, વેશ્યાવશ્યો હિ મન્યતે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:- છુઝ્ઝા, જુગારી, રંડીબાજ વિગેરેની સોબતમાં રહેલો, વેશ્યાને વશ થઈને માણસ, ચરેચર દેવ, ગુરુ, મિત્ર કે વાંધવ કોઈને પણ ગણકારતો નથી.

કુષ્ટિનોપિ સ્મરસમાન્, પશ્યંતીં ધનકાંક્ષયા ॥

તન્વર્તીં કૃત્રિમસ્નેહાં નિઃસ્નેહાં ગણિકાં ત્યજેત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:- કુષ્ટિને (કોઢિઆને) પણ (કેવલ) ધનની ઇચ્છાથી, કામદેવસરખા ગણતી, અને કૃત્રિમ (ઉપર ઉપરથી) સ્નેહને ધારણ કરતી ઇટલે પરમાર્થથી પ્રીતિવિનાની, એવી ગણિકાને તજવી.

એવી રીતે સ્ત્રીસંતોષી ગૃહસ્થને વેશ્યાપાસે જવાના દોષો દેખાડ્યા; હવે પરસ્ત્રીગમનના દોષો દેખાડે છે.

નાસક્ત્યા સેવનીયા હિ, સ્વદારા અપ્યુપાસકૈઃ ॥

આકરઃ સર્વપાપાનાં, કિં પુનઃ પરયોષિતઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- સર્વ વિરતિની છાલસાવાલા, અને દેશવિરતિના પરિણામ-

વાલા) શ્રાવકોણ, આસક્તપણથી સ્ત્રીને (પોતાની સ્ત્રીને) પણ નહીં સેવવી જોઈયે, ત્યારે (કપટ, મૃષાવાદ આદિક) સર્વ પાપોની સ્વાણસ-માન પરસ્ત્રીની તો વાતજ શી કરવી ? અર્થાત્ પરસ્ત્રીનો તો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈયે.

હવે પરસ્ત્રીઝનું પાપકારીપણુંજ દેખાડે છે.

સ્વપતિં યા પરિત્યજ્ય, નિસ્ત્રપોપપતિં નજેત્ ॥

તસ્યાં ક્ષણિકચિત્તાયાં, વિશ્રંભઃ કોઽન્યયોષિતિ ॥ ૯૫ ॥

અર્થ.— જે લજ્જારહિત થઈને, પોતાના પતિને તજી દઈને, બીજા પુરુષને સેવે, એવી ચલચિત્તવાલી પરસ્ત્રીમાં વિશ્વાસ શાનો રાખવો ? (અર્થાત્ નહીંજ રાખવો.)

હવે પરસ્ત્રીમાં આસક્ત થઈલાને શિખામણ આપે છે.

નીરોરાકુલચિત્તસ્ય, દુઃસ્થિતસ્ય પરસ્ત્રિયાં ॥

રતિર્નયુજ્યતે કર્તુ, મુપશૂનં પશોરિવ ॥ ૯૬ ॥

અર્થ.— પરસ્ત્રીમાં રતિ કરવી લાયક નથી, કારણ કે, તેથી તેણીના પતિ અને રાજાની બીક લાગે છે, વલી “ આ, મને જોઈ ગયો, આણે મને જાણ્યો ” ઇત્યાદિક બીકથી ચિત્ત પણ આકુલ થાય છે; વલી તે કામમાટે દેવકુલાદિકમાં શય્યા આસન વિગેરે વિના સુવું બેસવું પડે છે. અને તેથી તે કુતરાની નજદીકમાં વધ કરવાલાયક પશુ સરખો થાય છે.

પ્રાણસંદેહજનનં, પરમં વૈરકારણં ॥

લોકદ્વયવિરુદ્ધં ચ, પરસ્ત્રીગમનં ત્યજેત્ ॥ ૯૭ ॥

અર્થ.— માટે, પ્રાણના સંશયને उत्पन्न કરનારું, તથા વૈરના ઉત્ક્રુષ્ટ કારણસરખું, અને તેથી આ લોક અને પરલોક, બન્નેમાં વિરુદ્ધ, એવું જે પરસ્ત્રીગમન, તેને તજવું.

હવે પરસ્ત્રીગમનનાં આ લોક અને પરલોકનાં પણ દુઃસ્વદાયિપણાને પ્રગટ રીતે દેખાડે છે.

સર્વસ્વહરણં બંધં, શરીરાવયવઢિદાં ॥

મૃતશ્ચ નરકં ઘોરં, લજ્જતે પારદારિકઃ ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:- પરસ્ત્રી સેવનારને (આ લોકમાં) તેના ઘનનું હરણ થાય છે. દોરડાં આદિકથી બંધન થાય છે, તથા શરીરના અવયવોનો (હાથ, નાક, કાન વિગેરેનો) ઘેદ થાય છે. અને મૃત્યુબાદ પરલોકમાં જાય-કર નરક મહે છે.

હવે ઉપપત્તિપૂર્વક પરસ્ત્રીગમનનો પ્રતિબેધ કરે છે.

સ્વદારરક્ષણે યત્નં, વિદધાનો નિરંતરં ॥

જાનન્નપિ જનો દુઃખં, પરદારાન્ કથં વ્રજેત્ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:- પોતાની સ્ત્રીસાથે કોઈ ચાલતો હોય, તે જોડને પોતાને થતાં દુઃખને જાણતાં ઠતાં પણ, પોતાની સ્ત્રીના રક્ષણમાટે જીંત, વંડી, કીલ્લો, ચોકીદાર વિગેરે રાખવામાં યત્ન કરતો થકો, તે પરસ્ત્રીગમન કેમ કરી શકે ?

હવે પરસ્ત્રીગમન તો એક બાજુ રહ્યું, પણ તેમ કરવાની ઇચ્છા પણ પા-યદાકારક નથી, તેને માટે કહે છે.

વિક્રમાક્રાંતવિશ્વોઽપિ, પરસ્ત્રીષુ રિંસયા ॥

કૃત્વા કુલક્લયં પ્રાપ, નરકં દશકંધરઃ ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:- પરાક્રમથી દબાવેલું છે જગત્ જેણે એવો પણ રાવણ, પરસ્ત્રીગ-મનની ઇચ્છાથી પોતાના કુલનો ક્લય કરીને નરકે ગયો છે.

ટીકા:- રાવણે ફક્ત હજુ તો પરસ્ત્રી જે સીતા, તેનીસાથે વિશ્વાસ કરવાની ઇચ્છા કરી, તેમાં પણ તેને નરકરૂપી પરલોકસંબંધિ ફલ મળ્યું; અને આ લોકમાં તેણે કુલનો ક્લય કર્યો. હવે તે ક્લય જો કે રામઆદિકે કર્યો છે, તો પણ તેમાં કારણરૂપ તે રાવણ હોવાથી, તેણે જ કર્યો મનાય. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, પરસ્ત્રીસેવવાથી પરલોકસંબંધિ ફલના વિચાર કરવાની કંઈ જરૂર નથી, પણ બલવાનોને આલોકમાં તો તેનું કંઈ ફલ મળતું નથી. તેને માટે કહે છે. જે આ રાવણે પોતાના પરાક્રમથી આજ્ઞા જગતને પણ દબાવ્યું હતું, તેને પણ અનર્થ ઝોગવવો પડ્યો છે, ત્યારે બીજા બલવાનની તો વાતજ શી કરવી? તે રાવણનું દૃષ્ટાંત કહે છે.

આ પૃથ્વીમાં રહેલા રાક્ષસદ્વીપમાં સુવર્ણમય લંકા નામની એક પ્રસિદ્ધ નગરી છે. ત્યાં પુલસ્ત્યકુલમાં મણિસમાન, મહાબલવાન, રાવણ નામે

विद्याधर राजा बयो. तेने महापराक्रमी, एवा कुंजकर्ण अने विजीयण नामें वे जाइयो हता. एक दहाडो पूर्वपुरुषोए मेलवेली नवरत्नोनी माझा तेणें घरमां जोइ. ते तेणें कंठमां पेहेरी तेथी तेमां तेना प्रतिविंबो पड-
बाथी, ते जगतमां दशमुखवालो प्रसिद्ध बयो. तेनी पासे प्रहसि प्रमुख विद्याउ, तेनी सेनानी पेठे वसती हती. पढी तेणें एक स्त्रीलामात्रमां जरता-
र्धने जीत्युं, तो पण तेना हाथनी खरज हजु मटी नही. हवे बैताळ्य ना-
में पर्वतपर, जेणें पूर्वजवमां इंद्रनी पदवी जोगवेली ठे. एवो इंद्र नामें विद्याधर हतो, ते पोताना पराक्रमना वशथी पोतानेज इंद्र मानतो हतो. तेणें पोतानी राणीनुं नाम इंद्राणी, हृषीयारनुं नाम वज्र, हाथीनुं नाम ऐरावण, घोडानुं नाम उच्चैःश्रवा, सारथिनुं नाम मातलि, तथा सोम, यम, वरुण, अने कुबेर एवी रीतें चार सुजटोनां पण नामो पाड्यां. तेणें सब-
खा राजाउने तृण समान गणी रावणने पण गणकार्यो नही. तेथी रावण कोपायमान थइने लश्करसहित तेनी सामे लडवा चाड्यो. ते विद्याना बलथी सैन्यसहित समुद्रने पण उलंगी गयो; तथा तुरत बैताळ्य पासे पड्योच्यो, रावणने आवतो जोइ, इंद्र पण तुरत तेनी, सामे लडवा आव्यो. रावणें दूरथीज मोकखेलो एक दूत इंद्रपासे आवीने तेने कहेवा लाग्यो के, जे केटखाक राजाउ विद्या विगेरेना बलथी शोजता हता तेउंए पण रावणनी सेवा करी ठे. हवे आटलो काल तो तेनी विस्मृतिमां, अने तमारा आर्जवपणाथी गयो, पण हवे तमारे तेनी जक्ति करवानो अव-
सर ठे. माटे कां जक्ति देखाडो, अने कांतो शक्ति देखाडो ? अने ते ब-
झेमांथी कंइ नही देखाडो तो, तुरत तमारो नाश थशे. त्यारें इंद्रें कसुं के, तेने सेवनारा तो बिचारा गरिबडा राजाउ जाणवा, अने हवे शुं तेने मारी पासेथी पण सेवा लेवी ठे ? अने आ जेटलो काल गयो, तेउलो तो रावणें जाणवो के, पोतानां सुखमां गयो, पण आ हवेनो वखत तो तेने कालरूप आवेलो ठे. माटे जइने तारा स्वामीने कहे के, ते माराप्रत्ये ज-
क्ति अथवा शक्ति देखाडे, नहीतर तुरत तेनो नाश थशे. ते बात दूतें जइ रावणने कहाथी ते पण क्रोधांध थइने लश्करसहित वेगथी चाल-
वा लाग्यो. पढी बजेनां लश्करो मलबाथी पुष्करावर्त मेघनी पेठे बाणो आदिक हथियारोनो वर्षाव बरसवा लाग्यो. पढी रावणनापुत्रें बिताने

जमस्कार करी इंद्रने लडवामाटे पोतानी सामे बोलाव्यो. पढी इंद्र अने रावणनो पुत्र मेघनाद बन्ने मदांध थइ हाथीनी पेठे छंद्युद्धथी लडवा लाग्या. पढी एटलामां मेघनादें इंद्रने जीतीने नीचे पाड्यो, अने तेने बांधी लीधो, अने तेने तुरत पोताना पिताने सोंप्यो. पढी रावणें तेने बलवान् चोकीदारोथी रक्षण कराएला केदखानामां नाख्यो, पढी, सोम, वरुण, यम, अने कुबेरें, गुस्से थइने रावणने घेयों. तयारें बलवान् एवो रावण पण तेउनी साथे लडवा लाग्यो. तेणें यमना दंडनो, कुबेरनी गदगदानी, वरुणना पाशनी, तथा सोमना धनुषनी नाश कयों. पढी तेउने तेणें पाडीने बांधी लीधा. एवी रीतें इंद्रने जीतीने ते पाताललंका जीतवा चाल्यो. त्यांना चंद्रोदर राजाने जीतीने तेणें खरदूषणप्रत्ये पोतानी बेहेन तथा राज्य आप्युं. ते खरदूषणोयें चंद्रोदरनुं सर्वस्व लइ लीधुं, पण तेनी एक गर्जिणी राणी त्यांथी नासीने क्यांक चाली गइ हती. पढी त्यांथी ते लंकांमां जइ सुखें समार्धें राज्य करवा लाग्यो. हवे एक दहाडो ते विमानमां बेसीने आमतेम जमतो थको मरुत् राजाए प्रारंज करेला महायज्ञने जोइने ते विमानथी नीचे उतयों, तयारें ते राजाए पण तेने आदरसत्कार दीधो. तयारें रावणें कहुं के, अरे आ, नरक आपनारो यइ शामाटे कराय ठे, सर्वनो प्रजुए धर्म तो अहिंसामय कहेलो ठे, अने ते आवी रीतें पशुहिंसाथी शुं थाय ठे ? माटे बन्ने लोकमां अहितकारी एवो यइ तुं कर नहीं; अने जो करीश, तो अहीं मारा केदखानानुं अने परलोकमां नरकनुं दुःख तारे सहन करवुं पडशे. ते सांजली मरुत् राजाए यइ करवो मांडी वाल्यो, कारण के, रावणनी आइना नउलंधी शकाय, तेवी हती. पढी ते रावण त्यांथी मेरु तथा अष्टापद पर्वतपर जात्रा करवामाटे गयो. त्यां शाश्वता अने अशाश्वता मंदिरोनी जात्रा करी, ते पाठो पोताने स्थानकें आव्यो.

हवे अयोध्या नगरीमां महासंपदावालो दशरथ नामें राजा हतो. तेने कौशल्या, कैकेयी, सुमित्रा, अने सुप्रजा नामें चार राणीउ हती. तेमांथी कौशल्याने राम, कैकेयीने जरत, सुमित्राने लक्ष्मण, तथा सुप्रजाने शत्रुघ्न नामें पुत्रो हता. ते चारे पुत्रो जाणे औरावणना चार दांतो होय नहीं तेम शोजता हता. तेउमांथी राम, जनकनी पुत्री, तथा जामंडल-

मी बेहेन सीताने परण्या होता. एक दहाडो राजाए चारे राणीने जि-
नेश्वर प्रजुना स्नात्रनुं पाणी मंगलमाटे मोकळ्युं. ते पाणी सुमित्राने पा-
वळची पडोच्युं, तेथी ते रीसाइ गइ, त्यारें राजा पोते तेणीने मनाववा
गयो. त्यां तेणें एक धुजता, दांतविनाना, श्वेत केशोवाला, पगळे पगळे
स्खलना पामता, तथा मृत्युनी मागणी करता, एक घरडा कंचुकिने तेणें
जोयो. तेने जोइ राजाए विचार्युं के, मारी पण जेटलामां आबी अव-
स्था न थाय, तेटलामां मारे चोथा पुरुषार्थमाटे (मोक्षमाटे) यत्न क-
रवो जोइयें. एम विचारि तेणें तुरत राम अने लक्ष्मणने बोलाव्या. त्या-
रें कैकेयी राणीए राजा पासेथी पेहेलां मेखवेलां बे वरदानमांथी एकें
करीने जरतमाटे राज्य, तथा बीजाए करीने, राम, लक्ष्मण अने सीता-
नो चौद वर्षसुधि वनवास माग्यो. त्यारें राजाए पण पोतानुं वचन पा-
लवामाटे, तेम कर्याथी, सीता अने लक्ष्मण सहित राम, दंडका वनमां
गया, अने दशरथ पंचवटीमां रह्या. एटलामां त्यां बे चारण ऋषि आ-
ववाथी राम, लक्ष्मण तथा सीताए तेमनी सत्कारपूर्वक सेवा करी तेथी
त्यां देवोए गंधोदकनी वृष्टि करी; अने ते वृष्टिना लोचथी जटायु नामें
गीधोनो राजा त्यां आव्यो. त्यां ते मुनिठे दीधेली देशना सांजलवाथी
ते जटायुने जातिस्मरण ज्ञान थयुं, अने तेथी ते सीता पासे आबीने
बेगो. हवे लक्ष्मण फल आदिक लेवा माटे बहार गया, त्यारें तेमणे त्यां
एक तलवार जोवाथी, कौतुकथी जोवा माटे उपाडी. तेनी तीक्ष्णतानी
परीक्षामाटे तेणें पासेनी वांसनी जाळीमां मारी जोइ. तेथी तेनी अंदर
रहेला कोइ माणसनुं माथुं कपाइ जइ नीचे पड्युं. ते जोइ लक्ष्मणें वि-
चार्युं के, धिक्कार ठे मने के, में कोइ निरपराधी माणसने मारी नाख्यो.
पठी तेणें रामपासे जइने, ते सघळुं वृत्तांत कळ्युं, तथा ते तलवार पण
देखाडी. त्यारें रामें कळ्युं के, आ सूर्यहास खड्ग ठे, माटे आने साध-
नार माणसने तें हण्यो ठे, अने तेथी त्यां खरेखर तेनो कोइ उत्तरसा-
धक पण होवो जोइयें.

हवे एटलामां रावणनी बेहेन अने खरदूषणनी स्त्री चंद्रनखाए त्यां
आबी, पुत्रने मृत्यु पामेखो जोयो. ते जोइ हे शंबुकपुत्र ! तुं क्यां गयो ?
एम रुढवा लागी; एटलामां तेणें लक्ष्मणां पगळां जोयां तेथी तेथीए

अनुमान कर्तुं के, जेनां आ पगछां ठे ते माणसैं मारा पुत्रने मार्यो ठे; एत बिचारि ते पगछांने मार्गें जवा लागी. एटखामां तेणें सीता अने लक्ष्मण सहित रामने एक वृक्षतले बेठेला जोया. मनोहर रामने जोइ तेणीने काम व्याप्यो. तेथी तेणीए मनोहर रूप करी, रामने बिखास-माटे मागणी करी; त्यारें रामें हसीने कछुं के, हुं तो स्त्रीसहित तुं, माटे स्त्रीबिनाना लक्ष्मणने तुं जज ? त्यारें तेणीए लक्ष्मणनी प्रार्थना करवाथी लक्ष्मणें कछुं के, तें पेहेलां मोटा जाइनी मागणी करी ठे, तेथी हवे तुं माता समान ठे, माटे ते वात बनशे नहीं. तेथी तेणीए अत्यंत गुस्से थइने, खर आदिकने पुत्रना मृत्युनो वृत्तांत कह्यो. तेथी ते चौद हजार विद्याधरोनी साथे रामने उपद्रव करवाने आव्यो. त्यारे तेउनी साथे लक्ष्मणें लडवाने रामनी रजा मागी; त्यारे रामें पण कछुं के, हे वत्स तुं, जा ? अने फतेह कर ? वली तने जो कंइ संकट पड़े, तो मने बोलाववामाटे सिंहनाद करजे ? यही लक्ष्मण पण त्यां जइ तेमने बाणोथी मारवा लाग्यो. एवी रीतें छडाइ चाखती वखतें चंद्रनखायें रावणपासे जइ सघलुं वृत्तांत कही पोताना जरतारने मदद करवा कछुं. अने वली कछुं के, रामनी स्त्री सीता जेवी में आ डुनीयामां कोइ मनोहर स्त्री जोइ नथी; माटे तेणीने तुं ग्रहण कर ? ते सांजली रावण पण पुष्पक विमानमां बेसी त्यां आव्यो. पण अत्यंत तेजस्वी रामने जोइ, तेनार्थी डरीने ते दूर उजो; तथा रामना बेठां सीताना हरणने अशक्य जाणी, तेणें अवलोकनी विद्यानुं स्मरण कर्तुं. त्यारें ते विद्या पण हाथ जोडी तेनी सामे आवी उज्जी. त्यारें रावणें तेणीने कछुं के, मने सीताना हरणमां तुं मदद कर ? त्यारे तेणीए कछुं के, वासुकीना मस्तकपरथी रत्न लेवुं सारुं, पण रामपासेथी सीता लेवी देवोने पण मुश्केल ठे. पण एक उपाय ठे के, जो संकेत करेला लक्ष्मणना सिंहनादथी राम त्यां जाय, तो तुं सीताने लेइ शके; त्यारे रावणें तेम करवानुं कहेवाथी तेणीयें दूर जइ लक्ष्मणने मलतोज सिंहनाद कर्यो. ते सांजखतांज राम सीताने ठोडी त्यां गयो. एटले रावणें सीताने उपाडी विमानमां बेसाडी कछुं के, तने हरनार हुं रावण तुं. एम कही ते आकाशमार्गें चाखवा लाग्यो. त्यारे सीता तो हे राम, हे लक्ष्मण, हे जाइ, मने आ हरी जाय ठे, एम कही पोकार करवा लागी. ते जोइ जटायुष

कछुं के, हे पुत्री, तूं डर नहीं, एम कही ते दोड्यो, अने पोताना नखो रावणनी ठातीमां मारवा लाग्यो. त्यारे रावणें गुस्से थइ तेने तलवारथी मारी नारख्यो, अने, तेथी ते नीचे पड्यो. पढी रावणें लंकामां जइ, सीताने बगीचामां राखी; तथा तेणीने लोचाववामाटे तेणें त्रिजटाने हुकम कयों.

हवे रामने तो रस्तामांज लक्ष्मण सामा मळ्या, त्यारें लक्ष्मणें कछुं के सीताजीने एकलां मुकी, तमो अहीं केम आव्या? त्यारे रामें कछुं के, तमारा सिंहनादथीज हुं अहीं आव्यो हुं. त्यारे लक्ष्मणें कछुं के, में सिंहनाद कयों नथी, माटे खरेखर आपणने कोश्यें ठग्या ठे. तमोने दूर करवानेज कोश्यें ठलथी सिंहनाद कयों ठे. पढी तेउं स्थानकें आव्याबाद सीताने नहीं जोवाथी राम मूर्छा खाइ पड्या. पढी ज्यारे तेने संज्ञा आवी, त्यारें लक्ष्मणें कछुं के, हवे आपणे ते बाबत प्रयत्न करबो. एटलामां कोइ एक माणसें आवी तेमने नमस्कार कयों, त्यारें तेउंचे तेने पुढ्याथी ते पोतानुं वृत्तांत कहेवा लाग्यो, के, पाताललंकाना राजा मारा पिता चंडोदरने मारीने रावणें खरने गादीयें बेसाड्यो ठे. ते बखते मारी माता गर्जिणी होवाथी त्यांथी नासी गइ. अने तेणीयें मने जन्म थापी, मारुं विराध नाम पाड्युं ठे. हवे एक दहाडो कोइ मुनियें मारी माने कछुं के, ज्यारे दशरथना पुत्र खरादिकने मारशे, त्यारे ते तने पाताललंकानो राजा करशे. माटे सेवकनोआजे हवे ते अवसर आव्यो ठे. ते सांजखी रामें तेने पाताललंकानुं राज्य आप्युं. त्यां तेने बेसाडवाने ज्यारें लक्ष्मणसहित राम जता हता, त्यारे रस्तामां विद्याविनाना जामंडखना एक चाकरने तेणें जोयो. तेणें रामने नमस्कार करी सीता रावण अने जटायुनुं वृत्तांत कछुं. पढी रामें पाताललंकामां जइ, विराधने गादीये बेसाड्यो.

हवे साहसगति नामें कोइ विद्याधरोनो राजा, आकाशमां जमतो थको किष्किंधा नगरीपासे आव्यो. ते बखते त्यांनो सुग्रीव राजा बहार क्रीडा करवाने गयो हतो. ते बखते साहसगतिरें त्यां सुग्रीवनी तारा नामनी मनोहर स्त्रीने अंतःपुरमां जोइ, तेणीने जोइ कामातुर थइ साहसगति सुग्रीवनुं रूप करी ते अंतःपुरमां दाखल थयो. जेटलामां ते अंतःपुरना द्वारपासे पहुँच्यो, तेदलामां सुग्रीव पण मेहेलना दरवाजापासे आव्यो, त्यारें द्वारपाखोय तेने अटकावी कछुं के, राजा तो क्यारनो.

अंदर गयो ठे, तुं तो कोइ बीजो माणस ठे एबी रीतें त्यां कोखाइल
 धवाथी, बाळिना पुत्र चंद्राशिए, अंतःपुरमां जता खोटा सुग्रीवने
 पण अटकाव्यो. पढी त्यां लश्कर विगेरेए एकठा थइ, तपास करतां
 बन्ने एक सरखा लाग्या. पढी त्यां तेउनां बन्नेना लश्करो वच्चे जयंकर
 रणसंग्राम थयो. त्यां खरा सुग्रीवें जूठा सुग्रीवने पोतासाथे लडवा माटे
 बोळाव्यो. पढी तेउ बन्ने बहुज जोरथी लडवा लाग्या. ज्यारे तेउनां
 इथियारो खुट्यां त्यारें, तेउं मुकुटथी लडवा लाग्या. एम लडता खरो
 सुग्रीव थाकी, जवाथी नगरनी बहार निकलीने रह्यो. जूठो सुग्रीव पण
 त्यां अस्वस्थ चित्तथी रह्यो. पण बाळीना पुत्रें तेने पण अंतःपुरमां जवा
 दीधो नहीं. हवे खरो सुग्रीव त्यां विचारवा लाग्यो के, आ कोइ स्त्री-
 खंपट मारो बेरी ठे. में तो पराक्रमहीन थइने बाळीना नामने कलंक
 लगाव्युं. धन्य ठे बाळीने के, जेणें तृणनी पेठे राज्य तजीने परमपद
 मैलव्युं. वली मारो चंद्राशि कुमार पण महा बलवान् ठे, पण बन्नेना
 जेदने जाण्याविना ते कोने हणें? अने कोने न हणें? तोपण तेणें
 आटलुं सारुं कर्तुं ठे के, ते जूठा सुग्रीवने अंतःपुरमां. पेसवा दीधो
 नथी. माटे हवे कोइ बलवाननो आश्रय लइने हुं तेने मारुं. माटे महाब-
 लवान् एवा रावणनुं हुं शरणुं लेउं, पण ते तो स्त्रीलोलुपी होवार्थी मारी-
 ज तारा स्त्रीनुं हरण करे माटे हवे तो खरने मारनार रामलक्ष्मणनुं शरण
 लेउं, कारण के, हमणांज तेणें विराधने पण राज्य आप्युं ठे. वली ते ह-
 जु पण पाताललंकामांज रह्या ठे. एम विचारि तेणें एक विश्वासी दूतने
 शिखामण आपीने मोकल्यो: ते दूतें जइ विराधने नमस्कार करीने स-
 घलो पोताना स्वामिनो वृत्तांत कही संजलाव्यो अने कहुं के, अमारो
 स्वामी तारी मारफते रामलक्ष्मणनुं शरण लेवाने इछे ठे. त्यारें तेणें कहुं
 के, सुग्रीवने तुं अहीं तुरत लाव ? ते सांजली दूतें आवीने ते बात सु-
 ग्रीवने कही. त्यारें ते पण तुरत पाताललंका प्रत्ये आव्यो. पढी विराधें
 तेने नमस्कारपूर्वक रामपासे तेडी जइ, तेनो सघलो वृत्तांत निवेदन क-
 यों. पढी सुग्रीवें रामने कहुं के, आपें मने आ दुःखमांथी मुक्त करवो.
 पढी रामें पण तेने मदद करवानुं कहुं. पढी विराधें पण सुग्रीवने सी-
 ताना हरणनी बात जणाववाथी, तेणें पण रामने विनयथी कहुं के, ज-

मत्तनुं रक्षण करता एवा तमोने जो के कोइनी मददनी अपेक्षा नथी, तो पण हुं कहुं हुं के, आपना प्रसादथी ज्यारे मारा शत्रुर्जनो नाश थ-
शे, त्यारें हुं गमे तेम करीने पण सीतानी खबर लावीश. पढी तेउं सु-
ग्रीवनी साथे किष्किंधा नगरीतरफ चाड्या. अने त्यां पहुँच्या बाद सु-
ग्रीवें खोटा सुग्रीवने लडवामाटे बोलाव्यो. तेज वखते ते जूगो सुग्रीव
पण तुरत लडवामाटे आव्यो, कारण के, ब्राह्मणो जेम जोजनमाटे, तेम
शूरा लोको लडवामाटे आलसु थता नथी. पढी ज्यारे तेउं बन्ने लडवा
लाग्या, त्यारें रामचंद्रजी तो द्रुणवार सुधि चुप रह्या. पढी तेमणें धनु-
ष्नो टंकार कयों, के तुरत जूगो सुग्रीवनी विद्या नाशी गइ. पढी रामें
ते साहसगतिने तरठोड्यो के, लुच्चा, परखी साथे विदास करवानी तुं
इच्छा करे ठे ? एम कही रामें तेने एकज बाणथी मारी नाख्यो. पढी रा-
में तेने पण तेनी गादीपर बेसाड्यो.

हवे विराध पण लइकर लइने सीताने शोधवा माटे त्यां आव्यो;
जामंडल पण विद्याधरोना लइकर सहित ते काममाटे त्यां आव्यो. अही
सुग्रीवें पण जांबुवत् हनूमान्, तथा नील आदिक पोताना सामंतोने
बोलाव्या. पढी विद्याधरोनी ते सेना पण त्यां आवते ठते सुग्रीवें रामने
कह्युं के, आपनी आज्ञा होय तो आ हनूमान् सीतानी खबर माटे लं-
कामां जाय. पढी रामें अनुज्ञापूर्वक एंधाण दाखल पोतानी बीटी तेने
आपवाथी, ते पण पवननी पेठे आकाशमार्गें लंकातरफ दोड्यो. त्यां उ-
द्यानमां जइ जुवे ठे, तो रामनुं नाम जपती सीताने तेणें वृद्ध तले बेठे-
ली जोइ. पढी तेणें वृद्धनी डालिउमां ठपाइने सीताना खोलामां ते बी-
टी नाखी, ते जोइ सीता पण अत्यंत आनंद पामी. तेथी त्रिजटाए रा-
वणने जइ कह्युं के, आटलो वखत तो सीता दिलगिरिमां हती, पण
आज तो आनंदमां ठे. त्यारें रावणें मंदोदरीने जइने कह्युं के, सीता हवे
मारामां अनुरक्त थइ होय तेम लागे ठे, माटे तेणीने जइ तुं समजाव ?
त्यारें ते पण सीतापासे जइ मिष्टवचनो बोलवा लागी के, रावण पण
महापराक्रमी ठे, अने तुं पण रूप अने लावण्यनो जंडार ठे, माटे हवे तुं
तेने परण्य ? तेम हुं अने बीजी तेनी सगली स्त्रियो तारी दासीरूप थइने
रहीशुं. त्यारें सीताए कह्युं के, अरे दुष्ट ! कुदृष्टी ! तारा पतिनी पेठे ता-

હે શય્ય મુલ્લ કોણ જુએ છે ? હમણાં રામસહિત લક્ષ્મણ અહીં આવશે અને સ્વરાદિકની પેઠે તારા ઋતારનો પણ જાણું સહિત નાશ થશે. માટે કુદ્ધ અહીંથી ચાલી જા ? એવી રીતે તર્જના પામેલી તે મંદોદરી પણ ગુસ્સે થઈને ત્યાંથી ચાલી ગઈ. પછી હનુમાને વૃક્ષપરથી ઉતરી હાથ જોડીને, સીતાને કહ્યું કે, લક્ષ્મણસહિત રામચંદ્રજી કુશલદેમે વતે છે. તમારી તપાસમાટે મને અહીં મોકલેલ છે, અને હું ત્યાં પાઠો જણાવ, ત્યારે તે પણ શત્રુનો નાશ કરવામાટે અહીં આવશે. એવી રીતે ઋતારના સમાચારને ધાવનાર હનુમાનને સીતાએ આશિષ આપી. પછી હનુમાનના હૃદયોદયથી તથા રામચંદ્રજીના સમાચારની સુશાલીથી તેણીએ ઝગણીશ ઉપવાસનું પારણું કર્યું. પછી હનુમાને રાવણનાં તે યદ્યાનને જાંગવા માંડ્યું, ત્યારે માલીકે તે વાત રાવણને જણાવે કહી. પછી રાવણે હુકમ કરેલા માણસો તેને મારવામાટે આવ્યા, પણ હનુમાને એકલે તેડેને માર્યા. ત્યારે રાવણે ગુસ્સે થઈને ઇંદ્રજિતને તેને પકડવાનો હુકમ કર્યો. ત્યારે ઇંદ્રજિત આવીને તેને પાશથી બાંધીને રાવણપાસે લઈ ગયો. ત્યારે હનુમાને ત્યાં પાસને તોડી નાખ્યો, તથા પગથી રાવણના મુકુટને હાણીને તે ડાલી ગયો. પછી તે ત્યાં લંકામાં કેટલોક ઉપડ્રવ કરી, તુરત રામપાસે આવ્યો, તથા સઘલો વૃત્તાંત કહી સંજલાવ્યો. રામે પણ તેને પુત્રની પેઠે ઢાંતી સરસો દાબીને આલિંગન દીધું; તથા પછી સુગ્રીવ આદિકની સાથે લંકાતરફ પ્રયાણ કર્યું, ત્યાં સમુદ્રપર પુલ્લ બાંધીને તેડે સઘલા લંકાપાસે પહોંચ્યા. તથા ત્યાં લંકાને ઘેરો ઘાલ્યો.

હવે ઘટલામાં વિઝીવણે રાવણને નમસ્કાર કરી કહ્યું કે, આ રામચંદ્ર આવેલા છે, માટે તેને તું સીતા પાછી આપી દે ? ત્યારે રાવણે કહ્યું કે, તું તો કાયર છે, માટે ડરે છે. ત્યારે વિઝીવણે કહ્યું કે, રામ અને લક્ષ્મણ તો એક બાજુ રહ્યા, પણ તેના એક યોદ્ધા હનુમાનનું પણ તેં શું પરાક્રમ જોયું નહીં ? ત્યારે રાવણે તેને કહ્યું કે, તું તો અમારો શત્રુ છે, અને વેરીને મલી ગયો હું; માટે નિકલ અહીંથી ? એવી રીતે રાવણે તરબોલ્યાથી તે રામપાસે આવ્યો, ત્યારે રામે પણ તેને કહ્યું કે, હું તને લંકાનું રાજ્ય આપીશ. હવે રાવણની સેના પણ શેહેર બહાર નીકલવાથી બંને સેનાઈ એકત્રી થઈ. પછી રામની આજ્ઞાથી હનુમાન આદિક યોદ્ધાઈ લ-

डवा लाग्या. अने तेथी केटलाक राक्षसो मराया, केटलाक पकडाया, तथा केटलाक नासी गया. तेथी कुंजकर्ण अने मेघनाद क्रोधायमान थइ अगाडी आव्या. त्यारें सुग्रीवें क्रोधायमान थइ, एक पर्वतने उपाडी कुंजकर्णपर फेंक्यो, त्यारें कुंजकर्णें तेने गदाथी चूर्ण कयों; तथा बीजा प्रहारथी कपीश्वरने, पाडीने तथा तेने काखमां घाळी ते लंकाप्रत्ये चाखतो थयो. मेघनादें पण बाणनी वृष्टिथी वांदरोने नसाडी मेळ्या. त्यारें रामचंद्र क्रोधायमान थइ कुंजकर्णप्रत्ये दोड्या, तथा लक्ष्मण मेघनादप्रत्ये दोड्यो. ते वखते सुग्रीव पण बल करीने कुंजकर्ण पासेथी बुटी गयो; हवे कुंजकर्ण रामनी साथे, तथा मेघनाद लक्ष्मणनी साथे लडवा लाग्या. पढी रामें कुंजकर्णने तथा लक्ष्मणें मेघनादने पकड्यो. त्यारें रावण पोते क्रोधायमान थइ रणसंग्रामपर आव्यो. ते वखते रामने निवारीने लक्ष्मण तेनी सामे गयो. लडतां ह्दधीयारो खलास थयाथी रावणें लक्ष्मणपर अमोघ शक्ति मुकी. अने तेथी लक्ष्मण जमीनपर पड्या, ते जोइ राम अत्यंत शोकातुर थया. ते वखते सुग्रीव आदिक योधाळण कोटनी पेठे राम अने लक्ष्मणने घेरी लीधा. पढी रावणें विचार्युं के, आजे लक्ष्मण मृत्यु पामशे, अने त्यार बाद तेना शोकथी राम पण मृत्यु पामशे, माटे हवे शामाटे लडवुं ? एम विचारि रावण लंकाप्रत्ये पाढो गयो. हवे षटलामां कोइ मित्र विद्याधरें आवी जामंडलने कछुं के, अयोध्याथी बार योजन कौतुकमंगल नामें नगर ठे, त्यां द्रोणधन नामें राजा ठे; अने ते कैकयीनो जाइ ठे. तेने विशल्या नामें कन्या ठे, तेनां स्नाननां पाणीना स्पर्शथी लक्ष्मणनी व्याधि नाश पामे तेम ठे. अने तेपण प्रजात थया पेहेलां जो आवे, तो लक्ष्मण जीवतारहे, नहींतर जीवे नहीं. पढी ते वात जामंडलें रामने जणाववाथी रामें पण ते कार्यमाटे हनुमान सहित तेनेज आह्वा आपी. पढी तेउं तुरत अयोध्यामां आव्या, अने त्यां मेहेलमां जरतराजाने तेउंए जोया. तेउंए जरतने जगाडवामाटे गायन करवा मांड्युं. त्यारें जरत जागवाथी जामंडलें पासे आवी नमस्कारपूर्वक सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. त्यारें जरतें कछुं के, ते कार्य हुं त्यां आववांथी थशे, तेथी ते पण विमानपर चडी तेउंनी साथे कौतुकमंगलें आव्यो. तथा द्रोणधननी पासे विशल्यानी मागणी करी, त्यारें तेणें एक ह-

जार लीठ सहित विशद्व्याने तेनी साथे परणावीने मोकली. पढी जामंड-
 ल पण भरतने अयोध्यामां मुकीने विशद्व्यासहित रामचंद्रजीपासे आ-
 वी पहुँच्यो. तथा त्यां विशद्व्याए लक्ष्मणजीने हाथ अडकाडतांज ते वि-
 द्या चाखी गइ. वली तेणीना स्नानना पाणीथी रामना घायल थएखा से-
 निको पण तत्क्षण साजा थया. पढी रामें कछुं के, कुंजकर्णादिकने पण
 आ पाणीथी साजा करवामाटे अहीं लावो? त्थारें आरक्षोए आवीने क-
 छुं के, तेउयें तो तेज वखते दीक्षा लीधी ठे. त्थारें रामें कछुं के, मुक्ति-
 मार्गमां रहेखा तेउ हवे बंदनीय ठे, माटे तेमने ठोडी मुको? त्थारें आ-
 रक्षकोए पण तेमने ठोडी मेढ्या. पढी लक्ष्मण विशद्व्या तथा ते बीजी
 कन्याउने परणा. हवे प्रजातें रावण पण पाठो रणसंग्राममाटे आव्यो.
 त्थारें लक्ष्मण पण रामने नमस्कार करी तेनी सामे लडवाने चाह्या. हवे
 रावण जे जे हथियारोने मुक्तो हतो, तेते हथियारोनेलक्ष्मण ठेदी नाख-
 ता हता; तेथी रावणें क्रोधायमान थइने पोतानुं चक्र फेक्युं, पण ते लक्ष्म-
 णनी ठातीमां बल्लोखांनी पेठे जरा वाग्युं. पढी तेज चक्रथी लक्ष्मणजीयें
 रावणनुं मस्तक ठेदी नाख्युं. पढी सोनानी सलीनी पेठे शियलथी निर्मल
 रहेखी सीताने रामें ग्रहण करी, अने विजीषणने लंकानां राज्यपर स्था-
 पन कयों. एवी रीतें राम, शत्रुनो नाश करी जाइ, स्त्री तथा मित्रो सहित
 अयोध्यामां गया, अने परस्त्रीने जोगववानी इच्छाथी रावण मृत्यु पामी
 तथाकुलनो हय करी नरकें गयो. एवी रीतें सीता अने रावणनी कथा कही

लावण्यपुण्यावयवां, पदं सौंदर्यसंपदः ॥

कलाकलापकुशला, मपि जह्यात् परस्त्रियं ॥ १०१ ॥

अर्थः—लावण्यपणाथी मनोहर अंगोपांगवाली, तथा सुंदरतानी संपदाना
 स्थानकसरखी, अने कलाउना समूहमां प्रवीण, एवी परस्त्रीने ठोडवी.
 हवे परस्त्रीथी विरक्त रहेनारनी स्तुति कहे ठे.

अकलंकमनोवृत्तेः, परस्त्रीसंनिधावपि ॥

सुदर्शनस्य किं ब्रूमः सुदर्शनसमुन्नतेः ॥ १०२ ॥

अर्थः—परस्त्रीनी नजदीकमां पण कलंकरहित मनोवृत्तिवाला, तथा
 शासनना प्रजावक एवा सुदर्शन शैलीनी अमो केटलीक स्तुति करियें.

ते सुदर्शन शैठनी कथा कहे ठे.

अंग नामना देशमां चंपा नामें मनोहर नगरी ठे, त्यां दधिवाहन नामे राजा હતો. तेने महाकलावान्, तथा देवांगना सरखी रूपवाली अजया नामें राणी હતી. તેજ નગરમાં એક વૃષજ્ઞદાસ નામેં મોટો શાહુકાર હતો. તેને યથાર્થ નામવાલી જૈનધર્મને સેવનારી અર્હદાસી નામેં સ્ત્રી હતી. તે શેઠને ત્યાં સુજગ નામેં એક જૈસોનો ચરાવનાર હતો; તે હમેશાં જૈસોને વનમાં ચારવામાટે લેજ જતો. એક દહાડો મહા મહિનામાં સાંજને વસતે વનમાંથી પાઠા ફરતાં તેણે એક મુનિને વચ્ચરહિત કાચોત્સર્ગ ધ્યાનમાં ઉજેલા જોયા. તેને જોજ તેણે વિચાર્યું કે, આવી ઠંડીની રાત્રિમાં આ આવી રીતે સ્થિર ઉજા રહેશે, માટે તેને ધન્ય છે. એવી રીતનાજ ધ્યાનમાં તે રાત્રિજ તો ઝંધી ગયો; પઠી પ્રજ્ઞાતમાં તે જૈસોને લજ તેજ જ, ગોજ આવ્યો, ત્યાં તેણે તેજ મુનિને ધ્યાનમાં રહેલા જોયા. પઠી તેણે તેમને નમસ્કાર કરી, તેમની જ્ઞાતિ કરી. ઘટલામાં સૂર્ય પણ ઝગ્યો, તેજાણે શ્રદ્ધાપૂર્વક મુનિને જોવામાટેજ ઝગ્યો હોય નહીં, તેમ શોજવા લાગ્યો. પઠી તે મુનિ પણ “નમો અરિહંતાણં” એમ કહી આકાશમાર્ગે ઝડી ગયા. આ ચરેચર આકાશગામિની વિદ્યા હતી. એમ વિચારી, તેણે તે નમસ્કારનું પદ હૃદયમાં ધારી રાખ્યું. પઠી તે હમેશાં, ઝઠતાં, બેસતાં, જાગતાં, ઝંઘતાં, તેજ પદ બોલ્યા કરતો. ત્યારેં શેઠે પુછ્યું કે, ઉત્કૃષ્ટ પ્રજ્ઞાવવાળું આ પંચ પરમેષ્ટિના નમસ્કારરૂપ પદ તને ક્યાંથી મળ્યું? ત્યારેં તેણે સઘલો વૃત્તાંત શેઠને કહી સંજલાવ્યો; ત્યારેં શેઠે પણ તેની પ્રશંસા કરીને, તેને કહ્યું કે, આ કંઈ ફક્ત આકાશગામિની વિદ્યાજ નથી, પણ તે તો સ્વર્ગ અને મોક્ષમાં પણ લજ જજ શકે તેમ છે. વલી આ જગતમાં જે જે સુંદર વસ્તુઝ મલે છે, તે સઘલી આના પ્રજ્ઞાવથી છે. માટે આના પ્રજ્ઞાવનું વર્ણન મારાથી થજ શકે તેવું નથી. પઠી શેઠે તેને કહ્યું કે, હવે તું આલો નવકાર મંત્ર શીખ? તારું આ લોક અને પરલોક બન્નેમાં કલ્યાણ થાય. પઠી સુજગ તો સમસ્ત નવકારને શિખીને આલો દિવસ તેનો પાઠ કરવા લાગ્યો. અને તેથી તે પાઠ તેની જુધા અને તૃષાને પણ નાશ કરનારો થયો. એવી રીતે તેનો પાઠ કરતાં થકાં કેટલોક કાલ ગયે ઢલે વર્ષા-કાલ આલ્યો મૂસાબારાજ કરસાવ પડવા લાગ્યો. તે વસતે સુજગ ઘેરથી

જેસોને લઈ બહાર આવ્યો; તથા પઠી જ્યારે પાઠો વાંચ્યો. ત્યારે તેણે અ-
માઢી નદીમાં પૂર આવેલું જોયું. તે જોઈ તે બીકથી જરા વિચારમાં પડ્યો,
ઘટલામાં જેસો તો તરીને સામે પહોંચી પઠી તેણે આકાશગામિની વિદ્યા-
ની બુદ્ધિથી, નમસ્કાર જાણીને નદીમાં ઠેક મારી. પણ નદીના કાદવમાં
સુંચેલો એક સ્ત્રીલો તેના હૃદયમાં વાગ્યો. અને તે મર્મસ્થાનના ઘાથી, પં-
ચપરમેષ્ઠિનું જ સ્મરણ કરતો તે મૃત્યુ પામ્યો. ત્યાંથી તે આ શેઠની સ્ત્રી
અર્ધદાસીની કુદ્ધિયે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમાં આવ્યા પઠી ત્રીજો મહિનો
ગયાબાદ શેઠાણીને ડોહલો થયો કે, હું જિનેશ્વર પ્રચુની પ્રતિમાને સુગં-
ધિ ષાળીથી સ્નાન કરાવું ચંદનનું વિલેપન કરું, તથા પુષ્પોથી પૂજું; વહ્તી
સાધુઝને પ્રતિલાજું, સંઘની જાક્તિ કરું તથા ગરિબોને હું દાન આપું. પઠી
શેઠે પણ ચિંતામણિ રત્નની પેઠે તેના તે સઘલા ડોહલા સંપૂર્ણ કર્યા. પઠી
ઘવી રીતે નવમાસ અને સાડાઆઠ દિવસો જાતે ઢતે, તેણીયે ઉત્તમ લ-
ક્ષણોવાલા એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. ત્યારે શેઠે પણ હર્ષથી મહોત્સવપૂ-
ર્વક સારે દિવસે તેનું “સુદર્શન” નામ પાડ્યું. પઠી અનુક્રમે તેણે સઘ-
લી કલાઈ ગ્રહણ કરી પઠી શેઠે પણ તેને ઉત્તમ કુલની, એક સુંદર મ-
નોરમા નામની કન્યા પરણાવી. હવે તે સુદર્શન કેવલ તેનાં માત પિતાને-
જ નહીં, પણ રાજા અને સઘલી પ્રજાને પણ આનંદદાયક થયો.

હવે તેજ નગરમાં, રાજાને વહાલો, અને વિદ્વાન, કપિલ નામે પુરોહિત
હતો. તેની સાથે સુદર્શનને મિત્રાઈ થઈ. તે પુરોહિત પ્રાયઃ કરીને સુદ-
ર્શનનીજ પાસે વસતો હતો. એક દહાડો તેની કપિલા નામની સ્ત્રીએ પુ-
ણ્યું કે, તું આટલો બધો વચ્ચત નિત્ય કર્મોને ઢોડી ક્યાં રોકાય છે ? ત્યા-
રે તેણે કહ્યું કે, હું સુદર્શનની પાસે રહું તું; ત્યારે સ્ત્રીએ વહ્તી પુણ્યું કે, તે
સુદર્શન કોણ છે ? ત્યારે કપિલે કહ્યું કે, ઉત્તમ અને ધૈર્યવાન, એવા મા-
રા મિત્ર સુદર્શનને જ્યારે તું નથી જાણતી, ત્યારે તું કંઈ પણ નથી જાણ-
તી એમ સમજવું. ત્યારે કપિલાએ કહ્યું કે, તું મને હમણાંજ તેને ડેલવા-
વ ? ત્યારે કપિલે કહ્યું કે, તે ઘૃષ્ણદાસ શેઠનો પુત્ર છે. તે રૂપે તો કામ-
દેવ સરલો, ગંજીરતાથી સમુદ્ર સરલો અને કામાથી મુનિ સરલો છે.
વહ્તી તે દાનેશ્વરી, ગુણી અને પ્રિય બોલનારો છે. તે સાંજલી કપિલા અ-
ત્યંત કામાતુર થઈ. પઠી તો તે હમેશાં સુદર્શનના મેલાપને ઇચ્છા લાગી.

एक दहाडे कपिल गाम गयो, त्यारें कपिला सुदर्शनने घेर गइ. अने कहुं के, आजे तमारा मित्रनी तबीयत सारी नथी, तेथी अहीं आवेल नथी. वली तमारा विरहथी तेने बेवडुं दुःख थाय ठे, माटे तमोने बो-
 लाववा तेणें मने मोकली ठे, पढी तेणीनुं वचन मानीने ते कपिलने घेर आव्यो. त्यां प्रवेश करतांज तेणें पुब्बुं के, मारो मित्र क्यां ठे ? त्यारें ते-
 णें कहुं के, ते अंदरना जागमां सुतेखो ठे. त्यारें सुदर्शन जरा अगाडी जइने कहुं के, अहीं पण नथी तेथी शुं ते बहार गयो ठे ? त्यारें तेणीए कहुं के हजु ते अंदर ठे, तेथी ते अंदर गयो, पण त्यांए तेने नहीं जो-
 वाथी, कहुं के, अरे ! कपिला ! कपिल क्यां ठे ? त्यारें तेणीए बारणां बंध कर्या अने पोतानां थोडां अंगोपांग देखाडीने, तथा तेने आठां ब-
 खोथी ढांकीने, तथा एवी रीतना विविध विलासपूर्वक, ते सुदर्शनने कहेवा लागी के, कपिल तो अहीं नथी, माटे आ कपिलाने तुं ग्रहण क-
 र ? तारा मित्रें ज्यारथी तारा रूप विगेरेनी मने वात करी ठे, त्यारथी मने कामदेव पीड्या करे ठे. अने आजे आ तमारो मेलाप थयो ठे. माटे मने विरहातुरने आखिंगन दइने तमो बचावो ? त्यारें सुदर्शन समयसू-
 चकता वापरीने कहुं के, तें जे वात करी, ते जुवानोने लायकज ठे, पण हुं तो नपुंसक हुं, माटे तुं तो मारा पुरुषवेषथी उगाइ हुं. त्यारें तेणीए विरक्त थइ कहुं के, चाह्यो जा ? त्यारें, एम कही तेणीए द्वार उघाड्युं,
 अने तेथी सुदर्शन पण त्यांथी निकली गयो; तथा उतावळे पगे पोताने घेर गयो. तथा जइने विचार्युं के, हवेथी एकला परघरे जवुं नहीं. पढी ते हमेशां धर्मनांज कार्योंमां रक्त थयो. हवे एक दहाडो ते नगरनी अं-
 दर इंद्रमहोत्सव चाखु थयो. ते वखते राजा ते पुरोहित अने सुदर्शननी साथे उद्यानमां गयो. ते वखते अजया राणी पण कपिलानी साथे उत्तम वाहनमां बेसीने त्यां गइ. ते वखते ठ पुत्रो सहित सुदर्शननी स्त्री पण वाहनमां बेसीने त्यां आवी. तेने जोइ कपिलाए राणीने पुब्बुं के, हे स्वामिनि, आ अत्यंत लावण्यवाली स्त्री कोण ठे ? त्यारें अजयायें कहुं-
 के, शुं हजु तने खबर नथी ? आ तो सुदर्शननी स्त्री ठे. ते सांजलीने कपिला आश्चर्य पामीने बोली के, जो आ सुदर्शननी स्त्री होय, तो ते अस्ताव होवी जोइयें. त्यारे राणीए पुब्बुं के, अस्ताव केम ? त्यारें कपि-

જા બોલી કે, તેણીને આટલાં ઘમાં ઢોકરાં છે તેથી. ત્યારેં રાણીય કહ્યું કે, જતારિચ્છાલી સ્ત્રીને ઢોકરાં થાય તેમાં ડસ્તાદી શું ? ત્યારેં કપિલાય કહ્યું કે, હે દેવી, જો જતારિ પુરુષપણમાં હોય તો તો તેમ થાય, પણ આ સુદર્શન તો નપુંસક છે. ત્યારેં રાણીય પુઠ્યું કે, તેં તે કેવી રીતેં જાણ્યું ? ત્યારેં કપિલાય પોતાનો અનુજવેલો વૃત્તાંત કહી સંજલાવ્યો. ત્યારેં અજયાયેં કહ્યું કે, હે મુગ્ધે ! તને તો તેણેં ઠગી છે; તે પરસ્ત્રીપ્રત્યે નપુંસક છે. કંઈ પોતાની સ્ત્રીપ્રત્યે નપુંસક નથી. ત્યારેં કપિલા બોલી કે, જ્યારેં હું ડગાઈ હતું, ત્યારેં તારામાં વલી કંઈ વધારે ચતુરાઈ છે ? ત્યારેં રાણીય કહ્યું કે, મારા હાથના સ્પર્શથી તો પથ્થર પણ ગલી જાય તેમ છે. ત્યારેં કપિલાય અસૂયાસહિત કહ્યું કે, જો એવો તને ગર્વ છે, તો તું સુદર્શન સાથે વિલાસ કરે તો માનું; ત્યારેં રાણીય અહંકાર લાવી કહ્યું કે, હે સત્તિ, જો હું સ્ત્રી તો સુદર્શન સાથે વિલાસ કરું. અને તેમ ન થાય, તો અભિમાં પ્રવેશ કરું. વલી ચતુર સ્ત્રીજેં મોટા વનવાસી રૂષિજેને પણ ચલાવ્યા છે, ત્યારેં આ યદ્યથ તે શું હિસાબમાં છે ? પઠી ત્યાં ક્રીડા કરીને તેડ પોતપોતાને સ્થાનકેં ગયાં. પઠી રાણીય પોતાની મહાચતુર, પંડિતા નામની ધાવને પોતાની પ્રતિજ્ઞાની વાત કહી સંજલાવી. ત્યારેં પંડિતાય કહ્યું કે, હે પુત્રિ, તેં આ ઠીક ન કર્યું, કારણ કે, તું હજુ મહાત્માજેની ધૈર્ય-શક્તિને જાણતી નથી. વલી આ સુદર્શન તો જૈન ધર્મના મુનિજેના સહવાસથી દૃઢ મનવાલો છે, માટે ધિક્કાર છે, તારી આ પ્રતિજ્ઞાને ! વલી બીજા સાધારણ જૈનીજે પણ પરસ્ત્રીપ્રત્યે તો સહોદરતુલ્ય હોય છે, ત્યારેં આ શિરોમણિ શ્રાવકની તો વાતજ શી કરવી. વલી બ્રહ્મચર્યજ છે ધન જેઠનું એવા સાધુજે તો તેના ગુરુજે છે. માટે તે કામ તે શી રીતેં કરશે ? વલી તે હમેશાં ઉપાશ્રયમાં ધ્યાનમાં રહે છે, તો તેને અહીં લાવી પણ કેમ શકાશે ? ત્યારેં અજયા બોલી કે, ગમે તેમ કરીને પણ તુ તેને ઘકવાર અહીં લાવ્ય ? ત્યારેં પંડિતાય કહ્યું કે, એક ઉપાય છે; અને તે છે કે પર્વને દિવસે તે કોઈ શૂન્ય ઘરમાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાને રહે છે, માટે તે ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં અહીં ઉપાડી લાવું. ત્યારેં રાણીય કહ્યું કે તેમજ કરજે ? પઠી કેટલાક દિવસો ગયાવાદ ત્યાં નગરમાં કૌમુદી મહોત્સવ આવ્યો, ત્યારેં સજાય ઢંઢેરો પિટાવ્યો કે, સર્વ લોકોય સજાગાર લ-

जीने कौमुदीनो महोत्सव जोवामाटे उद्यानमां आवुं ? ते सांजली सुदर्शनं विचारुं के, प्रजातमां तो चोमासी पर्व ठे, माटे मारे खुं कस्तुं ? एम ते खेद पामवा लाग्यो, पढी राजा पासे जइ जेटणुं मुक्की कस्तुं के, आपनी आझा होय तो, प्रजातमां चोमासी पर्व होवाथी हुं देवशुक्ली पूजा जक्ति करुं; त्यारे राजाए पण तेने तेम करवाने हा पाडी तेथी तेणें पूजा सेवा बैत्ययात्रा विगेरेमां आखो दिवस कहाडी, रात्रियें पौषव व्रत लइ, कोइक चोतरापर कायोत्सर्ग ध्यानमां रह्यो. त्यारे पंडिताए अजयाने कस्तुं के, जो तुं आजे उद्यानमां न जाय, तो तारो मनोरथ सिद्ध थाय तेम ठे. त्यारें राणीयें राजाने कस्तुं के, आज तो मारुं माखुं दुखे ठे, तेथी हुं तो उद्यानमां आवी शकीश नहीं, एम कही ते घेर रही, कारण के स्त्रीउं प्रपंचशास्त्रमां बहुज निपुण होय ठे. पढी पंडिता एक वाहनमां कामदेवनी पत्तरनी मूर्ति बेसाडीने मेहेलमां जबा लागी, त्यारे चोकीदारोए रोक्याथी तेणीए कस्तुं के, राणीना शरीरने मजा न होवाथी ते उद्यानमां गइ नथी, माटे तेने पूजवावास्ते आ कामदेवनी मूर्ति हुं लइ जउं तुं, तथा बीजी देवोनी मूर्तिउं पण लेइ जवानी ठे; एम कही तेणें ते मूर्तिपरथी कपडां आदिक खेसवीने चोकीदारोने देखाडी. तेथी तेउंए पण अंदर लेइ जवानी परवानगी आपी. एवी रीतें तेउंने विश्वास बेसाडवा माटे ते, दिवसमां पांच सात वार एवी पत्थरनी मूर्तिउं अंदर लावी. पढी एक वखत सुदर्शनने उपाडीने कपडेथी ढांकी ने ते वाहनमां बेसाडी लावी अने अजयाने सोंप्यो. पढी अजया राणी तेने विकार उपजाववाने बोखवा लागी के, आ कामदेव मने पोताना. तीक्ष्ण हथीयारोथी मार्यां करे ठे, माटे तेना उपाय अर्थें में तारुं शरणुं लीधेखुं ठे. माटे तेथी मने बचाव ? कारण के, महान् पुरुषो परने माटे अकार्य पण करे ठे. वली तमोने कपटथी लाव्या ढीयें, तेथी तमारे सुस्से पण थवुं नहीं. त्यारे सुदर्शन तो देवतानी प्रतिमानी पेठे कायोत्सर्ग ध्यानमां रह्यो. त्यारे अजया फरीने बोली के, पोतानी मेखे खोलामां आवी पडेलां रखने तुं केम ग्रहण करतो नथी ? एम कही तेणीए तेना हाथो पोताना हाथोथी पकड्या. पढी तेणीयें तेने पोताना कोमल हाथोथी आखिंजन कस्तुं. तो पण सुदर्शन तो पोताना ध्यानमांज

निश्चल रह्यो. अने विचार्युं के, जो आ मने अहींधी मुक्त करे, तोज मारे कायोत्सर्ग पाखवो, नहींतर अनशन करवुं. पढीअजयाये चुकुटी चडावीने कहुं के, अरे मूर्ख, जो तुं मने अंगीकार नहीं कर, तो हमणांज तारुं मृत्यु थशे. एवी रीतें जेम जेम ते बोलवा लागी, तेम तेम सुदर्शन तो धर्मध्यानपर चडवा लाग्यो. एवी रीतें आखी रात कदर्शना कर्या ठतां पण, ते ध्यानधी चलायमान थयो नहि. पढी प्रज्ञात थये ठते, तेणीये पोताना शरीरपर नखोरीआं करीने, पोकार कखो के, आ माणसें मारापर बलात्कार गुजार्यो ठे ते बखते चोकीदारो बोडी आठ्या, तो तेउए सुदर्शनने कायोत्सर्गमां रहेखो जोयो. पढी तेउए राजाने खबर आपवाथी, राजाये त्यां आवी अजयाने पुठवाथी ते कहेवा लागी के, आ कोइ माणसें अही आवीने, मने मिष्ट वचनोथी पोतासाथे विलास करवाने कहुं. पण में ना पाडवाथी, तेणें बलात्कार करवानी कोशेश करतां, में बूम पाडी, कारण के अबलामां बल ते के-टलुंक होय ? त्यारे राजाए विचार्युं के सुदर्शनमाटे आ वात असंजवि-त ठे, एम विचारि राजायें तेने घणुं पूछ्युं, तो पण ते सुदर्शन कंइ बोळ्यो नही. कारण के, चंदनने घस्या ठतां पण, ते परनो ताप शांत करे ठे. त्यारे राजाने पण तेनो दोष संजववा लाग्यो. पढी तेणें चोकीदारोने, हुकम कर्यो के, आने पकडीने चोरनी पेठे गाममां फेरवो ? त्यारे तेउए तेना मुखपर मशी चोपडी शरीरे लाल चंदन चोपड्युं, मस्तकपर कणेरनी माला, तथा कंठमां शरावलांनी माला तेणें पहेरावि तथा गधे-डापर बेसाडीने, उपर सुपडानुं ठत्र धरीने, तेने समस्त शेहेरमां फेर-व्यो. तथा तेउए कहुं के, आ माणसें राजाना अंतःपुरमां गरीने अपरा-ध कर्यो ठे, माटे आमां राजानो कंइ दोष नथी. त्यारे लोकोयें कहुं के, आ वात बिलकुल असंजवित ठे. एम करतां ते पोताना घरना द्वार पासे पहोच्यो, त्यारें तेनी महासती एवी मनोरमा स्त्रीयें तेने जोयो. त्यारे तेणीयें विचार्युं के, मारो पति तो सदाचारी ठे, राजा स्त्री कहे तेम कर-नारो ठे, तथा दैव दुराचारी ठे. अथवा तेनां कोइ पूर्वनां अशुज कर्मनो उदय आवेखो ठे. माटे आनो हवे कोइ पण इलाज नथी; तोपण आम करीश, तो कंइक हित थवा संजव ठे, एम विचारि ते घरमां जइने जि-

नेश्वर प्रभुनी पूजा करवा लागी. तथा पढी कायोत्सर्गमां रहीने ते शा-
सनदेवीने कहेवा लागी के, हे जगवति, ! मारा पतिने जो तमोसहायक-
रशो, तोज हुं काउसग पारीश नहीतर आमज रहीने हुं अनशन करीश
कारण के, धर्म अने पति बनेनो नाश होते बते कुलवती खीउं शुं जीवी
शके ठे ? हवे ते चोकीदारो सुदर्शनने शूलीपर लइ गया, त्यारे ते शूली
पण सोनेरी कमलवाला आसन सरखी थइ, कारण के, देवताना प्रजाव-
शी यमनी दाढा पण अटकी जाय ठे. पढी तेउए मारवामाटे तेना कंठपर
तीदण कुहाडो मेढ्यो, ते पण पुष्पनी मालारूप थयो. ते जोइ आश्चर्य
पामीने तेउयें राजाने ते वात कही, त्यारे राजा पण हाथणीपर बेसीने
त्यां आव्यो. तथा तेने आखिंगन दइ तेणें पश्चात्तापपूर्वक पोताना अप-
राधनी माफी मागी. पढी ते तेने हाथणीपर बेसाडीने पोताने घेर लाव्यो.
तथा स्नान विखेपन करावीने, उत्तम वस्त्राखंकारो पहिरावीने तेणें तेने रा-
त्रिनो वृत्तांत पुढ्यो, त्यारे सुदर्शने पण यथार्थ कही संजलाव्यो. त्यारे
राजा क्रोधायमान थइने राणीने मारवा दोड्यो, पण सुदर्शने वच्चे पढीने
तेणीने ठोडावी. पढी राजायें तेने हाथीपर बेसाडी महोत्सवपूर्वक नग-
रमां फेरवी तेने घेर मोकड्यो. पढी अजयायें पण गले फांसो खाइ आ-
पघात कयों. पंडिता पण त्यांशी नाशीने पाटलीपुत्र नगरे जइने, देवदत्ता
गणिकानी पासे रही; त्यां तेणीयें सुदर्शननी घणी प्रशंसा करवाथी देव-
दत्ता तेने जोवामाटे उत्सुक थइ. पढी सुदर्शने तो संसारथी विरक्त थइने
दीक्षा लीधी. पढी ते तपथी कृश थयो थको विहार करतां अनुक्रमें पा-
टलीपुत्र नगरें आव्यो. त्यां जिहामाटे फरतां पंडिताये तेने जोवाथी दे-
वदत्ताने कछुं, त्यारे देवदत्तायें पण तेणीनीज मारफते तेने बोलाव्यो. तेथी
ते पण विचार कर्याविनाज जिहामाटे त्यां गया. त्यां देवदत्तायें तेने सं-
ध्याकाल सुधि कदर्थना करी पण ते उग्या नहीं, त्यारें सायंकाळे तेने
ठोडी मुकवाथी ते उद्यानमां गया, त्यां पण व्यंतर थएली अजयाए तेम-
ने जोया. त्यारे ते पण पूर्वनां कर्मने याद करीने तेने कदर्थना करवा ला-
गी. पढी तेणी जेम जेम तेने कदर्थना करवा लागी, तेम तेम ते तो क्ष-
कशेणीपर चडवा लाग्या. तथा अनुक्रमें केवलज्ञान पास्या, अने तेनो दे-
वोष्ट महोत्सव कयों, पढी ते जवय जीवोनो उद्धार करवामाटे धर्मदेशना

દેવા લાગ્યા. એવી રીતે પરસ્ત્રીની પાસે રહિને પણ જે કોઈને ન પામ્યા, એવા તે સુદર્શન મુનિ અનુક્રમે મોઢેં ગયા; કારણ કે જૈનધર્મ પાલનારા-
જને મુક્તિ કંઈ ડુર્લભ નથી. એવી રીતે સુદર્શન મુનિની કથા કહી.

હવે ધર્મકાર્યોમાં કેવલ પુરુષોનેજ અધિકાર છે, તેમ નહીં, પણ સ્ત્રીઓને પણ અધિકાર છે, કારણ કે ચતુર્વિધ સંઘમાં તે (સ્ત્રી) પણ આવી જાય છે; તેથી પુરુષને જેમ પરસ્ત્રીનો નિષેધ છે, તેમ સ્ત્રીને પણ પરપુરુષનો નિ-
ષેધ દેલા છે.

ऐश्वर्यराजराजोऽपि, रूपमीनध्वजोऽपि च ॥

सीतिया रावण इव, त्याज्यो नार्या नरः परः ॥ १०३ ॥

અર્થ:— રાવણને જેમ સીતાયે, તેમ સ્ત્રીએ, ऐश्वर्यપણથી ધનદસરસ્વો, તથા રૂપેં કરીને કામદેવ સરસ્વો પણ, પરપુરુષ તજવો. હવે સ્ત્રી અને પુ-
રુષને પરપુરુષ અને પરસ્ત્રીમાં આસક્તપણાનું ફલ કહે છે.

नपुंसकत्वं तिर्यक्त्वं, दौर्भाग्यं च जवे जवे ॥

जवेन्नराणां स्त्रीणां चा, ऽन्यकांतासक्तचेतसां ॥ १०४ ॥

અર્થ:— અન્ય સ્ત્રીપુરુષોમાં આસક્ત છે, ચિત્ત જેઠનાં, એવા પુરુષ અને સ્ત્રીઓને જવોજવમાં નપુંસકપણું, તિર્યંચપણું, તથા દુર્ભાગીપણું થાય છે.

हवे ब्रह्मचर्यनोऽथा लोकसंबन्धि गुण कहे ठे.

प्राणचूतं चरित्रस्य, परब्रह्मैककारणं ॥

समाचरन् ब्रह्मचर्यं पूजितैरपि पूज्यते ॥ १०५ ॥

અર્થ:—દેશ ચારિત્ર, અને સર્વ ચારિત્રના પ્રાણચૂત, તથા મોઢના અદ્વિતીય કારણ સરસ્વા બ્રહ્મચર્યને આચરનારમાણસ, પૂજાણલાઈથી પણ પૂજાય છે.

चिरायुषः सुसंस्थाना, दृढसंहनना नराः ॥

तेजस्विनो महावीर्या, जवेयुर्ब्रह्मचर्यतः ॥ १०६ ॥

અર્થ:— બ્રહ્મચર્ય પાલવાથી પ્રાણીઠ, લાંબાં આયુષ્યવાલા, ઉત્તમ સંસ્થા-
નવાલા, દૃઢ સંઘયણવાલા, તેજસ્વી તથા મહાવીર્યવાલા થાય છે.

ટીકા:— લાંબાં આયુષ્યવાલા ષટ્થે અનુત્તર વિમાન આવિકમાં દેવ-
રૂપેં ઉપજે, ઉત્તમ સંસ્થાન ષટ્થે “સમચતુરસ્ર” લક્ષણવાળું દૃઢ સંઘય-

ब्रह्मवासा, एटले “वज्ररूपजननाराच” नामें संघयणवासा; अने ते संघयण मनुष्यनी अपेक्षायें ठे. अने देवोने संघयणनो अज्ञाव होवाची, तेमने कांतिनो प्रज्ञाव होय ठे. महावीर्यवासा एटले, तीर्थकर चक्रवर्त्ति आदिकना जन्मवासा जाणवा. हवे अब्रह्मनां दूषणो देखाडे ठे.

सिंदूरची पुरेला स्त्रीना सेंथाने, सिमंतक नामना नरकना मार्ग तरिके जाणो. वस्त्री तेउनी जमरने तो मोक्षमार्गमां आडी पडेस्त्री नागणी जाण-ची. माणसो स्त्रीना जंगुर कटाक्षोने जुवे ठे, पण, तेची पोतानां जंगुर थ-तां जीवितने तो जोताज नथी. वस्त्री तेना सरख एवा नाशिकावंशने जुवे ठे, पण तेची पडता, एवा पोताना वंशने तो जोता नथी. वस्त्री स्त्रीना कपोलमां संक्रांत थएला पोताने जुवे ठे, पण पोताने संसाररूपी तलावना कादवमां घुंचेला तो जोता नथी. वस्त्री तेउ स्त्रीना होठनुं तो पान करे ठे, पण पोतानां आयुष्यने कृतांतची पान करातुं जोता नथी. वस्त्री तेउना डोसरनी कस्त्री सरखा दांतोने तो जुए ठे, पण जराए (घडपणे) जांगी नाखेला पोताना दांतोने तो जोता नथी. वस्त्री तेउना कामदेवने हिंच-कवाना हिंडोला सरखा कर्णपाशोने तो जुए ठे, पण गळामां पडता का-खना पाशने तो जोता नथी. वस्त्री हमेशां स्त्रीनुं महोडुं तो जोया करे ठे, पण ते जाणतो नथी के, काखनुं मुख जोवाने हवे तेने वधारे बखत नथी. वस्त्री कामदेवने आधीन थएलो माणस स्त्रीना कंठमां हाथ नाखे ठे, पण आजकालमां पोताना प्राणो कंठोकंठ थशे, ते तो ते जाणतो नथी. वस्त्री ते स्त्रीउना हाथोरूपी खताउंची बंधाएला पोताने आनंद माने ठे, पण तेची कर्मरूपी बंधनोची बंधाता एवा पोताना आत्माने तो ते जोतो ज नथी. वस्त्री स्त्रीना हाथोना स्पर्शची माणस रोमांचित थाय ठे, पण तेची तेने नरकमां लागनारा कांटा केम सांजलता नथी ? वस्त्री माणस स्त्रीना कुचुकुंजने (स्तनोने) आखंबीने सुवे ठे, तेची जणाय ठे, के ते कुंजिपाकनी वेदनाने विसरी गयो ठे. वस्त्री ते स्त्रीउना मध्यजागने बारंवार अंगीकार करे ठे, पण ते एम नथी विचारतो के, आ तो जवरू-पी समुद्रनो मध्यजाग ठे. वस्त्री धिक्कार ठे माणसने के, जे स्त्रीउना उ-वस्पर रहेस्त्री त्रण वस्त्रीउने जोइ खुशी थाय ठे, कारण के, ते तो त्रणे वै-तरची सरस्त्री ठे. वस्त्री कामची पीडित थएलुं पुरुषनुं मन स्त्रीनी नाजिरूपी

વાવમાં ડુબે છે, પણ સમતારૂપી પાણીમાં તો ઝુલે ચુકે પણ પડતું નથી. વહી સ્ત્રીની રુંવાડાની પંક્તિને કામદેવને ચડવાની નિસરણીતુલ્ય માણસ જાણે છે, પણ તે તો સંસારરૂપી કેદખાનાની છોલંડની સાંકલ છે, એમ તો તેડ જાણતા પણ નથી. વહી વિપુલ (વિસ્તીર્ણ) એવાં સ્ત્રીનાં જઘનસ્થલ-ને તો લોકો જજે છે, પણ તે સંસારરૂપી સમુદ્રના (પુલ્લિન) કાંઠા સરસું છે, તેમ તો તેડજાણતા નથી. વહી શ્રદ્ધપબુદ્ધિવાલો માણસ સ્ત્રીના સુંદર સાથલોને તો જજે છે, પણ તેથી પોતાને સ્વર્ગ દૂર જાય છે તે તો તે જાણ-તો નથી. વહી સ્ત્રીના પગથી હાળાતા, એવા પોતાને જોડને માણસ આનંદ પામે છે, પણ તેથી પોતે નીચી ગતિમાં ફેંકાય છે, એમ તો તેડ જાણતાજ નથી. વહી જે દર્શનથી સ્પર્શથી તથા આલિંગનથી માણસનાં સમતારૂપી જીવિતને હાળે છે, એવી સ્ત્રીને જેરયુક્ત જાણીને વિવેકીઝંયેં તજવી. સ્ત્રી કા-માંંધ થઈ થકી, આવરુને, સજ્ઞાનતાને, દાનને, ગૌરવતાને, તેમ પોતાનાં અને પરનાં હિતને પણ જોતી નથી. વહી જે ક્રોધ પામેલા સિંહ આદિક પણ નથી કરતા, તે કામ પણ સ્ત્રી નિરંકુશ થઈ થકી કરે છે. માટે કોઈ એવા મંત્રનું સ્મરણ કરવું, અથવા કોઈ એવા દેવની ઉપાસના કરવી કે, જેથી સ્ત્રીરૂપી પિશાચર્ણી શિયલરૂપી જીવિતને ગલી જાય નહીં. વહી કૂર બ્રહ્માયેં જાણે જગતને મારવામાટે, સર્પની ઢાઢા, અગ્નિ, તથા યમની જીજ્ઞાસે પીછીને તેના રસથીજ જાણે સ્ત્રીડ બનાવી હોય નહી, તેમ લાગે છે. વહી જો વીજલી અને વાયુ સ્થિર થાય, તો પણ સ્ત્રીઓનું મન સ્થિર ન થાય, વહી આવું ઇંદ્રજાલ સ્ત્રીડ ક્યાંથી શિખી લાવીયો છે? કે જેથી મંત્રતંત્રવિના ચતુર લોકો પણ ઠગાય છે વહી તેડમાં જૂતું બોલવાની પંડિ-તાઈ તો કોઈક અપૂર્વ છે, કારણ કે તેડ ક્ષણવારમાંજ પ્રત્યક્ષ વાતને પણ જૂઠી પાડી આપે છે. વહી કમલાનો રોગી, ઢેફાને પણ જેમ સોનું માને છે, તેમ મોહાંધ માણસ સ્ત્રીના સંગથી ઉત્પન્ન થતા દુઃખને પણ સુખ માને છે. વહી સ્ત્રીનું જે શ્રંગ નિંદનીય અને ગોપવવાલાયક છે, તે શ્રંગમાં માણસ જ્યારે રાગી થાય છે, ત્યારે વૈરાગ્યવાલો શાથી થઈ શકે? વહી મૂઢ બુ-દ્ધિવાલા માણસો રતિને માટે નિતંબ જઘન, અને સ્તનના અત્યંત જારવાલી સ્ત્રીને પોતાના હૃદયપર સ્થાપન કરે છે, પણ તે જવરૂપી સમુદ્રમાં બુડવા-માટે ગલે વલ્લગેલી પથ્થરની શિલાસરસી છે; એમ તેડ જાણતા નથી.

हवे मूर्धानां फलने देखाडता थका, तेने दबाववारूप पांचमुं अणुवत्त कहेठे.

असंतोषमविश्वास, मारंजं दुःखकारणं ॥

मत्वा मूर्धाफलं कुर्यात् परिग्रहनियंत्रणं ॥ १०७ ॥

अर्थः— मूर्धानां फलरूप एवा, असंतोष, अविश्वास तथा आरंजने दुःखनां कारणरूप मानीने, (श्रावकें) परिग्रहणनुं प्रमाण करवुं.

टीकाः— असंतोष दुःखनुं कारण ठे, कारण के, मूर्धावालो माणस, घणा धनथी पण संतोष पामतो नथी, पण उत्तरोत्तरनी आशाथी उखटो कदर्थना पामे ठे, वली परनी घणी संपदा, हीन संपदावाला असंतोषीने दुःख उपजावे ठे. कहुं ठे के असंतोषी माणसनुं पगळे पगळे अपमान थाय ठे, पण संतोषियोथी तो दुर्जन पण दूरज रह्या करे ठे. अविश्वास पण दुःखनुंज कारण ठे, कारण के, अविश्वासी माणस, नहि शंका राखवा लायक माणसथी पण शंकातो थको, पोताना धनमाटे कोइनो विश्वास करतो नथी; वली मूर्धालु माणस प्राणातिपातादिक आरंज पण करे ठे; केम के लोचने वश थइ, पुत्र पिताने, पिता पुत्रने, जाइ जाइने हण्णे ठे, वली लांचीउं माणस जूठी साझी, जूतुं बोलवुं, इत्यादिक पण अंगीकार करे ठे. वली जो बलवान् होय, तो लोचना वशथी रस्ते जाता पंथिउने छुंटे ठे, खातर पाडे ठे, कोइने केदी करे ठे, अने परखी पण सेवे ठे, तेम खेती आदिक आरंज पण लोची माणस करे ठे, वली मम्मण शेठनी पेठे नदी आदिकमां प्रवेश करीने काष्ट आदिक एकठां करे ठे. अहीं कोइ शंका करे के, मूर्धानां फलने दुःखनुं कारण जाणीने, परिग्रहनी नियंत्रणा शामाटे करवी ? तेने माटे कहे ठे. परिग्रह पण मूर्धानुंज कारण होवाथी, ते मूर्धाज ठे. अथवा सूत्रकारोए मूर्धानेज परिग्रह कहेलो ठे. केम के तेउ कहे ठे के, ममकारविनानो माणस, ब्रह्म-जुषणोथी जुषित होय, तो पण ते परिग्रहविनानो ठे, अने ममकार वालो माणस नम्र होय, तो पण ते परिग्रहधारी ठे. वली पण कहुं ठे के,

न सो परिगहो बुत्तो, नाइपुत्तेण ताइणा ॥

मुझा परिगहो बुत्तो, इइवुत्तं महेसिणा ॥ १०८ ॥

અર્થ:— મહાર્ષિએ કહે છે કે, જ્ઞાતપુત્રે (વીરપ્રજાપતિ) કહ્યું છે કે, મૂર્ખા છે તે પરિગ્રહને મૂર્ખાવિના પરિગ્રહ નથી.

હવે પ્રકારાંતરથી પરિગ્રહની નિયંત્રણા કહે છે.

પરિગ્રહમમત્વાદિ, મઙ્ગલ્યેવ જવાંબુધૌ ॥

મહાપોત ઇવ પ્રાણી, ત્યજેત્તસ્માત્પરિગ્રહં ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થ:— પ્રાણી છે તે, પરિગ્રહની મમતાથી જવરૂપી સમુદ્રમાં મહાપોતનીપેટે (હૃદ ઉપરાંત માલથી જરેલા વહાણની પેટે) બુડી જાય છે. માટે પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો.

હવે સામાન્યપણાથી પરિગ્રહના દોષો કહે છે.

ત્રસરેણુસમોઽપ્યત્ર, ન ગુણઃ કોપિ વિદ્યતે ॥

દોષાસ્તુ પર્વતસ્થૂલાઃ, પ્રાહુઃપંતિ પરિગ્રહે ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થ:—પરિગ્રહમાં એક ત્રસરેણુસરખો પણ ગુણ નથી, અને તેથી ઊલટા દોષો તો પર્વતજેવડા નિપજે છે.

ટીકા:—ત્રસરેણુ એટલે ઘરના જાલીઆમાંથી સૂર્યના કિરણો આવતા, હોય તેમાં જે સૂદમ રજ ઊડતી જણાય છે તે તેટલો પણ ગુણ પરિગ્રહમાં નથી. વલી કદાચ તેમાં જોગોપજોગાદિકને ગુણ માનીયે, તો તે પણ ગુણ નથી. કારણકે તેમાં ઘૂંટીપણાથી ઊલટો દોષનો સંજવ છે. વલી શાસ્ત્રોમાં જે જિનજીવનઆદિક ચણાવવાં, વિગેરેને પરિગ્રહનો ગુણ કહ્યો છે, તે પણ ગુણ નથી વર્ણવ્યો, તે તો પરિગ્રહના સહુપયોગનું વર્ણન છે; પણ જિનજીવનાદિક બનાવવામાટે પરિગ્રહ રાખવો તે કઈ કલ્યાણકારી નથી કહ્યું છે કે, ધર્મને માટે ધનની જે ઇચ્છા કરવી, તેના કરતાં બિલકુલ ઇચ્છા ન કરવી તેજ સારી છે. કારણ કે ધોઈ નાખવાની બુદ્ધિથી કાદવને લેવા કરતાં, તે કાદવને ન અડકવું તેજ ઉત્તમ છે. વલી પણ સિદ્ધાંતોમાં કહ્યું છે કે,

કંચણમણિસોવાણં, યંજનસહસ્સોસિયં જીવણતલં ॥

જોકારિક્કઈ જિણહરં, તઁવિ તવસંયમો અદિત્તં ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ:—કાંચન, મણિ વિગેરેના હજારો સ્તંજોથી શોજતું છે તલ્લીએ જેનું, યવું જિનપ્રાસાદ બંધાવવું, તેના કરતાં પણ તપસંયમ અધિક ફલદાયક છે.

એવી રીતે પરિગ્રહમાં ગુણની તો પ્રાપ્તિ હેજ નહીં, ત્યાં ડહાટા દોષો તો પર્વતજેટલા હે; કે જેનું આગલ વર્ણન કરવામાં આવશે. હવે તે દોષો દેખાડે.

સંગાન્નવંત્યસંતોઽપિ, રાગદ્વેષાદયો દ્વિષઃ ॥

મુનેરપિ ચલચ્છેતો, યત્તેનાંદોલિતાત્મનઃ ॥ ૧૧૭ ॥

અર્થ;— સંગ એટલે પરિગ્રહથી, ઉદય અવસ્થાને નહીં પામેલા, યદા પણ રાગદ્વેષાદિક અને ઉપલક્ષણથી મોહ, જય, વધ, બંધન, નરકપતન, ઇત્યાદિ પર્વત જેટલા દોષો ઉત્પન્ન થાય હે; કારણ કે, તે પરિગ્રહથી જ-લાયમાન થયેલા આત્માવાલા, મુનિનું પણ ચિત્ત ચલિત થાય હે.

હવે તે દોષોને શ્રાવકધર્મની સાથે જોડી દેખાડે.

સંસારમૂલમારંજા, સ્તેષાં હેતુઃ પરિગ્રહઃ ॥

તસ્માદુપાસકઃ કુર્યા, દલ્પમલ્પં પરિગ્રહં ॥ ૧૧૮ ॥

અર્થ;— આરંજો, સંસારનાં મૂલરૂપ હે, અને તે આરંજોનો હેતુ પરિગ્રહ હે, માટે શ્રાવકે અલ્પ અલ્પ એટલે નિયમિત પરિગ્રહ રાખવો. વધારે પણ પરિગ્રહના દોષો કહે હે.

મુષ્ણંતિ વિષયસ્તેના, દહતિ સ્મરપાવકઃ ॥

રુંધંતિ વનિતાવ્યાધાઃ, સંગૈરંગીકૃતં નરં ॥ ૧૧૯ ॥

અર્થ;— પરિગ્રહધારી પુરુષને વિષયરૂપી ચોરો હુંટે હે, કામદેવરૂપી અગ્નિ બાલે હે, તથા સ્ત્રીરૂપી પારાધિર્ઝ રુંધે હે.

ટીકા;— જેમ વનમાં જનાર ધનવાન માણસને ચોરો હુંટે હે, તેમ સંસારરૂપી વનમાં જટકનાર માણસને શબ્દ આદિક ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો સંયમરૂપી ધનને હુંટી લે હે; અથવા વનમાં ગયેલો બહુ પરિગ્રહવાલો માણસ, નાસી જવાને અશક્ત થઈ પડવાથી, જેમ તેને ત્યાં લાગેલો ઢાવાનલ બાલી નાખે હે, તેમ સંસારરૂપી વનમાં રહેલા પ્રાણીને, કામદેવરૂપી અગ્નિ, ચિંતા આદિક દશ અવસ્થા કરીને બાલે હે; અથવા વનમાં ગયેલા ધનાઢ્યને શિકારિયો જેમ, ધન અને તેના શરીરના માંસના લોજથી રુંધે હે, અને નાસવા પણ દેતા નથી, તેમ આ સંસારરૂપી વનમાં જટકતા પ્રાણીને ધન, અને શરીરજોગના સ્વાર્થવાલી સ્ત્રી ઝં પરતંત્ર કરીને રો-

કી રાखे છે. વહી ઘણા પરિગ્રહણથી તૃપ્તિ થતીજ નથી, પણ ડહાટો અ-
સંતોષ વધ્યા કરે છે. કારણ કે કવિઁ પણ કહે છે કે, તૃષ્ણારૂપી ડંડી
લાઢને કોણ પૂરી શકે છે ? કારણ કે, તેમાં જેમ જેમ પુરણી નાखીયેં,
તેમ તેમ તે ડહાટી ઓદાતી જાય છે.

હવે તેનાજ દૃષ્ટાંતો કહે છે.

તત્ત્વોન પુત્રૈઃ સગરઃ, કુચિકર્ણો ન ગોધનૈઃ ॥

ન ધાન્યૈસ્તિલકશ્રેષ્ઠી, ન નંદઃ કનકોત્કરૈઃ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થઃ— સાગર નામેં બીજો ચક્રવર્તી સાઠહજાર પુત્રોથી, કુચિકર્ણ, ગા
યોનાં ટોલાંડથી, તિલકશેઠ ધાન્યોથી, તથા નંદરાજા સુવર્ણના સમૂ-
હોથી પણ તૃપ્તિ પામ્યો નથી. માટે પરિગ્રહ અસંતોષનોજ હેતુ છે.

તેઓની કથાઁ કહે છે.

અયોધ્યા નામેં નગરીમાં જિતશત્રુ નામેં રાજા હતો, તથા સુમિત્ર ના-
મેં તેનો યુવરાજ હતો, જિતશત્રુ રાજાને શ્રી અજિતસ્વામી નામેં તીર્થંકર
પુત્ર હતા; તથા સુમિત્રને સગર નામેં ચક્રવર્તી પુત્ર હતો. પઢી જિતશત્રુ
તથા સુમિત્રેં દીક્ષા લેવાથી અજિતસ્વામી રાજા થયા, તથા સાગર યુ-
વરાજ થયા. પઢી કેટલેક કાલેં અજિતસ્વામી પ્રજુષ્ટ પણ દીક્ષા લીધી,
ત્યારેં સાગર ચક્રવર્તી રાજા થયા. તેને સાઠ હજાર પુત્રો થયા તેઁમાં
સર્વથી મોટો જહુકુમાર હતો. તેને ઁક દહાડો પિતાઁ તુષ્ટમાન થઈ વ-
રદાન આપ્યું. તે વરદાનમાં તેઁણેં માગ્યું કે, હું તમારી કૃપા હોય, તો ઢં-
ડાદિક રત્નો સહિત જાણંની સાથે પૃથ્વીપર મુસાફરી કરું, ત્યારેં સગરેં
તેમ કરવાની હા પાડવાથી તે રસ્તામાં જગો જગોઁ જૈન ચૈત્યોને વાંદ-
તો થકો, અનુક્રમેં અષ્ટાપદ વર્વત પ્રત્યે પહોચ્યો. ત્યા આઠ જોજન ડં-
ચા તથા ચાર જોજન વિસ્તારવાલા તે પર્વતપર જાણંસહિત થોડા પ-
રિવારથી વહ્યો. ત્યાં ઁક જોજન લાંબા, અર્ધ જોજન પોહોલા તથા ત્ર-
ણ ગાંડ ડંચા, અને ચાર દ્વારવાલા ઁવા જિનમંદિરમાં તે દાખલ થયો.
ત્યાં તેઁણેં કૃષ્ણ આદિક જિનેશ્વરોનાં ચિંત્રોની પૂજા કરી. વહી ત્યાં તેઁણેં
જરત આદિ સો જાણંનાં રૂપોને પણ નમસ્કાર કર્યો. પઢી તેને વિચા-
ર થયો કે, આ અષ્ટાપદ સરખું સ્થાનક ક્યાંઁ પણ નથી; માટે આ મં-

दिर सरखुं आपणे पण एक मंदिर अहीं करावुं. वली जरतचक्री जो-
के मोहें गया ठे, तो पण आ चैत्यना मिशयी अत्रे रहीनेज हजु पण
जरतखंडने जोगवे ठे. वली तेणें विचार्युं के, हवे थनारा राजाउंथी यता
आ चैत्यना नाशनेज जो हुं अटकावुं, तोपण में चैत्यज बंधाव्युं कहेवा-
य, एम विचारि तेणें हजार देवोथी प्रतिष्ठित थएसा दंडरत्नने हाथमां
खइने अष्टापदनी आसपास फेरव्युं. तेथी एक हजार जोजन उंडी जमी-
न खोदाइ गइ; अने तेथी नागकुमारोनां जुवनो जेदाइ गयां. त्यारे तेउंथे
पोताना स्वामि ज्वलनप्रज्ञेने ते वात जणावी, तेथी ते क्रोधायमान थइने
जहुपासे आवीने कहेवा लाग्यो के, अरे ! अनंता जंतुउने नाश करनारुं
आ पृथ्वीनुं दारण तमोए शामाटे आरंज्युं ठे ? वली अरे ! कुलकलंकीउं
तमोए अजितनाथ प्रभुना जत्रिजा, तथा सगर चक्रिना दिकराउं थइने
आ पापकार्य शामाटे करवा मांड्युं ठे ? त्यारे जहुये कछुं के, में तो आ
चैत्यनी रक्षामाटे आम कर्युं अने तेमां अजाणपणे तमारां जुवनोनो नाश
थयो, ते क्षमा करो ? त्यारे ज्वलनप्रज्ञें कछुं के, अणजाणतां तें करेखो
आ तारो अपराध, आजे तो माफ करुं तुं; पण हवे फरीने तेवुं कार्य क-
रीश नहीं. एम कही तेना गयाबाद जाइउं सहित जहुयें विचार्युं के, आ
खाइ तो काळे करीने पाठी धूलथी पूराइ जशे. तेथी तेणें दंडरत्नथी गं-
गाने खेंची लावीने ते खाइ जरी दीधी अने तेथी पाठां ते पाणीथी जु-
वनो नाश पाम्यां. तेथी ज्वलनप्रज्ञें गुस्से थइ, त्यां आवीने, तेउने जस्म-
सात् कर्चा त्यारें सैन्यनां माणसो विखखां थइने विचारवा लाग्यां के, हवे
आपणे राजाने मुख पण शी रीतें देखाडी शकीशुं ? एम विचारि तेउं
अयोध्यानी नजदीकमां आवी बहारज रखां. एटखामां कोइ ब्राह्मणें आवी
तेउने कछुं के, हुं कंश्क एवो उपाय करीश के, जेथी राजाने मोह थशे नहीं.
पठी ते ब्राह्मण एक मड्डुं लइ, राजद्वारपासे रडवा लाग्यो. त्यारें राजाए
पूठवाथी तेणें कछुं के, मारो आ एकज पुत्र सपें करडवाथी मृत्यु पाम्यो ठे,
माटे तेने जीवाडो ? त्यारें राजाए मांत्रिकोने बोलावी तेने जीवतो करवा
कछुं. त्यारे मांत्रिकोये तेने मृत्यु पामेखो जोइ राजाने कछुं के, जे घरमां
कोइ पण मृत्यु पाम्युं न होय, ते घरमांथी जो राख लावे, तो आ जीव-

तो थाय; त्यारे राजाना हुकमथी चाकरोए घणी शोध करी, पण तेवी रा-
ख क्यांएथी पण मली नहीं. त्यारे राजायें विचार्युं के, मारा घरमां पण
मारा घणा पूर्वजो अगाउ मृत्यु पामी कोइ मोहें तो कोइ स्वर्गें गया ठे.
त्यारे तेणें ब्राह्मणने कह्युं के, मृत्यु तो सर्वने साधारण ठे, माटे तुं केम
सहन करी शकतो नथी ? वली तारे आ मृत्युथी तो जवथी वैराग्य पा-
मवो जोइयें. त्यारे ब्राह्मणें कह्युं के जो तुं एम जाणे ठे, तो तारा साठ ह-
जार पुत्रोनां मरणथी पण तुं शोकमां पडीश नहीं. ते सांजली जेबो ते
बिचारमां पड्यो, के तुरतज लश्करनां माणसोये आवी सघलो वृत्तांत
कही संजखाव्या. ते सांजली ते मूर्खा पामी पृथ्वीपर पड्यो. पठी संज्ञा
आव्याबाद थोडीवार रुदन करी ते वैराग्य पाम्यो. अने विचार्युं के, धिक्कार
ठे मने के आटला दिवसो सुधि आटला बधा पुत्रोथी पण हुं तृप्ति पाम्यो
नहीं. एम विचारि जहुना पुत्र जगीरथने गादीयें बेसाडी, अजितनाथजी
प्रभुपासे दीक्षा लेइ ते मोहें गया. एवी रीतें सगर चक्रीनी कथा जाणवी.

हवे कुचिकर्णनी कथा कहे ठे.

मगध देशमां सुघोष नामें गाममां एक कुचिकर्ण नामें पटेल हतो.
तेनी पासे अनुक्रमें एक लाख गायो थइ. पठी तेणें ते गायो रक्षणमाटे
जुदा जुदा गोवालोने सोंपी. त्यारें तेउं मांहोंमांहे लडी पड्या के, कोइ
कहे के, मारी गायो सारी ठे, अने कोइ कहे के, मारी गाइउं सारी ठे.
पठी कुचिकर्णें तेउंने सघलाउने जुदी जुदी, काली, राती, धोली, पीली
एम जाग करी आप्या. अने तेउंने जुदा जुदा अरण्योमां राखी, पोते ते-
उंनुं दूध, दही, थी माखण विगेरे खावा लाग्यो. एम करतां तेने अजी-
र्ण थयुं. पठी तो ते बकवा लाग्यो के, अरे ! मारी गायो ! नवुं घांस ! अरे
सघलां गव्यो ! हुं क्यारें पाठां मेलवीश ? एम दुर्ध्यानमांज ते मृत्यु पा-
म्यो; अने तिर्यच गतिमां उत्पन्न थयो. एवी रीतें कुचिकर्णनी कथा जाणवी.

हवे तिलकशेठनी कथा कहे ठे.

अचलपुर नामें नगरमां एक तिलक नामें शेठ हतो, हमेशां नाम अ-
ने नगरोमां धान्य एकतुं करतो ते कोइने धान्य आपीने पण पाबुं धा-
न्यज छेतो, धननुं पण धान्यज खरीद करतो अने एवी रीतें तेनां भव-

मां धान्यज रमी रखुं हतुं. वल्ली डुकास वखते मोटी किंमत सइ ते धान्य वेंचतो, अने सुकाल वखते पातुं ते सघला धननुं धान्य खेइ कोठारो जरतो. वल्ली ते तेमां पडता कोडो गमे जीवातोनी पण दरकार कस्तो नही, तेम अत्यंत जार जरीने बेस, गधेडां आदिकपर पण दया करतो नही. एटलामां कोइ निमित्तिण आवीने तेने कछुं के, हवे मोटो डुकास पडशे. तेथी तेणें पोतानां तमाम धननुं, अने वल्ली बीजुं व्याजें धन सइने पण तेणें जुदी जुदी जातनुं धान्य एकतुं कर्युं; पण एटलामां तो वर्षाद घणो सारो थयो; तेथी ते खेद पामवा लाग्यो के, अरे! मारा अडद, मारा चणा, मारा घउं, मारा मग विगेरेनो नाश थशे! एम ठाती कुटी मरण पामीने ते नरकें गयो. एवी रीतें तिलक शेठनी कथा जाणवी.

हवे नंदराजानी कथा कहे ठे.

पूर्व दिशामां अत्यंत सुंदर पाटलीपुत्र नामें नगर ठे; त्यां अत्यंत पराक्रमी त्रणखंडनो राजा नंद नामें हतो. तेणें खोजथी लोको पर अत्यंत कर नाख्यो, वल्ली ते धनवानो प्रत्ये कंडक अपराध मुकी तेउनुं धन खेइ खेतो. एवी रीतें ते उपायोये करीने लोको पासेथी धन कढावतो. अने तेथी लोको निर्धन थया, वल्ली तेणें सोनाना सिक्का कढाडीने चांबडाना सिक्का कर्या. आ वातनी अयोध्याना राजाने जाण थवाथी तेणें तेने (नंदने) शिखामण आपवाने पोतानो एक दूत मोकळ्यो ते दूतें जइ नंदने कछुं के, राजा अन्यायथी जो प्रजानुं धन खेइ खे तो तेनो यश नाश पामे ठे. वल्ली पोतानीज प्रजानुं राजायें अहित नहीं इठवुं जोइयें; कारण के, मांस जह्नीउं पण कंइ पोतानुं मांस खाता नथी. वल्ली प्रजा धनवान् होवाथी-ज राजा पण धनवान् थाय ठे, कारण के, गायने जो सारी रीतें खवराव-शुं, तोज ते पण दूध आपशे. माटे मारा स्वामियें तमारुं हित इठिने मारा मुखथी कहेवराव्युं ठे के सर्व दोषना मूलरूप खोजने तमारे तजवो. ते सांजली नंदने गुस्सो चडवाथी ते उठी गयो; अने दूत जाणीने तेणें तेने मराव्यो नहीं. दूतें पण जइ ते वृत्तांत पोताना स्वामिने कळो. हवे अही नंदने पण अन्यायनां पापोथी अत्यंत व्याधिउं थइ, अने तेनी पीडाथी जेम जेम ते आक्रंद करवा लाग्यो, तेम तेम प्रजाने आनंद थवा

જ્ઞાન્યો. પઠી તે એવી રીતનાં ધનનાંજ હુધ્યાનમાં મૃત્યુ પામી હુર્ગતિ પ
ચ્યો. એવી રીતે નંદરાજાની કથા જાણવી.

હવે લાજને ઇચ્છતા યોગીઝં પણ જો પરિગ્રહ રાખે તો તેઝંને પણ ઊલ-
ટો મૂલનો પણ નાશ થાયઠે તે કહે ઠે.

તપઃશ્રુતપરિવારાં, શમસામ્રાજ્યસંપદં ॥

પરિગ્રહગ્રહગ્રસ્તા, સ્ત્યજેયુર્યોગિનોપિહિ ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થઃ— પરિગ્રહરૂપી ગ્રહથી ઠલિત થયેલા યોગિયો પણ તપ ઇટલે ચા-
રિત્ર અને જ્ઞાનના પરિવારવાલી સમતારૂપી સામ્રાજ્યની સંપદાને તજીદેઠે,
ઇટલે તેઝં મૂલ રકમનો નાશ કરી લાજ લેવાની ઇચ્છા કરવા જેવું કરે ઠે.

હવે અસંતોષનું ફલ દેખાડવાપૂર્વક સંતોષનું ફલ કહે ઠે.

અસંતોષવતઃ સૌર્યં, ન શક્રસ્ય ન ચક્રિણઃ ॥

જંતોઃ સંતોષનાજોય, દન્નયસ્યેવ જાયતે ॥ ૧૧૬ ॥

અર્થઃ— અસંતોષવાલા ઇંડ્ર અથવા ચક્રિને પણ એવું સુખ હતું નથી,
કે જેવું સંતોષવાલા અન્નયકુમારને થયું ઠે. તેની કથા કહે ઠે.

જરતકેત્રમાં એક અતિ સુંદર રાજગૃહ નામેં નગર ઠે ત્યાં એક મહા-
લવાન્ પ્રસેનજિત્ નામેં રાજા હતો. તે શ્રીપાર્શ્વપ્રજ્ઞાનાં શાસનરૂપી કમલ-
પ્રસ્થે જમરસમાન હતો, તથા અણુવ્રતને ધરનારો હતો. તેને મહાકાંતિ-
વાલા તથા લલવાલા શ્રેણિક આદિ ઘણા રાજકુમારો હતા. પઠી એક દ-
હાડો રાજ્યને લાયક, એવા કુમારની પરીક્ષામાટે તેઝં સઘલાને એકી લલ-
તે થાલોમાં દૂધપાક જમવાને બેસાડ્યા. અને તેઝં જમવા લાગ્યા કે, તુરત
રાજાએ તેઝંપર કુતરા ઢોડ્યા. તે કુતરા આવ્યા કે, તુરત સઘલા કુમારો
ઝઠી ગયા, પણ એક બુદ્ધિમાન્ એવો શ્રેણિક બેસી રહ્યો. અને તેણે બીજા
થાલોમાંથી થોડો થોડો દૂધપાક કુતરાઝંને દેવા માંડ્યો અને જેટલામાં
તેઝં તે ચાટી રહ્યા, તેટલામાં તે શ્રેણિક પોતે પણ જમી રહ્યો. ત્યારે રા-
જાએ વિચાર્યું કે, આ કુમાર, ગમેં તે ઉપાયથી વેરીઝંને જીતીને પણ પો-
તાનું રાજ્ય જોગવશે. લલી એક દહાડો રાજાએ પરીક્ષામાટે કુમારોને બંધ
કરેલા લાહુના કરંડીઆ તથા પાણીના ઘડાઝં આપ્યા. અને કહ્યું કે, આનાં
સીંછો તોડ્યાવિના તમારે લાહુ લાવા, અને પાણી પીવું. પણ શ્રેણિકશિ-

बाय कोइ तेम करी शक्युं नहीं. कारण के तेणें करंडीआने ह्वावी ह्वावीने, तेमांथी खरतो लाडुनो चुको खाधो, अने घडामांथी गल्ली जतुं पाणी, एक रूपानां वासणमां बिंदु बिंदुथी एकतुं करीने पीधुं. पढी एक दहाडो घरमां आग लागवाथी राजाए कह्युं के, आमांथी जे वस्तुउं जे-उं खेशे, ते तेने खाधीन जाणवी. त्थारें सघला कुमारोए तुरत रत्नो ग्रहण कर्यां, पण श्रेणिकें तो जंजा नामनुं वाजित्र लीधुं. त्थारें राजाए पुब्बुं के, तें आ जंजा केम लीधी ? त्थारें श्रेणिकें कह्युं के, हे स्वामि ! आ राजाउंना जयनुं चिह्न ठे, माटे तेने तो जीवनी पेठे सांचववी जोइयें. पढी राजाए खुशी थइ तेनुं (श्रेणिकनुं) “ जंजासार, ” एवुं बीजुं नाम पाड्युं. पढी राजाए तो जुदा जुदा कुमारोने सघलुं राज्य बेहेंची आप्युं, पण श्रेणिकने कंइ आप्युं नहीं; त्थारें श्रेणिक तो त्यांथी निकलीने वेणातट नामना नगरप्रत्ये गयो. तथा त्यां एक जड्र नामना शेठनी डुकानें जइ बेठो. ते वखते नगरमां कोइ मोटो महोत्सव चाखी रह्यो हतो. ते वखते शेठ घराधोमां व्याकुल हतो, त्थारें आ कुमार पण तेने पडिकां आदिक बांधवामां मदद करवा लाग्यो. अने एवी रीतें कुमारना माहात्म्यथी ते घणुं ड्रव्य कमायो. पढी तेणें श्रेणिकने पुब्बुं के, आजे तमो कोना अतिथि ठे, त्थारे तेणें कह्युं कें, हुं तमारोज अतिथि हुं. त्थारें शेठें विचार्युं के, मारी दीकरी नंदाने योग्य जे में आजे स्वप्नमां वर जोयो ठे, ते आज ठे. पढी शेठें कह्युं के, तमारा जेवा अतिथिथी हुं आजे धन्य थयो हुं. पढी शेठें, डुकान बंध करी, तेने घेर लइ जइ, स्नान करावीने जोजन कराव्युं. एवी रीतें रहेतां थकां, एक दहाडो शेठें तेने कह्युं के, तमो मारी आ नंदा नामनी कन्याने परणो ? त्थारें श्रेणिकें कह्युं के मने अजाण्याने तमो कन्या केम आपो ठे ? त्थारें तेणें कह्युं के, तमारा गुणोथी तमे कुलीन देखाउं ठे. पढी तेना घणा आग्रहथी श्रेणिक ते कन्यासाथे परण्यो. पढी त्यां विविध प्रकारना जोगो जोगवतो थको श्रेणिक रह्यो. ते बातनी अनुक्रमें प्रसेनजितने खबर पडी. हवे प्रसेनजितने एक दिवसें बहु रोग थइ आववाथी तेणें श्रेणिकने तुरत बोलाववामाटे उंटवाखाउंने मोकळ्या. तेउं पासेथी श्रेणिक, पितानी मांदगी सांजखीने, नंदाने समजावी तुरत राजपट्टप्रत्ये रवाना

कथो. ते त्यां पद्मोच्याबाद राजाए आनंदपूर्वक तेनो राज्याजिषेक कर्यो. सजा पण पार्श्वप्रभुना ध्यानमांज, पंचपरमेष्ठिनमस्कारपूर्वक अनशन करी, मृत्यु पामी देवलोके गयो. अहीं श्रेणिक राजा राज्य पाखवा लाग्या; हवे त्यां रहेली गर्जवंती नंदाने डोहलो उपज्यो के, हुं हाथीपर चढीने प्राणींने अजयदान आपुं. पठी तेना बापें पण त्यांना राजानी आहाथी तेणीनो ते डोहलो संपूर्ण कर्यो; अने तेथी संपूर्ण समये ते-णीए सूर्यसमान पुत्रने जन्म आप्यो. दोहलाने अनुसारें तेनुं अजय-कुमार नाम पाज्युं. ते अनुक्रमें आठ वर्षमा तो बहोतेर कलामां कु-शळ थयो. एक दहाडो सरखी उमरना ठोकराउं साथे कजीउं थतां कोइए तेने कहुं के, तुं शुं बोल्या करे ठे ? तारो बाप तो कोइ दे-खातो नथी. त्यारे अजयकुमारें कहुं के मारो पिता तो जड ठे, त्यारें ते ठोकरे कहुं के, ते तो तारी मातानो पिता ठे. पठी अजयकुमारें नं-दाने जइ पुब्बुं के, हे माता, मारो पिता कोण ठे ? त्यारें नंदाए कहुं के, तारो पिता जड ठे; त्यारें अजये फरीथी पुब्बुं के, ते जड तो त-मारो पिता ठे, माटे मारो पिता कोण ठे ? ते खरेखरुं कहो ? त्यारे नं-दाए पण खेदसहित कहुं के, कोइ परदेशी माणस मने आवी परण्यो हतो, अने तुं ज्यारें गर्जमां हतो, त्यारें अहीं केटलाक उंटवालाउं आ-व्या, तेउनी साथे गुप्त वात करी, ते कंइक चाट्यो गयो ठे, माटे ते को-ण अने क्यांनो रहिश ठे ? तेनी मने खबर नथी. पण आटला अहारो एक पत्रमां लखी आपी गएल ठे, एम कही, तेणीए ते पत्र तेने आ-प्यो. ते वांचीने अजयकुमारें खुशी थइने कहुं के, खरेखर मारो पिता राजगृही नगरीनो राजा ठे, माटे हुं हमणांज त्यां जइश. पठी जड शेठनी रजा खेइने अजयकुमार सामग्री सहित नंदानी साथे राजगृही नगरीए गयो. त्यां माताने बहार उद्यानमां मुकीने, थोडा परिवार स-हित ते शेहरमां दाखल थयो.

हवे श्रेणिक राजाए त्यां चारसो नवाणु मंत्रिंने एकठा कर्या हता. अने पांचसोनी संख्या पूरी करवामाटे ते नगरमां कोइ एक पुरुषने शोधतो हतो. तेनी परीकामाटे तेणें पोतानी एक बीटी खाखी कुवामां नाखीने लोकोने कहुं के, आ बीटीं कांठापर बेसी जे कोइ हाथथी

खेड़ शकशे, तेने हुं मारो अयेसर मंत्री करीश. त्थारें लोकोए कहुं के, ते कार्य अमारानी तो थइ शके तेम नथी. एटलामां त्यां अजयकुमारें आवी कहुं के, अरे ! आ कार्य कंइ कठिन नथी. ते सांजली लोकोए विचार्युं के, आ कोइ महाबुद्धिमान् माणस लागे ठे. पढी लोकोए तेने कहुं के, हे महाजाग, आ बीटी तुं ग्रहण कर ? अवे राजानो अयेसर मंत्री था ? पढी अजयकुमारें ते बीटीपर लीलुं ठाण नाख्युं. तथा तेनापर घांसना पुलाने सखगावीने तेणें नाख्यो, अने तेथी ते ठाण सुकाइ गयुं. पढी तेणें तुरत एक नेहेर बंधावीने ते मारफतें ते कुवामां पाणी लीधुं. तेथी ते ठाण बीटी सहित उपर उपर तरी आव्युं अने तेथी अजयकुमारें हाथवती ते बीटी उपाडी लीधी. आरक्षकोयें ते वात राजाने जणाववाथी, राजायें पण आश्चर्य पामीने अजयकुमारने तेडाव्यो. तथा तेने आलिंगन दइने तेणें पुब्बुं के, तुं क्यांथी आव्यो ठे ? त्थारें अजयें कहुं के, हुं वेणातट नगरथी आव्यो हुं. त्थारे राजायें कहुं के, त्यां जइ नामना शेठने अने तेनी पुत्री नंदाने तुं जाणें ठे ? अजयकुमारें कहुं के, हा. त्थारे वली राजायें पुब्बुं के, ते गर्जबंती इती, तेथी तेणीने शुं ठोकरुं थयुं ठे ? त्थारे कुमारें कहुं के, तेणीने अजयकुमार नामें पुत्र थयो ठे. त्थारे राजायें पुब्बुं के, ते केवा रूपवालो, तथा केवा गुणोवालो, ठे ? त्थारे अजयें कहुं के, हे स्वामि, तेज आ हुं, त्थारे राजायें तुरत तेने खोलामां बेसाडी हर्षाश्रुथी नवराव्यो. पढी राजायें पुब्बुं के, तारी माता तो कुशल ठे ने ? त्थारे अजयें कहुं के, हे स्वामि, आपनां चरण कमलप्रत्ये जमरीनी पेठे स्मरण करती थकी, ते बहारनां उद्यानमां रहेली ठे. पढी राजा अजयकुमारने तेडीने नंदाने बोलाववामाटे सामो गयो. ते वखते तेणें, शिथिल थयां ठे, वल्लयो जेनां, कपोलपर लटकता ठे, वालो जेना, अंजन रहित ठे, आंखो जेणीनी, बगर गुंथेस्रो ठे चोटलो जेणीनो, मेलं ठे कपडां जेणीनां बीजना चंद्रनी पेठे डुबलां शरीरवाली, एवी नंदाने तेणें उद्यानमां रहेली जोइ. पढी राजाए तेणीने तेडी जइने पोतानी पटराणी करी. अजयकुमार पण जक्तिपूर्वक पितानां कार्यों साधवा लाग्यो. एक बहाडो उज्जयनीनो चंडप्रद्योत राजा, राजयहीने घेरो घालवा लाख्यो. अने तेनी साथे बीजा चौद राजाड

पक्ष चाह्या. ते वातनी श्रेणिक राजाने खबर पढी त्यारे श्रेणिक विचार-
मां पडवार्थी अजयकुमारें कष्टुं के, हुं तेने बुद्धिबलथी जीती शकीश.
पढी तेणें तेनी साथे आवेला राजाऊना तंबुनी नीचे जमीनमां लोखंडना
डाबलाऊमां केटलीक सोनामोहोरो मुकी; अने चंडप्रद्योतने एक गुप्त का-
गल सखीने कहेवराव्युं के, शिवादेवी अने चिह्णाने कंइ अंतर नथी.
माटे शिवादेवीना संबंधथी तमो माननीय ठो, माटे तमारा हितनी वात
हुं कहुं हुं के, तमारा सघला राजाऊने श्रेणिकें फोडेला ठे, अने तेउने
खांच दाखल सोना मोहोरो आपेली ठे, तेथी तेउ तने बांधीने श्रेणिकने
सोंपी देशे. तेनी तारे खातरी करवी होय, तो तेउना तंबुमां खोदीश,
तो सोनामोहोरो निकलशे. पढी राजायें तेम करवार्थी ते वातनी खातरी
थवार्थी, त्यांथी एकदम पोताना शेहेर तरफ ते चाह्यो. त्यारें श्रेणिकें
तेनी पाठल हुमलो करीने, तेना हाथी, घोडा, जंडार विगेरे लुंटी लीधा;
अने त्यांथी घोडापर बेसीने केटलीक मुद्रकेलीथी चंडप्रद्योत उज्जयनी
पहोंच्यो. एक दहाडो अवंतीना राजाए सज्जामां कष्टुं के, जे कोइ अ-
जयकुमारने बांधीने मारी पासे लावे तेने हुं घणुं धन आपुं. त्यारें एक
गणिकाए ते वात कबुल करी. पढी तेणीए विचार्युं के अजयकुमार धर्म-
ने जाने ठगाशे; एम विचारि तेणें राजापासे बीजी उमरनी वे स्त्रीउं त-
था थोडुं धन मागवार्थी राजाए ते आप्युं. पढी तेणीए ते बन्ने स्त्रीउने
बहुश्रुत अने हुशियार करी. पढी ते त्रणे एकठीयो थइने राजगृह नगरे
गइयो. त्यां बहारना उद्यानमां रहीने ते गणिका शेहेरमां जिनमंदिरो-
नां दर्शन करवाने चाह्यी. त्यां तेउ राजाए करावेला मंदिरमां निसह्यी
करीने दाखल थइयो. त्यां तेउ उत्तम रागरागिणीयोथी चैत्यवंदन करवा
लागीयो. ते वखते अजयकुमार पण त्यां दर्शन करवा आव्यो, तथा तेउ-
ने रंगमंडपमां जोइ, ते द्वारपासे उजो रह्यो. पढी तेउनी जावना जोइ
तेमनी पासे जइ अजयकुमारें कष्टुं के, तमो कोण ठो? तथा क्यांथी
आवो ठो? त्यारे गणिका बोली के, अमो अवंतीमां रहीं ठीयें, हुं वि-
धवा हुं, अने आ बन्ने मारा ठोकरानी बहुउं ठे, अने जाग्ययोगें तेउ प-
ण विधवा थयलीयो ठे. पढी आ बहुउंयें दीक्षा लेवानुं मने कहेवार्थी,
मैं तेउने कष्टुं के, प्रथम तीर्थयात्रा करीने पढी दीक्षा लेजो? अने तेथी

अव्ययपूजामाटे तेउने तीर्थयात्रा कराववा लावी तुं. त्वारे अजयें कहुं के, आजे तो तमो अमारा अतिथि थजो, कारण के, अतिथिनी बरदास्त करवी, ते तीर्थथी पण अधिक ठे. त्वारे तेणीयें कहुं के, आजे तो अमारे उपवास ठे, माटे ते केम बनशे? त्वारे अजयकुमारें तेउनी निष्ठाथी खुशी थइ कहुं के, तमारे आवती काळे सवारमां मारे घेर जरूर बधार-तुं. त्वारे तेणीयें कहुं के, आ जीवनो एक दण पण जरूसो ज्यारे नथी, त्वारे आवती काळे आपने त्यां आववाने हुं शी रीतें बंधांड? त्वारे अजयकुमारें विचार्युं के, कंइ नहीं, आपणे आवती काळेज तेउने निमंत्रण करशुं, एम विचारि तेउने विसर्जन करी, तथा पोते पण चैत्यबंदन करी घेर गयो. पढी बीजे दहाडे सवारमां तेउने बोलावी, घरदेरासरमां वंदन करावी, सारी रीतें जमाडी, तेणें वस्त्र आदिक पण आप्यां. पढी बीजे दहाडे तेणीयें पण अजयकुमारने निमंत्रण कर्याथी, ते पण तेउने स्थानकें गयो. तेउये तेने विविध प्रकारनां जोजनो जमाड्यां, तथा मदि-रामिश्रित पिवाना पदार्थो पण पाया. जम्याबाद तुरतज अजयकुमार त्यां निद्रावश थयो, कारण के निद्रा मद्यपाननी पेहेली सहचरी ठे. पढी तेउये जगोजगोये राखेला रथमां टपानी पेठे नाखीने तेने अवंती पहाँचाडी दीधो.

हवे अहीं श्रेणिकें अजयकुमारने शोधवामाटे मोकळेलां माणस शोधतां थकां ते वेश्यानां स्थानकें आव्यां, अने पुढ्युं के अहीं. अजयकुमार आवेल ठे? तो तेणीयें कहुं के, आव्या हता, पण पाठा चाड्या गया ठे. तेणीनां वचनपर जरूसो राखी, तेउ त्यांथी निकली बीजी जगोपर शोधवा गया; अने गणिका पण तुरत अवंतीये आवी पहाँची. तथा अजयकुमारने राजाने सोंप्यो; अने सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. त्वारें राजायें कहुं के, तें आने धर्मना बहानाथी ठग्यो, ते काम सारुं कर्तुं नहि. पढी अजयें राजाने कहुं के, तुं महामहाबुद्धिमान् ठे के, जेनी आवी रीतनी बुद्धिथी राजधर्म वृद्धि पामे ठे !! ते सांजली चंडप्रद्योतें लज्जित तथा क्रोधित थइने, तेने काष्टना पांजरामां पुर्यो. हवे तेनां अभिजिह नामें रथ, शिवा नामे देवी, नलगिरि नामे हाथी तथा लोहजंघ नामें खेपीड, एटलां रत्नो हतां. हवे तेउमांथी लोहजंघने राजा बारंवार जृगु-कड नगरे मोकळतो हतो, तेना आववा जवांथी खेद पामीने त्यानां

લોકોએ વિચાર્યું કે, આ એક દહાડામાં પચીસ જોડન જાય છે, અને આપણા વ્યાપાર આદિકની સ્થિતિ અંતર લઈ જાય છે, માટે તેને મારી નાખવો. એમ વિચારી તેણે તેને જાતાંદાસલ જેરના લાડુ આપ્યા. પછી જ્યારે તે થોડે દૂર જઈ જાવા માટે તૈયારી કરવા લાગ્યો, ત્યારે માઠાં શુકન થયાં. તેથી નહીં જાતાં, તે થોડુક અગાડી ચાલ્યો, અને જાવા લાગ્યો, તો પણ ત્યાં તેને માઠાં શુકન થયાં, એમ બે ચારવાર જાવા બેસતાં પણ માઠાં શુકન થવાથી, તેણે નહીં જાતાં તે લાડુ અવંતી જઈ રાજાને દેખાડી સર્વ હકીકત કહી, તેથી રાજાએ અજયકુમારને તે લાડુની કોથલી દેખાડીને કહ્યું કે, આ સુંધીને કહો કે, આમાં શું છે ? ત્યારે અજયકુમારે કહ્યું કે, તેમાં દ્રવ્યના સંયોગથી દૃષ્ટિવિષસર્પ થયેલો છે; માટે તેને પીઠ દેને વનમાં ઢોડી મેલવો, તેથી રાજાએ તેમ કર્યાથી પાસે રહેલું વૃક્ષ વલી ગયું, તથા તે સર્પ પણ મૃત્યુ પામ્યો; ત્યારે રાજાએ ખુશી થઈ, અજયકુમારને કહ્યું કે, તું આ વંધનમોહ શિવાય મારી પાસેથી વરદાન માગી છે ત્યારે અજયે કહ્યું કે, હાલ તો તે વરદાન હું આપની પાસે આપણ તરિકે રાખું. એક દહાડો રાજાનો નલગિરિ હાથી આલાન સ્તંભને ડાલેડી નાખીને, તથા માવતને પણ પેંકી દેને, લોકોને દોષ પમાડવા લાગ્યો. ત્યારે રાજાએ અજયકુમારને તેને વશ કરવાનો ઉપાય પૂછતાં તેણે કહ્યું કે, જો ઉદયન રાજા વાસવદત્તા પુત્રીની સાથે ગાયન કરે, તો તે વશ થાય. ત્યારે રાજાએ તેમ કરી તેને વશ કર્યો. અને અજયકુમારને વરદાન લેવાનું કહેતાં, તેણે તે વર પણ આપણ તરિકે રાખ્યો. પછી એક દહાડો ત્યાં જબરી આગ લાગવાથી રાજાએ તેનો ઉપાય પૂછતાં અજયકુમારે કહ્યું કે, તેની સામે અગ્નિ સલગાવો. રાજાએ તેમ કર્યાથી અગ્નિ ઠરી જવાથી ત્રીજો વર આપવાને કહેતાં તે પણ તેણે આપણ રાખ્યો. પછી રાજાએ તેને ખુશી થઈ ઢોડી દીધો. પછી અજયકુમારે તેને કહ્યું કે, તું મને કપટથી લાવ્યો હું, પણ હું સ્વરો તો તને તારા નગરમાંથી ધોલે દિવસે પોકાર કરતો પાડી જઈશ. પછી અજયકુમાર રાજગૃહ નગરે ગયો, અને ત્યાં કેટલોક કાલ રહ્યો, પછી કેટલેક દિવસે ગણિકાની બે પુત્રીઝ લઈ તે, ગણિકાનો વેષ લઈ અવંતી આવીને રાજમાર્ગ પર ઘર લેઈ રહ્યો. એક દહાડો તે રસ્તેથી જતા ચંડપ્રયોતે તે ઢોકરીઝને જો-

इ, तथा तेज्ज पण तेने जोयो. पढी चंडप्रद्योतें तेनापर अनुरागी थइने तेने बोलाववामाटे दूती मोकली, पण तेणीज्ज तो गुस्से थई ते दूतीने कहाडी मेली. बीजे दिवसे पण राजाए दासीने मोकलवाथी तेज्ज थोडो गुस्सो कर्यो. पढी त्रीजे दहाडे पण ज्यारे दासी आवी, त्यारे तेज्ज कछुं के, अमारो जाइ आजथी सातमे दिवसे बहार जवानो ठे, तेथी ते दिव सें राजाए अत्रे गुप्त रीतें आववुं. हवे अहीं अजयकुमारें राजाना सर-खा आकारवाला एक उन्मत्त पुरुषने पोताना वशमां लइ तेनुं नाम प्रद्योत राख्युं. पढी तेने रस्तामां लइ जइ, लोकोने कहेवा लाग्यो के, आ मारो प्रद्योत जाइ, गांडो बनी गयो ठे, अने आम तेम रखड्या करे ठे, हवे मारे तो तेनुं शी रीतें रक्षण करवुं ? वली तेने ते हमेशां वैद्यने घेर मांचीमां बेसाडी खेइ जतो, अने शिखवी मुकवाथी ते माणस पण हमेशां रस्तामां पोकार करतो. अने बोलतो के, मने प्रद्योतने आ लइ जाय ठे. हवे सा-तमे दहाडे राजा पण एकाकी (एकलो) त्यां आव्यो, अने अजयकुमार-नां माणसोए तेने बांध्यो. पढी ते खाटला साथे उपाड्यो, अने रस्ते पोकार करवाथी, अजयकुमारें लोकोने कछुं के, आ मारा जाइने वैद्यने त्यां खेइ जवो ठे. पढी तेने जगो जगोए राखेला रथपर चडावीने अज-यकुमार राजगृही नगरीप्रत्ये खेइ गयो. अने श्रेणिकने जइ सोंप्यो, त्यारे श्रेणिक राजा तलवार खेइ तेने मारवा दोड्यो. पण अजयकुमारें समजा-व्याथी, तेने श्रेणिकें सन्मानपूर्वक वस्त्राजरण दइ, जवानी रजा आपी.

हवे एक दहाडो कोइ कठीआरे वैराग्यथी सुधर्मा स्वामि पासे दी-हा लीधी. पण लोको तेनी आगलना धंधाने अनुसारें हांसी करवा लाग्या, तेथी तेणे सुधर्मास्वामिने विनति करी के, हुं अत्रेथी बीजी जगोए विहार करीश. ते वात सुधर्मा स्वामिए अजयकुमारने जणाववा-थी, तेणे लोकोमां ठंडेरो पिटाव्यो के, मारे त्रण क्रोड सोनामोहोरो दे-वि ठे, माटे तमो सघला आवजो ? पढी ज्यारे लोको एकठा थया, त्या-रे तेणें कछुं के, जे माणस, पाणी, अग्नि अने स्त्रीने तजे, तेने मारे आ सोना मोहोरो आपवी ठे; त्यारे लोकोए कछुं के, हे स्वामि ! आवुं लो-कोत्तर कार्य कोण करी शके ? त्यारे अजयकुमारें कछुं के, ज्यारे तमो कोइ खेइ शको तेम नथी, त्यारें ते कठीयारा मुनिने आपवी लायक ठे,

કારણ કે, તેણે તે ત્રણે વસ્તુ ઠે તજી છે. ત્યારે લોકોએ પણ વાત કબુલ સસ્તી; અને કહ્યું કે, તે દાનને તેજ લાયક છે, આટલા દહાડા અમોએ તેની ફોકટ હાંસી કરી. ત્યારે અજયે કહ્યું કે, હવે તમારે તેની કોઈ હાંસી કરવી નહિ, ત્યારે લોકો પણ તે વાત અંગીકાર કરીને ચાલ્યા ગયા. એવી રીતે તે મહાબુદ્ધિમાન અજયકુમાર રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યો. વહી તે બાર વ્રતધારી થઈને બહારના વેરીની પેઠે અંતરંગ વેરીઠેને પણ જીતવા લાગ્યો; અને એવી રીતે બધે લોકનું કાર્ય તે સાધવા લાગ્યો. એક દહાડો શ્રેણિકે અજયને કહ્યું કે, હવે તું રાજ્ય ચલાવ્ય અને હું શ્રી વીરપ્રજુપાસે જઈ તેમની સેવા કરીશ. ત્યારે અજયકુમારે કહ્યું કે, આપનું કહેવું વાજબી છે, પણ તમો થોડા દિવસ રાહ જુઠ. ઇટલામાં વીર પ્રજુ પણ ઉદાયિન રાજાને દીક્ષા આપી મારવાડથી ત્યાં આવી સમોસર્યા. ત્યારે અજય કુમારે પ્રજુને આવી પૂછ્યું કે, ઠેલ્લા રાજર્ષિ કોણ થયા છે ? ત્યારે પ્રજુએ પણ ઉદાયિનનું નામ આપ્યું. ત્યારે અજયે શ્રેણિક રાજાને જઈ કહ્યું કે, જો રાજા ઋષિ ન થતા હોત તો, હું પણ રાજ્ય ગ્રહણ કરત, પણ ઉદાયિન રાજાએ હમણાંજ દીક્ષા લીધી છે, માટે હું પણ વીરપ્રજુ જેવા સ્વામિ, અને આપના જેવા પિતાને પામીને દીક્ષાજ લેશ, માટે મારે રાજ્યની જરૂર નથી. પઠી ઘણી સ્વેચ કરતાં પણ જ્યારે અજય કુમારે માન્યું નહિ, ત્યારે રાજાએ તેમને દીક્ષામાટે અનુદા આપી. પઠી તેમણે પણ વીરપ્રજુપાસે જઈ દીક્ષા લીધી. એવી રીતે સંતોષ રાખીને અજયકુમાર દીક્ષા લઈ, કાલ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધિ પ્રત્યે પહોંચ્યા. માટે સંતોષને ધારણ કરતા માણસને ઉત્તરોત્તર સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. એવી રીતે અજયકુમારની કથા કહી.

વહી પણ સંતોષનીજ સ્તુતિ કરે છે.

સંનિધૌ નિધયસ્તસ્ય, કામગવ્યનુગામિની ॥

અમરાઃ કિંકરાયંતે, સંતોષોયસ્ય નૂષણં ॥ ૨૨૭ ॥

અર્થ:— જેને સંતોષરૂપી નૂષણ છે, તે માણસને મહાપદ્મ આદિક નિધાનો નજદિક આવે છે. કામધેનુ તો તેની અનુચરી થાય છે, તથા દેવો તો ચાકર રૂપ થાય છે.

ધન, ધાન્ય, સોનું, રૂપું, કુવા, દેવ, શ્વર, બે પગવાલાં ગ્રાણી, અને

બોપમાં પશુ આદિક, એ નવ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ છે. રાગ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, શોક, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય, હુણ્ણતા, વેદ, (સ્ત્રી, પુરુષ, નપુંસક,) તથા મિથ્યાત્વ, એ ચૌદ અંતર પરિગ્રહ છે. બાહ્ય પરિગ્રહોથી અંતરપરિગ્રહો વૃદ્ધિ પામે છે. વૃદ્ધિ પામેલા વૈરાગ્યરૂપી મહાવૃદ્ધોને પણ પરિગ્રહરૂપી પવન ઊઘેડી નાખે. વહ્લી જે માણસ પરિગ્રહસહિત મોક્ષને ઇચ્છે છે, તે માણસ લોચંડની નાવમાં બેસી સમુદ્ર તરવાની ઇચ્છા રાખવા જેવું કરે છે. વહ્લી તે બાહ્ય પરિગ્રહો ધર્મનો નાશ કરનારા છે. વહ્લી જે બાહ્ય પરિગ્રહોને જીતવાને સમર્થ નથી, તે અંતરપરિગ્રહને શી રીતે જીતી શકશે? વહ્લી તે પરિગ્રહ અજ્ઞાનને તો ક્રીડા કરવાનું વન છે, દુઃખરૂપી પાણીનો મહાસાગર છે, તથા તૃષ્ણા રૂપી વેલ્લડીનો કંદ છે; વહ્લી ધનની રક્ષામાં તત્પર એવા લોભી માણસો, પરિગ્રહ રહિત મુનિને પણ ધનના અર્થે જાણી તેડેથી દૂર જાગતા ફરે છે. વહ્લી ધનવાન લોકો, રાજા, ચોર, કુટુંબી, અગ્નિ, પાણી આદિકના જયથી રાત્રિએ ઊંઘતા પણ નથી. તેડના કરતા નિર્ધન લોકો ઊલટા સુખે જીવી શકે છે. વહ્લી ધનવાન મૃત્યુ પર્યંત પણ ધનની આશા તજતો નથી. માટે જો મોક્ષની ઇચ્છા હોય, તો આશાનો ત્યાગ કરવો; કારણ કે તે આશા મોક્ષ અને સ્વર્ગનાં દ્વારપ્રત્યે જોગલ્લ સમાન છે. તે આશા રાક્ષસી સરસ્ત્રી, વિષમંજરી સરસ્ત્રી, તથા જીર્ણમદિરા સરસ્ત્રી છે- માટે એવી રીતની આશાને જે દૂર કરશે, તે માણસ સુખે જીવી શકશે. આશારૂપી અગ્નિ એવો તો આશ્ચર્યજનક છે કે, તે સમતારૂપી મેઘનો પણ નાશ કરે છે, આશારૂપી પિશાચણીને વશ થઈલા માણસો ધનવાનની પાસે દીનતાથી લાચારી કરે છે, ગાય છે, નાચે છે, અને નમે છે. જ્યાં પવન કે સૂર્યના કિરણો પણ પહોંચી શકતા નથી, ત્યાં પણ માણસોના આશારૂપી મોજાઉં પહોંચી વળે છે. વહ્લી જો માણસને પુણ્યનો ઉદય હોશે, તો આશારૂપી પિશાચણી વૃથા છે; અને પુણ્યનો ઉદય નહીં હોય, તો પણ તે વૃથા છે. વહ્લી જેણે આશા તજી છે, તેજ પંડિત અને મુનિ કહેવાય છે. માટે ટુંકામાં મતલબ એજ કે, જેની આશા શાંત થઈ છે, તેણે મોક્ષજ મેલવ્યો છે, માટે આશાને તજીને, પરિગ્રહનું પ્રમાણ કરીને, યતિધર્મમાં અતુર રહી, જાવસાધુપણું અંગીકાર કરવું. મિથ્યાત્વિત્તેથી સમ્ય-

સ્થિતિ ઉત્તમ છે, અને તેની પળ, પરિગ્રહના પ્રમાણવાલા દેશવિરતિનું શ્રેષ્ઠ છે. અતિ અદ્ભુત તપવાલો તામલી તાપસ પળ શ્રાવકોચિત ગતિની પણ હલકી ગતિ પળેલો છે. માટે આશાને તજીને યતિધર્મમાં અનુરક્ત થવાની આઠ જવમાં મોઢા મલે છે.

ઘડી રીતે પરમ જૈની ઘડા શ્રીકુમારપાલ રાજાયે સેવાણા આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રજીએ બનાવેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના સંજાતપદ્ધતિમાં શ્રીયોગશાસ્ત્રના બાર પ્રકાશમાંના બીજા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું.

શ્રી જિનાય નમઃ

તૃતીયઃ પ્રકાશઃ પ્રારબ્ધતે.

હવે અણુવ્રતના વર્ણન પઠી ગુણવ્રતોનો અવસર છે. તેની પેહેલાં હવે ગુણવ્રતોનું વર્ણન કરે છે.

દશસ્વપિ કૃતા દિક્ષુ, યત્ર સીમા ન લંઘ્યતે ॥

સ્થિતં દિગ્વિરતિરિતિ, પ્રથમં તજુણવ્રતં ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— જેમાં દશે દિશાનું કરેલી સીમા ઉલ્લંઘન ન થઈ શકે, તેને પેહેલું દિગ્વિરતિ નામનું ગુણવ્રત કહેલું છે.

ટીકાઃ— દશ દિશાનું એટલે, ઈંડ્રી (પૂર્વ) આગ્નેયી. (અગ્નિકોણ) ચામ્યા, (દક્ષિણ) નૈઋતી, વારૂણી, પશ્ચિમ, વાયવ્યા, કૌબેરી (ઉત્તર) એશાની, નાગી, તથા બ્રાહ્મી. તેને વિષે, અથવા તેનું માંથી એક દિશાને વિષે પળ કરેલી સીમા, જે વ્રત હોતે ઠતે ઉલ્લંઘાતી નથી, તેને પેહેલું ગુણવ્રત કહે છે. અને તે વ્રત અણુવ્રતના ઉપકારમાટે છે. વલી તેને દિગ્વિરતિવ્રત પળ કહે છે. હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અણુવ્રત તો પાપસ્થાનોની વિરતિરૂપ છે, પળ આ દિગ્વ્રતમાં કયા પાપસ્થાનકની નિવૃત્તિ થાય છે? તેને માટે કહે છે, આ વ્રતમાં પળ પાપસ્થાનકોની નિવૃત્તિ છે. અને તેજ હવે કહે છે

ચરાચરાણાં જીવાનાં, વિમર્દનનિવર્તનાત્ ॥

તત્સાયોગોલકલપસ્ય, સદૃત્તં ગૃહિણોઽપ્યદઃ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— તપેલા લોલકના ગોલા સરસા (કારણ કે,) ઘડસ્થ સ્વાવા-

બીજામાં સુવામાં, તથા વ્યાપાર આદિકમાં જીવોનું ઉપમર્દન અત્યંત કર્યા કરે છે, એવા પણ ગૃહસ્થને આ દિગ્વ્રત કરવું કહ્યું છે; કેમકે તે નિયમથી, નિયમ બહાર રહેલી જગોપરના ત્રસ, થાવર જીવોની હિંસાની નિવૃત્તિ થાય છે; એવી રીતે આ વ્રતમાં પણ હિંસાદિક પાપસ્થાનોની નિવૃત્તિ થાય છે.

હવે આ વ્રતમાં લોચની પણ વિરતિ આવી જાય છે, તે દેખાડે છે.

જગદાક્રમમાણસ્ય, પ્રસરદ્વોજવારિધેઃ ॥

સ્વલનં વિદધે તેન, યેન દિગ્વિરતિઃ કૃતા ॥ ૩ ॥

અર્થ:— જે માણસે દિગ્વિરતિ વ્રત અંગીકાર કર્યું છે, તેણે અનેક વિકલ્પો રૂપી કલ્પોલોચે (મોજાઉચે) કરીને ફેલાવો પામતા, તથા સમસ્ત જગતને આક્રમણ કરતા, એવા લોચરૂપી સમુદ્રને પણ અટકાવ્યો છે. કારણ કે તે વ્રતથી, પોતે લીધેલાં પચ્ચાણ ઉપરાંતની જૂમિમાં જઈ, ત્યાંના ધન ધાન્યાદિક લેવાનો તેને પ્રાયઃ કરીને લોચ નહીં થઈ શકે.

માટે ગૃહસ્થોચે તે વ્રત જાવજીવથી માંડીને ચતુર્માસ અથવા તેથી પણ સ્વલ્પ કાલસુધિ કરવું. વલી ચારણમુનિઝં કે, જેઝંને દિગ્વિરતિવ્રત નથી, તેથી તેઝં ઝંચે મેરુના મસ્તક સુધિ, તથા તિરઘા રુચક પર્વતસુધિ પણ જઈ શકે છે. માટે જેઝં સઘલી દિશાઝંમાં જવાનું અમુક હૃદસુધિનું નિયમ લે છે, તેઝંને સ્વર્ગ આદિકની સંપદાઝં મલ્લે છે.

હવે બીજા ગુણવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

જોગોપજોગયોઃ સંસ્થ્યા, શક્ત્યા યત્ર વિધીયતે ॥

જોગોપજોગમાનં ત, દ્વૈતીયીકં ગુણવ્રતં ॥ ૪ ॥

અર્થ:—શક્તિ કેહેતાં શરીર અને મનને જેથી બાધા ન ઉપજે, એવી રીતે જે જોગોપજોગનું પરિમાણ કરવું, તેને બીજું ગુણવ્રત કહેલું છે.

હવે જોગોપજોગનું લક્ષણ કહે છે.

સકૃદેવ યુજ્યતે યઃ, સ જોગોઽન્નસ્રગાદિકઃ ॥

પુનઃ પુનઃ પુનર્જોગ્ય, ઉપજોગોંગનાદિકઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—અન્ન તથા પુષ્પમાલા આદિક, જે ઇકજવાર જોગવાય છે, તે જોગ કહેવાય તથા સ્ત્રી આદિક જે બારંવાર જોગવાય છે, તે ઉપજોગ કહેવાય. ટીકા જોગમાં આદિ શબ્દથી તાંબૂલ, વિલેપન, ધૂપ વિગેરેનું ગ્રહણ ક-

જો શક્તા ક્રિયાતેજસ
જોગોપજોગયોઃ
જોગોપજોગ
સ્વંતરતી
(૩૫૫)

રહું, તથા ઉપજોગમાં આદિ શબ્દથી વસ્ત્ર, અલંકાર, ઘર, શય્યા, આસન, વાહન આદિકનું ગ્રહણ કરવું.

હવે કહ્યું કહ્યું વસ્તુ લાવાપીવામાં વર્જવી, તેનું સ્વરૂપ કહે છે.

મદ્યં માંસં નવનીતં, મધૂદુંબરપંચકં ॥

અનંતકાયમજ્ઞાત, ફલં રાત્રે ચ ઝોજનં ॥ ૬ ॥

આમગોરસસંપૃક્તં, દ્વિદલં પુષ્પિતોદનં ॥

દધ્યહૃદિત્રિયાતીતં, કુચિતાન્નં વિવર્જયેત્ ॥ ૭ ॥

હવે મદિરાથી થતા દોષોને દશ શ્લોકો વડે કરીને કહે છે.

મદિરાપાનમાત્રેણ, બુદ્ધિર્નશ્યતિ દૂરતઃ ॥

વૈદગ્ધિબંધુરસ્યાપિ, દૌર્જાગ્યેણેવા કામિની ॥ ૮ ॥

અર્થ:-મદિરાપાનથી બુદ્ધિ દૂર જાય છે, કોની પેઠે, તો કે, દુર્જાગ્યપાના દોષથી વિદ્વાનની પણ સ્ત્રી જેમ, તેમ.

પાપાઃ કાદંબરીપાન, વિવર્જીકૃતચેતસઃ ॥

જનનીં હા પ્રિયીયંતિ, જનનીયંતિ ચ પ્રિયાં ॥ ૯ ॥

અર્થ:- અરે! મદિરાપાનથી પરાધીન થઈ જાય છે (ચિત્ત જેમનાં, એવા હુદ માણસો, માતાને સ્ત્રી તરિકે ગણે છે, તથા સ્ત્રીને માતા તરિકે ગણે છે.

ન જાનાતિ પરં સ્વં વા, મદ્યાન્નલિતચેત્સનઃ ॥

સ્વામીયતિ વરાકઃ સ્વં, સ્વામિનં કિંકરીયતિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-મદ્યથી ચલાયમાન થઈ જાય છે, ચિત્ત જેનું એવો તે અનુકંપા કરવા-લાયક માણસ, પોતાને શેઠ તરીકે લેખે છે, તથા શેઠને ચાકર તરિકે લેખે છે.

મદ્યપસ્ય શબસ્યેવ, સ્તુતિતસ્ય ચતુષ્પથે ॥

મૂત્રયંતિ મુખે શ્વાનો, વ્યાત્તે વિવરશંકયા ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- મુઢાંડાની પેઠે ચોવટામાં લોટતા, એવા મદિરાપાન કરનારના મુખમાં રહેલા મૂત્રમાં વિવરની બુદ્ધિથી કુતરાઈ પણ મુત્ર પડે છે.

મદ્યપાનરસે મગ્નો નમ્નઃ સ્વપિતિ ચત્વરે ॥

ગૂઢં ચ સ્વમગ્નિપ્રાયં, પ્રકાશયતિ લીલયા ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:— મધપાનમાં આસક્ત થયેલો માણસ, ચોવટામાં પણ નમ્મ થ-
ઈને પહે છે, તથા પોતાના રાજ્યડોહાદિક ગૂઢ અગ્નિપ્રાયોને પણ લીલા-
માત્રમાં પ્રગટ કરી દે છે.

વારુણીપાનતો યાંતિ, કાંતિકીર્તિમતિશ્રિયઃ ॥

વિચિત્રાશ્ચિત્રરચના, વિલુત્કઙ્કલાદિવ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— મદિરાપાનથી કાંતિ, કીર્તિ, મતિ (બુદ્ધિ) તથા લક્ષ્મી પણ
ચાલી જાય છે, કોની પેઠે, તો કે, કાજલ ચોપડ્યાથી જેમ વિચિત્ર પ્ર-
કારની ચિત્રરચના તેમ.

નૂતાર્તવન્નરીનર્તિ, રારટીતિ સશોકવત્ ॥

દાહજ્વરાર્તવદ્ નૂમૌ, સુરાપો લોલુઘીતિ ચ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— મદિરાપાન કરનારો માણસ, નૂત વલગેલાની પેઠે નાચે છે,
શોકવાલાની પેઠે અત્યંત રહે છે, તથા દાહજ્વરથી પીડિત થયેલાની પેઠે
પૃથ્વીપર લોઢ્યા કરે છે.

વિદધત્યંગશૈથિલ્યં, ગ્લાપયંતીંદ્રિયાણિ ચ ॥

મૂર્ઘમતુઙ્ગાં યઙંતી, હાલા હાલાહલોપમા ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— જેરતુલ્ય એવી મદિરા, અંગને શિથિલ કરે છે, ઇંદ્રિયોને નિ-
ર્બલ કરે છે, તથા અત્યંત મૂર્ઘ આપે છે.

વિવેકઃ સંયમો જ્ઞાનં, સત્યં શૌચં દયા ક્ષમા ॥

મદ્યાત્પ્રલીયતે સર્વે, તૃણ્યા વહ્નિકણાદિવ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— મધપાનથી વિવેક, સંયમ, જ્ઞાન, સત્ય, પવિત્રતા, દયા તથા
ક્ષમા પણ, અગ્નિના કણીઆથી જેમ ઘાંસનો સમૂહ તેમ નાશ પામે છે.

દોષાણાં કારણં મદ્યં, મદ્યં કારણમાપદાં ॥

રોગાતુર ઇવાપથ્યં, તસ્માન્મદ્યં વિવર્જયેત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:— મધ છે તે ચોરી, પારદારિક આદિક દોષોના કારણરૂપ છે;
તેમ વધવંધનાદિક આપદાહનું પણ કારણ છે; માટે રોગી જેમ કુપથ્યને
તેમ, મધનો ત્યાગ કરવો.

વહ્ની તે મધમાં કેટલાક જંતુજ પણ પેદા થાય છે, માટે જીવહિંસા થકી બીતા પ્રણીયેં કદી પણ તે પીવું નહીં. વહ્ની મધપાન કરનારો માણસ દીધેલાને નહીં દીધેલું ઇત્યાદિ હમેશાં વિપરીતજ જાણણ કહ્યા કરે છે; વહ્ની તે વધબંધન આદિકનો જય નહીં રાખતાં ઘરમાંથી, બહારથી, અથવા માર્ગમાં પણ શંકારહિત ચોરી કરે છે, વહ્ની તેવો માણસ બાલ્હિકા, યુવાન, વૃદ્ધ, ચંડાલણી વિગેરે પરસ્ત્રીને પણ જોગવે છે. વહ્ની શાસ્ત્રોમાં પણ સંજ્ઞાય છે કે મધ્યાંધ થયેલા સાંબકુમારેં કુલનો નાશ કરાવી પિતાની નગરીને પણ બાલ્હી નચાવી. વહ્ની તેવા માણસને મદિરાથી પણ કદી સંતોષ વલતોજ નથી. વહ્ની અન્ય દર્શનીએ પણ પુરાણ આદિકમાં મધનો નિષેધ કર્યો છે.

હવે માંસના દોષો દેખાડે છે.

ચિરવાદિષતિ યો માંસં, પ્રાણિપ્રાણાપહારતઃ ॥

ઉન્મૂલયત્યસૌ મૂલં, દયાર્થ્યં ધર્મશાસ્ત્રિનઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— પ્રાણીજના પ્રાણોનો નાશ કરીને જે માણસ માંસનું જઘ્ણ કરવાને ઇચ્છે છે, તે માણસ, ધર્મરૂપી વૃદ્ધના દયા નામનાં મૂલને, મૂલમાંથી ઉચેડી નાચે છે.

અશનીયન્ સદા માંસં, દયાં યો હિ ચિકીર્ષતિ ॥

જ્વલતિ જ્વલને વહ્નીં, સરોપયિતુમિચ્છતિ ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ— જે માણસ હમેશાં માંસ ખાતો થકો, દયા કરવાને ઇચ્છે છે, તે માણસ બલતા અગ્નિમાં વેલડીને રોપવાને ઇચ્છે છે.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, પ્રાણીજનો ઘાત કરનાર કોઈ બીજા હોય, અને માંસ ખાનાર કોઈ બીજો હોય, માટે તેમાં હિંસા કોને લાગે ? તેને માટે કહે છે.

✓ હંતા પલસ્ય વિક્રેતા, સંસ્કર્તા જઘ્ણકસ્તથા ॥

ક્રેતાઽનુમંતા દાતા ચ, ઘાતકા એવ યન્મનુઃ ॥ ૨૦ ॥

અર્થઃ— પ્રાણીજની હિંસા કરનાર, માંસનો વેચનાર, સંસ્કાર કરનાર, જઘ્ણ કરનાર, વેંચાતું લેનાર, અનુમોદના કરનાર, તથા માંસનું દાન

देवार ए सघळा हिंसको ठे, केम के मनु (मनुस्मृतिना करनार) प-
ण कहे ठे के.

अनुमंता विशसिता, निहंता क्रयविक्रयी ॥

संस्कर्ता चोपहर्ता च, खादकश्चेति घातकाः ॥ ११ ॥

अर्थः— हिंसानी अथवा मांसनी अनुमोदना करनार, हणेल्ला प्राणी-
ना अंगना जागो करनार, हणनार, मांसनो वेषार करनार, मांसने प-
कावनार, मांसने पीरसनार, तथा खानार ए सघळाउने हिंसक जाणवा.

वल्ली बीजो पण मुनुए कहेलो श्लोक कहे ठे.

नाकृत्वा प्राणिनां हिंसां, मांसमुत्पद्यते क्वचित् ॥

न च प्राणिवधः स्वर्ग्य, स्तस्मान्मांसं विवर्जयेत् ॥ १२ ॥

अर्थः— प्राणिउनी हिंसा कर्माविना मांस, कोइ पण रीतें मल्ली श-
कतुं नथी, अने प्राणिउनी जे हिंसा. ते स्वर्ग आपनारी नथी, माटे मांस-
नो त्याग करवो.

हवे अन्यना परिहारें करीने मांसजहकनेज हिंसक पणुं देखाडता
थका कहे ठे.

ये जह्यंत्यन्यपलं, स्वकीयपलपुष्टये ॥

त एव घातका यन्न, वधको जहकं विना ॥ १३ ॥

अर्थः— जे माणसो, पोतानां मांसनी पुष्टि माटे, परनां मांसनुं जह-
ण करे ठे, ते माणसोज खरेखरा तो हिंसको ठे, कारण के, मांस खा-
नारविना वध करनार तो होयज क्यांथी? वल्ली सिद्धांतमां पण कह्युं ठे के,

हंतूणं परपाणे, अप्पाणं जे कुणंति सप्पाणं ॥

अप्पाणं दिवसाणं, कएण नासंति अप्पाणं ॥ १ ॥

हवे तेज शरीरनी जुगुप्सा देखाडे ठे.

मिष्टान्नान्यपि विष्टासा, दमृतान्यपि मूत्रसात् ॥

स्युर्यस्मिन्नंगकस्यास्य, कृते कः पापमाचरेत् ॥ १४ ॥

अर्थः— जे शरीरनी अंदर, मिष्ट मिष्ट एवां अन्न आदिक पण विष्टा-

રૂપ થાય છે, તથા અમૃત કેતાં પાણી આદિક પણ મૂત્રરૂપ થાય છે. જ-
વા આ શરીરને માટે કોણ પાપ કરી શકે ?

હવે “ માંસ જઠ્ઠણમાં દોષ નથી ” એવું જેઠ કહે છે, તેઠને નિંદ-
તા થકા કહે છે.

માંસાશને ન દોષોઽસ્તી, ત્યુચ્યતે ચૈર્ઙરાત્મજિઃ ॥

વ્યાધગૃધ્રવૃકવ્યાઘ્ર, શૃગાલાસ્તૈર્ગુરૂકૃતાઃ ॥ ૨૫ ॥

અર્થઃ— “ માંસજઠ્ઠણમાં દોષ નથી ” એમ જે ટુરાત્માઠ કહે છે, તે-
ઠે, શિકારિ, ગીધ, શિયાલ, વાઘ વિગેરેને પોતાના ગુરુરૂપ કર્યા છે; કાર-
ણ કે, તેઠવિના વિજા કોણ તેઠને તેમ કરવાનો ઉપદેશ કરે ?

હવે નિરુક્તબલેં કરીને માંસનું પરિહારપણું કહે છે.

માંસજઠ્ઠયિતાઽમુત્ર, યસ્ય માંસમિદાદ્યહં ॥

એતન્માંસસ્ય માંસત્વે, નિરુક્તિં મનુરબ્રવીત્ ॥ ૨૬ ॥

અર્થઃ— જેના માંસને હું આ લોકમાં જઠ્ઠણ કરું હું તે પરલોકમાં
મને જઠ્ઠણ કરશે એવી રીતનો માંસ શબ્દનો નિરુક્તિપૂર્વક અર્થ મનુષ્ય
પણ કહેલો છે. અર્થાત્ “ માં સ જઠ્ઠયિતા ” મને તે યાચે.

હવે માંસજઠ્ઠણના મહાદોષને કહે છે,

માંસાસ્વાદનલુબ્ધસ્ય, દેહિનં દેહિનંપ્રતિ ॥

હંતું પ્રવર્તતે બુદ્ધિઃ, શાકિન્યા ઇવ હૃર્ધિયઃ ॥ ૨૭ ॥

અર્થઃ— માંસના સ્વાદમાં લુબ્ધ થયેલા હૃર્બુદ્ધિની બુદ્ધિ શાકળીની પે-
ઠે, દરેક પ્રાણીને મારવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

હવે માંસજઠ્ઠણનો દોષ દેખાડે છે.

યે જઠ્ઠયંતિ પિશિતં, દિવ્યજોજ્યેષુ સત્સ્વપિ ॥

સુધારસં પરિત્યજ્ય, યુજતે તે દલાહલં ॥ ૨૮ ॥

અર્થ જે માણસો, દૂધપાક, શીખંડ, દહીં, લાડુ, ઘેવર, પુરણપોલી, વ-
ડાં, ગોલ, ચાંડ, સાકર, ડાઠ, આંબાં, કેલાં, દાડિમ, નારંગી, સ્વજુર, વિ-
ગેરે દિવ્ય જોજનો હોતે ઠતે પણ, તેઠને તજીને, મહાહુર્ગધવાલા માં-
સનું જઠ્ઠણ કરે છે, તે માણસો અમૃતરસને તજીને ઝેરનું જોજન કરે છે.

કેમ કે, ઇક બાલક પણ પથર ઢોડીને સુવર્ણને અંગીકાર કરશે; માટે માંસજઠકોને તો બાલકોથી પણ મૂર્ખ જાણવા.

હવે વહી બીજા પ્રકારથી પણ, માંસજઠકના દોષો કહે છે.

ન ધર્મો નિર્દયસ્યાસ્તિ, પલાદસ્ય કુતો દયા ॥

પલલુબ્ધો ન તદ્દેતિ, વિદ્યાદોષદિશેન્નહિ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:— નિર્દય માણસને ધર્મ હતો નથી, અને માંસજઠકને દયા ક્યાંથી હોય ? (કારણ કે, માંસજઠક પણ હિંસકજ છે) વહી માંસનો લુબ્ધ માણસ ધર્મ અથવા દયાને જાણતો પણ નથી; અને કદાચ જાણે, તો પણ તે કોઈને પણ તેનો ઉપદેશ દેઈ શકતો નથી. (કેમ કે, પોતે જ્યારે માંસમાં લુબ્ધ હોય, ત્યારે તે એમજ ધારે કે, સઘલા માણસો મારાજેવાજ થાય તો સારું, એવોજ તે વિચાર કર્યા કરે; અને તેથી જાણતાં બતાં પણ, તેના ત્યાગમાટે તે કોઈને પણ ઉપદેશ કરી શકતો નથી.)

હવે માંસજઠકોની મૂઢતાને દેખાડે છે.

કેચિન્માંસં મહામોહા, દશ્નંતિ ન પરં સ્વયં ॥

દેવપિત્રતિથિચ્ચોઽપિ, કલ્પયંતિ યદૂચિરે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:— કુશાશ્વોથી ઠગાણલા કેટલાક માણસો, મહામોહથી, પોતેજ માંસ ખાય છે, ઇટલુંજ નહીં, પણ દેવ, પિતૃ અને અતિથિર્ઝપ્રત્યે પણ માંસને કલ્પે છે. કારણ કે, તે અન્ય ધર્મના પણ શાસ્ત્રકારો કહે છે કે,

ક્રીત્વા સ્વયં વાપ્યુત્પાદ્ય, પરોપહતમેવ વા ॥

દેવાન્ પિતૃન્ સમચ્ચર્ચ્ય, શ્વાદન્ માંસં ન હુણ્યતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:— વેચાતું લેઈને, અથવા પોતે પેદા કરીને, અથવા કોઈએ આપેલા માંસથી, દેવ, અને પિતૃને પૂજીને, તે માંસ ખાતાં થકાં દોષ નથી. એમ અન્ય દર્શનીર્ઝનો મત છે.

ટીકા:—વેચાતું લેવું, ઇટલે પારાધી અથવા પક્ષિર્ઝ પાલનારા પાસેથી લેવું તે. પણ કસાઈને ત્યાંથી લેવું નહીં. કારણ કે તેવું માંસ દેવપૂજા આદિકમાં સ્વપ લાગતું નથી. હવે પોતે પેદા કરવું, ઇટલે બ્રાહ્મણ જિહ્વા માગીને લાવે, અને દ્વિત્રિય શિકાર કરીને લાવે; અથવા કોઈએ આપેલા માંસથી દેવ, પિતૃ, અને અતિથિની જ્ઞતિ કરીને લાવામાં દોષ નથી; એમ

મનુ કહે છે. પણ તે કેવું મોહનું વિજૃંજિત છે. કારણ કે, જ્યારે માણસે પોતેજ માંસ ખાવું અનુચિત છે, તો દેવાદિકોને તે આપવું, તે તો સર્વથા જ અનુચિત છે. વહ્ની તે દેવો તો ધાતુરહિત શરીરવાલા, અને કવલઆ-હારબિનાના છે, ત્યારે તેડ માંસજક્ષણ શી રીતે કરી શકશે? વહ્ની પિતૃડ પણ પોતેજ કરેલાં કર્મોને અનુસારેં ફલાદિક જોગવે છે, અને તેથી કરી-ને તેડ કંઈ પુત્રાદિકેં કરેલા શુભ કાર્યોનું પણ ફલ જ્યારે જોગવી શકતા નથી, ત્યારે માંસાદિક આપવારૂપ દુષ્કર્મ તેને તે શી રીતે જોગવી શકશે? વહ્ની સત્કાર કરવાને હાયક એવા અતિથિડ પ્રત્યે જે માંસ આપવું, તે પ-ણ મહા અનર્થનેમાટે થાય છે. વહ્ની કોઈ શંકા કરે કે, તેમ કરવું શ્રુતિને આધારે છે. માટે તેમાં કંઈ દોષ નથી. તો તેને માટે કહે છે કે, તે શ્રુતિ ના કરનારાડ કંઈ પ્રમાણિક ગણાય તેવા નથી. કેમકે, તેડયે તો ગાયનો સ્પર્શ, વૃદ્ધોની પૂજા, બકરા આદિકનો વધ સ્વર્ગને દેનારો છે, એમ કહ્યું છે. અને તે વાત તો અસંજવિત છે. માટે એવી રીતના શ્રુતિકારકોપર શી રી-તેં શ્રદ્ધા કરી શકાય?

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, મનુના કહેવા પ્રમાણે મંત્રથી સંસ્કાર કરેલો અગ્નિ, જેમ બાલતો નથી. તેમ મંત્રથી સંસ્કાર કરેલું માંસ ખાવા-થી પણ કંઈ દોષ નથી, તેને માટે હવે કહે છે.

મંત્રસંસ્કૃતમપ્યદ્યા, યવાદપમપિ નો પલં ॥

ભવેજીવિતનાશાય, હાલાહલલવોડપિ હિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:— યવના દાણા જેટલું અદ્યપ માંસ, પણ મંત્રથી સંસ્કાર, કરેલું ખાવું નહીં; કારણ કે, તેથી નરકાદિક દુર્ગતિ મલે છે. વહ્ની તે ઝેરતુલ્ય છે, કારણ કે, ઝેરનો પણ એક લવમાત્ર ખાવાથી મૃત્યુ થાય છે.

હવે માંસના અત્યંત દોષને, 'ઉપસંહાર કરતા થકા કહે છે.

સદ્યઃ સંમૂર્ષિતાનંત, જંતુસંતાનદૂષિતં ॥

નરકાધ્વનિ પાથેયં, કોડ્ઝનીયાત્ પિશિતં સુધીઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— પ્રાણીડને માર્યાબાદ તુરંતજ તેમાં ઉત્પન્ન થતા જે નિગોદના અનંતા જંતુડ, તેડનો જે સંતાન કેતાં, ફરીફરીને ઉપજવું, તેણેં કરીને દૂ-ષિત થણું, તથા નરકના માર્ગમાં પાથેય કેતાં જ્ઞાતાંસમાન, એવા માંસ-

ને, કયો બુદ્ધિમાન માણસ જરૂણ કરે? કારણ કે સિદ્ધાંતમાં પણ કહ્યું છે કે,
આમાસુઅપક્વાસુઅ, વિપન્નમણાસુ મંસપેસીસુ ॥

સયયં વિયત્તવવાત્, જણિત્, નિગોયજીવાણં ॥ ૩૪ ॥

માટે માંસલુબ્ધક, નાસ્તિક, અને કુશાસ્ત્રકારોયેં ફક્ત પોતાની મૂર્ખતા બતાવવા માટે માંસજરૂણ કહેલું છે. માટે પરના માંસથી જે પોતાના માંસની પુષ્ટિ કરવાને ઇચ્છે છે, તેના જેવો નિર્દય કોઈ પણ નથી. માંસજરૂણો કરતાં તો, પોતાના શરીરપર માણસની વિદ્યાનું લેપન કરતો, એવો ડુકર પણ સારો. અરે! અધમ એવા બ્રાહ્મણો, પોતાનો ધર્મ શૌચ ગણે છે, ઊર્તા સાત ધાતુવાલા શરીરમાં ઉત્પન્ન થયેલું માંસ તો જરૂણ કરે છે. વહ્ની જે જડો, માંસને પ્રાણીનું અંગ કહીને જાત આદિકની પેઠે ખાવાનું કહે છે, ત્યારેં તેડ તેનાં મૂત્ર આદિકને પણ પ્રાણીડનું અંગ માનીને, શા માટે જરૂણ કરતા નથી? માટે પ્રાણીડના અંગરૂપ જે શંખાદિક તેને પવિત્ર માનેલા છે; પણ હાડકાંને કંઈ પવિત્ર માન્યાં નથી; અને તેથી જાત આદિકને જરૂણમાં ગણ્યાં છે, અને માંસને તો અજરૂણ ગણ્યું છે. માટે જે માણસ માંસ અને જાત બંનેને પ્રાણીડનાં અંગરૂપ લેખીને તુલ્ય ગણે છે, તે માણસ સ્ત્રીપણાં તરિકે, માતા અને પોતાની સ્ત્રીને સરખી રીતેં કેમ અંગીકાર કરતો નથી?

હવે માંસાવેશના જરૂણના દોષો કહે છે.

✓ અંતર્મુદૂર્ત્તાત્પરતઃ સુસૂક્ષ્મમા જંતુરાશયઃ ॥

યત્ર મૂર્ઠ્ઠંતિ તન્નાયં, નવનીતં વિવેકિન્નિઃ ॥ ૩૫ ॥

અર્થઃ— માંસાવેશમાં અંતર્મુદૂર્ત્તના કાલ પઠી અત્યંત સૂક્ષ્મ જંતુડની ઉત્પત્તિ થાય છે, માટે વિવેકી માણસોયે તે માંસાવેશ ખાવું હાયક નથી.

વહ્ની તેજ અર્થ દેખાડે છે.

एकस्यापि हि जीवस्य, हिंसने किमघं भवेत् ॥

जंतुजातमयं तत्को, नवनीतं निषेवते ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ— એક જીવની હિંસામાં પણ, જેનું વર્ણન ન થઈ શકે, તેટલું પાપ જ્યારેં થાય છે, ત્યારેં, જેમાં અસંખ્યાતા જંતુડ જરેલા છે, એવું માંસાવેશ કોણ જરૂણ કરે?

હવે મધનાં દૂષણો દેખાડે છે.

✓ અનેકજંતુસંઘાત, નિઘાતનસમુદ્ભવં ॥

જુગુપ્સનીયં લાલાવત્ કઃ સ્વાદયતિ માત્તિકં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:— અનેક જંતુઝના સમૂહના નાશથી ઉત્પન્ન થયેલું, (એ પરલો-કસંબંધિ દોષ જાણવો.) તથા લાલની પેઠે નિંદનીય, (એ આ લોકસં-બંધિ દોષ જાણવો) એવા મધનું કોણ જઠ્ઠાણ કરે ?

હવે મધ જઠ્ઠાણ કરનારના પાપીપણને દેખાડે છે.

જઠ્ઠયન્ માત્તિકં ક્ષુદ્રજંતુલક્ષ્યોદ્ભવં ॥

સ્તોકજંતુનિહંતૃજ્યઃ, સૌનિકેજ્યોઽતિરિચ્યતે ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— લાલો ક્ષુદ્ર જંતુઝ જેની અંદર ઉત્પન્ન થાય છે, એવા મધને લા-નારો માણસ, થોડા જંતુઝને મારનાર એવા લાટકીથી પણ વધારે પાપિષ્ઠ છે.

હવે ઊઠિષ્ઠ (એઠા) જોજનને તજનારા, એવા જે અન્ય દર્શનીઝ, તે-ઝને પણ મધજઠ્ઠાણ નહીં કરવું જોઈયે, તે યુક્તિથી દેખાડે છે.

✓ એકૈકકુસુમક્રોડા, ડસમાપીય મત્તિકાઃ ॥

યદ્વમંતિ મધૂઠિષ્ઠં, તદશ્રંતિ ન ધાર્મિકાઃ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:— એક પુષ્પના મધ્યજાગમાંથી મકરંદને પીને, માલીઝ, તેને પાતું વમીને, મધ બનાવે છે, તે મધને ધાર્મિક એવા જે અન્ય દર્શનીઝ, તેઝયે પણ લાલું ન જોઈયે કારણ કે તેઝનો ધર્મ પણ એવું જોજન નહીં લાવાનો છે. હવે રોગ આદિકના કારણમાટે પણ મધ નહીં લાલું તેને માટે કહે છે.

આપ્યૌષધકૃતે જગ્ધં, મધુ શ્વશ્વનિબંધનં ॥

જઠ્ઠિતઃ પ્રાણનાશાય, કાલકૂટકણોઽપિ હિ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:— ઔષધમાટે લાધેલું મધ પણ, નરકના કારણરૂપ છે. કેમ કે, જેરતું એક બિંદુ પણ લાધારથી પ્રાણનો નાશ થાય છે.

હવે અહીં કોઈ કહે કે, લજુર, લાલ વિગેરેની પેઠે મધ પણ મીઠું છે, માટે તે લામાટે ન લાલું ? તેને માટે કહે છે.

મધુનોઽપિહિ માધુર્યં, મલોધૈ રહહોચ્યતે ॥

આસાદ્યંતે યદાસ્વાદા, ત્વિરં નરકવેદનાઃ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—“તે મધમાં પણ મિઠાશ છે,” એમ મૂર્ખ હોય, તે બોલે છે, કારણ કે તે મિઠાશ, ફક્ત વ્યવહારથી છે, પરમાર્થથી નથી; કારણ કે, મધના સ્વાદથી તો લાંબા કાલસુધિ નરકની વેદનાઈ સેવવી પડે છે, માટે પરિણામે તે કડબુંજ છે.

હવે પવિત્રપણાથી અર્થાત્ મધને પવિત્ર લેખીને, જેઠં તેને દેવસ્નાનમાં ઉપયોગી માને છે, તેની હાંસી કરતા થકા કહે છે.

મદ્ધિકામુખનિષ્પૂતં, જંતુઘાતોન્નવં મધુ ॥

અહો પવિત્રં મન્વાના, દેવસ્નાને પ્રયુંજતે ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:— માલિયોના મુખમાંથી થુંકાણું, તથા પ્રાણીર્જના ઘાતથી ઉત્પન્ન થયેલા મધને, પવિત્ર માનતા થકા મહાદેવ આદિક દેવોના સ્નાનમાં, તેનો ઉપયોગ કરે છે, તે કેવું હાસ્યજનક છે. જેમ.

કરનાણાં વિવાહે તુ, રાસનાસ્તત્ર ગાયકાઃ ॥

પરસ્પરં પ્રશંસંતિ, અહો રૂપમહો ધ્વનિઃ ॥ ૧ ॥

ઁંટોનો વિવાહ હોતે ઁતે, ગધેડાં ગાવા માંડે છે; અને તેમાં પઢી પરસ્પર એક બીજાનાં વખાણ કરે છે, ત્યારે ગધેડાં ઁંટોને કહે છે કે, અહો ! શું તમારું લાવણ્યમય રૂપ છે !!! તથા ઁંટો ગધેડાંને કહે છે કે ! અહો ! શું તમારો મધુર સ્વર છે ! તેના જેવું આ પણ હાસ્યજનક છે કેમ કે નિંધ એવું જે માલિયોનું થુંક, તેણે કરીને દેવોનું સ્નાન કરવું !!! એ કેવું હાસ્યજનક છે !!!

હવે પાંચે ઁંડુંબરના દોષો કહે છે.

ઁંડુંબરવટ્પ્લુત્ત, કાકોંડુંબરશાશ્વિનાં ॥

પિષ્પલસ્ય ચ નાશ્રીયા, ત્ફલં કૃમિકુલાકુલં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:— ઁંડુંબર, વડ, પ્લહ, કાકોંડુંબરિકા, તથા પિષ્પલ, એ પાંચે ઁંડુંબરનાં ફલો, નહીંં લાવાં, કેમકે તેમાં અસંખ્યાતા જીવો હોય છે. (અન્યદર્શનીર્ઁયે પણ તેઁંમાં જીવો માનેલા છે.)

હવે તે પાંચે ઁંડુંબરનો જેઁંયે ત્યાગ કર્યો છે, તેઁંની સ્તુતિ કરે છે.

અપ્રામુવન્નન્યનદ્વય, મપિ ત્ત્વામોબુન્નુદ્વયા ॥

ન નદ્વયતિ પુરુષાત્મા, પંચોંડુંબરજં ફલં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- ડુકાસ આદિકના સવવથી જુલ્યો માણસ પણ જે, ઉપર ક-
હેલાં પાંચે જડુંબરોનાં ફલને સ્વાતો નથી તેને પવિત્ર આત્મવાલો જાણવો.

હવે અનંતકાયના નિયમને ત્રણ શ્લોકોથી દેખાડે છે.

આર્ષઃ કંદઃ સમગ્રોઽપિ, સર્વઃ કિશલયોઽપિ ચ ॥

૧૪૯
૩૪૪/૧૪/૧૦

સ્નુહી લવણવૃક્ષત્વક્, કુમારી ગિરિકર્ણિકા ॥ ૪૪ ॥

શતાવરી વિરૂઢાનિ, ગઢુચી કોમલામ્લિકા ॥

પદ્મયંકોઽમૃતવલ્લી ચ, વલ્લઃશૂકરસંજિતઃ ॥ ૪૫ ॥

અનંતકાયાઃ સૂત્રોક્તા, અપરેપિ કૃપાપરૈઃ ॥

મિથ્યાદૃશામવિજ્ઞાતા, વર્જનીયાઃ પ્રયત્નતઃ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- લીલી એવી કંદની સઘલી જાતિ; એટલે લીલું આડુ, સૂરણ,
બટેટાં વિગેરે. તથા સઘલી વનસ્પતિના કિસલય. સ્નુહી એટલે વજાનું
વૃક્ષ. લવણ નામના વૃક્ષની ઠાલ. કુમારી એટલે કુંવાર. ગિરિકર્ણિકા એટ-
લે એક જાતની વેલડી. શતાવરી એટલે પણ એક જાતની વેલડી. વિરુઢ
એટલે જંગલો શણગા વા અંકુરોવાલા મગ, અડદ, ચણા જેવા વટાણા વાલ
વિગેરે દિલના અંકુરાં. ગઢુચી એટલે લીલીગલો વા એક જાતની વેલ-
ડી. કોમલ આંબલી એટલે જ્યાંસુધિ અંદર ઠલીં ન થયો હોય, ત્યાંસુધી-
નું આંબલીનું ફલ. પદ્યંક એટલે શાકની જાતિ છે. અમૃતવલ્લી કેતાં એક
જાતની વેલડી. શૂકરવલ્લી નામની વનસ્પતિ. એ સઘલા અનંતકાયો, આ-
ર્યપ્રસિદ્ધ છે. તથા મ્લેઘપ્રસિદ્ધ બીજાં પણ અનંતકાયો, જીવાન્નિગમ સૂ-
ત્રમાં કહેલાં છે; તે અનંતકાયોને દયાલુ શ્રાવકોએ તજવાં આ સઘલા અ-
નંતકાયો મિથ્યાત્વિં માનતા નથી, કેમ કે તેં વનસ્પતિને પણ જીવત-
રિકે માનતા નથી, ત્યારે અનંતકાયની તો વાતજ શું કરવી?

હવે અજાણ્યાં ફલો પણ ન ખાવાં તેને માટે કહે છે.

સ્વયં પરેણ વા જ્ઞાતં, ફલમદ્યાદિશારદઃ ॥

નિષિદ્ધે વિષફલે વા, માઽનૂદસ્ય પ્રવર્તનં ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- પોતે અથવા પરે જાણેલાં, એવાં ફલનું પંડિતે જક્ષણ કરવું;
પણ તેણે અજાણ્યું ફલ ખાવું નહીં; કેમકે, તેમ કર્યાથી, નિષિદ્ધ કરેલાં,
અથવા જેરી ફલમાં તેની સ્વાચારૂપે પ્રવૃત્તિ થઈ શકશે નહીં.

હવે રાત્રિજોજનના નિષેધમાટે કહે છે.

અન્નં પ્રેતપિશાચાદ્યૈઃ, સંચરદ્ગિર્નિરંકુશૈઃ ॥

ઉચ્છિષ્ટં ક્રિયતે યત્ર, તત્ર નાદ્યા દિનાત્યયે ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:— રાત્રિવચ્ચતે, પ્રેત, પિશાચ રાક્ષસો વિગેરે, નિશાચરો સ્વહંદ રી-
તેં જમીને, જોજનને પોતાના સ્પર્શ આદિકથી ઉચ્છિષ્ટ કરેછે એવા રાત્રિના
સમયે, જોજન નહીં કરવું.

ઘોરાંધકારરુદ્ધૈઃ; પતંતો યત્ર જંતવઃ ॥

નૈવ જોજ્યે નિરીક્ષ્યંતે, તત્ર ઞુંજીત કોનિશિ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:— ઘોર અંધકારથી રૂંધાણું છે, જોવાપણું જેઠું, એવા માણસોએ
જોજનમાં પડતા જંતુડ પણ જોઈ શકાતા નથી; માટે એવી રાત્રિને-
વિષે કોણ જોજન કરેં?

હવે રાત્રિજોજનથી ઉત્પન્ન થતા દોષોને ત્રણ શ્લોકોએ કરીને દેલા છે.

મેઘાં પિપીલિકા હંતિ, યૂકા કુર્યાઙ્ગલોદરં ॥

કુરુતે મક્તિકા વાંતિં કુષ્ટં રોગં ચ કોલિકઃ ॥ ૫૦ ॥

કંટકોદારુસ્વંડં ચ, વિતનોતિ ગલવ્યથાં ॥

વ્યંજનાંતર્નિપતિત, સ્તાલુ વિશ્વયતિ વૃશ્ચિકઃ ॥ ૫૧ ॥

વિલગ્નશ્ચ ગલે વાલઃ, સ્વરજંગાય જાયતે ॥

ઇત્યાદયો દૃષ્ટદોષાઃ, સર્વેષાં નિશિ જોજને ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:— જોજનની અંદર કીડી આવે, તો બુઝી નાશ પામે, જું, જલો-
દર કરે; માછી, વમન કરે, કરોલીઝ, કુષ્ઠરોગ કરે, કાંટો અથવા લાકડા-
નો કંટકો, ગણામાં ડુલાવો કરે, શાક આદિકમાં આવેલો વીંઢી સાલ-
વું વીંધે (વીંઢીના આકારની શાકખાજી થાય છે, અને તેની અંદર વીંઢી
આવી જવાથી માણસ પડતો નથી.) વહી ગણામાં વાલ આવી જવાથી
સ્વરજંગ થાય છે, એવી રીતના રાત્રિજોજનના દોષો મિથ્યાત્વિર્તને પણ
નજરે દેલાય છે. વહી રાત્રિજોજનથી પાણી આદિક ઢોલાવાને સબંધે
ઠકાય જીવની પણ હુસ્યા થાય છે.

હવે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, જેમાં કંઈ જાજન આદિક ધોવાં ન પડે અથવા રાત્રિએ રસોઈ પણ કરવી ન પડે, એવા તૈયાર લાડુ, તથા खजुर આદિક મેલો खावामાં રાત્રિએ શું દોષ છે? તેને માટે કહે છે.

નાપ્રેક્ષ્ય સૂક્ષ્મજંતૂનિ, નિશ્ચયાત્પ્રાશુકાન્યપિ ॥

અપ્યુદ્યત્કેવલજ્ઞાનૈ, નાદૃતં યન્નિશાશનં ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:— રાત્રિયેં, જોવાને અશક્ય એવા કંથુઆ આદિક છે સૂક્ષ્મ જંતુ જેની અંદર એવાં, પ્રાશુક લાડુ, ફલ આદિક પણ નહીં खावाં, કારણ કે, उत्पन्न થયું છે, કેવલજ્ઞાન જેને, એવાંયેં પણ રાત્રિજોજન અંગીકાર કર્યું નથી. (કેમકે તેડ તેમાં જંતુડના સંજવને જોઈ રહ્યા છે.) નિશીઘ્રજાણ્યમાં પણ તેમજ કશું છે.

હવે અન્ય દર્શનીડના મત પ્રમાણે પણ રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરે છે.

ધર્મવિઘ્નૈવ યુજીત, કદાચનદિનાત્યયે ॥

વાહ્યા અપિ નિશાન્નોજ્યં યદન્નોજ્યં પ્રચક્ષતે ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:— શ્રુતધર્મને જાણનારા માણસેં, કોઈ વચ્ચે પણ રાત્રિએ જોજન કરવું નહીં, કારણ કે, અન્ય દર્શનીડ પણ રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરે છે. તે નીચે પ્રમાણે.

ત્રયીતેજોમયો જાનુરિતિવેદવિદો વિહુઃ ॥

તત્કરૈઃ પૂતમખિલં, શુચં કર્મ સમાચરેત્ ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— ઋગ્વેજ, યજુર્વેદ, તથા સામવેદનાં લક્ષણરૂપ છે તેજ જેની અંદર, એવી રીતના સૂર્યને, વેદજાણનારોડે જાણ્યો છે, માટે તેના (સૂર્યના) કિરણોથી પવિત્ર થણું એવું સઘણું શુચ કર્યું કરવું.

વલી પણ તેજ કહે છે.

નૈવાહુતિર્નચ સ્નાનં, ન શ્રાદ્ધં દેવતાર્ચનં ॥

દાનં વા વિહિતં રાત્રૌ, જોજનં તુ વિશેષતઃ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:— રાત્રિએ યજ્ઞની આહુતિ, સ્નાન, શ્રાદ્ધ, દેવપૂજન, તથા દાન, ઇટલાં વાનાં કરવાં નહીં, અને જોજન તો સર્વથા પ્રકારેં નજ કરવું.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, “ નક્ત્ત્વજોન ” તો કલ્યાણકારી છે, અને તેનો રાત્રિશિવાય થઈ શકે નહીં; તેને માટે કહે છે કે, “ નક્ત ” શબ્દનો અર્થ જાણ્યાવિના એમ કહે છે. તેને માટેજ નીચેનો શ્લોક કહે છે.

દિવસસ્યાષ્ટમે જાગે, મંદીનૂતે દિવાકરે ॥

નક્તં તદ્ધિવિજાનીયા, ન્ન નક્તં નિશિ જોજનં ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:— દિવસનો આઠમો જાગ કે, જે વખતે સૂર્યનું તેજ થોડું ઘટી ગયું હોય, તે વખતે જે જોજન કરવું, તે “ નક્ત્ત્વજોન ” કહેવાય; પણ કંઈ “ રાત્રિજોજનને ” નક્ત્ત્વજોન ન કહેવાય. નક્ત શબ્દનો અહીં ગૌણ અર્થ કરવો; કેમ કે તેમ નહીં કરવાથી મુખ્ય અર્થને બાધા આવે છે. કારણ કે, રાત્રિજોજનનો નિષેધ અન્યદર્શનીર્ઝના શાસ્ત્રોમાં પણ કહેલો છે.

અને તે નિષેધ હવે બે શ્લોકોએ કરીને દેખાડે છે.

દેવૈસ્તુ નુક્તં પૂર્વાહ્ને મધ્યાહ્ને રૂષિન્નિસ્તથા ॥

અપરાહ્ને તુ પિતૃન્નિઃ, સાયાહ્ને દૈત્યદાનવૈઃ ॥ ૫૮ ॥

સંધ્યાયાં યક્ષરક્ષોન્નિઃ, સદા નુક્તં કુલોદ્ઘ્ ॥

સર્વવેલાં વ્યતિક્રમ્ય, રાત્રૌ નુક્તમજોજનં ॥ યુગ્મં ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:—હે કુલોદ્ઘ, કેતાં હેયુધિષ્ઠિર, દિવસના પૂર્વ જાગમાં, દેવોએ, મધ્યાહ્ને રૂષિઝે, પાઠલે પોહોરેં પિતૃઝે, વિકાલે (સાંજરે) દૈત્યોએ, તથા સંધ્યાવખતે યક્ષ અને રાક્ષસોએ, લાઘેલું હોય છે, માટે એવી રીતેં સર્વ વેલાઓને ઝલંઘીને રાત્રિયેં કરેલું જોજન, “ અજોજનજ ” છે.

એવી રીતેં પુરાણપ્રમાણે રાત્રિજોજનનો નિષેધ કરીને, હવે આયુર્વેદ-પ્રમાણે પણ તેનો નિષેધ કહે છે.

હન્નાન્નિપદ્મસંકોચ, શ્વંડરોચિરપાયતઃ ॥

અતો નક્તં ન જોક્તવ્યં, સૂદ્ધમજીવાદનાદપિ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:— સૂર્યાસ્તપછી હૃદયપદ્મ, તથા નાન્નિપદ્મ બન્નેનો સંકોચ થાય છે, તથા સૂદ્ધ જીવોનું પણ અંદર જલ્પણ થાય છે, માટે રાત્રિએ જોજન કરવું નહીં.

एवी रीतें अन्य दर्शनीर्तनो संवाद कथावाद आचार्य महाराज पो-
ताना दर्शननुं समर्थन करता थका कहे ठे.

संससक्तीवसंघातं, नुंजाना निश्चिजोनं ॥

राक्षसेभ्यो विशिष्यन्ते, मूढात्मानः कथं नु ते ॥ ६१ ॥

અર્થ:— એકઠા મલતા ઠે, જીવોના સમૂહ જેમાં, એવાં રાત્રિજોજનને
લાનારા, એવા જે મૂઢ માણસો તેડનાથી રાક્ષસોને શી રીતેં જુદા પાડી
શકાય ? અર્થાત્ તેડ રાક્ષસોસરલાજ ઠે. માટે આ મનુષ્યપણું તેમ જિ-
નધર્મને પામીને રાત્રિજોજનનાં તો પચ્ચલાણજ કરવાં જોઈયેં; અને તેમ
જો ન કરે, તો તે, શિંગડાં અને પુંઠડાં વિનાનો પશુજ ઠે.

तेज देखाडे ठे.

वासरे च रजन्यांच, यः खादन्नेव तिष्ठति ॥

शृंगपुच्छपरिचृष्टः, स्पष्टं स पशुरेव हि ॥ ६२ ॥

અર્થ:— દિવસેં અને રાત્રિ પણ જે લાલા કર્યા કરે ઠે, તે લેલેલર
શિંગડાં પુંઠડાં વિનાનો પશુજ ઠે.

હવે રાત્રિજોજનના પ્રત્યાલ્યાનલાલાડમાં પણ વધારે પુણ્યશાલિન ક-
યા ? તે દેલાડે ઠે.

अहोमुखेऽवसाने च, यो द्वे द्वे घटिके त्यजन् ॥

निशानોजनदोषज्ञोऽ, श्वात्सौ पुण्यनाजनं ॥ ६३ ॥

અર્થ:— રાત્રિજોજનના દોષોને જાણનારો એવો જે માણસ, દિવસના
પ્રારંભમાં, અને દિવસને અંતે પણ બંબે ઘડીડને તજે ઠે, તેને પુણ્યશાલી
જાણવો. અને તેટલામાટેજ, જઘન્યથી નોકારસીનું પચ્ચલાણ પણ દિવસ
જગ્યાપઢીથી એક મુદૂર્ત્તવારનું આગમમાં કહ્યું ઠે.

હવે અહીં કોઈ એમ શંકા કરે કે, હમેશાં જે દિવસનુંજ જોજન કરે
ઠે, તેને રાત્રિજોજનના પચ્ચલાણથી વઢી શું વધારે ફલ થાય ? તેને માટે કહેઠે.

अकृत्वा नियमं दोषा, जोजनाहिनजोज्यपि ॥

फलं नजेन्न निर्व्याजं, न वृद्धिर्नाषितं विना ॥ ६४ ॥

अर्थः—रात्रिजोजननो नियम कर्थाविना, दिवसे जमनारने पण फल मल्लतुं नथी, कारण के पेहेलेथी वात कर्थाविना (लौकिकमां पण) पो तानी रकमतुं व्याज मल्लतुं नथी.

ये वासरं परित्यज्य, रजन्यामेव जुंजते ॥

ते परित्यज्य माणिक्यं, काचमाददते जडाः ॥ ६५ ॥

अर्थः—जे माणसो दिवसने तजीने, फक्त रात्रिएज नोजन करे ठे, ते जड माणसो, माणिकने तजीने काचने ग्रहण करे ठे.

वली अहीं कोइ शंका करे के, सघली जातनो नियम तो फलवान् ठे, त्थारें कोइ एवुंज नियम करे, के, मारे रात्रिएज जमवुं, अने दिवसे जमवुं नहीं, ते माणसनी शी गति थाय ? तेने माटे कहे ठे.

वासरे सति ये श्रेय, स्काम्यया निशि जुंजते ॥

ते वपंत्यूषरे क्षेत्रे, शालीन सत्यपि पल्वले ॥ ६६ ॥

अर्थः—दिवस होते ठते पण, कल्याणनी इच्छाथी जे माणसो रात्रियें नोजन करे ठे, तेउं डांगर वाववाना क्यारा होते ठते, पण तेउंने तजी ने, उखर (खार) नूमिवाला खेतरमां, ते डांगर वावे ठे कारण के जेथी अधर्मनी निवृत्ति थाय, एवो नियम फलवान् ठे; अने आवो नियम तो तेथी विपरीत ठे.

हवे रात्रिजोजनतुं फल कहे ठे.

उलूककाकमार्जार, गृध्रशंबरशूकराः ॥

अहिर्बुध्निकगोधाश्व, जायंते रात्रिजोजनात् ॥ ६७ ॥

अर्थः—रात्रिजोजन करवाथी, धुवड, कागडा बिलाडा, गीध, शंबर, जुंड, सर्प, विंदु, तथा चंदनघो, विगेरेनो अवतार आवे ठे.

हवे वनमालाना उदाहरणथी रात्रिजोजनना दोषनी महत्ताने देखाडे ठे.

श्रूयते ह्यन्यशपथा, ननादृत्यैव लक्ष्मणः ॥

निशानोजनशपथं, कारितो वनमालया ॥ ६८ ॥

अर्थः—रामायणमां पण कथुं ठे के, वनमालाए लक्ष्मणने, बीजा सोमनो बोडीने, रात्रिजोजनना सोमन कराव्या ठे. तेनी कथा आ प्रमाणे ठे.

એક દહાડો દશરથનો પુત્ર લક્ષ્મણ, પિતાના હુકમથી રામ અને સીતાની સાથે દક્ષિણ દેશતરફ ચાલ્યો. વચ્ચે કર્બુર નામના નગરમાં મહીધર રાજાની વનમાલા નામની કન્યાને પરણ્યો. પઠી જ્યારે રામની સાથે પાઠો તે દેશાંતર જવા નિકળ્યો, ત્યારે વનમાલા અત્યંત વિરહાતુર થઈ, તેથી તેણે તેણીને કહ્યું કે, હું રામને તેના ઇચ્છિત સ્થાનકે મુક્તી, જો હું અહીં પાઠો ન આવું, તો મને, પ્રાણાતિપાતાદિક પાપો કરનારના જેવી ગતિ મલો ? ત્યારે તેણીએ તેના તે સોગંદ કબુલ નહીં કરીને, કહ્યું કે, જો તમો રાત્રિજોજનનાં પચ્ચણ કરો, તો હું તમોને જવાની રજા આપું. પઠી લક્ષ્મણ પણ તે વાત કબુલ કરીને દેશાંતર પ્રત્યે ચાલ્યા. એવી રીતે બીજા સોગંદોને પડતા મુક્તીને વનમાલાએ લક્ષ્મણને રાત્રિજોજનના સોગંદ સ્વરાવ્યા. તે બાબતનું વિશેષ ચરિત્ર ગ્રંથ વધી જવાના સ્વબ-થી અહીં સ્પર્શ્યું નથી.

હવે સઘલા લોકોને અનુજવથી સિદ્ધ થાય એવું રાત્રિજોજનની વિરતિનું ફલ કહે છે.

કરોતિ વિરતિં ધન્યો, યઃ સદા નિશિજોજનાત્ ॥

સોઽર્થે પુરુષાયુષશ્ચ, સ્યાદવશ્યમુપોષિતઃ ॥ ૬૯ ॥

અર્થઃ—જે ધન્ય માણસ હમેશાં રાત્રિજોજનથી વિરતિ કરે છે, તે માણસ અવશ્ય, અરધા આયુષ્યનો ઉપવાસી થાય છે.

હવે રાત્રિજોજન તજવામાં જે ગુણો રહેલા છે, તે કહેવાને તો અમારી શક્તિ પણ નથી; એમ કહે છે.

રજનીજોજનત્યાગે, યે ગુણાઃ પરિતોઽપિ તાન્ ॥

ન સર્વજ્ઞાદૃતે કશ્ચિ, દપરો વક્તુમીશ્વરઃ ૭૦ ॥

અર્થઃ—રાત્રિજોજનને તજવામાં જે ગુણો રહેલા છે, તેને સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞ શિવાય, કોઈ પણ બીજો કહેવાને સમર્થ નથી.

હવે કાચા ગોરસ સાથે જોડાવેલા દ્વિલ (બેદાસવાલા કઠોલ) નહીં ખાવા, તેને માટે કહે છે.

આમગોરસસંપ્રક, દ્વિલ્લાદિષુ જંતવઃ ॥

દૃષ્ટાઃ કેવલિન્નિઃસુદ્ધમા, સ્તસ્માત્તાનિ વિવર્જયેત્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:— કાચા ગોરસની સાથે જેલવેલા દિવલાદિકમાં સૂક્ષ્મ જંતુ-
ર્જની ઉત્પત્તિ, કેવલીર્ણ જોયેલી છે, માટે તેને વર્જવું. (આ વૈષ આગ-
મગમ્ય છે.) અહીં આદિ શબ્દથી, પુષ્પિત થયેલા ઝંડન (જાત) બી-
જા દિવસ પઢીનું દહિં, તથા કુચિત એવા અન્નનું પણ પ્રહણ કરવું.
(અર્થાત્ તેઝને પણ તજવાં.)

હવે જેમાં ઘણા જંતુજ હોય, એવાં ફલાદિકોને પણ આગમાનુસાર
તજવાં, તેને માટે કહે છે.

જંતુમિશ્રં ફલં પુષ્પં, પત્રં ચાન્યદપિ ત્યજેત્ ॥

સંધાનમપિ સંસક્તં, જિનધર્મપરાયણઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:—મધુક તથા બિલ્વિ આદિક, જંતુર્જથી મિશ્રિત થયેલાં ફલો છે,
અરણિ, શિયુ મધુક (મહુડાં) વિગેરે પુષ્પો પણ જંતુર્જથી મિશ્રિત થયેલાં
છે; વહ્લી વર્ષા ઋતુમાં તંડુલીયક આદિ પત્રો પણ જીવાકુલ હોય છે, તેઝને
દયાલુ શ્રાવકે તજવાં. વહ્લી બીજાં પણ મૂલ આદિકનો ત્યાગ કરવો, ત-
થા આંબાં આદિકમાં (આર્દ્રાબાદ) અથવા જ્યારે જંતુર્જની પ્રાપ્તિ થા-
ય ત્યારે તેઝને પણ તજવાં.

હવે જોગોપજોગનું કારણરૂપ જે ધનનું કમાવું, તે પણ જોગોપજોગજ
કહેવાય છે, માટે તેનું પણ પરિમાણ કરવું. તેનું વર્ણન અતિચાર પ્રક-
રણમાં કહેવાશે.

હવે ત્રીજા ગુણવ્રત અનર્થદંડનું ચાર શ્લોકોએ કરીને વર્ણન કરે છે.

આર્તરોઙ્ગમપધ્યાનં, પાપકર્મોપદેશિતા ॥

હિંસોપકારિ દાનં ચ, પ્રમાદાચરણં તથા ॥ ૭૩ ॥

શરીરાદ્યર્થદંડસ્ય, પ્રતિપદ્ધયતયા સ્થિતઃ ॥

યોઽનર્થદંડતસ્ત્યાગ, સ્તૃતીયં તુ ગુણવ્રતં ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:— આર્ત રોઙ્ગ રૂપ દુર્ધ્યાન, પાપકર્મોનો ઉપદેશ, હિંસાનાં સાધ-
નરૂપ દાન, તથા પ્રમાદનું આચરણ, તેઝનો શરીર આદિકનાં પ્રયોજન
શિવાય, જે ત્યાગ કરવો, તેને ત્રીજું ગુણવ્રત જાણવું.

ટીકા:— સ્વોદું ઇતું જે ધ્યાન, તે અનર્થદંડનો પેદેલો જેદ છે. અને તે-
ના બે પ્રકારો છે. આર્તધ્યાન અને રોઙ્ગધ્યાન. જય અથવા પીડા સંબંધિ

જે ધ્યાન તે આર્તધ્યાન જાણવું. તેના ચાર જોડો છે. તેડમાં મનને ગમેન-
હીં, એવા જે શબ્દાદિક, તેડના સંપ્રયોગમાં, તેડનું જે વિપ્રયોગ ચિંતવવું-
અને અસંપ્રયોગની જે પ્રાર્થના કરવી, તે પેહેલું. તથા શૂલ આદિ રોગનો
સંજવ હોતે હોતે, તેના વિપ્રયોગનું જે પ્રણિધાન કરવું, અને તેના અસંપ્રયો-
ગની જે ચિંતા, તે બીજો જોડ જાણવો. મનને ગમે એવા જે શબ્દાદિક વિ-
ષયો, તેડના સંયોગની અજિલાષા તથા તેડના વિયોગથી દુઃખ પામવું, તે
ત્રીજો જોડ જાણવો. ઇંદ્ર, ચક્રવર્તિ આદિકના વૈજવની પ્રાર્થનાના નિયા-
ણારૂપ ચોથો જોડ જાણવો. બીજાડને જે રોવરાવે, અથવા દુઃખ દીણ, તે-
ને રૌદ્ર ધ્યાન જાણવું. તેના ચાર જોડો જાણવા. હિંસાનુબંધિ, મૃષાનુબંધિ,
સ્તેયાનુબંધિ, તથા ધનસંરક્ષણાનુબંધિ, એ ચાર જોડો જાણવા. એવી રીતે
આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનરૂપ, અનર્થ દંડનો પેહેલો જોડ જાણવો. પાપકર્મોના
ઉપદેશરૂપ બીજો જોડ જાણવો. હિંસાનાં સાધનરૂપ શસ્ત્રાદિકનું જે દાન
દેવું, એ ત્રીજો જોડ જાણવો. ગીત, નૃત્ય આદિક જે પ્રમાદો, તેડનું જે આ-
ચરણ કરવું તે ચોથો જોડ જાણવો. (પોતાના) શરીરઆદિકમાટે પ્રયોજ-
નવિના જે દંડ તે અનર્થ દંડ કહેવાય. તેનો જે ત્યાગ, તેનું નામ ત્રીજું
ગુણવ્રત જાણવું.

હવે તે ધુર્યાનનું સ્વરૂપ, તથા પરિમાણ કહે છે.
વૈરિઘાતો નરેંદ્રત્વં, પુરઘાતાગ્નિદીપને ॥
સ્વેચરત્વાદ્યપધ્યાનં, મહૂર્ત્તાત્પરતસ્ત્યજેત્ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:- વૈરિનો ઘાત, રાજાપણું, નગરનો ઘાત, અગ્નિદીપન, તથા સ્વેચ-
રપણા આદિકમાં (મને આકાશગામિની વિદ્યાદિક મલે તો ઠીક.) ઇ-
ત્યાદિક સંબંધિ જે ધુર્યાન, તેને મહૂર્ત્તવારમાં તજી દેવું.

હવે પાપોપદેશનું સ્વરૂપ અને તે થકી વિરતિનું સ્વરૂપ કહે છે.

વૃષજ્ઞાન્ દમય ક્ષેત્રં, કૃષ ષંઢય વાજિનઃ ॥
દાક્ષિણ્યાવિષયે પાપો, પદેશોયં ન યુજ્યતે ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:- વર્ષાકાલ નજદિક આવે છે, માટે બેલોને તું દમ ? વહી તું સ્વે-
તર સેડ ? કેમ કે જો વર્ષાદ આવી પડશે, તો વાવવાનો કાલ ચાલ્યો
જશે, વહી રાજાને હમણાં ઘોડાનો સડાઈ આદિકમાટે સ્વપ પડશે, માટે

तेउने षंड करी राख ? एवा तथा उपलक्षणथी ग्रीष्म ऋतुमां दावानल सखगाववा, आदिकनो जे पापरूप उपदेश देवो, ते श्रावकने योग्य नथी. तेमां आटलो अपवादठे के, पुत्र तथा बंधु आदिकने दाक्षिणताथी जे आदेश उपदेश देवो, ते श्रावकथी पत्नी शके नहीं. पण एवी दाक्षिणताविना बिलकुल एवी रीतनो आदेश उपदेश श्रावकने कटपे नही.

हवे अनर्थ दंडनां साधनोने पण तजवामाटे कहे ठे.

यंत्रलांगलशस्त्राग्नि, मूशलोदूखलादिकं ॥

दाक्षिण्याविषये हिंसां, नार्पयेत् करुणापरः ॥ ७७ ॥

“ विष्णोर्दूखलायंशसि
ज्वलन्निदिके । १६ ॥
दाखं दाने न
करुणामे
(३ भास्व

अर्थः— उपर जणावेला पुत्र, बंधु आदिकनी दाक्षिणताविना करुणा-
लु श्रावकें, यंत्र, हल, हथियार, अग्नि, सांबेळुं, खांडणी, तथा आदि श-
ब्दथी, धनुषधमण इत्यादि, कोशने आपवां नहीं.

हवे अनर्थदंडनो चोथो जेद जे, प्रमादाचरण, तेना त्यागमाटे त्रण
श्लोको कहे ठे.

कुतूहलाद् गीतनृत्त, नाटकादिनिरीक्षणं ॥

कामशास्त्रप्रसक्तिश्च, द्यूतमद्यादिसेवनं ॥ ७८ ॥

जलक्रीडांदोलनादि, विनोदो जंतुयोधनं ॥

रिपोःसुतादिना वैरं, चक्षुस्त्रीदेशराट्कथाः ॥ ७९ ॥

रोगमार्गश्रमौ मुक्त्वा, स्वापश्च सकलां निशां ॥

एवमादि परिहरेत्, प्रमादाचरणं सुधीः ॥ ८० ॥

अर्थः— कौतुकथी गीत, नाटक आदिकनुं जोवुं; वात्स्यायन ऋषियें र-
चेला कामशास्त्रनुं वारंवार परिशीलन करवुं; जुगार, मदिरापान, शिकार
बिगेरेनुं सेववुं; जलक्रीडा, एटले फुवारा आदिकमां, तथा पीचकारीथी
जलक्रीडा करवी; हीचका खावा, तथा आदि शब्दथी, पुष्प आदिक तो-
डवां; तथा कुकडां आदिक प्राणीजनां युद्ध कराववां; शत्रु तथा पुत्रादिक
साथे जे वैर राखवुं ते; अने जोजन संबंधि, स्त्रीसंबंधि, देश संबंधि, तथा
राज्यसंबंधि जे कथा करवी ते, तथा रोग अने मार्गना थाकविना आखी
रात निद्रा करवी ते; इत्यादि प्रमादनां आचरणो बुद्धिमानें तजवां.

હવે દેશવિશેષે કરીને પ્રમાદનો પરિહાર કહે છે.

વિલાસદાસનિષ્ઠત, નિજાકલહદુઃકથા ॥

જિનેંજનવનસ્યાંત, રાહારં ચ ચતુર્વિધં ॥ ૮૧ ॥

અર્થ:— જિનમંદિરની અંદર, વિલાસ, દાસ્ય, યુંકવું તે, નિજા, ક્લેશ, તથા સ્વરાશ્વ વાત, તથા ચાર પ્રકારનો આહાર તજવો.

ટીકા:— વિલાસ એટલે કામસંબંધિ ચેષ્ટા, દાસ એટલે હસવું તે; નિષ્ઠ- ત એટલે યુંકવું તે, નિજા, ક્લેશ, ચોરી ઠિન્નાણીસંબંધિ કથા, તથા અશન, પાન, સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારનો આહાર. એ સઘણું જિન જી- વનની અંદર તજવું.

હવે ચાર શિક્ષાવ્રતો કહે છે.

તેજમાંથી પેહેલાં સામાયિકવ્રતનું સ્વરૂપ કહે છે.

ત્યક્તાર્ત્તરૌઙધ્યાનસ્ય, ત્યક્તસાવધકર્મણઃ ॥

મુદ્હૂર્ત્તં સમતા યા તાં, વિહઃ સામાયિકં વ્રતં ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:— તજેલાં છે, આર્ત્ત રૌઙ ધ્યાન જેણે તથા તજેલાં છે, સાવધ ક- ર્મ જેણે. એવા માણસને, એક મુદ્હૂર્ત્ત પર્યંત જે સમતા આવે છે તેને સામા- યિકવ્રત કહેણું છે.

ટીકા:— “સમ” એટલે રાગદ્વેષ મુકાતે ઠતે, જે “આય” કેતાં જ્ઞા- નાદિકનો જે લાજ, તેને “સામાયિક” કહેવાય. તજેણું છે, સાવધ કર્મ જેણે, એટલે, જેણે વચન અને કાયા સંબંધિ પાપયુક્ત વ્યાપાર તજ્યો છે, એવો શ્રાવક પણ મુનિસરખો છે. કારણ કે કણું છે કે,

સામાયમિત્તકણ, સમણો ઇવ સાવયો દવઙ્ગ જહ્મા ॥

એણ કારણેણ, બહુસો સામાયયં કુઝ્ઝા ॥ ૧ ॥

અને તેવો શ્રાવક સાધુતુલ્ય હોવાથીજ તેને, તે વચ્ચે દેવની સ્નાત્ર- પૂજાદિક કરવાનો અધિકાર નથી. ત્યારે અહીં કોઈ શંકા કરે કે, દેવપૂ- જા પણ સ્વાધ્યાય આદિકની પેઠે શુચ્ચકાર્ય છે, તો તે કાર્ય સામાયિકમાં રહેલો માણસ શામાટે ન કરે? તેને માટે કહે છે કે તે વચ્ચે તે મુનિસ- માન છે, માટે જાવસ્તવનોજ અધિકાર છે; વહી ડવ્વસ્તવનું ઉપાદાન જા- વસ્તવનેજ માટે છે. અને જ્યારે તે સામાયિકમાં છે, ત્યારે તેને ડવ્વસ્તવની

शी जरूर ठे? हवे सामायिक करना श्रावकना बे जेदो ठे; एक रुद्धि-वालो, अने बीजो रुद्धिविनानो. तेउमांथी रुद्धिविनानो चार जगोये सामायिक करे; जिनमंदिरमां, साधुनी समीपे, पौषधशालामां अथवा पोताने घेर. अथवा ज्यां थाकीने बेठो होय त्यां, अथवा ज्यां कंइ पण कार्यविना नवरो बेठो होय त्यां पण सामायिक करी शके. हवे साधु समीपे ज्यारे सामायिक करे, तयारें नीचे प्रमाणे विधिधी करे; मने कंइ जय नथी; कोइ साथे मारे व्लेश नथी, मारे कोइनुं करज नथी, एम विचारि घेर सामायिक लइ ईर्यापथिकी शोधतो तथा सावद्य वचननोनो त्याग करतो थको, साधु पासे जइ, सापडा आदिकनो खप होय, तो तेना स्वामिनी रजा लेइ, तथा श्लेष्म आदिक नहीं करी, कदाच करवुं होय, तो पण निरवद्य जगापर, पोंजीने करे. पठी त्यां पांच समिति अने अण गुत्तिसहित, साधुने नमस्कार करी नीचे प्रमाणे पाठ उचरे.

“ करेमि जंते सामाश् जंते सामाश्यं, सावज्जं जोगं पञ्चखामि, जावसाहूय पज्जावासामि, दुविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं, न करेमि, न कारवेमि, तस्स जंते पडिक्कमामि, निंदामि गिरिहामि अप्पाणं वोसिरामि. ”

अर्थ:— हे जदंत, हुं ज्यांसुधि साधुनी पर्युपासना करूं, त्यांसुधि, मन, वचन अने कायाए करीने, सावद्य कार्य करूं नहीं, अने करावुं नहीं. (अनुमोदननुं पञ्चखाण गृहस्थथी थइ शके नहीं.) वली हे जदंत, हुं तेनां पञ्चखाण करूं तुं, निंदा करूं तुं, गर्हा करूं तुं (आत्मसाक्षिए निंदा, तथा गुरुसाक्षिए गर्हा कहेवाय.) अहीं “ करेमि जंते सामाश्यं ” एम कहीने वर्तमान सावद्य योगनुं पञ्चखाण कर्युं; “ सावज्जं जोगं पञ्चखामि ” एम कहीने जविष्यकाल संबंधि, तथा “ पडिक्कमामि ” एम कहीने जूतकाल संबंधि सावद्य योगनुं पञ्चखाण कर्युं.

एम करीने साधु समीपे रहीने धर्मशास्त्रो सांजले, जणे, पुठे विगेरे करे. एबीज रीतें देरामां पण करे. घरे अथवा पौषधशालामां, सामायिक लइने, हाखवा चालवाबिना स्थिर रहे.

हवे जे रुद्धिमान् होय, ते, अर्थात् राजा आदिक हाथीपर बेसीने, उपर ठत्र धराते थके, चामर बिंकाते थके, वाजां वागते ठते, बंदिठ

બિરુવાવહી બોલતે ઠતે, સામંત, તથા નગરના લોકોથી વિંટાયે ઠતે, ન-મસ્કાર કરતા લોકોને મસ્તક નમાવવાવડે કરીને અનુમોદન કરતે ઠ-તે, અન્ય દર્શનીઝથી પણ “ અહો કેવો ઉત્તમ ધર્મ છે ” એમ પ્રશંસા ક-રાતે ઠતે, ઘેરથી સામાયિક કર્યા વિનાજ, જિનાલયપ્રત્યે અથવા સાધુને સ્થાનકેં જાય. તથા ત્યાં જઈ ઠત્ર, ચામર વિગેરે તજીને, જિનાર્ચન અ-થવા સાધુવંદન કરે. વહી જો રાજા ઘેરથીજ સામાયિક કરીને જાય, તો તેને હાથીપર બેસવું યોગ્ય ન લાગે, અને રાજાને પગે ચાલીને જવું તે પણ અયુક્ત છે; માટે તે ઘેરથીજ સામાયિક કરે નહીં.

હવે સામાયિકમાં રહેલો માણસ મહાનિર્જરાવાલો થાય છે. તે હવે દૃષ્ટાંતદ્વારેં કહે છે.

સામાયિકવ્રતસ્થસ્ય, ગૃહિણોઽપિ સ્થિરાત્મનઃ ॥

ચંદ્રાવતંસકસ્યેવ, હીયતે કર્મ સંચિતં ॥ ૮૩ ॥

અર્થઃ— સામાયિક વ્રતમાં રહેલા સ્થિર આત્માવાલા ગૃહસ્થોને પણ ચંદ્રાવતંસકની પેઠે, સંચયરૂપ થઈલાં કર્મનો ક્ષય થાય છે. ચંદ્રાવતંસ-કની કથા નીચે પ્રમાણે જાણવી.

અત્યંત લક્ષ્મીવાન, તથા ઇંદ્રપુરીને પણ હસનારું, એવું સાકેત નામેં નગર છે. ત્યાં લોકોને આનંદ આપનારો ચંદ્રાવતંસ નામેં રાજા હતો. તેણે ધર્મશાસ્ત્રો જાણીને, શુદ્ધ શિક્ષાવ્રતો પણ અંગીકાર કર્યા હતાં. એક દહાડો તે માઘ માસમાં એવું નિયમ લેઈ સામાયિકમાં બેઠો, કે જ્યાં સુધિ દીવો બલે ત્યાં સુધિ મારે સામાયિક પારવું નહીં. હવે તેના શ-ય્યાપાલકોએ વિચાર્યું કે, આપણા સ્વામિને અંધારું ન લાગે તો ઠીક, એમ વિચારિ રાત્રિનો પેહેલો પોહોર જાતે થકે, તેણે દીવામાં નવું તેલ પુર્યું. વહી બીજે પહોરે પણ તેણીએ જાક્તિથી દીવામાં તેલ પુર્યું. એવી રી-તે ત્રીજે પહોરે પણ પુર્યું, પઠી રાત્રિ જાતે ઠતે રાજા પણ થાકથી થઈ-લી પીડાઈ કરીને દીપકની સાથેજ મૃત્યુ પામ્યો. એવી રીતેં સામાયિક વ્રતથી કર્મોને હણીને ચંદ્રાવતંસક રાજા દેવલોકેં ગયો; એવી રીતેં ગૃ-હસ્થોને પણ સામાયિક વ્રતથી કર્મોનો નાશ થઈને સુગતિ મલે છે. એ-વી રીતેં ચંદ્રાવતંસ રાજર્ષિની કથા જાણવી.

તૃતીયપ્રકાશ.

૭૫૫

હવે બીજું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

ઉપા. જ્ઞાન. "દિગ્વ્રતેન પ્રિતત્પ્રાપ્તિ દેશસ-
દિગ્માદિજ્ઞાન. (અર્જુન) સંક્ષેપતઃ
દુઃકૃતે દેશાવકાશિક

દિગ્વ્રતે પરિમાણં ય, તસ્ય સંક્ષેપણં પુનઃ ॥

દિને રાત્રૌ ચ દેશાવ, કાશિકવ્રતમુચ્યતે ॥ ૮૪ ॥

અર્થ:- દિગ્વ્રતમાં જે પરિમાણ, અને તેનું પણ દિવસે અને રાત્રિ-
એ, ઉપલક્ષણથી પ્રહરાદિકમાં પણ, જે સંક્ષેપણ કરવું તેને દેશાવકા-
શિક વ્રત જાણવું.

હવે ત્રીજું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

ચતુઃપર્વ્યાં ચતુર્થાદિ, કુવ્યાપારનિષેધનં ॥

બ્રહ્મચર્યક્રિયાસ્નાના, દિત્યાગઃ પૌષધવ્રતં ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:- ચારે પર્વમાં ચતુર્થાદિક તપ, તથા સાવચ વ્યાપારનો ત્યાગ,
બ્રહ્મચર્યવ્રતનું પાલવું, તથા સ્નાન આદિકનો જે ત્યાગ, તેને પૌષધવ્રત જાણવું.

ટીકા:- ચાર પર્વો એટલે, આઠમ, ચૌદશ, પુનમ અને અમાસ. સ્ના-
ન આદિકનો ત્યાગ, તેમાં આદિ શબ્દથી અંગવિલેપન, પુષ્પગંધ વિગે-
રેનું પણ ગ્રહણ કરવું. હવે તે પૌષધવ્રતના બે ખેદો છે. દેશથી અને સ-
ર્વથી. તેમાં દેશથી આહારપૌષધ એટલે આંબેલ, એકવાર અથવા બેવાર
જોજન કરવું તે, અને સર્વથી એટલે ચારે પ્રકારના આહારનો રાતદહા-
ડો જે ત્યાગ કરવો તે. સાવચવ્યાપારના ત્યાગનો જે પૌષધ, તે, દેશથી
એટલે કોઈ એક અમુક સાવચ વ્યાપારનો ત્યાગ, તથા સર્વથી એટલે સ-
ર્વ જાતના વ્યાપાર આદિક સાવચ કાર્યોનો ત્યાગ. દેશથી બ્રહ્મચર્ય પૌ-
ષધ એટલે દિવસેજ અથવા રાત્રિએજ, અથવા એકવાર અથવા બેવાર
સ્ત્રીસંગવિના, બાકીના વચ્ચે જે બ્રહ્મચર્ય પાલવું તે. અને સર્વથી એટલે
રાત અને દહાડો, એટલે આખો દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાલવું તે, તેમ દેશથી
શરીર આદિકનો સંસ્કાર, અને સર્વથી પણ શરીર આદિકનો સંસ્કાર
જાણવો. હવે અહીં દેશથી સાવચ વ્યાપારના નિષેધરૂપ પૌષધને જ્યારે
કરે છે, ત્યારે તે સામાયિક કરે અથવા ન કરે. અને જ્યારે સર્વથી કરે,
ત્યારે તો નિશ્ચયે સામાયિક કરે; કારણ કે, તેમ ન કરે, તો તેનું તેને
ફલ મળે નહીં. હવે સર્વથી પૌષધવ્રત, દેવમંદિરમાં, સાધુપાસે, ઘેર,
અથવા પૌષધશાલામાં, મણિ સુવર્ણ આદિક ઘરેણાંડ તજીને, તથા મા-

छा विलेपन आदिकने पण ग्रहण कर्याविना, ग्रहण करे; तथा त्यां तेम करीने जणे, पुस्तको वांचे, धर्मध्यान ध्यावे, तथा विचारे के, हुं केवो मंदजागी हुं, के आ साधुजना गुणोने अंगीकार करी शकतो नथी. माटे एवी रीतें सर्वथी तो सामायिक सहित पौषध अंगीकार करवुं. (देशथी पौषधना केटखाक जांगाउ उपर कहेखाउमांथी कहाडी नाख्या ठे.)

इवे पौषध व्रत करनारनी प्रशंसा करे ठे,

गृहिणोऽपि हि धन्यास्ते, पुण्यं ये पौषधव्रतं ॥

दुःपालं पालयंत्येव, यथा सुचुलनीपिता ॥ ८६ ॥

अर्थः— ते गृहस्थोने पण धन्य जाणवा, के जेउं चुलनीपितानी पेठे पवित्र, अने दुःखें करीने पाली शकाय एवा, पवित्र पौषधव्रतने पाले ठे. तेनुं दृष्टांत इवे कहे ठे.

गंगाना किनारापर अत्यंत रमणीय एवी वाणारसी नामें नगरी ठे, त्यां, जितशत्रु नामें राजा हतो. वली त्यां चुलनीपिता नामें कोइ मोटो शाहुकार गृहपति हतो. तेने अत्यंत रूपाल्ली श्यामा नामनी स्त्री हती. तेनी पासे चोवीश क्रोड सोनामोहोरो हती, तेउंमांथी आठ करोड तेणें चंडारमां, आठ करोड व्याजें, अने आठ करोड व्यापारमां जोडी हती. दश दश हजारनां आठ तो तेने गोकुलो हतां. एक दहाडो ते नगरीना कोष्टक नामें उद्यानमां श्री वीरप्रभु आवीने समोसर्था. त्यां प्रभुने नमस्कार करवामाटे इंद्र सहित देवदानवो, तथा जितशत्रुराजा पण आव्यो. ते वखते चुलनीपिता पण पगे चालीने प्रभुने वांदवामाटे निकळ्यो. तथा त्यां जइ, तेणें हाथ जोडीने प्रभुनी देशना जक्तिपूर्वक सांजल्ली. पढी सजा उठ्याबाद चुलनीपितायें प्रभुने हाथ जोडी विनति करी के, हे स्वामि! मारी यतिधर्म अंगीकार करवानी तो शक्ति नथी, मने श्रावक धर्म अंगीकार करावो? पढी प्रभुयें पण तेने कशुं के जेम तने सुख उपजे, तेम कस्य? एम कहेवाथी तेणें स्थूलशक्ती हिंसा, मृषावाद, चोरी विगेरेनां पन्धखाण कर्या. वली तेणें पोतानी स्त्री शिवाय, परस्त्रीनो त्याग करी, ते चोवीश क्रोड सोनामोहोरो शिवाय धननो, तथा ते आठ गोकुलो शिवाय गायोनो पण त्याग कर्षो; तेम पांचसो हसोथी खेडाय पटली खेतीनी ज-

મીન શિવાય, બીજી જમીન છેડવાનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં તેમ પાંચસો ગાડાં, તથા પાંચસો બેલશિવાયનાં તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી તેણે મંધકાષાય્ય શિવાય બીજાં શરીર લુંઠવાનાં વચ્ચનો, તથા લીલી મધુકની ડાંચલી શિવાયના દાંતણનાં પણ પચ્ચાણ કર્યાં. તેણે હીરામલક શિવાય ફલનાં, તથા શતપાક અને સહસ્રપાક તેલવિના બીજાં તેલથી મર્દનનાં પણ પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી કેટલાક સુગંધિ પદાર્થો શિવાય બીજા સુંઘવાનાં પદાર્થોનાં, તથા સ્નાનમાટે આઠ ઝંટો જરીને પાણીના ઘડાઓ શિવાયનાં પાણીનાં તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી રુમાંથી બનતાં કાપડશિવાયનાં કાપડનાં, તથા કુંકુમ, અગર અને ચંદન શિવાયનાં વિલેપનનો પણ તેણે ત્યાગ કર્યો. વહ્લી કમલની જાતિની માલાઈશિવાય તેણે પુષ્પોનાં, તથા કર્ણિકા અને નામની વીંટી શિવાય આજૂષણોનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. અગર અને તુરુષ્ક શિવાય ધૂપનાં વહ્લી લંડલાય અને ઘેવર શિવાયના જોજનના, તથા શાલના ચોલા શિવાય, બીજા ચોલાનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી કલાપ, મગ અને અડદ શિવાય, બીજા કઠોલનાં, તથા શરદ રુતુમાં થતા ગાયનાં ઘીશિવાય બીજાં સઘલા પ્રકારનાં ઘીનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી પટ્યંક અને મંડુકી શિવાયના શાકનાં, પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી અંતરિક્ષ સંબંધિ પાણી શિવાય બીજાં પાણીનાં, તથા પંચસૌગંધિક શિવાય મુલવાસનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વહ્લી તેણે હુધ્યાન, હિંસ્ર વસ્તુઝનું દાન, પ્રમાદનું આચરણ, તથા પાપકાર્યોનો ઉપદેશ વિગેરે સંબંધિ અનર્થદંડોનો પણ ત્યાગ કર્યો. એવી રીતે તેણે અતિચારરહિત પ્રજુપાસે સમ્યક્ત્વપૂર્વક શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યું. પઠી ઘેર જઈને સઘલી વાત તેણે પોતાની સ્ત્રીને કહી સંજલાવી. પઠી તે સ્ત્રીએ પણ તુરત તેની આજ્ઞાથી, રથપર ચઢી, પ્રજુપાસે જઈ શ્રાવકવ્રત અંગીકાર કર્યું. પઠી ગૌતમ સ્વામિએ પ્રજુને નમસ્કાર કરી પુછ્યું કે, આ ચુલનીપિતા મહાવ્રતધારી થઈ શકે, કે નહીં? ત્યારે પ્રજુએ કહ્યું કે, તે યતિધર્મ અંગીકાર કરશે નહીં; પણ તે અહીંથી કાલ કરીને સૌધર્મા નામના દેવલોકે જશે; ત્યાં અરુણાજ વિમાનમાં ચાર પલ્લોપમની આયુષ્યસ્થિતિ સંપૂર્ણ કરીને, મહાવિદેહ કેન્દ્રમાં ઉત્પન્ન થઈને મોક્ષે જશે. હવે ચુલનીપિતા પણ ઘરનો

कारजार मोटा पुत्रने सोंपीने पोते पौषधव्रत खेइने पौषधशालामां रख्यो. हवे एटलामां कोइ कपटी मिथ्यात्वी देव, तेनुं व्रत जंगववामाटे मध्यरात्रिए तेनी पासे आव्यो. तथा जयंकर रूप करीने, अने हाथमां तखवार खेइने तेने कहेवा लाग्यो के, तुं आ व्रतने तजी दे ? नहींतर तारीपासेज तारा मोटा पुत्रने आ खड्गथी मारी नाखीश. अने तारा देखतांज तेनुं मांस कडाइमां पकावीने हुं खाइ जइश. तथा तेनुं छोही पण हुं पी जइश, के जे जोइने तुं तुरतज मृत्यु पामीश. तेना ते कहे-वाथी पण चुलनीपिता कंइ झोज पाम्यो नहीं. त्यारें तेणें तेना पुत्रनुं एक रूप करीने, तेने मारी नाखी, तेना मांसने कडाइमां पकावी खावा मांछ्युं. ते सघलुं तत्व जाणनारा एवा चुलनीपिताए सहन कर्युं. त्यारे ते नीच देवें फरीने कहुं के, हजी पण जो तुं व्रतने तजीश नही, तो तारा वचला पुत्रने पण मारी नाखीश. एवी रीतें तेणें अनुक्रमें वचला तथा नाना पुत्रोनां पण रूपो विकुर्वीने तेने मार्या. पढी तेणें कहुं के, हजी पण जो तुं व्रतने तजीश नहीं, तो तारी माताने पण मारीश. ए-म कही तेणें पोकार करती एवी तेनी जड्रा मातानुं रूप विकुर्व्युं. तथा तेने पण ज्यारे मारवा लाग्यो, त्यारें तेणें (चुलनीपिताए) विचार्युं के, आ डुष्टें मारा त्रण पुत्रोने मार्या, अने मारी माताने पण हवे मारे नहीं, तेटलामां हुं तेणीने बचावुं; एम विचारि, जेटलामां ते चालवा लागे ठे, तेटलामां घोर नादसहित ते देव आकाशमां उडी गयो. ते कोलाहल सांजलीने जड्राए तेनी पासे आवी पुठवाथी, तेणें सघलो वृ-त्तांत कही संजलाव्यो. त्यारें जड्राए कहुं के, तारा पौषधव्रतने जंग-वामाटे कोइ मिथ्यात्वी देवें आ चेष्टा करी ठे; माटे हवे तुं आ व्रत-जंगनी आलोचना कर ? कारण के, व्रतजंगनी जो आलोचना न करी-यें तो उलटुं पाप लागे ठे. ते सांजली चुलनीपिताए पोताना व्रतजंगनी आलोचना करी. हवे एक दहाडो तेणें आवकनी दश प्रतिमाड अंगी-कार करी. एवी रीतें तेणें खड्गधारा सरखुं तीव्र आवकव्रत पाव्युं. पढी ते संलेखनापूर्वक अनशन करीने मृत्यु पामी सौधर्मा देवलोकमां अरु-णप्रज विमानमां उपन्यो. एवी रीतें चुलनीपितानी पेठे जेठ पौषध-

વ્રત પાલે છે, તેડ અંતે મુક્તિગામિ થાય છે. એવી રીતે જુલનીપિતાની કથા જાણવી.

હવે ચોથું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

દાનં ચતુર્વિધાદાર, પાત્રાહ્વાદનસદ્ગનાં ॥

અતિથિચ્યોઽતિથિસંવિ, જાગવ્રતમુદીરિતં ॥ ૫૫ ॥

અર્થ:— અતિથિઉં પ્રત્યે, ચાર પ્રકારનો આહાર પાત્ર, વસ્ત્ર, તથા સ્થાન વિગેરે જે આપવું, તેને “ અતિથિસંવિજાગ ” નામનું વ્રત કહેલું છે.

ટીકા:— જેને તિથિ, પર્વ આદિકઉત્સવ ન હોય, તે અતિથિ કહેવાય. ચાર પ્રકારનો આહાર એટલે અશન, પાન, શાદિમ અને સ્વાદિમ. પાત્ર એટલે જાજન-આહ્વાદન એટલે વસ્ત્ર, કામલ વિગેરે. વસતિ એટલે રહેવાનું સ્થાનક અને ઉપલક્ષણથી, પાટલા, શય્યા, સંથારો વિગેરે; (પ-ણ મુનિઉંને કંઈ સુવર્ણ આદિકનું દાન હોય નહીં, કારણ કે, તે લેવાનો તેમનો અધિકાર નથી.) અને એવી રીતે પશ્ચાત્કર્માદિદોષ (મુનિને બો-રાવ્યા પછી કાચા પાણીથી હાથ ધોવા વિગેરે.) રહિત જે આપવું, તેનું નામ “ અતિથિસંવિજાગવ્રત ” જાણવું. વસ્ત્રી તે દાન ણ ન્યાયાર્જિત ધનથી બનાવેલું તથા પ્રાશુક અને ણ્ણીય, અને કલ્પનીય તથા દેશ, કાલ અને શ્રદ્ધાપૂર્વક, પોતાની અનુગ્રહબુદ્ધિથી આપવું. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, શાસ્ત્રોમાં આહાર દેનારાઉં તો સંજલાય છે. પણ સાધુઉંને વસ્ત્ર દેનારાઉં, તથા તેના ફલનું વિવેચન તો સંજલાતું નથી; તેને માટે કહે છે કે, એમ નહીં; પ્રજુષ સાક્ષાત્ વસ્ત્રદાન પણ કહેલું છે કે;

“ સમણે અન્નિગ્ગંથે પાસુણં ણસણિજ્ઞાણં અસણપાણ સ્વાશ્મ સા-
શ્મેણં વત્થપડિગ્ગહકંબલપાયપુત્થણેણં પીઠફલગસજસંથારેણં પડિલાન્ને-
માણે વિરહ ”

એવી રીતે વસ્ત્રને પણ શરીરના ઉપકારમાટે કહેલું છે. વસ્ત્રી તે વસ્ત્ર-ગ્રહણ ઠંડી, તાપ, મહર આદિકના ડંચને નિવારણ કરવાવાળું હોવા-થી, સાધુઉંને ધર્મશુદ્ધિધ્યાન સારી રીતે થઈ શકે છે. કહ્યું છે કે,

તણગદ્દણનલસેવા, નિવારણા ધમ્મસુકકાણઠા ॥

દિઠ્ઠં કમ્પગદ્દણં, સિલાણમરણઠયાચેવ ॥ ૧ ॥

ઘડી રીતે પાત્રનો પણ મુનિર્ઝને સ્વપ પડે છે, કારણ કે, તેથી અશુદ્ધ આહાર પાળી કદાચ આવી જાય, તો તે પરઠવાને કામ આવે; ઇત્યાદિ તેમાં (પાત્ર ગ્રહણ કરવામાં) ઘણા ગુણો સમાવ્યા છે. કશું છે કે,

ઠકાયરસ્કણઠા, પાયગ્રહણં જિણેર્હિ પન્નતં ॥

જેઅગુણાસંભોણ, હવંતિ તે પાયગ્રહણે વિ ॥ ૧ ॥

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, તીર્થકરો તો, વસ્ત્ર પાત્રાદિક ગ્રહણ કરતા નથી; અને તેથી તેમના શિષ્યોયે પણ તેજ આચારગ્રહણ કરવો જોઈયે; તેને માટે કહે છે કે, એમ નહીં. તીર્થકરો તો ટિપ્પરહિત હાથોવાલા, હોય છે, તથા તેડના આહારપાળીની શિષ્યા એક સૂર્યચંદ્રસુધિ પહોંચે છે, તથા તેમાંથી એક બિંદુ પણ નીચે પડતું નથી. તેમ ચતુર્વિધ જ્ઞાનના બલથી, આહારપાળીના દોષોને જાણીને દૂષણયુક્ત આહારપાળી લેતાજ નથી. વહ્ની દીક્ષા વચ્ચે તો તેડ પણ વસ્ત્ર ગ્રહણ કરે છે. અને ત્યારબાદ તેડ સર્વ પરિસહો સહન કરવાને સમર્થ હોવાથી તેડને વસ્ત્રનું પ્રયોજન રહેતું પણ નથી. માટે “તીર્થકરો પ્રમાણેજ તેમના શિષ્યોયે વર્તવું,” એમ કહેવું તો ઈરાવણની પેઠે સઘણા સામાન્ય હાથીડને પણ વર્તવાનું કેહેવા જેવું છે, અર્થાત્ તે ન બની શકે તેવું છે. વહ્ની તીર્થકરોનું અનુકરણ કરનારાડયે તો મઠમાં રહેવાશ આધાકર્માદિકનો, પરિજોગ, તૈલનું મર્દન, અંગારાની સગડીનું સેવન, વટ્કલોનું પહેરવું, કમંડલુનું ધારણ કરવું, બહુ સાધુડની સાથે રહેવાપણું, ઠગ્ગસ્થોનું ધર્મદેશનાનું કરવું, શિષ્યઆદિકોને દીક્ષાદાન, ઇત્યાદિ સર્વ નહીં કરવું જોઈયે; પણ તે તો સઘણાડ કરે છે. (આ વાક્ય કંઈક શંકાશીલ જેવું લાગે છે, પણ ટીકાકારનું પોતાનું કહેવું તેમજ લાગે છે.) કંબલ રાખવાનું પ્રયોજન, વર્ષા ઋતુમાં બહાર નિકલતાં તાર્કાલિક વર્ષાદ આવવાથી, અપ્કાય જીવોના રક્ષણમાટે છે. વહ્ની બાલક વૃદ્ધ કે રોગીને માટે, વર્ષાદ વરસતે ઠતે પણ, કામહી ડહી જિદ્દામાટે જતાં દોષ નથી. તથા ડચ્ચાર પ્રશ્રવણ આદિકથી પીડિતોને પણ કામલ ડહી જવામાં દોષ નથી. પણ ઠગ્ગ ડહવાની તો શાસ્ત્રોમાં મના કરેલી છે; અને રજોહરણ તો સાદ્દાત્ જીવરક્ષામાટેજ છે. તેમ મુદ્દુપત્તિ પણ ડહીને મુલમાં પડતા જીવો, તથા મુલના ડષ્ણશ્વાસથી બાહારના

વાયુકાય જીવોની વિરાધના ટાલવામાટે છે, તેમ મુલ્કમાં પડતી ધૂલને પણ અટકાવવામાટે છે. તથા વર્ષા ઋતુમાં જમીનપર થતા કંથુઆ આદિકના બચાવવામાટે પાટપાટલાંતનો મુનિર્તને ઉપયોગ કરવો પડે છે, તથા શય્યા અને સંસ્થારાનો શિયાલા તથા ઝનાલામાં સુવા બેસવામાટે લખ હોય છે. તથા સ્થાનક યતિર્તને રહેવામાટે અત્યંત ઉપકારી છે. એવી રીતનાં બીજાં પણ ઉપકરણો ધારણ કરતાં થકાં સાધુર્તને દોષ લાગતો નથી. અને તે દેનારાર્તને તો ગુણોનીજ પ્રાપ્તિ હોય છે. તે ઉપકરણોનું પ્રમાણ ગ્રંથગૌરવના ત્રયથી અહીં લેખેલું નથી.

હવે અહીં વૃક્ષોની કહેલી પૌષ્ઠપારણવિધિની સમાચારી કહે છે. પૌષ્ઠધત્રતને પાલતા એવા શ્રાવકે, નિશ્ચયે કરીને સાધુર્તપ્રત્યે દાન આપીનેજ ઝોજન કરવું. તે કેવી રીતે? તો કે, જ્યારે ઝોજનનો વલ્લત થાય, ત્યારે, પોતે સાધુને ઉપાશ્રયે જઈ, ત્રિદામાટે તેમને નિમંત્રણ કરવી. તે વલ્લતે સાધુર્તયે પણ, અને અંતરાયદોષ, તથા આપણને સ્થાપનાદોષ મા થાઈ, એમ વિચારિ, ઝોલી, પાત્રાં, પદ્મા વિગેરેનું પડિલેહણ કરવું. અને જો તે પે-હેલીજ પોરસીયે નિમંત્રણ કરવાને આવેલ હોય, તો, પોતાને (સાધુને) જો નોકારસીનું પચ્ચલાણ હોય, તો આહાર પાળી લેવાં, અને જો લાંબા કાલનું પચ્ચલાણ હોય, તો ન લેવાં. કારણ કે, લેઈને પાતું તે રાખી મેલ-વું પડે. પણ જો તે પૌષ્ઠધત્રતવાલો બહુજ સ્વેચ કરે, તો તે લેવાં, અને રા-ખી મેલવાં; દરમ્યાનમાં કોઈ પારણવાલા સાધુને તેનો લખ હોય, તો તે-ને તે આપવાં અને પઠી વલી તેવા શ્રાવકની સાથે, બીજા એક સાધુને સાથે લેઈ વોરવા જવું; પણ એકલાં નહીં; શ્રાવકે સાધુની અગાડી અગાડી ચા-લવું તથા તેમને ઘેર લેઈ જઈને, આસનપર બેસવાને કહેવું; જો સાધુર્ત બેસે તો ઠીક, અને ન બેસે તો પણ તેર્તને બેસવામાટે વિનતિ કરવાનો વિ-નય કરવો. અને પઠી કાં તો પોતેજ સાધુને વહોરાવે, અથવા પોતે હાથ-માં વસ્તુર્તનાં ઝાજન ધારીને ઝજો રહે, અથવા કંઈ પણ કર્યાવિના સ્થિર પણ રહે. (અર્થાત્ ઘરનાં બીજાં માણસો પણ વોરાવે, અને પોતે ઝજો પ-ણ રહે.) વલી સાધુર્તપણ પશ્ચાત્કર્મના દોષ ટાલવામાટે સઘલી વસ્તુ નહીં લેતાં, ઝાજનોમાં બાકી રહેવા દઈને પોતાના લખજોગજ વહોરે. પઠી જ્યારે સાધુર્ત પાઠા જવા લાગે, ત્યારે નમસ્કારપૂર્વક કેટલાંક પગલાં તે-

સત્રી પાઠણ જણ, પાઠો આવી પોતે જોજન કરે. વહી જો તે આમાદિકમાં સ્થાધુ ન હોય, ત્યારે જોજન વચ્ચે વારણે આવી આસપાસ જુવે; તથા શુદ્ધ પ્રાણી ચિંતવે કે, જો અહીં સાધુનું હોત, તો હું સ્વચ્છ નિસ્તારિત થાત; એવી રીતે પૌષ્ણપારણનો વિધિ જાણવો. અને બીજે અવસરે તો, સાધુને વોરાવીને પોતે જમે, અથવા પોતે જમીને પણ સાધુને વોરાવે.

ધર્મોપકારીને અન્નાદિકનું દાન દેવું, પણ તેને સ્વર્ણ આદિકનું કહ્યે નહીં, કેમ કે તેથી તો ક્રોધ લોભ કામ આદિકની વૃદ્ધિ થાય છે. વહી જમીનનું દાન પણ ઉત્તમ નથી, કેમ કે તેથી અનેક જીવોની સ્વેદવા આદિકથી હિંસા થાય છે, વહી શસ્ત્રદાન પણ નહીં કરવું કારણ કે, તેથી પણ અનેક જીવોની હિંસા થવાનો સંજવ છે. વહી તે તલનું દાન પણ નહીં દેવું, કેમ કે તેમાં અનેક ત્રસ જંતુની ઉત્પત્તિ થાય છે. વહી જડ લોકો, જે મુશ્કેલી અશુચિ રાખે છે, તેવા ગાયના અપાનમાં (વિષ્ટા-દ્વારમાં) તીથોને માનતા થકા, પવિત્ર માનીને તેને ધર્મમાટે દાન તરિકે આપે છે. વહી જેણીને દોતી વચ્ચે વાઢવાને પીડા થાય છે, તથા જે સ્ત્રી આદિકથી જીવોને હણે છે, તે ગાયનું દાન કોણ કલ્યાણમાટે કરે? વહી જે કામને વધારનારી બંધુનના સ્નેહરૂપી વૃદ્ધપ્રત્યે દાવાનલ સરખી કલે-શને વધારનારી, નરકના દ્વારની કુંચી સરખી મોક્ષદ્વારને જોગલસરખી ધર્મરૂપી ધનને ચોરનારી, તથા આપવાને કરનારી, એવી જે કન્યા, તેણી-નું દાન પણ શીરીતે કલ્યાણકારી થાય? વહી મૂઢ લોકો, વિવામાં જે યૌતકનું (કરિયાવર) દાન આપે છે, તે પણ રાખમાં ઘી ઢોલવાજેવું છે. વહી સંક્રાંતિને દિવસે, વૈશાખ, વ્યતીપાત, અમાસ પુનમ વિગેરે દિવસે પણ લો-ચીત્તે જે દાનનું પ્રવર્તન કરાવ્યું છે, તે પણ મૂર્ખતાજ છે. વહી જે પુરુષ-હિંસ, મરણ પામેલાને દાન આપે છે, (શ્રાદ્ધ આદિક કરે છે, તે.) તેનું પણ સાંભળાને પહ્લવ આવવામાટે પાણીથી સીંચે છે. વહી બ્રાહ્મણોને જમા-લ્યાથી જ્યારે પિતૃનું તૃપ્ત થાય છે, ત્યારે એકે જોજન કરવાથી બીજાને પણ તૃપ્તિ થવી જોઈએ!!! વહી પુત્રે દીધેલું દાન, પિતાના પાપોનું નાશ કરનારું જ્યારે થાય, ત્યારે પુત્રે કરેલા તપથી પિતાને પણ મોક્ષ મલ્લવો જો-ઈએ. વહી જ્યારે ગંગા અને ગયાદિકમાં દાન દેવાથી પિતૃનું તૃપ્ત શકે, ત્યારે બધેલાં વૃદ્ધોને પણ નવપહ્લવ કરવામાટે આંગણમાં રોપવાં જોઈએ.

માટે જેઠ સુપાત્રો હોય તેઠને પણ અન્નાદિકનું દાન આપવું; પણ સ્વર્ણ-
દિકનું નહીં; હવે તે સુપાત્રો કોણ? તે કહે છે. જ્ઞાન દર્શન, અને ચા-
રિત્રરૂપી ત્રણ રત્નોવાલા, તથા પાંચ સુમતિ અને ત્રણ ગુપ્તિના ધરનારા
પંચ મહાવ્રતોને પણ ધરનારા, તથા પરિસહ અને ઉપસર્ગોરૂપી મોટી
શત્રુસેનાને જીતવાને સુજટો સરખા શરીરમાંપણ મમતા વિનાના ચર્મો-
પકરણ શિવાયના પરિગ્રહ વિનાના, ફક્ત શરીરને ધર્મક્રિયામાટે નિષ્પા-
વવાને બેંતાલીશ દોષરહિત આહાર લેનારા, નવગુપ્તિઠ સહિત બ્રહ્મચર્ય
પાલનારા, તથા પરની તણાવલાસરખી વસ્તુમાં પણ સ્પૃહાવિનાના,
તથા માન અપમાનમાં, લાજ અલાજમાં, સુખ દુઃખમાં, પ્રશંસા
અને નિંદામાં, તથા હર્ષ અને શોકમાં પણ તુલ્યવૃત્તિવાલા, તથા
કરવું, કરાવવું, અને અનુમોદવું, જાંગાઉંથી આરંજવિનાની, તથા એક
મોક્ષનાજ તાનવાલા, એવા મુનિઠ ઉત્તમ પાત્રતુલ્ય છે. વલી સમ્યગ્દૃષ્ટિ,
તથા દેશવિરતિવાલા, અને યતિધર્મના ઇચ્છક ગૃહસ્થો મધ્યમ પાત્રતુલ્ય
છે. અને સમ્યક્ત્વમાત્રમાં સંતુષ્ટ થયેલા, વ્રતતથા શીલમાં સ્પૃહાવિનાના
તથા તીર્થપ્રજાવનામાં ઉચ્ચમવંત થયેલા, જઘન્ય પાત્રતુલ્ય છે. હવે કુ-
શાસ્ત્રો સાંજલવાથી વૈરાગ્યવાલા, પરિગ્રહ વિનાના, બ્રહ્મચર્ય પાલવામાં
રક્ત થયેલા, ચોરી મૃષાવાદ અને હિંસાથી દૂર રહેનારા જયંકર વ્રત ક-
રનારા મૌન ધારણ કરનારા, કંદમૂલ અને ફલ ખાનારા, તથા જિહ્વા
માગી જોજન કરનારા, રંગેલાં (જગવાં) કપડાં પહેરનારા, અથવા નમ્મ
રહેનારા, શિલા અને જટા રાખનારા, મુંડા, એકદંડી, અથવા જંગલમાં
રહેનારા, ગ્રીષ્મ ઋતુમાં પંચામ્નિની આતાપના લેનારા, અંગે જસ્મ ચોલ-
નારા, તુંબડી અને હાડકાંનાં આઝૂપણો પહેરનારા, પોતાની બુદ્ધિથી ધર્મ-
વંત, પણ મિથ્યાદર્શનથી દૂષિત થયેલા, જિન ધર્મનો દ્વેષ કરનારા, એવા
મૂઢ કુતીર્થિઠને કુપાત્રો જાણવા. જીવહિંસા કરનારા જૂઠું બોલનારા, પર
ધનની ચોરી કરનારા, અત્યંત કામી, પરિગ્રહ અને આરંજમાંજ રક્ત થ-
યેલા, હમેશાં સંતોષવિનાના, માંસાહારી, મધપાનમાં રક્ત, ક્રોધી ક્લેશ
કરનારા, કુશાસ્ત્રો જાણીને પોતાને પંડિત માનનારા, તથા તત્ત્વથી નાસ્તિ
કતુલ્લય, એવા માણસો અપાત્ર છે. એવી રીતે, કુપાત્ર અને અપાત્રને ત-
જીને મોક્ષને ઇચ્છનારા માણસો પાત્રદાન કરે છે. તે પાત્રદાન સફ-

હા, અને ધર્મને અર્થે થાય છે; અને કુપાત્ર અપાત્રપ્રત્યે દીધેલું દાન અધર્મમાટે થાય છે. સર્પને જેમ દૂધનું પાન, તેના ઝેરની વૃદ્ધિને માટે થાય છે, તેમ કુપાત્ર અને અપાત્રપ્રત્યે દીધેલું દાન જવની વૃદ્ધિને માટે થાય છે. જિનેશ્વરોને દાન દેનારા માણસો મોક્ષગામી થાય છે, તથા જિનેશ્વર પ્રત્યુનાં પારણાને દિવસે ત્રિદા દેનારના ઘરને આંગણે, દેવતાઝં હર્ષપૂર્વક રત્નવૃદ્ધિ કરે છે. એવી રીતે અતિથિસંવિજાગ નામના વ્રતનું સ્વરૂપ કહ્યું. માટે પાત્ર અપાત્રને જાણીને, યથોચિત દાન દેવું. જો કે વિવેકી અને શ્રદ્ધાવાન્ માણસને સુપાત્ર દાનમાં સાક્ષાત્ અથવા પરંપરાએ કરીને મોક્ષરૂપી ફલ મળે છે. તોપણ મુગ્ધ માણસોના અનુગ્રહમાટે સુપાત્ર દાનનું પ્રાસંગિક ફલ હવે કહે છે.

પડ્ય સંગમકોનામ સંપદં વત્સપાલકઃ ॥

ચમત્કારકરીં પ્રાપ મુનિદાનપ્રજાવતઃ ॥ ૮૯ ॥

અર્થઃ—સંગમક નામે વત્સપાલ, મુનિને દાનના પ્રજાવથી ચમત્કાર કરનારી સંપદાને પામ્યો; (તેને પરંપરાએ કરીને મોક્ષરૂપ ફલપણ જો કે મળ્યું છે, તો પણ પ્રાસંગિક ફલ કહેવામાટે આમ કહ્યું છે.)

હવે તે સંગમકની કથા કહે છે.

મગધ નામના દેશમાં મહાલક્ષ્મીવાહું રાજગૃહ નામનું નગર છે. તે નગરમાં શ્રેણિક નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે વખતમાં કોશ્ક કુટુંબવિનાની ધન્યા નામે બાલિકા સંગમક નામના એક બાલકને લેઈને શાલિગ્રામમાં આવી તે સંગમક, લોકોનાં વાઝરડાં ચરાવીને, ત્યાં પોતાની આજીવિકા ચલાવવા લાગ્યો. એક દહાડો નગરમાં મહોત્સવ આવવાથી તેણે ઘેર ઘેર દૂધપાક રંધાતો જોયો. તેથી તેણે ઘેર જઈ માતાપાસે દૂધપાક માગવા લાગ્યો, ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે, હું તો ગરીબ હું, મારે ઘેર દૂધપાક ક્યાંથી? પણ તે બાલકે વારંવાર તે માગવાથી, તેણી પૂર્વના વૈજવને સંજાલતી થકી અત્યંત રુદન કરવા લાગી. તે સાંજલી પડોશીઝં તેણીને ડુઃખનું કારણ પૂછવા લાગ્યા; ત્યારે તેણીએ પોતાના ડુઃખનું કારણ નિવેદન કરવાથી તેણે તેને દૂધ આપવાથી, તેણીએ દૂધપાક રાંધ્યો. તથા તેનો ચાલ જરી પુત્રને સોંપી, પોતે કંઈ કામમાટે ઘરના અંદરના જાગમાં ગઈ.

छामां कोइक मासोपवासी मुनि, पारणामाटे त्यां आठ्या; ते जाणें तेने जबरूपी समुद्रथी तारवामाटेज नावनी पेठेज आठ्या होय नहीं!!! त्यारे संगमके तेने अत्यंत जाव लावी, शुद्ध हृदयथी, पोताने धन्य मानी-ने, ते दूधपाक बोराव्यो; मुनि पण ते खेडने चालता थया; पठी तेनी मा-तायें जाण्युं के, आ सधलो दूधपाक खाई गयो लागे ठे, एम जाणी तेणीयें बीजीवार पीरस्यो; पठी तेणे ते ठेक कंठसुधी खाधो, अने तेना अजीर्णथी ते संगमक रात्रियें तेज साधुनुं स्मरण करतो थको मृत्यु पाव्यो. ते दा-नना प्रजावथी ते राजगृह नगरमां, गोत्रज शेटनी जडा नामनी स्त्रीनी कुक्षियें उत्पन्न थयो; तेथी तेणीयें स्वप्नमां डांगरनुं पाकेलुं खेतर जोखुं, अने ते पोताना स्वामिने कहाथी, तेने पुत्र थवानुं कळुं. बली तेणीने दा-न, तथा धर्मकार्योना जे कंइ डोहलाउं उत्पन्न थया, ते सधला गोत्रज शे-ठें संपूर्ण कर्या. संपूर्ण समये तेणीयें पण एक उत्तम पुत्रने जन्म आप्यो. स्वप्नने अनुसारें मातपितायें तेनुं शाखिजडा नाम पाळ्युं. ते त्यां पांच धा-वमाताउंथी लालन करातो ठतो, आठवर्षमां कंइक उलुं इतुं त्यांज ते स-धली कलाउं जण्यो. यौवनने प्राप्त थयाबाद ते पोतानी सरखी उमरना बालको साथे रमवा लाग्यो. ते नगरना केटलाक शाहुकारो, तेने पोतानी बत्रीश कन्याउं आपवामाटे, तेना पितापासे मागणी करवा लाग्या. अने तेथी शेठें पण तेने ते कन्याउं परणावी. तेउंनी साथे शाखिजडा पण वि-लास करवा लाग्यो. एवी रीतें आनंदमां मग्न थइने, ते रात्रिदिवसोने प-ण जाणवा न लाग्यो, अने तेनां मातपिता पण तेना जोगनी सधली सा-मग्री तेने पुरवा लाग्यां. ते गोत्रज शेठ वीरप्रभुपासे दीक्षा खेड, अनशन करी देवलोकें गयो. त्यां अवधिज्ञानथी पोताना पुत्रने जोइने, तेना (पु-त्रना) पुण्यथी, ते तेनापर संतुष्ट थयो. अने तेथी कल्पवृक्षनी पेठे, ते ते-ने (शाखिजडने) तेनी खिउंसहित दिव्य एवां वस्त्राजरणो आपवा ला-ग्यो. पूर्वदानना प्रजावथी ते केवल जोगो जोगववा लाग्यो, अने जडा सधलो व्यवहार चलाववा लागी. एक दहाडो केटलाक वणिक लोको र-त्नकंबलो लावीने, श्रेणिक राजाने वेंचार्ता देवा लाग्या, पण तेनी किंमत घणी होवाथी तेणें ते लीधां नहीं. पठी ते वणिको शाखिजडने घेर ग-या, त्यां ते जडाये तेमने मोहोडे मागतुं डव्य आपी ते वेंचाथी लीधां.

પઠી ચેલણા રાણીયે શ્રેણિકને કહ્યું કે, ગમે તેવાં તે મોઢાં હોય તો પણ તમો તેમાંથી એક મારે માટે લ્યો ? ત્યારે શ્રેણિકે, ફરીને વેપારીજપાસે માગ્યાર્થી, તેડયે કહ્યું કે, તે તો સઘલાં જડાયે વેંચાતાં લેઈ લીધાં છે. ત્યારે એક ડાહ્યા માણસને શ્રેણિકે જડાપાસે મૂલ્ય આપી રત્નકામલ લેવા મોકલ્યો. ત્યારે જડાયેં તેને કહ્યું કે, તે રત્નકંબલો શાલિજડની વહુડના પગો છુટવામાં વપરાયેલાં છે, માટે એવાં જરા જુનાં થયેલાં રત્નકંબલોનો જો લખ હોય, તો રાજાને પુઠીને સુખેથી લેઈ જાઉં? તે વાત તે માણસે રાજાને પુઠીને કહેવાથી, ચેલણા બોલી કે, વેપારી અને રાજાવચ્ચે પણ, કચીર અને સોના સરલો અંતર છે!!! પઠી રાજાયેં તો આશ્ચર્ય થઈને, તેજ માણસને શાલિજડને બોલાવવા મોકલ્યો; ત્યારે જડાયેં આવીને રાજાને કહ્યું કે, મારો પુત્ર કદી પણ બહાર નિકલતો નથી, માટે મેહેરવાની કરીને આપ મારે ઘેર પધારો? ત્યારે શ્રેણિકે પણ આશ્ચર્યથી તે અંગીકાર કર્યું; પઠી જડાપણ ફળવારસુધિ તેને યાજવાનું કહી, પોતે અગાડીથી ઘેર ગઈ; તથા તેણીયેં પોતાના ઘરથી માંડીને, ઠેક રાજાના ઘરસુધિ વિચિત્ર પ્રકારનાં વસ્ત્ર અને હીરા માણેકોથી બજારને શણગારી. પઠી તેણીયેં બોલાવવાથી રાજા પણ, તે સઘલી શોજાને જોતો થકો, શાલિજડને ઘેર ગયો. ત્યાં તેણેં સોનાના સ્તંજોપર ઇંડનીલમણનાં તોરણોવાલું, તથા મોતીડના સ્વસ્તિકોવાલું આંગણું જોયું. વલી તે ઘર દિવ્યવસ્ત્રોના ચંદુઆડથી શોજાયુક્ત થઈ, તથા સુગંધિ દ્રવ્યોથી ધૂપિત થઈ, વિમાનસરલું શોજતું હતું. તે ઘરમાં પ્રવેશ કરીને રાજા આશ્ચર્યસહિત ચોથી જૂમિપર ચડીને સિંહાસનપર બેઠો. ત્યારે જડાયેં સાતમી જોયેં જઈ, શાલિજડને કહ્યું કે, શ્રેણિક રાજા અહીં આવ્યા છે, માટે તેને મલવામાટે તું થોડીવાર નીચે ચાલ ? ત્યારે શાલિજડેં કહ્યું, કે મારું ત્યાં શું કામ છે.? તમારી મરજી આવે તેમ તમો કરો? ત્યારે જડાયેં કહ્યું કે, કંઈ વસ્તુ વેંચાથી લેવી નથી, પણ આ તો, સર્વ લોકોના અને તમારા પણ સ્વામી આવેલા છે. તે સાંજલી ખેદ સહિત શાલિજડેં વિચાર્યું કે, ધિક્કાર છે, સંસારસંબંધિ એ-શ્ચર્યને ? કે હજુ, મારાપર પણ સ્વામી છે!!! માટે હવે મારે આ જોગો-થી સર્વું, હું તો વીરપ્રજ્ઞપાસે જઈ દીક્ષા લેઈશ. એવી રીતેં વૈરાગ્યયુક્ત થઈને પણ, તે માતાના ઉપરોધથી રાજાપાસે સ્ત્રિયો સહિત આવીને, વિન-

યથી, તેને નમતો હવો. ત્યારે શ્રેણિકેં તેને આલિંગન કરીને, પુત્રની પેઠે પોતાના લોલામાં બેસાડ્યો, તથા સ્નેહથી તેને મસ્તકપર ચુંબન કર્યું, તે વચ્ચે શાલિજીની આંખોમાંથી આંસુ ઊંડવા લાગ્યાં; ત્યારે જડાયેં રાજાને કહ્યું કે, હે દેવ, તમો એને ઠોડી આપો, કારણ કે, આ મનુષ્યસં-
બંધિપુણ્યોની સુગંધિથી ડુજાય છે. આના પિતા દેવલોકેં ગયા છે, અને તે-
થી હમેશાં તે, આ પુત્રને સ્ત્રિસહિત દિવ્ય વસ્ત્રાન્નૂષણોવિગેરે મોકલાવે
છે. પછી રાજાયેં તેને રજા આપવાથી તે સાતમી જોયેં ગયો અને જડાયેં
રાજાને જોજન કરવાનું કહેવાથી રાજાયેં પણ દાક્ષિણ્યતાથી તે અંગીકાર
કર્યું. પછી રાજાની સ્નાન કરતાં એક વીંટી ક્રીડા વાવની અંદર પડી
ગઈ; તેથી રાજા આમતેમ જોવા લાગ્યો, ત્યારે જડાયેં દાસીને હુકમ ક-
રી, તે વાવનું પાણી ખાલી કરાવ્યું; ત્યારે અત્યંત મનોહર આન્નૂષણોની
વચ્ચે, અંગારાની પેઠે પહેલી પોતાની વીંટી રાજાયેં દીઠી; અને તેથી આ-
શ્ચર્ય પામીને, પુઠવાથી દાસીયેં કહ્યું કે, શાલિજીનાં અને તેઝની સ્ત્રીઝ-
નાં નિર્માલ્ય થયેલાં આન્નૂષણો હમેશાં આમાં ફેંકી દેવામાં આવે છે.
તે સાંજલી રાજાયેં વિચાર્યું કે, સ્વરેસર આ ધન્ય છે, અને હું પણ ધન્ય
હું કે, જેના રાજ્યમાં આવા શાહુકારો છે. પછી રાજા ત્યાં પરિવારસ-
હિત જોજન કરીને, વસ્ત્રાન્નૂષણોથી સત્કાર પામીને ઘેર ગયો. શાલિ-
જી પણ જેટલામાં હવે સંસારને ઠોડવાની ઇચ્છા કરે છે તેટલામાં તેને
સ્વર્ગ મલી કે, ચાર જ્ઞાનને ધરનારા ધર્મઘોષઆચાર્ય ઉદ્યાનમાં આવેલા
છે. તે સાંજલી શાલિજી પણ હર્ષપૂર્વક રથપર ચઢીને, ત્યાં જઈ આચાર્ય
તથા સાધુઝને વાંદીને ત્યાં તેમનીપાસે બેઠા; તથા હાથ જોડીને પુણ્ય
કે, હે જગવન્, કયા કર્મથી કોઈ બીજો આપણો સ્વામી થઈ શકે નહીં.
ત્યારે આચાર્ય મહારાજેં કહ્યું કે, જે માણસો દીક્ષા લીધે છે, તેઝ સઘ-
લા જગત્ના સ્વામી થાય છે. ત્યારે શાલિજીએં કહ્યું કે, જો એમ છે, તો
મારીમાતાની આજ્ઞા લેઈને હું દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ. ત્યારે આચાર્યેં કહ્યું
કે, પ્રમાદ કરવો નહીં; પછી શાલિજી ઘેર જઈ, માતાને કહેવા લાગ્યા
કે, મેં આજે ધર્મઘોષ આચાર્યના મુખથી ધર્મ સાંજ્યો છે; ત્યારે માતાયેં
પ્રશંસાપૂર્વક કહ્યું કે, તેં બહુજ સારું કામ કર્યું. પછી શાલિજીએં કહ્યું કે,
હવે તો જો, તમારી આજ્ઞા હોય, તો હું દીક્ષા લેઉં. ત્યારે માતાયેં કહ્યું

કે, તે તારો વિચાર તો ઉત્તમ છે, પણ તેથી તો તારે હમેશાં સોંઘાંડના ચ-
લા ચાવવા જેવું છે. વલી તું સ્વપ્નાવધીજ કોમલ છે, માટે તું વ્રતનો જા-
ર કેમ સહન કરી શકીશ? ત્યારે શાલિજડે કહ્યું કે, જે કાયર માણસો
હોય, તેજ વ્રતનાં કદને સહન કરી શકતા નથી. ત્યારે માતાયે કહ્યું કે,
તું વિવ્ય જોગોને તજીને હજુ મનુષ્યસંબંધિ જોગોનો અજ્યાસ કરી અ-
નુક્રમે વ્રત લેજે, શાલિજડે પણ તે વ્રતને અંગીકાર કરીને હમેશાં એકેક
સ્ત્રી તથા શય્યા તજવા લાગ્યો.

હવે તેજ નગરમાં તેનો એક ધન નામે બનેલી રહેતો હતો. તેની સ્ત્રી
(શાલિજડની બેહેન) એક દહાડો રડવા લાગી, તેનું કારણ ધને પુઠ-
વાથી તેણીયે કહ્યું કે, મારો જાડ, વ્રત લેવામાટે હમેશાં એકેક સ્ત્રી તથા
શય્યા તજે છે, તેથી મને રડવું આવે છે. ત્યારે ધને મશ્કરીમાં કહ્યું કે,
જ્યારે તારો જાડ એમ કરે છે, ત્યારે હજુ તે બીકળે છે; ત્યારે બીજી સ્ત્રી-
સહિત તેણીયે પણ હાંસીથી તેને કહ્યું કે, દીકા લેવી જો સેદેલી તમો-
ને લાગે છે, તો તમો કેમ ગ્રહણ કરતા નથી? ત્યારે ધને કહ્યું કે, દીકા
લેવામાં તમોજ મને વિગ્રહારિણી હતીયો પણ હવે તમારીજ અનુમતિ થ-
ઈ છે, માટે હું તુરત દીકા લેઈશ. ત્યારે તેણીયે કહ્યું કે, હે સ્વામિ, અમો-
યે તો હાંસીથી કહ્યું છે, માટે, તમારે અમારાપર કૃપા કરવી જોઈયે, અને
તેથી અમોને તજશો નહીં. ત્યારે ધને કહ્યું કે, આ સ્ત્રી, ધન વિગેરે અ-
નિત્ય છે, માટે હું તો અવશ્ય દીકા લેઈશ, એમ કહી, તે ઊઠી નિકળ્યો.
ત્યારે તેણીયે કહ્યું કે, અમો પણ તેમજ કરીશું, ત્યારે તેણે પણ હર્ષપૂર્વક
તે અંગીકાર કર્યું. એટલામાં વૈજાર પર્વતપર શ્રી વીરપ્રજુ આવીને સમોસ-
ર્યા. તેથી ધન, શિબિકામાં બેસી દાન દઈને સ્ત્રીયો સહિત વીરપ્રજુને શરણે
ગયા; તથા ત્યાં તેણે સ્ત્રી સહિત દીકા લીધી. પછી શાલિજડે પણ, ડ-
તાવલથી શ્રી વીરપ્રજુપાસે જઈ દીકા લીધી પછી શ્રી વીરપ્રજુ પણ બીજી
જગોયે વિહાર કરવા લાગ્યા. પછી ધન અને શાલિજડ, બન્ને બહુશ્રુત થ-
ઈ, સ્વદ્ધારા સરખું તીવ્ર તપ તપવા લાગ્યા. તેણે બન્ને શરીર પર નિઃસ્પૃહી
થઈને, બે માસે, ચારમાસે, ત્રણમાસે, પાંચવાડીયે, એક માસે, વિગેરે તપથી
પારણું કરવા લાગ્યા. અને એવા તપથી તેમનું શરીર ફક્ત હાડપિંજર સ-
રખુંજ રહ્યું. એક દહાડે તે બન્ને મહામુનિં પોતાની જન્મજૂમિકા પૂર્ણ

राजगृही नगरीप्रत्ये वीरप्रभुनी साथे आव्या. ते वखते मासोपवासने पारणे ते बन्ने मुनियोयें वीरप्रभु पासे जिह्मा माटे जवासारु आझा मानी; प्रभुयें कछुं के, हे शालिजड मुनि ! आज तेमोने तमारी मातापासेथी जिह्मा मलशे; पढी तेउ बन्ने जडाने घेर गया, पण तपथी अत्यंत डुबळा थइ जवाथी, तेणीयें तेथोने ओलख्या नहीं; वली ते वखते वीरप्रभु अने शालिजडने बांदवा जवामाटे आतुर होवाथी तेणीयें तेथो तरफ बधारे ध्यान पण आप्युं नहीं, तेथी तेउ कणवार थोळीने त्यांथी चाली निक- ह्या, अने जेवा तेउ नगरना दरवाजापासे आव्या, के तुरत तेउने शा- लिजडनी पूर्व जन्मनी जडा नामनी माता, नगरमां दही तथा घी वैच- वामाटे आवती हती, ते सामी मली. तेणीयें शालिजडने जोइ, हर्ष पू- र्वक नमस्कार करी, बन्नेने दहीं वोराव्युं. पढी तेउ बन्ने वीरप्रभुपासे ग- या, त्यारे शालिजडें हाथ जोडी प्रभुने पुढ्युं के, हे जगवन् ! मने आज मातातरफथी शी रीतें पारणुं थयुं ? त्यारे वीरप्रभुयें कछुं के, ते तमारी पूर्वजन्मनी जडा नामें माता हती. पढी ते दहींथी पारणुं करीने, शा- लिजड मुनि पण धननी साथे वैचार पर्वतपर गया. त्यां तेउ बन्नेये शि- लातलपर, पोंजीने पादपोपगमनामनुं अनशन कर्तुं. हवे एटलामां जडा तथा श्रेणिक राजापण श्रीवीरप्रभु पासे आव्या. त्यां जडाये वीर प्रभुने पुढ्युं के, हे जगवन्, ते शालिजड तथा धन मुनि क्यां ठे ? मारे घेर जिह्मामाटे केम आव्या नथी ? त्यारे सर्वइ प्रभुयें कछुं के, तेउ तारेज घेर आव्या हता, पण तुं अहीं आववामां व्यग्र हती तेथी तें एमने उ- लख्यानथी. तारा पुत्रनी पूर्व जन्मनी माता जडाये नगरमां आवतां थ- कां, तेउने दहीं आप्युं, अने तेथी तेउये पारणुं कर्तुं ठे; अने हवे ते ब- न्नेये वैचार पर्वतपर जइ अनशन ग्रहण कर्तुं ठे. ते सांजली जडा श्रेणि- कराजानी साथे त्यां वैचारपर गइ, तथा त्यां तेउने तेणीयें निश्चल जोया. ते जोइ तेनां आगलनां कष्टने याद करीने ते रडवा लागी; अने कहेवा लागी के, हे वत्स ! तुं मारे घेर आव्यो, पण हीनजाग्यवाली एवी में, तने प्रमादने लीधे जाण्यो नहीं; वली तुं अमोने तजी गयो पण तारा दर्शनथी इजु तुं अमने आनंद करीश, एवो अमारो मनोरथ हतो; पण

તારાં આ કાર્યથી તો હવે અમારો તે મનોરથ પણ નાશ પામ્યો; હવે આ તારા પ્રારંજ કરેલા તપમાં હું વિઘ્નરૂપ તો થતી નથી, પણ આ તપેલી શિલાપરથી તું દૂર રહે? તે સાંજલી શ્રેણિકેં કહ્યું કે, હે માતા; તમો હર્ષની જગોયે શોક કેમ કરો છે? જેના આવા ઉત્તમ પુત્રો છે, એવાં તમો ધન્ય છો. આ તમારા પુત્રે, પ્રત્નનાં ચરણોને પામી સ્વસ્થ મોક્ષ મેલવ્યો છે. એવી રીતેં રાજાએ સમજાવેલી તે ઝડા માતા, તેડને વાંદીને સ્વેદયુક્ત થઈ થકી ઘેર ગઈ, અને શ્રેણિકરાજા પણ પોતાને સ્થાનકેં ગયો. હવે તેડ બંને મુનિયો પણ કાલ કરીને, સર્વાર્થસિદ્ધિપ્રત્યે ગયા, તથા ત્યાં તે-ત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાલા દેવો થયા. એવી રીતેં સંગમકના દૃષ્ટાંતથી, સત્પાત્રદાનનું ફલ જાણીને, અતિથિસંવિજાગ્રતમાં આદર કરવો એવી રીતેં સંગમકની કથા જાણવી.

એવી રીતેં વારે વ્રતોનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે અતિચારોનું સ્વરૂપ કહે છે.

વ્રતાનિ સાતિચારાણિ, સુકૃતાય નવંતિ ન ॥

અતિચારાસ્તતોદેયાઃ, પંચ પંચ વ્રતે વ્રતે ॥ ૮૯ ॥

અર્થઃ— અતિચાર સહિત, ધારણકરેલાં વ્રતો, પુણ્યમાટે થતાં નથી, માટે વ્રત વ્રત પ્રત્યેના પાંચ પાંચ અતિચારો તજવા.

ટીકાઃ— અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અતિચારો તો સર્વ વિરતિમાંજ હોય. કારણ કે, સંજ્વલનો ઉદયજ તેમનું અજિધાન છે; અને તે સંજ્વલનો ઉદય પણ સર્વવિરતિનેજ હોય છે, અને દેશવિરતિને તો પ્રત્યાઘ્નાનાવરણાદિકજ હોય છે, માટે દેશવિરતિમાં અતિચારનો સંજ્વ નથી. અને વહી તે દેશવિરતિ કંથુશ્ચાના શરીરમાં રહેલા વ્રણાદિકના અજ્ઞાવની પેઠે અલ્પ છે. કેમ કે, પેહેલા અણુવ્રતમાં, સ્થૂલથી, સંકલ્પથી અને નિરપરાધિ જીવોને, દ્વિવિધ ત્રિવિધેં, મારવાનાં પચ્ચાણ હોય છે, તથા એવી રીતેં તે દેશવિરતિ હોવાથી, અતિચારો તેને લાગી શકે નહીં; અને મહાવ્રતોમાં તે લાગી શકે; એવી રીતની વાદીની શંકાનો હવે ઉત્તર દે છે કે, ઉપાસદશાદિકમાં દરેક વ્રતમાં પાંચ અતિચારો કહેલા છે; તથા સંજ્વલનાદિકના ઉદયસંબંધિ જે કહ્યું તે પણ કેવલ સર્વવિરતિ

અતિચારને આશ્રીને કહેલું છે; પણ સમ્યક્ત્વસહિત દેશવિરતિને આશ્રીને કહ્યું નથી. સર્વ વિરતિઁને પણ સંજ્વલનાદિકના ઉદય વચ્ચેજ અતિ-ચારો હોય છે, અને બાકીના કષાયોના ઉદય વચ્ચે તો, તે સર્વવિરતિનો મૂલમાંથીજ હેદ થાય છે. માટે એવી રીતે દેશવિરતિમાં અતિચાર સંજ્ઞા શકતા નથી, એમ કહેવું મિથ્યા છે.

હવે તે અતિચારો પ્રથમવ્રત આશ્રયી કહે છે.

ક્રોધાદ્બંધઠ્ઠવિષ્ણેદો, ઽધિકનારાધિરોપણં ॥

પ્રહારોઽન્નાદિરોધશ્ચ, હિંસાયાં પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:— ક્રોધથી બંધ, ઠવિષ્ણેદ, અધિક જારનું જરવું, પ્રહાર, તથા અન્નાદિકનો અટકાવ, એટલા અહિંસાવ્રતના અતિચારો કહેલા છે.

ટીકા:— બંધ એટલે ગાય અથવા જ્નેસ આદિકને તથા શિશુમણમાટે પોતાના પુત્ર આદિકને પણ પ્રબલ ક્રોધથીજ બાંધવા, તે પેહેલો અતિ-ચાર. શરીર અથવા ચામડીને હેદવી તે વીજો અતિચાર. બેલ, ડંટ, સ્વ-ચર વિગેરે પર, અધિક જાર જરવો, તે વીજો અતિચાર. લાકડી આ-દિકથી પ્રાણીઁને મારવાં, તે ચોથો અતિચાર. તથા પ્રાણીઁપ્રત્યે અન્ના-દિકનો રોધ કરવો, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. એ પાંચેમાં પ્રબલ ક્રો-ધથી, એટલું પદ જોડી લેવું. આવશ્યકચૂર્ણિઆદિકમાં બેપગાં અથવા ચોપગાં પ્રાણીઁનો બંધ બે પ્રકારનો કહ્યો છે, સાર્થક અને નિરર્થક તેમાં નિરર્થક તો કરવોજ નહીં, અને સાર્થકના પણ બે જોડો છે. સાપેક્ષ અને નિરપેક્ષ. સાપેક્ષ એટલે, ઢીલી ગાંઠથી દોરી આદિકથી બાંધવાં, તે, કે-જેથી આગ આદિક વચ્ચે તેઁનો સેહેલથી બચાવ થઈ શકે, અને નિ-રપેક્ષ એટલે અત્યંત મજબુતાઈથી બાંધવું તે. વધી આવકે તો પ્રાણીઁ પણ પ્રાયઃ એવાજ રાખવા, કે જેઁને બાંધવાની જરૂરજ ન પડે. એવીરીતે ઠવિ-ષ્ણેદના પણ ઉપર પ્રમાણેજ બે જોડો જાણવા; તેમ જાર ઉપાડવામાં પણ તેમજ જાણવું. માણસ આગલ જાર ઉપડાવવો નહીં; કદાચ ઉપડાવવો પડે, તો પણ તે પોતે પોતાને માથે ચડાવી ઉતારી શકે, તેટલોજ જાર ઉ-પડાવવો; અને પશુઁપર પણ તેઁ ઉપાડી શકે તેથી પણ ઁગોજ જાર જરવો, અને સ્વેતર સ્વેદતીવેલા તથા ગાડાંમાં જોડતી વેલાણ પણ તેને

યોગ્ય વસ્તુને ટુટાં કરવાં; એવી રીતે પ્રહાર પણ બે પ્રકારેં નિરપેક્ષ અને સાપેક્ષ છે તેમાં નિર્દય થઈ મારવું તે નિરપેક્ષ. અને સાપેક્ષ ઘટલે શ્રાવકે, પ્રથમ બીક દેખાડવી, તે ઠતાં ન માને, ત્યારે પણ મર્મસ્થાનકો વિના બી-જી જમોણ, પાટુ અથવા ચાબુચર્ચી એક અથવા બે વારજ તાડના કરવી. તેવી રીતેજ અન્નપાનાદિકનો રોધ જાણવો; તેમાં પણ સાપેક્ષ ઘટલે રો-ગ ચિકિત્સાવાસ્તે, અથવા અપરાધીમાટે જાણવો; તેમાં પણ તેને કહેવું એમ કે, “ આજે તને ઝોજન આપવામાં આવશે નહીં. ” શાંતિ માટે ઉ-પવાસ આદિક કરવા તે. વધારે શું કહેવું ? અહિંસા લક્ષણવાલા મૂલ-ગુણને જેમ અતિચાર ન લાગે, તેમ યતનાપૂર્વક વર્તવું. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, શ્રાવકે તો હિંસાનાંજ પચ્ચલાણ કર્યાં છે, તેથી બંધાદિક કરવામાં તેને કંઈ દોષ નથી, કેમ કે તેથી કંઈ તેનું અહિંસાવ્રત ધ્વંસ થતું નથી. અને કદાચ જો તેણે બંધાદિકનાં પણ પચ્ચલાણ કર્યાં હોય, તો તો તેમ કરવામાં વ્રતનો ઝંગ થાય, અને બંધાદિકનાં પચ્ચલાણ કરતે ઠતે, વ્રત-પણાનોજ નાશ થાય છે, કારણ કે, તે બંધાદિક અતિચારો તો વ્રતથી જુ-દાજ ગણાવેલા છે. માટે એવી રીતેં બંધાદિકને અતિચારપણું ઘટી શકતું નથી. હવે તે શંકાનો ઉત્તર આપે છે. તે વાત સત્ય છે કે, હિંસાનાંજ પ-ચ્ચલાણ કર્યાં છે, પણ બંધાદિકનાં પચ્ચલાણ કર્યાં નથી. પણ તે હિંસાનાં પચ્ચલાણથી પરમાર્થે કરીને બંધાદિકનાં પણ પચ્ચલાણો કરેલાંજ છે, કેમ કે તેડ હિંસાનાં સાધનો છે; તેમ બંધાદિકમાં કંઈ વ્રતનો ઝંગ થતો નથી. પણ ફક્ત અતિચારજ લાગે છે. વલ્લી વ્રત પણ બે પ્રકારનું છે, અંતર્વૃત્તિનું અને બાહ્યવૃત્તિનું, તેમાં “ હું આને મારી નાશું ” એવા વિકલ્પ વિના ક્રો-ધાદિકના આવેશથી, પરપ્રાણના નાશને ગણકાર્યા વિનાજ બંધાદિકમાં જે પ્રવૃત્તિ કરાય છે, તેથી હિંસા થતી નથી; પણ તેથી અંતર્વૃત્તિનો ઝંગ થાય છે. અને હિંસાના અજાવથી, બહારનાંવ્રતનું પાલન થાય છે. વલ્લી વ્રતપણાના નાશની જે વાત કહી, તે પણ અયુક્તજ છે, કેમ કે વિશુદ્ધ અ-હિંસા વ્રત હોતે ઠતે, બંધાદિકનો અજાવજ છે. માટે બંધાદિકનો અતિ-ચાર રૂપેજ છે. અહીં આદિ શબ્દથી, મંત્રતંત્રાદિકના પ્રયોગાદિકને પણ અતિચારમાં ગણવા.

हवे बीजा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

मिथ्योपदेशः सहसा, ऽध्याख्यानं गुह्यनाषणं ॥

विश्वस्तमंत्रज्ञेदश्च, कूटलेखश्च सूनृते ॥ ९१ ॥

अर्थः— खोटो उपदेश, सहसा कलंक मेलवुं ते, गुप्त वातने कही दे-
वी ते, विश्वासघात, तथा जूठो लेख, ए पांचे सत्य व्रतना अतिचारो जाणवा.

टीकाः— परने पीडा थाय एवां वचनोथी जे पापोपदेश ते पेहेलो अ-
तिचार जाणवो. विचार कर्याविनाज कोशना पर जे जूठा दोषोनो आ-
रोप करवो, ते बीजो अतिचार जाणवो. गुप्त एवां राज्यकार्योने प्रगट
करवां, अथवा कोशनी चाडी खाइ, प्रीति तोडाववी, ए त्रीजो अतिचार
जाणवो. विश्वासीउना मंत्रोनो जे जेद करवो, तेने चोथो अतीचार जा-
णवो. तथा जुठो लेख लखवो, तेने पांचमो अतीचार जाणवो.

हवे त्रीजा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

स्नेनानुज्ञा तदानीता, दानं द्विडाज्यलंघनं ॥

प्रतिरूपक्रियामाना, ऽन्यत्वं चास्तेयसंश्रिता ॥ ९२ ॥

अर्थः— चोरोने अनुज्ञा देवी, तेउए चोरी करी लावेख मालवुं ग्रह-
ण करवुं, शत्रुराजानी सीमा उलंघवी, वस्तुउमां जेख सेख करवी, तथा
तोखां ताजवां जूठां राखवां, ए अस्तेयव्रतना पांच अतिचारो जाणवा.

टीकाः— चोरोने चोरी करवामां प्रेरणा करवी ते, अथवा चोरी कर-
वानां साधनो रूप जे कातर आदिक हथीयारो, तेने आपवां, अथवा ते
वेचवां ते, अथवा तेउने कहेवुं के, तमो निरुद्यमी केम बेठा ठो, तमारे
खावानुं न होय, तो हुं आपीश, वली तमारो चोरीनो माल कोइ वेचातो
नहीं छे, तो हुं छेइश. एवी रीतनी जे अनुज्ञा, ते पेहेलो अतिचार जाणवो.
चोरीनो माल राखवो ते बीजो अतिचार जाणवो. वैरी राजानां रा-
ज्यो के, जेउनी सीमा उलंघवानी मने होय, तेउनी आइाविना जे उलं-
घवी, ते त्रीजो अतिचार जाणवो. वस्तुउमां जेख सेख करवी ए चोथो
अतिचार जाणवो. तथा कुडां तोखां ताजवां राखवां, ए पांचमो
अतिचार जाणवो.

હવે ચોથા વ્રતના અતિચારો કહે છે.

ફત્વરાત્તાગમોનાત્તા, ગતિરન્યવિવાહનં ॥

મદનાત્યાગ્રહોનંગ, ક્રીડા ચ બ્રહ્મણિ સ્મૃતા ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:- થોડા વચ્ચતમાટે રાખેલી સ્ત્રીનું સેવન, વેશ્યાનું સેવન, અન્યની કન્યાઓનો વિવાહ, કામનો અત્યંત આગ્રહ, તથા અનંગક્રીડા, એ પાંચે બ્રહ્મચર્ય વ્રતના અતિચારો જાણવા.

ટીકા:- જાહાં તરિકે પૈસા આપી થોડાકાલ સુધિ રાખેલી સ્ત્રીસાથે જે કામવિલાસ જોગવવા, તે પેહેલો અતિચાર જાણવો, પોતે નહીં પરણેલી, ઇર્ષી વેશ્યા, ઢોડી દિધેલ છે, જતાર જણીય, અથવા જતાર વિનાની ઇર્ષી સ્ત્રી સાથે જે વિલાસ કરવો, તે બીજો અતિચાર જાણવો. અન્ય કન્યાનો વિવાહ કરવો અથવા કરાવવો, એ ત્રીજો અતિચાર જાણવો. એ ત્રીજા અતિચારમાં સ્વકન્યા પરણાવવાનો બાધ નથી. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અન્ય કન્યાની પેઠે પોતાની કન્યાને પરણાવવામાં પણ સરખોજ દોષ છે; તેને માટે કહે છે કે, જો સ્વકન્યાનો વિવાહ ન કરે, તો તે સ્વહંદચારી થાય, અને તેથી શાસનનો ઉપદાત થાય; પણ જો વિવાહ કર્યો હોય, તો એવો અનર્થ થાય નહીં. કામને વિષે અત્યંત આસક્તિ પટલે વારંવાર સ્ત્રીવિલાસ કરવો, તે તથા બલ હીણ થવાથી વાજીકરણ આદિક ના પ્રયોગો કરવા, તે ચોથો અતિચાર જાણવો. હવે અનંગક્રીડા પટલે પુરુષને, સ્ત્રી પુરુષ અથવા નપુંસકને સેવવાની ઇચ્છા, અથવા હસ્તકર્માદિકની ઇચ્છા, અથવા વેદોદયથી સ્ત્રીને પણ, સ્ત્રી, નપુંસક અથવા પુરુષને સેવવાની ઇચ્છા, અથવા હસ્તકર્માદિકની ઇચ્છા; અથવા નપુંસકને, નપુંસક સ્ત્રી અને પુરુષને સેવવાની ઇચ્છા, અથવા હસ્તકર્માદિકની ઇચ્છા, અથવા સ્ત્રી સાથે, કેશાકર્ષણાદિ અનેક પ્રકારની કામચેષ્ટા કરવી. તે, પાંચમો અતિચાર જાણવો. ઉપરના પાંચે અતિચારો સ્વદારસંતોષીને આશ્રયે જાણવા, તથા ઢેહ્યા ત્રણ તો પરસ્ત્રી તજનારને આશ્રયે જાણવા. વલી કેટલાક આચાર્યોનો યુગ મત છે કે, સ્વદારસંતોષી, તથા પરસ્ત્રીત્યાગીને પણ તે પાંચે અતિચારો હોય છે. કેમકે ફત્વરા સ્ત્રી પણ બાકીનો કાલ બીજા સાથે વિલાસ કરે, માટે તે પરસ્ત્રીજ છે; માટે પરસ્ત્રી તજનારને આશ્રીને પણ તે પાંચે અતિચારો જાણવા.

हवे पांचमा व्रतना अतिचारो कहे ठे.

धनधान्यस्य कुप्यस्य, गवादेः क्षेत्रवास्तुनः ॥

हिरण्यहेमश्च संख्या, ऽतिक्रमोत्र परिग्रहे ॥ ९४ ॥

अर्थः—धन धान्यनो, धातुर्जनो, बलद आदिकनो, क्षेत्रवास्तुनो, तथा सोना रूपानो, जे धारेली संख्याथी अतिक्रम, ते परिग्रह व्रतना अतिचारो जाणवा.

टीकाः— धन एटखे, जेनी गणत्री, तोल अथवा माप थई थके ते; तथा धान्य एटखे घजं आदिक सत्तर प्रकारनुं धान्य, कुप्य एटखे सोनां रूपां विनानी, तांबु, सीसु, कलई विगेरे धातुर्ज, गाय आदिक एटखे बेल, जेंस, घेटा जंट, विगेरे चोपगां जानवरो, कुकडा, पोपट आदिक पक्षि-जं, तथा दासदासी आदिक बे पगोवालां जाणवां. क्षेत्र त्रण प्रकारनां. एक तो जेमां कोस आदिकथी पाणी पावामां आवे ठे ते, बीजुं जे बरसाद-ना पाणीथी सिंचाय ठे ते. अने त्रीजुं, जेमां उपर प्रमाणेनी बन्ने प्रकार-नी क्रियाजं थाय ठे ते. वास्तु एटखे घर आदिक तेना पण त्रण जेदो, जोयरुं, मेहेल, तथा जोयरां उपरे मेहेल करवो ते. अने घडेळुं अथवा नहि घडेळु एवुं रुपुं अने सोनुं एटली वस्तुर्जनो, जे परिमाण उपर परिग्रहराखवो; ते परिग्रहना अतिचारो जाणवा.

अहीं कोइ शंका करे के, अंगीकार करेलां व्रतोनी संख्यानो जे व्य-तिक्रम, ते तो तेनो जंगज कहेवाय, अतिचार शानो कहेवाय ? तेने माटे हवे कहे ठे.

बंधनाद्भावतो गर्जा, ध्योजनादानतस्तथा ॥

प्रतिपन्नव्रतस्यैष, पंचधापि न युज्यते ॥ ९५ ॥

अर्थः—अंगीकार करेलां व्रतनो बंधन, जाव, गर्ज, जोडाण, तथा आ-दान, ए पांच रीतें, पण अतिचार लगाडवो लायक नथी.

टीकाः— जो के साक्षात् व्रतजंग थतो नथी, पण बंधन आदिक पांच हेतुजंथी, जो के पोतानी बुद्धिथी व्रतजंग नथी करतो, तो पण तेने अति-चार लागे ठे. धन धान्यने बंधनथी अतिचार एम जाणवो, के, कोइ का-यदाखायक वस्तु बेचाती देवा आवे, त्यारे तेने कहेवुं के, मारा व्रतनी मुदत खलास चये हुं ते तारी पासेथी लेइश एम कही जे जावथी तेनी

નિયંત્રણા કરી કબુલાત કરાવી તે વસ્તુ પોતાથકી તેને ઘેર રાખાવવી એ અતિચાર જાણવો. ત્રાંબા પિતલ આદિકના જાવને એકરૂપ કરીને, સંખ્યામાત્ર પુરવાથી અતિચાર લાગે છે, અથવા હું અમુક વસ્તુ તારી પાસેથી તે વાસણઆદિક વેચાતાં લેશ, માટે તારે બીજા કોઈને દેવાં નહીં; એમ કરવાથી પણ અતિચાર લાગે છે. ગાય, જૈસ, ઘોડી આદિકના ગર્જનને આશ્રીને અતિચાર લાગે છે. ફેર અને ઘર આદિકમાં વાડ અને જીત આદિક તોડીને બે જાગમાંથી એકરૂપ કરી જોડી દેવાથી સંખ્યામાત્ર પૂરી કરવાયેં કરીને પણ અતિચાર લાગે છે; સોનું રૂપું પણ રાજા આદિકેં તુદ્ધમાન થઈને જે આપેલું હોય, તે પોતાના પચ્ચાણની મુદતસુધિ કોઈ બીજાને ઘેર રાખવું, તેથી પણ અતિચાર લાગે છે. એવી રીતના પાંચ અતિચારો શ્રાવકેં લગાડવા જોઈયેં નહીં.

હવે ગુણવ્રતોના અતિચારો કહે છે.

તેમાં પેહેલા દિગ્વિરતિવ્રતના અતિચારો કહે છે.

સ્મૃત્યંતર્ધાનમૂર્ધાધ, સ્તિર્યગ્જાગવ્યતિક્રમઃ ॥

ક્ષેત્રવૃદ્ધિશ્ચ પંચેતિ, સ્મૃતાદિગ્વિરતિવ્રતે ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— યાદદાસ્તીનો જંગ, ઝર્વગમન, અધોગમન, તિર્યગ્ગમન, અને ક્ષેત્રની વૃદ્ધિ, એ પાંચ દિગ્વિરતિ વ્રતના અતિચારો જાણવા.

ટીકાઃ— જેમ કોઈયેં અમુક દિશામાં જવાને સો ગાઉસુધિનું રાખીને બાકી ઉપરાંત જવાનું પચ્ચાણ કર્યું હોય; અને પઠી વ્યક્તિપણથી અથવા પ્રમાદથી તેને માલુમ ન રહે કે, મેં સો ગાઉનું કે પચાસ ગાઉનું પચ્ચાણ કર્યું છે; એ સ્મૃતિજંગ નામેં પેહેલો અતિચાર જાણવો. ઝંચે, એટલે પર્વતનાં શિખરો, વૃદ્ધોની ટોંચો, નીચે, એટલે જોંયરાં કુવા આદિક, તથા તિર્યક્ એટલે પૂર્વ આદિક દિશા; એ ત્રણેપ્રત્યે નિયમિત સંખ્યાનું ઝલ્લંઘન કરી જે જવું, તે ત્રણ અતિચારો જાણવા. આ સઘલા અનાજોગાતિક્રમથી અતિચારો જાણવા, પણ પ્રવૃત્તિમાં તો તેઉં વ્રતજંગરૂપ છે. વહ્લી જેણેં કરું નહીં, કરાવું નહિ, એવા જાંગાથી પચ્ચાણ કર્યું હોય, તે માણસ નિયમિત સિમાને ઝલ્લંઘીને પોતે જાય નહીં, અને બીજાને મોકલે પણ નહીં; પણ જેણેં એવા જાંગાથી પચ્ચાણ નથી કર્યું તેને પરને સીમા ઝલ્લંઘન કરાવવામાં દોષ નથી. તથા

ક્ષેત્રને પૂર્વાદિક દિશામાં જે વધારવું, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. અર્થાત્ કોણે પૂર્વાદિક દિશામાં સો સો ગાઠ જવાનું પરિમાણ કર્યું; પણ એક દિશામાં વધારે દૂર જવાનું કારણ પડવાથી, બીજી દિશામાં તેટલા ઊંઠા ગાઠ કરવા, અને બીજીમાં વધારવા એ પાંચમો અતિચાર જાણવો. અથવા અજાણતાં વધારે દૂર જવાથી પણ અતિચાર લાગે છે. પણ જાણી જોઈને તો જવુંજ નહીં.

હવે બીજા જોગોપજોગમાન નામના ગુણવ્રતના અતિચારો કહે છે.

સચિત્તસ્તેન સંબંધઃ, સન્મિશ્રોઽન્નિષવસ્તથા ॥

દુઃપક્ષાહાર ઇત્યેતે, જોગોપજોગમાનગાઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— સચિત્ત, સચિત્તના સંબંધવાળું, અચિત્તથી મિશ્રિત થયેલું, અનેક દ્રવ્યોથી મલી ગયેલું, તથા ન પાકી શકે એવા જોજનને અચિત્ત માની જે ખાવું, તે પાંચે જોગોપજોગમાનના અતિચારો જાણવા.

ટીકાઃ— સચિત્ત એટલે કંદ, મૂલ, ફલ આદિક, અને પૃથ્વી કાયાદિક, તેનો અનાજોગે કરી જે આહાર કરવો, તે પેહેલો અતિચાર જાણવો. હું સચિત્ત એવું બીજ તજી દેશ, એમ વિચારિ સ્વજુર આદિક જે મુખમાં નાખવું, તે સચિત્ત વર્જનારને બીજો અતિચાર જાણવો. સચિત્તથી મિશ્રિત થયેલા આહારને અચિત્ત જાણી જે ખાવું તે ત્રીજો અતિચાર જાણવો. અનેક દ્રવ્યના એકઠા મલવાથી ઉત્પન્ન થયેલું જે મદિરા આદિક, તેને પિષ્ટાદિકપણાયેં કરીને જે અચેતન માનીને ખાવું, તે ચોથો અતિચાર જાણવો. અતિકષ્ટથી પાકે એવા જે જવઆદિક, તેને પક્વપણાયેં કરીને, અચેતન માનીને જે ખાવા, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. એવી રીતે રાત્રિ-જોજન તથા મધ્યાદિકની નિવૃત્તિમાં પણ, અજાણતે અતિચારો જાણવા.

હવે જોગોપજોગનાં લક્ષણાંતરથી તેમાં રહેલા અતિચારો કહે છે.

અમી જોજનતસ્ત્યાજ્યાઃ, કર્મતઃ સ્વરકર્મ તુ ॥

તસ્મિન્પંચદશ મલ્લાન્, કર્માદાનાનિ સંત્યજેત્ ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— ઉપર કહેલા અતિચારો જોજનને આશ્રીને તજવા; અને પ્રાણીયોને બાધા ઉપજે એવું ગુણિપાલક જે કઠોર કાર્ય, તેમાં રહેલાં પંદર જે મહાન કર્માદાનો, એટલે પાપપ્રકૃતિનાં જે કારણો, તેને તજવાં.

હવે જે શ્લોકોએ કરીએ તે પંદર કર્મદાનોનાં નામો કહે છે.

અંગારવનશકટ, જાટકસ્ફોટજીવિકા ॥

દંતલાહારસંકેશ, વિષવાણિજ્યકાનિ ચ ॥ ૧૯૯ ॥

યંત્રપીડાનિર્લોભન, મસતીપોષણં તથા ॥

દવદાનં સરઃશોષ, ઇતિ પંચદશ ત્યજેત્ ॥ ૨૦૦ ॥

અર્થ:— અંગારના ધંધાથી, વનના ધંધાથી, ગાડાંના ધંધાથી જાડાંના ધંધાથી, ફોડવાના (પૃથ્વી આદિક) ધંધાથી, દાંતના વેપારથી, લાલના વેપારથી, રસના વેપારથી, વાલના વેપારથી, ઝેરના વેપારથી, યંત્રપીડણથી, નિર્લાભન કર્મથી, અસતીનાં પોષણથી, દાવાનલ લગાવવાથી, તથા તલાવને સુકાવવાથી, થતા પંદર અતિચારોને તજવા.

હવે તેડમાંથી અંગારક આજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

અંગારઆટ્ટ્રકરણં, કુંજાયઃસ્વર્ણકારિતા ॥

ઠઠારત્વેષ્ટકાપાકા, વિતિહ્યંગારજીવિકા ॥ ૨૦૧ ॥

અર્થ:— કોલસા કરવા, કુંજવાનો ધંધો, કુંજારનો ધંધો, લુહારનો તથા સોનીનો અને કંસારનો ધંધો, તથા ઇંટો પકાવવાનો ધંધો, એ અંગારજીવિકા જાણવી.

ટીકા:— લાકડાં બાલી કોલસા કરવામાં ઠકાય જીવની હિંસા થાય છે, એવી રીતે જેમાં અગ્નિકાયની વિરાધના થાય છે, તે સઘલા અંગાર કર્મમાં આવી જાય છે, તો પણ સુલાસામાટે જુદા જેદો કર્યા છે. ચણા આદિક કુંજવું તે આટ્ટ્રકરણ. માટીનાં વાસણો બનાવવાં વેચવાં, પકાવવાં, ત્રિગેરે કુંજકારિતા. લુહારનો ધંધો તે લોહકારિતા, સોનીનો ધંધો, તે સ્વર્ણકારિતા, તથા કંસારનો ધંધો તે ઠઠારત્વકારિકા, તથા ઇંટો પકાવવી, તે ઇષ્ટપાકકારિકા; એ સઘલાથી જે આજીવિકા ચલાવવી, તે અંગારકાજીવિકા જાણવી.

હવે વનજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઘિન્નાઘિન્નવનપત્ર, પ્રસૂનફલવિક્રયઃ ॥

કણાનાં દલનાત્પેષા, દૃત્તિશ્ચ વનજીવિકા ॥ ૨૦૨ ॥

અર્થ:- હેદેલાં, અથવા નહીં હેદેલાં, ઇવા વનમાં થતાં પાન, ફુલ, ફ-
લ વિગેરેનું વેચવું તે, તથા ધાન્યાદિકના દાણાઉને, ઘંટી આદિકથી રસ-
વાથી, તથા પાણાઆદિકથી બાટવાથી જે આજીવિકા કરવી તે વનજી-
વિકા જાણવી.

હવે શકટજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

શકટાનાં તદંગાનાં, ઘટનં સ્વેટનં તથા ॥

વિક્રયશ્ચેતિ શકટ, જીવિકા પરિકીર્તિતા ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ:- ગાડાં અથવા તેનાં ચક્ર આદિક ઉપકરણોને ઘડવાં, ઘડાવવાં,
સ્વેડવાં, બેંચવાં વિગેરે સમસ્ત પ્રાણીઉની હિંસારૂપ, તથા બેલ આદિકને
બધબંધનનાં હેતુરૂપ, શકટાજીવિકા કહેલી છે.

હવે જાટક આજીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

શકટોક્ષલુલાયોષ્ટ્ર, સ્વરાશ્વતરવાજિનાં ॥

જારસ્ય વાહનાધૃતિ, જીવેજાટકજીવિકા ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ:- ગાડાં, બેલ, પાડા, ઊંટ, ગધેડાં, સ્વચર, ઘોડા વિગેરેપર જાર
ખરીને જે આજીવિકા ચલાવવી તે “ જાટાનુજીવિકા ” જાણવી.

હવે સ્ફોટક જીવિકાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સરઃ કૃપાદિચ્છનન, શિલાકુટ્ટનકર્મણિઃ ॥

પૃથિવ્યારંજનસંજૂતૈ, જીવનં સ્ફોટજીવિકા ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ:- તલાવ, કુવા વાવ આદિકના સ્વોદવાથી, પથ્થર આદિક ફોડ-
વાથી, જે પૃથ્વીકાય આદિકના આરંજથી જે આજીવિકા ચલાવવી તે
“ સ્ફોટજીવિકા ” કહેવાય.

દંતવાણિજ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

દંતકેશનસ્વાસ્થિત્વ, ગ્રોમ્પોયદ્વણસાકરે ॥

ત્રસાંગસ્યવણિજ્યાર્થ, દંતવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થ:- હાથી દાંત, અને ઉપલક્ષણથી ત્રસજીવોના બીજા પણ અવય-
વો, ચમરી આદિકના કેસો, વૂકાદિકના નલો, શંસાદિકનાં હાડકાં, ચિ-
તા આદિકનાં પાંખડાં, હંસાદિકનાં રોસ, વિગેરેનું તેડનાં ઉત્પત્તિસ્થા-

નકે અફ, વેપારમાટે જે વેંચાતું મદદ કરવું, તે દંતવાણિજ્ય કહેવાય; ઉત્પત્તિસ્થાનક કહેવાની મતલબ ઇટલીજ કે, તેડના ઉત્પત્તિસ્થાનક વિના બીજી જગોઈથી લેવામાં અથવા વેચવામાં દોષ નથી.

હવે લાલના વેપારનું સ્વરૂપ કહે છે.

લાલ્લામનઃશિલાનીલી, ધાતકીટંકણાદિનઃ ॥

વિક્રયઃ પાપસદનં, લાલ્લાવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થઃ—લાલ, મનશીલ, ગલી, ધાવડી, ટંકણનાર, વિગેરેના વેપારમાં જી-
વહિંસા હોવાથી, તે પાપના સ્થાનકરૂપ લાલઆદિકનો વેપાર કહેવાય છે.
હવે રસ અને કેશના વેપારનું સ્વરૂપ એકજ શ્લોકથી કહે છે.

નવનીતવસાદ્દૌઢ, મધપ્રજૃતિવિક્રયઃ ॥

ધિપાચ્ચતુષ્પાદવિક્રેયો, વાણિજ્યં રસકેશયોઃ ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થઃ—માલના કે, જેમાં સંમૂર્ધિમજંતુડ થાય છે, ચરબી અને મધ કે, જે જંતુડના ધાતથી ઉત્પન્ન થાય છે, તથા મદિરા કે જે કામને ઉત્પન્ન કરે છે, તે આદિકનો વેપાર રસવાણિજ્ય જાણવાં; તથા માણસ, અને પશુનો જે વેપાર, કે જેથી તેડને પરવશપણું, વધ, બંધન, ખુશ, તરસ વિ-
ગેરે પીડાડાં ઉત્પન્ન થાય છે; તે વેપાર કેશવાણિજ્ય જાણવો. જીવવાલાં પ્રાણીનું વેંચવું તે કેશવાણિજ્ય, અને જીવવિનાનાં પ્રાણીડનું તથા તેડનાં અંગોનું વેંચવું તે દંતવાણિજ્ય જાણવું.

હવે વિષવાણિજ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિષાસ્ત્રદલયંત્રાયો, હરિતાલાદિવસ્તુનઃ ॥

વિક્રયો જીવિતગ્નસ્ય, વિષવાણિજ્યમુચ્યતે ॥ ૧૦૬ ॥

અર્થઃ—વઠનાગ આદિક જેરી વસ્તુડ, તલવાર આદિક હથેલી યારો, હાલ, અરહટ્ટ આદિક યંત્ર, તથા હરતાલ આદિક જીવ લેનારી વસ્તુડનો જે વ્યાપાર તે વિષવાણિજ્ય કહેવાય.

હવે યંત્રપીડાકર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

તિલેક્ષુસર્પપૈરંડ, જલયંત્રાદિપીડનં ॥

દલતૈલસ્થ ચ કૃતિ, યંત્રપીડા પ્રકીર્તિતા ॥ ૧૦૭ ॥

અર્થ:- તલ્લ, સર્ષવ, ઇરંડી વિગેરે પીલવાની ઘાળી, સેલ્લડીના ચીચો-
ડા, તથા અરઘદ્દ આદિક, તથા દલ્લતૈલનું જે બનાવવું, તે યંત્રપીડા કહે-
વાય છે, અને તેમાં ઘણા જીવોની હિંસા અન્ય દર્શનીયે પળ માનેલી છે.
હવે નિર્લાભનકર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

નાસાવેધોઽકનંમુષ્ક, હેદનંપૃષ્ઠગાલનં ॥

કર્ણકંબલવિષ્ણેદો, નિર્લાભનમુદીરિતં ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ:- બેલ, પાડા વિગેરેનાં નાક ઢિંધવાં, ઘોડા બેલ વિગેરેના અંડ-
નો ઠેદ કરવો, અથવા આંકવા, ઝંટની પીઠ ગાલવી તથા ગાયોના કાન
કંબલ વિગેરેનો ઠેદ, કરવો, કે જેથી તેડને પ્રગટ રીતે હુઃસ્વ થાય છે,
તેને નિર્લાભન કર્મ જાણવું.

હવે અસતીપોષણનું સ્વરૂપ કહે છે.

સારિકા શુકમાર્જાર, શ્વકુર્કુટકલાપિનાં ॥

પોષોદાસ્યાશ્ચ વિત્તાર્થ, મસતીપોષણં વિહુઃ ૧૧૨ ॥

અર્થ:- ધનને માટે, સારિકા (મેના) પોપટ, બીલાડા, કુતરા, કુકડા,
મયૂર, દાસી વિગેરેને જે પાલવાં તે અસતીપોષણ કહેવાય; કેમ કે તેડ
પાપનાં હેતુડ છે.

હવે એક શ્લોકે કરીને દવદાન તથા સરઃશોષનું સ્વરૂપ કહે છે.

વ્યસનાત્પુણ્યબુદ્ધ્યા વા, દવાદાનં નવેદ્વિધા ॥

સરઃશોષઃ સરઃસિંધુ, હ્રદાદેરંબુસંપ્લવઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ:- વ્યસનથી, ઇટલે પ્રયોજનવિના અથવા પુણ્યબુદ્ધિથી ઇટલે,
જેમ હું આ જીર્ણ ઘાંસ બાલી નાખીશ તો ગાયોને ચરવાને અહીં સારું
નવું ઘાસ થશે, ઇત્યાદિ ધર્મબુદ્ધિથી, એમ બે પ્રકારે દાવાનલ દેવાનું જા-
ણવું, પણ તેથી ક્રોડો જીવોની હિંસા થાય છે. તલાવ વિગેરે જલાશયોનું
જે સુકાવવું, અર્થાત્ તેમનાં પાણીને નેહેર આદિકથી સ્વેંચી લેવું, તે સરઃ
શોષ કહેવાય, અને તેથી તેમાં રહેલા ત્રસજીવોનો નાશ થાય છે.

એવી રીતે પંદર કર્મદાનોનું સ્વરૂપ કહ્યું.

એવી રીતે ટુંકામાં વર્ણન કર્યું છે, પણ એવી રીતનાં બીજાં સાવચ્ચ કા-
યોનું અહીં પરિગણન કર્યું નથી. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, અંગારકર્મા-

વિકો સ્વરકર્મોના અતિચાર શા માટે, તે તો સ્વરકર્મરૂપેજ છે, તેને માટે કહે છે કે, તે વાત સ્વરી છે કે, તેહ સ્વરકર્મરૂપ છે, પણ અનાજોગે કરતા થકા અતિચારરૂપ છે, પણ જાણીને કરવાથી તો વ્રતજંગરૂપજ છે.

હવે અનર્થદંડના અતિચારો કહે છે.

સંયુક્તાધિકરણત્વ, મુપજોગાતિરિક્તતા ॥

મૌસ્વર્યમથકૌત્કચ્યં, કંદર્પોઽનર્થદંડગાઃ ॥ ૧૧૪ ॥

અર્થ:- જોડેલાં અધિકરણપણું, ઉપજોગોનું અતિશયપણું, બકબકાટ કરવાપણું, તથા શંગની કુચેષ્ટાહ, અને કામવિકારનાં વચનો વિગેરે અનર્થદંડના અતિચારો જાણવા.

ટીકા:- સંયુક્ત અધિકરણ, એટલે શાંડળીસાથે સાંબેલું, હલની સાથે ફાલ, ગાડાસાથે ધોસરું, ધનુષસાથે બાણ એવી રીતે, જોડેલાં અધિકરણો શ્રાવકેં રાખવાં નહીં, એ અનર્થદંડનો પેહેલો અતિચાર છે તથા જોગોપજોગનાં હૃદ ઉપરાંત સાધનો રાખવાં, એટલે જ્ઞાન, પાન, જોજન, કેશર, ચંદન, કસ્તુરી, આજરણ વિગેરે ઘણાં રાખવાં, પણ તેથી ઘણી જીવ હિંસા થાય છે, માટે તે બીજો અતિચાર જાણવો. તથા સંબંધવિના બહુ અસત્ય બકબકાટ કરવો, તે ત્રીજો અતિચાર જાણવો. તથા નાક, હાથ, પગ, મુખવિગેરે મરડીને જે કુચેષ્ટા કરવી, તે ચોથો અતિચાર જાણવો. તથા કામ ઉપજે એવો વાણીનો પ્રયોગ કરવો, તે પાંચમો અતિચાર જાણવો. ઢેહ્યા બન્ને પ્રમાદાચરિતના અતિચારો છે. એવી રીતે ગુણવ્રતના અતિચારો જાણવા; હવે શિક્ષાવ્રતના અતિચારો કહે છે.

તેહમાંથી પેહેલા સામાયિક વ્રતના અતિચારો કહે છે.

કાયવાહ્મનસાં દુષ્ટ, પ્રણિધાનમનાદરઃ ॥

સ્મૃત્યનુપસ્થાપનં ચ, સ્મૃતાઃ સામાયિકવ્રતે ॥ ૧૧૫ ॥

અર્થ:- કાયથી, વચનથી, તથા મનથી દુષ્ટ પ્રણિધાન કરવું તે, અનાદર, તથા સ્મરણપણાનો નાશ, એ પાંચે સામાયિકવ્રતના અતિચારો કહેલા છે.

ટીકા:- શરીરના હાથપગાદિક અવયવોનું જે દુષ્ટરીતે પ્રણિધાન કરવું, તે કાયદુઃપ્રણિધાન, તથા વર્ણસંસ્કારનો અજાવ, અર્થનું અનવગમ, અને ચપલતા, એ વાગ્દુઃપ્રણિધાન, તથા ક્રોધ, લોભ, ડોહ, અજિજ્ઞાન

વિગેરેનો જે સંગ્રમ, તે મનોદુઃપ્રણિધાન, એ ત્રણ અતિચારો; તથા અનાદર એટલે, ઉત્સાહવિના નિયમિત વેલાએજ સામાયિક ન કરવું તે ચોથો અતિચાર જાણવો. તથા મેં સામાયિક કર્યું કે, નહીં, એવી જે યાદવાસ્તી ન રહેવી; એ પાંચમો અતિચાર જાણવો.

અહીં કોઈ શંકા કરે કે, તે કાયદુઃપ્રણિધાન આદિક હોતે ઠતે સામાયિકનું નિરર્થકપણું, ઇત્યાદિ અંગીકાર કરવાએ કરીને, વસ્તુનો અજાવજ કહ્યો; અને અતિચાર તો માલિન્યરૂપે છે, તો તે સામાયિકનો અજાવ હોતે ઠતે શી રીતે થઈ શકે ? માટે તે જંગજ છે; પણ અતિચાર બ-થી; હવે તે શંકા માટે કહે છે કે, અનાજોગથી તેમાં અતિચારપણું છે.

હવે દેશાવકાશિક વ્રતના અતિચારો કહે છે.

પ્રેષ્યપ્રયોગાનયને, પુજ્જલક્ષેપણં તથા ॥

શબ્દરૂપાનુપાતૌ ચ, વ્રતે દેશાવકાશિકે ॥ ૨૧૬ ॥

અર્થ:— પોતે પચ્ચાણ કરેલા, પ્રદેશમાં કોઈને કંઈ કામમાટે મોકલવો, ત્યાંથી કંઈ મગાવવું, કંઈક વસ્તુ પેંકી, ત્યાંથી કોઈને આવવામાટે સંજ્ઞા કરવી; કંઈ શબ્દ બોલી કોઈને ત્યાંથી બોલાવવો; તથા પોતાની અંગચેષ્ઠાથી કોઈને ત્યાંથી બોલાવવો; એ પાંચે દેશાવકાશિક વ્રતના અતિચારો જાણવા.

હવે પૌષધવ્રતના અતિચારો કહે છે.

ઉત્સર્ગોદાનસંસ્તારા, નનવેદ્યાપ્રમૃજ્ય ચ ॥

અનાદરઃ સ્મૃત્યનુપ, સ્થાપનં ચેતિ પૌષધે ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થ:— મલ, શ્લેષ્માદિકને જગો જોયા તથા પોંજ્યાવિના નાસ્તવાં, તે પેહેલો અતિચાર; પાટલા, સાપડા આદિકને પણ એવીજ રીતે જોયા પોંજ્યાવિના લેવા અથવા મેલવા, એ બીજો અતિચાર; તથા કામલ સંપારા આદિકને પણ જોયાપોંજ્યાવિના મેલવા લેવા, એ ત્રીજો અતિચાર; પૌષધ વ્રતનો અનાદર કરવો, એ ચોથો અતિચાર; તથા તે સંબંધિ યાદવાસ્તીની જે ચૂક, તે પાંચમો અતિચાર; એમ પૌષધવ્રતના પાંચ અતિચારો જાણવા.

હવે અતિથિસંવિજ્ઞાગવ્રતના અતિચારો કહે છે.

સન્નિત્તે દ્વેષણં તેન, પિધાનં કાલજંઘનં ॥

મત્સરોન્યાપદેશશ્ચ, તુર્યશિક્ષાવ્રતે સ્મૃતાઃ ॥ ૧૧૮ ॥

અર્થ:- સાધુ વોરવા શ્રાવતે ઠતે, તૈયાર રહેલીવસ્તુઝને ન દેવાની બુદ્ધિથી, સન્નિત્ત એવા અગ્નિ આદિકપર મુકે, એ પહેલો અતિચાર; તથા એવીજ સન્નિત્ત વસ્તુઝ; જેવી કે, ફલફુલ વિગેરેથી તે દેવાની વસ્તુને ઢાંકે, એ બીજો અતિચાર; તથા સાધુને વોરવાના વસ્તુઝનું ઝલ્લંઘન કરીને, ઓજન આદિક તૈયાર કરે, એ ત્રીજો અતિચાર; તથા મત્સર કરે, એટલે અદેસાઈ સાવે એ ચોથો અતિચાર; તથા આ વસ્તુ બીજાની માલ્લીકીની છે, એમ કહીને ન આપે, એ પાંચમો અતિચાર; એ પાંચે અતિથિ-સંવિજ્ઞાગવ્રતના અતિચારો જાણવા. તેમાં પણ અનાઝોગે અતિચારો જાણવા; અને જાણતાં ઠતાં કરે, તો તેને વ્રતના ઝંગરૂપે જાણવા.

હવે શ્રાવકનું મહાશ્રાવકપણું કહે છે.

એવં વ્રતસ્થિતો ઝત્તયા, સપ્તદ્વેષ્યાં ધનં વપન્ ॥

દયયા ઝાતિદીનેષુ, મહાશ્રાવકઝચ્યતે ॥ ૧૧૯ ॥

અર્થ:- એવી રીતે વ્રતમાં રહીને, ઝત્તિપૂર્વક સાત દ્વેષોમાં ન્યાયોપાર્જિત ધનને વાવતો થકો, તથા અતિદીનને પણ તે ધનાદિક આપતો થકો મહાશ્રાવક કહેવાય છે.

ટીકા:- સાત દ્વેષોમાં પેહેલું જિનબિંબ, તે હીરામાણેક આદિથી માંડી પાષાણ અથવા માટી પ્રમુખનાં પણ બનાવવાં તેની શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી પ્રતિષ્ઠા કરવી. અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવી. તેની યાત્રા કરવી, તથા તેને આઝરણ વસ્ત્ર વિગેરે પેહેરાવવાં. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, જિનબિંબો કંઈ તુષ્ટમાન થતાં નથી, તેથી તેની પૂજા કરવામાં શું ફલ છે? તેને માટે કહે છે કે, નહીં તુષ્ટમાન થતાં એવાં ચિંતામણિ આદિકથી જેમ, તેમ જિનબિંબથી પણ ફલ મલે છે એવી રીતે પોતે કરાવેલી તથા અન્યે કરાવેલી, તથા શાશ્વતી પ્રતિમાદિકનું જે પૂજન આદિક કરવું તે. બીજું જિનઝવન નામે દ્વેષમાં ધન વાવવું તે, એટલે શબ્દરહિત ઝૂમિમાં, ઠકાય જીવનાં રક્ષણ આદિકથી જિનઝવન કરાવવું. અને વૈઝવ હોય તો ઝરત

આદિકની પેઠે હીરા માણેક વિગેરે જવાહીરોની શિલાઈથી મહાશો-
 જાવાણું જિનજીવન કરાવવું. વહી તે સંપ્રતિ રાજાની પેઠે ઠેકાણે ઠેકાણે
 કરાવવાં અને ધન ન હોય તો, એક ઘાંસની ઝુંપડીનું પણ જિનજીવન બ-
 નાવવું. વહી રાજાદિકેં તો, ગામ ગરાસ મોકુલ વિગેરે જિનજીવનને અ-
 ર્પણ કરવાં; તથા તેમનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવવો. અહિં કોઈ શંકા કરે કે
 જિનજીવન કરાવવામાં તો ઠકાય જીવની હિંસા થાય છે, માટે તે કસવ
 વું ઊચિત કેમ કહેવાય ? તેને માટે કહે છે કે, જે ગૃહસ્થ કુટુંબ આદિ-
 ક માટે આરંજપરિગ્રહમાં પ્રસક્ત છે, તેનું ધનોપાર્જનપણું નિષ્ફલ મા થા-
 ડું ? એટલા માટે જિનજીવનાદિકમાં ધન खરચવું કલ્યાણકારી છે; પણ
 ધર્મને માટેજ ધન પેદા કરવું, એ કલ્યાણકારી નથી. વહી તે વાવ, કુવા,
 આદિક કરાવવાની પેઠે અધર્મનું કાર્ય નથી; કેમ કે, તેમાં તો ધર્મનાં
 કાર્યો થાય છે. વહી જે કુટુંબ માટે આરંજ નથી કરતો, એવો પ્રતિમા-
 ધારી શ્રાવક કદાચ જિનવિંવાદિક ન કરાવે તો પણ ચાલે. હવે ત્રીજું
 જિનાગમ ક્ષેત્રમાં ધન વાવરવું, એટલે, જે આગમો સારાસારતત્ત્વો જણા-
 વે છે; તથા જે જીવનો નાશ કરનારાં છે, એવાં આગમોને એટલે શાસ્ત્રોને
 સલાવવાં, તથા વસ્ત્ર આદિકથી પૂજવાં. ચોથું જિનાગમ જીવનારાંને વ-
 સ્ત્રાદિકથી જતિપૂર્વક સન્માન આપવું. તથા તેઓને અન્યાસ કરનારા સા-
 ધુ આદિકને તે આપવાં, તથા તેની હમેશાં પૂજા કરવી, અને તેને શ્રદ્ધા-
 પૂર્વક સાંજલવાં. પાંચમું જિનવચનોને અનુસારેં શુદ્ધચારિત્ર પાલતા, તથા
 પોતાનો જન્મ સફલ કરતા, પોતે, તરતા અને બીજાને તારતા, એવા તી-
 ર્થંકરથી માંડી સામાયિક વ્રતધારીપ્રત્યે જે ધનાદિકનું વાવવું તે અર્થાત્
 તેમ અશનાદિક આહાર, રોગ વચ્ચે ઔષધ, શિયાલાદિકમાં વસ્ત્ર, પાત્ર,
 દંડા, રજોહરણ ઇત્યાદિ આપવાં. ઊઠું રત્નત્રયને ધરનારી સાધ્વીઓને પણ
 યથોચિત્ત આહાર આદિક આપવામાં પોતાના ધનને વાપરવું. અહીં કોઈ
 શંકા કરે કે, સ્ત્રીઓને તો નિઃસત્વપણાયે કરીને, તથા હુઃશીલપણાયે ક-
 રીને મોહનો અધિકાર ન હોવો જોઈયે, માટે તેઓને દાન આપવું તે સા-
 ધુદાનતુલ્ય કેમ લેવાય ? તેને માટે કહે છે કે, બ્રાહ્મી, સુંદરી, રાજીમતી,
 સીતા વિગેરે સ્ત્રીઓ પ્રદક્ષિણામાં પણ મહાસત્વવાલીઓ પ્રસિદ્ધ થપ્પલીઓ
 છે; તથા સત્પ્રજામા આદિકેં, રાજ્યલક્ષ્મી, પતિ, પુત્ર, જાણ, વિગેરેને તજીને

પણ દીક્ષા લીધી છે; માટે તેડને પણ મોહનો અધિકાર છે. સાતમું સા-
ધર્મિક એવા શ્રાવકોને માટે પણ પોતાનું ધન વાપરવું. તેડને પોતાના પુત્ર
આદિકના વિવાહમહોત્સવમાં નિમંત્રણ દેજમાડવા, તેમને વહાજરણો
આપવાં, ડુઃસ્વમાંથી પોતાનું ધન खरचीને પણ ડગારવા; તેમને ધર્મક્રિયા
કરવામાટે પૌષધશાલાડ કરાવી આપવી વિગેરે અનેક પ્રકારની તેમની
શુશ્રૂષા કરવી; અને તેવીજ રીતે શ્રાવિકાડને માટે પણ પોતાનું ધન વા-
પરવું; તે શ્રાવિકાડ કેવી તો કે, મહાશીયલવાલી, રત્નત્રયયુક્ત, તથા જૈન
ધર્મમાં અનુરક્ત ચિત્તવાલી, હોય છે. અહીં કોઈ શંકા કરે કે, સ્ત્રીડને તો
શાસ્ત્રમાં મહાડુઃશીલ આદિક અનેક ડુર્ગુણોવાલી, તથા આ લોક અ-
ને પરલોક વન્નેમાં ડુઃखदेनारी કહેલી છે; તો તેને માટે કહે છે કે, સઘ-
લી સ્ત્રીડ કંઈ તેવીડ હોતી નથી; જિનેશ્વર પ્રજુની માતાડ આદિક અને
ક, ચરમશરીરી, અથવા બે ત્રણ જવ કરનારીએવી, મહા ગુણવતી સ્ત્રીડ
ઈંડ્રાદિકથી પણ પૂજાય છે, તથા મુનિડથી પણ તેડની સ્તુતિડ કરાય છે;
માટે એવી સુશીલ સ્ત્રીડનું તો વાત્સલ્ય કરવું, તેજ લાયક છે. હવે એવી
રીતે કેવલ સાતકેત્રમાંજ ધન વાપરવું તેમ નહીં, પણ ગરિબ, આંધલા,
પાંગલા, બેહેરા, વિગેરેને કેવલ દયાયેં કરીને આપવું, પણ જક્તિથી નહીં
કેમ કે પ્રજુ પણ દીક્ષા લેતી વખતે પાત્રાપાત્રની અપેક્ષારાખ્યાવિનાજ સં-
વત્સરીદાન દયાયેં કરીને દીયે છે. માટે એવી રીતે સાતકેત્રમાં તથા દીન
લોકોને દાન દેનારો માણસ મહાશ્રાવક કહેવાય છે. સામાન્ય શ્રાવકને
પણ શ્રાવક કહેવાય, પણ આવી રીતે જે સાતકેત્રમાં અને દીન માણસો
પ્રત્યે જે ધન વાપરે તે મહાશ્રાવક કહેવાય.

હવે વ્યતિરેકછારેં કરીને સાતકેત્રમાં ધનવપનનું સ્વરૂપ કહે છે.

યઃ સદ્બાહ્યમનિત્યં ચ ક્ષેત્રેષુ ન ધનં વપેત્ ॥

કથં વરાકશ્ચારિત્રં ડુશ્ચરં સસમાચરેત્ ॥ ૧૫૦ ॥

અર્થઃ— ડતું, અને શરીરથી બાહ્ય રહેલું, તથા અનિત્ય, ઘટલે જેને રા-
જા, અગ્નિ, પાણી વિગેરેનો જય છે, એવા ધનને પણ જે સાતકેત્રોમાં વાવ-
લો નથી, તે માણસ અત્યંત આકરું એવું ચારિત્ર તે શી રીતે પાલી શકશે?

अ इवे महाभावकनी दिनचर्या कहे ठे.

ब्राह्मे मुहूर्ते उत्तिष्ठेत्, परमेष्ठिस्तुतिं पठन् ॥

किं धर्मा किंकुलश्चास्मि, किंवतोस्मीति च स्मरन् ॥ १२१ ॥

अर्थः—मंगलिकमाटे पंच परमेष्ठिनी स्तुति जणतां थकां, रात्रिनुं चौ-
दसुं ब्राह्म नामनुं जे मुहूर्त, तेनेविषे उठवुं, तथा मारो शुं धर्म ठे? हुं
कया कुलनो हुं? तथा मारे शुं व्रत ठे? उपलक्षणथी ड्रव्यथी कोण मा-
रा गुरु ठे? क्षेत्रथी हुं कया नगरमां वसुं हुं? कालथी आ कयो वखत ठे?
विगेरेनुं स्मरण करवुं. तेवार पढी

शुचिः पुष्पामिषस्तोत्रै, देवमभ्यर्च्य वेश्मनि ॥

प्रत्याख्यानं यथाशक्ति, कृत्वा देवगृहं व्रजेत् ॥ १२२ ॥

अर्थः—पवित्र थइ, घरमां, रहेला देवनी, पुष्प, नैवेद्य, तथा स्तुतिथी
पूजा करीने यथाशक्ति पञ्चखाण करीने, देवालयप्रत्ये जवुं.

टीकाः—पवित्र थवुं, एटखे खरचु जइ आवी, दातण पाणी करी, मु-
ख धोइ, कोगला करी स्नान करवुं. (आ सघलुं उपदेशरूप नहीं जाणवुं;
पण ते तो, लोकसिद्ध कार्य ठे; केमके शास्त्रकारो कंइ एवां सावद्य कार्यों-
नो उपदेश देता नथी;) पुष्प एटखे सघलां सुगंधि ड्रव्यो, धूप, वस्त्र, आ-
जरण आदिक उपलक्षणथी जाणी लेवां; नैवेद्य एटखे रांधेलां अनाज,
फल, अक्षत, दीप, जल, विगेरे उपलक्षणथी जाणवां; स्तुति एटखे “न-
मुत्थुणं” इत्यादि जिनगुणनां स्तवनो जाणवां पञ्चखाण एटखे नोकारसी,
पोरसी, गंठसी विगेरे जाणवां. ते वार पढी देवालयें जवुं; ते माटे स्नान,
विक्षेपन, वस्त्र, आजूषण, वाहन आदिक वापरवां विगेरे स्वयमेव सिद्ध
ठे, माटे तेनो अहीं उपदेश कयों नथी; तेमां पण राजा होय, तो पोते
हाथी, घोडा, लष्कर विगेरे सहित धामधूमथी देरासरें जाय; अने सामा-
न्य माणस उद्धताइनो त्याग करीने, अर्थात् जेथी लोकोत्तरफनी हांसीनी
प्राप्ति न थाय एकी रीतें देवालयें जाय. ते वार पढी

प्रविश्य विधिना तत्र, त्रिः प्रदक्षिणयेज्जिनं ॥

पुष्पादिजिस्तमभ्यर्च्य, स्तवनेरुत्तमैःस्तुयात् ॥ १२३ ॥

अर्थः—त्यां विधिपूर्वक प्रवेश करीने, जिनेश्वर प्रभुने त्रण प्रदक्षिणा

देवी; तथा प्रभुने पुष्पादिकथी पूजीने उत्तम एवां स्तवनोथी स्तुति करवी.

टीका:— त्यां प्रवेश करवानो विधि निचे मुजब जाणवो. पुष्प तांबूल आदिक सचित्त द्रव्य, चाकु ठरी आदिक हथीयार, पाडुका विगेरे तजीने, उत्तरासंग करीने, जिनबिंबनां दर्शन होते ठते, मस्तके अंजली करीने, मनने, तत्पर करीने, तथा एवी रीतें पंचविध अजिगमनपूर्वक त्रण निसही कहीने प्रवेश करवो. राजा आदिकें पोतानां राज्यचिह्नो तजी-देवां. वस्त्री हमेशां अथवा पर्वने दहाडे स्नात्रपूर्वक पूजा करवी. स्नात्र वखते पेहेलां सुगंधि चंदनथी जिनबिंबने तिलक करवुं. पठी धूप करवो. पठी सर्व औषधिमय एवा पाणीथी कलश करवो. पठी कुसुमांजली नाखवापूर्वक कपूर, कुंकुम, चंदन, अगर विगेरेथी मिश्रितकरेलां, जल, घी, दूध विगेरेथी स्नात्र करवुं. पठी सुगंधि चंदनथी विलेपन करवुं. पठी चंपक, कमल विगेरेनी उत्तम पुष्पमालाथी पूजन करवुं. पठी रत्न, सोनुं-मोती विगेरेनां आजूषणो प्रभुने पेहेराववां. पठी वस्त्रादिक पहेराववां. पठी सर्पव, अक्षत आदिकथी अगाडी अष्टमंगल आलेखवां. पठी अगाडी, नैवेद्य, मंगलदीवो, घी विगेरे मुकवां. प्रभुने दलाटमां गोरोचनथी तिलक करवुं. पठी आरति उतारवी एवी रीतें प्रभुने पूजीने, श्यापथिकी प्रतिक्रमणपूर्वक शक्रस्तवादिक दंडकथी चैत्यवंदन करीने, महाकवियें रचेलां स्तोत्रथी स्तुति करवी. पठी कायोत्सर्गनां प्रायश्चित्तरूप तस्तेज्जतरीनो पाठ जाणवो.

हवे ते श्यापथिकीनां सूत्र तथा अर्थ कहे ठे.

“ इहामि पडिक्कमिउं इरियावहियाए विराहणाए ” श्यापथिकी एटले गमनप्रधान जे मार्ग, तेमां थती जंतुजनी बाधा तेने प्रतिक्रमण करवाने हुं इहुं तुं. अथवा श्यापथ एटले साधु आचार, तेमां थएली जे विराधना ते प्रतिक्रमण करवाने हुं इहुं तुं. साधुआचारनुं जे अतिक्रमण प्राणातिपात, तेनुं अत्रे मुख्यपणे ग्रहण ठे; बाकीनां पापस्थानकोनो तो अंदरज समावेश थइ जाय ठे; हवे ते शुं होते ठते विराधना थाय ? ते कहे ठे, “ गमणागमणे ” केतां जतां आवतां; “ पाणक्रमणे ” केतां हिं-द्रियादिक जे प्राणीउं, तेनां आक्रमणथी; तथा “ बीयक्रमणे ” केतां बीजनां आक्रमणथी; “ हरियक्रमणे ” केतां सघली जातमी वनस्पतिनां

आक्रमणशी; “ उंसाउत्तिंग पणगदगमट्टीमक्कडासंताणासंकमणे ” ओस केतां पाणी, अने उत्तिंग केतां गर्दजाकृतिवाला जीवो, के जेउ जमीनमां काणां पाडे ठे, अथवा कीडीउनां स्थानको; पणग केतां पांचवर्णनी छी-
 ल, दक एटखे अप्काय, मट्टी एटखे पृथ्वीकाय, मक्कडासंताण केतां क-
 रोलीआनां जालां तेउनां आक्रमणशी; विगेरे “ जे मे जीवा विराहिया ”
 केतां जे कोइ जीवोने में सर्वथा विराध्या होय, के जे “ एगिंदिया ” के-
 तां एकेंद्रिय होय, अर्थात् जेउने फक्त स्पर्शेंद्रिय होय, “ बेइंद्रिया ”
 केतां जेने स्पर्श अने रसेंद्रिय होय; “ तेइंद्रिया ” केतां जेउने स्पर्श,
 रस, तथा घ्राणेंद्रिय होय; चउरिंद्रिया केतां जेउने स्पर्श, रस, घ्राण अ-
 ने चक्षु ए चार इंद्रियो होय; तथा “ पंचेंद्रिया ” केतां जेने स्पर्श, रस,
 घ्राण, चक्षु अने श्रात्रेंद्रिय होय, एवा जीवोने सामा आवतां चरणे क-
 रीने हण्णा होय, अथवा उपाडीने फेंक्या होय; “ वत्तिया ” केतां ए-
 कठा कर्मा होय, अथवा धुड के कादवथी ढांकी दीधा होय, “ खेसि-
 या ” केतां एकबीजाने श्लिष्ट कर्मा होय, “ संघाइ या ” केतां गात्रो
 एकठां मेलवी दीधां होय, “ संघट्टिया ” केतां स्पर्श करेला होय, “ प-
 रियाविया ” केतां चारे बाजुथी पीडित कर्मा होय, “ किलामिया ” के-
 तां मृत्युपामे एवीरीतें ग्लानिने पमाड्या होय; “ उइविया ” केतां त्रा-
 स पमाड्यो होय, “ ठाणा उठाणं संकामिया ” केतां तेमने पोताने स्था-
 नकेथी परस्थानकें लेइ जवाणा होय, “ जीवीयाउ ववरोविया ” केतां
 जीवथी मार्या होय, ते सघलुं मारुं दुःकृत मिथ्या थाउं? एवी रीतें
 आलोचना प्रतिक्रमणरूप द्विविध प्रायश्चित्तने अंगीकार करीने, कायो-
 त्सर्ग प्रायश्चित्तरूप नीचे प्रमाणे पाठ जणवो. “ तस्स उत्तरीकरणेणं ”
 केतां ते उपरना पाठ पढी तेनुं उत्तर करण, तेणें करीने, “ पायञ्चित्त
 करणेणं ” केतां बहुलताए करी चित्तने शोधवावडे करीने, अथवा पा-
 पने ठेदवावडे करीने, “ विसोहि करणेणं ” केतां अपराधोए करीने म-
 छीन एवो जे आत्मा तेने निर्मल करवाए करीने, “ विसह्वी करणेणं ”
 केतां आत्माने कपट आदिक शल्यथी रहित करवावडे करीने, “ पा-
 वाणं कम्माणं निघ्वायण्ठाए ” केतां संसारना निबन्धनरूप जे ज्ञानाव-
 रणादिक कर्मो, तेउना उडेद केतां नाश माटे, “ ठामि काउस्सगं ” के-

तां आ कायाने तेना व्यापारमांशी त्याम करुं तुं. ते केवी रीतें करुं तुं ? ते कहे ठे. “अनत्यजससिएणं ” केतां अन्यत्र जे ऊर्ध्व श्वास, ते शिवायना व्यापारशी; “निससिएणं केतां नीचाश्वासशिवाय,” खासिएणं ” केतां उधरसशिवाय, “ठिएणं ” केतां ठिकशिवाय “जंजाइएणं ” केतां बगासा शिवाय, “उरुएणं ” केतां उडकार शिवाय, “वायनिसग्गेणं ” केतां अपानछारशी पवन निकलवा शिवाय, “जमळीए ” केतां अकस्मात् यता शरीरना त्रम शिवाय “पित्तमुष्ठाए ” केतां पित्तना उठाळा शिवाय, सघळा व्यापारशी निर्मुक्त करुं तुं. वळी “सुदुमेहि श्रंगसंचाले हिं ” केतां सूक्ष्मरीतें श्रंगना चालवाए करीने, तथा “सुदुमेहिं खेखसंचालेहिं ” केतां सूक्ष्मरीतें श्लेष्मना संचारशी, (पोताने वीर्ययुक्त अव्यपणाए करीने श्रंदरना जागमां सूक्ष्म श्लेष्मसंचार थाय ठे, तेथी अन्यत्र पद कहेलुं ठे.) “सुदुमेहिं दिष्ठिसंचालेहिं ” केतां सूक्ष्म एवा दृष्टिना संचारशी, केम के दृष्टिना निमेषो एकज जगोए स्थिर करी शकाता नथी. “एवमाइएहिं” आगारेहिं अजगो अविराहिउं दुष्कम काउस्सगो ” एवी रीतें उपर कहेला अपवादोए करीने मारो कायोत्सर्ग अविराधित थाउं ? आदिशब्दशी अग्नि, विजळी आदिकनी उजइ लागते ठते पण, जो हुं उढवाआदिकमाटे उपधि विगेरे लेउं, तो पण मारो कायोत्सर्गजंग मा थाउं ? अहीं कोइ शंका करे के, नमस्कारज कंझीने, शामाटे तेनुं ग्रहण नथी करता ? के जेथी तेनो जंगज न थाय; तेने माटे कहे ठे के, कंझ नमस्कारशीज परातो नथी, पण कायोत्सर्गनुं मान कराय ठे. जेटला जेटला परिमाणनो कायोत्सर्ग कहेलो ठे, तेटला तेटला परिमाणनो कायोत्सर्ग कर्या पेहेलांज, नमस्कार नही जणीने जो पारे, तो जंग थाय, अने समाप्त थया पेहेलां पण जो कायोत्सर्ग पारे, तो पण जंग थाय. माटे जेटला परिमाणवालो कायोत्सर्ग होय, तेटलुं परिमाण पुरुं थाय, त्यारेज “नमोअरिहंताणं ” एम कही कायोत्सर्ग पारवो. तेम उंदर के बीलाडी अगाडी आवते, अगाडीना जागमां खसवाशी पण जंग नथी थतो, तेम चोर अथवा राजानी बीकशी अस्थानें पण नमस्कार बोखतां जंग नथी थतो. तेम सर्पदंश वखते सहसा

ઉચ્ચારણ કરવાથી જંગ થતો નથી. હવે તે કાયોત્સર્ગ ક્યાં સુધી ? તે કહે છે. “ જાવઅરિહંતાણં જગવંતાણં નમોકારેણં ન પારેમિ ” કેતાં જ્યાં સુધિ હું શ્રી અરિહંત જગવંતને નમસ્કાર ન કરું ત્યાં સુધિ. “ તાવકાયં છાણેણં મોષેણં જાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ ” કેતાં દેહને ઝર્વસ્થાન શિવાય, બીજા પ્રસરના નિવેધેં કરીને મૌનવડે કરીને, શુજ્જણવા ધ્યાનવડે કરીને, આત્મીય કાયને કુવ્યાપાર દૂર કરવાવડે, કરીને તજું હું કેટલાકો “ અપ્પાણં ” એવો પાઠ નથી પણ બોલતા. એવી રીતેં પચીસ ઉઘાસ પ્રમાણ કાલ સુધિ, ઉજા રહીને, બન્ને હાથો લાંબા કરીને, વાચા બંધ કરીને, હું ઉત્તમ ધ્યાનમાં રહું હું. અર્થાત સ્થાન, મૌન, ધ્યાન, અને ક્રિયાના વ્યતિરેકેં કરીને ક્રિયાંતર ધ્યાનદ્વારેં તજું હું. પચીસ ઉઘાસો લોગસ્સના વંદેસુ નિસ્મલયરા સુધિના પાઠમાં લાગે છે. એવી રીતેં કાયોત્સર્ગ કરીને ॥ નમો અરિહંતાણં ॥ એવો પાઠ કહીને, નમસ્કારપૂર્વક પારીને લોગસ્સ સંપૂર્ણ કહેવો. એવી રીતેં જો ગુરુ નજદીકમાં હોય, તો તેમની સમક્ષ, અને ગુરુ ન હોય તો મનમાં ગુરુની સ્થાપના કરીને, ઈર્યાપથ પ્રતિક્રિય કરીને ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદન કરાય છે, અને જઘન્ય તથા મધ્યમ ચૈત્યવંદન તો ઈર્યાપથિકી પ્રતિક્રિયવિના પણ કરાય છે. “ નમો અરિહંતાણં ” અથવા કોઈ કવિયેં કરેલા એકાદશ્લોકથી પણ જઘન્ય ચૈત્યવંદન થાય છે, કેટલાકો પ્રણામમાત્રને પણ જઘન્ય ચૈત્યવંદન કહે છે તે પ્રણામ પણ પાંચ પ્રકારનો છે, શિર નમાવવાથી, એકાંગપ્રણામ, બે હાથથી દ્વયંગપ્રણામ, બે હાથ અને મસ્તકથી ત્ર્યંગપ્રણામ, બે હાથ અને બે ઘુંટણથી ચતુરંગપ્રણામ, તથા બે હાથ, બે ઘુંટણ તથા મસ્તકથી પંચાંગપ્રણામ કરાય છે. ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના જમીન પોંજી, પ્રજુની સન્મુખ ચહુ તથા મન રાત્વી, વૈરાગ્યથી રોમાંચિત થઈ, હર્ષાશ્રુથી લોચનો પૂરીને, અત્યંત જાવથી યોગ મુદ્રાયેં કરીને ચૈત્યવંદન કરે. પઠી નમુત્થુણંનો પાઠ કહે. “ નમુત્થુણં ” કેતાં નમસ્કાર થાઉં ? તે હવે કહે છે. “ અરિહંતાણં ” કર્મરૂપી શત્રુઝને હણનારા વિગેરે ઘણા અર્થવાલા, એવા પ્રજુપ્રત્યે, વહી તે પ્રજુ કેવા તો કે, “ જગવંતાણં ” કેતાં “ અર્ક, યોનિ ” ઇ બન્ને અર્થો ઢોઢી બાર અર્થવાલા જગવાલા, તે બાર અર્થો નીચે પ્રમાણે જાણવા જગ એટલે જ્ઞાન, પ્રજુને મર્જથી માંઢી વીક્ષાપર્યંત ત્રણ જ્ઞાનો હોય છે, મતિ, ધ્રુત, અને અવધિ.

પઠી મનઃપર્યવ, તથા ધાતિકર્મનો ક્ષય થવાબાદ કેવલજ્ઞાન થાય છે. બી-
જો અર્થ જગદટલે માહાત્મ્ય, દટલે પ્રજુના કલ્યાણક સમયે નારકિયોને
પણ સુખ થાય છે, તથા ધોર અંધકારમય એવા તે નારકિયોમાં તે વસ્તુ
પ્રકાશ પણ થાય છે. વહી તે ગર્જમાં આવતે ઠતે કુલમાં ધનાદિકની વૃદ્ધિ
થાય છે; નહીં નમતા રાજાડ આવીને તેમના માહાત્મ્યથી નમે છે, વહી તે
વસ્તુતે મરકી. અતિવૃદ્ધિ, અનાવૃદ્ધિ વિગેરે ઉપદ્રવો નાશ પામે છે; ઇંદ્રનું
આસન કંપિત થવાથી, તે (ઇંદ્ર) તેમની સેવામાં હાજર થાય છે. ઇત્યા-
દિ તેમનું માહાત્મ્ય છે. ત્રીજો અર્થ જગ દટલે યશ. પ્રજુયે રાગ દ્વેષને
તજ્યા છે, પરિષદ તથા ઉપસર્ગો સહન કર્યા છે, પરાક્રમ ફોરવ્યું છે,
તેથી દેવલોકમાં દેવાંગનાડથી, તથા પાતાલમાં નાગકન્યાડથી તથા સુ-
રાસુરોથી પણ તેમનો યશ ગવાય છે. ચોથો અર્થ જગ દટલે વૈરાગ્ય; પ્રજુ
દીક્ષા લીધા બાદ ક્ષીણકર્મોવાલા થઈને સુખદુઃખમાં ઉદાસીનપ-
ણું લાવી વૈરાગ્યમયજ થાય છે. પાંચમો અર્થ જગ દટલે મુક્તિ; સકલ
ક્ષેશના નાશરૂપ એવી તે મુક્તિ તો પ્રજુને નજદીકજ છે. ઠઠો અર્થ જગ
દટલે રૂપ, તે તો પ્રજુને સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે. સાતમો અર્થ જગ દટલે વીર્ય,
પ્રજુ મેરુને દંડરૂપ કરી સમસ્ત પૃથ્વીને ઠત્રરૂપ કરવાને સમર્થ છે;
કેમ કે તત્કાલ ઉત્પન્ન થણા એવા વીરપ્રજુયે ઇંદ્રનીશંકા દૂર કરવામા-
ટે હાલા પગના અંગુઠાથી મેરુને કંપાવ્યો હતો. આઠમો અર્થ જગ દટલે
પ્રયત્ન; પ્રજુને તે સમુદ્ધાતશૈલેશ્યાવસ્થાવ્યંગ્ય છે. નવમો જગનો અર્થ ઇચ્છા
છે; અને તે પ્રજુને જન્માંતરમાં તેમ તીર્થંકરરૂપ જન્મમાં પણ દુઃખરૂપી
કાદવમાં મગ્ન થણાં આ જગત્ને ઉદ્ધાર કરવાની તે ઇચ્છા તો રહેલીજ
છે. દશમો અર્થ જગ દટલે લક્ષ્મી છે. તે પ્રજુને ધાતિકર્મોનો ક્ષય થયા-
બાદ કેવલજ્ઞાનમય અતિશય સુખસંપદા મલે છે. અગ્યારમો અર્થ જગ
દટલે ધર્મ; અને તે તો પ્રજુને મહાયોગાત્મક નિર્જરા ફલ વાલો અતિ-
શ્રેય છે. બારમો અર્થ જગ દટલે ऐश्वर्य, અને તે તો પ્રજુને સમવસરણ
તથા પ્રતિહારરૂપ છે. એવી રીતના જગશબ્દના અર્થવાલા દટલે જગવંત
પ્રત્યે નમસ્કાર થાડ? “આશ્વરાણ” કેતાં આદિના કરનારા, દટલે સ-
કલ નીતિનાં નિબંધનરૂપ શ્રુતધર્મની આદિ કરનારા. જો કે દ્વાદશાંગો તો
નિત્ય છે, તો પણ તે અર્થની અપેક્ષાએ નિત્ય છે, પણ શબ્દની અપેક્ષાએ તો

પોતપોતાના તીર્થમાં શ્રુતધર્માદિકનું કરવું અવિરુદ્ધ છે. “તિત્થપરાણ” કેતાં જેનાથી સંસારરૂપી સમુદ્ર તરાય તે તીર્થ કહેવાય. અને તે પ્રવચનના આધારજૂત એવો ચતુર્વિધ સંઘ અથવા પેદેલા ગણધર કહેવાય. તેને કરનારા, હવે “સયંસંબુદ્ધાણ” કેતાં પરના ઉપદેશની અપેક્ષા રાખ્યા-વિનાજ પોતાની મેલેજ બોધ પામેલા. વહી “પુરિસુત્તમાણ” કેતાં પુરુષોને વિષે અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ એવા, વહી પુરિસસિંહાણ” કેતાં સિંહો જેમ શૌર્યતા આદિક ગુણોયેં કરીને યુક્ત હોય છે, તેમ આ પ્રજુપણ કર્માદિક શત્રુઉ-ને હણવામાં સિંહ સમાન શૂરા છે, માટે સાધારણ પુરુષોમાં સિંહ સરખા; વહી “પુરિસરવરપુંડરિયાણ” કેતાં જેમ કમલો કાદવમાં ઉત્પન્ન થાય છે, અને જલથી વૃદ્ધિ પામે છે, અને પઠી તે બન્નેને તજીને જેમ ઉપર આવે છે, અને સ્વજાવથીજ સુંદર લાગે છે, તેમ જગવાન્ પણ કર્મરૂપી કાદવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જોગરૂપી જલથી વૃદ્ધિ પામે છે, અને પાઠલથી તે બન્નેને તજીને, અતિશયની સંપદાવાલા થઈને, નરામર વિગેરેથી સેવાય છે, અને ઠેવટે મોક્ષના સુખના હેતુરૂપ થાય છે. વહી “પુરિસવરગંધહૃત્થીણ” કેતાં પુરુષોનેવિષે ઉત્તમ ગંધહસ્તી સરખા, ઇટલે ગંધહસ્તીના મદની ગં-ધથી, ત્યાં વસતા હુદ્ર હાથીઉં જેમ બીકથી દૂર નાશી જાય છે, તેમ પ્ર-જુના વિહારરૂપી પવનની ગંધથી ઇતિ, શત્રુઉનું સૈન્ય, ડુકાલ, મરકી વિ-ગેરે પણ દૂર નાશી જાય છે. “લોગ્ગુત્તમાણ” કેતાં જીવ્યસત્ત્વરૂપ જે લોક તેનેવિષે ઉત્તમ એવા, “લોગનાહાણ” કેતાં લોકના નાથ એવા, “લોગ-હિયાણ” કેતાં લોકનું હિત કરનાર, “લોગપર્શ્વાણ” કેતાં લોકને વિષે પ્રદીપસમાન, લોગ પજ્જોશ્રગરાણ કેતાં લોકને વિષે પ્રદ્યોત કરનારા, “અન્નયદયાણ” કેતાં અન્નયદાનને દેનારા. “ચલ્લુદયાણ” કેતાં વિ-શિષ્ટ એવા આત્મધર્મરૂપ ચક્ષુને દેનારા, મગ્ગદયાણ” કેતાં મોક્ષમાર્ગને દેનારા, “સરણદયાણ” કેતાં સંસારરૂપી વનમાં જટકતા પ્રાણીઉંને ત-ત્વચિંતારૂપ શરણના દેનારા; “બોહિદયાણ” કેતાં બોધિવીજના દેનારા; “ધમ્મદયાણ” કેતાં સર્વ વિરતિતિરૂપ સાધુધર્મ, અને દેશવિરતિરૂપ આ-વકધર્મના દેનારા. “ધમ્મદેસિયાણ” કેતાં જીવ્યપ્રત્યે દેશના દેવાવાલા “ધમ્મનાયગાણ” કેતાં ધર્મના નાયક “ધમ્મસારહિણ” કેતાં ધર્મના સા-રથિ એવા. “ધમ્મવર ચાઉરંતચક્કવટીણ” કેતાં ધર્મરૂપી ચક્રપ્રત્યે ચક્ર-

વર્ણિત સરસા. “અપ્પહિદ્ધચરનાણ દંસણ ધરાણ” કોઈ પણ અટકાવી ન શકે, એવા જ્ઞાન દર્શનને ધારણ કરનારા, તથા “વિઅટ ઢઢમાણ” કેતાં, જ્ઞાનાવરણાદિક ઘાતિકર્મ, તથા તેના બંધના સાધનરૂપ જવાધિકાર; તે રૂપ જે ઢઢસ્થપણું, તેને દૂર કરનારા. તથા “જિણાણ” કેતાં પોતે રાગ આદિકને જીતનારા, તથા “જાવયાણ” કેતાં બીજાંને પણ ઉપદેશ આદિક દેશને જીતાવનારા. તથા “તિણાણ” કેતાં સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપી બહાણથી જવરૂપી સમુદ્રને તરનારા, તથા “તારયાણ” કેતાં બીજાંને પણ જવસમુદ્રથી તારનારા તથા “બુદ્ધાણ” કેતાં જીવાંજીવાદિ તત્ત્વોને જાણનારા, તથા “બોહિયાણ” કેતાં બીજાંને પણ તે તત્ત્વ જણાવનારા; તથા “મુત્તાણ મોઅગાણ” કેતાં ચતુર્ગતિના વિપાકરૂપ જે ત્રિચિત્ર કર્મો, તેહથી મુકાયેલા, અને બીજાંને પણ તેહથી મુકાવનારા. તથા “સવનૂણ સવદરિસીણ” કેતાં સઘણું જાણનારા, અને સઘણું જોનારા. તથા “સિવમયલ મરુઅ મણંત મરુકય મવાવાહ મપુણરાવત્તિ સિદ્ધિગણામધેયં ઠાણં સંપત્તાણ” શિવ ઇટલે સર્વ પ્રકારના ઉપદ્રવ વિનાનું, મોહ, તથા અચલ ઇટલે સ્વાત્તાવિક તથા પ્રાયોગિક ક્રિયાહીન નહીં ચલાયમાન થાય તેવું, તથા અરુજ ઇટલે વ્યાધિ વેદનાવિનાનું, કેમ કે તે વ્યાધિના હેતુરૂપ એવાં શરીર અને મનનો ત્યાં (મોહમાં) અજાવ છે; તથા અનંત કેતાં અનંતજ્ઞાનેં કરી યુક્ત, તથા અદ્ય કેતાં વિનાશ ન થઈ શકે તેવું; તથા અવ્યાબાધ કેતાં બાધારહિત, તથા અપુનરાવૃત્તિ કેતાં ફરીને જ્યાંથી પાતું સંસારમાં આવવું નથી થતું તેવું; તથા સિદ્ધિગતિનામધેયં ઠાણં સંપત્તાણ કેતાં સિદ્ધિગતિ નામનાં સ્થાનક પ્રત્યે પ્રાપ્ત થયેલા; તથા “જિય જયાણ” કેતાં જીતેલ છે જય જેમણે એવા, “જિણાણ” કેતાં જિનેશ્વર પ્રત્યે “નમ” કેતાં નમસ્કાર થાઉં.

આટલો પાઠ કહ્યાબાદ કેટલાકો અતીત, અનાગત, તથા વર્તમાન જિનેશ્વરોને વંદન કરવામાટે નીચેની ગાથા પણ કહે છે.

જે અર્હયા સિદ્ધા, જેઅ જવિસ્સંતણાગે કાલે ॥

સંપણવટ્ટમાણા, સવે તિવિદેણ વંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ:- જેહ પેદેલાં સિદ્ધ થયેલા છે, તથા જેહ આગામિ કાલમાં

सिद्ध भशे; तथा वर्तमान काखमां जेठ वत्ते ठे, एवा सवला सिद्धोने हुं त्रिविधें त्रिविधें बांडुं हुं.

पढी उगीने स्थापनार्हतने वांदवामाटे जिनमुद्रायें करीने “अरिहंत चेश्याणं” इत्यादि सूत्रजणवुं. “अरिहंत चेश्याणं” केतां अरिहंत प्रतिमाने निमित्तें “करेमि काउस्सगं” केतां हुं कायाने अन्य व्यापारची रोकुं हुं. शामाटे? तो के “वंदण वत्तियाये” केतां अरिहंत चेत्यने वंदन करवामाटे, तथा “पुअणवत्तियाये” केतां गंधमाह्य आदिकची पूजा करवामाटे, तथा “सक्कारवत्तियाये” केतां उत्तम वस्त्र आपरण आदिकची सत्कार करवामाटे, तथा “समाणवत्तियाये” केतां स्तुति आदिकची गुणोनी उन्नति करवामाटे, तथा “बोहि लाज वत्तियाये” केतां अरिहंत प्रभुयें प्रणीत एवा धर्मनी प्राप्ति थवामाटे. तथा “निरुवसगं वत्तियाये” जन्म जरादिकना उपसर्गरहित एवो जे मोह, तेने माटे, अहीं कोइ शंका करे के, साधु अने श्रावकने बोधि लाज तो ठेज, त्यारे शामाटे तेनी तेने प्रार्थना करवी जोइयें? तेने माटे कहे ठे के, कोइ क्लिष्ट एवा कर्मोना उदयची, ते बोधिलाज जो पाठो खसी जाय, तो तेने माटे जन्मांतरमां तेनी जे प्रार्थना करवी ते कंइ अयुक्त नथी.

हवे आ कायोत्सर्ग करे, तो पण जो तेमां श्रद्धा न होय, तो ते इच्छित अर्थ देनारो थतो नथी; तेने माटे हवे कहे ठे, “सद्धाये मेहाएधि-ईये धारणाये अणुपेहाये वद्धमाणीये ठामि काउसगं” श्रद्धा केहेतां मिथ्यात्व मोहनीय कर्मनी कयोपशमथकी उत्पन्न थएली, तथा उदकप्रसादक मणिनी पेठे चित्तना प्रसादने उत्पन्न करनारी एवी श्रद्धायें करीने, तथा “मेधया” एटले जडपणांये करीने रहित, तथा “धृत्या” केहेतां मनना समाधिपणायी, एटले रागद्वेष विना, तथा “धारण्या” केहेतां अरिहंत प्रभुना गुणोने नहीं विस्मरवावडे करीने, तथा “अनुप्रेक्षया” केहेतां वारंवार अरिहंत प्रभुना गुणोना स्मरणवडे करीने, तथा “वर्धमानया” केहेतां वृद्धि पामती, एवी श्रद्धा आदिकें करीने, “वर्धमानया” ए विशेषण श्रद्धादिक सर्व पदोने जोडी लेवुं. वही अहीं श्रद्धादिकनो अनुक्रमें उपन्यास करेछो ठे, एटले श्रद्धा होय तो मेधा, मेधा होय तो

શ્રુતિ, ઘૃતિ હોય તો ધારણા, તથા ધારણા હોય તો અનુપ્રેક્ષા, એમ અનુ-
ક્રમ જાણવો. પઠી ચોવીશે તીર્થકરોનું સ્તવન જાણે, તે નીચે પ્રમાણે.

“લોગસ્સ ઊક્કોયગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે, અરિહંતે કિત્તહસ્સં
ચહસંપિકેવહી” આ પદોમાં “અરિહંતે” એ વિશેષ્ય પદ છે. હવે તે
અરિહંતો કેવા? તોકે “લોગસ્સ ઊક્કોયગરે” કેતાં લોકને વિષે ઉ-
દ્યોતના કરનારા; એટલે પંચાસ્તિકાયરૂપ જે લોક, તેને કેવલાલોકરૂપી
દીપકે કરીને પ્રકાશ કરનારા, તથા “ધમ્મતિત્થયરે” કેતાં દેવ, મનુ-
ષ્ય અને દાનવાદિકની પર્ષદામાં, સર્વ કોઈ સમજી શકે એવી વાણી
કરીને ધર્મતીર્થને પ્રવર્ત્તાવનારા; તથા “જિણે” કેહેતાં રાગ દ્વેષાદિક-
ને જીતનારા; એવા “અરિહંતે” કહેતાં કર્મરૂપી શત્રુને જીતનારા
એવા જિનેશ્વરોની હું સ્તુતિ કરીશ. તે કયા કયા જિનેશ્વરો? તેનાં
હવે નામો કહે છે. ક્ષણ, અજિત, સંજવ, અજિનંદન, સુમતિ, પદ્મપ્રજુ,
સુપાર્શ્વ, ચંદ્રપ્રજુ, સુવિધિ, (પુષ્પદંત,) શીતલ, શ્રેયાંસ, વાસુપૂજ્ય, વિ-
મલ, અનંત, ધર્મ, શાંતિ, કુંથુ, અર, મલ્હિ, મુનિસુવત, નમિ, નેમિ, પા-
ર્શ્વ, તથા વર્ધમાન જિનેશ્વરોને હું વંદું હું. હવે તે ચોવીશે જિનેશ્વરોનો
સામાન્ય તથા વિશેષપણાથી અર્થ કહે છે. સામાન્યથી પરમપદ પ્રત્યે જે
જાય, તે ક્ષણ કહેવાય; અથવા જે દેશનારૂપી જલથી દુઃખરૂપી અ-
ગ્નિથી દગ્ધ થયેલા જગત્ને સિંચે તે વૃષજ કહેવાય; હવે વિશેષપણાથી
ક્ષણ એટલે બલદના લાંઠનવાલા અથવા તેમની માતાએ સ્વપ્નમાં પેહે-
લાં વૃષજ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ વૃષજ કહેવાય. હવે જે પ-
રિસદ્ આદિકથી જિતાયા નથી, તે અજિત કહેવાય, અથવા જ્યારે પ્ર-
જુ ગર્જમાં હતા, ત્યારે રાજાએ જગવાનની માતાને દ્યૂતક્રીડામાં જીતી
ન હતી તેથી પણ તેમનું “અજિત” નામ જાણવું. તથા જેમને પ્રકર્ષ
કરીને ચોત્રીશ અતિશયો થયા છે; તે સંજવ કહેવાય, અથવા જેમની
સ્તુતિ કર્યાથી સુખ થાય, તે પણ સંજવ કહેવાય. અથવા પ્રજુ, ગર્જમાં
હતા, તે વચ્ચે ધાન્ય ઘણું પાક્યું હતું, તેથી પણ તેમનું સંજવ નામ જા-
ણવું. તથા જે દેવેન્દ્ર આદિકથી અજિનંદિત થયા છે, તે “અજિનંદન”
કહેવાય તથા ઉત્તમ છે મતિ જેમની તે સુમતિ કહેવાય, અથવા પ્રજુ
ગર્જમાં આવતે હતા માતાને શુચમતિ થઈ હતી, તેથી પણ તે સુમતિ ક-

હેવાય. તથા પદ્મની પેઠે નિઃપંકપણાને અંગીકાર કરીને, જેમની કાંતિ પદ્મસરસ્વી હતી, તે પદ્મપ્રજ્ઞ કહેવાય, અથવા તેમની માતાને પદ્મપર શ્રદ્ધા કરવાનો ડોહલો ઉત્પન્ન થયો હતો, અને તે દેવતાએ સંપૂર્ણ કર્યો હતો, તેથી પણ તેમનું પદ્મપ્રજ્ઞ નામ જાણવું. તથા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં હોતે હતે, તેમની માતા ઉત્તમ પાર્શ્વવાલી, થઈ, તેથી પ્રજ્ઞનું સુપાર્શ્વ નામ જાણવું. તથા ચંદ્રની કાંતિસરસ્વી સૌમ્ય લેશ્યા જેમને હતી, તેથી, તથા માતાને ચંદ્રપાન કરવાનો ડોહલો ઉત્પન્ન થયો હતો, તેથી તેમનું નામ ચંદ્રપ્રજ્ઞ જાણવું. તથા શોભન છે વિધિ જેમનો, તથા પ્રજ્ઞ જ્યારે ગર્જમાં હતા ત્યારે માતાનો પણ ઉત્તમ પ્રકારનો વિધિ હતો, તેથી તેમનું સુવિધિ નામ જાણવું; અથવા પુષ્પની કલીઝ સરસ્વા તેમના મનોહર દાંતો હતા, તેથી તેમનું “ પુષ્પદંત ” એવું પણ બીજું નામ જાણવું. તથા સઘણા પ્રાણીઝના સંતાપોને હરવાથી પ્રજ્ઞનું “ શીતલ ” એવું નામ જાણવું. અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે પિતાને થઈલો પિત્તદાહ પ્રજ્ઞની માતાના કરસ્પર્શથી દૂર થયો, તેથી પણ તેમનું શીતલ નામ જાણવું. તથા સકલ જીવનને શ્રેય કરનારા, અથવા મનોહર છે, અંસ કેતાં સ્વજ્ઞા જેમના ઇવા, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે, માતાએ દેવતાધિષ્ઠિત ઈશ્વરી શક્તિ આક્રાંત કરી હતી, તેથી પણ તેમનું શ્રેયાંસ નામ જાણવું. તથા વસુ નામના જે દેવવિશેષો તેઝને પણ પૂજનીય તે વાસુપૂજ્ય કહેવાય; અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે ઇંદ્રે રાજ્યકુલ, ધનથી જરી દીધું હતું, તેથી પણ તેમનું “ વાસુપૂજ્ય ” નામ જાણવું. તથા નિર્મલ છે કેવલજ્ઞાન આદિક જેમને તે વિમલ કહેવાય, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે, માતાની મતિ અને શરીર બન્ને નિર્મલ થયાં, તેથી પણ તેમનું “ વિમલ ” નામ જાણવું. તથા અનંત ઇવા કર્મના અંશોને જે જિતે, અથવા અનંત ઇવાં જ્ઞાન આદિકથી જે, જય પામે, તે અનંતજિત્ કહેવાય, અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે, માતાએ અનંત ઈશ્વરી રત્નની માલાઝ દીઠી હતી, તેથી પણ તેમનું અનંતજિત્ નામ જાણવું. તથા ડુર્ગતિમાં પડતા ઇવા પ્રાણીઝના સમૂહોને જે ધારી રાખે, તે ધર્મ કહેવાય; અથવા પ્રજ્ઞ ગર્જમાં આવતે ઢતે માતા દાનાદિક ધર્મમાં તત્પર થઈ હતી, તેથી પણ તેમનું “ ધર્મ ” એવું નામ જાણવું. તથા શાંતિના કરનાર તે શાંતિ, અથવા પ્રજ્ઞ

ગર્જમાં આવતે ઠતે, પેદેલાંથીજ ચાલતી મરકી શાંત થઈ હતી, તેથી પણ તેમનું નામ “શાંતિ” જાણવું. તથા પૃથ્વીમાં જે રહેલા છે, તે કુંથુ, અથવા પ્રજુ ગર્જમાં આવતે ઠતે, માતાએ રત્નોના કંથુઆડનો રાશિ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ “કુંથુ” જાણવું. તથા પ્રજુ ગર્જમાં આવતે ઠતે માતાએ સ્વપ્નમાં સર્વરત્નમય એવો “અર” જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું “અર” નામ જાણવું. તથા પરિસહાદિક મલ્લોને જે જીતે તે “મલ્લિ” કહેવાય, અથવા પ્રજુ ગર્જમાં હોતે ઠતે, માતાને સુગંધિ પુષ્પમાલ્યના બિઠાનાપર સુવાનો ઢોહલો થયો હતો, અને તે દેવતાએ પૂર્યો હતો, તેથી પણ તેમનું નામ “મલ્લિ” જાણવું. તથા જગતની ત્રિકાલ અવસ્થાને જાણનારા, તથા ઉત્તમ વ્રતવાલા તે “મુનિસુવ્રત” કહેવાય; અથવા પ્રજુ ગર્જમાં આવતે ઠતે, માતા મુનિની પેઠે ઉત્તમ વ્રતવાલી થઈ, તેથી પણ તેમનું “મુનિસુવ્રત” નામ જાણવું. તથા પરિસહાદિકથી જે નમી નથી જતા. તે અથવા પ્રજુ ગર્જમાં હોતે ઠતે, પરચક્રના રાજાડે આવીને નમન કર્યું હતું, તેથી પણ તેમનું “નમિ” એવું નામ જાણવું. તથા ધર્મરૂપી ચક્રની નેમિ સર. સ્ત્રા, તે નેમિ કહેવાય, અથવા પ્રજુ ગર્જમાં હોતે ઠતે, માતાએ અરિષ્ટ (કાલાં) રત્નોનો મોટો નેમિ જોયો હતો, તેથી પણ તેમનું “અરિષ્ટ-નેમિ” નામ જાણવું. તથા જે સઘલા જાવોને જુએ, તે પાર્શ્વ, અથવા પ્રજુ ગર્જમાં હતા ત્યારે રાત્રિએ માતાએ શય્યામા સુતાં, થકાં, અંધકારમાં પડેલે રહેલો સર્પ જોયો હતો, તેવી રીતના સ્વપ્નના અનુસારે પણ પ્રજુનું “પાર્શ્વ” એવું નામ જાણવું. અથવા પાર્શ્વ નામેં યદ્, પ્રજુની વૈયાવહ કરતો હતો, તેથી પણ તેમનું પાર્શ્વ એવું નામ જાણવું. તથા જન્મથી માંડી જે જ્ઞાન આદિકથી વૃદ્ધિ પામ્યા, તે વર્ધમાન, અથવા પ્રજુના જન્મથી જ્ઞાતકુલ ધનધાન્યાદિકથી વૃદ્ધિ પામ્યું, તેથી પણ તેમનું “વર્ધમાન” એવું નામ જાણવું.

એવી રીતનું કીર્તન કરીને ચિત્તની શુદ્ધિમાટે હવે પ્રણિધાન કહે છે. “એવ મણ અજિત્યુઆ” કેતાં એવી રીતેં મેં સ્તુતિ કરી, હવે તે જિનેશ્વરો કેવા ? તો કે, “વિહૂયરયમલા” કેતાં નાશ કરેલી છે, કર્મરૂપી રજ અને મેલ જેડે એવા, તથા “પહીણ જર મરણા” કેતાં નાશ થયેલ છે જરા (ઘડપણ) અને મરણ જેમને એવા, “ચઢવીસંપિ જિણ-

धरा ” केतां चोवीसे जिनेश्वरो, तथा “ तित्थयरा ” केतां तीर्थं करो, “ मे पसीयंतु ” केतां मारापर प्रसाद करो ? “ कित्थिय ” केतां में तेमनी स्तुति करी; “ वंदिय ” केतां में तेमने वांद्या, “ महिया ” केतां में तेमने पुष्प आदिकथी पूज्या; वल्ली ते जिनेश्वरो केवा ? तो के “ जे ए लोमस्स उत्तमा सिद्धा ” केतां प्राणीवर्गना कर्ममलना अजावें करीने प्रकृष्ट रीतें सिद्ध थया ठे, एवा ते जिनेश्वरो “ आरुग्ग ” केतां सिद्धपणुं, तथा “ बोहिळाजं ” केतां अरिहंत प्रजुयें बनावेला धर्मनी प्राप्ति, तथा “ समाहिवर ” केतां उत्तम समाधि, “ दिंतु ” केतां आपो ? वल्ली ते जिनेश्वरो केवा ? तो के, “ चंदेसु निम्मलयर ” केतां चंद्रथी पण निर्मल एवा, तथा “ आश्चेसु अहिय पयासयर ” केतां सूर्यथी पण अधिक प्रकाश करनारा, तथा “ सागरवरगंजीरा ” केतां समुद्रनी पेठे उत्तम गांजीर्यतावाला; एवा “ सिद्धा ” केतां सिद्ध प्रजुउ, “ मम ” केतां मने सिद्धि ” केतां मोक्ष “ दिसंतु ” केतां आपो ?

त्यार बाद पुस्करवरदीवहेनो पाठ कहे ठे.

पुस्करवरदीवहे, धाईसंडेअ जंबुदीवेअ ॥

जरहेरवयदिदेहे, धम्माइगरे नमंसामि ॥ १ ॥

“ पुस्करवरदीवहे, केतां पुष्करावर्तना अर्ध द्वीपमां, बे जरत, बे ऐरवत, तथा बे महाविदेह ठे; तथा धातकीउनां ठे वनो जेनी अंदर एवा धातकी खंडमां बे जरत, बे ऐरवत, तथा बे महाविदेह ठे; तथा जंबूनामना द्वीपमां एक जरत, एक ऐरवत, अने एक महाविदेह क्षेत्र ठे; ए पंदरे क्षेत्रो कर्मजूमिनां ठे, तथा बाकीनां अकर्मजूमिनां क्षेत्रो ठे; तेउमां “ धम्माइगरे ” केतां धर्मनी आदिना करनारा, एवा तीर्थं करोने “ नमंसामि ” केतां हुं नमस्कार करीश. हवे श्रुतधर्मनी स्तुति करे ठे. ते श्रुतधर्म केवो ? तो के, “ तमतिमिरपडल विज्जंसणस्स ” केतां अज्ञानरूपी जे घन अंधकार तेना समूहने नाश करनारो, तथा “ सुरगणनरिंदमहिअस्स ” केहेतां चार प्रकारना देवनिकायोथी तथा चक्रवर्त्तिउथी पूजाएलो, तथा “ सीमाधरस्स ” केहेतां मर्यादाने धारण करनारो एवो जे श्रुतधर्म तेने “ वंदे ” केतां हुं नमस्कार करुं हुं. वल्ली ते श्रुतधर्म केवो ? तो के, पप्फो-

દિયમોહજાલસ્સ ” કેતાં નાશ કરેલ છે, મિથ્યાત્વાદિક જાલ જેણે ઇવો.
 ઇવી રીતે શ્રુત ધર્મને વંદન કરીને, હવે તેનાજ ગુણો કહે છે.

જાઈ જરામરણ સોગ પણા સણસ્સ
 કહ્લાણ પુસ્કલ વિસાલ સુહાવહસ્સ ॥
 કોદેવદાણવનરિંદ ગણચ્ચિત્ત્રસ્સ
 ધમ્મસ્સ સારમુવલપ્પ કરે પમાયં ॥ ૧ ॥

“ ધમ્મસ્સસારં ” કેતાં શ્રુત ધર્મના સારને, “ ઉવલપ્પ ” કેતાં મેલવીને
 “ કઃ ” કોણ સચેતન પ્રાણી, “ પમાયં ” કેતાં પ્રમાદને “ કરે ” કેતાં આ-
 ચરે? હવે તે શ્રુતધર્મ કેવો? તો કે, “ જાઈજરામરણ સોગ પણાસણસ્સ ”
 કેતાં જન્મ, જરા, મરણ અને શોકનો નાશ કરનારો; તથા વલી કેવો?
 તો કે, “ કહ્લાણ પુસ્કલ વિસાલ સુહાવહસ્સ ” કેતાં આરોગ્યરૂપ જે પુ-
 ણ્કલ અને વિશાલ સુખ, તેને ધારણ કરનારો; વલી તે શ્રુત ધર્મ કેવો ?
 તો કે “ દેવદાણવનરિંદ ગણચિત્ત્રસ્સ ” કહેતાં દેવ, દાનવ, અને ચક્રવ-
 ર્તિર્જના સમૂહોથી પણ પૂજાયેલો. ઇવા શ્રુતધર્મના સારને મેલવીને કોણ
 પ્રમાદ કરે ?

સિદ્ધેમો પયત્તનમો જિણમયે નંદીસયા સંજમે ।
 દેવંનાગસુવન્નકિન્નરગણસ્સંનૂયનાવચ્ચિયે ॥
 લોગો જત્થ પઈઠિયો જગમિણં તે લુક્ક મચ્ચાસુરં ।
 ધમ્મો વહ્થયો સાસત્ત વિજયયો ધમ્મુત્તરં વહ્થત્ત ॥

“ જો ” કેતાં શ્રે ! લોકો “ પયત્ત ” કેતાં તમો જુત ? “ સિદ્ધે ” કે-
 હેતાં સિદ્ધ ઇવો જે “ જિણમયે ” કહેતાં જિનમત તે પ્રત્યે નમો કહેતાં
 નમસ્કાર કરો ? કેમ કે તેમ કરવાથી “ નંદિ ” કેતાં સમૃદ્ધિ થાય છે,
 તેમ “ સયા ” કહેતાં હમેશાં “ સંજમે ” કહેતાં તે ચારિત્રનેવિષે પણ
 પ્રવૃત્ત થાઉં ? હવે તે સંયમ કેવું તે કહે છે. “ દેવંનાગ સુવન્નકિન્નરગણસ્સ-
 નૂય જાવચ્ચિયે ” કહેતાં દેવતા દેવધરણાદિક નાગકુમારો, “ સુપર્ણ ” ક-
 હેતાં ગરુડો, “ કિન્નર ” કેતાં ઘ્યંતર વિશેષો, અને ઉપલક્ષણથી બાકીના
 પણ દેવોયે કરીને ઉત્તમ પ્રકારના ખાવેં કરીને પૂજાયેલું, વલી જે જિનમતમાં

लोक केहेतां ज्ञान अने आ जगत् पण अटखे प्रख लोकमां रहेता मनुष्य, देव अने असुरो पण प्रतिष्ठित थयेला ठे, एवी रीतनो जे श्रुतधर्म ते “वहुळ” कहेतां वृद्धि पामो ? ते पण केवी रीतें वृद्धि पामो ? तो के, “सासळ” कहेतां कोइ दहाडे पण स्वखना न पामे एवी रीतें वृद्धि पामो ? अने वली “विजयळ” कहेतां जय थकी, “धम्मउत्तरं” कहेतां चारित्र धर्मोत्तर पण “वहुळ” कहेतां वृद्धि पामो ?

हवे श्रुतधर्मना वंदनमाटे कायोत्सर्गनो पाठ कहे ठे.

“सुअस्सजगवळं करेमि काउस्सगं” कहेतां श्रुत एटखे प्रवचन जगवंतने निमित्ते कायोत्सर्ग करुं तुं पठी आगलनी पेठेज “अप्पाणं वोसिरामि” सुधिनो पाठ जणवो.

एवी रीतें आगमनी पेठेज कायोत्सर्ग पालीने श्रुतनी स्तुतिनो पाठ जणे.

पठी अनुष्ठानपरंपराना फलजूत जे सिद्ध जगवानो, तेउने नमस्कार करवामाटे नीचे प्रमाणे पाठ जणे.

सिद्धाणं बुद्धाणं, पारगयाणं परंपरगयाणं ॥

लोअग्गमुवगयाणं, नमो सयासव्वसिद्धाणं ॥ १ ॥

“सिद्धाणं” कहेतां कर्मद्वयथी सिद्ध थएला केम के केटलाको कर्म सिद्ध पण कहेवाय ठे; जेम के सह्यगिरिसिद्ध, कोइना शिखव्या विनाज खेती, वेपार आदिक शिख्यो हतो ते कर्मसिद्ध कहेवाय, कोकासवर्धकीयें आचार्यना उपदेशथी शिष्टपकला जाणी हती, माटे ते शिष्टपसिद्ध कहेवाय, आर्यखपुट विद्यासिद्ध हतो. स्तंजाकर्षक मंत्रसिद्ध हतो. योग अने औषधिउमां सिद्ध होवार्थी आर्यसमित् योगसिद्ध कहेवातो, गौतम स्वामी आगमसिद्ध हता, मम्मण शेठ अर्थसिद्ध हतो, स्तुंडिक यात्रासिद्ध हतो. अजयकुमार अजिप्रांयसिद्ध हतो, दढप्रहारी तपःसिद्ध हतो; पण मरुदेवा माता कर्मद्वयसिद्ध हतां. माटे कर्मादिसिद्धोने दूर करवा माटे “बुद्धाणं” एवो पाठ ठे अने तेनो अर्थ एवो के, अज्ञानरूपी निद्रामां रहेलुं जगत् उंघते ठते पोते जीवादिक तत्वोने जाणनारा; वली ते जिनेश्वर केवा ? तो के “पारगयाणं” केतां संसाररूपी समुद्रने पार पडोचेला ते पण केवी रीतें ? तो के “परंपरगयाणं” केतां चौद गुणस्था-

નકોની શ્રેણિના અનુક્રમ થકી, અથવા કર્મદાયથી ઉપશમ આદિકની સામગ્રીથી, ઇટલે સમ્યગ્દર્શન તથા સમ્યગ્ જ્ઞાન, અને તેથી સમ્યક્ ચારિત્ર એવી રીતની શ્રેણિથી મોક્ષે ગણા, એવા. વહી તે પ્રજુ કેવા ? તો કે, “લોઅગમુવયાણં” કહેતાં લોકના અગ્રજાગપ્રત્યે પ્રાપ્ત થણા, એવા. “સવ સિદ્ધાણં” કહેતાં પંદર પ્રકારના સિદ્ધો પ્રત્યે, હવે તે પંદર પ્રકારના સિદ્ધો કયા ? કયા ? તે નીચે દેખાડે છે.

પેહેલા “તીર્થસિદ્ધા” કહેતાં ચતુર્વિધ શ્રમણસંઘની ઉત્પત્તિ હોતે ઠતે જે સિદ્ધ થાય, તે તીર્થસિદ્ધો જાણવા; બીજા “અતીર્થસિદ્ધા” કહેતાં તીર્થની ઉત્પત્તિ હજૂ થઈ ન હોય, તે પેહેલાં મરુદેવા માતા આદિકની પેઠે જે સિદ્ધ થાય, તે અતીર્થસિદ્ધો કહેવાય. ત્રીજા “તીર્થકરસિદ્ધા” કહેતાં તીર્થકરપણું જોગવીને જે સિદ્ધ થાય, તે. ચોથા “અતીર્થકરસિદ્ધા” ઇટલે સામાન્ય કેવલીપણામાં રહીનેજ જે સિદ્ધ થાય તે. પાંચમા “સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા” કહેતાં પોતાની મેલેજ બોધ પામી જે સિદ્ધ થાય તે. ઠઠા “પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા” કહેતાં પ્રત્યેકબુદ્ધ થઈને જે સિદ્ધ થાય તે. સાતમા બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ કહેતાં, આચાર્યના ઉપદેશથી જે સિદ્ધ થયા હોય તે. આઠમા સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થણા; નવમા પુલ્લિંગે સિદ્ધ થણા; દશમા નપુંસકલિંગે સિદ્ધ થણા, અગ્યારમા સ્વલિંગે સિદ્ધ થણા, બારમા પરલિંગે સિદ્ધ થણા, તેરમા ગૃહિલિંગે સિદ્ધ થણા, ચૌદમા એકાકી સિદ્ધ થણા, તથા પંદરમા, એક સમયમાં જે એકસો આઠ સિદ્ધ થાય છે, તે અનેક સિદ્ધો જાણવા.

એવી રીતે સામાન્યપણાથી સર્વ સિદ્ધોને નમસ્કાર કરીને, નજદીકના ઉપકારી એવા શ્રી વીરપ્રજુની સ્તુતિ કરે છે.

જો દેવાણવિદેવો, જં દેવા પંજલિનમંસંતિ ॥

તં દેવદેવમહિયં, શિરસા વંદે મહાવીરં ॥ ૨ ॥

“જો” કેતાં જે મહાવીર પ્રજુ, “દેવાણવિદેવો” કહેતાં દેવોના પણ જે દેવ છે, તથા “જં” કેતાં જેમને “દેવા” કેતાં દેવતાઠ “પંજલિ” કેતાં વિનયથી હાથ જોડીને, “નમંસંતિ” કહેતાં નમસ્કાર કરે છે; એવા, તથા “દેવદેવમહિયં” કેતાં ઇંડોથી પણ પૂજાયલા, એવા

महावीरं “ कहेतां महावीर प्रचुने हुं ” शिरसा ” कहेतां मस्तकें करी-
ने “ वंदे ” कहेतां नमस्कार करुं हुं.

एवी रीतें स्तुति करीने, परोपकार माटे, तथा पोताना जावनी वृ-
द्धिमाटे फल देखाडवापूर्वक पाठ जणे ठे.

इक्कोवि नमुक्कारो, जिणवर वसहस्स वद्धमाणस्स ॥

संसारसागराउ, तारेइ नरंव नारीं वा ॥

“ जिणवरवसहस्स वद्धमाणस्स ” कहेतां ऋषभदेव प्रचु, तथा वर्ध-
मान प्रचुने करेलो, “ इक्कोविनमुक्कारो ” कहेतां एकज नमस्कार, “ न-
रंव नारींवा ” पुरुष अथवा स्त्रीने “ संसार सागराउ कहेतां संसाररू-
पी समुद्रथी “ तारेइ ” कहेतां तारे ठे.

हवे उपरशिवाय बीजी पण स्तुति केटलाको बोखे ठे, ते नीचे प्र-
माणे जाणवी.

उज्जंतसेलसिहरे, दिस्कानाणं निसिहिया जस्स ॥

तं धम्मचक्कवट्ठिं, अरिठ्ठनेमिं नमंसामि ॥

चत्तारिअष्ठदसदो, अ वंदिआ जिणवरा चउवीसं ॥

परमठनिठिअठा, सिद्धा सिद्धिं मम दिसंतु ॥

“ उज्जंतसेलसिहरे ” कहेतां गिरनार पर्वतना शिखरपर “ जस्स ”
कहेतां जेनां “ दिस्का, नाणं, निसिहिया ” दीक्षाकल्याणक, ज्ञानक-
ल्याणक, तथा मोक्षकल्याणक थएलां ठे; “ तं धम्मचक्कवट्ठिं ” कहेतां
धर्मना चक्रवर्ति एवा ते “ अरिठ्ठनेमिं ” कहेतां अरिष्टनेमिने “ नमं-
सामि ” कहेतां हुं नमस्कार करुं हुं. तथा अष्टापद पर्वतपर रहेला चा-
र, आठ, दस, अने बे, एम मली चोवीशे जिनेश्वरोने मे बांध्या, तथा
एवा सिद्ध प्रचुउ मने पण सिद्धि आपो ?

त्यार पढी नीचे प्रमाणे पाठ बोखवो.

“ वेयावच्चगराणं, संतिगराणं, सम्मदिठि समाहिगराणं, करेमि काउस्सगं ”

“ वेयावच्चगराणं ” कहेतां, प्रवचननी वेयावच्च करनारा, तथा “ सं-
तिगराणं ” कहेतां शांतिना करनारा, तथा “ सम्मदिठिसमाहिगराणं ”
कहेतां सम्बद्दष्टिमां समाधि करनारा, एवो गोमुख यक्ष तथा अप्रति-

ચક્રા દેવી, શ્યાવિકને નિમિત્તે “ કાઝસગ્ગ કરેમિ ” કહેતાં હું કા-
યોત્સર્ગ કરું હું.

પઠી મુક્તાસુક્તિ મુઢાયેં કરીને નીચે પ્રમાણે પાઠ જણે ઠે.

જયવીયરાય જગગુરુ, હોઝ મમ તુહપન્નાવઝ જયવં ॥

જવનિવઝ મગ્ગાણુસારિઆ, ઇઠ્ઠફલસિધ્ધિ ॥

લોગવિરુદ્ધઞ્ચાઝ, ગુરુજણપૂઆ પરત્થકરણં ચ ॥

સુહગુરુજોગો તવયણ, સેવણા આજ્ઞવમખંડા ॥

હે જગત્ના ગુરુ વીતરાગ, તમો, જય પામો ? તથા હે જજવન્ ! !
તમારા પ્રજાવચ્છી જવચ્છી મને નિવૃત્તિ થાઝ ? તથા તમારા પ્રરૂપેલા માર્ગ-
પ્રત્યે, મારું અનુસરવાપણું થાઝ ? ઇઠ્ઠિત ફલની સિદ્ધિ થાઝ ? લોકવિ-
રુદ્ધ કાર્યનો ત્યાગ થાઝ ? ગુરુજનની પૂજા થાઝ ? (અહીં ગુરુવર્ગમાં
માતાપિતાદિકનું પણ ગ્રહણ કરવું) સત્વાર્થનું કરવાપણું થાઝ ? ઉત્તમ
ચારિત્રયુક્ત આચાર્યનો સંગમ થાઝ ? તથા એવા આચાર્યનાં વચનોની સે-
વા મલો ? અને તે પણ ઢેક મારો સંસાર હોય, ત્યાંસુધિ અખંડિતપણે મલો ?

એવી રીતે સઘલો ચૈત્યવંદનનો વિધિ કહ્યો.

હવે ત્યારબાદ શું કરવું ? તે કહે ઠે.

તતોગુરૂણામઙ્ગ્યર્ણે, પ્રતિપત્તિપુરઃસરં ॥

વિદધીત વિશુદ્ધાત્મા, પ્રત્યાસ્થ્યાનપ્રકાશનં ॥ ૧૭૪ ॥

અર્થ:- તેવાર પઠી ત્યાં દેવવંદન માટે આવેલા, અર્થાત્ સ્નાત્રાદિક
જોવા માટે, અથવા ધર્મકથા માટે ત્યાં સ્થિર રહેલા એવા ગુરુની પાસે
ઉચિતપણાથી જહ,શુદ્ધચિત્તથી પોતાના પ્રત્યાસ્થ્યાનનો પ્રકાશ કરવો. કેમકે
પ્રત્યાસ્થ્યાન ત્રણ પ્રકારનું ઠે, આત્મસાક્ષિકં, દેવસાક્ષિકં, અને ગુરુસાક્ષિકં.

ઉપરના શ્લોકમાં જે “ ઉચિતપણાથી ” એવું પદ કહ્યું, તે ઉચિતપણું
હવે બે શ્લોકોથી દેખાઢે ઠે.

અભ્યુત્થાનં તદા લોકે, ઽન્નિયાનં ચ તદાગમે ॥

શિરસ્યંજલિસંશ્લેષઃ, સ્વયમાસનઢોકનં ॥ ૧૭૫ ॥

आसनाभिग्रहोन्नक्त्या, वंदना पर्युपासनं ॥

तद्यानेऽनुगमश्चेति, प्रतिपत्तिरियं गुरोः ॥ १९६ ॥

अर्थः— गुरुने जोतांज संन्नमपूर्वक आसनपरधी उजायवुं; तेउर्ना आ-
वतां पोते सामा जवुं, तथा मस्तकपर हाथ जोडी “ नमो खमासमणा-
णं ” एवो पाठ जणवो. तथा पढी पोतानी मेखेज तेमने बेसवामाटे
आसन आपवुं; तथा जक्किधी आसनपर बेसवाने आग्रह करवो. तथा
पढी पचीश आवश्यकी विशुद्ध एवुं वंदन करवुं; तथा गुरु बेसे, त्यारे
तेमनी सेवा करवी; ते जाय त्यारे तेमनी पाठल केटलांक पगलां जवुं;
एवी रीतनी गुरुनी उचितता सांचववी. तथा तेमनी पासे धर्मदेशना
पण सांचववी.

ततः प्रतिनिवृत्तः सन्, स्थानं गत्वा यथोचितं ॥

सुधीर्धर्माविरोधेन, विदधीतार्थचिंतनं ॥ १९७ ॥

अर्थः— त्यांथी पाठा वल्ली, पोतपोताने उचित एवां स्थानकप्रत्ये अइ
उत्तम बुद्धिवाला माणसें, जेम धर्मने विरोध न आवे, तेम धन कमावा-
माटेनो विचार करवो.

ततो माध्याह्निकीं पूजां, कुर्यात् कृत्वा च जोजनं ॥

तद्विज्ञिः सह शास्त्रार्थ, रहस्यानि विचारयेत् ॥ १९८ ॥

अर्थः— ते वार पढी मध्याह्न कालनी श्री जिनेश्वर प्रभुनी पूजा करी-
ने, तथा त्यारबाद जोजन करीने, शास्त्रोना जाणनाराउनी साथे मल्लीने
शास्त्रना अर्थोनां रहस्यो (तात्विकमर्मो) नो विचार करवो.

ततश्च संध्यासमये, कृत्वा देवार्चनं पुनः ॥

कृतावश्यककर्मा च, कुर्यात्स्वाध्यायमुत्तमं ॥ १९९ ॥

अर्थः— ते वार पढी संध्याकाले फरीने देवपूजा करीने, तथा पढी प-
डिकमणुं करीने उत्तम प्रकारें स्वाध्याय करवो.

टीकाः— जे माणसने बे वखत जमवानी इच्छा होय, तेणें विकाल व-
खतनी अंतर्मुहूर्त पेहेलां जोजन करीने संध्या वखते पावुं त्रीजीवार दे-
वपूजन करवुं. तथा तेवार पढी साधु समीपें जइ, उचित स्थानकपर र-

હીને, બહુવિધ આવશ્યક (પ્રતિક્રિયા) કરવું. તેમાં સામાયિક. તથા ચતુર્વિંશતિસ્તવનું વર્ણન આગલ કરેલું છે, હવે વંદનકનું વર્ણન કરે છે.

તે વંદન પચીશ આવશ્યકથી વિશુદ્ધ, તથા બત્રીશ દોષોથી રહિત જાણવું.

તેમાં “ ઇશ્તામિ સ્વમાસમણો વંદેઝં જાવણિજ્ઞાયે નિસીદિયાયે ” એમ કહી ગુરુનાં ઠંદાનુજ્ઞાપનમાટે જે નમવું, તે પેદેલું વંદન જાણવું. વક્ષી ફરીને આવર્ત લેઈ જે નમન કરવું, તે બીજું વંદન જાણવું. ત્રીજું પ્રસવ થતી વખતે રવેલા કરસંપુટની પેઠે હાથ જોડી, તથા દીક્ષા વખતે ગ્રહણ કરેલા રજોહરણ અને મુહપત્તિપૂર્વક જે વંદન કરવું તે ત્રીજું “ યથાજાત વંદન ” જાણવું. દ્વાદશ આવર્તથી વંદન કરવું, એટલે ગુરુનાં ચરણપર હાથ તથા શિર સ્થાપીને “ અહોકાયં ” ઇત્યાદિ સૂત્રના ઉચ્ચારણપૂર્વક ઠ આવર્તો લેવા, અને પાઠાં પણ તેજ સૂત્રના ઉચ્ચારણપૂર્વક ઠ આવર્તો લેવા, ૫ બાર જાતનાં વંદનો જાણવાં. તથા ચાર શિરોવંદન જાણવાં. ત્રણ મન, વચન, અને કાયગુપ્તિનાં વંદનો જાણવાં. બે દ્વિપ્રવેશનાં, તથા એક નિષ્ક્રમણનું; એમ મલી પચીશ પ્રકારનાં વંદનો જાણવાં.

હવે તેના બત્રીશ દોષો દેખાડે છે.

સંત્રમસહિત વંદન કરવું તે પેદેલો દોષ જાણવો. આઠ મદને વશ થઈ વંદન કરવું તે બીજો દોષ જાણવો. વંદન કરતાં વેંત જે નાસી જવું, તે ત્રીજો દોષ જાણવો; હાથ પગ ચલાવ્યા વિના, તથા પ્રગટ રીતે સૂત્રોચ્ચાર નહીં કરી, વંદન કરવું, તે ચોથો દોષ જાણવો. તીડની પેઠે કુદી કુદીને વંદન કરવું, તે પાંચમો દોષ જાણવો. આચાર્ય નિદ્રામાં હોય, અથવા કંઈ કામમાં પડ્યા હોય, તેમને રજોહરણ આદિકથી પોતાની તરફ ધ્યાન રાખેલી, અથવા પોતે બરોબર રીતે મસ્તક નહિ નમાવી જે વંદન કરવું તે ઠાઠો દોષ જાણવો. આગલ પાઠલ શ્રંગ હલાવી વંદન કરવું, તે સાતમો દોષ જાણવો. એકને નમી મત્સ્યની પેઠે તુરત તુરત બીજાને ત્રીજાને એમ જે નમવું; તે આઠમો દોષ જાણવો. ગુરુએ કંઈક ઠબકો આપ્યો હોય. તેથી ડુજાણમાં મનથી, અથવા આ નિર્ગુણીને વંદન કરવું પડે છે; એવા મનના અગ્નિપ્રાયથી જે વંદન કરવું, તે નવમો દોષ જાણવો. ઘુંટણ અથવા ચોલાઆદિકમાં હાથો રાખી વંદન કરવું તે દશમો દોષ જાણવો. ત્રયથકી વંદન કરવું તે અગ્યારમો દોષ જાણવો. હું આને ન

मीश, तोआगल्लउपर मारी पण सेवा थशे, एम विचारि जे वंदन करवुं, ते बारमो दोष जाणवो. आचार्यनी साथे मित्राइ करवानी इछाथी वंदन करवुं, ते तेरमो दोष जाणवो. हुं वंदन समाचारिमां केवो कुशल हुं ? माटे हुं जेप्रकारें वंदन करुं हुं, ते प्रकारें बीजा पण करो ? एम गर्व धारण करी वंदन करवुं, ए चौदमो दोष जाणवो. वस्त्रादिकना लोज माटे अथवा, जो हुं आने वंदन करीश, तो आ मारी प्रार्थनानो जंग करशे नहीं, एम विचारि वंदन करवुं, ए पंदरमो दोष जाणवो. चोरनी पेठे तुरत तुरत कोइ जाणे न जाणे, तेवी रीतें जे वंदन करवुं, ते सोलमो दोष जाणवो. आहारादिक काख वखते जे वंदन करवुं, ते सत्तरमो दोष जाणवो. पोताने अथवा गुरुने क्रोध चढ्यो होय, ते वखते जे वंदन करवुं, ते अठारमो दोष जाणवो. आ गुरु मारा वंदन, अवंदन परकंइ ध्यान आपता नथी, एम विचारि तर्जनापूर्वक जे वंदन करवुं, ते उगणीशमो दोष जाणवो. गुरुने विश्वास उपजाववा माटेज कपटथी वंदन करवुं, ते बीशमो दोष जाणवो. हे वाचक; तमोने वांदवाथी अमारा शुं दहाडा वळ्या ? इत्यादिक अवहेलनाथी जे वंदन करवुं, ते एकवीशमो दोष जाणवो. अरधी वंदना करीनेज देशादिकनी कथा करवा लागवुं, ते बावीशमो दोष जाणवो. कोइ आडो उजो होय तो वंदन कर्या विनाज उजा रहेवुं, अने गुरुनी दृष्टि पडे, तो वंदन करे, ते त्रेवीशमो दोष जाणवो. “अहो कायं काय” ए पाठ कहेतां लळाट देशना मध्यजागने नहीं स्पर्श करीने जे वंदन करवुं ते चोवीशमो दोष जाणवो. राज्यना कर देवानी पेठे पराणे वंदन करवुं, ते पचीशमो दोष जाणवो. लौकिक करथी तो मुकाया, पण वंदन करथी आपणे मुकावाना नहीं, एवी बुद्धिथी वंदन करवुं, ते ढवीशमो दोष जाणवो. रजोहरणने “अहो कायं” इत्यादि पाठ उचारतां शिर न अडाडवुं ते सत्तावीशमो दोष जाणवो. संपूर्ण रीतें वंदन न करवुं, ए अठावीशमो दोष जाणवो. मोटा शब्दथी वंदन करवुं, ए उगणत्रीशमो दोष जाणवो मुंगा थइ वंदन करवुं ते त्रीशमो दोष जाणवो. दृढ शब्दथी उच्चार करी वंदन करवुं, ते एकत्रीशमो दोष जाणवो. लांबा हाथ करी वंदन करवुं ते बत्रीशमो दोष जाणवो.

હવે તે વંદન કરવામાં શિષ્યને ઠ અનિચ્છાઓ હોય છે; ઈચ્છા, અનુજ્ઞા-પના, અવ્યાવાધ, યાત્રા, યાપના, અને અપરાધની ક્ષમા.

તેમાં ગુરુની પણ ઇચ્છા હોય છે. ભંદ, અનુજ્ઞા તદ્દત્તિ, તુચ્ચં, અહમપિ; સ્વામેમિ તેનો પાઠ “ઈષ્ટામિ સ્વમાસમણો” ઇત્યાદિથી માંડીને “અપ્પાણં બો-સિરામિ” ત્યાંસુધિનો પાઠ બોલે;

અહીં શિષ્ય પેહેલાં ગુરુને લઘુવંદન કરીને, તથા પઠી પ્રમાર્જન કરી બેસે. પઠી પચ્ચીશવાર કરીને મુદ્ધુપત્તિ પડિલેહે, અને પઠી તે મુદ્ધુપત્તિથી પચ્ચીશવાર શરીરને પડિલેહે. પઠી મન, વચન, અને કાયાથી શુદ્ધ થઈને આત્મપ્રમાણ ક્ષેત્રથી બહાર રહીને, ચઢાવેલા ધનુષ્ની પેઠે કાયા નમાવીને, બે હાથમાં રજોહરણ લેઈને, એવી રીતે બોલે, હે “ક્ષમાશ્રમણ” કહેતાં ક્ષમા છે, પ્રધાન જેમને એવા હે પ્રજુ! વંદિઉં કહેતાં તમોને વાંદવા માટે “ઈષ્ટામિ” કહેતાં હું ઇષ્ટું. કેવી રીતે? તો કે “જાવણિજ્ઞા-યે નિસીહિયાયે” કહેતાં શરીરની શક્તિપ્રમાણે પાપક્રિયાઉંને નિષેધ કરીને;

અહીં ગુરુ જો કંઈ વ્યાકેપમાં હોય, તો કહેશે કે, જરા સચુર કર? અને તે વ્યાકેપનું કારણ કદાચ કેવા જેવું હોય, તો ગુરુ કહે, નહીં તર ન પણ કહે; એવો ચૂર્ણિકારનો મત છે; પણ વૃત્તિકારનો મત “ત્રિવિધેન” એમ ગુરુ કહે, એવો છે. પઠી શિષ્ય સંકેપવંદન કરે. હવે ગુરુ જો વ્યાકેપમાં ન હોય, તો મને પણ અનિપ્રેત છે, એમ ગુરુ કહે. પઠી શિષ્ય અવગ્રહથી બહાર રહીનેજ “અણુજાણહ.” કહેતાં મને આજ્ઞા આપો? એમ કહે. આચાર્યની ચારે બાજુએ આત્મપ્રમાણ ક્ષેત્રસુધીનો અવગ્રહ જાણવો. અને તે અવગ્રહમાં આચાર્યની આજ્ઞા વિના પ્રવેશ કરવો કઠપે નહીં. પઠી ગુરુ કહે કે, “અનુજાનામિ” કહેતાં હું આજ્ઞા આપું તું. પઠી શિષ્ય જમીન પ્રમાર્જીને નૈષિધિકી કરતો થકો તે અવગ્રહમાં દાઢલ થાય, પઠી ગુરુના ચરણપાસે બેસી પૃથ્વીપર રજો-હરણ મુકી, તથા તેની અંદર ગુરુના ચરણકમલને સ્થાપીને, મુદ્ધુપત્તિ કરીને ઢાબા કાનથી માંડીને, ઢાબા હાથથી જમણા કાનસુધિ, તથા ઢા-બા ઘુંટણને પ્રમાર્જીને તે મુદ્ધુપત્તિ ઢાબા ઘુંટણપર મુકે; તથા પઠી “અ-કાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલમાં બે હાથેથી રજોહરણને સ્પર્શ ક-રીને, “હોકાર” ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાલે કરીને છઠ્ઠાટને સ્પર્શ કરે;

पढी “काकार” ना उच्चारण जेटला कालें करीने रजोहरणने स्पर्श करीने “वकार” ना उच्चारण जेटला कालें करीने सल्लाटदेशने स्पर्श करे; ते वार पढी “संफासं” एम बोलतो थको, मस्तक अने बे हाथोथी रजोहरणने स्पर्श करे. तेवार पढी मस्तकपर अंजलि करीने “खमणिज्जोने किलामो” त्यांथी मांडीने “दिवसो वझ्कंतो” सुधि गुरुसन्मुख दृष्टि राखीने, पाठ जणे. तथा कहे के, मारा सल्लाटदेशथी, आपना चरणकमलने हुं स्पर्श करुं हुं; तेनी आप मने रजा आपो? केम के आचार्यनी रजा विना तेमना चरणने स्पर्श करवो योग्य नथी. ते वार पढी “खमणिज्जो” कहेतां आपें मारा स्पर्शथकी उत्पन्न थती बाधा दमा करवी; एम शिष्य कहे. पढी “अप्पकिलं ताणं बहुशुण्णे दिवसो वझ्कंतो” कहेतां हे जगवन्! अल्प दुःखवासा एवा आपने घणा शुजथी दिवस तो निर्गमन थयो ठेनी? एम कही हाथ जोडीने रहे; एटले गुरु कहेसे के, “तद्वत्ति” कहेतां तेमज ठे. पढी तपनियमनी वार्ता पुठतो थको शिष्य कहे के, आपनो तप नियमतो सुखेंथी थाय ठे ने? त्यारे गुरु कहे के, तमोने पण ते तेवीज रीतें ठे ने? पढी शिष्य पुठे के, “जवणिज्जंच जे” केतां आपनुं शरीर तो निराबाध ठे नी? त्यारे गुरु कहे के, तेमज ठे; पढी शिष्य अपराधनी दामणा करतो थको, कहे के, “खामेमि खमासमणो देवसियं वझ्कमं” कहेतां हे दमाश्रमण, दिवसमां थएलो योगसंबंधि जे अपराध, तेनी हुं आपनी पासे दमा मागुं हुं, त्यारे गुरु कहे के. हुं पण खामेमि केतां खमुं हुं. ते वारपढी शिष्य नमस्कार करतो थको “आवसियाए” थी मांडीने “जो में अझ्यारा कउ” त्यां सुधिनुं, पोताना अतिचारनिवेदनपूर्वक प्रायश्चित्तने सूचवनारुं सूत्र बोले. एम कही अवग्रहथी पाठो हठे.

हवे तेत्रीश आशातनाउनुं वर्णन करे ठे.

कारणविना गुरुपासे जवुं, ते पेहेली आशातना जाणवी. गुरुने पडखेथी जवुं, ते बीजी आशातना, गुरुने निःश्वास, श्लेष्म आदिकथी दूषण थाय एवी रीतें जवुं, ते त्रीजी आशातना. एवीज रीतें गुरुनी आगलथी, पडखेथी, तथा पाठलथी जवुं, ते त्रण आशातनाउं जाणवि. तत्र गुरुनी आगल, पडखे अने पाठल बेसवुं ते त्रण आशातना जाणवी.

આચાર્યની સાથે જઈ તેમનાં પેદેલાંજ પાઠા આવવું, એ દશમિ આશાતના જાણવી. ગુરુને જેને બોલાવવો હો, તેને પેદેલાંથીજ શિષ્યેં બોલાવવો, એ અગ્યારમી આશાતના જાણવી. આચાર્યની સાથે જઈ, તેમની પેદેલાં આવવાનું ચિંતવવું, એ બારમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેદેલાં કોઈની પાસે આલોચના કરી, પાઠલથી ગુરુ પાસે આલોચના કરવી, એ તૈરમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેદેલા બીજા કોઈ શિષ્યને દેલાડી પાઠલથી ગુરુને દેલાડવી, એ ચૌદમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવીને ગુરુને પૂઠ્યાવિના બીજા શિષ્યને આપવી, એ પંદરમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, પેદેલાં કોઈ બીજા શિષ્યને બોલાવી, પઠી ગુરુને બોલાવવા એ સોલમી આશાતના જાણવી. જિહ્વા લાવી, ગુરુને થોડુંક દઈ, પોતે મિથાન્ન આદિક ખાવાં, તે સત્તરમી આશાતના જાણવી. રાત્રિએ નિદ્રા વચ્ચે ગુરુ પુઠે કે, કોણ જાગે છે ? તે વચ્ચે જાગતાં ઠતાં પણ ઉત્તર ન દેવો, તે અઠારમી આશાતના જાણવી. બીજે વચ્ચે પણ ગુરુને ઉત્તર ન દેવો, તે ઊગળીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ બોલાવે તે વચ્ચે જોજન, શયન આદિક તજીને પણ જો ત્યાં ન આવે, તે વીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુએ બોલાવ્યાથી, નમસ્કાર કરી, આપ શી આજ્ઞા કરોઠો ? એમ ન કહેવું, તે એકવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુને તુંકારે બોલાવવા, એ બાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુની સામા બોલવું, તે ત્રેવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુને બહુજ કઠોર અને ઊંચા શબ્દથી વંદન કરવું, તે ચોવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ કથા કહેતે ઠતે, “ તે એમજ છે, ” એમ વચમાં જે કહેવું, તે પચીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ કથા કહેતે ઠતે, તેમાં જૂલ કાઢવી, તે ઠવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ ધર્મકથા કહેતે ઠતે, તેનાં વચ્ચે ન કરવાં એ સત્તાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુ ધર્મકથા કહેતાં ઠતાં “ જિહ્વાકાલ થયો છે ” इत्यादि शब्दથી પર્યદાજંગ કરવો તે અઠાવીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુધર્મકથા કહેતે ઠતે, “ હું કરીશ ” એમ જે કહેવું, તે ઊગળત્રીશમી આશાતના જાણવી ગુરુ ધર્મકથા કહી રહેતે ઠતે, બેઠેલી પર્યદામાં, પોતાની ચતુરાઈ જણાવવામાટે, વિશેષેં કરી ધર્મકથા કહેવી, એ ત્રીશમી આશાતના જાણવી. ગુરુની આગલ ઊંચે આસને, અથવા તુલ્ય આસને

बेसबुं, ए एकत्रीशमी आशातना जाणवी. गुरुनां आसन आदिकने, ते-
मनी रजा बिना हाथ अथवा पगथी स्पर्श करवो, अने तेम करीने पण
पाठी क्षमा न मागवी ए बत्रीशमी आशातना जाणवी.

हवे अहीं ते जेम साधुनी क्रिया कही, तेम श्रावकनी पण तेवीज
रीतें जाणवी. केम के ते वखतें श्रावक पण मुनिसरखोज ठे.

तेम कर्माबाद शिष्य अवग्रहमांज रहीने, कंश्क शरीरने नमावीने
अतिचारोनुं आलोचन करतो थको कहे के, “ इष्टाकारेण संदिसइ ज-
गवन् देवसियं आलोएमी ” कहेतां हे जगवन्, आप मने आझा आ-
पो ? के जेथी दिवससंबंधि अतिचारोने हुं आलोवुं. एवी रीतें उपल-
क्षणथी रात्रिक, पाक्षिक विगेरेनुं पण ग्रहण करवुं. तेमां दिवसनी आ-
लोचना एटले मध्याह्नकालथी मांडीने निशीथ पर्यंत, अने रात्रिनी ए-
टले निशीथथी मांडीने मध्याह्न काखसुधीनी आलोचना जाणवी. पठी
गुरु कहेशे के, आलोव. त्यारे शिष्य कहेशे के, “ इहं आलोएमि ”
कहेतां हुं आलोवुं तुं. पठी शिष्य, “ जो मे देवसीउं ” थी मांडीने “ तस्स
मिष्ठामि डुक्कडं ” त्यांसुधि पाठ जणे. “ जो मे देवसीउं अइयारो कडं ”
केतां दिवससंबंधि में जे कंश् अतिचार कयों होय, अने ते पण “ काइ-
उं, वाइउं, माणसिय ” कहेतां काया, वचन अने मन संबंधि; “ उस्सुत्तो
कहेतां उत्सूत्र, “ उमग्गो ” द्वायोपशमिक जावने उल्लंघीने “ अकप्पो ”
कहेतां विधिरहित, “ अकरणिज्जो ” नहीं करवा लायक, “ डुजाउं ”
कहेतां दुर्ध्यानरूप, “ डुबिचिंतिउं ” कहेतां दुष्टपणाथी चिंतवेखो, “ अ
णायारो ” कहेतां अनाचार, “ अणिब्बियवो ” कहेतां नहीं इष्टवा लायक,
तथा “ असावग्गपाउग्गो ” कहेतां श्रावकने अनुचित एवो अतिचार, ना-
णे दंसणे चरित्ताचरित्ते ” कहेतां ज्ञानमां, दर्शनमां, चारित्रमां तथा
देशविरतिपणामां, “ अने सामायिकमां, तिहं गुत्तिणं ” कहेतां त्रण गुत्ति-
उंमां जे खंडितपणुं थयुं होय ते, तथा “ चउहं कसायाणं ” कहेतां चार
कषायोसंबंधि जे अतिचार लाग्यो होय, ते, तथा “ पंचहमणुबयाणं ”
कहेतां पांच अनुव्रत संबंधि, तथा “ तिहं गुण वयणं ” केतां त्रण गुण
व्रत संबंधि, तथा “ चउहं सिस्कावयाणं ” कहेतां चार शिक्षाव्रतसंबंधि,
“ बारस्स बिहस्स सावग्गधम्मस्स ” कहेतां एवी रीतें बारे व्रतरूपी आ-

બકધર્મનું, “જં સ્વંદિયં” કહેતાં જે સ્વંદિત કર્યું હોય, “જં વિરાહિયં” કહેતાં જે વિરાધન કર્યું હોય, “તસ્સમિઠામિ ડુકકડં” કહેતાં તે સઘણા અતિચારોને હું મિથ્યા ડુઃકૃત કરું તું. પઠી શિષ્ય ફરીને જરા કાયા નમાવીને, માયામદથી રહિત થયો થકો અતિચારની શુદ્ધિમાટે નીચે પ્રમાણે સૂત્ર જણે.

“સવસ્સવિ દેવ દેવસિય ડુચ્ચિંતિય ડુજ્જાસિથ ડુચ્ચિઠિય ઇઠાકારેણ સંદિસહ”

પટલું કહી શિષ્ય મૌન રહે, ત્યારે ગુરુ કહે, કે, “પડિક્કમહ” ત્યારે શિષ્ય કહે કે, “ઇઠં ઇઠામિ” પઠી “અપ્પુઠિઠ” નો પાઠ શિષ્ય કહે.

“અપ્પુઠિઠહિ અપ્પિંતર દેવસિથં સ્વામેમિ” કહેતાં હું દિવસની અંદર થપ્પા અતિચારોને ક્રમાવવાને તૈયાર થયેલો તું પઠી ગુરુ કહેશે કે “સ્વામેહ” ત્યારે શિષ્ય કહેશે કે “ઇઠં સ્વામેમિ” એમ કહી પૃથ્વીતલ-પર સ્પર્શ કરીને, તથા મુહુપત્તિથી મુખ ઢાંકીને નીચે પ્રમાણે પાઠ કહે.

“જં કિંચિઅપત્તિયં” થી માંડીને “તસ્સ મિઠામિ ડુકકડં” સુધિનો પાઠ જણે તેનો અર્થ નીચે પ્રમાણે જાણવો.

જે કંઈ આપના સંબંધમાં મને, અને મારા સંબંધમાં આપને, આહાર-માં, પાણીમાં વિનયમાં, વૈયાવહમાં, આલાપમાં, સંલાપમાં, ઉચ્ચાસનમાં, સમાસનમાં, વચ્ચે બોલવામાં, આપના ગયાવાદ વિશેષ બોલવામાં, આપને અપ્રીતિ, અથવા પરપ્રીતિ, થઈ હોય, અથવા જે કંઈ મારો વિનય સૂક્ષ્મ અથવા બાદર પ્રણય થયો હોય, અને તે આપ જાણતા હો, અને હું નહીં જાણતો હોઉં, તેનો હું “મિથ્યાડુઃકૃત” દેઉં તું.

હવે તે પ્રતિક્રમણ બે પ્રકારનું, પેહેલું ધ્રુવ, અને બીજું અધ્રુવ. જરત અને ઐરવતમાં પેહેલા અને ઠેલ્લા તીર્થકરોના તીર્થમાં, અપરાધ થાય, અથવા ન થાય, તો પણ બન્ને વચ્ચે પડિકમણું કરવું, તે ધ્રુવ અને બાકીના બાવીશ તીર્થકરોનાં તીર્થોમાં, તથા મહાવિદેહમાં તો કારણ પચ્ચેજ પ્રતિક્રમણ કરવું, તે અધ્રુવ જાણવું.

હવે કાયોત્સર્ગનું સ્વરૂપ કહે છે.

તે કાયોત્સર્ગના બે ખેદો જાણવા, એક ચેષ્ઠાનો, અને બીજો અજિજ્ઞ-વનો. ચેષ્ઠાનો પટલે ગમનાગમાદિકમાં ડર્યાવહી પડિકમણામાં કરાય છે

તે; અને અગ્નિજવનો ઇટલે ઉપસર્ગને જીતવામાટે જે કરાય છે, તે. હવે નેષ્ઠા કાયોત્સર્ગ, આઠ, પચીશ, સત્તાવીશ, ત્રણસેં, પાંચસેં, અને એક હજારને આઠ શ્વાસોઘ્વાસનો થાય છે. અને અગ્નિજવકાયોત્સર્ગ તો બાહુચ્છિની પેઠે મુહૂર્તથી માંડીને સંવત્સરસૂધિ કરાય છે. તે કાયોત્સર્ગના ત્રણ જોડો છે, ઉચ્ચારહીને, બેઠાં બેઠાં, અને સુતાં સુતાં, એવી રીતે ત્રણ પ્રકારે તે કાયોત્સર્ગ કરાય છે, અને તેજના દરેકના પાંચ ચાર ચાર જોડો છે.

હવે તે કાયોત્સર્ગ એકવીશ દોષરહિત કરવો. તે એકવીશ દોષો નીચે પ્રમાણે જાણવા.

ઘોડાની પેઠે એક પગ જરા ઊંચો કરીને કાયોત્સર્ગ કરવો, તેને પેદે-લો ઘોટકદોષ જાણવો. પવનથી ચલાયમાન થયેલી લતારાની પેઠે શરીર કંપાવીને જે કાયોત્સર્ગ કરવો, તેને વીજો લતાદોષ જાણવો, થંજાને અવલંબીને કરવો, તેને ત્રીજો સ્થંજદોષ જાણવો. જીંતને અઠંગીને કરવો, તેને ચોથો કુઢ્યદોષ જાણવો. માલપર મસ્તક અઠંગીને કરવો, તેને પાંચમો માલદોષ જાણવો. ગુહ્યદેશપર હાથ રાખીને કરવો, તેને ઢાઠો શબરીદોષ જાણવો. કુલસ્રીની પેઠે મસ્તક નીચે નમાવીને કરવો, તેને સાતમો વધૂદોષ જાણવો. પગ પોહોલા કરીને, અથવા પગો મેલવીને જે કરવો, તેને આઠમો નિગડદોષ જાણવો. નાજિની ઉપરથી ઢેક ઘુંટણસુધી ચોલપટ્ટો બાંધીને કરવો, તેને નવમો લંબોત્તર દોષ જાણવો. દંશ (માંસ) આદિકને દૂર કરવા માટે, અથવા અજ્ઞાનથી ઢેક સ્તન સુધી ચોલપટ્ટો બાંધીને કરવો, તેને દશમો સ્તનદોષ જાણવો. પગની તલ્લીઝં મેલાવીને, તથા આગલના જાગો તુટા રાખીને, અથવા આગલના જાગો મેલાવીને, અને તલ્લીઝં તુટી રાખીને જે કરવો, તેને અગ્યારમો શકટોર્કિકા દોષ જાણવો. સાધવીની પેઠે કપડાંથી શરીરને ઢાંકીને જે કરવો, તેને બારમો સંયતિદોષ જાણવો. રજોહરણને અગાડી કરીને કરવો, તેને તેરમો સ્વલીન દોષ જાણવો. વીજા આચાર્યોના મત પ્રમાણે ઘોડાની પેઠે ઊંચું નીચું મસ્તક કરવું, તેને સ્વલીન દોષ કહેલો છે. કામ-ડાની પેઠે આમ તેમ આંખો ચલાવીને દિશાઝં તરફ જોવું તેને ચૌદમો વાયસદોષ જાણવો. ચોલપટ્ટો સંવરીને કરવો, તેને પંદરમો કપિત્થદોષ જાણવો. જૂત જરાયેલાની પેઠે મસ્તક કંપાવીને જે કરવો, તેને સોલ્લમો

શીર્ષોસ્કંપિતદોષ જાણવો. મુંગાની પેટે અપ્રગટ શબ્દો બોલીને કરવો, તેને સત્તરમો મૂકદોષ જાણવો. આસાપક ગણવામાટે આંગલીઠં ચલાવીને કરવો, તેને અઠારમો અંગુલીદોષ જાણવો; વ્યાપારાંતરને નિરૂપણ કરવા માટે ઝુકુટીની સંજ્ઞા કરીને જે કરવો, તેને ઊગણીશમો ઝૂદોષ જાણવો. વારુપીનારની પેટે, બડબડ શબ્દ કરીને જે કરવો, તેને વીશમો વારુણી-દોષ જાણવો. (દારુડીયાની પેટે ધૂર્ણાયમાન થઈ કરવો તેને વારુણીદોષ જાણવો, એમ પણ કેટલાક આચાર્યોનો મત છે.) હોઠ હલાવીને જે કરવો, તેને એકવીશમો અનુપ્રેક્ષાદોષ જાણવો.

હવે પ્રત્યાખ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

પ્રત્યાખ્યાનના બે જોડો જાણવા, મૂલગુણરૂપ અને ઉત્તરગુણરૂપ. મૂલ ગુણો ઇટલે યતિયોનાં મહાવ્રતો, તથા શ્રાવકોનાં આણુવ્રતો, અને ઉત્તર ગુણ ઇટલે યતિઊનાં પિંડવિશુદ્ધિ આદિક, તથા શ્રાવકોનાં શિક્ષાવ્રતો. શિષ્ય જાણકાર એવા ગુરુની પાસે પ્રત્યાખ્યાન કરે. તેના પણ ચાર જાંગા જાણવા; બન્ને જાણકાર હોય, તે પેહેલો જાંગો, ગુરુ જાણકાર અને શિષ્ય અજ્ઞાની એ બીજો જાંગો, શિષ્ય અને ગુરુ બન્ને અજ્ઞાની એ ત્રીજો જાંગો, ગુરુ અજ્ઞાની અને શિષ્ય જાણકાર એ ચોથો જાંગો જાણવો. તે પ્રત્યાખ્યાનના નોકારસી, પોરસી ગંઠસી મુઠસી આદિક દશ જોડો જાણવા.

નોકારસી ઇટલે સૂર્ય ઝગ્યાપઠી, નવકારગણી પ્રત્યાખ્યાન પાલવું, તે પૌરુષી ઇટલે પુરુષપ્રમાણ ઠાયાસુધિના કાલસુધિ પ્રત્યાખ્યાન પાલવું તે. મેઘ આદિકથી જો તે ઠાયાની સ્વર ન પડે, તો સાધુનાં વચનથી અથવા સર્વ સમાધિની પ્રતીતિથી કદાચ તે પૌરુષીથી પહેલાં પણ જોજન કરવામાં દોષ નથી; પણ જો સ્વર પડે તો, અર્ધ જમતાં પણ જોજન બંધ કરવું, અને પઠી પૌરુષી થયા બાદજ જમવું. અને તેમ જાણતાં ઠતાં જોજન કરે તો જંગ થયો જાણવો. તથા દિવસના અર્ધાજાગસુધિનું જે પ્રત્યાખ્યાન, તે “સાઠ પૌરુષી” પ્રત્યાખ્યાન જાણવું. એકજ વસ્ત, અથવા એકજ આસનપર બેસીને જમવું, તે એકાસન જાણવું. તથા મુલ અને હાથ શિવાય, બીજાં અંગોપાંગ હલાવ્યા વિના જે જોજન કરવું, તે એક સ્થાન જાણવું. ઘૂત આદિક વિગયોથી રહિત જે એક વસ્તનું જોજન, તે આચામ્લ જાણવું. ત્રિવિધ અથવા ચતુર્વિધ આહારનું જે પચ્ચલાણ, તે અ-

જક્ક અથવા ઉપવાસ જાણવો દિવસના ઢેહ્યા જાગે અથવા જાવના ઢેહ્યા જાગે જે પ્રત્યાહ્યાન કરવું, તે ચરમ પ્રત્યાહ્યાન જાણવું. ગાય, જૈંસ, બકરી, ડંટણી, અને ગાઢરનાં દૂધ, તથા ગાય, જૈંસ, બકરી, અને ગાઢરનું, માલ્ખણ, ડંટણીનાં દૂધનું માલ્ખણ થતું નથી. તથા તલ, અલસી, હલ્દી, અને સર્પવનું તેલ, પિંડ અને દ્રવરૂપ ગોલ, કાષ્ટ, અને પિષ્ટથી ઉત્પન્ન થયેલું મધ, માદ્દિક, કૌતિક, અને જમરા સંબંધિનું મધ, જલચર, રેચર, અને સ્થલચર સંબંધિનું માંસ; અથવા ચર્મ, રુધિર, અને માંસ એ ત્રણ જોડો પણ જાણવા. તથા પકાન્ન એ દશ પ્રકારનાં પચ્ચલાણથી વિગયનું પચ્ચલાણ થાય છે.

એવી રીતે ગંઠસી, વેઢસી આદિક પચ્ચલાણો જાણવાં.

એવી રીતે આવશ્યક કર્યા પઠી,

ન્યાય્યઃ કાલસ્તતો દેવ, ગુરુસ્મૃતિપવિત્રિતઃ ॥

નિજામલ્પામુપાસીત, પ્રાયેણાબ્રહ્મવર્જકઃ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થઃ— રાત્રિનો પેદેલો પોદોર, અથવા અરધી રાત્રિસુધિ સ્વાધ્યાયાદિક કર્યા બાદ, દેવગુરુના સ્મરણથી પવિત્ર થઈને, ઇટલે ચડસરણ આદિક જણીને, પ્રાયઃ મૈથુનરહિત, અલ્પ નિદ્રા શ્રાવકે કરવી.

નિજાઢેદે યોષિદંગ, સતત્ત્વં પરિચિંતયેત્ ॥

સ્થૂલજ્જાદિસાધૂનાં, તન્નિવૃત્તિં પરામૃશન્ ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થઃ— રાત્રિવિત્યા બાદ, નિદ્રા ડડતે ઠતે, સ્થૂલજ્જાદિક સાધુર્ણ જેમ સ્ત્રીર્ણનો ત્યાગ કર્યો છે; તેનો વિચાર કરતાં થકાં, સ્ત્રીર્ણનાં અંગોનું સ્વરૂપ વિચારવું.

તે સ્થૂલજ્જાદીનું ચરિત્ર નીચે પ્રમાણે જાણવું.

એક પાટલીપુત્ર નામે ઉત્તમ નગર છે; ત્યાં ઢલ્લંડ પૃથ્વીનો રાજા, તથા લક્ષ્મીનો તો જાણે પતિજ હોય નહીં, એવો, તથા નાશ કરેલ છે, વૈરીરૂપી કંદ જેણે એવો નંદ નામે રાજા હતો; તેને લક્ષ્મીના તો આવાસ સરસો, તથા બુદ્ધિનો તો જંઢાર, એવો શકટાલ નામે મંત્રી હતો. તેને, વિનય આદિક ગુણોનો તો સ્થાનક સમાન, તથા અત્યંત તીક્ષ્ણ બુદ્ધિવાલો, તથા ચંડ સરસી ઉત્તમ કાંતિવાલો, સ્થૂલજ્જા નામે મોટોપુત્ર હતો.

तथा प्रक्तिमंत, अने नंद राजाना हृदयने अत्यंत आनंद आपनारा गो-
शीर्षचंदन सरखो, बीजो तेने श्रीयक नामें पुत्र हतो. ते शेहेरमां रूपनी
शोचाथी उर्वशी सरखी, तथा वश करेल ठे, जगतनां पण चित्तो जेणे,
एवी, तथा कामदेवने जीवाडवानी तो औषधिरूप एवी कोशा नामें वैश्या
हती. तेणीने घेर, विविध प्रकारना जोगो जोगवतो थको, तथा तेणीमां-
ज हमेशां तन्मन थडने, स्थूलजड त्यां बार वर्षोसुधि रहो. श्रीयक तो
नंदराजानुं जाणे बीजुं हृदयज होय नहि, एवी रीतें अत्यंत विश्वासपा-
त्र थडने, राजानो अंगरक्षक थयो.

हवे तेज नगरमां कवि, वादी, वैयाकरणी विगेरेमां शिरोमणि सर-
खो वररुचि नामें एक मोटो ब्राह्मण रहेतो. ते वररुचि हमेशां नवां
नवां उत्तम एकसोने आठ काव्यो पोते पोतानी मेले बनावीने राजानी
स्तुति करवा लाग्यो. आ मिथ्यादृष्टि ठे, एम जाणीने मंत्रीए ते वररुचिनी
कोइ दहाडो पण प्रशंसा करी नही, तेथी राजा तेनापर जो के तुष्ट थयो
हतो, तो पण तेने दान आपतो नही. पढी वररुचियें पोताने दान नहीं
मल्लवानुं कारण जाणीने तेणे मंत्रीनी स्त्रीनुं आराधन करवा मांड्युं. पढी
एक दहाडो ते मंत्रीनी स्त्रीयें खुशी थडने तेने कछुं के, तारे जे कंइ
कार्य होय, ते मने कहे ? त्यारे तेणें कछुं के, तमारो स्वामी मारा का-
व्योनी राजा पासे प्रशंसा करे, एटखुं मारे जोइये ठीयें. पढी तेणीए ते-
ना उपरोधथी ते वात पोताना स्वामिने कही, त्यारे मंत्रियें कछुं के, ते
मिथ्यात्वी ठे, माटे तेनी प्रशंसा हुं शी रीतें करी शकुं ? पढी तेणीए घ-
णो आग्रह करवाथी मंत्रियें ते वात कबुल करी. केम के, अंध, स्त्री, बा-
लक, तथा मूर्खनो आग्रह दुस्त्यज ठे. पढी ते वररुचि ज्यारे राजा
पासे आवी काव्यो बोलवा लाग्यो, त्यारे मंत्रियें तेनी प्रशंसा करी; अने
तेथी राजायें पण संतुष्ट थडने, तेने एकसो ने आठ सोनामोहोरो आ-
पी; केम के, राजाने जे माननीय होय, तेनी अनुकूल एवी वाणीथी पण
जीवित मले ठे. पढी तो राजा तेने हमेशां एकसो आठ सोनामोहोरो
देवा लाग्यो, त्यारे मंत्रियें राजाने कछुं के, आ आप शुं करो ठो ? त्वा-
रे राजायें कछुं के, फक्त तें करेल्ली तेनी प्रशंसाथीज हुं तेने दडं तुं, के-
म के जो मारी जाणेज तेने आपतो होळ, तो पेहेलांज तेने शामाटे ब-

हि आपत ? त्वारे मंत्रियें कहुं के, में कंइ तेनी प्रशंसा करी नथी, पण आपनां करेखां काव्यो उत्तम ठे, एम में प्रशंसा करी ठे. त्वारे राजा-
ए कहुं के, ते ब्राह्मण बीजानां करेखां काव्यो, अही पोतानां तरिके ले-
खावीने स्तुति करे ठे, ते बाबतनी खातरी शुं ? त्वारे मंत्रिये कहुं के,
आ ब्राह्मण जे काव्यो बोले ठे, ते काव्यो तो ठोकरीउं पण जाणे ठे, अ-
ने तेनी हुं आपने आवती काखे प्रजाते खातरी करावी आपीश.

हवे ते मंत्रिने, यक्षा, यक्षदत्ता, जूता, जूतदत्ता, एणिका, वेणा, त-
था रेणा, नामें सात महाबुद्धिमती पुत्रियो हती. तेउनी बुद्धि एवी हती
के, पेहेली एकवार कहेखां याद राखी शके तेवी हती, तथा एवी रीतें
ते सघली अनुक्रमें वे, त्रण, चार, पांच, ठ अने सातवार कहेलुं याद रा-
खी शके तेवी हती. हवे ते मंत्री, ते साते कन्याउने पोतानी साथे बी-
जे दिवसे राजानी पासे लेइ गयो, अने त्यां तेमने आडो पडदो बंधा-
वीने राखीयो. पढी वररुचि त्यां आवीने पोताना नवा बनावेखा एकसो-
ने आठ खोको बोली गयो; अने ते कन्याउए पण अनुक्रमें ते बोली
देखाड्या. तेथी राजाए गुस्से अइ. वररुचिने दान आपवुं बंध कर्तुं, केम
के मंत्रियोना उपायो निग्रह अनुग्रह करवामां समर्थज होय ठे.

हवे वररुचियें त्यांथी जइने, गंगानदीमां एक यंत्र गोठव्युं, अने ते-
नी अंदर एकसोने आठ सोनामोहोरोने लुगडामां बांधीने राखी. तथा
पढी प्रजातमां गंगा नदीमां स्नान करीने, ते ते यंत्रने पगथी दाबवा
लाग्यो, अने तेथी ते सोनामोहोरोनी थेली उठलीने तेना हाथमां पड-
वा लागी. एवी रीतें हमेशां तेम करवाथी, लोको ते जोइने आश्चर्य
पाम्या, तथा ते वात राजाए लोकोना मुखथी सांजलीने मंत्रीने कही.
त्वारे मंत्रीए कहुं के, जो एम होय, तो आपणे प्रजातमां त्यां जइ न-
जरे जोइ खातरी करीशुं; राजाए पण तेम करवाने कबुल कर्तुं. पढी सं-
ध्याकाखे मंत्रीए एक गुप्तमाणसने नदीने कांठे तेनी तपास करवा मो-
कल्यो, अने ते माणस पण पक्षीनी पेठे जेम कोइ जोइ शके नहि, तेम
काडीमां जराइने बेठो. पढी ते वखते वररुचि पण गुप्तरीतें त्यां जइ, न-
दीना पाणीमां सोनामोहोरोनी थेलीराखीने, पाढो घेर गयो. पढी पेखा
गुप्त पुरुषें तेना (वररुचिना) जीवित सरखी ते थेलीने छेइने, गुप्तरीतें

મંત્રીને આવીને સોંપી. પઠી પ્રજાત કાલે મંત્રી પણ તે થેલી પોતાની સાથે ગુપ્તપણે રાખીને, રાજાની સાથે ગંગાને કિનારે ગયો, તથા તે વસતે વરરુચિ પણ ત્યાં આવ્યો. તે વસતે તે મૂઢ વરરુચિ પણ, રાજાને જોવા આવેલો જાણીને, પોતાની ઉત્કૃષ્ટતાનું માન લાવીને, વિસ્તારસહિત ગંગાની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. તે સ્તુતિ કર્યાબાદ તેણે પગથી યંત્ર ચલાવ્યું, પણ સોનામોહોરની પોટલી તો તેના હાથમાં આવીને પડી નહીં; પઠી તો તે હાથથી કરીને તે પોટલી શોધવા લાગ્યો, પણ નહીં જડવાથી મૌન રહ્યો. પઠી મંત્રીશ્વરે કહ્યું કે, તારું થાપણ તરિકે રાખેલું ડ્રવ્ય પણ ગંગા કેમ આપતી નથી ? કે તારે આવી રીતે તે શોધવું પડે છે !!! માટે હવે ડાહ્યાને તારી આ સોનામોહોરની થેલી સંજાલ ? એમ કહી મંત્રીશ્વરે તેના હાથમાં તે થેલી આપી. તે સોનામોહોરની પોટલી જોઈને, તેની તો મૃત્યુથી પણ વધારે વિકટ દશા થઈ પડી. પઠી મંત્રીએ રાજાને કહ્યું કે, આ ઠગારો બ્રાહ્મણ લોકોને ઠગવા માટે સંધ્યાકાલે અત્રે તે સોનામોહોરની થેલી રાખી જાય છે, અને પ્રજાતે આવીને પાઠી ગ્રહણ કરે છે. તે સાંજલી રાજાએ કહ્યું આ કપટ ઠીક પકડ્યું, એમ કહી આશ્ચર્યથી પ્રફુલ્લિત નયનોવાલો થઈને રાજા પોતાને ઘેર ગયો. હવે વરરુચિ પણ મનમાં ઈર્ષ્યા લાવીને, પોતાનું વૈર વાલવાની ઇચ્છા કરવા લાગ્યો, તથા તેથી મંત્રીના ઘરની સઘલી વાતો, મંત્રીની એક દાસીને મલીને પુઠવા લાગ્યો. એક દહાડો તે દાસીયે વરરુચિને કહ્યું કે, શ્રીયકના લક્ષ્મણમોહોરમાં મંત્રિ, રાજાને પોતાને ઘેર જમાડવાનો છે. અને તે દિવસે રાજાને જેટ આપવા માટે તે શસ્ત્રો તૈયાર કરાવે છે, કેમ કે, રાજાને તે જેટ અત્યંત પ્રિય હોય છે. હવે ઠલને જાણનારા એવા તે વરરુચિએ, તે ઠલનો લાજ લેઈને, ઢોકરાંડને ચણા આદિક આપીને શિખવ્યું કે, રાજા એમ જાણતો નથી કે, શકટાલ મંત્રી પોતાને (રાજાને) મારીને શ્રીયકને ગાદીએ બેસાડવાનો છે. પઠી તે ઢોકરાંડ તો હમેશાં શેઠેરમાં જગોએ જગોએ તેમ બોલવા લાગ્યાં, તે વાતની લોકોના મુખથી રાજાને ખબર પડવાથી તે પણ વિચારવા લાગ્યો કે, જે વાત બાલકો, અથવા સ્ત્રી બોલે, તથા જે અદૃશ્યવાણી થાય, તે વાણી જુઠી પડતી નથી. તેથી તે વાતની ખાતરી કરવામાટે. રાજાએ પોતાના એક ગુપ્ત માણસને ઘેર મોકલ્યો;

पढी ते माणसें पण जेम हतो. तेम सवलो मंत्रिना घरनो वृत्तांत राजा-
ने कही संजसाव्यो. पढी सेवावखते मंत्रियें आवीने जेवो राजाने न-
मस्कार कर्यो के, तुरत राजाए क्रोधथी तेना सन्मुखपण जोयुं नहीं. मं-
त्रीयें तुरत राजानो जाव जाणी लेइ, घेर आवी श्रीयकने कहुं के, मा-
राविषे कंइक बुरुं कोइयें राजाने समजाव्युं ठे. माटे आ आपणा कुलनो
अकस्मात् क्षय थवानो वखत नजदीक आवी पहोच्यो ठे, पण जो हुं
कहुं तेम तुं करे, तो सर्व कुलनुं रक्षण थइ शके तेम ठे. माटे हवे ज्यारे
हुं राजाने नमन करूं, त्यारें तारे मारूं मस्तक ठेदी नाखवुं; अने पढी क-
हेवुं के, स्वामिनो अजक्त एवो पिता पण मारवानेज लायक ठे. माटे घ-
डपणथी मृत्युने योग्य थयेलो एवो हुं, जो आवी रीतें मृत्यु पामीश, तो
तुं मारा कुलगृहनो स्तंजरूप थइने लांबा कालसुधि आनंद पामीश. ते
सांजली श्रीयक आंखोमां आंसु लावी कहेवा लाग्यो के, हे तात, आ-
वुं घोर कर्म तो, एक कसाइपण शुं करी शके खरो ? त्यारें मंत्रीश्वरें क-
हुं के, एवो एवो विचार करीने तो, तुं केवल वैरीना मनोरथोने संपूर्ण
करीश. माटे जेटलामां राजा कुटुंबसहित मने मारी नाखे नहीं, तेड-
लासुधीमां एक फक्त माराज नाशथी आखा कुटुंबनुं तुं रक्षण कर ? व-
ली हुं मुखमां तालपुट नामें जेर राखीने राजाने नमस्कार करीश, तेथी
मने हणवाथी तने पितृहत्यानुं पाप पण लागशे नहीं. पितानी एवी शि-
खामणथी तेणें ते श्रंगीकार कर्युं, अने ते प्रमाणेज कर्युं; आगामीकाल-
ना सुखमाटे बुद्धिमंतो पोताना नाश पर्यंत पण जयंकर कार्य करे ठे.
हवे ते जोइ राजाए श्रीयकने कहुं के, हे वत्स ! तें आ दुष्कर कार्य शुं
कर्युं ? एवी रीतें राजाए संच्रमपूर्वक पूठवाथी श्रीयकें कहुं के, ज्यारे
आपें मारा पिताने दोषित जाण्या, त्यारें मारे तेमनुं मृत्यु करवुं पळ्युं,
केम के चाकरोए तो स्वामिना चित्तने अनुसारेज वर्तवुं जोइयें. वली चा-
करो पोते ज्यांसुधि दोषोने जाणे, त्यांसुधिज तेड तेना उपायमाटे वि-
चार करे, पण ज्यारे स्वामी पोतेज ते दोषोने जाणे, त्यारे तेमां चाक-
रें विचार करवा जेवुं होयज नहीं. पढी शकटालनी सर्व और्ध्वदैहि-
कनी क्रिया कर्माबाद राजायें श्रीयकने प्रधानपदवी लेवा कहुं. त्यारें
श्रीयकें कहुं के, मारो एक पिता तुळ्य स्थूलजड नामें मोटो जा-

હવે. અને પિતાજીની કૃપાથી તે કોશા નામની વેશ્યાને ઘેર રહી, ઓગવિલાસો જોગવે છે, અને તેમ કરતાં તેને બાર વર્ષો વીતી ગયાં છે. પઠી રાજાએ સ્થૂલજ્ઞને બોલાવીને મંત્રીપદવી લેવાને તેને કહ્યું, કે, હું તેનો વિચાર કરીને, તે મંત્રીપદવી લેશ. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે, તું આ-જેજ વિચાર કરી લેજે? તે સાંજલી સ્થૂલજ્ઞ અશોક વનમાં જઈ, પોતાના મનસાથે વિચારવા લાગ્યા કે, જે માણસો આવા મંત્રિ આદિકનાં કાર્યોમાં જોડાય છે, તે લોકો સ્નાન, જોજન, નિદ્રા આદિક સુખો અનુભવી શકતા નથી. વહી તેવા કાર્યોમાં જોડાયથી, પોતાના અને પરનાં રાજ્યની ચિંતામાં પડ્યાથી, જરેલા ઘડામાં જેમ પાણી, તેમ સ્ત્રી સંબંધિ સુ-સ્થનો તો અવકાશજ મલી શકતો નથી. વહી સઘલા સ્વાર્થોને તજીને ફક્ત રાજ્યકાર્ય કરવાથી પણ સ્થૂલ લોકોનો ઉપદ્રવ સહન કરવો પડે છે. માટે પોતાના શરીર અને દ્રવ્યના પણ વ્યયથી રાજ્યકાર્ય માટે જ્યારે યત્ન કરિયે ત્યારે બુદ્ધિમાન્ માણસે પોતાના આત્મામાટેજ શામાટે યત્ન કરવો જોઈયે નહીં. એમ વિચારિ તેણે પંચમુષ્ટિથી પોતાના કેશનો લોચ કર્યો, તથા રત્નકંબલના દારા કહાડીને તેનો ઊંધો બનાવ્યો. પઠી મહાસ-ત્વવાન્ એવા સ્થૂલજ્ઞ મુનિ તો, તુરત રાજસન્નામાં જઈ, રાજાને ધર્મલાજ્ઞ દેઈ, કહેવા લાગ્યા કે, મેં તો આ વિચાર કર્યો!!! પઠી સંસારરૂપી હા-થીપર રોષયુક્ત એવા તે સ્થૂલજ્ઞ મુનિ, ગુફામાંથી જેમ કેસરીસિંહ, તે-મ તેરાજસન્નામાંથી નિકલીને ચાલતા થયા તે જોઈ રાજાએ વિચાર્યું કે, કદાચ કપટ કરીને આ પાઠો વેશ્યાને ઘેર જતો નહીં, એમ વિચારિ પોતે ઝરુઆમાં ચડી તેમને જોવા લાગ્યો. ત્યારે મહાદાઉથી ડુર્ગધ મારતા એ-વા પણ પ્રદેશમાં નાસિકા આડું કપડું રાખ્યા વિનાજ જતા, એવા સ્થૂલ-જ્ઞ મુનિને જોઈ રાજાએ પણ પોતાનું મસ્તક ધુણાવ્યું. તથા તેનાં વશાણ કરી, પોતાની નિંદા કરવા લાગ્યો. કે, ધિક્કાર છે, મારા હુષ્ટવિચારને!!! આ તો વીતરાગ માહાત્મા છે.

હવે સ્થૂલજ્ઞ મુનિયે પણ તુરતજ શ્રીસંનૃતિવિજય આચાર્યની પાસે જઈને, સામાયિકના ઉચ્ચારપૂર્વક દીક્ષા અંગીકાર કરી. પઠી રાજાએ શ્રી-યકનો હાથ પકડીને ગૌરવપૂર્વક, તેને મંત્રીપદવીપર બેસાડ્યો. પઠી શ્રી-યક પણ ઉત્તમ ન્યાયપૂર્વક શકટાક્ષની પેઠેજ રાજ્યકાર્ય હમેશાં સંચા-

खवा लाग्यो. तथा विनयवन्त एवो ते श्रीयक हमेशां कोशाने घेर जइने पण तेनी संजाल खेवा लाग्यो, केम के कुलीन माणसो पोताना जाइना स्नेहथी, तेमनी स्त्रीनी पण संजाल खेवाने चुकता नथी, ते कोशापण श्री-यकने जोइने स्थूलजडना वियोगथी पीडित थइ थकी, रुदन करवा लागी, केम के दुःखी प्राणीयो पोताना बहाखांउने जोइने, पोतानुं दुःख सहन करी शकता नथी. पढी तेणीने श्रीयकें कछुं के, हे आर्ये ! आपणे शुं करीये ? आ दुष्ट वररुचियें मारा पिताने मराववाथी आम थयुं ठे. माटे तारी बेहेन उपकोशामां ज्यांसुधि ते दुष्ट रक्त रह्यो ठे, त्यांसु-धिमां कंइक ते वैरनी प्रतिक्रिया करवामाटे तुं विचार कर ? मारा विचारप्रमाणे उपकोशाने समजावीने, ते वररुचिने मद्यपानतुं व्यसन कराव ? पढी कोशाये पण जरतारना वियोगथी तथा देवरना कहेवाथी, ते वात कबुल करीने उपकोशाने तेणीये समजावी. पढी उपकोशाये पण कोशाना हुकमथी वररुचिने व्यसनी कयों, केमके स्त्रीने वश थयेला माणसो शुं करता नथी ? पढी एकदहाडो वररुचिने अत्यंत मद्यपान करावीने उपकोशाये प्रजातमां ते वात कोशाने जइने कही. पढी श्रीयकें पण कोशाना मुखथी ते वृत्तांत सांजळ्यो, अने तेथी मानवा लाग्यो के, आजे तो पिताना वैरनो बदलो वालवानो वखत आवी चुक्यो ठे. हवे ते वररुचि पण शकटालना मृत्यु पढी हमेशां राजापासे आवतो जतो हतो. ते सेवावखते हमेशां राजदरबारमां राजापासे आवतो, अने राजा तथा लोको पण तेना तरफ सारी दृष्टिथी जोता. एक दहाडो नंदराजा शकटालना गुणोने संजालीने विह्वल थयो थको, सजामध्ये श्रीयकने गद्गद स्वरथी कहेवा लाग्यो के, इंद्रनो जेम बृहस्पति, तेम मारो पण शकटाल मंत्री, जक्तिमान्, शक्तिमान् तथा महाबुद्धिवालो हतो. अने तेनुं तो दैवयोगें अकालमृत्यु थयुं माटे हवे हुं शुं करुं ? तेना विना मारी आ सजा पण शून्य लागे ठे. त्वारे श्रीयकें कछुं के, हे राजन् ! आपणे तेनुं हवे शुं करीये ? आ दुष्ट दारुडीया वररुचिनुं ते सघळुं कार्य ठे. त्वारे राजाये कछुं के, आ जह शुं खरेखर मद्यपान करे ठे ? त्वारे श्रीयकें कछुं के, हुं आपने ते वातनी आवती काखे खातरी करी आपोश. पढी बीजे दिवसे श्रीयकें, पोते शिखवी मुकेला माणस पासे, सजामां बेठेला सघला माणसो

ते एकेक कमल सुंघवा अपाव्युं अने वररुचिने मिंदोलना फलना रस-
थी जावित थयेलुं कमल सुंघवामाटे अपाव्युं. अहो ! आवां सुगंधि क-
मलो क्यांथी आव्यां ? एम कही राजा आदिक सर्व सजासदो पोतानां
कमलो सुंघवा लाग्या. तेउनी पेठे वररुचि पण पोतानुं कमल सुंघवा ला-
ग्यो, के तुरत रात्रियें पीघेली मदिरानुं तेणें वमन कर्तुं. धिक्कार ठे, आ व-
धबंधनने उचित एवा दारुडीया ब्राह्मणने ! ! ! एवी रीतें सघला लोकोयें
निज्जंढना करवाथी, ते तुरत सजामांथी उठीने चालतो थयो. पढी तेणें
ब्राह्मणोपासे जइ प्रायश्चित्त माग्युं, तो ब्राह्मणोयें तपावेळुं सीसुं तेने पीवा-
ने कळुं; तेथी मुखमां सीसुं तपावीने पीधुं, अने तेथी तुरतज ते मृत्युपाम्यो.

सिद्धांतरूपी समुद्रना पारने जोनारा, एवा स्थूलजद्र मुनिपण संज-
तविजय आचार्यनी पासे रही दीक्षा पाखवा लाग्या.

हवे तेम करतां एक दहाडो वर्षाकाल आवते ठते, केटलाक मुनियो आ-
चार्य माहाराजने वंदन करीने नीचे प्रमाणे अजिग्रहो ग्रहण करता हवा.

एकें एवो अजिग्रह लीधो के, सिंहनी गुफाना द्वारपासे कायोत्सर्ग
करी चार महिनाउंना उपवास करीने हुं रहीश. तथा बीजे एवो अजि-
ग्रह लीधो के, हुं तो दृष्टिविष सर्पना बिलना द्वारपासे कायोत्सर्ग करी
चार मासना उपवास करी रहीश. त्रीजे एवो अजिग्रह लीधो के, हुं
चार मास सुधि उपवास करीने, कायोत्सर्ग ध्यानथी कूपमंरुकना आ-
सनपर रहीश. ते साधुउने तेम करवाने योग्य जाणीने जेटलामां गुरुए,
तेमने तेम करवाने आझा आपी, तेटलामां स्थूलजद्र मुनि पण गुरु पासे
आवी विनति करवा लाग्या के, कोशा नामनी वेश्याना घरमां, विचित्र
प्रकारना कामशास्त्रमां कहेलां कामिचित्रोथी चित्रित थयेली, जे चित्र
शाखा ठे, ते चित्रशाखामां षरूरस जोजनयुक्त, केटलाक तपसहित हुं
चार महिना रहीश, एवो हुं अजिग्रह लेउं हुं. गुरुए तेमने पण उपयोग
थी योग्य जाणी तेम करवानी आझा आपी, पढी तेउ सघला मुनिउ पो-
त पोताने स्थानकें गया.

हवे स्थूलजद्र पण कोशावेश्याने घेर गया, त्यां कोशा पण तेमने
आवता जोइ, उज्जी थइने हाथ जोडी तेमनी साथे आवी उज्जी; तथा
तेथीए मनमां विचार्युं के, केखना स्तंज सरखा सायलवाला आ स्थूलज-

इ व्रतचारणी खिन्न यश्ने, अहिं पाठा आव्या जणाय ठे, एम विचारि तेणीयें कहुं के, हे स्वामिन, आप जखे पधार्या, तथा आपनुं हुं शुं कार्य करूं ? ते आप फरमावो ? आ शरीर, धन, परिवार विगेरे सघहुं आपनुंज ठे. त्यारें स्थूलजडें कहुं के, चतुर्मास सुधि रहेवा माटे तमो आ चित्र शास्त्रा मने आपो ? ते सांजली कोशाए पण कहुं के, जखे आप ते ग्रहण करो ? पढी तेणीए ते तैयार करीने आपवार्थी स्थूलजड महामुनि पण कामनी जगोए धर्मनी पेठे तेमां दाखल थया. पढी ते वेश्या पण मुनिने षट्तरस जोजन कराव्या बाद, तेमने होजाववा माटे उत्तम शृंगार सजीने त्यां चित्रशास्त्रामां आवी. तथा तेमनी पासे बेसीने अप्सरानी पेठे विचित्र प्रकारना हावजावो करवा लागी. तथा आगल जोग-वेलां इंद्रियोनां सुखो तथा कामविलासोने पण संजाखवा लागी. एवी रीतें तेणीये मुनिने होजाववा माटे जे जे उपायो कर्या, ते सघळा उपायो, वज्रपर नखना खिसोटानी पेठे निष्फल थया. एवी रीतें ते हमेशां तेमने होजावामाटे उपायो करवा लागी, पण ते महान् ! मुनि तो जरा पण होजायमान थया नहीं; पण तेणीना उपसर्गधी तो, पाणीधी जेम बीजली, तेम आ महामुनिनो ध्यानरूपी अग्नि उलटो वृद्धि पाम्यो. पढी तो ते वेश्या पोतानी आत्मनिंदा करवा लागी के, आगलनी पेठे तारेविषे विलासनी इष्टा करती एवी मने धिक्कार ठे. एम कही तेना चरणकमलें ते नमस्कार करवा लागी. ते मुनींइना इंद्रियोना जीतबावडे करीने, चमत्कार पामेल्ली एवी ते कोशा वेश्याए, श्राविकापणाने अंगीकार करीने एवो अजिग्रह लीधो के, राजा तुष्टमान यश्ने कदाच मने कोश्ने आपे, तो ते एक पुरुषविना मारे बीजापुरुषनो नियम ठे.

हवे ते चातुर्मास्य पुरुं थयाबाद पेला त्रणे साधुउ पोतपोताना अजिग्रहो संपूर्ण पालीने, गुरुपासे आव्या. पेहेलां सिंहगुफाना द्वारवाला मुनि आव्या. तेमने आवता जोइ, जरा गुरु उजा यश्ने कहेवा लाग्या के, अहो दुःकरकारक, तमो जखे पधार्या. तेबीज रीतें बीजा बे मुनिउ आवते ठेते पण गुरुए तेमने तेबीज रीतें आदरमान आप्युं; केम के सरस्वी प्रतिज्ञा करनारने गुरु सरखुंज मान आपे ठे. पढी ज्यारे स्थूलजड मुनि आव्या, त्यारे गुरुए उजा यश्ने तेमने कहुं के, हे दुःकर-

दुःकरकारक महात्मा, तमो जले पधार्या. ते सांजली पेला त्रण मुनि-
 त्त्यै ईर्ष्या लावी विचार्युं के, अहो, गुरुए आ मंत्रिपुत्र होवाथी, तेमने
 बधारे मान आप्युं. वली आमने त्यां रही षट्तरस जोजन कर्युं, तेमने
 कहे ठे के, अहो दुःकरदुःकरकारक, माटे ज्यारे एम ठे, त्यारें तो आ-
 पणे पण आवते चोमासे तेमज करीशुं. एवी रीतें मनमां ईर्ष्यायुक्त अ-
 इने, तेउए संयमपूर्वक आठ मास तो व्यतीत कर्या. पठी वर्षाकाल आ-
 वते ठठे, सिंहगुफाद्वारवालो मुनि गुरुपासे आवीने हर्षित थयो थको,
 एवो अजिग्रह करवा लाग्यो के, हे जगवन्, आ चोमासुं तो हुं कोशा
 वेक्ष्याने घेर षट्तरस जोजन करीने गुजारीश. त्यारें गुरुयें उपयोगपूर्वक
 विचार्युं के, आणें स्थूलजडनी ईर्ष्याथी आ अंगीकार कर्युं ठे, एम वि-
 चारि गुरुये तेने कहुं के, हे वत्स! एवो महादुष्कर अजिग्रह तुं कर
 नहीं? केम के, तेवो अजिग्रह संपूर्ण करवाने तो मेरु सरखा स्थिर म-
 नवाखा स्थूलजड मुनिज समर्थ ठे. त्यारे ते मुनियें गुरुने कहुं के, ते
 अजिग्रह मारे संपूर्ण करवो मुश्किल नथी, माटे हुं ते अवश्य संपूर्ण क-
 रीश. त्यारें गुरुयें कहुं के, आ अजिग्रहथी तो उलटो तारा आगलना
 तपनो पण जंग थशे, केमके अत्यंत चार आरोपण कर्याथी उलटो गा-
 ओनो जंग थाय ठे. पण ते मुनियें तो गुरुनुं वचन नहीं मान्युं; अने तु-
 रत कामदेवनी जूमिसमान, एवा ते वेक्ष्याना घरप्रत्ये गयो. तेमने जोइ
 वेक्ष्यायें विचार्युं के, खरेखर आ मुनि स्थूलजडनी ईर्ष्याथी अहीं आवे-
 छ ठे, माटे मारे तेने जवसागरमांथी तारवो, एम विचारि, तेणीयें उजां
 अइने, तेमने नमस्कार कर्यो. पठी मुनियें पोताने रहेवामाटे कोशापासे
 ते चित्रशास्त्रानी मागणी करी, त्यारे वेक्ष्यायें पण ते आपवाथी मुनि ते-
 मां दाखल थया. पठी कोशा तेने षट्तरस जोजन जमाडीने, मध्याह्नकालें
 तेनी परीक्षा करवामाटे उत्तम शृंगार आदिक सजीने तेनी पासे आवी.
 कमल सरखां नयनवाली एवी ते कोशाने जोइने मुनिनुं मन होजाय-
 मान थयुं. केमके, तेवी स्त्री अने तेवुं जोजन कोने विकार न उपजावे?
 पठी मुनियें कामनी पीडाथी तेनी साथे विलास करवानी मागणी करी,
 त्यारे कोशायें कहुं के, हे जगवन्, अमो तो वेक्ष्या ।ठयें, माटे जे कोइ
 धनआपे, तेनी स्त्री अइ शकियें. त्यारे मुनियें कहुं के, तमारें तो असा-

रापर कृपा राखवी जोइयें, केमके बेबुमां जेम तैल, तेम अमारी बाते कं-
इ धन होतुं नथी. त्यारे वेइयाये कछुं के, नेपाखदेशनो राजा, उत्तम मु-
निउने रत्नकंबल आपे ठे, माटे ते तुं लाव ? ते सांजली ते मुनि पण, मू-
खनी पेठे, वर्षाकालमां पण, जाणे कादवयुक्त चूमिमां पोताना व्रतने स्ख-
लना करावतो होय नहीं जेम, तेम स्खलना पामतो थको नेपाखदेश तर-
फ चाल्यो. पढी केटलीक मुइकेलीउं वेठीने त्यां जइ, राजापासेथी रत्नकं-
बल मेलवीने पाठो वळ्यो, मार्गमां तेने चोरोनो मुखक आव्यो; त्यारे
चोरोनो पाखेलो पही तेमने कहेवा लाग्यो के, कोइ बुरद आवे ठे, त्यारे
चोरोये वृक्षपर राखेला पोताना माणसने पुब्युं के कोण आवे ठे ? त्यारे
ते माणसें कछुं के, कोइक जिहुक आवे ठे, पढी अनुक्रमें ते मुनि ज्यारे
त्यां आवी पढोंच्यो, त्यारे तेउये तेने सारी रीतें तपास्यो, पण तेनी पासे-
थी कंइ नहीं मखवाथी, तेउये तेने जतो मेळ्यो. त्यारे फरीने ते पहीयें
चोरोने कछुं के, तेनी पासे कंइक मूल्यदार वस्तु ठे, त्यारे चोरोयें तेने फ-
रीने पुब्युं के, तुं सत्य बोल ? तारी पासे शुं ठे ? त्यारे मुनियें कछुं के,
वेइयाने माटे आ वांसमां रत्नकंबल राखेलो ठे, ते सांजली चोरोना रां-
जायें पण तेने जतो मेळ्यो. पढी ते मुनियें कोशापासे आवीने, तेनीने
ते रत्नकंबल आप्यो, त्यारे तेणीये तो तेने (रत्नकंबलने) शंकाराख्या
विना कादवयुक्त एवी घरनी खालमां फेंकी दीधो. त्यारें मुनियें कछुं के,
हे शंखसरखा कंठवाली स्त्रि; आ महामूल्यवान् एवा रत्नकंबलने तें
आवा गंधाता कादवमां शामाटे फेंकी दीधो ? त्यारे कोशाये कछुं के हे
मूढ, आ रत्नकंबल माटे तुं ज्यारे शोक करे ठे, त्यारे गुणरत्नमय एवा
पोताना आत्माने नरकनीअंदर पडतो जोइने, शामाटे तुं शोक करतो
नथी ? ते सांजलीने उत्पन्न थयेल ठे, वैराग्य जेने, एवो ते मुनि कहेवा
लाग्यो के, हे उत्तम स्त्रि; तें मारुं ठीक रक्षण कर्युं, तें मने संसारथकी
बचाव्यो ठे. तथा हवे हुं गुरुपासे जइ, मारा आ अतिचारनी आलोयणां
खेइश; तने धर्मखाज थाउ ? त्यारे कोशायें पण कछुं के, ब्रह्मव्रतमां रहे-
ली एवी जे हुं, तेने पण जे तने खेद उपजाव्यो ठे, तेनो मिथ्यापुःकृत
देउं तुं. बली फक्त तमारा बोधने माटेज में तमारी आ आशातना करी
ठे, माटे तेनी दामा करवी; अने हवे तमो सुरत गुरुपासे जइ, तेमनी व-

जानने अंगीकार करो? पढी ते मुनिपण तुरत गुरुपासे जइने, तथा आ-
लोचना लेइने अतिउत्कृष्ट तप तपवा लाग्या.

हवे एक दहाडो राजायें पण तुष्टमान थइने, ते कोशा वेइयाने कोइ
क रथ हांकनाराने आपी, तेथी तेणी पण राजाने आधीन होवाथी, तेने
अनुरागविना सेववा लागो; पण तेनी पासे ते हमेशां कहेवाखागी के,
स्थूलजड शिवाय कोइपण पुरुष आ दुनिआमां उत्तम नथी. पढी ते र-
थी उद्यानमां जइने, पलंगपर बेसी, तेणीनेरंजन करवामाटे पोतानी नी-
चे प्रमाणे चतुराइ देखाडवा लाग्यो. तेणें बाणथी करीने एक आंबानी
खुंबने बींधी, तथा पढी ते बाणने बीजा बाणेशीवींध्युं, एवी रीतें दरेक
बाणोने बाणथी बींधीने तेनी श्रेणि करी. तथा पढी कटारीथी तेनां मू-
खने ठेदीने ते आंबानी खुंब त्यां बेठांज तेणीने आपी. पढी कोशायें पो-
तानी चतुराइ देखाडवामाटे, एक सर्षवनो ढगलो कराव्यो तथा तेमां
सोइ राखीने, ते सोइने पुष्पोथी ढांकीने, तेनापर तेणीयें नाच कयों, ते-
मां, तेणीने सोइ लागी नहीं, तेम सर्षवनो ढग पण वीखरायो नहीं;
ते जोइ तेथी खुशी थइने, तेणीने कहेवा लाग्यो के, माराथी आपी श-
काय एवी तुं गमे ते वस्तु माग? हुं तने ते खरेखर देइश. ते सांजली
कोशाये कहुं के, आमां में शुं दुष्कर कार्य कयुं ठे? के जेथी तुं खुशी
थयो; केमके अज्यासथी तो आथी पण दुष्कर कार्य निपजी शके ठे. माटे
आ आंबानी खुंबनुं, ठेदनुं के आ मारुं नृत्य, ए कंइ दुष्कर नथी, पण स्थू-
लजडें शिख्याविना जे कार्य कयुं ठे, ते महादुष्कर ठे. जे चित्रशाखामां
तेणें मारासाथे बार वर्षोसुधि जोगविलासो जोगव्या हता, तेज चित्रशा-
खामां ते अखंडित ब्रतथी रह्या ठे. वली एक स्थूलजड मुनिविना स्त्रीना
संचारथी बीजा योगिउनुं चित्त दोजायमान थयाविना रहेवुं मुश्केल ठे.
वली स्त्रीनी संघातें एक दिवस पण बगड्याविना कोण रही शके तेम ठे?
पण स्थूलजड मुनि तो एवी रीतें चार माससुधि रह्या ठे. ते सांजली र-
थिकें पुज्युं के, जे स्थूलजडनां तुं आवी रीतें वखाण करे ठे, ते महास-
त्ववान् स्थूलजड कोण ठे? त्यारे कोशायें कहुं के, जे स्थूलजडनुं हुं ता-
री आगल वर्णन करुं तुं, ते नंदराजाना मंत्रि शकटालनो ज्येष्ठपुत्र ठे.
ते सांजली रथिक पण संजमयुक्त हाथ जोडीने कहेवा लाग्यो के, ते स्थू-

सज्जन् महामुनिनो तो हुं एक किंकर हुं. पढी कोशाये तेने वैराग्ययुक्त जाणीने धर्मदेशना संजखावी, ते सांजखी ते पण मोहनिद्राने ठोडीने बोध पाम्यो. पढी तेने बोध पामेलो जाणीने, तेणीये पोतानो अजिग्रह कही संजखाव्यो, ते सांजखीने ते पण विस्मयथी प्रफुल्लित खोचनवाखो थडने कहेवा लाग्यो के, हे जडे, तें स्थूलजडजीना गुणो कहीने जने बोध पमाड्यो ठे, माटे तें देखाडेखा स्थूलजडना मार्गने हुं पण अंगीकार करीश. अने हे जडे, तारुं कल्याण थाउं ? अने तुं तारो अजिग्रह सुखेथी पाल एम कही तेणें उत्तम गरुपासे जइ दीक्षा लीधी.

इवे जगवान् स्थूलजड पण तीव्र व्रतने पालता हता, एटखामां बार वर्षोनो दुकाल पड्यो. तेथी साधुर्जनो सघलो संघ समुद्रने कांठे जइने, एकठो मलीने कालरात्रिनी पेठे ते दुष्काल गालवा लाग्यो. त्यां सिद्धांतोनो पाठ हमेशां गणातो नहीं होवाथी, साधुर्ज ते झूलीगया, केम के, पाठ कर्या विना बुद्धिमंतो पण जणेलुं जुली जाय ठे. पढी सघलो संघ पाटलीपुत्र नगरमां मढ्यो, अने त्यां जेठने जेटलुं याद इतुं, ते सघलुं ग्रहण कर्तुं. त्यां संघें अग्यार अंगो तो मेखव्यां, पण दृष्टिवाद मढ्यो नहीं; पढी जडबाहु स्वामिने दृष्टिवादयुक्त जाणीने. तेमने बोलाववामाटे वे साधुर्जने त्यां मोकळ्या. ते बन्ने मुनिर्जण त्यां जडबाहुस्वामी पासे जइ, नमस्कार करी हाथ जोडीने विनति करी के, आपने पाटलीपुत्रमां संघ बोलावे ठे. त्यारे जडबाहु स्वामीए कछुं के, में अहीं महाप्राणध्याननो प्रारंभ करेलो ठे, माटे मारथी त्यां आवी शकाय तेम नथी. पढी ते मुनिर्जण पाठा पाटलीपुत्र जइने, ते वात संघने कही, त्यारें संघें बीजा वे मुनिर्जने बोलावीने कछुं के, तमारे जडबाहुस्वामि पासे जइ, तेमने एम कहेवुं के, जे माणस संघनी आहा पाले नहीं, तेने शुं दंड देवो ? ते अमोने कहो ? पढी ज्यारे ते एम कहे के, तेने “संघनी बहार करवो,” त्यारें तमारे पण तेमने माटे खरें करीने कहेवुं के, तमो पण तेज दंडने लायक ठो. पढी ते बन्ने मुनिर्जण त्यां जइने, आचार्य महाराजने पण तेबीज रीतें कछुं; त्यारें आचार्य महाराजें कछुं के, जगवान् एवो जे संघ, तेमणे एम नहीं करवुं, पण संघें मारापर कृपा लावीने, अहीं बुद्धिमान् शिष्योने मोकळवा, अने तेमने हुं अत्रे सात वांचना आपीश.

તેહેલી વાચના હું જિહ્વાપથી આવ્યાવાદ આપીશ, બીજી કાલવેલાઈ આપીશ, તથા ત્રીજી બહાર જડને આવ્યાવાદ આપીશ; તથા એક વિકાસ વચ્ચે આપીશ, અને ત્રણ આવશ્યક વચ્ચે આપીશ, અને એવી રીતે મારા કાર્યને વાધા થયાવિના સંઘનું કાર્ય પણ સિદ્ધ થશે. પઠી તે સાધુડે પાટલીપુત્રમાં આવી, સંઘને તે વાત કહ્યાથી, સંઘે પણ સ્થૂલજ્ઞાદિક પાંચસે સાધુડને ત્યાં મોકલ્યા. પઠી આચાર્ય તેમને ત્યાં વાચના દેવા લાગ્યા, પણ તેમને તે અદ્વૈત લાગવાથી, સ્થૂલજ્ઞાદિ શિવાય સંઘના સાધુડ પાઠા ગયા. પઠી આચાર્યે સ્થૂલજ્ઞાદિની કહ્યું કે, તારે તો નાશી જવું નથી ને ? ત્યારે સ્થૂલજ્ઞાદિની કહ્યું કે, મારે જવું નથી, પણ હે જગવન્ ! હજુ પણ મને અદ્વૈતવાચના મલે છે; ત્યારે આચાર્ય મહારાજે કહ્યું કે, મારું ધ્યાન હવે સંપૂર્ણ થવા આવ્યું છે, તેથી તે થયાવાદ તમારી ઇષ્ટાપ્રમાણે તમોને વાચના આપીશ. પઠી ધ્યાન પૂર્ણ થયાવાદ આચાર્ય મહારાજ તેમને તેમની ઇષ્ટાપ્રમાણે વાચના દેવા લાગ્યા, અને એવી રીતે સ્થૂલજ્ઞાદિ મહામુનિ બે વસ્તુ ઊઠા એવા દશપૂર્વે જાણ્યા.

પઠી એક દહાડો શ્રીજ્ઞાદિવાહુ સ્વામી પણ વિહાર કરતા થકા, પાટલીપુત્ર નગરે આવીને બહારના જાગમાં ઉદ્યાનમાં રહ્યા. તે વચ્ચે સ્થૂલજ્ઞાદિની બેઠેનો; કે જેડે દીક્ષા લીધી હતી, તેડે સ્થૂલજ્ઞાદિની વાંદવામાટે ત્યાં વિહાર કરતી થકી આવીયો. ત્યાં આચાર્ય મહારાજને વાંદીને તેડે તેમને પુછ્યું કે, હે પ્રજુ, સ્થૂલજ્ઞાદિની ક્યાં છે ? ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, તે પાઠલના જાગમાં છે, તે સાંજલી તેડે તે તરફ જવા લાગીયો ! તેડે આવતી જોડે, સ્થૂલજ્ઞાદિની તેમને આશ્ચર્ય પમાડવામાટે પોતાનું સિંહનું રૂપ કર્યું. તે સિંહને જોડે, તેડે જય પામીને, આચાર્ય મહારાજને આવી કહ્યું કે, અમારા જાડે તો સિંહ જાડે ગયો છે. અને હજુ તે ત્યાંજ બેઠો છે. ત્યારે આચાર્યે ઉપયોગથી જાણીને કહ્યું કે, તમો ત્યાં જાડે જાડે, તમારા જાડે ત્યાં છે, ત્યાં હવે સિંહ નથી. પઠી તેડે ત્યાં જાડે, તેમને પોતાના મૂલ રૂપમાં જોડે, વાંચા; અને તે વચ્ચે મોટી બેઠેન પોતાની વાત કરવા લાગી.

શ્રીયકે, પણ અમારી સાથેજ દીક્ષા લીધી હતી, પણ તે કુધાવાનુ હોવાથી યકાસણું પણ કરી શકતો ન હોતો. પઠી પર્યુષણ આવતે હતો,

में तेने कछुं के, आजे तो तुं पौरुषी कर, तेणी तेणें ते पौरुषीनुं पञ्चस्वाण कर्युं; पढी ज्यारे पौरुषी पूरी थइ. त्वारे में कछुं के, आजें तो तुं पूर्वार्धनुं प्रत्याख्यान कर ? अने एटखो काल तो चैत्यपरिपाटीणी सुखें निकली जशे. पढी तेणें पण तेम कर्युं; पढी पूर्वार्ध थयाबाद में तेने अपरार्धनुं पञ्चस्वाण करवानुं कहेवाणी, तेम पण तेणें कर्युं. पढी ते काल संपूर्ण थया बाद, में तेने कछुं के, हवे तो रात्रि नजदीक आवी ठे, माटे ते निद्रामां सुखें निकली जशे, माटे आजे तो तुं उपवासनुंज पञ्चस्वाण करी खे; तेम कह्याणी तेणें पण तेमज कर्युं. पढी मध्यरात्रि तो, क्रुधानी पीडाणी, देवगुरुनुं स्मरण करतो थको, ते मृत्यु पामीने देव लोकें गयो. पढी तो मारा मनमां बहु खेद थवा लाग्यो के अरे ! में रुषिनो घात कराव्यो, एम खेदयुक्त थइने हुंतो संघनी पासे प्रायश्चित्त लेवा गइ. त्वारें संघें कछुं के, तैं तो ते सघहुं शुद्ध जावणी कर्युं ठे, माटे तेनुं तने प्रायश्चित्त होय नहीं. त्वारें में कछुं के; मने साक्षात् जो जिनेश्वर प्रभु कहे, तो मने खातरी थाय, नहीतर थाय नहीं. पढी संघें तो मारेमाटे कायोत्सर्ग कयों, त्वारें शासनदेवीयें आवीने कछुं के, तमारुं जे कार्य होय, ते मने कहो ? पढी संघें तेणीने कछुं के, आ साधवीने जिनेश्वर प्रभु पासे लइ जाउ ? त्वारें देवीयें कछुं के, गतिना निर्विघ्नपणा माटे तमो कायोत्सर्ग ध्यानमांज रहेजो ? पढी संघें ते बात कबुल करवाणी, ते शासनदेवी मने श्री सीमंधर स्वामिपासे लइ गइ, त्यां में तेमने वांचा. पढी प्रभुए कछुं के, जरतक्षेत्रणी आवेली आ साधवी निर्दोष ठे; एम कही तेमणे मारापर कृपा करीने बे चूलिका बनावी आवी. पढी हुं पण संदेहरहित थइने, शासनदेवतासाथे अहीं आवी, अने संघने ते बन्ने चूलिकाउ समर्पण करी. एवी रीतें स्थूलज-द्रुजीने कहीने ते साधवीयो पोताने स्थानकें गइयो, अने स्थूलजद्रुजी पण वाचना लेवामाटे गुरुपासे गया. त्वारें गुरुए तेमने अयोग्य कहीने वाचना आवी नहीं, त्वारें स्थूलजद्रु मुनि पण दीहाना दिवसणी मां-डीने पोताना अपराधो विचारवा लाग्या. एवी रीतें विचारिने तेणें गुरु महाराजने कछुं के, हे जगवन्, मने कंइ पण अपराध सरणमां आव-क्तो नषी; त्वारे गुरुए तेमने करीने सरण करवा कछुं. त्वारे पोता-

નો અપરાધ સ્મરણ થયાથી, ગુરુને ચરણે પડીને કહેવા લાગ્યા કે, હૈ જ-
નવન્, ! ફરીને એવો અપરાધ હું કરીશ નહીં, માટે આટલો અપરાધ આપ
ક્ષમા કરો ? ત્યારે આચાર્ય મહારાજે કહ્યું કે, તું ફરીને તો અપરાધ
નહીં કરે તે ઠીક, પણ જે આ તને અપરાધ કર્યો, તેથી તને વાચના આ-
પીશ નહીં. પઠી સઘલા સંઘે એકઠા થઈને, સ્થૂલજડજીને ગુરુને ચરણે
નમાવીને, તેમની ક્ષમા ફરીને મગાવીને, શાંત કર્યા; કેમ કે મોટાને
પ્રસાદયુક્ત કરવામાં મોટાજ સમર્થ હોય છે. પઠી આચાર્ય મહારાજે સં-
ઘને કહ્યું કે, જેવું કાર્ય આ સ્થૂલજડજીએ કર્યું, તેવુંજ કાર્ય હવે પઠીના
મંદસત્ત્વ પ્રાણીનું પણ કરશે. માટે હવે બાકી રહેલાં પૂર્વનાં પર્વો મારી
પાસેજ રહો ? બીજાંને શિક્ષામાટે આમને આ દોષનો દંડ જણે રહ્યો. પ-
ઠી સંઘે આગ્રહયુક્ત કહ્યાર્થી, આચાર્ય મહારાજે ઉપયોગથી જાણ્યું કે, પૂ-
ર્વોનો ઉછેદ મારાર્થી થવાનો નથી; એમ વિચારી તેમણે સ્થૂલજડજીને
કહ્યું કે, હવે તમારે બીજા કોઈને આ જણાવવાં નહીં, એમ કહી તેમને
વાચના આપી. પઠી એવી રીતે સ્થૂલજડ મહામુનિ સર્વપૂર્વધર થયા, તથા
અનુક્રમે આચાર્યપદવી મેલવીને જડજલ્કિને બોધ કરવા લાગ્યા. એવી
રીતે સ્થૂલજડ મહામુનિ, સ્ત્રીનુંથી વિરક્ત થઈને, તથા સમતામાં રહીને,
અનુક્રમે દેવલોકે ગયા; એવી રીતે બુદ્ધિમાન્ માણસે સંસારસુખથી વિ-
રક્ત થવાનો વિચાર કરવો.

એવી રીતે શ્રી સ્થૂલજડ મહામુનીશ્વરનું ચરિત્ર જાણવું.

હવે સ્ત્રીના શ્રંગનું સ્વરૂપ કલાપકેં કરીને કહે છે.

યકૃત્કૃન્મલશ્લેષ્મ, મજ્જાસ્થિપરિપૂરિતાઃ ॥

સ્નાયુસ્યૂતાબહીરમ્યાઃ, સ્ત્રિયશ્ચર્મપ્રસેવિકાઃ ॥ ૧૩૨ ॥

અર્થઃ— હમેશાં વિષ્ટા, મેલ શ્લેષ્મ, મજ્જા, હાડકાં વિગેરેથી જરેલી,
તથા સ્નાયુથી સીવેલી, તથા તેથી, બહારથી રમણીય લાગતી, એવી સ્ત્રી
ચાંમડાંની બનાવેલી ધમણસરસી છે.

બહિરંતર્વિપર્યાસઃ, સ્ત્રીશરીરસ્ય ચેદ્જવેત્ ॥

તસ્યૈવ કામુકઃ કુર્યાદ્, ગૃધ્રગોમાયુગોપનં ॥ ૧૩૩ ॥

અર્થઃ— માટે સ્ત્રીનાં શરીરનો જો બહાર અને અંદરનાં જાગમાં બિપ-

ચાસ (ફેરફાર) થાય, (સારાંશઅંદર છે તેબહાર દેખાય) તોજ તેનું કા-
મુક માણસે ગીધ અને શિયાલીઆની પેઠે રક્ષણ કરવું.

સ્ત્રીશિષ્ણેણાપિચેત્કામો, જગદે તઙ્ગિગીષતિ ॥

તુઙ્ગપિઙ્ગમયં શસ્ત્રં, કિં નાદત્તે સમૂઢધીઃ ॥ ૧૩૪ ॥

અર્થ:- કામદેવ જ્યારે સ્ત્રીરૂપી શસ્ત્રથી આ જગતને जीतવાની ઇચ્છાકરે છે,
ત્યારે તે મૂઢબુદ્ધિ કામ, તુઙ્ગ એવું પીઠાંરૂપ શસ્ત્ર શામાટે ગ્રહણ કરતો નથી.

વલી નિઝા લીધાબાદ નીચે પ્રમાણે પણ ચિંતવવું.

સંકલ્પયોનિનાનેન, હાદા વિશ્વં વિઙ્ગ્વિતં ॥

તદુત્ત્વનામિ સંકલ્પ, મૂલમસ્યેતિ ચિંતયેત્ ॥ ૧૩૫ ॥

અર્થ:- સંકલ્પ છે મૂલ જેનું એવા આ કામદેવે, અરેરે ! સમસ્ત જગ-
તને વિઙ્ગવના કરેલી છે, માટે, તેનાં સંકલ્પરૂપી મૂલનેજ હું ઉલ્લેખી નામું
એવો પણ વિચાર કરવો. પુરાણોમાં પણ હરિહરાદિક દેવોને કામદેવથી
દૂષિત થયેલા કહ્યા છે.

વલી નિઝા લીધાબાદ નીચે પ્રમાણે પણ ચિંતવવું.

યોયઃસ્યાદ્ બાધકોદોષ, સ્તસ્ય તસ્ય પ્રતિક્રિયાં ॥

ચિંતયેદોષમુક્તેષુ, પ્રમોદં યતિષુ વ્રજન્ ॥ ૧૩૬ ॥

અર્થ:- જે ક્રોધ, માન, માયાદિક બાધ કરનારા દોષો છે, તેમને દૂર
કરી વૈરાગ્ય, મૈત્રી, હામા આદિકને ચિંતવવા; અને તે દોષોથી મુક્ત થ-
યેલા એવા મુનિયો પ્રત્યે આનંદધારણ કરવો.

દુઃસ્થાં જવસ્થિતિં સ્થેન્ના, સર્વજીવેષુ ચિંતયન્ ॥

નિસર્ગં સુખંસર્ગં તે, ષ્વપવર્ગં વિમાર્ગયેત્ ૧૩૭ ॥

અર્થ:-સર્વજીવોનેવિષે દુઃખહેતુ રૂપ એવી જવની સ્થિતિને, સ્થિરતાથી
વિચારીને તેજે માટે પણ હમેશાં સુખના સંસર્ગવાલા, એવા મોક્ષની
માગણી કરવી; અર્થાત્ તે જીવોને પણ મોક્ષ મહે એવો વિચાર કરવો.

વલી નિઝા કર્યાબાદ નીચે પ્રમાણે પણ ચિંતવવું.

સંસર્ગેઽપ્યુપસર્ગાણાં, દૃઢવ્રતપરાયણાઃ ॥

વન્ધ્યાસ્તે કામદેવાઘ્નાઃ શ્વભ્યાસ્તીર્થકૃતામપિ ॥ ૧૩૮ ॥

અર્થ:— દેવાદિકના કરેલા ઉપસર્ગોનો સંસર્ગ હોતે ઢતે પશ્ચ, દૃઢતાથી વ્રતમાં તત્પર રહીને જેઠ તીર્થકરોથી પણ વચ્ચાણને પ્રાપ્ત થયા હે પણ કામદેવાદિક શ્રાવકોને પણ ધન્ય હે.

હવે તે કામદેવની કથા કહે હે.

ગંગા નદીની પાસે, જિનમંદિરોની ધજાઊંથી જાણે ધનની ધારાઊંજ પડતી હોય નહીં, એવું ચંપા નામેં નગર હે. તે નગરમાં લક્ષ્મીના તો કુલ-ચંદ્ર સરસ્વો જિતશત્રુ નામેં રાજા હતો. તે નગરમાં કામદેવ નામેં મહા ઉત્તમ બુદ્ધિવાલો એક ગૃહસ્થ હતો; તે માર્ગપર રહેલા વૃદ્ધની પેઠે અનેક લોકોને આશ્રયરૂપ હતો. તેને સ્થિરજૂત એવી લક્ષ્મી સરસ્વી, તથા રૂપ અને સાવણથી શોજતી, અને ઉત્તમ આકૃતિવાલી જડા નામની સ્ત્રી હતી. તેની પાસે અઢાર ક્રોડ સોનામોહોરો હતી, તેમાંથી ઠ ક્રોડ તે જંડારમાં રાખતો, ઠ ક્રોડ વ્યાજુ ફેરવતો, તથા ઠ ક્રોડથી વેપાર કરતો, તથા તેની પાસે દશ દશ હજાર ગાયોનાં ઠ ગોકુલો હતાં.

એક દહાડો તે નગરીના પુણ્યજડ નામેં ઉદ્યાનમાં શ્રીવીરપ્રજુ વિહાર કરતા આવીને સમોસર્યા. તે વચ્ચે કામદેવ શ્રાવક પણ પગે ચાલીને પ્રજુ પાસે આવ્યો, તથા અમૃતના ઝરા સરસ્વી શ્રીવીરપ્રજુની દેશના તેણે સાંજલી. ત્યાં અત્યંત શુરુ એવી બુદ્ધિયેં કરીને કામદેવે, દેવ, મનુષ્ય અને અસુરોની સમક્ષ શ્રાવકનાં બારે વ્રતો અંગીકાર કર્યાં. તેણે જડા શિવાય અન્યસ્ત્રિયોનાં, તે ઠ ગોકુલો શિવાય બીજી ગાયોનાં, તથા તે અઢાર ક્રોડ સોનામોહોરો શિવાય ધનનાં પચ્ચાણ કર્યાં. વલી તેણે પાંચસેં હલો શિવાય બીજાં વાહનોનાં તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. વલી તેણે એક ગંધકાષાય્ય શિવાય બીજાં શરીર હુંઠવાના વસ્ત્રનાં, તથા લીલી મધુયષ્ટી શિવાય દાતણનાં પણ પચ્ચાણ કર્યાં. હીરામલક ફલ શિવાયનાં ફલોનાં, તથા સહસ્રપાક અને શતપાક શિવાયનાં તેલથી મર્દન કરવાનાં પણ તેણે પચ્ચાણ કર્યાં. એવી રીતેં કેટલાંક પચ્ચાણપૂર્વક તેણે પ્રજુપાસેથી શ્રાવક વ્રત ગ્રહણ કર્યાં. પઢી પોતાના મોટા પુત્રને કુટુંબનો જાર સોંપીને પોતે વ્રતમાં પ્રમાદરહિત થયો થકો, પૌષધશાલામાં રહેવા લાગ્યો. એવી રીતેં તે જ્યારે પૌષધશાલામાં રહ્યો હતો, ત્યારે તેને કોજાવવામાટે મધ્ય રાત્રિયેં કોણક મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ, પિશાચનું રૂપ કરીને ત્યાં આવ્યો. તે વિ-

शाश्वना मस्तकपर, पाकेछां शास्त्रीनां पीठां सरखा कर्कश अने पीछी कां-
 तिवाछा केशो खटकता हता. तेनुं कपाल तो घडानी ठीबडी सरखुं हतुं
 तथा तेनी धुकुटी नोलीयानां पुंढां सरखी हती, तथा तेना कानो सुफडा
 जेवा हता, तथा तेनी नाशिका तो जोडछां चूछा सरखी हती. तेना होठ
 तो उंटना होठो सरखा हता, तथा दांतो तो हल सरखा हता, तथा जी-
 च तो सर्प सरखी हती, अने डाढी तो घोडाना पुंढा जेवी हती. तफ-
 वेछी मूष सरखी तो तेनी आंखो हती, तथा उंटनी डोक जेवी तो तेनी
 डोक हती. तेनी ठाती तो नगरना दरवाजासरखी हती, तथा जुजाउ तो
 सर्पसरखी जयंकर हती, पाताल सरखुं तेनुं पेट हतुं, तथा नाजि तो कु-
 वा सरखी हती, तथा तेनी जंघाउ तो ताडना वृद्ध जेवी हती, तथा ते-
 ना पगो तो पत्थर सरखा हता, तथा तेनो शब्द महाजयानक हतो. तेना
 मस्तकपर उंदरोनी माला हती, तथा कंठमां सरटो(काकीडा)नी माला हती,
 तथा कानउपर नोलीयां हतां, तथा बाजुबंधनी जगोये तेणें सर्पो बिंटा-
 छ्या हता. एवो ते पिशाच भियानमांथी तलवार कहाडीने कामदेवने क-
 हेवा लाग्यो के, अरे दुष्ट, आ तें शुं मांड्युं ठे ? शुं तने पण स्वर्ग अथ-
 वा मोक्ष इष्टवानुं ठे. ? माटे आ कार्यने तुं तजी दे ? नहीं तर वृद्धपरनां
 फलनी पेठे, आ तीक्ष्ण तलवारथी तारुं मस्तक हमणांज उडावी देश्श;
 एवी रीतनी तेनी तर्जनाथी पण कामदेव पोतानी समाधिथी जरा पण
 चलायमान थयो नहीं; केमके अष्टापद कंश् कुतराना शब्दोथी डरी जतो
 नथी, एवी रीतें तेने नहीं, होज पामेलो जोइने, ते दुष्ट देवें तेने एवी
 रीतें बे त्रण वार कछुं. पढी तो ते दुष्टें हाथीनुं रूप कर्युं केम के खल-
 माणसो पोतानी दुष्टताथी विरमता नथी. ते दुष्टें जलसहित वर्षाद स-
 रखुं पोतानुं उंचुं रूप कर्युं, ते जाणे तेनुं मिथ्यात्वज ढगलारूप थयुं होय
 नहीं, तेम शोजवा लाग्युं. पढी तेणें यमना जुजदंड सरखा पोताना बे
 दांतो उंचा कर्या. तथा पोतानी शुंड उंची करीने तेणें कामदेवने कछुं के,
 तुं सधलुं पाखंड तजी आप ? कया पाखंडी गुरुयें तने आवी रीतें मोहमां
 नाख्यो ठे ? अने जो तुं आ पाखंड ढोडसे नहीं, तो हुं तने आ शुंडादंडथी
 उठाखीने अहींथी आकाशमां लइ जइश. तथा त्यांथी ज्यारे तुं पडीश,
 त्यारे आ दांतपर तने जीझीने, पढी नीचो नमी तारा टुकडे टुकडा करी

નાલીશ. આવી રીતનાં તેનાં વચનો સાંજલીને પણ કામદેવ પોતાના ધ્યાનથી ચલાયમાન થયા નહીં. પઠી તે ડુદ્ધે તેને ઇવી રીતે બે ચાર વચ્ચે કહ્યું. પઠી તો તે ડુદ્ધે તેને પોતાની શુંડથી ડુંચે ડાઘ્યો, અને પાઠો ઢાંતપર ઝીલી લીધો; તથા પગથી તેને કચરી નાખ્યો, કેમકે ઇવા ડુદ્ધો અકાર્ય કરતાં જરા પણ ડરતા નથી. પણ કામદેવે તે સઘલું સહન કર્યું. અને પર્વતની પેઠે સ્થિર રહી જરા પણ પોતાનું ધૈર્ય તજ્યું નહીં. પઠી તો તે ડુદ્ધે પોતાનું સર્પનું રૂપ કર્યું. તથા આગલની પેઠેજ તેણે કહ્યું, પણ કામદેવ તો તેથી જરા પણ દોઝાયમાન થયો નહીં. પઠી તે ડુદ્ધે તેના આલા શરીરને પોતાના શરીરથી વીંઢ્યું. તથા પઠી નિર્દય થઈને તેણે ડંલ માયો, પણ કામદેવે તો ધ્યાનમાંજ મમ્મરહીને તે બાધાને ગણકારીજ નહીં. પઠી તો તે દેવે પોતાનું દિવ્યરૂપ કર્યું, તથા તેને કહેવા લાગ્યો કે, ઇંદ્ર દેવસન્નામાંતારી પ્રશંસા કરી, તે મારાથી સહન થઈ નહીં; તેથી હું અહીં આવ્યો માટે ઇંદ્રે જેવી તારી પ્રશંસા કરી હતી, તેવોજ તું ઢે, માટે હવે મેં જે પરીક્ષામાટે તને ઉપડ્રવ કર્યો ઢે, તેની મને દામા કર? એમ કહી તે દેવ પણ પોતાને સ્થાનકેં ગયો, અને કામદેવે પણ ગ્રહણ કરેલી પ્રતિમા પારી. ઉપસર્ગોને સહન કરનારા ઇવા તે શ્રાવકની શ્રી વીરપ્રજુયે પોતે પણ સન્નાસન્મુખ પ્રશંસા કરેલી ઢે, કેમકે ગુરુડ ગુણોના વત્સલો હોય ઢે. પઠી બીજે દિવસેં તે કામદેવ શ્રાવક પણ પૌષધ પારીને પ્રજુને નમસ્કાર કરવા માટે આવ્યો. ત્યારે પ્રજુયે ગૌતમાદિકોને કહ્યું કે, આ શ્રાવકેં ગૃહસ્થધર્મમાં પણ ઉપસર્ગોને સહન કર્યા ઢે. માટે સર્વ સંગના ત્યાગથી યતિધર્મમાં પ્રવૃત્ત થઈલા ઇવા તમારા જેવાડ્યેં તો વિશેષેં કરીને તેવા ઉપસર્ગો સહન કરવા જોડ્યેં. તેવાર પઠી તે કામદેવ શ્રાવકેં કર્મોને નિર્મૂલ કરનારી ઇવી દશે શ્રાવકની પ્રતિમાડં અનુક્રમેં નિર્વાહિત કરી. પઠી તેણે સંલેખના કરીને અનશનવ્રત અંગીકાર કર્યું, અને ઉત્કૃષ્ટ સમાધિમાં રહી કાલધર્મને પામ્યો; તથા ત્યાંથી અરુણાજ વિમાનમાં ચાર પલ્લયોપમની સ્થિતિવાલો દેવ થયો, અને ત્યાંથી ચવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જઈ, મોદેં જશે. માટે ઇવી રીતે ઉપસર્ગોને પણ સહન કરીને, વ્રતમાં તત્પર થયો થકો, તે શ્રાવક તીર્થકરોને પણ શ્લાઘનીય (વલાયવાયોગ્ય) થયો, માટે તેવા પુરુષોને ધન્યવાદ ઢે.

एवी रीतें कामदेवनी कथा जाणवी.

वल्ली निद्रा कर्था बाद नीचे प्रमाणे पण चिंतववुं.

जिनोदेवः कृपाधर्मो, गुरवोयत्र साधवः ॥

श्रावकत्वाय कस्तस्मै, न श्लाघेताविमूढधीः ॥ १३९ ॥

अर्थः— जे श्रावकधर्ममां राग आदिकने जीतनारा देव ठे, दया रूप धर्म ठे, तथा पंचमहाव्रतधारी गुरुठ ठे, एवा श्रावकधर्म प्रत्ये कयो बुद्धिमान् माणस श्लाघा करे नहीं ?

वल्ली निद्रा उड्याबाद नीचे प्रमाणे मनोरथो करवा.

जिनधर्मविनिर्मुक्तो, माज्जुवं चक्रवर्त्यपि ॥

स्यां चेटोपि दरिद्रोपि, जिनधर्माधिवासितः ॥ १४० ॥

अर्थः— सम्यग् ज्ञान, दर्शन अने चारित्ररूप जिनधर्मधी रहित थइने, हुं चक्रवर्ती पण न थजं तो सारुं, केम के ते नरकना हेतुरूप ठे. अने जिनधर्मे करीने सहित एवो हुं कदाच दास अने दरिद्र थजं तो पण सारुं.

त्यक्तसंगोजीर्णवासा, मलक्विलन्नकलेवरः ॥

जजन्माधुकरिं वृत्तिं, मुनिचर्यां कदा श्रये ॥ १४१ ॥

अर्थः— स्त्री आदिकना संगधी रहित थइने, जाणे वस्त्रवालो, तथा मेलयुक्त शरीरवालो थइने, तथा ज्रमरतुल्य आजीविकावालो थइने, हुं मूलोत्तर गुणरूप मुनिपणाने क्यारे धारण करीश ?

त्यजन् दुःशीलसंसर्गं, गुरुपादरजः स्पृशन् ॥

कदाहं योगमभ्यस्यन्, प्रज्वेयं जवञ्चिदे ॥ १४२ ॥

अर्थः— दुःशीलो नो संग तजीने, तथा गुरुना चरणोनी रजोने स्पर्श करीने, तथा रत्नप्रयरूप योगनो अभ्यास करीने, हुं जवना नाशने माटे क्यारे तैयार थइश.

महानिशायां प्रकृते, कायोत्सर्गे पुराद्बहिः ॥

स्तंजवत्स्कंधकषणं, वृषाः कुर्युः कदा मयि ॥ १४३ ॥

अर्थः— मध्य रात्रिप, नगरनी बहार कायोत्सर्ग घ्यानमां रखे ठे

स्संजनी पेठे मने जाणीने, बखदो पोताना स्कंधो क्यारे मारा शरीर
साथे वसरो ? (आ प्रतिमाधारी श्रावकने आश्रीने जाणवुं.)

वने पद्मासनासीनं, क्रोडस्थितमृगार्जकं ॥

कदा घ्रास्यंति वक्रेमां, जरंतोमृगयूथपाः ॥ १४४ ॥

अर्थः— वननी अंदर पद्मासन करीने बेठेला, तथा खोखामां रहेलां
ठे, हरणां बच्चां जेने, एवा मने मुखनी अंदर घरडा एवा मृगना
यूथपतिं क्यारे सुंघरो ?

शत्रौ मित्रे तृणे स्त्रौणे, स्वर्णेऽश्मनि मणौ मृदि ॥

मोक्षे जवे जविष्यामि, निर्विशेषमतिः कदा ॥ १४५ ॥

अर्थः— शत्रुमां, मित्रमां, तृणमां, स्त्रीलंपटमां, वा (स्त्रीसमूहमां) सुवर्णमां,
पत्थरमां, मणिमां, माटीमां, तथा मोक्षमां, अने जवमां पण तुल्यबु-
द्धिवालो हुं क्यारे थडश ?

आ कुलकमां पेहेला श्लोकमां जिनधर्मनो अनुराग, बीजा श्लोक-
मां धर्मपरिग्रहनो मनोरथ, त्रीजामां यतिचर्या पर चडवानो मनोरथ,
चोथामां कायोत्सर्गादिकनो मनोरथ, पांचसामां पर्वतोनी गुफा आदि-
कमां रहेवानो यतिचर्यानो मनोरथ, तथा ठाठामां परम सामायिकना
परिपाकनो मनोरथ कह्यो ठे.

हवे ते वातनो उपसंहार करता थका कहे ठे.

अधिरोढुं गणश्रेणिं, निश्रेणीं मुक्तिवेश्मनः ॥

परानंदलताकंदान्, कुर्यादिति मनोरथान् ॥ १४६ ॥

अर्थः— मुक्तिरूपी मेहेल पर चडवाने सीडी समान, एवी गुण स्था-
नकोनी श्रेणिपर चडवाने, मोक्षरूपी लतानां मूल समान एवा मनो-
रथो करवा.

इत्याहोरात्रिकीं चर्या, मप्रमत्तः समाचरन् ॥

यथावडुक्तवृत्तस्थो गृहस्थोऽपि विशुध्यति ॥ १४७ ॥

अर्थः— एवी रीतें दिवस अने रात्रिसंबंधि आचारने प्रमादरहित
आचरतो थको, तथा उपर कहेला प्रतिमादिक वृत्तमां रह्यो थको, य-

હસ્થ પણ શુરૂપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ પાષોષકી નિર્મુક્ત થાય છે.

હવે શ્રાવકોની અગ્યાર પ્રતિમાઝનું સ્વરૂપ કહેએ. શંકાદિક લોષરહિત, કેવલ શાંત અવસ્થામાં રહીને, જય, લોજ, લજ્જા આદિકથી રહિત થઈને, એક માસ સુધિ સમ્યગ્દર્શનને જે પાલવું, તે પહેલી પ્રતિમા જાણવી.

બે માસસુધિ અઘંડિત રીતે, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત બારે વ્રતને જે પાલવાં, તે બીજી પ્રતિમા જાણવી.

ત્રણ માસ સુધિ બન્ને વસ્ત્ર અપ્રમાદી રહીને, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત જે સામાયિકમાં રહેવું, તે ત્રીજી પ્રતિમા જાણવી.

ચાર માસ સુધિ ચાર પર્વોમાં, પૂર્વે કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાન સહિત, અઘંડિત રીતે, પૌષધ વ્રતને જે પાલવું, તે ચોથી પ્રતિમા જાણવી.

✓ પાંચ માસો સુધિ ચતુઃપર્વોમાં, ઘરમાં, અથવા ઘરના દ્વારમાં, અથવા ચોવટામાં, પરિષદ અને ઉપસર્ગ આદિકથી નિષ્કંપ થઈને, આગલ કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાનપૂર્વક આઠી રાત્રિસુધિ કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેવું, તે પાંચમી પ્રતિમા જાણવી.

ઊપર કહેલી પ્રતિમાના અનુષ્ઠાનપૂર્વક ઠ માસ સહિત બ્રહ્મચર્ય વ્રતમાં રહેવું તે ઠઠી પ્રતિમા જાણવી.

સાત માસ સુધિ સચિત્ત આહારનો જે ત્યાગ કરવો તે સાતમી પ્રતિમા જાણવી.

✓ આઠ માસ સુધિ પોતે બિલકુલ આરંજ નહીં કરવો તે આઠમી પ્રતિમા જાણવી.

✓ નવ માસ સુધિ ચાકરો પાસે પણ આરંજ નહીં કરાવવો એ નવમી પ્રતિમા જાણવી.

દશ માસસુધિ પોતાને માટે બનાવેલો આહાર નહીં જમવો એ દશમી પ્રતિમા જાણવી.

✓ અગ્યાર માસો સુધિ સ્ત્રીઆદિકના સંગને તજીને, રજોહરણ આદિકથી મુનિનો વેષ ધારણ કરીને, તથા કેશોનો લોચ કરીને, પોતાના ગોત્રીઝં આદિકમાં રહીને, “પ્રતિમાને પ્રાપ્ત થયેલા એવા આશ્રમણો પાસકને ઝિક્કા આપો ? ઇમ બોલીને, ધર્મસાત્ર શબ્દનાં ઉચ્ચારણ વિના, ઉત્તમ સાધુની પેઠે જે આચરવું, તે અગ્યારમી પ્રતિમા જાણવી.

हवे पांच श्लोकोयें करीने विधि विशेष कहे ठे.

सोऽथावश्यकयोगानां, जंगे मृत्योरथागमे ॥

कृत्वा संलेखनामादौ, प्रतिपद्य च संयमं ॥ १४८ ॥

जन्मदीक्षाज्ञानमोक्ष, स्थानेषु श्रीमदहतां ॥

तदज्ञावे गृहेऽरण्ये, स्थंडिले जंतुवर्जिते ॥ १४९ ॥

त्यक्त्वा चतुर्विधाहारं, नमस्कारपरायणः ॥

आराधनां विधायोच्चै, श्वतुःशरणमाश्रितः ॥ १५० ॥

इह लोके परलोके, जीविते मरणे तथा ॥

त्यक्त्वाशंसां निदानं च, समाधिसुधियोद्धितः ॥ १५१ ॥

परीषद्दोषसर्गेभ्यो, निर्जिकोजिन नक्तिनाक् ॥

प्रतिपद्येत मरण, मानंदश्रावकोयथा ॥ १५२ ॥

॥ पंचजिःकुलकं ॥

अर्थः— श्रावक जो आवश्यक योगो करवाने अशक्त होय, तो मृत्युसमये पेहेलां संलेखना एटले शरीर अने कषायोनी तनुताने धारण करीने, तथा संयमने पण ग्रहण करीने, श्रीमान् अरिहंत प्रचुनां, जन्म, दीक्षा, ज्ञान अथवा मोक्षनां कल्याणकनां स्थानकें जडने, अथवा तेनो अज्ञाव होय, तो घेर रहीने अथवा अरण्यमां जडने, जंतुरहित एवा स्थंडिल प्रदेशमां रहीने, नमस्कारमां तत्पर रही, चार प्रकारना आहारने तजीने, चउसरणनो आश्रय करीने तथा उंचे प्रकारें आराधना करीने, आ लोक, परलोक, जीवित तथा मरणमां पण, आशंसा अने नियाणानो पण त्याग करीने, तथा समाधिपूर्वक उत्तम बुद्धि लावीने तथा परिषद् अने उपसर्गोथी पण निर्जय रहीने, आनंद श्रावकनी पेठे जिननक्तिमां लीन थडने समाधिमरणने अंगीकार करवुं.

हवे ते आनंद श्रावकनी कथा कहे ठे.

उत्कृष्ट इक्षिणी बीजां शेहेरोने पण दूर करनार, एवुं वणिक्प्राम नामें एक मोटुं नगर हवुं. त्यां प्रजाने पितानी पेठे पाळनारो एवो, तथा

प्रख्यात एवो जितशत्रु नामें राजा हतो. ते शेहेरमां पृथ्वीपर आवेलो जाणे चंद्रज होय नहीं, एवो माणसोनां नेत्रोने अत्यंत आनंद आपना-रो आनंद नामनो एक गृहपति हतो. तेने अत्यंत रूप अने लावण्य यु-क्त, चंद्रने जेम रोहिणी, तेम शिवनंदा नामनी स्त्री हती. तेनी पासे सो-ल कोड सोना मोहोरो हती, तेमांथी चार कोड जंडारमां, चार कोड व्याजु, तथा चार कोड व्यापारमां तेणें रोकी हती तथा तेनी पासे चा-र गोकुलो हतां.

हवे ते नगरथी ईशान खुणमां कोट्ठाक नामना नगरमां तेनां घणांस-गांसंबंधिठ रहेतां हतां. हवे ते वखते श्री वीरप्रजु पण विहार करता थ-का ते नगरनी समीपमां रहेला वनमां आवी समोसर्था. एवी रीतें प्र-जुने त्यां आवेला जाणीने. जितशत्रु राजा परिवार सहित एकदम त्यां आव्यो. ते वखते आनंद पण पगे चालीने प्रजु पासे आव्यो, तथा अ-मृत सरखी मधुर एवी प्रजुनी देशना तेणें सांजली. पढी तेणें प्रजुने नमस्कार करीने बार प्रकारनां श्रावकनां व्रतो ग्रहण कर्या. तथा पढी घे-र आवीने तेणें पोतानी स्त्रीने ते सघलो वृत्तांत कही संजलाव्यो. ते सां-जली शिवनंदा पण पोतानां कल्याण माटे, वाहनपर बेसीने, गृहीव्रत लेवा माटे उत्सुक थइ थकी प्रजु पासे गइ; तथा त्यां प्रजुने वंदन करी-ने तेणें गृहीव्रत अंगीकार कर्या पढी ते तुरत यानपर आरूढ थइने पो-ताने घेर गइ.

त्यार बाद गौतम स्वामियें प्रजुने नमस्कार करीने पुढ्युं के, हे जग-वन्, आ आनंद श्रावक शुं यतिधर्मने अंगीकार करशे ? त्यारे जगवानें कहुं के, आ आनंद श्रावक घणा लांबा कालसुधि श्रावकधर्मने पालशे पढी अहींथी चवीने ते सौधर्म देवलोकमां अरुणाज विमानमां चार प-ह्योपमनी स्थितिवालो देव थशे.

हवे एवी रीतें श्रावक व्रतने शुरू रीतें पालतां थकां आनंद श्रावक-नां चौद वर्षो निकली गयां एक दहाडो रात्रिना शेष जागे ते विचारवा लाग्यो के, हुं अहीं घणां धनवान लोकोनो आश्रित हुं. अने ते चिंताथी अरिहंत प्रजुयें कहेला धर्ममां मारुं चित्त हजु बरोबर स्थिर रहेतुं नथी

યજ્ઞ વિચારિ પ્રજાસેં જાણત થઈને, તેણે કોદ્ધાક ગામમાં એક વિશાલ પૌષધશાલા કરાવી તથા સઘણા સગા સંબંધિયોને બોલાવી, જમાડીને પોતના મોટા પુત્રને સઘણો ઘરનો કારજાર સોંપી આપ્યો. તથા પઢી તે સઘણાંની રજા લેઈને, પેઢી પૌષધશાલામાં, ધર્મકાર્યો કરવાની ઇચ્છાથી ગયો; તથા ત્યાં તે મહાત્મા કર્મની પેઠે શરીરને પણ સૂક્ષ્મ કરતો થકો ધર્મકાર્ય કરવા લાગ્યો; તથા અનુક્રમે તેણે મોક્ષરૂપી મેહેલની નિશ્ચેણિ સરસી સઘણી શ્રાવકની પ્રતિમાડે પણ અંગીકાર કરી; અને તે તપસ્યાથી તેનું શરીર ફક્ત હાડકાં અને ત્વચારૂપજ રહ્યું. એક દહાડો મધ્યરાત્રિયે જાણત થઈને તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે, જ્યાંસુધિ હજુ મારામાં બેસવા બઝવાની શક્તિ છે, તથા પ્રજનું નામ સંજાલવાની પણ શક્તિ છે, અને જ્યાંસુધિ મારા ધર્માચાર્ય શ્રી વીરપ્રજુ પણ વિહાર કરતા રહ્યા છે, ત્યાંસુધિમાં સંલેખના કરીને, ચતુર્વિધ આહારનાં પણ હું પચ્ચલાણ કરું. એમ વિચાર કરીને તેણે સઘણું પોતાના વિચાર મુજબજ અંગીકાર કર્યું. એવી રીતે રહ્યાં થકાં તેને અનુક્રમે અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. તે વખતે શ્રીવીર પ્રજુ પણ વિહાર કરતા થકા આવીને ત્યાં ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા. તે વખતે ગૌતમ સ્વામી પણ ।જઠામાટે નગરમાં ગયા, અને અન્ન પાણી લેઈને, આનંદથી ચૂષિત થઈ, એવા તે કોદ્ધાક શહેરમાં ગયા. ત્યાં તેમણે ઘણા લોકોને એકઠા થઈ જોયા; તે લોકો માંહોંમાંહેં વાતો કરતા હતા કે, શ્રીવીર પ્રજુના શિષ્ય, તથા પુણ્યાત્મા, એવા આનંદ શ્રાવકેં નિરીહ થઈને અનશન ગ્રહણ કર્યું છે, હું પણ તે શ્રાવકનાં દર્શન કરું, એમ વિચારિ તે આનંદ શ્રાવકની પૌષધશાલાપ્રત્યે ગયા. એવી રીતે અકસ્માત્ આવેલા ગૌતમસ્વામિને જોઈને, આનંદ શ્રાવકેં અત્યંત આનંદયુક્ત થઈને તેમને બાંધ્યા, અને કહ્યું કે, હે જગવન્ આ તપસ્યાથી હું બંધો થવાને અશક્ત છું, તેથી સેવકપર કૃપા કરી આપ અહીં પધારો, તો આપનાં ચરણ કમલોને સ્પર્શ કરીને હું પવિત્ર થઈ તે સાંજઢી ગૌતમ સ્વામિપણ તેમની પાસે આવ્યા, ત્યારે આનંદ શ્રાવકેં પણ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી, તેમના ચરણોને પોતાના મસ્તકથી સ્પર્શ કર્યો; તથા પુછ્યું કે, હે જગવન્! યહ-સ્થને પણ શું અવધિજ્ઞાન થાય છે? ત્યારે ગૌતમસ્વામિયેં પણ હા પાડી. ત્યા-

रे आनंद श्रावकें पण कष्टुं के, हे जगवन्, गुरुचरणोनी कृपाथी मने पण अवधिज्ञान थएलुं ठे.

पढी गौतमस्वामी पण पोताने स्थानकें गया. एवी रीतें बीश वर्ष सुधि श्रावकधर्मेने रूढी रीतें पाह्नीने आनंद श्रावक त्यांथी चवीने अरुणा-जविमानमां देव थयो, तथा त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां जइ मोक्ष पाम्यो.

एवी रीतें आनंद श्रावकनी कथा जाणवी.

हवे बे श्लोकोयें करीने श्रावकनी उत्तर गति कहे ठे.

प्राप्तः संकल्पेष्विदं त्व, मन्यद्वा स्थानमुत्तमं ॥

मोदतेऽनुत्तरप्राज्य, पुण्यसंनारजाक् ततः ॥ १५३ ॥

च्युत्वोत्पद्य मनुष्येषु, नुक्त्वा जोगान् सुदुर्लभान् ॥

विरक्तो मुक्तिमाप्नोति, शुद्धात्मा तर्जवाष्टकं ॥ १५४ ॥

अर्थः— एवी रीतें श्रावक व्रत पाह्नीने, ते श्रावक सौधर्मादिक देव-लोकमां इंद्रपणुं, अथवा बीजुं उत्तम स्थानक पामीने, अति उत्तम पुण्यशाह्नी थइने आनंद पामे ठे, तथा त्यांथी चवीने मनुष्य क्षेत्रमां उत्तम जाति कुलादिकमां जन्म सेइने, तथा त्यां पण दुर्लभ एवा शब्द, रूप, रस, गंध आदिकना जोगोने जोगवीने, अंतें विरक्त थइने, शुद्ध आत्मा एवो ते श्रावक आठ जवमां तो निश्चें करीने मोक्षने पामे ठे;

हवे आ योगशास्त्रना त्रीजा प्रकाशने उपसंहरता थका कहे ठे.

इति संक्षेपतः सम्यक्, रत्नत्रयमुदीरितं ॥

सर्वोऽपि यदनासाद्य, नासादयति निर्वृतिं ॥ १५५ ॥

अर्थः— एवी रीतें सम्यक् प्रकारें संक्षेपथी रत्नत्रयनुं वर्णन कर्युं, के जेने मेलव्या विना सर्व प्राणीयो मोक्ष मेलवी शकता नथी.

एवी रीतें परमार्हतश्रीकुमारपाल राजाथी सेवाएला, आचार्य महाराजश्री हेमचंद्रजीए बनावेला, अध्यात्मोपनिषत् नामना संजात पद-बंध श्रीयोगशास्त्रना, पोतें करेला विवरणसहित त्रीजा प्रकाशनुं विवरण समाप्त थयुं.

શ્રીજિનાય નમઃ

ચતુર્થઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે.

હવે આત્માનું રત્નત્રયની સાથેનું એકત્વપણું કહે છે.

આત્મૈવ દર્શનજ્ઞાન, ચારિત્રાણ્યથવા યતેઃ ॥

યત્તદાત્મકએવૈષ, શરીરમધિતિષ્ઠતિ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— અથવા યતિને આત્માજ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે; કારણ કે, તે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ એવો જે આત્મા તે શરીરની અંદર રહે છે; કેમ કે, જો તે આત્માથી જિંન હોય, તો તે મુક્તિનાં હેતુ રૂપ થઈ શકતાં નથી.

વહ્ની પણ તેમનો આત્માસાથે એ જોડજ દેખાડતા થકા કહે છે.

આત્માનમાત્મના વેત્તિ, મોહત્યાગાદ્ય આત્મનિ ॥

તદેવ તસ્ય ચારિત્રં, તજ્જ્ઞાનં તદ્વ દર્શનં ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— જે માણસ મોહના ત્યાગથી પોતાની મેલેજ આત્માને જાણે છે તેમ અનાશ્રવરૂપ હોવાથી તેનું ચારિત્ર છે, તથા બોધિરૂપ હોવાથી તેજ તેનું જ્ઞાન છે, તથા શ્રદ્ધાનરૂપ હોવાથી તેજ તેનું દર્શન છે.

હવે આત્મજ્ઞાનનીજ સ્તુતિ કરે છે.

આત્માજ્ઞાનજન્યં દુઃખ, માત્મજ્ઞાનેન હન્યતે ॥

તપસાપ્યાત્મવિજ્ઞાન, હીનૈશ્ચેત્તું ન શક્યતે ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— આત્માના અજ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થયેલું દુઃખ આત્મજ્ઞાનથીજ હટી શકાય છે, કેમ કે, આત્મજ્ઞાનવિના તપથી પણ તે દુઃખ ઠેડી શકાતું નથી. વહ્ની પણ આત્માનીજ સ્તુતિ કરે છે.

અયમાત્મૈવ ચિદ્રૂપઃ, શરીરી કર્મયોગતઃ ॥

ધ્યાનાગ્નિદગ્ધકર્મા તુ, સિદ્ધાત્મા સ્યાન્નિરંજનઃ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— આ આત્મા ચૈતન્ય સ્વજાવવાલો છે, અને કર્મોના યોગથી તે શરીરયુક્ત થાય છે; પણ ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી જ્યારે તે કર્મો વહ્ની જાય છે, ત્યારે તેજ આત્મા સિદ્ધસ્વરૂપવાલો, તથા નિર્મલ એવો શરીરરહિત થાય છે.

अयमात्मैव संसारः, कषायैर्द्वियनिर्जितः ॥

तमेव तद्विजेतारं, मोक्षमादुर्मनीषिणः ॥ ५ ॥

अर्थः— कषाय अने इंद्रियोना विषयोची पराजव पामेलो एवो आज आत्मा, नरक, तिर्यच, मनुष्य, देवरूप संसारनो हेतु ठे, अने ज्यारे तेज आत्मा ते कषाय अने इंद्रियोना विषयोने जीते ठे त्यारे तेनेज पंडितो मोक्ष कहे ठे.

हवे कषायोनं स्वरूप कहे ठे.

स्युः कषायाः क्रोधमान, मायालोभाः शरीरिणां ॥

चतुर्विधास्ते प्रत्येकं, जेदैः संज्वलनादिभिः ॥ ६ ॥

अर्थः— प्राणिजने क्रोध, मान, माया अने लोभ नामना, चार कषायो होय ठे, अने ते प्रत्येकना संज्वलन, प्रत्याख्यानी, अने अनंतानुबंधि एवा चार जेदो होय ठे.

हवे ते संज्वलन आदिकनं लक्षण कहे ठे.

पक्षं संज्वलनः प्रत्या, ख्यानोमासचतुष्टयं ॥

अप्रत्याख्यानको वर्ष, जन्मानंतानुबंधकः ॥ ७ ॥

अर्थः— संज्वलन कषाय एक पखवाडीयां सुधि रहे, प्रत्याख्यानी कषाह, चार माससुधि रहे, अप्रत्याख्यानी कषाय एक वर्ष सुधि रहे, तथा अनंतानुबंधि कषाय ठेक जीवितकालसुधि रहे.

वली पण तेमनं लक्षणांतर कहे ठे.

वीतरागयतिश्चाह, सम्यग्दृष्टित्वघातकाः ॥

ते देवत्वमनुष्यत्व, तिर्यक्त्वनरकप्रदाः ॥ ८ ॥

अर्थः— ते कषायो अनुक्रमें वीतरागपणं, यतिपणं, श्रावकपणं, तथा सम्यग्दृष्टिपणाना नाश करनारा ठे; अने देवपणं, मनुष्यपणं, तिर्यचपणं तथा नरकपणं अनुक्रमें देनारा ठे. तेजमांशी ते चारे प्रकारना क्रोध, अनुक्रमें पाणीनी श्रेणि, धूडनी श्रेणि, पृथ्वीनी श्रेणि, तथा पर्वतनी श्रेणि सरखा ठे; चारे प्रकारना मान तिनिश, लता, काष्ठस्तंज, तथा पाषाणस्तंज सरखा ठे. चारे प्रकारनी माया, अवलोकन, गोमुत्रिका, मेषशृंग, तथा

ચંચીમૂલ સરસી છે; તથા ચારે પ્રકારનો લોખ, હરિદ્રા, સંજન, કર્દમ તથા કરમચીના રંગ જેવા છે;

હવે તેડના દોષો કહે છે.

તત્રોપતાપકઃ ક્રોધઃ, ક્રોધો વૈરસ્ય કારણં ॥

હુર્મ તે વર્તની ક્રોધઃ, ક્રોધઃ શમસુખાર્ગલા ॥ ૯ ॥

અર્થઃ—ક્રોધ શરીર અને મનને તાપ આપનારો છે; તથા વૈરનું કારણ છે, તથા હુર્ગતિમાં જવાનો તો માર્ગ છે, તથા આત્મામાં દાહલ થતા સ-મતારૂપી સુખને તો આડી આવેલી જોગલ સમાન છે.

હવે અગ્નિના દૃષ્ટાંતથી ક્રોધનું દૂષણ દેખાડે છે.

ઉત્પદ્યમાનઃ પ્રથમં, દહત્યેવ સ્વમાશ્રયં ॥

ક્રોધઃ કૃશાનુવત્પશ્ચા, દન્યં દહતિ વા ન વા ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ—ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે કે, તુરતજ પેદેલાં તો પોતાનો આશ્ર-યજ અગ્નિની પેઠે બાંધે છે, અને પછી બીજાને તો બાંધે અથવા ન પણ બાંધે.

આઠ વર્ષે જળાં એવાં ક્રોડ પૂર્વે સુધિ પણ જે તપ કર્યું હોય, તે તપને ક્રોધરૂપી અગ્નિ તત્કાલ બાંધી જસમ કરે છે. અત્યંત પુણ્યના યોગથી જ-પાર્જન કરેલું જે સમતારૂપી અમૃત, તે ક્રોધરૂપી જેરનો સંસર્ગ થયાથી દૂષિત થાય છે. વિચિત્ર પ્રકારના ગુણોને ધરનારી એવી ચારિત્રરૂપી રચ-નાને ક્રોધરૂપી ધુંવાડો મલીન કરે છે. વૃદ્ધિ પામતો એવો ક્રોધ શું અકાર્ય કરી શકતો નથી? કેમ કે દૈવાયનના ક્રોધરૂપી અગ્નિમાં દારિકા ન-ગરી પણ કાષ્ટ તરીકે ઉપયોગમાં આવી. ક્રોધ કરવાથી પણ જે કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે, તેમાં ક્રોધને કારણરૂપ માનવો નહીં, તે ફલ તો જન્મા-તરમાં મેલવેલાં ઉત્તમ કર્મોનું જાણવું. ધિક્કાર છે, તે પ્રાણિને, કે જેને પોતાના બંને જવનાં હુઃખ માટે તથા પોતાના અને પરના નાશમાટે ક્રોધ કરે છે. જુલ કે, પાપી એવા ક્રોધાંધ માણસો, પિતાને, માતાને, ગુરુને; મિ-ત્રને, જાણને, સ્ત્રીને, તથા આત્માને પણ (પોતાને પણ) મારી નાંખે છે.

હવે તે ક્રોધને જિતવાનો ઉપાય દેખાડે છે.

ક્રોધવહેસ્તદાહ્વાય, શમનાય શુનાત્મજિઃ ॥

શ્રયણીયા ક્ષમૈકૈવ, સંયમારામસારણિઃ ॥ ૧૧ ॥

अर्थः— क्रोध रूपी अग्निने तुरत समाववा माटे पुण्यात्माउंथे, संयम रूपी बगीचाने. पाणीनी नेहेर समान एवी एक क्षमानेज अंगीकार करवी. हवे माननामना कषायनुं स्वरूप कहे ठे.

विनयश्रुतशीलानां, त्रिवर्गस्य च धातकः ॥

विवेकलोचनं लुंपन्, मानोऽधंकरणोन्मृणां ॥ १२ ॥

अर्थः— विनय, ज्ञान, अने शील, तथा धर्म, अर्थ अने काम, ए त्रणे वर्गने धात करनारो एवो जे मान नामनो कषाय, ते माणसोनां विवेकरूपी लोचनने फोडीने तेढने आंधळा बनावे ठे.

जातिलाजकुलैश्वर्य, बलरूपतपःश्रुतैः ॥

कुर्वन्मदं पुनस्तानि, हीनानि लज्जते जनः ॥ १३ ॥

अर्थः— जाति, लाज, कुल, ऐश्वर्य, बल, रूप, तप अने ज्ञाननो मद करवाची, माणसने ते ते वस्तुं हीन मळे ठे. उत्तम, मध्यम, अने अधम एवा अनेक प्रकारना जातिजेदोने जोडने कयो बुद्धिमान् माणस जातिमद करे? उत्तम तथा हीन वन्ने जातिं कर्मथकी मळे ठे, माटे एवी अशाश्वती जातिने पामीने शा माटे मद करवो जोड्यें? अंतरायना ह्यथीज लाज थाय ठे, माटे वस्तुनां तत्वने जाणनार माणस लाजनो मद करतो नथी. कोइ देव आदिकनां वरदानथी मोटो लाज थइ पडे ठे, पण तेथी महात्माउं विलकुल मद करता नथी. अकुळीनोने पण बुद्धिवान लक्ष्मीवान तथा शीलवान जाणीने मोटा कुलवालाउंयें पण मद करवो नहीं. इंद्रनुं त्रण जुवनोनुं ऐश्वर्यपणुं सांजळीने, पोताना ऐश्वर्यनो कोण मद करे? महाबलवान माणसने पण रोग आदिकथी निर्बल जोडने बलनो मद पण कोण करे.? सनत्कुमारना रूपना ह्यने जोडने कयो माणस रूपनो मद करे? श्री वीर प्रजुना तपनी निष्ठाने जोडने कयो माणस तपनो पण मद करे? वल्ली श्रीगणधर महाराजोनी शास्त्ररचनाउं जोडने कयो माणस पोताना ज्ञाननो मद करे?

हवे ते मानने दूर करवानो उपाय जे माईव तेनो उपदेश करे ठे.

उत्सर्पयन् दोषशाखा, गुणमूलान्यधोनयन् ॥

बन्मूलनीयो मानजु, स्तन्मार्दवसरित्प्लवैः ॥ १४ ॥

અર્થ:- દોષોરૂપી શાખાઝને વિસ્તારતું, તથા ગુણોરૂપી મૂલોને નીચે લેઈ જતું, એવું માનરૂપી વૃક્ષ, તેને નમ્રતારૂપી નદીના પ્રસરોથી મૂલ્યમાંથી ઊંચેડી નાંખવું.

માનમાં રહેવાથી બાહુબલિ પણ પાપોમાં વિંટાયા હતા, અને માન મુકવાથી તત્કાલ કેવલી થયા. ચક્રવર્તી પણ દીક્ષા લેઈને તુરત એક રંક સાધુને પણ નમે છે.

હવે માયા નામના કષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

અસૂતતસ્ય જનની, પરશુઃ શીલશાશ્વિનઃ ॥

જન્મજૂમિરવિદ્યાનાં, માયા દુર્ગતિકારણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- માયા કહેતાં કપટ છે તે, અસત્યને ઉત્પન્ન કરનારું છે, તથા શીલરૂપી વૃક્ષને કાપી નાંખવાને તે કુહાડાસમાન છે, તથા અજ્ઞાનનું તો તે જન્મસ્થાનક છે, તથા દુર્ગતિનું કારણ છે.

હવે પરને ઠગવામાટે કપટ કરવાથી, તેનું ફલ પોતાનેજ ઠગવાપણું મળે છે, તે કહે છે.

કૌટિલ્યપટવઃ પાપા, માયયા વકવૃત્તયઃ ॥

જુવનં વંચયમાના, વંચયંતે સ્વમેવહિ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- કૌટિલ્ય પટલે લુચ્છાશમાં ચતુર, તથા વગલાનગતસરખા એવા દુષ્ટ માણસો, કપટથી જુવનને ઠગતા થકા, સ્વસ્વર તેજ પોતાના આત્માનેજ ઠગે છે.

હવે તે માયાને જીતવામાટે આર્જવનો ઉપદેશ દીધે છે.

તદાર્જવમદ્વૌષધ્યા, જગદાનંદહેતુના ॥

જયેઙ્ગદ્વૌહકરીં, માયાં વિષધરીમિવ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:-તેથી કરીને, જગતને આનંદ કરવાના હેતુરૂપ એવી સરસતારૂપી મોટી ઔષધીયેં કરીને, જગતનો દ્રોહ કરનારી, નાગણી સરસીમાયાને જીતવી

હવે લોજકષાયનું સ્વરૂપ કહે છે.

આકરઃસર્વદોષાણાં, ગુણઘસનરાક્ષસઃ ॥

કંદોવ્યસનવહ્નીનાં, લોજઃ સર્વાર્થબાધકઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:- સર્વદોષોની સ્વાણરૂપ, તથા ગુણોને પ્રસન કરવામાં રાક્ષસ સરખો, તથા દુઃસ્વરૂપી વેલડીઝનાં મૂલ સરખો, એવો લોજ સર્વ પુરુષાર્થોને બાધા કરનારો છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોયેંકરીને લોજનું દુર્જયપણું કહે છે.

ધનહીનઃશતમેકં, સહસ્રં શતવાનપિ ॥

સહસ્રાધિપતિર્લક્ષં, કોટિં લક્ષેશ્વરોઽપિચ ॥ ૧૯ ॥

કોટીશ્વરો નરેંદ્રત્વં, નરેંદ્રશ્ચક્રવર્તિતાં ॥

ચક્રવર્તીં ચ દેવત્વં, દેવોઽપીંદ્રત્વમિહતિ ॥ ૨૦ ॥

ઇંદ્રત્વેઽપિ હિ સંપ્રાપ્તે, યદીદ્ધા ન નિવર્તતે ॥

મૂલે લઘીયાંસ્તલ્લોજઃ, શરાવશ્ચ વર્ધતે ॥ ૨૧ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:- ધનહીન માણસ એકસોની ઇઠા કરે છે, અને સો મલ્લે ત્યારે હજારની ઇઠા કરે છે, તથા હજાર મલ્લે ત્યારે લાખને ઇછે છે, તથા લાખ મલ્લે ત્યારે ક્રોડને ઇછે છે, ક્રોડ મલ્લે ત્યારે રાજાપણને ઇછે છે, તથા રાજા થાય ત્યારે ચક્રવર્તિપણને ઇછે છે, તથા ચક્રવર્તી દેવપણને ઇછે છે, તથા દેવપણું મલ્લે ત્યારે ઇંદ્રપણને ઇછે છે; વહી તે મલ્લવાથી પણ ઇઠા જ્યારે નિવૃત્ત થતી નથી, ત્યારે, તે લોજ શરાવલાં (શકોરું વા રામપાત્ર) ની પેઠે મૂલમાં નાનો, તથા પઢી વૃદ્ધિ પામતો જાય છે.

માટે સઘલાં પાપોમાં જેમ હિંસા શિરોમણિ છે, તથા સઘલા રોગોમાં જેમ રાજયક્ષરોગ શિરોમણિ છે, તેમ લોજ સર્વ અપરાધોમાં શિરોમણિ છે. અહો આ પૃથ્વીમાં લોજનું કેટલું માહાત્મ્ય છે? કેમ કે, ચંડાર મલ્લવાથી વૃદ્ધો પણ તેને પોતાનાં મૂલીઆંડથી ઢાંકી મેલે છે. સરપ, ઊંદર વિગેરે પ્રાણીંડ પણ ધનના લોજથી નિધાનવાલી જગોમાં જરાઈ રહે છે. મોટા મોટા મુનિયો પણ, ઉપશાંતમોહપણને પામીને, તથા ક્રોધ આદિકને જીતીને પણ, ફક્ત લોજના અંશમાત્રથી પાઠા પહે છે. એક માંસના ટુકડામાટે જેમ કુતરાંડ, તેમ સગા જાણ્યો પણ ધનના લોજથી લહે છે.

હવે તે લોજને જીતવાનો ઉપાય દેખાઈ છે.

લોજસાગરમુદ્દેલ, મતિવેલં મહામતિઃ ॥

સંતોષસેતુબંધેન, પ્રસરંતં નિવારયેત્ ॥ ૨૨ ॥

અર્થઃ—ક્રમે ક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તથા ફેલાતા એવા લોજરૂપી સમુદ્રને બુદ્ધિમાન્ માણસે અતિશયે કરીને, સંતોષરૂપી સેતુબંધથી ઘટલે પાલથી અટકાવી રાખવો.

જેમ રાજાઈમાં ચક્રવર્તી, તથા દેવોમાં ઇંદ્ર, તેમ સઘલા ગુણોમાં સંતોષ મોટો ગુણ છે. ચક્રવર્તિ જેવાઈ પણ સ્વાધીન રાજ્યને ઢોડીને, સંતોષપણાથી મુનિપણું અંગીકાર કરે છે. ઇંદ્રિયોનાં દમવાથી, તથા કાયાને પીડા આપવાથી પણ શું છે? કેવલસંતોષથીજ મુક્તિરૂપી સ્ત્રી આપણા મુખસામું જુવે છે. સંતોષી એવા ઘાસપર સુનારાઈને પણ જે સુખ મલે છે, તે સુખ, સંતોષ વિનાના એવા મલમલની પથારીપર સુનારને પણ મલતું નથી.

દ્વાંત્યા ક્રોધો મૃદુત્વેન, માનોમાયાઽર્જવેન ચ ॥

લોજશ્વાનીહયા જૈયાઃ, કષાયા ઇતિસંગ્રહઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્થઃ—માટે એવી રીતે દ્વમાથી ક્રોધને, તથા કોમલતાથી માનને, તથા સરલપણાથી માયાને, તથા અનિદ્ધાથી લોજને, એમ સર્વ કષાયોને તજવા.

હવે ઇંદ્રિયોના જયનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિનેંદ્રિયજયં નૈવ, કષાયાન્ જેતુમીશ્વરઃ ॥

દન્યતે દૈમનં જાહ્યં, ન વિના જ્વલિતાનલં ॥ ૨૪ ॥

અર્થઃ—ઇંદ્રિયોને જીત્યાવિના કષાયોને જીતી શકાતા નથી, કેમ કે, જાજ્વલ્યમાન થયેલા એવા અગ્નિવિના સોનાનો મેલ દૂર થઈ શકતો નથી.

અદાંતૈરિંદ્રિયદ્યૈ, શ્ચલૈરપથગામિનિઃ ॥

આકૃષ્ય નરકારણ્યે, જંતુઃ સપદિ નીયતે ॥ ૨૫ ॥

અર્થઃ—નહીં દમેલા, તથા ચપલ, અને છોટે માર્ગે જનારા એવા ઇંદ્રિયોરૂપી ઘોડાઈયે કરીને સ્વેચ્છાને, પ્રાણી તુરત નરકરૂપી અરણ્યમાં લઈ જવાય છે. નહીં જીતેલી એવી ઇંદ્રિયો કેવી રીતે નરકગ્રસ્તે લેઈ જાય છે? તે કહે છે.

इंद्रियैर्विजितोजंतुः, कषायैरजिन्नूयते ॥

वीरैः कृष्टेष्टकः पूर्वं वप्रः कैः कैर्न खंड्यते ॥ १६ ॥

अर्थः— इंद्रियोयें करीने जीतायेलो प्राणी कषायोथी पण पराजवने पामे ठे; केम के, पेहेलां वीर पुरुषोये खेंची लीघेली ठे इंटो जेमांथी, एवो कीद्वो पाठलथी कया कया निर्वल पुरुषोथी पण नथी खंडित करा-तो ? अर्थात् सर्वथी खंडित कराय ठे.

हवे ते नहीं जीतेली एवी इंद्रियो आलोकमां पण दुःखरूप ठे ते कहे ठे.

कुलघाताय पाताय, बंधाय च वधाय च ॥

अनिर्जितानि जायंते, करणानि शरीरिणां ॥ १७ ॥

अर्थः— नहीं जीतेली एवी इंद्रियो प्राणीयोना रावण आदिकनी पेठे कुलना घात माटे थाय ठे. तथा सौदासनी पेठे राज्य आदिकथी पाड-नारी थाय ठे, तथा चंडप्रद्योतनी पेठे बंधनमाटे थाय ठे, तथा सबण आदिकनी पेठे वधमाटे पण थाय ठे.

सौदासनी कथा नीचे प्रमाणे जाणवी. ते राज्य पालतो हतो, पण तेने नाना प्रकारनां मांस खावानी लोलता हती, तेथी ते मांस खाइने पोताना आत्माने खुशी करतो. एक दहाडो धार्मिक एवा श्रावकोए राजाने खुशी करीने अमारी पडो वजडाव्यो; तेथी ते दिवसें कोइ पण जीवनो वध थइ शक्यो नहीं; अने राजाए रखावेळुं मांस पण ते दिवसें बिलाडीयो खाइ गइ. तेथी रसोइआउंए कोइना बालकने लावी, तेने मारी नाखी राजाने तेनुं मांस पीरस्युं. पढी राजाए रसोइआउंने एकांत बोलावी सोगन देइने पुढ्युं; त्यारे रसोइआउंए पण जेवी बनी ह-ती, तेवी वात राजाने कही; तेथी राजा मनुष्यमांसनो लोलुपी थयो; अने तेढलामाटे बालकोने शोधी लाववा माटे तेणें पोतानां माणसो राख्यां. पढी ते वातनी लोकोने खबर पडवाथी, सघला मंत्रि विगेरेए एकठा थइने, राजाने मद्यपानमां आसक्त करी, बांधीने वनमां ठोडी दीधो. एवी रीतें राज्यथी, कुलथी तथा परिवारथी पतित थइने, पशुनी पेठे अरण्यमां रखडीने दुःख पामवा लाग्यो.

स्वार्थमांज वश थयली एवी इंद्रियोथी कोण माणस विडंबना पाम-

મત્તો નથી ? કેમ કે શાસ્ત્રાર્થોને જાણનારાં પણ ઇંદ્રિયોની વિઠંબનાથી મૂર્ખની પેઠે આચરણો કરે છે. ઇંદ્રિયોની વિઠંબનાની વધારે વાતો શું કરીયે ? કેમ કે તે ઇંદ્રિયની વિઠંબનાથી જરતેં પણ પોતાના જાણ બાહુ-બલિપર શસ્ત્રઘાત કર્યો છે. જે ઠેલ્લા જવમાં પણ શસ્ત્રોથી પ્રાણીંડ લહે છે. તે સઘલું ઇંદ્રિયોનું વિટંબન જાણવું. ઇંદ્રિયોથી જિતાણેલા એવા બિચારા દેવ, દાનવ, અને મનુષ્યો પણ હલકાં કાર્યો કરે છે. ઇંદ્રિયોને વશ થયેલા માણસો નહીં જાવાલાયક વસ્તુંડ જાય છે. નહીં પીવાલાયક વસ્તુંડ પીએ છે, તથા નહીં ગમન કરવા યોગ્ય સ્થાનકેં ગમન કરે છે. ઇંદ્રિયોથી હણાયેલા માણસો વેશ્યાનાં દાસપણા આદિક નીચ કાર્યો પણ કુલ્લમર્યાદા તર્જીને કરે છે. મોહાંધ માણસોને પરસ્ત્રી તથા પરધનની પણ જે જ્ઞા થાય છે, તે સઘલું ઇંદ્રિયોનું માહાત્મ્ય છે. વલ્લી જે ઇંદ્રિયોને વશ થયાથી પ્રાણીંડને વધ બંધનાદિક કષ્ટો વેઠવાં પડે છે. એવી ઇંદ્રિયોપ્રત્યે તો નમસ્કારજ થાઉં. પોતે ઇંદ્રિયોથી જીતાયા થકા બીજાંડને જે ઉપદેશ આપે છે, તેંડની વિવેકી માણસો મુલ્ક આઢા હાથ દહને હાંસી કરે છે,

એવી રીતેં સામાન્યપણાથી ઇંદ્રિયોના દોષોને કહીને, હવે સ્પર્શન આદિક ઇંદ્રિયોના દોષોને પાંચ શ્લોકોયેં કરીને કહે છે.

વશાસ્પર્શસુખાસ્વાદ, પ્રસારિતકરઃ કરી ॥

આલાનબંધનક્રેશ, માસાદયતિ તત્ક્રણાત્ ॥ ૨૮ ॥

પયસ્યગાધે વિચરન્, ગિલન્ ગલગતામિષં ॥

મૈનિકસ્ય કરે દીનો, મીનઃ પતતિ નિશ્ચિતં ॥ ૨૯ ॥

નિપતન્મત્તમાતંગ, કપોલે ગંધલોલુપઃ ॥

કર્ણતાલતલાઘાતા, ન્મૃત્યુમાપ્નોતિ ષટ્પદઃ ॥ ૩૦ ॥

કનકહેદસંકાશ, શિખાલોકવિમોહિતઃ ॥

રજસેન પતન્ દીપે, શલ્જોલજતે મૃતિં ॥ ૩૧ ॥

હરિણો હારિણીં ગીતિ, માકર્ણયિતુમુદુરઃ ॥

આકર્ણાકૃષ્ટચાપસ્ય, યાતિ વ્યાધસ્ય વેધ્યતાં ॥ ૩૨ ॥

अर्थ:— हाथणीना स्पर्शची मलता सुखना स्वादची विस्तारेखी ठे सुंढ जेणे, एवो हाथी, तुरतज पोताने थंजा साथे बंधावाना क्लेशने पामे ठे. तेम अगाध पाणीमां विचरतो एवो मत्स्य, दोरीमां बांधेला छोटाना कांटापर रहेला मांसने चाखतो थको, बिचारो खरेखर मळिमारना हाथमां जइ पडे ठे. तेम मदोन्मत्त हाथीना गंडस्थलपर रहेला मदमां गंधनो लोळुपी थइने पडतो एवो ब्रमर, हाथीना कानना ऊपाटाची मृत्यु पामे ठे; तथा सोनाना टुकडा सरखी दीवानी शिखा जोइने विमोहित थएलो पतंगियो तेमां एकदम पडतो थको मृत्यु पामे ठे; तेम मनोहर गीत सांजलवाने उत्सुक थएलो हरिण पण, ठेक कानसुधि चढावेल ठे, धनुष् जेणें एवा पारधिची मृत्यु (वेध्यपणा) ने पामे ठे.

एवं विषयएकैकः पंचत्वाय निषेवितः ॥

कथं हि युगपत्पंच, पंचत्वाय न्वन्ति न ॥ ३३ ॥

अर्थ:— एवी रीतें सेवेलो एवो एकेक विषय पण ज्यारे मृत्युमाटे थाय ठे. त्यारे पांचे इंद्रियोना विषयोने साथे सेववाची, तेउ मृत्युमाटे केम न थाय ? अर्थात् थायज.

इवे तेउने जीतवामाटे उपदेश दे ठे.

तदिन्द्रियजयं कुर्या, न्मनःशुद्ध्या महामतिः ॥

यां विना यमनियमैः, कायक्लेशोवृथा नृणां ॥ ३४ ॥

अर्थ:—माटे महाबुद्धिमान् माणसैं मनःशुद्धिची इंद्रियोनो जय करवो; केम के ते मनःशुद्धि विना, यम नियमोची माणसोने फोकटनो कायक्लेश ठे.

जे माणसैं इंद्रियोने जीती नथी, तेउने बोध दुर्लभ थाय ठे, माटे सर्वदुःखोची लुटवा माटे इंद्रियोने जीतवी. इंद्रियोने जीतवाची मोक्षमळे ठे, तथा इंद्रियोने नही जीतवाची संसारनी वृद्धि थाय ठे, माटे ते बल्लेनो अंतर जाणीने जे योग्य लागे ते करवुं. मखमलनी गादी तथा कांकराना स्पर्शमां रति अरति तजीने स्पर्शेंद्रियने जीतवी. स्वादिष्ट अने अस्वादिष्ट एवां जोजनमां प्रीति अप्रीतिने तजीने रसेंद्रियने जीतवी. सुगंधि अने दुर्गंधि वस्तुजमां साम्य (समतोळपण) राखीने घ्राणेंद्रियने जीतवी. मनोहर, अने मनने न गमे यदुं पण रूप जोइने,

હવે તથા જુગુપ્સાને તજીને ચક્ષુ ઇન્દ્રિયને જીતવી; તથા વીણા આદિકના મનોહર સ્વરને તથા ગઘેડા આદિકના કઠોર સ્વરને સાંજહીને પણ, તેમાં પ્રીતિ અપ્રીતિ તજીને શ્રોત્રેન્દ્રિયને જીતવી.

હવે વશમાં નહીં રાખેલું મન જે કાર્ય કરે છે, તે કહે છે.

મનઃ ક્ષપાચરો આમ્ય, નપશંકં નિરંકુશઃ ॥

પ્રપાતયતિ સંસારા, વર્ત્તગર્તે જગત્રયીં ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- મનરૂપી રાક્ષસ શંકા અને અંકુશરહિત જમતો થકો, સંસારરૂપી સ્વાડામાં ત્રણે જગતને પાડે છે.

વહ્લી પણ મનને વશ નહીં કરવાથી થતા દોષો કહે છે.

તપ્યમાનાંસ્તપોમુક્તૌ, ગંતુકામાન્શરીરિણઃ ॥

વાત્યેવ તરલં ચેતઃ, ક્ષિપત્યન્યત્ર કુત્રચિત્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- તપ તપતા, મોઢ પ્રત્યે જવાની ઇચ્છાવાલા એવા પ્રાણિજને, ચપલ એવું મન, પવનની પેઠે નરકા (દિકમાં ફેંકી દે છે. એટલેધારેલા સ્થલથી બીજે ક્યાંઈ ફેંકે છે.

વહ્લી પણ વશ નહીં રહેલા એવા મનનો દોષ કહે છે.

અનિરુદ્ધમનસ્કઃ સન્, યોગશ્રદ્ધાં દધાતિ યઃ ॥

પદ્મયાં જિગમિષુર્ગ્રામં, સપંગુરિવ હસ્યતે ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- જે માણસ મનને વશ રાખ્યા વિના, યોગીપણના અજિધાનને ધારણ કરે છે, તે માણસ ગામપ્રત્યે પગે ચાલી જવાને ઇચ્છનાર એવા પાંગલા માણસની પેઠે હાંસીને પાત્ર થાય છે.

મનોરોધે નિરુદ્ધ્યન્તે, કર્માણ્યપિ સમંતતઃ ॥

અનિરુદ્ધમનસ્કસ્ય, પ્રસરન્તિ હિ તાન્યપિ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- મનને વશ કરવાથી, ચારે બાજુથી કર્મો પણ રોકાય છે, અને મનને વશ નહીં કરનારાનાં તે જ્ઞાનાવરણાદિક કર્મો વિસ્તાર પામે છે.

હવે તે મનને વશ કરવામાટે ઉપદેશ કરે છે.

મનઃકપિરયંબિશ્વ, પરિભ્રમણલંપટઃ ॥

નિયંત્રણીયો યત્નેન, મુક્તિમિદ્ધુજિરાત્મનઃ ॥ ૩૯ ॥

अर्थः— जगतमां परित्रमण करवामां लोबुष एवा आ मनरूपी वांक्-
राने, पोतानी मुक्तिने इष्टता एवा माणसोयें यत्नपूर्वक वशमां राखवो;
हवे इंद्रियोने जीतवाना हेतुरूप एवी मनशुद्धिनी स्तुति करे ठे.

दीपिका खल्वनिर्वाणा, निर्वाणपथदायिनी ॥

एकैव मनसः शुद्धिः, समाम्नाता मनीषिणिः ॥ ४० ॥

पूर्वाचार्योयें एक मनःशुद्धिनेज, मोक्षमार्ग देखाडनारी, तथा नहीं
बुझाई जाय एवी, खरेखर दीपिका सरखी पारंपर्यपणाथी कहेल्ली ठे.

हवे ते मनशुद्धिना अन्वय अने व्यतिरेकें करीने गुणांतरना देखा-
डवावडे उपदेश कहे ठे.

सत्यां हि मनसः शुद्धौ, संत्यसंतोपि यजुणाः ॥

संतोप्यसत्यां नो संति, सैव कार्या बुधैस्ततः ॥ ४१ ॥

अर्थः— मनशुद्धि होते ठते नहीं ठता एवा पण हांति आदिक गु-
णो थाय ठे, अने मनशुद्धि न होते ठते, ते गुणोहोय, तो पण नथी छे-
खाता, माटे पंडित लोकोयें ते मनशुद्धिज अंगीकार करवी. हवे जे लोको
एम माने ठे के, मनशुद्धिनी कंइ जरूर नथी, अमो तो तपबलधीज मु-
क्ति मेखवीशुं, तेउने माटे कहे ठे.

मनःशुद्धिमविभ्राणा, ये तपस्यंति मुक्तये ॥

त्यक्त्वा नावं भुजाभ्यां ते, तितीर्षति महार्णवं ॥ ४२ ॥

अर्थः— मनशुद्धिने नहीं धारण करनारा एवा जे कदाग्रही माणसो
मुक्तिमाटे तपज कर्या करे ठे, तेउं पासे रहेला नावने ठोडीने, पोताना हा-
थधीज महासागर तरवाने छे ठे.

हवे मनशुद्धिने तजीने जेउं केवल ध्याननेज कर्मक्षयनुं कारण माने
ठे, तेउं प्रत्ये कहे ठे.

तपस्विनोमनःशुद्धि, विनाभूतस्य सर्वथा ॥

ध्यानं खलु मुधा चक्रे, विंकलस्येव दर्पणः ॥ ४३ ॥

अर्थः— एक लेशमात्र पण मनशुद्धि विनाना एवा तपस्वीनुं ध्यान,
खरेखर चक्रेविनाना माणसप्रत्ये जेस दर्पण तेस दृथा ठे; (जो के मनशु-

શિવિના ધ્યાન ધરનારને તેનાં તપ અને ધ્યાનના બલથી ઠેક નવમા પ્રેવે-
યકસુધિ ગતિ થાય છે, તો પણ તે પ્રાયિક છે, પણ કંઈ ફલરૂપે નથી;
કેમકે ઉત્તમ ફલ તો મોક્ષજ છે.

તદવશ્યં મનઃશુદ્ધિઃ, કર્તવ્યા સિદ્ધિમિહતા ॥

તપઃશ્રુતયમપ્રાયૈઃ, કિમન્યૈઃ કાયદંડનૈઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- માટે મોક્ષને શ્વતા એવા પ્રાણિયે, અવશ્ય મનશુદ્ધિ કરવી;
બીજાં કાયાને દંડરૂપેવાં, તપ, આગમજ્ઞાન, નિયમ વિગેરેથી શું બલવાનું છે.

ટીકા:- મનશુદ્ધિ ઇટલે લેશ્યાની વિશુદ્ધિથી મનનું નિર્મલપણું. લે-
શ્યા ઇટલે જેમ સ્ફટિકના વાસણમાં જુદા જુદા રંગ નાચ્યાથી તે તેવા-
જ રંગનું દેખાય છે, તેમ આત્મા પણ કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજઃ પદ્મ, અને
શુક્લવર્ણના મેલાપથી તન્મય થાય છે, અર્થાત્ આત્માના અશુદ્ધતમ,
અશુદ્ધતર, અશુદ્ધ, શુદ્ધ, શુદ્ધતર અને શુદ્ધતમ એવા પરિણામો જાણવા.
અને તે જંબુફલ ખાવાના દૃષ્ટાંતથી જાણી લેવા. તેજમાંથી પેદેલી ત્રણ લે-
શ્યાઈ અપ્રશસ્ત છે, અને પઠીની ત્રણ લેશ્યાઈ ઉત્તરોત્તર પ્રશસ્ત છે. અને
તેથી મૃત્યુકાલે જેવી તે લેશ્યા પ્રવર્તતી હોય, તેવી ગતિ થાય છે; કેમકે
પ્રજુર્યે કહેલું છે કે, “જલ્લેસે મરશ્, તલ્લેસેસુ ઉવવજ્જશ્” અન્યદર્શનિયો
પણ કહે છે કે, “અંતે ચ ઝરતશ્રેષ્ઠ, યા મતિઃ સા ગતિર્નૃણાં” એવી રીતે
અશુદ્ધલેશ્યાના ત્યાગથી. તથા શુદ્ધ લેશ્યાના અંગીકારથી મનની શુદ્ધિ
થાય છે. હવે મનની શુદ્ધિ માટે સહેલો ઉપાયાંતર દેખાડે છે.

મનઃશુદ્ધયૈ ચ કર્તવ્યો, રાગદ્વેષવિનિર્જયઃ ॥

કાલુષ્યં યેન હિત્વાત્મા, સ્વસ્વરૂપેઽવતિષ્ઠતે ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- મનની શુદ્ધિમાટે રાગદ્વેષને જીતવા; અર્થાત્ ઉદયમાં આલે-
સા રાગદ્વેષને પ્રાયશ્ચિત્તથી નિષ્ફલ કરવા, અને નવા ઉપજાવવા નહીં;
કે જેથી કરીને આ મનરૂપ આત્મા અશુદ્ધપણાને ઢોડીને પોતાના સ્વ-
રૂપમાં ઇટલે પરમ શુદ્ધિમાં રહે છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોર્યે કરીને રાગદ્વેષનું ડુર્જયપણું કહે છે.

આત્માયત્તમપિ સ્વાંતં, કુર્વતામત્ર યોગિનાં ॥

રાગાદિન્નિઃ સમાક્રમ્ય, પરાયત્તં વિધીયતે ॥ ૪૬ ॥

अर्थः—आ जगत्सुमां मनने पोताने स्वाधीन करता एवा योगीर्जना मनने पण राग आदिक कषायो खेंची जइने परने स्वाधीन करी मुके ठे. तथा-
रक्ष्यमाणमपि स्वांतं, समादाय मनाग्मिषं ॥

पिशाचाश्च रागाद्या, शूलयन्ति मुहुर्मुहुः ॥ ४७ ॥

अर्थः—यम, नियमादिकोथी रक्षण कराता एवा पण योगीर्जना मनने, जरा प्रमादरूपी मिशने पामीने, राग आदिक कषायो पिशाचोनी पेठे वारंवार पोताना स्वाधीनपणामां खेइ खेठे. तथा-

रागादितिमिरध्वस्त, ज्ञानेन मनसा जनः ॥

अंधेनांधश्चाकृष्टः, पात्यते नरकावटे ॥ ४८ ॥

अर्थः—राग आदिक अंधकारथी नाश थयेल ठे, तत्वालो जेमांशी एवा मनथी आकृष्ट थयेलो माणस, आंधलाथी खेंचायेलो जेम आंधलो, तेम नरकरूपी खाडामां जइने पडे ठे.

द्रव्य आदिकमां जे रति अने प्रीति ते राग, तथा तेजमांज जे अर-
ति अने अप्रीति ते द्वेष जाणवो. माटे ते राग अने द्वेष बन्ने प्राणिर्जने दृढ बंधनरूप ठे, तथा सर्व प्रकारनां दुःखोरूपी वृद्धानां मूखीआ समा-
न ठे. जो आ दुनीयामां राग द्वेष न होत, तो सुखमां कोण मग्न थइने रहेत, तथा दुःखमां कोण दुःखी थात, तथा मोह पण कोने थात ? राग बिना द्वेष नथी, अने द्वेष बिना राग नथी, माटे ते बन्नेमांशी जो एक ने पण तजी देवाय, तो ते बन्ने तज्या एम समजवुं. आ जीव स्वप्नार्थे तो स्फटिक सरखो निर्मल ठे, पण उपाधिचूत एवा जे राग आदिक, ते-
जथी तेरूप थइ जाय ठे. खरेखर आ जगत् नायक विनानुं ठे, केमके स-
र्वनी दृष्टियें राग आदिक हुंटाराउं प्राणीर्जना ज्ञानरूपी धनवाला एवा आत्मस्वजावने हुंटी जाय ठे. माटे बन्ने लोकमां अहित करनारा एवा रागद्वेषथी जेवो मुनिउं जय राखे ठे, तेवो जय व्याघ्र, जल, अग्नि आ-
दिकथी पण राखता नथी.

इवे ते राग द्वेषने जीतवानो उपाय देखाडे ठे.

अस्ततं धैरतः पुंजि, निर्वाणपदकांक्षिजिः ॥

विधातव्यः समत्वेन, रागद्वेषविषकयः ४९ ॥

અર્થ:- આથી કરીને મોહપદની ઇચ્છા રાખનારા એવા પુરુષોએ પ્રમા-
વરહિત થઈને, રાગ દ્વેષમાં ઉદાસીનપણું રાખીને, તે શત્રુઝનો જય કરવો.
હવે રાગદ્વેષને જીતવાનો ઉપાય જે તેઝમાં સામ્યપણું તે કહે છે.

અમંદાનંદજનને, સામ્યવારિણિ મઙ્ગતાં ॥

જાયતે સહસા પુંસાં, રાગદ્વેષમલક્ષ્યઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ:- અત્યંત આનંદને ઉત્પન્ન કરનારા એવા ઉદાસીનતારૂપી પાણી-
માં સ્નાન કરનારા પુરુષોને તુરતજ રાગદ્વેષરૂપી મેલનો નાશ થાય છે.
તે ઉદાસીનપણાથી સર્વ કર્મોનો પણ નાશ થાય છે તે હવે કહે છે.

પ્રણિહંતિ ક્ષણાર્ધેન, સામ્યમાલંબ્ય કર્મ તત્ ॥

યન્ન હન્યાન્નરસ્તીવ્ર, તપસા જન્મકોટિજિઃ ॥ ૫૧ ॥

અર્થ:- પ્રાણી, ક્રોડો જન્મોના તીવ્ર તપથી પણ જે કર્મને હણી શક-
તો નથી, તે કર્મનો, ઉદાસીનપણાથી તે એક અરધા ક્ષણમાં પણ નાશ કરે છે.
હવે તે ઉદાસીનપણું શી રીતે ક્ષણવારમાં કર્મોનો નાશ કરનારું છે. તે કહે છે.

કર્મ જીવં ચ સંશ્લિષ્ટં, પરિજ્ઞાતાત્મનિશ્ચયઃ ॥

વિજિન્નીકુરુતે સાધુઃ, સામાયિકશાલાકયા ॥ ૫૨ ॥

અર્થ:- જાણેલ છે આત્માનો નિશ્ચય જેણે, એવો સાધુ, સામાયિકરૂપી
સક્ષીયે કરીને, એકબીજાને વલગી રહેલા એવા કર્મ અને જીવને જુદા કરે છે.
હવે એવી રીતનાં ઉદાસીનપણાથી પરમાત્માનું પણ દર્શન થાય છે, તે કહે છે.

રાગાદિધ્વાંતવિધ્વંસે, કૃતે સામાયિકાંશુના ॥

સ્વસ્મિન્ સ્વરૂપં પश्यંતિ, યોગિનઃ પરમાત્મનઃ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ:- સામાયિકરૂપી સૂર્યથી, રાગ આદિક અંધકારનો નાશ કરતે
ઠતે, યોગિયો પોતાના આત્મામાંજ પરમાત્માનું સ્વરૂપ જોઈ શકે છે.

હવે તે ઉદાસીનપણાનો પ્રજાવ દેખાડે છે.

સ્નિહ્યંતિ જંતવોનિત્યં, વૈરિણોઽપિ પરસ્પરં ॥

અપિ સ્વાર્થકૃતે સામ્ય, જાજઃ સાધોઃ પ્રજાવતઃ ॥ ૫૪ ॥

અર્થ:- સ્વાર્થમાટે પણ સમતા ધારણકરનારા સાધુના પ્રજાવથી હમે-
શાં વૈર રાખનારા એવા નકુલ સર્પ આદિક વૈરી જંતુઝ પણ પરસ્પર સ્નેહ

રાણે છે. (જિનસમવસરણનેવિષે જેમ) ચૈતન્યવાદા તથા ચૈતન્યવિ-
નાના ઇવા, હ્રદ્ય અને અનિદ્ર પદાર્થોથી પણ જે રાગદ્વેષ થતા નથી, તેનું
નામ ઉદાસીનપણું જાણવું. ગોશીર્ષ ચંદનના લેપથી, તથા શરીરને ઢો-
લાવાથી પણ જેને સમતાપણું રહે છે, તેને ઉદાસીનપણું જાણવું. યોગિયો
લાવાથી આદિકના રસને તજીને પણ સમતારૂપી રસને પીએ છે. સ-
મતાનો ઇવો પ્રજાવ છે કે, મહાપાપિઠ પણ તેથી હાથ વારમાં મોક્ષ-
પદ મેલવી શકે છે. માટે સર્વશાસ્ત્રોનું મથન કર્યાથી એવુંજ જણાય છે
કે, સમતા સરખું આ લોક અને પરલોકમાં પણ બીજું ઉત્કૃષ્ટ સુખ નથી-
માટે ઇવા સમતારૂપી સુખને મેલવવામાં બિલકુલ પ્રમાદ કરવો નહીં.

હવે સમતા શાથી થાય છે ? તે કહે છે.

સામ્યં સ્યાન્નિર્મમત્વેન, તત્કૃતે જાવનાઃ શ્રયેત્ ॥

અનિત્યતામશરણં, જવમેકત્વમન્યતાં ॥ ૫૫ ॥

અશૌચમાશ્રવવિધિં, સંવરં કર્મનિર્જરાં ॥

ધર્મસ્વાસ્થ્યાતતાં લોકં, દ્વાદર્શીં બોધિજાવનાં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- નિર્મમપણાથી સમતા થાય છે, અને તેને માટે નીચે જણાવે-
લી બાર જાવનાડું અંગીકાર કરવી. તે બાર જાવનાડુંનાં નામો નીચે પ્ર-
માણે જાણવાં. પેહેલી અનિત્ય જાવના, બીજી અશરણજાવના, ત્રીજી જ-
વજાવના, ચોથી એકત્વજાવના, પાંચમી અન્યત્વજાવના, ઢઠી અશૌચ
જાવના, સાતમી આશ્રવજાવના, આઠમી સંવરજાવના, નવમી કર્મનિ-
ર્જરાજાવના, દશમી ધર્મજાવના, અગ્યારમી લોકસ્વરૂપજાવના, તથા
બારમી બોધિબીજજાવના.

હવે અનિત્યતાનામની પેહેલી જાવના દેખાડે છે.

યત્પ્રાતસ્તન્ન મધ્યાહ્ને, યન્મધ્યાહ્ને ન તન્નિશિ ॥

નિરીદ્યતે જવેઽસ્મિન્ હા, પદાર્થાનામનિત્યતા ॥ ૫૭ ॥

શરીરં દેહિનાં સર્વં, પુરુષાર્થનિબંધનં ॥

પ્રચંડપવનોઘૂત, ઘનાઘનવિનશ્વરં ॥ ૫૮ ॥

કલ્લોલચપલા લક્ષ્મીઃ, સંગમાઃ સ્વપ્નસંનિષ્ઠાઃ ॥

વાત્યાવ્યતિકરોત્ક્રિષ્ણ, તૂલતુલ્યં ચ યૌવનં ॥ ૫૯ ॥

અર્થઃ— જે પ્રજાતમાં છે, તે મધ્યાહે નથી, અને જે મધ્યાહે છે, તે રાત્રિ નથી, માટે આ સંસારમાં એવી રીતે પદાર્થોની અનિત્યતા છે; તથા સર્વપુરુષાર્થોનાં કારણરૂપ એવું પ્રાણીજનું આ શરીર, પ્રચંડપવનોથી હ-
ણાણા એવાં વાદલાં સરખું નાશવંત છે; તેમ આ લક્ષ્મી પાણીના કલ્લો-
લ સરખી ચપલ છે, તથા સઘલા પદાર્થોના સંગમો સ્વપ્નસરખા છે, તથા
યૌવન, પવનથી ઝડતા એવા પુંબડાં સરખું ચપલ છે.

इत्यनित्यं जगद्वृत्तं, स्थिरचित्तः प्रतिक्षणं ॥

तृष्णाकृष्णाहिमंत्राय, निर्ममत्वाय चिंतयेत् ॥ ૬૦ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે ચિત્તને સ્થિર કરીને, ક્ષણક્ષણ પ્રત્યે, વિચારવું કે.
જગતનું સ્વરૂપ અનિત્ય છે, માટે તૃષ્ણારૂપી કૃષ્ણસર્પને મંત્ર સમાન,
એવા નિર્મમપણાને ચિંતવવું.

इवे अशरणजावनानुं स्वरूप कहे ठे.

इन्द्रोपेंडादयोप्येते, यन्मृत्योर्याति गोचरं ॥

अहो तदंतकातंके, कः शरण्यः शरीरिणां ॥ ૬૧ ॥

અર્થઃ— જ્યારે આ ઇન્દ્ર તથા ઉપેન્દ્ર આદિકો પણ મૃત્યુને પ્રાપ્ત થાય
છે, માટે એવી રીતે મૃત્યુનો જય આવતે ઠટે પ્રાણીને કોનું શરણું છે ?

पितुर्मातुः स्वसुभ्रातु, स्तनयानां च पश्यतां ॥

अत्राणो नीयते जंतुः, कर्मजिर्यमसद्गति ॥ ૬૨ ॥

અર્થઃ— પિતા, માતા, બેહેન, જાણ, તથા દીકરાના પણ દેશતાં થકાં
શરણાં વિનાનો એવો આ જંતુ, કર્મોયેં યમને જવને લેઈ જવાય છે.

शोचंते स्वजनानंतं, नीयमानान् स्वकर्मजिः ॥

नेष्यमाणं तु शोचंति, नात्मानं मूढबुद्ध्यः ॥ ૬૩ ॥

અર્થઃ— પોતાનાં કર્મોથી મૃત્યુ પામતા એવા પોતાના કુટુંબિયો માટે
તો મૂઢબુદ્ધિ માણસો શોક કરે છે, પણ તેડ કર્મોયેંકરીને લઈ જવાતા
એવા પોતાના આત્મામાટે તો શોક કરતાજ નથી. માટે,

संसारे दुःखदावाग्नि, ज्वलज्वालाकरालिते ॥

वने मृगार्जकस्येव, शरणं नास्ति देहिनः ॥ ६४ ॥

अर्थः— दुःखरूपी दावानलनी बलती ज्वालाउथी जयंकर अण्णा एवा आ संसारमां, वनमां रहेला मृगना बालकने जेम, तेम प्राणीने कोइ पण शरण नथी.

हवे त्रण श्लोकोयें करीने संसार जावनानुं स्वरूप कहे ठे.

श्रोत्रियः श्वपचः स्वामी, पतिर्ब्रह्माकृमिश्र सः ॥

संसारनाट्ये नटवत्, संसारी हंत चेष्टते ॥ ६५ ॥

अर्थः— अरे !! आ संसाररूपी नाटकमां संसारी जीव नटनी पेठे चेष्टा करी रह्यो ठे, केम के जे वेदांतनो पार पामनार होय ठे, ते कसाइ थाय ठे, शेठ होय ते चाकर थाय ठे, तथा जे ब्राह्मण होय, ते पण एक कीडो थाय ठे. तथा,

न यांति कतमां योनिं, कतमां वा न मुंचति ॥

संसारी कर्मसंबंधा, दवक्रयकुटीमिव ॥ ६६ ॥

अर्थः— संसारी जीव कर्मोना संबंधथी जाडानी कोटडीनी पेठे, कइ कइ योनिमां दाखल थतो नथी ? तथा कइ कइ योनिने ठोडतो तथी ? अर्थात् सर्व योनियोमां दाखल थाय ठे, अने तेउने ते ठोडे पण ठे.

समस्तलोकाकाशेऽपि, नानारूपैः स्वकर्मजिः ॥

वालाग्रमपि तन्नास्ति, यन्न स्पृष्टं शरीरिजिः ॥ ६७ ॥

अर्थः— आ समस्त लोकाकाशमां एक बालनो अग्रजाग पण एवो नथी के जेने प्राणियोयें पोतानां विविध कर्मोयें करीने स्पर्श करेलो न होय, अर्थात् सर्व जगोए जीवें स्पर्श करेलो ठे.

संसारी जीवोना चार जेदो ठे, नारकि, तिर्यचो, मनुष्यो, तथा देवो. तथा तेउ प्रायः बहु दुःखीआ, अने कर्मोथी बाधायुक्त थएला ठे. नारकीना जीवो त्रिविधें दुःख जोगवे ठे. तेउ घटीयंत्रमां उत्पन्न थाय ठे, तथा तेमने परमाधामीउं तेमांथी बहुज सांकडा छारेंथी खेंची कहाडे ठे. बली तेमना हाथपयो जाडीने, धोबिउं पत्थरपर जेम कपडांउने, तेम

તેડને તીક્ષ્ણ કાંટાવાલી શિલાઈ પર પઠાડે છે; વહી તેમને પર્વતોથી
 બેરે છે, તથા તલ્લની પેટે પીણે છે. વહી જ્યારે તેડ તૃષાતુર થાય છે,
 ત્યારે તેમને તપાવેલાં સીસાંવાલી વૈતરણીનદીમાં ઉતારે છે. વહી તે-
 ડને જ્યારે ઢાયાની અગ્નિલાષા થાય છે, ત્યારે તેડને તલ્લવારોનાં બનાવે-
 લા વનમાં લઈ જઈને તેમનાપર હૃથીયારો રૂપી પાંદડાંડ પાડવામાં આવે
 છે. વહી તેમને પરછીની રતિને યાદ દેવરાવીને તપાવેલી એવી લોચંડ-
 ડની પુતલિડ સાથે આલિંગન કરાવે છે. વહિ તેમને માંસનું લોલુપ્પ-
 ણું યાદ કરાવીને તેનાજ અંગનું માંસ खावा આપે છે, તથા મથપાનનું
 લોલુપ્પણું યાદ દેવરાવીને તેમને તપાવેલું સીસું પીવરાવે છે. એવીરીતે
 મહાદુઃસ્વથી હણાયા થકા ઉત્કૃષ્ટ ત્યાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય જો-
 ગવે છે. હવે તિર્યંચો પણ એકંદ્રિયપણા આદિકને પામીને પૃથ્વીકાયપણા
 ને પામે છે. તથા તેડ હલાદિક શસ્ત્રોથી જોદાય છે, હાથી, ઘોડા આદિ-
 કથી સુંદાય છે, તથા નેહેર આદિકથી જીંજાય છે, અને અગ્નિથી બલા-
 ય છે. તેડનાં કુંજારો ઘડા, ઇંટ આદિક બનાવીને પકાવે છે, તથા તેમનો
 કીચડ કરીને જીંત આદિકમાં ચોડે છે. વહી જ્યારે તેડ અપૂકાયપણા-
 ને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેડ બરફરૂપ થાય છે, તથા ધૂલી આદિક તેમ-
 ને સુકાવી નાખે છે. વહી તેમને વાસણોમાં ઝરીને તપાવે છે, તથા તર-
 સ્યા પ્રાણીડ તેમને પી જાય છે. વહી જ્યારે તેડ તેજસ્કાયપણાને પામે-
 છે, ત્યારે જલાદિકો તેડને ઠારી નાખે છે, તથા કાષ્ટઆદિકથી તેમને
 થાણે છે. વહી જ્યારે તેડ વાયુકાયપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેમને
 વીંકળા આદિકથી હણે છે, તથા શીત અને ઝણ આદિક દ્રવ્યના સં-
 યોગોથી વારંવાર તેડનો નાશ કરવામાં આવે છે. વહી તેડ પરસ્પર પણ
 અથડાઈને લડી મરે છે, તથા શ્વાસોહ્વાસ આદિકના પવનથી તેમને
 દુઃખ અપાય છે, તથા સર્પ આદિકો તેમને પી જાય છે. વહી કંદાદિક
 વંશ પ્રકારથી જ્યારે તેડ વનસ્પતિપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે તેમનું અ-
 નેક પ્રકારે ઢેદન જોદન થાય છે, તથા તેમને અગ્નિના યોગથી પકાવે-
 છે. વહી જ્યારે તેડ બેહંદ્રિયપણાને પામે છે, ત્યારે પૂરા આદિક અગ્નિમાં
 તપાવાય છે, તથા પીવાય છે, કૃમિયોયેં પર્ગે કચરાય છે, તથા તેમને ચ-
 કલાં આદિક खाઈ જાય છે. શંસ્ર આદિકો ઔષધિ આદિકમાટે વકા-

वायु ठे; वल्ली ज्यारे तेउ त्रेइंद्रियपणाने पामे ठे, त्यारे ते मांकड आदि-
क पण कचराय ठे, तथा उष्ण पाणीथी तेमने तपावाय ठे. वल्ली की-
डी आदिको पणें कचराय ठे; वल्ली ज्यारे चउरिंद्रियपणाने पामे ठे,
त्यारे ते मधमांखो जमरा आदिको मधनी लोलुपताथी हणाय ठे. तथा
डांस मडर आदिको पण पंखा आदिकथी हणाय ठे; तथा मांख, करोली-
आ आदिको पण घीलोडी(गरोली)आदिकथी जहण कराय ठे. पंचेंद्रिय
जलचरो परस्पर जहण कराय ठे, तथा मढीमारो आदिक तेमने पक-
डे ठे, तथा बगला आदिक तेमने गल्ली जाय ठे. तेमनी चमार लोको
चांबडी उखेडे ठे, तथा मांसजह्निउं तेमने जुंजेठे; तथा ज्यारे तेउ
स्थलचरोनेविषे मृगादिकपणे उत्पन्न थाय ठे, त्यारे ते नबलाउने सब-
ला एवा सिंहादिको मारी नाखे ठे, तथा ते निरपराधिउने मृगया आ-
दिकना लोलुपीपणाथी शिकारीउं पण मारी नाखे ठे. तथा वल्ली तेउ
लुधा, तृषा, आतिजारनी वेदना, तथा शंकुश आर आदिकनी वेदनाने
पण ते सहन करे ठे. तथा तेतर, पोपट, चकलां आदिको, सिंचाणा,
बाज गीध आदिकोथी जहण कराय ठे. तथा तेउने पाराधिउं नाना प्र-
कारना उपायोथी पकडीने हणे ठे. एवी रीतें तिर्यंचोने जल, अग्नि, श-
स्त्र आदिकनो अत्यंत जय रहेलो ठे. वल्ली तेउ मनुष्यपणांए करीने जो-
अनार्यदेशमां उपजे ठे, तो मुखथी पण न कही शकाय एवां पापाच-
रणो आचरे ठे. वल्ली आर्यदेशमां पण उत्पन्न थइने, जो चंडाल आदि-
क कुलमां जन्मे, तो पण पापकर्मों करीने दुःखोने अनुजवे ठे. वल्ली म-
नुष्यो पण परनी उत्कृष्टी संपदा जोइने तथा पोताने निर्धन जोइने, अ-
ने, पोते परनी चाकरी करताथका दुःखने पामे ठे. वल्ली रोग, घडपण
तथा मरणपर्यंत पण तेमने माथे कष्ट पडे ठे. अग्नि सरखी सोयोथी द-
रेक रुंवाडे जोंकवाथी जेटहुं प्राणीने दुःख थाय ठे. तेथी पण आठगणुं
गर्जावासमां प्राणीने दुःख थाय ठे. योनिबहार निकळ्यापठी प्राणीने जे
दुःख पडे ठे, तेथी पण अनंतगणुं दुःख गर्जावासमां ते जोगवे ठे. वल्ली
पुरुष पुरुषरूपें थतोज नथी, केम के पेहेलां बाह्यावस्थामां ते विष्टायें
करीने हुकर सरखो होय ठे, तथा यौवन अवस्थामां कामें करीने मधे-
डा सरखो होय ठे, तथा बडपणमां घरडा बेख सरखो होय ठे. वल्ली ते

બાહ્યાવસ્થામાં મામુખો હોય છે, ચૌવનાવસ્થામાં સ્ત્રીમુખો હોય છે, તથા ઘડપણમાં પુત્રમુખો હોય છે, અર્થાત્ પોતે સ્વતંત્ર થઈ શકતો નથી. વહ્લી માણસ ધનની આશાથી વિહ્વલ થયો થકો, ચાકરી, खेती, बेपार, पा-
શુપાલ્ય इत्यादिक कार्योंથી પોતાનો જન્મ નિષ્ફલ ગુમાવે છે. તેમાં પણ કોઈ વચ્ચે ચોરી કરે છે, કોઈ વચ્ચે જુગાર રમે છે, નીચ પુરુષો સાથે સંગ કરે છે, તેથી એવી એવી જવત્રમણના કારણરૂપ અનેક વેઢાઈ કરે-
છે. વહ્લી મોહાંધ મનુષ્યો સુખ આવ્યે આનંદથી, તથા દુઃખ આવ્યે ર-
ડવાથી પોતાનો જન્મ ગુમાવે છે, પણ ધર્મકાર્ય કરતો નથી. અનંત ક-
ર્મોના ક્ષયથી આ મનુષ્યપણાને પામીને પાપી જીવો પાઠા પણ પાપ કા-
ર્મોજ કરવા માંડે છે. વહ્લી સ્વર્ગ અને મોહની પ્રાપ્તિનાં કારણરૂપ એવા આ
મનુષ્યજન્મને પામીને નરક મલ્હે એવાં અકાર્યો કરે છે. વહ્લી જ્યારે દેવ-
પણું પામે છે, ત્યારે પણ શોક, ईर्ष्या આદિકથી ત્યાં પણ દુઃખ વેઠે છે.
બીજાની ઉત્કૃષ્ટી રૂઢિ દેહીને ईर्ष्या લાવી તે દેવો અત્યંત વિષાદ પામે
છે. તથા જ્યવના વચ્ચે પણ જોગવેલાં સુખોને યાદ કરતા થકા, તથા
વિષાદ કરતા થકા તે દેવો દીપકની પેઠે વિનષ્ટ થાય છે. એવી રીતે સં-
સારની ચારે ગતિયોમાં બીલકુલ સુખ નથી, પણ તે દુઃખમયજ છે, એમ
સંસારજાવના જાવવી.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને એકત્વજાવના કહે છે.

एक उत्पद्यते जंतु, रेक एव विपद्यते ॥

कर्माण्यनुभवत्येकः, प्रचितानि जवांतरे ॥ ६८ ॥

અર્થ:— એકલોજ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો મૃત્યુ પામે છે, તથા
જવાંતરોમાં એકઠાં કરેલાં કર્મોને પણ તે એકલોજ અનુભવે છે. તથા,

अन्यैस्तेनार्जितं वित्तं, नूयः संनूय नुज्यते ॥

सत्वेकोनरकक्रोडे, क्षिश्यते निजकर्मजिः ॥ ६९ ॥

અર્થ:— આ જીવેં ઉપાર્જન કરેલાં ધનને, ઘણાઈ એકઠા થઈને જો-
ગવે છે, અને તે તો પોતે એકલોજ પોતાનાં કર્મોયેં કરીને નરકમાં જઈ
દુઃખ જોગવે છે.

હવે અન્યત્વ જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

યત્રાન્યત્વં શરીરસ્ય, વૈસાદૃશ્યાન્નરીરિણઃ ॥

ધનબંધુસહાયનાં, તત્રાન્યત્વં ન હર્વેચં ॥ ૭૦ ॥

અર્થ:- જીવની સાથે અસાદૃશ્યપણાથી જેમ શરીરનું જુદા પણું છે, તેમ ધન આદિક નવ પ્રકારથી બંધુરૂપ થયેલાં જે માતપિતાદિક, તેઝની સાથે પણ આ જીવને જુદાપણુંજ છે. તથા.

યો દેહધનબંધુષ્યો, નિન્નમાત્માનમીક્ષતે ॥

ક્વ શોકશંકુના તસ્ય, હંતાતંકઃ પ્રતન્યતે ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:- જે પ્રાણી દેહ અને ધનાદિક નવ પ્રકારથી થયેલા બંધુઝંથી પોતાના આત્માને નિન્ન લેખે છે, તેને શોકરૂપી શસ્ત્ર શીરીતે પીડા આપી શકે ?

હવે અશુચિત્વજાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

રસાસૃગ્માંસમેદોઽસ્થિ, મજ્જશુક્રાંત્રવર્ચસાં ॥

અશુચીનાં પદં કાયઃ, શુચિત્વં તસ્ય તત્કુતઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:- રસ, રુધિર, માંસ, ચરબી, હાડકાં, મજ્જા, વીર્ય, આંતરડાં, તથા વિષ્ઠા વિગેરે અશુચિ પદાર્થોનું સ્થાનરૂપ કાયા છે, માટે તેમાં પવિત્રપણું તો ઠેજ ક્યાં ! માટે,

નવસ્રોતઃ સ્વવદિસ્ર, રસનિઃસ્યંદપિન્નિલે ॥

દેહેઽપિ શૌચસંકલ્પો, મહન્મોહવિજૃંજિતં ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:- શરીરમાં રહેલાં નવ દ્વારોમાંથી ઝરતા હૃર્ગંધયુક્ત રસનાં ઝરવાથી લિપ્ત થયેલા એવા આ શરીરમાં પણ જે શૌચપણાનો સંકલ્પ કરવો, તે મહામોહનું વિજૃંજિત છે; અર્થાત્ તેમ માનવું તે મૂર્ખાઈ જરેખું છે.

વક્ત્રી આ કાયા ગર્જમાં પણ વીર્ય અને રુધિરના મેલાપથી ઉત્પન્ન થઈ, મલ્લથી વૃદ્ધિ પામે છે, તથા અંદર અશુચિ પદાર્થો ઢંકાઈ રહે છે, તેમાં શુચિપણું તો શી રીતેજ કહી શકાય ? માતાએ જમેલાં અન્નપાનના રસ-થી જે વૃદ્ધિ પામે છે, ભૂખી આ કાયામાં શીરીતે શૌચપણું માની શકાય ? વક્ત્રી જેમાં ઉત્તમ ઉત્તમ લાડુ આદિક પદાર્થો પચ્યાથી પણ વિદ્યમાન

ધાય છે, એવા આ શરીરને કોણ પવિત્ર માને? સુગંધિ તાંબૂલ ચાવીને માણ-
સ રાત્રિએ સૂઈ જાય છે, પઢી જ્યારે તે પ્રજ્ઞાતમાં જાગે છે. ત્યારે તેનું મુલ્ક
દુર્ગંધ મારતું દેખાય છે.

હવે આશ્રવજાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

મનોવાક્રાયકર્માણિ, યોગાઃ કર્મ શુજ્ઞાશુજ્ઞં ॥

યદાશ્રવંતિ જંતૂના, માશ્રવાસ્તેન કીર્તિતાઃ ૭૪ ॥

અર્થ:—પ્રાણીઝને મન, વચન અને કાયાના યોગો, શુજ્ઞ અને અશુજ્ઞ-
કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે, તેથી તેઝને આશ્રવરૂપ કહેલા છે.

મૈત્ર્યાદિવાસિતં ચેતઃ, કર્મ સૂતે શુજ્ઞાત્મકં ॥

કષાયવિષયાક્રાંતં, વિતનોત્યશુજ્ઞં પુનઃ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ:—મૈત્રી, કરુણા અને ઉપેક્ષા, એ ત્રણ જાવનાથી વાસિત થઈ
ચિત્ત, શુજ્ઞ કર્મોને ઉપાર્જન કરે છે, અને કષાય અને વિષયોથી આક્રાંત
થઈ ચિત્ત અશુજ્ઞ કર્મોને (વિસ્તારે) છે. તથા,

શુજ્ઞાર્જનાય નિર્મથ્યં, શ્રુતજ્ઞાનાશ્રિતં વચઃ ॥

વિપરીતં પુનર્જેય, મશુજ્ઞાર્જનહેતવે ॥ ૭૬ ॥

અર્થ:—નિર્મથ્ય કેતાં સત્ય એવું સિદ્ધાંત અને જ્ઞાનને આશ્રિત રહેલું
વચન, શુજ્ઞકર્મો ઉપાર્જન કરે છે, તથા તેથી વિપરીત વચન, અશુજ્ઞ ક-
ર્મોને ઉપાર્જન કરનારું જાણવું. તથા,

શરીરેણ સુગુપ્તેન, શરીરી ચિનુતે શુજ્ઞં ॥

સતતારંજિણા જંતુ, ઘાતકેનાશુજ્ઞં પુનઃ ॥ ૭૭ ॥

અર્થ:—કાયોત્સર્ગાદિક શુજ્ઞ ચેષ્ટામાં રહેલા શરીરે કરીને પ્રાણી શુજ્ઞ
કર્મો એકઠાં કરે છે, અને હમેશાં જીવહિંસાદિક આરંભો કરવાથી અશુ-
જ્ઞકર્મોને ઉપાર્જન કરે છે. તથા.

કષાયવિષયાયોગાઃ, પ્રમાદાવિરતી તથા ॥

મિથ્યાત્વમાર્તરૌઢે ચે, ત્યશુજ્ઞં પ્રતિહેતવઃ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:—ક્રોધ, માન, માયા તથા લોજરૂપ કષાય, તથા ઝલ્લકાણથી
હાસ્ય, રતિ, અરતિ, જય, શોક, જુગુપ્સા, તથા પુરુષ, સ્ત્રી અને નયુંસક

खिन्नरूप नव नोकषाय स्पर्शादिक इंद्रियोना विषयो, मन, वचन, अने कषायाना योग, तथा अज्ञान, संशय, विपर्यय, राग, द्वेष, स्मृतिभ्रंश, धर्मनो अनादर, दुःप्रणिधान, ए आठ प्रकारनो प्रमाद, अविरतिपणुं, मिथ्यात्व तथा आर्त्त अने रौद्रध्यान, एटलां वानां अशुच कर्मोनां हेतुउं ठे.

ज्ञान अने दर्शननो तथा तेना हेतुउंनो नाश, आशातना, मत्सर विगेरे करवाथी ज्ञानावरणी तथा दर्शनावरणी कर्मोनां आश्रव थाय ठे;

देवपूजा, गुरुसेवा, सुपात्रदान, दया, कृपा, सरागसंयम, देशसंयम, अकामनिर्जरा, शौच, तथा बालतप, ए सद्देयना आश्रवो जाणवा.

दुःख, शोक, वध, ताप, आक्रंदन, परिदेवन, ते पोताने अने परने पण असद्देयना आश्रवो जाणवा. वीतराग, आगम, संघ, धर्म, तथा सर्व देवोना अवर्णवाद, तीव्रमिथ्यात्वनुं परिणाम, सर्वज्ञ, सिद्ध, धार्मिक विगेरेनां दूषणो बोलवां, उन्मार्गनी देशना देवी, असंयतिने पूजवा, वगर विचार्युं काम करवुं तथा गुरु आदिकनुं अपमान करवुं, इत्यादि दृष्टिमोहनां आश्रवो कहेलां ठे.

कषायना उदयथी आत्मानो जे तीव्र परिणाम थाय ठे. तेने चारित्र मोहनीयनो आश्रव कहेलो ठे.

कामयुक्त तथा हांसीनां वचनो, बहु बकवुं, दैन्यताथी शब्द करवो, विगेरे हास्यना आश्रवो जाणवा. देशांतरो जोवानुं उत्सुकपणुं, चित्र, नाटक आदिक जोवां, परनां चित्तने वश करवुं, विगेरे रतिना आश्रवो जाणवा.

अदेखाइ, पापाचरण, परनां सुखनो नाश करवो, विगेरे अरतिनां आश्रवो जाणवां.

पोताने जयनो परिणाम थवो, परने पण जय पमाडवो तथा निर्दयपणुं राखवुं, ए जयनां आश्रवो जाणवां.

परने दिलगिरि उपजाववी, तथा पोताने दिलगिरि थवाथी रडवुं, इत्यादि शोकनां आश्रवो जाणवां. चतुर्विध संघनो अवर्णवाद बोली जुगुप्सा करवी, इत्यादि जुगुप्सानां आश्रवो जाणवां.

ईर्ष्या, विषयोमां आसक्तपणुं, मृषावाद, वक्रपणुं, परस्त्रीनी इष्टा, इत्यादि स्त्रीवेदनां आश्रवो जाणवां.

पोतानीज स्त्रीजी संतोषी रहेवुं, ईर्ष्या नहीं करवी, कषायनुं मंथपणुं

અવક્રપણું અને શીલ પાલવું, ઇત્યાદિ પુરુષવેદનાં આશ્રવો જાણવાં.
સ્ત્રી પુરુષોનું અત્યંત ઉગ્રપણે કામસેવન, કષાયોની તીવ્રતા, તથા વ્રત-
નું જાંગવું, એ નપુંસકવેદનાં આશ્રવો જાણવાં.

સાધુર્જની નિંદા, ધર્મિર્જને વિગ્ન કરવાપણું, વિરતિર્જને અવિરતિ કહેવા
તથા તેર્જને અંતરારાય કરવો. અચારિત્રિશ્યાના ગુણો બોલવા, ચારિત્રીનાં
દૂષણો બોલવાં, તથા કષાય અને નોકષાયોની ઉદીરણા કરવી, એ સા-
માન્ય રીતે ચારિત્ર મોહનીનાં આશ્રવો જાણવાં.

પંચેન્દ્રિય પ્રાણીર્જનો વધ, બહુ આરંજ, પરિગ્રહ, નિર્દયણું, માંસનું જો-
જન, સ્થિરવૈરપણું, રોડધ્યાન, મિથ્યાત્વ, અનંતાનુબંધિ કષાય, કૃષ્ણ, ની-
લ, અને કાપોત લેશ્યા, જૂતું જાણણ, પરધનની ચોરી, વારંવાર મૈથુનસે-
વન, તથા અવશેન્દ્રિયપણું, ઇન્દ્રિયો વશ ન રાખવી એટલાં નરકનાં આયુષ્ય-
નાં આશ્રવો જાણવાં.

જૂઠા માર્ગની દેશના, સન્માર્ગનો નાશ, મૂઢચિત્તપણું, આર્તધ્યાન શલ્ય-
પણું, કપટ, આરંજ, પરિગ્રહ અતિચાર સહિત શીલવ્રત, નીલ અને કા-
પોત લેશ્યા, તથા અપ્રત્યાશ્યાની કષાયો, તેર્જને તિર્યંચ આયુષ્યનાં આ-
આશ્રવો જાણવાં.

અદ્યપ પરિગ્રહ અને આરંજ, સદ્ગતિ કોમલતા અને આર્જવપણું કાપોત
અને પીત લેશ્યા, ધર્મધ્યાનમાં અનુરાગ પ્રત્યાશ્યાની કષાય, મધ્યમ પરિ-
ણામ, સંવિજાગનું કરવાપણું દેવગુરુનું પૂજન, મિષ્ટ વચન, તથા લોકયા-
ત્રામાં મધ્યસ્થપણું એ મનુષ્યનાં આશ્રવો જાણવાં.

સરાગસંયમ, દેશસંયમ, અકામનિર્જરા ઉત્તમ મિત્રની સોબત, ધર્મશ્ર-
વણ, શીયલ, સુપાત્રે દાન, તપ, શ્રદ્ધા, રત્નત્રયનું અવિરાધનપણું, મૃત્યુ વ-
ચ્છતે પદ્મ અને પીત લેશ્યાના પરિણામ; તથા અજ્ઞાન તપ, એ દેવનાં આ-
યુષ્યનાં આશ્રવાં જાણવાં.

મન, વચન અને કાયાનું વક્રપણું, પરને ઝગવું, કપટ, મિથ્યાત્વ, જુગ-
લી, ચલચિત્તપણું, સુવર્ણ આદિકમાં જોલસેલ કરવી, જૂઠી સાક્ષી, વર્ણા-
દિકમાં જોલસેલ, તીવ્ર કષાયપણું ઇત્યાદિ અશુભનાં આશ્રવો છે.

સંસારથી જીરૂપણું, પ્રમાદની હાનિ, સમ્ભાવ, ક્ષાંતિઆદિક ગુણો, ધર્મી
ર્જને આદરસત્કાર વિગેરે તીર્થંકર નામકર્મને ઇપાર્જન કરનારા આશ્રવો છે.

અરિહંત તથા સિદ્ધોની જાતિ, તેમ ગુરુ, સ્થવિર, બહુશ્રુત, ગઠ, શ્રુત-જ્ઞાન તપસ્વી વિગેરેમાં જાતિ, આવશ્યક તથા શીલમાં અપ્રમાદીપણું, વિનયપણું, જ્ઞાનનો અન્યાસ, તપ, ત્યાગ, વારંવાર ધ્યાન, પ્રજાવના, સંઘ અને સાધુની વૈયાવહ અપૂર્વ જ્ઞાનનું ગ્રહણ, સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ, એ વીશ આશ્રવો પેહેલા તથા બેઢા જિનેશ્વરે સ્પર્શેલા છે, અને બાકીના જિનેશ્વરોએ એક, બે, ત્રણ અથવા સર્વે સ્પર્શેલા છે. પરની નિંદા, હાંસી, અવજ્ઞા, ગુણોનું લોપન, ઠતા અઠતા દોષનું આઘાદન તથા જાતિઆદિકનો મદ, એ નીચગોત્રનાં આશ્રવો જાણવાં.

તથા તેથી ઊલટી રીતનાં ઊંચગોત્રનાં આશ્રવો જાણવાં.

દાન, લાજ, વીર્ય, જોગ તથા ઉપજોગમાં કારણ કે, કારણવિના જે અંતરાય કરવો તે અંતરાય કર્મનાં આશ્રવો જાણવાં.

હવે સંવર જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વેષામાશ્રવાણાં તુ, નિરોધઃ સંવરઃ સ્મૃતઃ ॥

સપુનર્નિદ્યતે દ્વેધા, ડ્રવ્યજાવવિન્નેદતઃ ॥ ૭૯ ॥

અર્થઃ—સઘલા આશ્રવોનો જે નિરોધ, તેનું નામ સંવર જાણવું; અને તેના બે જોડો, ડ્રવ્યથી અને જાવથી.

હવે તે બે પ્રકારનું સ્વરૂપ કહે છે.

યઃ કર્મપુજ્જલાદાન, હેદઃ સડ્રવ્યસંવરઃ ॥

જવહેતુક્રિયાત્યાગઃ સપુનર્જાવસંવરઃ ॥ ૮૦ ॥

અર્થઃ—કર્મપુજ્જલના આશ્રવોના ગ્રહણનો જે હેદ તે ડ્રવ્યસંવર જાણવું. તથા સંસારના કારણરૂપ એવી ક્રિયાઓનો જે ત્યાગ, તે જાવસંવર કહેવાય.

હવે તે આશ્રવોને રોકવા માટે કહે છે.

યેન યેન હ્યુપાયેન, રુધ્યતે યોયચ્ચાશ્રવઃ ॥

તસ્ય તસ્ય નિરોધાય, સસયોજ્યો મનીષિજિઃ ॥ ૮૧ ॥

અર્થઃ—માટે જે જે ઉપાયથી જે જે આશ્રવ રોકાય, તેના તેના અટકાવવાટે તે તે ઉપાય વિદ્વાનોએ જોડવો.

હવે તે ઉપાયો દેખાડે છે.

હ્રમયા મૃદુજ્ઞાવેન, ક્ષુત્ત્વેનાપ્યનીહયા ॥

ક્રોધં માનં તથા માયાં, લોચનં સંધ્યાદ્યથાક્રમં ॥ ૮૨ ॥

અર્થ:-ક્રોધને હ્રમાયી, માનને કોમલતાયી, માયાને સરલપણાથી, તથા લોચને નિરીહપણાથી રોકવો.

હવે વિષયોને તજવામાટે કહે છે.

અસંયમકૃતોત્સેકાન્, વિષયાન્ વિષસંનિજાન્ ॥

નિરાકુર્યાદસંઘેન, સંયમેન મહામતિઃ ॥ ૮૩ ॥

અર્થ:-મહાબુદ્ધિમાન્ માણસે અસંયમ એટલે ઇન્દ્રિયોના ઉન્માદમાં સામર્થ્યવાલ તથા એલા, એવા જે સરલા સ્પર્શાદિક વિષયોને, અસંઘ એવા જિતેન્દ્રિયપણાએ કરીને દૂર કરવા.

હવે યોગ, પ્રમાદ, અને અવિરતિના પ્રતિપક્ષિત્ત્વને કહે છે.

તિસ્તૃત્તિર્ગુપ્તિર્નિયોગાન્, પ્રમાદં વા પ્રમાદતઃ ॥

સાવચયોગહાનેના, વિરતિં ચાપિ સાધયેત્ ॥ ૮૪ ॥

અર્થ:- ત્રણ ગુપ્તિર્ગુપ્તી મન, વચન અને કાયાના યોગોને, તથા મય, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકારારૂપ પાંચપ્રકારના અથવા અજ્ઞાન, સંશય, વિપર્યય, રાગ, દ્વેષ, સ્મૃતિવ્રંશ, ધર્માનાદરતા, અને દુઃપ્રણિધાન-રૂપ આઠ પ્રકારના પ્રમાદને, અપ્રમાદિપણાથી, અને સાવચ વ્યાપારના ત્યાગથી અવિરતિને પણ સાધવી.

હવે મિથ્યાત્વ અને આર્ત તથા રૌદ્રધ્યાનના ઉપાયો કહે છે.

સદ્દર્શનેન મિથ્યાત્વં, શુન્નસ્થૈર્યેણ ચેતસઃ ॥

વિજયેતાર્તરૌદ્રે ચ, સંવરાર્થં કૃતોદયમઃ ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:- સંવરમાટે કરેલ છે ઉદયમ જેણે એવા યોગીએ સમ્યગ્ દર્શનથી મિથ્યાત્વને, તથા ધર્મધ્યાનરૂપ એવી ચિત્તની સ્થિરતાથી આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનને જિતવાં.

જેમ ચોવટામાં ઘણા દારવાણું ઘર હોય, અને તેમાં જેમ ધૂલ ઢાલણ થાય છે, પણ જો દાર બંધ હોય તો ઢાલણ થતી નથી; અથવા જેમ કો-

इक तखाव खुलुं होय, अने तेमां जेम चारे बाजुयेची पाणी जराय ठे. अने जो आढी पास बांधी होय, तो तेमां पाणी जरातुं नची; अथवा जेम एक वहाणमां ठिड पड्युं होय, अने तेमांची जेम पाणी जराय ठे, पण जो ते ठिडने बुरी लीधुं होय, तो तेमां पाणी प्रवेश करी शकतुं नची. तेम योगादिक आश्रवधारोने जे रोक्यां होय, तो संवरें करीने मनोहर थएसा एवा आ आत्मामां कर्मरूपी ड्रव्यनो प्रवेश थतो नची. संवरची आश्रवधारोનો निरोध थाय ठे, अने ते संवर क्हांति आदिक घणा गुणोयें करीने युक्त ठे. मिथ्यात्वना अनुदयनी उत्तरें मिथ्यात्वसंवर होय ठे; तेम देशविरति आदिकमां अविरति संवर होय, अने अप्रमत्त तथा संयत आदिक गुणस्थानोमां प्रमादनो संवर मानेसो ठे; अने प्रशांत क्षीणमोहादिकमां कषायनो संवर होय, अने अयोगी केवलीमां तो संपूर्णरीतें योगोनो संवर होय.

हवे निर्जरा जावनानुं स्वरूप कहे ठे.

संसारबीजचूतानां, कर्मणां जरणादिह ॥

निर्जरा सा स्मृता वेधा, सकामा कामवर्जिता ॥ ८६ ॥

अर्थः— चतुर्गतिरूप संसारनां बीजचूत कर्मोने जीर्ण करनारी, ते निर्जरा जाणवी; तेना बे जेदो; एक तो कंइ पण अजिस्त्रायुक्त ते सकामनिर्जरा, अने बीजी कोइपण जातना अजिस्त्राय विनानी, ते अकाम निर्जरा. एवी रीतें बे प्रकारनी निर्जरा जाणवी.

हवे ते बन्ने प्रकारनी निर्जरा कहे ठे.

इहेया सकामा यमिना, मकामा त्वन्यदेहिनां ॥

कर्मणां फलवत्पाको, यदुपायात्स्वतोऽपिच ॥ ८७ ॥

अर्थः— सकाम निर्जरा मुनिउनी जाणवी, अने अन्य जीवोनी अकाम निर्जरा जाणवी; केम के कर्मोनों पाक पण फलनी पेठे बे प्रकारनो ठे एक उपायची, अने बीजो पोतानी मेसे; अर्थात् जेम वृक्षोनां फलोने पास आदिकची हांकीने, अथवा वृक्षोपरज पकाववामां आवे ठे.

તેમ કર્મોનો પાક પણ પોતાની મેલે અને ઉપાયથી પણ થાય છે.
હવે સ્પષ્ટ દૃષ્ટાંતે કરીને સકામનિર્જરાનો હેતુ કહે છે.

સદોષમપિ દીપ્તિન, સુવર્ણં વહ્નિના યથા ॥

તપોઽગ્નિના તપ્યમાન, સ્તથા જીવોવિશુદ્ધયતિ ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જેમ દોષવાહું પણ સુવર્ણ પ્રદીપ્ત કરેલા અગ્નિથી શુદ્ધ થાય છે, તેમ તપરૂપી અગ્નિથી તપતો એવો આ જીવ પણ શુદ્ધ થાય છે. તે તપ બાહ્ય અને અંતરનું, એમ બે પ્રકારનું છે; જેમાંથી હવે બાહ્ય તપનું સ્વરૂપ કહે છે.

અનશનમૌનોદર્યં, વૃત્તેઃ સંક્ષેપણં તથા ॥

રસત્યાગસ્તનુક્લેશો, લીનતેતિ બહિસ્તપઃ ॥ ૬૭ ॥

અર્થ:- આહારનો સર્વથા ત્યાગ, ઝનોદરી, વૃત્તિનો સંક્ષેપ, રસનો, ત્યાગ, શરીરનો ક્લેશ, અને સંલીનતા એ ઠ પ્રકારનું બાહ્ય તપ જાણવું.

ટીકા:- અનશન બે પ્રકારનું, એક શ્વર, અને બીજું યાવજ્જીવનું, શ્વર ઇટલે નમસ્કારસહિત, અને તે શ્રી મહાવીર પ્રજુના તીર્થમાં ઝ-ત્ક્રુષ્ટું ઠમાસસુધિનું, અને શ્રી કૃષ્ણદેવ પ્રજુના તીર્થમાં એક વર્ષસુધિનું; અને બાકીના તીર્થકરોનાં તીર્થોમાં આઠ માસસુધિનું. જાવજીવનું અનશન ત્રણ પ્રકારનું જાણવું. “ પાદપોષગમન, ” “ ઇંગિની, ” અને “ જ-ક્ષપ્રત્યાખ્યાન ” તે પાદપોષગમન અનશન બે પ્રકારનું જાણવું, પેદેહું સવ્યાઘાત, અને બીજું અવ્યાઘાત. રોગ આદિકની વેદનાથી જે કરવું તે સવ્યાઘાત; અને તે વિના સ્થંડિલ પ્રદેશમાં જહ્ ઉત્તમ ધ્યાનમાં રહી કરવું તે અવ્યાઘાત. ઇંગિની ઇટલે સિદ્ધાંતોમાં કહેલો એક જાતનો વિ-ધિ અને તેણે કરીને યુક્ત જે અનશન તે ઇંગિની જાણવું. અર્થાત્ આયુ-પ્યની હાનિ જાણીને સ્થંડિલ પ્રદેશમાં જહ્, એકાકી ચતુર્વિધ આહારનાં પચ્ચલાણ કરીને, ઠાયા વિગરેમાં હાલવા ચાલવાની ચેષ્ટાસહિત સમ્યગ્ ધ્યાનમાં તત્પર રહી જે પ્રાણને તજવા, તે ઇંગિની અનશન જાણવું. ત-થા ગઢમાં રહી, કોમલ સંધારાપર રહીને, તથા શરીરના ઉપકરણોના મમત્વનો ત્યાગ કરીને, ત્રિવિધ અથવા ચતુર્વિધ આહારનાં પચ્ચલાણ કરે, તથા પોતે નવકાર મંત્ર જપે, અથવા પાસે રહેલા સાધુનું તેને નવ-

कार आदिक संजहावे; तथा तेनां पडखां आदिक फेरवे, एवी रीतें समाधिपूर्वक जे देहत्याग करवो, ते जक्तप्रत्याख्यान नामनुं अनशन जाणवुं; जनोदरी तप पण चार प्रकारनुं ठे; वृत्ति एटले जिज्ञानो संकेप; रस एटले मद्य, मांस, मध, माखण, घी, तेल, गोल विगेरे रसोनो त्याग करवो ते; तथा कायाने क्लेश आपवो ते; तथा लीनता एटले एकांत स्थानकें रहेवुं ते. ए ठ प्रकारनुं बाह्य तप जाणवुं.

हवे आच्यंतर तपनुं स्वरूप कहे ठे.

प्रायश्चित्तं वैयावृत्त्यं, स्वाध्यायोविनयोपि च ॥

व्युत्सर्गोऽथ शुभ्रं ध्यानं, षोढेत्याच्यंतरं तपः ॥ ९० ॥

अर्थः— प्रायश्चित्त, वैयावृत्त, सज्जायध्यान, विनय, अनेषणीय आहार पाणी तथा कषायना त्याग, अने शुभ्रध्यान, ए ठ प्रकारनुं आच्यंतर तप जाणवुं.

टीकाः— मूल गुण तथा उत्तर गुणमां जे स्वल्प पण अतिचार आवे तेनुं प्रायश्चित्त लेवुं ते, ते प्रायश्चित्तपण दश प्रकारनुं ठे. तथा स्थविर, गुरु, ग्लान आदिकनी वैयावृत्त करवी ते; तेना पण दश जेदो ठे. तथा स्वाध्याय एटले कालवेळाने व्यतिक्रमीने जे शास्त्रान्यास करवो ते; अने तेना पण पांच प्रकारो ठे; तथा विनयना पण चार जेदो ठे. व्युत्सर्ग बे प्रकारनो बाह्य अने आच्यंतर; बाह्य व्युत्सर्ग एटले बार प्रकारनी उपधिची अतिरिक्त एवा अनेषणीय, अने संसक्त अन्न पानादिकनो त्याग. तथा आच्यंतर व्युत्सर्ग एटले आच्यंतर कषायोनो तथा मृत्युकाले शरीरनो पण त्याग; तथा शुभ्र ध्यान एटले धर्म ध्यान अने शुक्लध्यान; एवी रीतें ठ प्रकारनुं तप जाणवुं.

हवे तपने निर्जराना हेतुरूप कहेता थका कहे ठे.

दीप्यमाने तपोवह्नौ, बाह्ये वाच्यंतरेपि च ॥

यमी जरति कर्माणि, दुर्जराण्यपि तत्क्षणात् ॥ ९१ ॥

अर्थः— बाह्य अथवा आच्यंतर तपरूपी अग्नि बलते थके, मुनि, दुष्टें करी क्षय आय एवां पण ज्ञानावरणादिक कर्मोनो क्षय करे ठे.

હવે ધર્મસ્વાસ્થ્યાતતા નામની જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે,
સ્વાસ્થ્યાતઃસ્વતુ ધર્મોઽયં, જગવજિર્જિનોતમૈઃ ॥

યં સમાલંબમાનોદિ, ન મઙ્ગેદ્જનવસાગરે ॥ ૯૨ ॥

અર્થ:- જગવંત એવા શ્રીજિનેશ્વર પ્રજુર્જે આ ધર્મ, અત્યંત ઉત્કૃષ્ટિરીતે કહેલો છે. કે જે ધર્મનું આલંબન લેતો પ્રાણી, સ્વરેશ્વર આ જ-વરૂપી સમુદ્રમાં ડુબી શકતો નથી.

હવે તે ધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંયમઃ સૂનૃતં શૌચં, બ્રહ્માર્કિચનતા તપઃ ॥

દ્વાંતિર્માર્દવમૃજુતા, મુક્તિશ્ચ દશધા સતુ ॥ ૯૩ ॥

અર્થ:- સંયમ, સત્ય, પવિત્રતા, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, તપ, દામા, માર્દવ, સરલતા, તથા મુક્તિ એ દશ પ્રકારનો ધર્મ કહેલો છે.

ટીકા:- સંયમ સત્તર પ્રકારનો જાણવો; સર્વ પ્રકારના જીવોનું મર્દન, મન વચન અને કાયાથી, કરવું, કરાવવું અને અનુમોદવું નહીં; એમ નવ પ્રકારથી જીવસંયમ જાણવો. પુસ્તક આદિક અજીવ પદાર્થોની ચત્તા, પ્રમાર્જન આદિક કરવું, તે અજીવ સંયમ; તથા જીવાકુલ જૂમિને તપાસીને, તથા તેને પ્રમાર્જન કરીને તેપર શયન વિગેરે કરવું, તે પ્રેક્ષાસંયમ જાણવો; સાવચ વ્યાપારવાલા ગૃહસ્થોની ઉપેક્ષા કરવી તે ઉપેક્ષાસંયમ જાણવો, સચિત્ત, અચિત્ત તથા મિશ્ર પૃથ્વીપર રજવાલા પગોને પ્રમાર્જીને જવું, તે પ્રમાર્જનાસંયમ જાણવો. અનેષણીય જત્તપાનાદિકને નિર્જતુ જગોપર પરઠવાં, તે પરિષ્ઠાપનાસંયમ જાણવો, અજિમાન ઈર્ષ્યા આદિકમાંથી મનને નિવૃત્ત કરીને, ધર્મધ્યાનાદિકમાં જોડવું, તે મનઃસંયમ જાણવો; હિંસ તથા કઠોરવચનો નહીં બોલીને, શુજ વચનોમાં જે પ્રવૃત્તિ કરવી, તે વાક્સંયમ જાણવો; અને શુજ ક્રિયામાં પ્રવૃત્તિ કરવી તે કાયસંયમ જાણવો. એવી રીતે સત્તર પ્રકારે સંયમ જાણવો. મૃષાવાદનો જે ત્યાગ તે સત્ય જાણવું; શૌચ ઇટલે સંયમમાં અદત્તાદાન આદિકનો અતિચાર નહીં લગાડવો તે; બ્રહ્મચર્ય ઇટલે આત્મસ્વજાવમાં રમવું તે, અને તેને માટે ગુરુકુલ સેવીને અબ્રહ્મમાં પ્રવૃત્તિ નહિં કરવી. આર્કિચન ઇટલે શરીર અને ઠેક ધર્મોપકરણનેવિષે પણ મ-

मस्वप्नाव नहिं राखवो ते; अर्थात् परिग्रहरहितपणुं; तप एटखे उपर कहेखां बाह्य अने आज्ञ्यंतर तप; हांति एटखे कृमा; जातिमदादिकनो जे त्याग, ते मार्दव; रुजुता एटखे मन, वचन अने कायाना वक्रजावोनो त्याग; तथा मुक्ति एटखे बाह्य तथा आज्ञ्यंतर वस्तुजमां तृष्णानो त्याग; अर्थात् निःसंगपणुं;

इवे ते धर्मनुं माहात्म्य कहे ठे.

धर्मप्रजावतः कल्प, जुमाद्याददतीप्सितं ॥

गोचरेपि न ते यत्स्यु, रधर्माधिष्ठितात्मनां ॥ ९४ ॥

अर्थः— धर्मेना प्रजावर्ती कल्पवृक्ष आदिको इष्ठित फलने आपे ठे, अने अधर्मियोने तो ते गोचर (प्रत्यक्ष) पण यतां नथी. तथा,

अपारे व्यसनांजोधौ, पतंतं पाति देहिनं ॥

सदा सविधवर्त्येको, बंधुधर्मोऽतिवत्सलः ॥ ९५ ॥

अर्थः— हमेशां साथे रहेतो, अने बंधु समान अति वत्सल एवोएक धर्म, अपार एवा दुःखरूपी समुद्रमां पडता प्राणीनुं रक्षणकरे ठे. तथा,

आप्लावयति नांजोधि, राश्वासयति चांबुदः ॥

यन्महीं सप्रजावोऽयं, ध्रुवं धर्मस्य केवलः ॥ ९६ ॥

अर्थः— समुद्र जे पृथ्वीने डुबाडी देतो नथी, तथा वरसाद जे पृथ्वीने तृप्त करे ठे, ते पण खरेखर केवल धर्मनोज प्रजाव ठे.

साधारण धर्मनुं साधारण माहात्म्य कहे ठे.

नज्वलत्यनलस्तिर्यग्, यदूर्ध्वं वाति नानिलः ॥

अचिंत्यमहिमा तत्र, धर्मएव निबंधनं ॥ ९७ ॥

अर्थः— आग्नि आगो बलतो नथी, तथा पवन उंचो वातो नथी, ते सघर्बु अचिंत्य महिमावंत एवा धर्मनुं कारण ठे. तथा,

निरालंबानिराधारा, विश्वाधारोवसुंधरा ॥

यच्चावतिष्ठते तत्र, धर्मादन्यन्नकारणं ॥ ९८ ॥

अर्थः— आलंबन तथा आधाररहित, अने चराचर प्राणीउत्ता आ-

બાજૂત એવી આ પૃથ્વી, જે રહેલી છે, ત્યાં પણ ધર્મશિવાય બીજું કારણ નથી.

સૂર્યચંદ્રમસાવેતૌ, વિશ્વોપકૃતિદેતવે ॥

ઉદયેતે જગત્યસ્મિન્, નૂનં ધર્મસ્ય શાસનાત્ ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:- વહ્ની આ જગત્માં, ચરાચર પ્રાણિયોના ઉપકારમાટે જે સૂ-
ર્યચંદ્ર ઊગે છે, તે પણ સ્વચ્છ ધર્મના શાસનથીજ ઊગે છે, તથા,

અબંધૂનામસૌ બંધુ, રસસ્વીનામસૌ સસ્વા ॥

અનાથાનામસૌ નાથો, ધર્મો વિશ્વૈકવત્સલઃ ॥ ૧૦૦ ॥

અર્થ:- વહ્ની જગતના પ્રાણીને વત્સલજૂત એવો આ ધર્મ, અબંધુ-
ને બંધુસમાન છે, તથા અમિત્રોને મિત્રસમાન છે, અને અનાથોને નાથ
સમાન છે; તથા,

રક્તોયક્તોરગવ્યાઘ્ર, વ્યાલાનલગરાદયઃ ॥

નાપકર્તુમલં તેષાં, યૈર્ધર્મઃ શરણં શ્રિતઃ ॥ ૧૦૧ ॥

અર્થ:- જેઊંધ ધર્મનું શરણું લીધેલું છે, તેઊંધે રાક્ષસ, યક્ષ, સર્પ, વ્યા-
ઘ્ર, હાથી અગ્નિ વિષ વિગેરે પણ પરાજીત કરવાને સમર્થ નથી. તથા,

ધર્મોનરકપાતાલ, પાતાદવતિ દેહિનઃ ॥

ધર્મોનિરુપમં યત્, ત્યપિ સર્વઙ્ગવૈજનવં ॥ ૧૦૨ ॥

અર્થ:- ધર્મ છે તે, પ્રાણીને નરક અને પાતાલમાં પડવાથી બચાવે
છે, તથા અનુપમ એવું સર્વઙ્ગપણનું સુખ પણ આપે છે.

હવે લોક જાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે.

કટિસ્થકરવૈશાખ, સ્થાનકસ્થનરાકૃતિ ॥

ઙ્ગવ્યૈઃ પૂર્ણં સ્મરેદ્લોકં, સ્થિત્યુત્પત્તિવ્યયાત્મકૈઃ ॥ ૧૦૩ ॥

અર્થ:- કટિજાગપર રાખેલ છે બન્ને હાથ જેણે, તથા પ્રસારેલ છે પ-
ગ જેણે, એવા એક જગોપર ઊઝા રહેલા ધનુર્ધર પુરુષના સરસી આકૃ-
તિવાલા, તથા સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને નાશસ્વજાવવાલા ધર્માસ્તિકાય,
અધર્માસ્તિકાય, કાલ, જીવ, અને પુણ્યલોથી જરેલા, તથા ચૌદ રહ્મુના
પ્રમાણવાલા એવા, આ લોકનું સ્મરણ કરવું.

हवे ते लोकानुं स्वरूपज कहे ठे.

लोको जगत्रयाकीणो, जुवः सप्तात्र वेष्टिताः ॥

घनांजोधिमहावात, तनुवातैर्महाबलैः ॥ १०४ ॥

अर्थः— ते लोक अधोलोक, तिर्यक्लोक, अने ऊर्ध्वलोक त्रणे जगत्-
थी आकीर्ण थयेलो ठे, तेनी अंदर रत्नप्रजा, शर्करप्रजा, बालुकाप्रजा, पं-
कप्रजा, धूमप्रजा, तमःप्रजा, अने महातमःप्रजा, एवी सात नारकीनी झू-
मिळ ठे, अने तेज महाबलवान् एवा निबिड महासागर, तथा घनवा अ-
ने तनवाथी नीचे अने पडखेथी वींटाएलीं ठे.

वेत्रासनसमोऽधस्ता, न्मध्यतो ऊह्वरीनिजः ॥

अग्रेमरुजसंकाशो, लोकः स्यादेवमाकृतिः ॥ १०५ ॥

अर्थः— आ लोक नीचेथी नेत्रना आसन सरखो, मध्यमां जालर स-
रखो, अग्र जागमां मरुज सरखो एवी रीतनी आकृतिवाखो ठे.

निष्पादितोन केनापि, न धृतः केनचिच्च सः ॥

स्वयंसिद्धो निराधारो, गगनं किंत्ववस्थितः ॥ १०६ ॥

अर्थः— आ लोकने कोश्यें पण बनाव्यो नथी, अर्थात् ते अनादि ठे;
तेम कोश्यें तेने धारी राख्यो पण नथी, पण ते पोतानी मेखेज उत्पन्न थ-
एलो, अने आधाररहित आकाशमां रहेलो ठे.

हवे त्रण श्लोकोयें करीने बोधिबीजना दुर्लजपणानी जावना कहे ठे.

अकामनिर्जरारूपा, त्पुण्याजंतोः प्रजायते ॥

स्थावरत्वान्नसत्त्वं वा, तिर्यक्त्वं वा कथंचन ॥ १०७ ॥

अर्थः— अकामनिर्जरारूप पुण्यथी प्राणियोने, केटलांक कहे करीने
स्थावरपणामांथी त्रसपणुं अथवा तिर्यचपणुं मखे ठे.

मानुष्यमार्यदेशश्च, जातिः सर्वाहपाटवं ॥

आयुश्च प्राप्यते तत्र, कथंचित्कर्मलाघवात् ॥ १०८ ॥

अर्थः— बली आ लोकमां कर्मोना लाघवपणाथी केटलेक कहे मनुष्य-
जव, तेमां पण आर्यदेश, तेमां पण उच्च जाति, तेमां पण सर्व इंद्रि-
नुं पटुपणुं, अने तेमां पण दीर्घ आयुष्य मखी शके ठे.

પ્રાપ્તેષુ પુણ્યતઃ શ્રદ્ધા, કથકશ્રવણેષ્વપિ ॥

તત્ત્વનિશ્ચયરૂપં તદ્, બોધિ રત્નં સુદુર્લભં ॥ ૧૦૯ ॥

અર્થ:- વહ્ની પુણ્યથી શ્રદ્ધા ઇટલે ધર્મોપદેશની અજિલાણા. ધર્મનો ઉપદેશ દેનાર ગુરુ, અને શ્રવણ પણ મલતે ઠતે, તત્ત્વના નિશ્ચયરૂપ જો બોધિબિજરૂપી રત્ન, તે મલતું બહુ મુશ્કેલ છે.

જાવનાગ્નિરવિશ્રાંત, મિતિ જાવિતમાનસઃ ॥

નિર્મમઃ સર્વજાવેષુ, સમત્વમવલંબતે ॥ ૧૧૦ ॥

અર્થ:- ઇવી રીતની જાવનાઝંથી મનને અત્યંત વાસિત કરીને, મતારહિત માણસ સર્વ જાવોમાં સમપણું ઇટલે ઉદાસીનતાને ધારણ કરે. હવે તે ઉદાસીનપણાનું ફલ કહે છે.

વિષયેઽયોવિરક્તાનાં, સામ્યવાસિતચેતસાં ॥

ઉપશામ્યેત્કષાયાગ્નિ, બોંધિદીપઃ સમુન્મિષેત્ ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થ:- ઇંદ્રિયોના વિષયોથી વિરક્ત થયેલા, તથા સમતાયેં કરીને યુક્ત ચિત્તવાલા, ઇવા યોગિઝનો કષાયરૂપી અગ્નિ શાંત થાય છે, અને તે-ઝને બોધિબીજરૂપી દીપક પ્રગટી નિકલે છે.

સમત્વમવલંબ્યાથ, ધ્યાનં યોગી સમાશ્રયેત્ ॥

વિના સમત્વમારબ્ધે, ધ્યાને સ્વાત્મા વિઢંબ્યતે ॥ ૧૧૨ ॥

અર્થ:- યોગીયેં સમતાનું આલંબન લેશને ધ્યાન ધરતું કેમકે સમતા વિના ધ્યાન ધરવાથી આત્મા ઝલટો વિઢંબના પામે છે. વહ્ની,

મોહઃ કર્મહયાદેવ, સચાત્મજ્ઞાનતોજવેત્ ॥

ધ્યાનસાધ્યં મતં તન્ન, તદ્ધ્યાનં હિતમાત્મનઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અર્થ:- કર્મોના ક્યથી મોહ થાય છે, અને તે કર્મક્ય આત્મજ્ઞાનથી થાય, તે આત્મજ્ઞાન ધ્યાનથી થઈ શકે છે, માટે ધ્યાન છે તે, આત્માને હિતકારિ છે.

ન સામ્યેન વિના ધ્યાનં, ન ધ્યાનેન વિના ચ તત્ ॥

નિષ્કંપં જાયતે તસ્મા, દ્વયમન્યોન્યકારણં ૧૧૪ ॥

અર્થ:- સમતા વિના ધ્યાન થઈ શકતું નથી, અને ધ્યાન વિના સમ-

बती नथी; बली समता बिना निष्कंय ध्यान थइ शकतुं नथी माटे ते
बने अन्योन्य कारणरूपे रहेलां ठे.

हवे ध्याननुं स्वरूप कहे ठे.

मुहूर्त्तांतर्मनःस्थैर्यं, ध्यानं ब्रह्मस्थयोगिनां ॥

धर्म्यं शुक्लं च तद्देधा, योगराधस्त्वयोगिनाम् ॥ ११५ ॥

अर्थ:- ब्रह्मस्थ योगिउने एक मुहूर्त्त सुधिनुं मननी स्थिरतावाबुं ध्यान
होय ठे, ते ध्यान बे प्रकारनुं होय ठे धर्मध्यान अने शुक्लध्यान; अने अ-
योगी केवलीउने तो मन, वचन, अने कायाना निरोधनो जे काल, तेज
ध्यानरूप ठे; केम के तेउ तो देशोनपूर्वकोटिसुधि मन, वचन अने काया-
नो व्यापार सहित विहार करेठे, अने मोक्षवखते व्यापारनो निरोध करेठे.

मुहूर्त्तात्परतश्चिता, यद्वा ध्यानांतरं भवेत् ॥

बह्वर्थसंक्रमे तु स्या, दीर्घापि ध्यानसंततिः ॥ ११६ ॥

अर्थ:-मुहूर्त्तवार पढी चिंता, अथवा ध्यानांतर होइ शके अने बहु
अर्थनो जो संक्रम होय, तो लांबा काल सुधि पण ध्याननी परंपरा थइ शके.

मैत्रीप्रमोदकारुण्य, माध्यस्थानि नियोजयेत् ॥

धर्म्यध्यानमुपस्कर्त्तुं, तद्धि तस्य रसायनं ॥ ११७ ॥

अर्थ:- धर्मध्यानना उपकारमाटे, मैत्री, प्रमोद, कारुण्य अने माध्यस्थ-
पणाने जोडवां, केम के तेम करवुं ते, ते ध्यानने रसायण सरखुं पुष्टि करनारठे.

हवे ते मैत्रीनुं स्वरूप कहे ठे.

माकार्षीत्कोऽपि पापानि, मा च नूत्कोपि दुःखितः ॥

मुच्यतां जगदप्येषा, मतिर्मैत्री निगद्यते ॥ ११८ ॥

अर्थ:-कोइ पण प्राणी पापकार्य करो नहीं; अने कोइ पण दुःखी याउ
नहीं; अने सबला जगतने मोक्ष मखो; एवी रीतनी बुद्धि ते मैत्री कहेवाय.

हवे प्रमोदनुं स्वरूप कहे ठे.

अपास्ताशेषदोषाणां, वस्तुतत्वावलोकिनां ॥

गुणेषु पक्षपातोयः, सप्रमोदः प्रकीर्तितः ॥ ११९ ॥

અર્થ:- દૂર કરેલ છે સઘણાં દોષો જેઝંચે, તથા વસ્તુનાં તત્ત્વોને જો નાર યવા, અર્થાત્ જ્ઞાન અને ક્રિયા બન્ને કરીને યુક્ત યવા મુનિઝંત્તા મુ-
શોમાં જે પદ્મપાત રાસવો, તેને પ્રમોદ કહેલો છે.

હવે કારુણ્યનું સ્વરૂપ કહે છે.

દીનેષ્વાર્તેષુ નીતેષુ, યાચમાનેષુ જીવિતં ॥

પ્રતીકારપરા બુદ્ધિઃ, કારુણ્યમનિધીયતે ॥ ૧૭૦ ॥

અર્થ:- અજ્ઞાનના બલથી કુશાલ્લો પ્રરૂપનારા યવા દીન, તથા તૃષ્ણા આદિકથી પીડિત થયેલા, તથા વૈરી, રોગ આદિકથી ડર પામતા, અને પોતાના પ્રાણ બચાવવાની યાચના કરતા યવા પ્રાણિઝંને, તે તે કષ્ટોમાંથી બોદાવવાની જે બુદ્ધિ, તે કારુણ્ય કહેવાય છે.

હવે મધ્યસ્થનું સ્વરૂપ કહે છે.

ક્રૂરકર્મસુ નિઃશંકં, દેવતાગુરુનિંદિષુ ॥

આત્મશાંસિષુ યોપેક્ષા, તન્માધ્યસ્થમુદીરિતં ॥ ૧૭૧ ॥

અર્થ:- શુદ્ધ દેવગુરુની નિંદા કરનારા યવા ક્રૂર કાર્યોના કરનારાઝ-
માં તથા પોતાની પ્રશંસા કરનારાઝમાં નિઃશંકપણે જે ઝપેક્ષા કરવી, તેને
માધ્યસ્થપણું કહ્યું છે. માટે,

આત્માનં જાવયન્નાજિ, જાવનાજિર્મહામતિઃ ॥

ત્રુટિતામજિસંધત્તે, વિશુદ્ધધ્યાનસંતર્તિં ॥ ૧૭૨ ॥

અર્થ:- યવી રીતે ઝપર કહેલી જાવનાઝથી, પોતાના આત્માને જાવ-
તો થકો, મહાબુદ્ધિમાન્ યોગી, ત્રુટેલી યવી પળ શુદ્ધ ધ્યાનની પરંપરા-
ને સાંધી દે છે.

હવે તે ધ્યાન કયે સ્થાનકેં કરવું, તે દેખાડે છે.

તીર્થં વા સ્વસ્થતાદેતું, યત્તદ્વા ધ્યાનસિદ્ધયે ॥

કૃતાસનજયો યોગી, વિવિક્તં સ્થાનમાશ્રયેત્ ॥ ૧૭૩ ॥

અર્થ:- કરેલ છે આસનોનો જય કહેતાં અઝ્યાસ જેઁ યવા યોગીયે
ધ્યાનસિદ્ધિમાટે, જ્યાં તીર્થકરોનો જન્મ, દીક્ષા, જ્ઞાન, અથવા મોક્ષ ય-
યો હોય, તેવાં તીર્થસ્થાનોનો, અથવા જ્યાં ચિત્તને સ્વસ્થતા મલે યવાં

गिरिगुफा आदिक गमे ते स्थाननो आश्रय लेवो; अर्थात् तेषां गमे ते कोइ स्थानमां जइ ध्यान धरवुं.

इवे ते आसनोनां नामो कहे ठे.

पर्यंकवीरवज्राब्ज, जडदंडासनानि च ॥

उत्कटिका गोदोहिका, कायोत्सर्गस्तथासनं ॥ १७४ ॥

अर्थ:- पर्यंकासन, वीरासन, वज्रासन, अजासन, जडासन, दंडासन, उत्कटिकासन, गोदोहिकासन, तथा कायोत्सर्ग, ए आसनो जाणवां.

इवे अनुक्रमे ते आसनोनुं स्वरूप कहे ठे.

स्याङ्गधयोरधोनागे, पादोपरि कृते सति ॥

पर्यंको नाभिगोत्तान, दक्षिणोत्तरपाणिकः ॥ १७५ ॥

अर्थ:- बन्ने जंघाउना नीचेना जागो पग उपरे करते ठे, तथा ना-
भिमुधि उंचो जमणो अने डाबो हाथ उपर उपर राखवाची पर्यंकासन थाय.

इवे वीरासननुं स्वरूप कहे ठे.

वामोऽग्निदक्षिणोरुर्ध्वं, वामोरुपरि दक्षिणः ॥

क्रियते यत्र तद्दीरो, चितं वीरासनं स्मृतं ॥ १७६ ॥

अर्थ:- जे आसनमां डाबो पग जमणा साथलपर, तथा जमणो पग
डाबा साथलपर कराय ठे, ते वीरने उचित एवुं वीरासन जाणवुं.

इवे वज्रासननुं स्वरूप कहे ठे.

पृष्ठे वज्राकृतीभूत, दोर्ज्या वीरासने सति ॥

गृहीयात्पादयोर्यत्रां, गुष्ठौ वज्रासनं तु तत् ॥ १७७ ॥

अर्थ:- उपर कह्या प्रमाणे वीरासन करीने, पाठलना जागमां वज्र स-
रखी आकृतिवाला थयेला एवा बन्ने हाथोथी, जे आसनमां पगना अं-
गुठाउं ग्रहण कराय ठे, तेने वज्रासन कहेलुं ठे.

इवे मतांतरधी वीरासननुं स्वरूप कहे ठे.

सिंहासनाधिरूढस्था, सनापनयने सति ॥

तथैवावस्थितिर्या ता, मन्ये वीरासनं विदुः ॥ १७८ ॥

અર્થ:- પૃથ્વીપર પગ રાખીને, તથા સિંહાસનપર બેસીને, પઢી સિંહાસનને છેલ્લીને તેવીજ રીતે જે રહેલું; તેને પણ અન્ય સિદ્ધાંતિયો વીરાસન યંત્ર કાચક્લેશ તપના પ્રકરણમાં કહે છે.

વહ્ની પતંજલિ ઋષિ તો ઝાઝા રહીને એક પગ પૃથ્વીપર, અને બીજો ઘુંટણસુધિ સ્વેચ્છીને ઝંચો રાખવો, તેને વીરાસન કહે છે.

હવે પદ્માસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

જંઘાયામધ્યજાગે તુ, સંશ્લેષોયત્ર જંઘયા ॥

પદ્માસનમિતિ પ્રોક્તં, તદાસનવિચક્ષણૈઃ ॥ ૧૨૯ ॥

અર્થ:- એક જંઘાના મધ્યજાગમાં બીજી જંઘાનો જેમાં સંશ્લેષ થાય છે, તેને આસનના જાણનારાંયે પદ્માસન કહેલું છે.

હવે જડાસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

સંપુટીકૃત્ય મુષ્કાગ્રે, તલપાદૌ તથોપરિ ॥

પાણિકઢપિકાં કુર્યાત્, યત્ર જડાસનં તુ તત્ ॥ ૧૩૦ ॥

અર્થ:- મુષ્કજાગની પાસે પગનાં બન્ને તલિશ્રાંઝનો સંપુટ કરીને, તેપર હાથની કઢપિકા કરવાથી જડાસન થાય છે.

હવે દંડાસનનું સ્વરૂપ કહે છે.

શ્લિષ્ઠાંગુલીશ્લિષ્ઠગુદફૌ, નૂશ્લિષ્ઠોરૂ પ્રસારયેત્ ॥

યત્રોપવિશ્ય પાદૌ ત, દંડાસનમુદીરિતં ॥ ૧૩૧ ॥

અર્થ:- બેસીને આંગલીયો, તથા ગુદફને જોડી દેશને તથા પૃથ્વીપર સાચલ્લને રાખીને, આસનમાં પગને પ્રસારાય, તેને દંડાસન કહેલું છે.

હવે ઉત્કટિકા તથા ગોદોહિકા આસનોનું સ્વરૂપ કહે છે.

પુતપાર્ષ્ણસમાયોગે, પ્રાહુરુત્કટિકાસનં ॥

પાર્ષ્ણિયાં તુ નુવસ્ત્યાગે, તત્સ્યાદ્ગોદોહિકાસનં ॥ ૧૩૨ ॥

અર્થ:- પુત અને પગનાં તલીયાંઝનો યોગ થાતે બેસે, ઉત્કટિકા નામનું આસન કહેલું છે, તથા, તેજ પગનાં તલીયાં જ્યારે પૃથ્વીને અડકતાં નથી, ત્યારે તે ગોદોહિકાસન કહેવાય.

हवे कायोत्सर्गं स्वल्पं कहे ठे.

प्रालंबितनुजघ्दं, मूर्धस्थस्यासितस्य वा ॥

स्थानं कायानपेक्षं यत्, कायोत्सर्गः स कीर्तितः ॥१३३॥

अर्थः— बन्ने हाथो लांबा करीने, उज्जा रहीने, अथवा वेठां वेठां कायानी अपेक्षाविना जे रहेवुं, तेने कायोत्सर्ग कहेलो ठे. (जिनकद्विपु) फक्त उज्जा उज्जाज कायोत्सर्ग करे, अने स्थविर कद्विपु तो उज्जा उज्जा वेठा वेठा अने उपलक्षणथी सुतासुता पण कायोत्सर्ग करे.

एवी रीतें आम्रकुजासन, क्रौंचासन, हंसासन, अश्वासन, गजासन विगेरे घणी जातनां आसनो ठे; माटे,

जायते येन येनेह, विद्वितेन स्थिरं मनः ॥

तत्तदेव विधातव्य, मासनं ध्यानसाधनं ॥ १३४ ॥

अर्थः— जे जे आसन करवाची मन स्थिर थाय, ते ते ध्यानने साधनाहं आसन करवुं.

सुखासनसमासीनः, सुश्लिष्टाधरपद्मवः ॥

नासाग्रन्यस्तदृग्द्वंद्वो, दंतैर्दंतानसंस्पृशन् ॥ १३५ ॥

प्रसन्नवदनःपूर्वा, त्रिमुखोवाप्युदङ्मुखः ॥

अप्रमत्तः सुसंस्थानो, ध्याता ध्यानोद्यतो जवेत् ॥ १३६ ॥

अर्थः— सुखें करी आसन बाळीने बेठेलो, तथा सारी रीतें जोडी दी-
घेल ठे, बन्ने होठ जेणे एवो, तथा नासिकाना अग्रजागपर राखेल ठे,
बन्ने आंखो जेणे एवो, तथा उपला दांतोथी नीचला दांतोने, अने नीच-
ला दांतोथी उपला दांतोने नहीं स्पर्श करतो एवो, तथा प्रसन्न मुखवा-
लो, अने पूर्वं दिशा, अथवा उत्तरदिशा तरफ, अने उपलक्षणथी जिन,
अथवा जिनप्रतिमा सन्मुख उजेलो, तथा प्रमाद रहित अने शरीरना
उत्तमसन्निवेशवालो, एवो ध्यान धरनार योगी ध्यानमां उद्यमवंत थइ शके.
एवी रीतें परमार्हतश्रीकुमारपाळ चूपाळथी सेवायेला श्री आचार्य म-
हासजश्री हेमचंद्रजीये बनावेला अध्यात्मोपनिषद् नामना, तथा थयेल
ठे, पट्टबंध जेमनो, एका आ योगशास्त्रमां पोते करेलुं चोथा प्रकाशनुं वि-
वरण समाप्त थयुं. श्रीरस्तु.

શ્રી જિનાય નમઃ

॥ અથ પંચમઃ પ્રકાશઃ પ્રારબ્ધતે ॥

હવે પ્રાણાયામ આદિક આઠ અંગો અન્યદર્શનિયોર્યે યોગનાં કહેલાં છે; પણ તે પ્રાણાયામ મુક્તિસાધનના ધ્યાનમાં ઉપયોગી નથી, તો પણ તે કાયાના આરોગ્યપણામાં અને કાલજ્ઞાનાદિકમાં ઉપયોગી છે, તેથી તેનું સ્વરૂપ પણ અહીં અમોર્યે દર્શાવ્યું છે. તે નીચે પ્રમાણે જાણવું.

પ્રાણાયામસ્તતઃ કૈશ્વિત્, આશ્રિતોધ્યાનસિદ્ધયે ॥

શક્યો નેતરથા કર્તુઃ, મનઃપવનનિર્જયઃ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— તેથી પતંજલિ આદિ કેટલાકોયે ધ્યાનસિદ્ધિમાટે પ્રાણાયામનો ઘટલે મુખ અને નાસિકાના વાયુને રોકવાપણાનો આશ્રય લીધેલો છે, કેમકે તે વિના મન અને પવનનો જય થઈ શકતો નથી.

હવે તે પ્રાણાયામથી મનને શીરીતેં જીતાય? તે માટે કહે છે.

મનોયત્ર મરુત્તત્ર, મરુદ્યત્ર મનસ્તતઃ ॥

અતસ્તુલ્યક્રિયાવેતૌ, સંવીતૌ હ્રીરનીરવત્ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ—જ્યાં મન છે, ત્યાં પવન છે, તથા જ્યાં પવન છે, ત્યાં મન છે, માટે તુલ્ય ક્રિયાવાલાં તેડ બંને, હ્રીરનીરની પેઠે જોડાઈને રહેલાં છે.

હવે તેડનું તુલ્યક્રિયાપણું દેલાડે છે.

એકસ્ય નાશોઽન્યસ્ય સ્યા, ત્રાશો વૃત્તૌ ચ વર્તનં ॥

ધ્વસ્તયોરિન્દ્રિયમતિ, ધ્વંસાન્મોક્તશ્ચ જાયતે ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— તે બંનેમાંથી જો એકનો નાશ થાય, તો બીજાનો પણ નાશ થાય, અને એક જો હયાત હોય, તો બીજો પણ હયાત હોય; વહી તે બંનેનો નાશ હોતે ઠતે ઇન્દ્રિય અને મતિનો નાશ થાય છે, અને તેથી મોક્ષ થાય છે.

હવે પ્રાણાયામનું લક્ષણ અને તેના જેવો કહે છે.

પ્રાણાયામો ગતિષ્ઠેદઃ, શ્વાસપ્રશ્વાસયોર્મતઃ ॥

રેચકઃ પૂરકશ્ચૈવ, કુંજકશ્ચેતિ સત્રિધા ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— શ્વાસ અને ઉશ્વાસની ગતિને જે રોકવું, તેનું નામ પ્રાણાયામ; તેના રેચક, પૂરક, અને કુંજક નામે ત્રણ જેવો છે.

હવે બીજા આચાર્યના મત પ્રમાણે પણ તેના જેદો કહે છે.

પ્રત્યાહારસ્તથાશાંત, ઉત્તરશ્વાધરસ્તથા ॥

અગ્નિર્જેદૈશ્વતુર્જિસ્તુ, સત્તથા કીર્ત્યતે પરૈઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:— પ્રત્યાહાર, શાંત, ઉત્તર, અને અધર, તથા તેની સાથે ઊપરના ગ્રાણ જેદોયેં કરીને યુક્ત એવા સાત જેદો પણ બીજા આચાર્યો પ્રાણાયામના કહે છે.

હવે તેજનું અનુક્રમે લક્ષણ કહે છે.

યત્કોષ્ઠાદતિયત્નેન, નાસાબ્રહ્મપુરાનૈઃ ॥

બહિઃ પ્રદ્વેપણં વાયોઃ; સરેચકઙ્ગિતિ સ્મૃતઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ:— ઊદરમાંથી બહુજ યતનાપૂર્વક વાયુને, નાસિકા, બ્રહ્મપુરંધ્ર, અને મુખથી જે બહાર ફેંકવો, તેને રેચક પ્રાણાયામ કહેલો છે. તથા,

સમાકૃષ્ય યદાપાનાત્, પૂરણં સ તુ પૂરકઃ ॥

નાજિપદ્મે સ્થિરીકૃત્ય, રોધનં સ તુ કુંજકઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ:— બાહ્યરના વાયુનું આકર્ષણ કરીને, ઠેક અપાનદ્વારસુધિ ઊદરને તેથી ઝરવું, તે પૂરક પ્રાણાયામ જાણવો, તથા તે વાયુને નાજિપદ્મમાં સ્થિર કરીને જે રોકવો, તે કુંજક પ્રાણાયામ જાણવો.

સ્થાનાત્સ્થાનાંતરોત્કર્ષઃ પ્રત્યાહારઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥

તાલુનાસાનનધારૈ, નિરોધઃ શાંત ઉચ્યતે ॥ ૮ ॥

અર્થ:— નાજિ આદિક સ્થાનથી હૃદય આદિક સ્થાનમાં વાયુનું જે સ્વેંચવું, તેને “પ્રત્યાહાર” કહેલો છે, તથા તાલુ નાસિકા અને મુખદ્વારથી વાયુનો જે નિરોધ કરવો, તે શાંત કહેવાય છે. તથા,

આપીયોર્દ્ધ્વ યજ્ઞત્કૃષ્ય હૃદયાદિષુ ધારણં ॥

ઉત્તરઃ સસમારુથાતો, વિપરીતસ્તતોઽધરઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ:— બાહ્યરના પવનને પીંડને, તથા તેને ઊંચો ચડાવીને હૃદયાદિ કક્ષાં જે ધારી રાખવો, તેને ઉત્તરપ્રાણાયામ કહેલો છે, તથા તેથી વિપરીત તે અધરપ્રાણાયામ જાણવો; અર્થાત્ ઊંચેથી નીચે લાવવો તે.

હવે તેજનું ફલ કહે છે.

રેચનાદુદરૂયાધિઃ, કફસ્ય ચ પરિક્ષાયઃ ॥

પુષ્ટિઃ પૂરકયોગેન, વ્યાધિઘાતશ્ચ જાયતે ॥ ૧૦ ॥

અર્થઃ— રેચનથી પેટની પીડાનો, તથા કફનો નાશ થાય છે અને પૂરકથી પુષ્ટિ તથા વ્યાધિઝનો નાશ થાય છે.

વિકસત્યાશુ હૃત્પદ્મં, ગ્રંથિરંતર્વિન્નિયતે ॥

બલસ્થૈર્યવિવૃદ્ધિશ્ચ, કુંજનાદ્ જવતિ સ્ફુટં ॥ ૧૧ ॥

અર્થઃ— કુંજન પ્રાણાયામથી હૃદયકમલ તુરંત વિકસર થાય છે. તથા અંદરની ગાંઠ જાંગી જાય છે, અને પ્રગટ રીતેં બલ અને સ્થિરતાની વૃદ્ધિ થાય છે.

પ્રત્યાહારાદ્ બલં કાંતિ, દોષશાંતિશ્ચ શાંતતઃ ॥

ઉત્તરાધરસેવાતઃ, સ્થિરતા કુંજકસ્ય તુ ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ— પ્રત્યાહારથી બલ અને કાંતિ વધે છે તથા શાંતથી દોષની શાંતિ થાય છે, અને ઉત્તર અને અધર સેવાથી કુંજકની સ્થિરતા થાય છે. હવે તે પ્રાણાયામ પાંચે વાયુને જીતવાનો હેતુ છે. તે કહે છે.

પ્રાણમપાનસમાના, બુદ્ધાનં વ્યાનમેવ ચ ॥

પ્રાણાયામૈર્જયેત્ સ્થાન, વર્ણક્રિયાર્થબીજવિત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થઃ— પ્રાણાદિકનાં સ્થાન, વર્ણ, ક્રિયા અર્થ અને બીજને જાણનાર યોગી, પ્રાણાયામેં કરીને, પ્રાણવાયુને, અપાન કેતાં વિષ્ટાદિક દૂર કરનાર વાયુને, બુદ્ધાન કહેતાં રસાદિકોને ઝંચે લેઈ જનારા વાયુને, તથા વ્યાન કેતાં વ્યાપક વાયુને પણ જીતી શકે છે.

હવે તે પ્રાણોનાં સ્થાનાદિક કહે છે.

પ્રાણો નાસાગ્રહન્નાગ્નિ, પાદાંગુષ્ઠાંતગો હરિત્ ॥

ગમાગમપ્રયોગેણ, તક્ષયો ધારણેન વા ॥ ૧૪ ॥

અર્થઃ— પ્રાણવાયુ નાસિકાના અગ્ર જાગપર, હૃદયમાં, નાગ્નિમાં તથા પગના અંગુઠાના અગ્રજાગપર હોય છે, અને તે હરિત્ વર્ણનો હોય છે, તથા આઘવા જવાના પ્રયોગેં કરીને અથવા ધારણ કરવાથી તેનો જય થાય છે.

હવે તે ગમાગમ પ્રયોગ તથા ધારણનું વર્ણન કરે છે.

નાસાદિસ્થાનયોગેન, પૂરણાઝેચનાન્મુદુઃ ॥

ગમાગમપ્રયોગઃ સ્યાત્, ધારણં કુંજનાત્પુનઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— નાસિકાદિ સ્થાનના યોગેં કરીને વારંવાર પૂરણ તથા રેચનથી ગમાગમનો પ્રયોગ થાય, તથા કુંજનથી ધારણ થાય.

હવે અપાન વાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

અપાનઃ કૃષ્ણરુગ્મન્યા, પૃષ્ઠપૃષ્ઠાંતપાર્ષ્ણિગઃ ॥

જેયઃ સ્વસ્થાનયોગેન, રેચનાત્પૂરણાન્મુદુઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— અપાન વાયુ કાલા રંગનો હોય છે, તથા તે ગલાંની પાઠલની નાઢીઝમાં, ગુદામાં તથા પગના પાઠલના જાગમાં હોય છે, અને તે પોતાના સ્થાનના યોગથી રેચન અને પૂરણથી વારંવાર જીતી શકાય છે.

હવે સમાનવાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

શુક્લઃ સમાનોહન્નાન્નિ, સર્વસંધિષ્વવસ્થિતઃ ॥

જેયઃ સ્વસ્થાનયોગેના, સકૃઝેચનપૂરણાત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ— સમાન વાયુ સફેદરંગનો હોય છે, તથા તે હૃદય, નાન્નિ, અને સર્વ સંધિસ્થાનોમાં રહેલો છે, અને પોતાના સ્થાનના યોગેં કરીને, તે વારંવાર રેચન અને પૂરણથી જીતી શકાય છે.

હવે ઉદાનવાયુનું સ્વરૂપ કહે છે.

રક્તોહત્કંઠતાલુભ્રૂ, મધ્યમૂર્ધ્નિ ચ સંસ્થિતઃ ॥

ઉદાનોવશ્યતાં નેયો, ગત્યાગતિનિયોગતઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ— ઉદાન વાયુ લાલ રંગનો હોય છે, તથા તે હૃદય, કંઠ, તાલુ, ઘ્રુકુટીઝનો મધ્ય જાગ તથા મસ્તકમાં રહેલો છે, અને તે ગમનાગમનના નિયોગથી જીતી શકાય છે.

હવે તે ગમનાગમનનો પ્રયોગ કહે છે.

નાસાકર્ષણયોગેન સ્થાપયેત્તં હૃદાદિષુ ॥

બહ્વાદુત્કૃષ્યમાણં ચ, રુધ્વા રુધ્વા વશં નયેત્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ— નાસિકાને સ્વેચ્ચાતા યોગેં કરીને તે ઉદાન વાયુને હૃદય આદિકને

વિષે સ્થાપવો, અને બલથી ડંચે ચડતા ઇવા તેને રોકી રોકીને વશમાં લેવો.

હવે વ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

સર્વત્વગ્વૃત્તિકોવ્યાન, શક્રકાર્મુકસન્નિજઃ ॥

જેતવ્યઃકુંજકાન્યાસા, ત્સંકોચપ્રસૃતિક્રમાત્ ॥ ૨૦ ॥

અર્થઃ— વ્યાન વાયુ સર્વ જગોયે ત્વચામાં વર્તે છે, અને તેનો રંગ ઇંદ્રધનુષના જેવો હોય છે, તથા તેને સંકોચ અને પ્રસરે કરીને, કુંજકના અન્યાસથી જીતવો.

હવે તેનાં ધ્યાન ધરવા લાયક બીજો કહે છે.

પ્રાણાપાનસમોદાન, વ્યાનેષ્વેષુ ચ વાયુષુ ॥

યૈં પૈં વૈં લૌં બીજાનિ, ધ્યાતવ્યાનિ યથાક્રમં ॥ ૨૧ ॥

અર્થઃ— પ્રાણ, અપાન, સમાન, ઉદાન, અને વ્યાન વાયુમાં, અનુક્રમે યૈં, પૈં, વૈં, લૌં એવી રીતનાં બીજો ધ્યાવવાં.

હવે ગ્રણ શ્લોકોયેં પ્રાણાદિકના જયના અર્થને કહે છે.

પ્રાબલ્યં જાઠરસ્યાગ્ને, દીર્ઘશ્વાસમરુઙ્ગયૌ ॥

લાઘવં ચ શરીરસ્ય, પ્રાણસ્ય વિજયે જવેત્ ॥ ૨૨ ॥

અર્થઃ— જઠરાગ્નિનું પ્રાબલ્ય, દીર્ઘશ્વાસ અને પવનનો જય, અને શરીરની લઘુતા, ઇટલાં વાનાં પ્રાણના જયમાટે થાય છે.

રોહણં ક્ષતજંગાદે, રુદરાગ્નેઃ પ્રદીપનં ॥

વર્ચોઽદ્યપત્વં વ્યાધિઘાતઃ, સમાનાપાનયોર્જયે ॥ ૨૩ ॥

અર્થઃ—સમાન અને અપાનનો જય હોતે હતે, ગુમડાં તથા હાડકાં આદિકના જંગનું દૂર થવું થાય છે, તથા જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત થાય છે, ચરબીનું અદ્યપણું, તથા વ્યાધિનો પણ નાશ થાય છે.

ઉત્ક્રાંતિર્વારિપંકાયૈ, શ્વાબાધોદાનનિર્જયે ॥

જયે વ્યાનસ્ય શીતોષ્ણા, સંગઃ કાંતિરરોગિતા ॥ ૨૪ ॥

અર્થઃ— ઉદાનનો જય કરતે હતે, પાણી કાદવ આદિકની અબાધા, તથા ઉત્ક્રાંતિ થાય છે. અને વ્યાનનો જય કરતે હતે, ઠંડી અને તાપની અબાધા, કાંતિ, અને નિરોગીપણું થાય છે.

हवे तेजुं सामदं फल कहे ठे.

यत्र यत्र भवेत्स्थाने, जंतोरोगः प्रपीडिकः ॥

तहांत्यै धारयेत् तत्र, प्राणादिमरुतः सदा ॥ २५ ॥

अर्थः— जे जे स्थानकें प्राणीने पीडा करनारो रोग थयो होय, तेनी शांतिने माटे त्यां त्यां, प्राणादिक वायुजने धारवा.

एवं प्राणादिविजये, कृताभ्यासः प्रतिक्षणं ॥

धारणादिकमभ्यस्ये, न्मनःस्थैर्यकृते सदा ॥ २६ ॥

अर्थः— एवी रीतें वारंवार प्राणादिकना जयमां अभ्यास करीने, ह-
मेशां मननी स्थिरतामाटे धारणा, व्यान समाधि आदिकनो अभ्यास करवो.

हवे ते धारणादिक पांच श्लोकोयें करीने कहे ठे.

उक्तासनसमासीनो, रेचयित्वानिलं शनैः ॥

आपादांगुष्ठपर्यंतं, वाममार्गेण पूरयेत् ॥ २७ ॥

पादांगुष्ठे मनःपूर्व, रुध्वा पादतले ततः ॥

पाष्णौ गुल्फे च जंघायां, जानुन्यूरौ गुदे ततः २८ ॥

लिङ्गे नाभौ च तुंदे च, हृत्कंठरसनेऽपि च ॥

तालुनासाग्रनेत्रे च, भ्रुवोर्जाले शिरस्यथ ॥ २९ ॥

एवं रश्मिक्रमेणैव, धारयन्मरुता सह ॥

स्थानात्स्थानान्तरं नीत्वा, यावद्ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ ३० ॥

ततः क्रमेण तेनैव, पादांगुष्ठान्तमानयेत् ॥

नाभिपद्मान्तरं नीत्वा, ततो वायुं विरेचयेत् ॥ ३१ ॥

॥ पंचजिः कुलकं ॥

अर्थः— उपर जणावेलां आसनोपर बेसीने, धीरेधीरे पवनने रेचीने,
डाबी नाडीथी मननीसाथे पगना अंगुठाथी मांडीने ठेक ब्रह्मघारसु-
धि शरीरने पूरवुं, तेमां पेहेलां पगना अंगुठामां, पढी पगना तळीआठ-
मां, पढी पगना पाठखना नागमां, पढी गुल्फोमां, पढी जंघामां, पढी घुं-
टणमां, पढी साथखमां, पढी गुदामां, पढी लिङ्गमां, पढी नाभिमां, पढी
जठरमां, पढी हृदयमां, पढी कंठमां, पढी जीजमां, पढी तालुमां, पढी

નાસિકાના અગ્રજાગમાં, પઠી નેત્રમાં, પઠી ત્રુકુંટીઝમાં, પઠી કપાલમાં તથા પઠી મસ્તકમાં, એવી રીતે અનુક્રમે પવનની સાથે મનને લાવીને ઠેક બ્રહ્મદ્વારસુધિ ખરવો, પઠી અનુક્રમે તેવીજ રીતે ઠેક ઉતારી ઉતારીને પગના અંગુઠાસુધિ લાવવો, અને નાજિપદમાં લાવીને પવનનું વિરેચન કરવું.

હવે ચાર શ્લોકોયેં કરીને ધારણાનું ફલ કહે છે.

પાદાંગુષ્ઠાદૌ જંઘાયાં, જાનૂરુગુદમેહને ॥

ધારિતઃ ક્રમશોવાયુઃ, શીઘ્રગત્યૈ બલાય ચ ॥ ૩૨ ॥

નાભૌ જ્વરાદિઘાતાય, જઠરે કાયશુદ્ધયે ॥

જ્ઞાનાય હૃદયે કૂર્મ, નાડ્યાં રોગજરાહિદે ॥ ૩૩ ॥

કંઠે ક્ષુત્તર્ષનાશાય, જિહ્વાગ્રે રસસંવિદે ॥

ગંધજ્ઞાનાય નાસાગ્રે રૂપજ્ઞાનાય ચક્ષુષોઃ ॥ ૩૪ ॥

નાલે તડોગનાશાય, ક્રોધસ્યોપશમાય ચ ॥

બ્રહ્મરંધ્રે ચ સિન્ધાનાં, સાક્ષાદર્શનહેતવે ॥ ૩૫ ॥

॥ ચતુર્જિઃ કલાપકં ॥

અર્થ:- પગના અંગુઠા, પાર્શ્વિ, તથા ગુદફમાં, જંઘામાં, ઘુંટણમાં, સાથલમાં, અને લિંગમાં ધારણ કરેલો વાયુ અનુક્રમે શીઘ્રગતિ અને બલમાટે ગુણકારી છે, નાજિમાં રહેલો જ્વરાદિકના નાશમાટે છે, જઠરમાં રહેલો કાયાની શુદ્ધિમાટે છે, હૃદયમાં રહેલો જ્ઞાનમાટે છે, કૂર્મનાડીમાં રહેલો રોગ અને ઘડપણના નાશ માટે છે, કંઠમાં રહેલો ક્રુધા અને તૃષ્ણાના નાશ માટે છે, જીજ્ઞના અગ્રજાગમાં રહેલો રસના જ્ઞાન માટે છે, નાસિકાના અગ્રજાગમાં રહેલો ગંધના જ્ઞાનમાટે છે, ચક્ષુઝમાં રહેલો રૂપના જ્ઞાનમાટે છે, કપાલમાં રહેલો ત્યાંના રોગના નાશમાટે છે, તથા ક્રોધના ઉપશમ માટે પણ છે, અને બ્રહ્મદ્વારમાં રહેલો સાક્ષાત્ સિદ્ધોના દર્શનમાટે છે.

હવે ધારણાને ઉપસંહરતા થકા પવનનું ચેષ્ટિત કહે છે.

અન્યસ્ય ધારણામેવં, સિન્ધીનાં કારણં પરં ॥

ચેષ્ટિતં પવમાનસ્ય, જાનીયાદ્ ગતસંશયઃ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:- એવી રીતે ધારણાનો અન્યાસ કરીને, સંશયરહિત થયા થકાં સિદ્ધિના ઉત્કૃષ્ટ કારણસરણું, પવનનું ચેદિત જાણવું.

નાજીર્નિષ્કામતશ્ચારં, હન્મધ્યે નયતોગતિં ॥

તિષ્ઠતોઘદશાંતે તુ, વિદ્યાત્સ્થાનં નજસ્વતઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:- નાજીથી નિકલતા, અને હૃદયમાં જતા, તથા બ્રહ્મરંધ્રમાં રહે-તા એવા પવનનું સ્થાન જાણવું.

હવે તે ચારાદિકોનાં જ્ઞાનનું ફલ કહે છે.

તદ્વારગમનસ્થાન, જ્ઞાનાદધ્યાસયોગતઃ ॥

જાનીયાત્કાલમાયુશ્ચ, શુજાશુજફલોદયં ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:- તેના ચાર, ગમન અને સ્થાનના જ્ઞાનથી, અધ્યાસના યોગે કરીને શુજ અને અશુજ ફલના ઉદયવાલાં એવાં કાલ અને આયુષ્યને જાણવાં.

તતઃ શનૈઃ સમાકૃષ્ય પવનેન સમં મનઃ ॥

યોગી હૃદયપદ્માંત, વિનિવેશ્ય નિયંત્રયેત્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- પઠી યોગિયેં ધીરેથી પવનની સાથે મનને સ્થેંચીને, હૃદયપદ્મની અંદર રાખીને, તેને નિયંત્રિત કરવો.

હવે જ્યારે હૃદયમાં પવન હોય, ત્યારે મનમાં જે ફલ થાય છે તે કહે છે.

તતોઽવિદ્યા વિલીયંતે, વિષયેઙ્ઞા વિનશ્યતિ ॥

વિકલ્પાવિનિવર્તંતે જ્ઞાનમંતર્વિર્જનતે ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- તેથી અવિદ્યાઝં વિલીન થાય છે, વિષયની ઇન્દ્રિયા પણ નાશ પામે છે. વિકલ્પો નિવૃત્ત થાય છે, અને અંદર જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. વક્ત્રી,

ક મંડલે ગતિર્વાયોઃ, સંક્રમઃ ક્વ ક્વ વિશ્રમઃ ॥

કા ચ નાડીતિ જાનીયાત્, તત્ર ચિત્તે સ્થિરીકૃતે ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- હૃદયમાં મનને સ્થિર કરવાવડે કરીને, વાયુની ગતિ કયા મંડલમાં છે, તથા તેનું સંક્રમણ અને વિશ્રામ પણ ક્યાં છે, તથા નાડી કઈ છે, તે સર્વનું જણાવ.

હવે તે મંડલો કહે છે.

મંડલાનિ ચ ચત્વારિ, નાશિકાવિવરે વિહઃ ॥

જૌમવારુણવાયવ્યા, મ્રેયાસ્થ્યાનિ યથોત્તરં ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- નાશિકાનાં વિવરોમાં, અનુક્રમે, જૂમિસંબંધિ, વારુણ, વાયવ્ય, તથા અગ્નિસંબંધિ એમ ચાર મંડલો કહેલાં છે.

હવે જૌમ મંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

પૃથિવીબીજસંપૂર્ણ, વજ્રલાંઘનસંયુતં ॥

ચતુરસ્રં હતસ્વર્ણ, પ્રજ્ઞં સ્યાદ્જૌમમંડલં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- પૃથિવીનાં બીજેં કરી સંપૂર્ણ, અને ચારે સુણે વજ્ર લાંઘને કરીને યુક્ત, અને તપાવેલા સુવર્ણસરસી પ્રજ્ઞાવાહું જૌમમંડલ હોય.

હવે વારુણમંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સ્યાદર્ધચંદ્રસંસ્થાનં, વારુણાદ્દરલાંઘિતં ॥

ચંદ્રાન્નમમૃતસ્યંદ, સાંદ્રં વારુણમંડલં ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- વારુણમંડલ અર્ધચંદ્રનાં સંસ્થાનવાહું, અને વારુણ એટલે વકારેં કરીને લાંઘિત, અને ચંદ્ર સરસી સફેદ કાંતિવાહું, અને અમૃતના ઝરણા સરસું સાંદ્ર હોય છે.

હવે વાયવ્યમંડલનું સ્વરૂપ કહે છે.

સ્નિગ્ધાંજનઘનજ્ઞાયં, મુવૃત્તં વિંદુસંકુલં ॥

દુર્લક્ષ્યં પવનાક્રાંતં, ચંચલં વાયુમંડલં ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:-સ્નિગ્ધ એવા અંજન અને વાદલાંની ઠાયા સરસું, ગોલ, મધ્યમાં વિંદુવાહું, દુર્લક્ષ્ય, પવનેં કરીને આક્રાંત થયેલું તથા ચંચલ, એવું વાયુમંડલ હોય.

હવે આગ્નેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઊર્ધ્વજ્વાલાંચિતં જીમં, ત્રિકોણં સ્વસ્તિકાન્વિતં ॥

સ્ફુલિંગપિંગં તદ્વીજં, જ્ઞેયમાગ્નેયમંડલં ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:-ઊંચી જ્વાલાવાહું, જયંકર, ત્રણ સુણાવાહું, તથા તે સુણાડમાં સ્વસ્તિકનાં ચિહ્નવાહું, અને અગ્નિના તણસા સરસું પીહું આગ્નેયમંડલ જાણવું.

इवे तेना बोधने माटे कहे ठे.

अभ्यासेन स्वसंवेद्यं, स्यान्मंडलचतुष्टयं ॥

क्रमेण संचरन्नत्र, वायु ईयश्चतुर्विधः ॥ ४७ ॥

अर्थः— अज्यासें करीने ते चारे मंडल स्वसंवेद्य थाय, अने तेमां संचरतो वायु अनुक्रमें चार प्रकारनो जाणवो.

इवे अनुक्रमें ते चार प्रकारो कहे ठे.

नासिकारंध्रमापूर्य, पीतवर्णैः शनैर्वहन् ॥

कवोष्णोऽष्टांगुलः स्वहो, जवेद्वायुः पुरंदरः ॥ ४८ ॥

अर्थः— नासिकाना छारने पूरीने, पीतवर्णें करीने धीरे धीरे वहेतो, तथा जरा उनो, आठ आंगुलना प्रमाणवालो स्वह पार्थिव वायु पुरंदर कहेवाय. तथा,

धवलः शीतलोऽधस्तात्, त्वरितत्वरितं वहन् ॥

द्वादशांगुलिमानश्च, वायुर्वरुण उच्यते ॥ ४९ ॥

अर्थः— सफेद, शीतल तथा नीचेना जागमां तुरत तुरत वहेतो चार आंगुलना प्रमाणवालो वायु वरुण कहेवाय ठे. तथा,

उष्णशीतश्च कृष्णश्च, वहंस्तिर्यगनारतं ॥

षडंगुलप्रमाणश्च, वायुः पवनसंज्ञितः ॥ ५० ॥

अर्थः— कचित् उष्ण अने कचित् ठंडो, काला रंगनो, तथा हमेशा तिष्ठो वहेतो, अने ७ आंगुलना प्रमाणवालो वायु पवन नामची उल्लेखाय ठे. तथा.

बालादित्यसमज्योती, रत्युष्णश्चतुरंगुलः ॥

आवर्तवान् वहन्नूर्ध्वं, पवनोदहनः स्मृतः ॥ ५१ ॥

अर्थः— सूर्य सरस्वी लाल कांतिवालो, अत्यंत उष्ण, आवर्तवालो, तथा उंचे वहेतो, अने चार आंगुलना प्रमाणवालो वायु दहन कहेवाय.

इवे जे वायु होते ठे जे कार्य करवुं ते कहे ठे.

ईदं स्तंजादिकार्येषु, वरुणं शस्तकर्मसु ॥

वायुं मलिनजोलेषु, वश्यादौ वह्निमादिशेत् ॥ ५२ ॥

અર્થ:- સ્તંબાદિક કાર્યોમાં પુરંદરને, ઉત્તમ કાર્યોમાં વરુણને, મહીન અને ચપલકાર્યોમાં વાયુને, અને વશીકરણાદિકમાં વહન પવનને જોડવો.

હવે પ્રારંભ કરેલા કાર્યમાં, તથા કાર્યના પ્રશ્નમાં જે વસ્તુ જે વાયુ હોય, તેનું ફલ ચાર શ્લોકોથી કહે છે.

ઠત્રચામરહસ્ત્યશ્વા, રામરાજ્યાદિસંપદં ॥

મનીષિતં ફલં વાયુઃ, સમાચષ્ટે પુરંદરઃ ॥ ૫૩ ॥

તથા રાજ્યાદિસંપૂર્ણેઃ પુત્રસ્વજનબંધુજિઃ ॥

સારેણ વસ્તુના ચાપિ, યોજયેદ્વરુણઃ દ્વણાત્ ॥ ૫૪ ॥

કૃષિસેવાદિકં સર્વ, મપિ સિદ્ધં વિનશ્યતિ ॥

મૃત્યુનીઃ કલહો વૈરં, ત્રાસશ્ચ પવને જવેત્ ॥ ૫૫ ॥

જયં શોકં રુજં દુઃખં, વિઘ્નવ્યૂહપરંપરાં ॥

સંસૂચયેદ્વિનાશં ચ, દહનોદહનાત્મકઃ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- પુરંદર વાયુ ઠત્ર, ચામર, હાથી, ઘોડા, બગીચા તથા રાજ્ય આદિક દ્વિત સંપદાનું ફલ સૂચવે છે. તથા વરુણ છે તે રાજ્ય આદિક સંપદાથી સંપૂર્ણ થયેલા એવા સ્વજન બંધુજની સાથે, તથા ઉત્તમ વસ્તુ સાથે મેલાપ કરાવે છે. અને પવનવાયુથી રહેતી, સેવા વિગેરે જે સિદ્ધ થયું હોય, તે પણ નાશ પામે છે, તથા મૃત્યુની બીક, ક્લેશ, વૈર અને ત્રાસ થાય. તથા વહન સ્વજાવવાલો વહન વાયુ, જય, શોક, રોગ, દુઃખ, વિઘ્ન વિગેરેની શ્રેણિ, તથા નાશને સૂચવે છે.

હવે તેનું વધારે સૂક્ષ્મપણું કહે છે.

શશાંકરવિમાર્ગેણ, વાયવો મંડલેષ્વમી ॥

વિશંતઃ શુજ્ઞદાઃ સર્વે, નિષ્ક્રામંતોઽન્યથા સ્મૃતાઃ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:- સઘણ વાયુનું ઢાંચા અને જમણા માર્ગથી મંડલમાં વાલ્લ થતા શુજ્ઞને દેનારા છે, તથા નિકલતા થકા તેનું સર્વે અશુજ્ઞને દેનાર છે.

હવે તેનું કારણ કહે છે,

પ્રવેશસમયે વાયુ, જીવોમૃત્યુસ્તુ નિર્ગમે ॥

ઉચ્ચતે જ્ઞાનિનિસ્તાદક્, ફલમપ્યનયોસ્તતઃ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:- પ્રવેશ વચ્ચે જીવ વાયુ હોય છે, તથા નિર્ગમન વચ્ચે મૃત્યુ વાયુ હોય છે, માટે તેડનું જ્ઞાનિયોયેં પણ ફલ કહેલું છે.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને વાયુનું શુદ્ધપણું અશુદ્ધપણું, તથા મધ્યમપણું નાડીજેવથી કહે છે.

પથેંદોરિંદ્રવરુણૌ, વિશંતૌ સર્વસિદ્ધિદૌ ॥

રવિમાર્ગેણ નિર્યાંતૌ, પ્રવિશંતૌ ચ મધ્યમૌ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:- ચંદ્રનાડીને માર્ગે પ્રવેશ કરતા પુરંદર અને વરુણ વાયુ સર્વ સિદ્ધિને દેનારા છે, તથા સૂર્યનાડીને માર્ગે નિકલતા અને પ્રવેશ કરતા તેડ મધ્યમ જાણવા.

દક્ષિણેન વિનિર્યાંતૌ, વિનાશાયાનિલાનલૌ ॥

નિઃસરંતૌ વિશંતૌ ચ મધ્યમાવિતરેણ તુ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:- જમણીનાડીને માર્ગે નિકલતા પવન અને દહન વાયુ નાશ માટે છે, તથા ડાબી બાજુથી નિકલતા અને પ્રવેશ કરતા વાયુ મધ્યમ જાણવા. હવે નાડીનું સ્વરૂપ કહે છે.

ઇડા ચ પિંગલા ચૈવ, સુષુમ્ણા ચેતિ નાડિકાઃ ॥

શશિસૂર્યશિવસ્થાનં, વામદક્ષિણમધ્યગાઃ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- ડાબી બાજુની ઇડા નાડીનું ચંદ્ર સ્થાન છે, જમણી બાજુની પિંગલા નાડીનું સૂર્ય સ્થાન છે, તથા મધ્યમાં રહેલી સુષુમ્ણા નાડીનું શિવ સ્થાન છે.

હવે બે શ્લોકોયેં કરીને તે નાડીઓમાં વાયુના સંચારનું ફલ કહે છે.

પીયૂષમિવ વર્ષતી, સર્વગાત્રેષુ સર્વદા ॥

વામામૃતમયા નાડી, સમ્મતાત્રીપ્તસૂચિકા ॥ ૬૨ ॥

વહંત્યનિષ્ક્રાંતિત્રી, સંદંત્રી દક્ષિણા પુનઃ ॥

સુષુમ્ણા તુ જવેત્સિદ્ધિ, નિર્વાણફલકારણં ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- હમેશાં સર્વ ગાત્રોમાં અમૃતનેજ જાણે વરસતી, યહી અમૃતમય ડાબી નાડી શુદ્ધને સૂચવનારી કહેલી છે; અને જમણી નાડી વહે-

તી થકી, અનિષ્ટ સૂચવનારી છે, અને સુષુપ્ત નાડી અણિમાદિક સિદ્ધિ અને મોક્ષનાં ફલનાં કારણરૂપ છે.

વક્ત્રી તેજનું વિશેષ ફલ કહે છે.

વામૈવાખ્યુદયાદીષ્ટ, શસ્ત્રકાર્યેષુ સમ્મતા ॥

દક્ષિણા તુ રતાહાર, યુદ્ધાદૌ દીપ્તકર્મણિ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ:- અખ્યુદય આદિક ઉત્તમ કાર્યોમાં ઠાવી નાડી કહેલી છે. અને સંજોગ, આહાર તથા યુદ્ધાદિક દીપ્ત કાર્યોમાં જમણી નાડી કહેલી છે.

હવે તે નાડીતેજનો વિષયવિજ્ઞાન કહે છે.

વામા શસ્ત્રોદયે પક્ષે, સિતે કૃષ્ણે તુ દક્ષિણા ॥

ત્રીણિ ત્રીણિ દિનાર્નીદુ, સૂર્યયોરુદયઃ શુભઃ ॥ ૬૫ ॥

અર્થ:- અજવાલીઆ પક્ષમાં સૂર્યોદય વખતે ડાબી નાડી ઉત્તમ જાણવી, અને કૃષ્ણપક્ષમાં જમણી નાડી શુભ જાણવી, વક્ત્રી તે તે પક્ષમાં ત્રણ ત્રણ દિવસો સુધિ તે વક્ત્રી નાડીતેજનો શુભ ઉદય જાણવો.

હવે તેજનો અસ્તનિયમ કહે છે.

શશાંકેનોદયે વાયોઃ, સૂર્યેણાસ્તં શુભાવહં ॥

ઉદયે રવિણાત્વસ્ય, શશિનાસ્તં શિવં મતં ॥ ૬૬ ॥

અર્થ:- જે દિવસે ચંદ્રથી વાયુનો ઉદય થાય, તે દિવસે સૂર્યથી અસ્ત થાય તો સારું, અને જે દિવસે સૂર્યથી ઉદય થાય, તે દિવસે ચંદ્રથી અસ્ત થાય તો સારું.

હવે પૂર્વે કહેલા અર્થનેજ ત્રણ શ્લોકોયે કરીને વિસ્તારથી કહે છે.

સિતપક્ષે દિનારંજે, યત્નેન પ્રતિપદિને ॥

વાયોર્વીક્ષેત સંચારં, પ્રશસ્તમિતરં તથા ॥ ૬૭ ॥

ઉદેતિ પવનઃ પૂર્વે, શશિન્યેષઞ્ચહં તતઃ ॥

સંક્રામતિ ઞ્ચહં સૂર્યે, શશિન્યેવ પુનરુચ્ચહં ॥ ૬૮ ॥

વહેદ્યાવદ્બૃહત્પર્વ, ક્રમેણાનેન મારુતઃ ॥

કૃષ્ણપક્ષે પુનઃ સૂર્યો, દયપૂર્વમયં ક્રમઃ ॥ ૬૯ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:- અજવાહીયા પદ્ધતિમાં પડવાને દિવસે દિવસના પ્રારંભ વચ્ચે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત એવો વાયુનો સંચાર જોવો; તેમાં પેહેલાં ત્રણ દિવસ સુધિ ચંદ્રનાડીમાં તે વહે છે, પછી ત્રણ દિવસ સૂર્યનાડીમાં જાય છે, અને પાછો ત્રણ દિવસ ચંદ્રનાડીમાં જાય છે; એવી રીતે અનુક્રમે છે-ક પૂર્ણિમાસુધિ વહે છે, અને કૃષ્ણપદ્ધતિમાં પેહેલાં સૂર્યનાડી અને પછી ચંદ્રનાડીમાં એમ અનુક્રમે વહે છે.

હવે શ્લોકોયે કરીને ઉપરના ક્રમમાં વ્યતિક્રમ હોતે થતે ફલ કહે છે.

ત્રીન્ પક્ષાનાન્યથાન્વસ્ય, માસષટ્કેન પંચતા ॥

પદ્મદ્વયં વિપર્યાસે, ડ્વીષ્ટબંધુવિપદ્ જવેત્ ॥ ૭૦ ॥

જવેત્તુ દારુણો વ્યાધિ, રેકં પદ્મં વિપર્યયે ॥

દ્વિત્ર્યાયદ્વિપર્યાસે, કલહાદિકમુદ્દિશેત્ ॥ ૭૧ ॥

અર્થ:- જો ત્રણ પક્ષવાડીઆં સુધિ વિપરીતપણે નાડી વહે, તો ઠ માસમાં મૃત્યુ થાય, બે પક્ષસુધિ વિપરીતપણે વહે તો વહાલાં સગાંઠને પીડા થાય, અને એક પક્ષસુધિ તેમ વહે, તો જયંકર વ્યાધિ થાય, અને બે ત્રણ દિવસ તેમ વહે તો, ક્લેશ આદિક થાય. તથા-

એકદ્વિત્રીણ્યહોરાત્રા, ઇર્ક એવ મરુદ્ધહન્ ॥

વર્ષેસ્ત્રિજિર્ઘાત્યામેકે, નાંતાયેંદોરુજે પુનઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ:- એક દિવસ અને રાત્રિજો સૂર્યનાડીજ વહે તો ત્રણ વર્ષે મૃત્યુ થાય, બે દિવસરાત્રિ વહે, તો બે વર્ષે મૃત્યુ થાય, તથા ત્રણ દિવસ-રાત્રિ વહે, તો એક વર્ષે મૃત્યુ થાય અને ચંદ્રનાડી વહે તો રોગ થાય.

માસમેકં રવાવેવ, વહન્ વાયુર્વિનિર્દિશેત્ ॥

અહોરાત્રાવધિં મૃત્યું, શશાંકેન ધનદ્વયં ॥ ૭૩ ॥

અર્થ:- એક માસ સુધિ જો સૂર્યનાડીજ વહેતી રહે તો એક રાત્રિ દિવસમાં મૃત્યુ થાય, અને જો ચંદ્રનાડી તેમ વહે, તો ધનનો દ્વય થાય.

વાયુસ્ત્રિમાર્ગગઃ શંસે, ન્મધ્યાહ્નાત્પરતોમૃતિ ॥

દશાહં તુ દ્વિમાર્ગસ્થઃ, સંક્રાન્તૌ મરણં દિશેત્ ॥ ૭૪ ॥

અર્થ:- ત્રણે નાડીઝના માર્ગમાં રહેલો વાયુ મધ્યાહ્ન પછી મૃત્યુ સૂ-

ચલે છે, તથા દશ વઢાડાસુધિ બે નાડીમાં રહેલો, અને તે પઠી સંચાર કરતો મરણ સૂચવે છે.

દશાહં તુ વહન્નિદા, વેવોદ્દેગરુજે મરુત્ ॥

इतश्चेतश्च यामार्ध, वहन् लाजार्चनादिकृत् ॥ ७५ ॥

અર્થ:- દશ વઢાડા સુધિ ચંડનાડીમાંજ વહેતો વાયુ, ઉદ્દેગ અને રોગ માટે થાય છે, તથા અરધા પોહોરસુધિ એક બીજી નાડીમાં જતો, લાજ અને પૂજા આદિકમાટે થાય.

विषुवत्समयप्राप्तौ, स्पंदेते यस्य चक्षुषी ॥

अहोरात्रेण जानीयात्, तस्य नाशमसंशयं ॥ ७६ ॥

અર્થ:- તુલ્ય રાત્રિ દિવસનો સંગમ હોતે ઠટે, જેની આંખો ફરકે છે, તેનો એક રાત્રિ દિવસમાં નિશ્ચયે કરીને નાશ થાય છે. તથા,

पंचातिक्रम्य संक्रांती, मुखे वायुर्वहन् दिशेत् ॥

मित्रार्थहानिनिस्तेजो, ऽनर्थान् सर्वान्मृतिं विना ॥ ७७ ॥

અર્થ:- વાયુનાં પાંચ સંક્રમણ પઠી જો મુખમાં વાયુ વહે, તો મિત્ર, ધન વિગેરેની હાનિ, નિસ્તેજપણું, તથા મૃત્યુ શિવાય સર્વ અનર્થો થાય. તથા-

संक्रांतीः समतिक्रम्य, त्रयोदश समीरणः ॥

प्रवहन् वामनासायां, रोगोद्देगादि सूचयेत् ॥ ७८ ॥

અર્થ:- તેર સંક્રાંતિ પઠી ચતુર્દશી સંક્રાંતિમાં, ડાબી નાસિકામાં જો વાયુ વહે, તો રોગ અને ઉદ્દેગ આદિક સૂચવે છે. તથા,

मार्गशीर्षस्य संक्रांति, कालादारभ्य मारुतः ॥

वहन् पंचाहमाचष्टे, वत्सरेऽष्टादशे मृतिं ॥ ७९ ॥

અર્થ:- માગસર મહીનાની સંક્રાંતિથી માંડીને, જો પાંચ દિવસસુધિ (એકજ નાડીમાં) પવન વહે, તો અઢાર વર્ષે મૃત્યુ થાય. તથા,

शरत्संक्रांतिकालाच्च, पंचाहं मारुतो वहन् ॥

ततः पंचदशाब्दाना, मंते मरणमादिशेत् ॥ ८० ॥

અર્થ:- શરદૂની સંક્રાંતિથી પાંચ દિવસસુધિ જો એકજ નાડીમાં પવન વહે, તો પંદર વર્ષને અંતે મરણ સૂચવે છે; તથા,

શ્રાવણાદેઃ સમારભ્ય, પંચાદમનિલો વહન્ ॥
 અંતે દ્વાદશવર્ષાણાં, મરણં પરિસૂચયેત્ ॥ ૮૧ ॥
 વહન્ જ્યેષ્ઠાદિદિવસા, દશાહાનિ સમીરણઃ ॥
 દિશેન્નવમવર્ષસ્ય, પર્યંતે મરણં ધ્રુવં ॥ ૮૨ ॥
 આરભ્ય ચૈત્રાદ્યદિના, ત્પંચાહં પવનો વહન્ ॥
 પર્યંતે વર્ષષટ્કસ્ય, મૃત્યું નિયતમાદિશેત્ ॥ ૮૩ ॥
 આરભ્ય માઘમાસાદેઃ, પંચાહાનિ મરુદ્વહન્ ॥
 સંવત્સરત્રયસ્યાંતે, સંસૂચયતિ પંચતાં ॥ ૮૪ ॥

॥ ચતુર્નિઃ કલ્પાપકં ॥

અર્થ:- શ્રાવણની આદિથી માંડીને પાંચ દિવસોસુધિ એકજ નાહીમાં જો વાયુ વહે, તો તે બાર વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે, જેઠથી માંડીને દશ દિવસોસુધિ તેમ વહે તો નિશ્ચે નવમે વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે, અને ચૈત્રથી માંડીને પાંચ દિવસો સુધિ જો તેમ વહે, તો ઠ વર્ષે નિશ્ચે મૃત્યુ સૂચવે છે તથા માહાથી માંડીને જો પાંચ દિવસોસુધિ તેમ વહે, તો ત્રણ વર્ષે મૃત્યુ સૂચવે છે.

સર્વત્ર દ્વિત્રિચતુરો, વાયુશ્ચેદિવસાન્ વહેત્ ॥

અબ્દજાગૈસ્તુ તે શોધ્યા, યથાવદનુપૂર્વશઃ ॥ ૮૫ ॥

અર્થ:- સર્વ જગોયે બે, ત્રણ, અને ચાર દિવસો સુધિ જો વાયુ વહે, તો વર્ષના જાગોથી તેડને અનુક્રમે શોધવા.

હવે કાલજ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહેવે.

અથેદાનીં પ્રવક્ત્યામિ, કિંચિત્કાલસ્ય નિર્ણયં ॥

સૂર્યમાર્ગે સમાશ્રિત્ય, સચ પૌષ્ણે ચ ગમ્યતે ॥ ૮૬ ॥

અર્થ:- હવે કંઈક કાલનો નિર્ણય કહીશું; તે સૂર્યના માર્ગને આશ્રીને પૌષ્ણમાં જણાય છે.

હવે તે પૌષ્ણનું સ્વરૂપ કહે છે.

જન્મકલ્પગતે ચંદ્રે, સમસપ્તગતે રવૌ ॥

પૌષ્ણનામા જવેત્કાલો, મૃત્યુનિર્ણયકારણં ॥ ૮૭ ॥

अर्थः— जन्म नक्षत्रमां चंद्र आवते ठते, तथा समस्तमां सूर्य आव-
ते ठते, मृत्युनिर्णयना कारणरूप पौष्ण नामें काल थाय.

इवे तेनेविषे सूर्यनाडीना प्रवाहें करीने कालज्ञान कहे ठे.

दिनार्ध दिनमेकं च, यदा सूर्ये मरुद्वहन् ॥

चतुर्दशे द्वादशेऽब्दे, मृत्यवे जवति क्रमात् ॥ ८८ ॥

अर्थः— अरधो दिवस अने आखो दिवस, ज्यारे सूर्यनाडीमां वायु व-
हेतो होय, त्यारे अनुक्रमें, चौदमे, अने बारमे वर्षें मृत्यु माटे ते थाय.

तथैव च वहन् वायु, रहोरात्रं द्वयद्वं त्र्यद्वं ॥

दशमाष्टमषष्ठाब्दे, प्वंताय जवति क्रमात् ॥ ८९ ॥

अर्थः— वल्ली तेवीज रीतें एक रात्रिदिवस एकज नाडीमां वहेतो
वायु दशमे वर्षें, बे दिवस वहेतो आठमे वर्षें, त्रण दिवस वहेतो ठठे
वर्षें मृत्युमाटे थाय ठे.

वहन् दिनानि चत्वारि, तुर्येऽब्दे मृत्यवे मरुत् ॥

साशीत्यहःसहस्रे तु, पंचादानि वहन् पुनः ॥ ९० ॥

अर्थः— वल्ली जो ते चार दिवसोसुधि वहे, तो चोथे वर्षें मृत्यु थाय,
तथा पांच दिवसोसुधि वहे, तो त्रण वर्षें मृत्यु थाय.

एकद्वित्रिचतुःपंच, चतुर्विंशत्यहःक्षयात् ॥

षडादीन् दिवसान् पंच, शोधयेदिह तद्यथा ॥ ९१ ॥

अर्थः— ठ आदिक दिवसोने, एक, बे, त्रण, चार, पांच वार चोवीश
दिवसना क्षयथी नीचे प्रमाणे शोधवा.

षट् दिनानामध्यर्के, वहमाने समीरणे ॥

जीवत्यह्नां सहस्रं षट्, पंचाशद्विवसाधिकं ॥ ९२ ॥

अर्थः— सूर्यनाडी जो ठ दिवससुधि चाखे, तो एक हजार अने ठप-
न दिवसो सुधि जीवे. तथा,

सहस्रं साष्टकं जीवे, द्वायौ सप्ताद्ववाहिनि ॥

सषट्त्रिंशन्नवशती, जीवेत्त्वष्टाद्ववाहिनि ॥ ९३ ॥

અર્થ:- જો સાત દિવસ વહે, તો એક હજારને આઠ દિવસ જીવે અને આઠ દિવસ સુધિ વહે, તો નવસોને ઠગ્રીશ દિવસ જીવે. તથા, એકત્રૈવ નવાહાનિ, તથા વહતિ મારુતે ॥

અહ્લામષ્ટશતીં જીવે, ચત્વારિંશદિનાધિકાં ॥ ૯૪ ॥

અર્થ:- વહ્લી તેવી રીતે એકજ નાડીમાં જો નવ દિવસોસુધિ વાયુ વહે, તો આઠસોને ચાલીશ દિવસોસુધિ જીવી શકે. તથા, તથૈવ વાયૌ પ્રવહ, ત્યેકત્ર દશ વાસરાન્ ॥

વિંશત્યધિકામહ્લાં, જીવેત્સપ્તશતીં ધ્રુવં ॥ ૯૫ ॥

અર્થ:- તેવીજ રીતે વહ્લી જો દશ દિવસો સુધિ એકજ નાડીમાં વાયુ વહે, તો સાતસો ને વીશ દિવસ જીવે.

એકદ્વિત્રિચતુઃ પંચ, ચતુર્વિંશત્યદ્ઃક્ષયાત્ ॥

એકાદશાદિપંચાદા, ન્યત્ર શોધ્યાનિ તદ્યથા ॥ ૯૬ ॥

અર્થ:- વહ્લી અગ્યાર આદિક દિવસોને પણ, નીચે પ્રમાણે, એક, બે, ત્રણ ચાર અને પાંચ એવી ચોવીશીયુક્ત દિવસોના ક્યયથી શોધવા.

એકાદશદિનાન્યર્કે, નાહ્યાં વહતિ મારુતે ॥

પણ્ણવત્યધિકાન્યહ્લાં ષટ્શતાન્યેવ જીવતિ ॥ ૯૭ ॥

અર્થ:- સૂર્ય નાડીમાં જો અગ્યાર દિવસો સુધિ વાયુ વહે, તો ઠસોને બનુ દિવસ જીવે.

તથૈવ દ્વાદશાદાનિ, વાયૌ વહતિ જીવતિ ॥

દિનાનાં ષટ્શતીમષ્ટ, ચત્વારિંશત્સમન્વિતાં ॥ ૯૮ ॥

અર્થ:- તેવીજ રીતે જો બાર દિવસો સુધિ વાયુ વહે, તો ઠસોને અઠતાલીશ દિવસોસુધિ જીવી શકે. તથા,

ત્રયોદશદિનાન્યર્કે, નાડીવાહિનિ મારુતે ॥

જીવેત્પંચશતીમહ્લાં, ષટ્સપ્તતિદિનાધિકાં ॥ ૯૯ ॥

અર્થ:- વહ્લી જો સૂર્યનાડીમાં તેર દિવસો સુધિ વાયુ વહે, તો પાંચસો ને ઠઠંતેર દિવસો જીવે. તથા,

चतुर्दश दिनान्येवं, प्रवाहिनि समीरणे ॥

अश्रित्यभ्यधिकं जीवे, दह्नां शतचतुष्टयं ॥ १०० ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो चौद दिवसो सुधि नाही वहे, तो चारसो ने एंशी दिवसो सुधि जीवे.

तथा पंचदशाहानि, यावद् वहति मारुते ॥

जीवेत् षष्ठीदिनोपेतं, दिवसानां शतत्रयं ॥ १०१ ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो पंदर दिवसो सुधि वहे, तो त्रणसोने साठ दिवसो सुधि जीवे. तथा,

एकद्वित्रिचतुःपंच, द्वादशाहक्रमक्षयात् ॥

षोडशाद्यानि पंचाहा, न्यत्र शोध्यानि तद्यथा ॥ १०२ ॥

अर्थः— तथा सोल आदिक पांच दिवसोने, एक, बे त्रण, चार अने पांच संख्यावाला बार बार दिवसोना क्यथी शोधवा अने ते नीचे प्रमाणे.

प्रवहत्येकनाशायां, षोडशाहानि मारुते ॥

जीवेत्सहाष्टचत्वारिं, शतं दिनशतत्रयीं ॥ १०३ ॥

अर्थः— जो एकज नाशिकामां सोलदिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रणसोने अडतालीश दिवसो सुधि जीवे.

वहमाने तथा सप्त, दशाहानि समीरणे ॥

अह्नां शतत्रये मृत्यु, श्वतुर्विंशतिसंयुते ॥ १०४ ॥

अर्थः— वल्ली तेवीज रीतें सत्तर दिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रणसोने चौवीश दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

पवने विचरत्यष्टा, दशाहानि तथैव च ॥

नाशोष्टाशीतिसंयुक्ते, गते दिनशतद्वये ॥ १०५ ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो अठार दिवसो सुधि, वायु वहे, तो बसोने अठ्याशी दिवसें मृत्यु थाय.

विचरत्यनिखे तद्वत्, दिनान्येकोनविंशतिः ॥

चत्वारिंशद्युते याते, मृत्युर्दिनशतद्वये ॥ १०६ ॥

अर्थः— वल्ली तेवीजरीतें जो उगणीश दिवसो सुधि वहे, तो वसोने चाखीश दिवस जाते थके मृत्यु थाय. तथा,

विंशतिदिवसानेक, नासाचारिणि मारुते ॥

साशीतौ वासरशते, गते मृत्युर्न संशयः ॥ १०७ ॥

अर्थः— वल्ली एवीज रीतें जो बीश दिवसो सुधि वायु वहे तो एकसो ने एंशीदिवसे मृत्यु थाय, तेमां संशय नथी. तथा,

एकद्वित्रिचतुःपंच, दिनषट्कक्रमहयात् ॥

एकविंशादि पंचाहा, न्यत्र शोध्यानि तद्यथा ॥ १०८ ॥

अर्थः— एकवीश आदिक पांच दिवसोने, अनुक्रमें नीचे प्रमाणे, एक, बे, त्रण, चार, अने पांच संख्यावाला ठ ठ दिवसोना क्यथी शोधवा.

एकविंशत्यहं त्वर्क, नाडीवाहिनि मारुते ॥

चतुःसप्ततिसंयुक्तं, मृत्युर्दिनशते नवेत् ॥ १०९ ॥

अर्थः— सूर्यनाडीमां जो एकवीश दिवसो सुधि वायु वहे तो, एकसोने चमोतेर दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

द्वाविंशतिदिनान्येवं, सक्षिषष्ठावहःशते ॥

षड्दिनोनैः पंचमासै, स्रयोविंशत्यहानुगे ॥ ११० ॥

अर्थः— एवीज रीतें बावीश दिवसो सुधि जो नाडी वहे, तो एकसो ने बासठ दिवसें मृत्यु थाय, अने जो त्रेवीश दिवसो सुधि वहे तो पांच मासमां ठ दिवस उठे मृत्यु थाय. तथा;

तथैव वायौ वहति, चतुर्विंशतिवासरौ ॥

विंशत्यन्यधिके मृत्यु, नवेदिनशते गते ॥ १११ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें जो चोवीश दिवसो सुधि वायु वहे, तो एकसो ने बीश दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

पंचविंशत्यहं चैवं, वायौ मासत्रये मृतिः ॥

मासद्वये पुनर्मृत्युः, षड्विंशतिदिनानुगे ॥ ११२ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो पचीश दिवसो सुधि वायु वहे, तो त्रण मासें मृत्यु थाय, अने ठवीश दिवसो सुधि वहे, तो बेमासें मृत्यु थाय. तथा,

सप्तविंशत्यहं बहे, नाशो मासेन जायते ॥

मासार्धेन पुनर्मृत्यु, रष्टाविंशत्यहानुगे ॥ ११३ ॥

अर्थः—एवीज रीतें जो सत्तावीश दिवसो सुधि बहे, तो एक मासमां मृत्यु थाय, अने जो अष्टावीश दिवसो सुधि बहे, तो अरधा मासमां मृत्यु थाय.

एकोनत्रिंशदहगे, मृतिः स्याद्वशमेहनि ॥

त्रिंशद्दिनीचरे तु स्या, त्वंचत्वं पंचमे दिने ॥ ११४ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो उगणत्रीश दिवसो सुधि बहे, तो दशमे दिवसें मृत्यु थाय अने त्रीश दिवसो सुधि बहे, तो पांचमे दिवसे मृत्यु थाय.

एकत्रिंशदहचरे, वायौ मृत्युर्दिने त्रये ॥

द्वितीयदिवसे नाशो, द्वात्रिंशदहवाहिनि ॥ ११५ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो एकत्रीश दिवसो सुधि वायु बहे, तो त्रण दिवसें मृत्यु थाय, जो बत्रीश दिवसो सुधि बहे तो बीजे दिवसे मृत्यु थाय.

हवे सूर्यनाडीनुं स्वरूप उपसंहरता यका चंद्रनाडीनुं स्वरूप कहे ठे.

त्रयस्त्रिंशदहचरे, त्वेकाहेनापि पंचता ॥

एवं यर्दाङ्गनाड्यां स्यात्, तदा व्याध्यादिकं दिशेत् ॥ ११६ ॥

अर्थः— एवीज रीतें जो सूर्यनाडी तेत्रीश दिवसो सुधि बहे, तो एक दिवसमां मृत्यु थाय, अने एवीज रीतें जो चंद्रनाडीमां वायु संचरे तो व्याधि, मित्रनाश, महाजय आदिक थाय.

अध्यात्मं वायुमाश्रित्य, प्रत्येकं सूर्यसोमयोः ॥

एवमन्यासयोगेन, जानीयात् कालनिर्णयं ॥ ११७ ॥

अर्थः— एवी रीतें सूर्य अने चंद्रनाडीना, शरीरमां रहेला वायुने आश्रिने तथा एवी रीतें अन्यासना योगशी कालनो निर्णय जाणवो.

आध्यात्मिकविपर्यासः, संजवेद्व्याधितोऽपि हि ॥

तन्निश्चयाय बध्नामि, बाह्यं कालस्य लक्षणं ॥ ११८ ॥

अर्थः— शरीरमां रहेला वायुनो व्याधिची पण विपर्यास थाय ठे, माटे तेना निश्चयमाटे काखनुं बाह्य लक्षण हुं बांधुहुं.

नेत्रश्रोत्रशिरोन्नेदात्, सच्च त्रिविधलक्षणः ॥

निरीक्ष्यः सूर्यमाश्रित्य, यद्येष्टमपरः पुनः ॥ ११९ ॥

अर्थः— ते काल सूर्यने आश्रिते, नेत्र, कर्ण, अने मस्तकना जेदधी त्रण प्रकारनो जोवो, अने ते त्रण जेदधी बीजो काल इष्टाप्रमाणे जोवो. हवे तेमांशी नेत्रनुं लक्षण कहे ठे.

वामे तत्रेक्षणे पद्मं, षोडशब्दमैदवं ॥

जानीयाद् जावनीयं तु, दक्षिणे द्वादशब्दं ॥ १२० ॥

अर्थः— त्यां डाबी आंखमां शोख पत्रनुं चंद्रकमल जाणवुं, तथा जमणी आंखमां बार पत्रनुं जाववुं.

खद्योतद्युतिवर्णानि, चत्वारि षडनानि तु ॥

प्रत्येकं तत्र दृश्यानि स्वांगुलीविनिपीडनात् ॥ १२१ ॥

अर्थः— हवे ते प्रत्येक बल्ले कमलोमां (गुरूपदेशधी) पोतामी आंगुलीधी दाबवावडें करीने खद्योतनां रंगनां चार पत्रो जोवां.

सोमाधोभ्रूलतापांग, घ्राणांतिकदलेषु तु ॥

दले नष्टे क्रमान्मृत्युः, षट्त्रियुगैकमासतः ॥ १२२ ॥

अर्थः— चंद्र कमलना नीचेना जागमां पत्रो न देखाते ठेते ढ मासें मृत्यु थाय, अने भ्रुकुटीनी समीपे जो न देखाय, तो त्रण मासें मृत्यु थाय तथा अपांगनी समीपे जो न देखाय, तो बे मासें मृत्यु थाय तथा जो नासिकानी समीपमां न देखाय, तो एक मासें मृत्यु थाय तथा;

अयमेवक्रमः पद्मे, जानवीये यदा नवेत् ॥

दशपंचत्रिदिनैः, क्रमान्मृत्यु स्तदा नवेत् ॥ १२३ ॥

अर्थः— आबीज रीतनो क्रम जो सूर्यकमलमां थाय, तो अनुक्रमें, दश, पांच, त्रण अने बे दिवसें मृत्यु थाय.

एतान्यपीड्यमानानि, द्वयोरपि हि पद्मयोः ॥

दलानि यदि वीक्ष्यन्ते मृत्युर्दिनशतात्तदा ॥ १२४ ॥

अर्थः— आंगुलीधी दाब्या विना जो बल्ले पद्मनां पत्रो देखाय, तो एकसो दिवसोमां मृत्यु थाय.

हवे बे श्लोकार्ये करीने कर्णनुं खदण कहे ठे.

अवात्वा ह्यष्टपत्राब्जं, श्रोत्रे हस्ताग्रपीडिते ॥

न श्रूयेताग्निनिर्घोषो, यदिस्वः पंचवासरान् ॥ १२५ ॥

दश वा पंचदश वा, विंशतिं पंचविंशतिं ॥

तदा पंच चतुस्त्रिद्वये, कवर्षैर्मरणं जवेत् ॥ १२६ ॥

अर्थः—हृदयनेविषे आठ पत्रोवाळां कमलने ध्यावीने, हस्ताग्रथी काने दाबवो; अने तेम कर्याथी जो, पोतानो. अग्निशब्द पांच, दश, पंचदश, बीस के पचीस दिवसो सुधि न संजळाय, तो अनुक्रमें पांच चार, त्रण, बे अने एक वरसें मृत्यु थाय. तथा,

एकत्रिचतुःपंच, चतुर्विंशत्यहः कृयात् ॥

षडादिषोडशदिना, न्यांतराण्यपि शोधयेत् ॥ १२७ ॥

अर्थः—ठ आदिक अंतरना शोल दिवसोने, एक, बे, त्रण, चार, अने पांच संख्याना चोवीस चोवीस दिवसोना क्यथी शोधवा.

हवे मस्तकनुं खदण कहे ठे.

ब्रह्मद्वारे प्रसर्पतीं, पंचाहं धूममालिकां ॥

न चेत्पश्येत्तदाज्ञेयो, मृत्युः संवत्सरैस्त्रिभिः ॥ १२८ ॥

अर्थः—(गुरूपदेशथी दृष्टिगोचर थाय एवी) ब्रह्मद्वारमां विस्तार पा-
मती धूममाला जो पांच दिवसो सुधि न देखाय तो त्रण वरसें मृत्यु जाणवुं.

हवे ठ श्लोकोर्ये करीने प्रकारांतरथकी कालज्ञान कहे ठे.

प्रतिपद्विचसे काल, चक्रज्ञानाय शौचवान् ॥

आत्मनो दक्षिणं पाणिं, शुक्लपद्मं प्रकल्पयेत् ॥ १२९ ॥

अर्थः—पवित्र माणसें पडवाने दिवसे कालचक्र जाणवामाटे पोताना जमणा हाथप्रत्ये शुक्लपद्मनी कल्पना करवी. तथा,

अधोमध्योर्ध्वपर्वाणि, कनिष्ठांगुलिकानि तु ॥

क्रमेण प्रतिपञ्चश्रे, कादशीः कल्पयेत्तिथीः ॥ १३० ॥

अर्थः—कनिष्ठिका एटले टचल्ली आंगुलीना नीचेना, मध्यना तथा उंचे-
ना पर्वमां अनुक्रमें पडवो, ठठ, अने अग्यारसआदि तिथिउं कल्पवी. तथा

अवशेषांगुलीपर्वा, एवशेषतिथीस्तथा ॥

पंचमी दशमी राका, पर्वाण्यंगुष्ठगानि तु ॥ १३१ ॥

अर्थः— अंगुष्ठानां पर्वोमां पांचम, दशम, अने पुनम कटपवी, तथा बाकीनी आंगुलीउनां पर्वोमां बाकीनी तिथिउं कटपवी. तथा,

वामपाणिं कृष्णपक्ष, तिथीस्तद्वच्च कटपयेत् ॥

ततश्च निर्जने देशे, बद्धपद्मासनः सुधीः ॥ १३२ ॥

प्रसन्नः सितसंव्यानः, कोशीकृत्य करद्वयं ॥

ततस्तदंतः शून्यं तु, कृष्णवर्णं विचिंतयेत् ॥ १३३ ॥

अर्थः— तेवीज रीतें डाबा हाथप्रत्ये कृष्णपक्षानी तिथिउने कटपवी; पढी माणस विनानी कोइ जगोपर जइने, बुद्धिमान् माणस पद्मासन वालीने, प्रसन्न थइने, तथा सफेद डुपट्टो राखीने, तथा बन्ने हाथोनो संपुट करीने, तेनी अंदर शून्य एवो कृष्णवर्ण चिंतववो. तथा,

उद्घाटितकरांजोज, स्ततो यत्रांगुलीतिथौ ॥

वीक्ष्यते कालबिंदुः स, काल इत्यत्र कीर्त्यते ॥ १३४ ॥

अर्थः— पढी ते हस्तकमलने उघाडतां थकां, ज्यां आंगुलीनी तिथिमां कालबिंदु देखाय, तेनुं नाम अत्रे काल कहेलुं ठे.

हवे ते कालज्ञानमां बीजा उपायो कहे ठे.

क्षुतविण्मेदमूत्राणि, नवंति युगपद्यदि ॥

मासे तत्र तिथौ तत्र, वर्षांते मरणं तदा ॥ १३५ ॥

अर्थः— ठीक, विष्टा, वीर्यस्त्राव, तथा मूत्र, जो एकीज वखते थाय, तो ते मासमां, ते तिथिमां, अथवा ते वर्षेने अंते मृत्यु थाय.

रोहिणीं शशचूडदम, महापथमरुंधतीं ॥

ध्रुवं च न यदा पश्ये, वर्षेण स्यात्तदा मृतिः ॥ १३६ ॥

अर्थः— रोहिणी नक्षत्रने, चंडने, ढायामार्गने, अरुंधतीने, अने ध्रुवने जो न जोइ शके, तो एक वर्षे मृत्यु थाय. तथा,

स्वप्ने स्वं नक्षयमाणं च, गृध्रकाकनिशाचरैः ॥

उह्यमानं स्वरोष्णाद्यै, र्यदा पश्येत्तदा मृतिः ॥ १३७ ॥

अर्थः— स्वप्नमां पोताने, गीध, कागडा, अने निशाचरोष्ठी जह्मण करातो, तथा गधेडा, उंट, विगेरेष्ठी उपाडातो जो जुए, तो एक वर्षे मृत्यु थाय ठे. तथा,

रश्मिनिर्मुक्तमादित्यं, रश्मियुक्तहविर्जुजं ॥

यदा पश्येद्विपद्येत, तदैकादशमासतः ॥ १३८ ॥

अर्थः— सूर्यने किरणो विनानो, अने अग्निने किरणोवालो जो जुए, तो अग्यार मासमां मृत्यु थाय. तथा,

वृक्षाग्रे कुत्रचित्पश्येत्, गंधर्वनगरं यदि ॥

पश्येत्प्रेतान्पिशाचान् वा, दशमे मासि तन्मृतिः ॥ १३९ ॥

अर्थः— कोइ जगोए वृक्षना अग्रजागपर जो गंधर्वोना नगरने, अने प्रेत अथवा पिशाचोने साक्षात् जुवे, तो दशमे मासे मृत्यु थाय. तथा,

वर्दिर्मूत्रपुरीषं वा, सुवर्णरजतानि वा ॥

स्वप्ने पश्येद्यदि तदा, मासान्नवैव जीवति ॥ १४० ॥

अर्थः— वल्ली जो स्वप्नमां, श्लेष्म, मूत्र, विष्टा सुवर्ण अथवा रुपाने जुए, तो एक मासज जीवे. तथा,

स्थूलोकस्मात्कृशोकस्मा, दकस्मादतिकोपनः ॥

अकस्मादतिर्जीरुर्वा मासानष्टैव जीवति ॥ १४१ ॥

अर्थः— कारण विना अकस्मात् पुष्ट, डुबलो, अति गुस्सावालो, तथा अति बिकण जो थइ जाय, तो आठ माससुधि जीवे. तथा,

समग्रमपि विन्यस्तं, पांशौ वा कर्दमेऽपि वा ॥

स्याच्चेत्खंडं पदं सप्त, मास्यंते म्रियते तदा ॥ १४२ ॥

अर्थः— धूल अथवा कादवमां आखुं पगळुं मुक्या ठतां पण जो ते खंडित देखाय, तो सात मासने अंते मृत्यु थाय. तथा,

तारां श्यामां यदा पश्ये, हृण्येदधरतालु च ॥

न स्वांगुलित्रयं माया, जाजदंतद्वयांतरे ॥ १४३ ॥

गृध्रः काकः कपोतो वा, क्रव्यादोन्योऽपि वा स्वगः ॥

निलीयेत यदा मूर्ध्नि, षण्मास्यंते मृतिस्तदा ॥ १४४ ॥

अर्थ:- आंखनी कीकीने काळा रंगवाली जुवे, अने होठ तथा तालु जो (अकस्मात्) सुकाइ जाय, तथा राजदंतनी अंदर पोतानी त्रण आंगुली न देखाय, अने गीध, कागडो, कपोत, कव्याद, (मांस जव्ही पक्षी) अथवा बीजो कोइ पक्षी मस्तकमां संताइ जाय तो ढ मासें मृत्यु थाय. तथा,
स्वप्ने मुंडितमप्यक्तं, रक्तगंधस्त्रगंबरं ॥

पश्येद्याम्यां खरे यांतं, स्वं योऽब्दार्थं सजीवति ॥ १४५ ॥

अर्थ:-खप्पमां, पोताने मुंडित, मईन करेलो, लाख चंदन अने फुलनी माला बाखो, तथा रात्रियें गधेडापर स्वार अशने जतो जो जुवे, तो ते अरधा वरससुधि जीवे. तथा,

घंटानादो रतांते चे, दकस्मादनुज्यूते ॥

पंचता पंचमास्यंते, तदा जवति निश्चितं ॥ १४६ ॥

अर्थ:- संजोगने अंते अकस्मात् जो घंटानो नाद अनुजवे, तो खरे-खर पांच मासें मृत्यु थाय. तथा,

वक्रीजवति नासाचे, द्रुत्तुली जवतो दृशौ ॥

स्वस्थानाद् भ्रश्यतः कर्णौ, चतुर्मास्यास्तदा मृतिः ॥ १४७ ॥

अर्थ:- जो नासिका वांकी थाय, आंखो गोळ थाय, तथा कर्णौ तेना स्थानकधी खसी जाय, तो चारमासें मृत्यु थाय. तथा,

कृष्णं कृष्णपरीवारं, लोहदंडधरं नरं ॥

यदा स्वप्ने निरीक्षित, मृत्युर्मासैस्त्रिजिस्तदा ॥ १४८ ॥

अर्थ:- जो खप्पमां श्याम रंगवाला, श्यामरंगनां परिवारवाला, लोखंडना दंडने धारण करनारा एवा माणसने जो जुवे, तो त्रण मासें मृत्यु थाय. तथा,

इंदुमुष्णं रविं शीतं, बिडं जूमौ रवावपि ॥

जिह्वां श्यामां मुखं कोक, नदानं च यदेक्षते ॥ १४९ ॥

तालुकंपोमनःशोको, वर्णोऽग्रे नैकधा यदा ॥

नानेश्वाकस्मिकी ह्रिका, मृत्युर्मासद्वयात्तदा ॥ १५० ॥

अर्थ:- चंद्रने उष्ण, सूर्यने ठंडो, जूमि अने सूर्यमां बिड, जीजने

श्याम रंगवाली, मुखने नालीधिर सरखुं जो जुवे, तथा तालुनो कंप, मन-
नो शोक, शरीरपर अनेक प्रकारनो रंग, तथा नाजिथी अकस्मात् हींक
थाय तो बे मासैं मृत्यु थाय. तथा,

जिह्वा नास्वादमादत्ते, मुहुः स्वलति जाषणे ॥

श्रोत्रे न शृणुतः शब्दं, गंधं वेत्ति न नासिका ॥ १५१ ॥

स्पंदेते नयने नित्यं, दृष्टवस्तुन्यपि भ्रमः ॥

नक्तमिंद्रधनुः पश्येत्, तथोदकापतनं दिवा ॥ १५२ ॥

न गायामात्मनः पश्येत्, दर्पणे सलिलेऽपि वा ॥

अनब्दां विद्युतं पश्येत्, शिरोकस्मादपि ज्वलेत् ॥ १५३ ॥

हंसकाकमयूराणां, पश्येच्च क्वापि संहतिं ॥

शीतोष्णखरमृद्वादे, रपि स्पर्शं न वेत्ति च ॥ १५४ ॥

अमीषां लक्ष्मणां मध्या, द्यदैकमपि दृश्यते ॥

जंतोर्जवति मासेन, तदा मृत्युर्नसंशयः ॥ १५५ ॥

॥ पंचज्ञिः कुक्षकं ॥

अर्थः— जीज्ञ स्वाद न ले, तथा बोलती बखते वारंवार स्वलायमान
थाय, बन्ने कणों शब्द सांजले नहिं, नाशिका गंधने उलखी न शके,
हमेशां बन्ने आंखो फरक्या करे, दीठेली वस्तुमां पण त्रम पडे, रात्रिए
इंद्रधनु जुए, तथा दिवसें उदकापात जुए, पोतानी गाय आरिसा अ-
थवा पाणीमां न जोइ शके, मेघ (वादळां) विना विजलीने जुए, अक-
स्मात् मस्तक ज्वलायमान थाय, तथा हंस, कागडा, अने मयूरना ना,
शने जुए, ठंडुं, उष्ण, खरबचडुं, कोमल विगेरेनो स्पर्श माळुम न पडे;
उपरनां सघलां चिहोमांथी एक पण चिह्न जो प्राणीने थाय, तो तेनुं
एक मासमां मृत्यु थाय, तेमां बिलकुल संशय नथी. तथा,

शीते हकारे प्युत्कारे, चोष्णे स्मृतिगतिह्वये ॥

अंगपंचकशैत्ये च स्यादशादेन पंचता ॥ १५६ ॥

अर्थः— हकार शब्दनो उच्चार करवाथी जो मुखमांथी ठंमो वायु नि-
कले, तथा फुत्कार करवाथी उष्ण निकले. तथा, स्मरणशक्ति अने गति-

नो ह्य थाय, तथा पांच अंगपर शीतलता थाय, तो दश दिवसमां मृत्यु थाय. तथा

अर्धोष्णमथ शीतिं च, शरीरं जायते यदा ॥

ज्वालाकस्माज्ज्वलेद्वांगे, सप्ताहेन तदा मृतिः ॥ १५७ ॥

अर्थः— जो शरीर अर्धुं उष्ण अने अर्धुं शीतल थाय, तथा शरीरमां अकस्मात् ज्वालाउ निकले, तो सात दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

✓ स्नातमात्रस्य हृत्पादं, तत्क्षणाद्यदि शुष्यति ॥

दिवसे जायते पष्ठे, तदा मृत्युरसंशयं ॥ १५८ ॥

अर्थः— स्नान कर्या पढी तुरतज जो हृदय अने पग सुकाइ जाय, तो संशयविना ठे दिवसे मृत्यु थाय. तथा,

जायते दंतघर्षश्चे, ह्रबगंधश्च दुःसहः ॥

विकृता भवति ज्ञाया, त्र्यहेन म्रियते तदा ॥ १५९ ॥

अर्थः— दांतनो घसारो थाय, तथा सहन न थइ शके एवी मुडदां सरखी गंध थाय, तथा ढायामां विकृति थाय, तो त्रण दिवसें मृत्यु थाय.

✓ न स्वनाशां स्वजिह्वां न, न ग्रहान्नामला दिशः ॥

नापि सप्त रुपीन् व्योम्नि, पश्यति म्रियते तदा ॥ १६० ॥

अर्थः— पोतानी नासिका, जीह्व, ग्रहो, निर्मल दिशाउ, तथा आकाशमां सप्त रुपिउने पण जो न जोइ शके, तो ते मृत्यु पामे. तथा,

प्रजाते यदि वा सायं, ज्योत्स्नावत्यामथो निशि ॥

प्रवितत्य निजौ बाहू, निजज्ञायां विलोक्य च ॥ १६१ ॥

शनैरुत्क्षिप्य नेत्रे स्व, ज्ञायां पश्येत्ततोऽबरे ॥

न शिरोदृश्यते तस्यां, यदा स्यान्मरणं तदा ॥ १६२ ॥

अर्थः— प्रजातमां अथवा सायंकाळे, अथवा अजवाली रात्रियें, पोताना बन्ने हाथो विस्तारिने, ढायाने जोवी; तथा पढी धीरेथी पोतानी आंखो उघाडीने आकाशमां ढाया जोवी; तेमां जो मस्तक न देखायतो मृत्यु थाय. तथा,

નેક્ષ્યતે વામબાહુશ્ચેત્, પુત્રદારક્ષયસ્તદા ॥

યદિ દક્ષિણબાહુર્ને, ક્ષ્યતે આત્મક્ષયસ્તદા ॥ ૧૬૩ ॥

અર્થ:— વક્ષી તે વચ્ચે જો ઢાલો હાથ ન દેખાય, તો પુત્ર અને સ્ત્રીનો નાશ થાય, તથા જો જમણો હાથ ન દેખાય, તો જાણ્યોનો નાશ થાય. તથા,

અટ્ટષ્ઠે હૃદયે મૃત્યુ, રુદરે ચ ધનક્ષયઃ ॥

ગુહ્યે પિત્તવિનાશસ્તુ, વ્યાધિરુરુયુગે જવેત્ ॥ ૧૬૪ ॥

અર્થ:— વક્ષી તે વચ્ચે જો હૃદય ન દેખાય, તો મૃત્યુ થાય, અને ઝર ન દેખાય, તો ધનનો ક્ષય થાય, તથા જો ગુહ્યસ્થાન ન દેખાય, તો પિત્તનો નાશ થાય, અને જો બન્ને સાચલો ન દેખાય, તો વ્યાધિ થાય.

અદર્શને પાદયોશ્ચ, વિદેશગમનં જવેત્ ॥

અટ્ટશ્યમાને સર્વાંગે, સદ્યો મરણમાદિશેત્ ॥ ૧૬૫ ॥

અર્થ:— બન્ને પગો ન દેખાય, તો પરદેશ જવાનું થાય, તથા જો સર્વ અંગ ન દેખાય, તો તુરત મરણ થાય.

હૃદયે વક્ષી બીજા પ્રકારથી ઇટલે શકુનથી કાલજ્ઞાન કહે છે.

અદિત્વશ્ચિકકૃમ્યાશ્ચ, ગૃહગોધાપિપીલિકાઃ ॥

યૂકામત્કુણલૂતાશ્ચ, વાલ્મિકોઽયોપદેહિકા ॥ ૧૬૬ ॥

કીટિકા ઘૃતવર્ણાશ્ચ, ભ્રમર્યશ્ચ યદાધિકાઃ ॥

ઉદ્દેગકલહવ્યાધિ, મરણાનિ તદા દિશેત્ ॥ ૧૬૭ ॥યુગ્મં॥

અર્થ:—સર્પ, વીંઠી, કૃમીઆં, ઝંઘર, ગીલોડી, કીડી, જુ, માંકડ, ક-રોલીયા, વલ્મીક, ઝધડ, ઘીમેલ, અને જમરીયો જો અધિક દેખાય, તો ઉદ્દેગ, કલહ અને મૃત્યુ થાય. તથા,

✓ ઉપાનદાહનહ્રત્ર, શસ્ત્રઢાયાંગકુંતલાન્ ॥

ચંચ્વા ચુંબેદ્યદાકાક, સ્તદાઽસન્નૈવ પંચતા ॥ ૧૬૮ ॥

અર્થ:— જો કાગડો, પગરખાં, વાહન, હ્રત્ર, હથિયાર, ઢાયા, અંગ, અને વાલને પોતાની ચાંચથી ચુંબન કરે, તો મૃત્યુ નજદીક છે, એમ જાણવું. તથા,

अश्रुपूर्णदृशोगावो, गाढं पादैर्वसुंधरां ॥

खनन्ति चेत्तदानीं स्या, जोगोमृत्युश्च तत्प्रज्ञोः ॥ १६९ ॥

अर्थः— आंसुयी संपूर्ण आंखो वाली गायो, पोताना पगोयी बहुज पृथ्वीने जो खणे, तो तेना स्वामीने रोग अने मृत्यु थाय. तथा,

अनातुरकृतेह्येत, षकुनं परिकीर्तितं ॥

अधुनातुरमुद्दिश्य, शकुनं परिकीर्त्यते ॥ १७० ॥

अर्थः— एवी रीतें नीरोगीने माटे शकुनोनुं स्वरूप कहुं;

हवे रोगीने माटे शकुनोनुं स्वरूप कहे ठे.

दक्षिणस्यां वलित्वा चेत्, श्वा गुदं लेढ्युरोऽथवा ॥

लांगूलं वा तदा मृत्यु, रेकद्वित्रिदिनैः क्रमात् ॥ १७१ ॥

शेते निमित्तकाले चेत्, श्वा संकोच्याखिलं वपुः ॥

धृत्वा कर्णौ वलित्वांगं, धुनोत्यथ ततो मृतिः ॥ १७२ ॥

यदि व्यात्तमुखो लालां, मुंचन् संकोचितेक्षणः ॥

अंगं संकोच्य शेते श्वा, तदा मृत्युर्न संशयः ॥ १७३ ॥

॥ त्रिजिर्विशेषकं ॥

अर्थः— निमित्त-कालो, कुतरो दक्षिण दिशामां बलीने जो पोतानी गुदाने अथवा ठातीने के पुंठडीने चाटे तो अनुक्रमें एक बे अने त्रण दिवसें रोगीनुं मृत्यु थाय; तथा ते बखते जो ते पोतानुं सघळुं शरीर संकोचीने सुवे, तथा कान पकडीने तथा शरीरने वालीने जो धुणावे तो पण मृत्यु थाय; तथा मुख पोहोळुं करीने, लाल मुक्तो थको, आंखो संकोचीने, तथा अंगने पण संकोचीने जो ते सुवे, तो पण मृत्यु थाय, तेमां संशय नथी.

हवे बे श्लोकोयी कागडानां शकुनोनुं स्वरूप कहे ठे.

यदातुरगृहस्योर्ध्वं, काकपक्षिगणो मिलन् ॥

त्रिसंध्यं दृश्यते नूनं, तदा मृत्युरुपस्थितः ॥ १७४ ॥

महानसे तथा शय्या, गारे काकाः क्षिपन्ति चेत् ॥

चर्मोस्थिरङ्गं केशान्वा, तदासन्नैव पंचता ॥ १७५ ॥

अर्थः— ग्रणे संध्या वखते रोगीना घरपर जो कागडाळतुं टोळुं मळे, तो मृत्यु जाणवुं; तथा रोगीनां रसोडां, अने शयनगृह उपर जो कागडाळ, चांबडुं, हाडकुं, दोरडुं, अथवा केशोने फेके, तो पण मृत्यु न-जदीकें जाणवुं.

हवे नव श्लोकोयें करीने उपश्रुतिथी कालज्ञान कहे ठे.

अथवोपश्रुतेर्विद्या, विद्वान् कालस्य निर्णयं ॥

प्रशस्ते दिवसे स्वप्न, काले शस्तां दिशं श्रितः ॥ १७६ ॥

पूत्वा पंचनमस्कृत्या, चार्यमंत्रेण वा श्रुती ॥

गेहाल्लभश्रुतिर्गठे, त्रिद्विपचत्वरजूमिषु ॥ १७७ ॥

चंदनेनार्चयित्वा क्षमां, क्षिप्त्वा गंधाद्वक्तादि च ॥

सावधानस्ततस्तत्रो, पश्रुतेः शृणुयाद्भुनिं ॥ १७८ ॥

अर्थीतरापदेश्यश्च, सरूपश्चेति सद्विधा ॥

विमर्शगम्यस्तत्राद्यः, स्फुटोक्तार्थोऽवरः पुनः ॥ १७९ ॥

यथैष जवनस्तंजः, पंचषड्जिरयं दिनैः ॥

पक्षैर्मसैरथो वर्षै, रक्ष्यते यदि वा न वा ॥ १८० ॥

मनोहरतरश्चासीत्, किंत्वयं लघु नक्ष्यते ॥

अर्थीतरापदेश्यः स्या, देवमादिरुपश्रुतिः ॥ १८१ ॥

एषा स्त्री पुरुषो वाऽसौ, स्थानादस्मान्न यास्यति ॥

दास्यामो न वयं गंतुं, गंतुकामो न चाप्ययं ॥ १८२ ॥

विद्यते गंतुकामोऽय, महं च प्रेषणोत्सुकः ॥

तेन यास्यत्यसौ शीघ्रं, स्यात्सरूपेत्युपश्रुतिः ॥ १८३ ॥

कर्णोद्घाटनसंजातो, पश्रुत्यंतरमात्मनः ॥

कुशलाः कालमासन्न, मनासन्नं च जानते ॥ १८४ ॥

॥ नवजिः कुलकं ॥

अर्थः— उपश्रुतिथी पण निचे प्रमाणे विद्वानें कालनो निर्णय जाण-वो. उत्तम दिवसें स्वप्न वखतें उत्तम दिशामां रहीं, पंच नमस्कार अ-

અથા આચાર્યમંત્રથી પવિત્ર થઈને ઘેરથી કર્ણ ઢાંકીને શિદ્ધિપયોના ચો-
વટાની ઝૂમિમાં જલું; તથા ત્યાં પૃથ્વીને ચંદનથી પૂજીને, તથા તે પર સુ-
ગંધિ, અક્ષત વિગેરે નાખીને, સાવધાન થઈ ઉપશ્રુતિનો ધ્વનિ સાંજલ્લવો.
તે ધ્વનિ “ અર્થાતરાપદેશ્ય ” અને “ સરૂપ ” એવા બે પ્રકારનો જાણવો.
તેમાંથી પેહેલો વિચારગમ્ય, અને બીજો સ્ફુટ રીતે કહેલા અર્થવાલો
જાણવો. વિચારગમ્ય એટલે જેમ કે, આ ઘરનો સ્તંભ પાંચ, ઠ દિવસોમાં,
પાંચવાડીઆઠમાં, માસમાં અથવા વર્ષોમાં યજ્ઞ જશે, કે નહીં ? તે
સ્તંભ મનોહર હતો, પણ તુરત યજ્ઞ જાય તેવો હતો, ઇત્યાદિ અ-
ર્થાતરાપદેશ્ય ધ્વનિ વિચારગમ્ય જાણવો. તથા બીજા જેમ કે, આ સ્ત્રી,
અથવા આ પુરુષ આ જગોયેથી જશે નહીં, તેમ અમો તેને જવા પણ દેશું
નહીં; વલી આ જવાને ઉત્સુક છે, અને હું પણ તેને જવા દેવાને રાજી
હું, અને તેથી તે તુરત જશે; ઇત્યાદિ સરૂપ ઉપશ્રુતિ જાણવી, એવી રી-
તની કાન યુક્તિ કરીને સાંજલેલી ઉપશ્રુતિથી પણ કુશલ માણસો પો-
તાના કાલને નજદિક અથવા દૂર રહેલો જાણે છે.

હવે ચાર શ્લોકોવડે શનૈશ્વરપુરુષે કરીને કાલજ્ઞાન કહે છે.

શનિઃ સ્યાદત્ર નક્ષત્રે, તદ્વાતવ્યં મુખે તતઃ ॥

ચત્વારિ દક્ષિણે પાણૌ, ત્રીણિ ત્રીણિ ચ પાદયોઃ ॥ ૧૮૫ ॥

ચત્વારિ વામદસ્તે તુ, ક્રમશઃ પંચ વક્તસિ ॥

ત્રીણિ શીર્ષે દશોર્દ્ધે, ગુહ્ય એકઃ શનૌ નરે ॥ ૧૮૬ ॥

નિમિત્તસમયે તત્ર, પતિતં સ્થાપનાક્રમાત્ ॥

જન્મર્ક્ષં નામઋક્ષં વા, ગુહ્યદેશે જવેદ્યદિ ॥ ૧૮૭ ॥

દૃષ્ટં શ્લિષ્ટં ગ્રહૈર્દુષ્ટૈઃ, સૌમ્યૈરપ્રેષિતાયુતં ॥

સઙ્ગસ્યાપિ તદા મૃત્યુઃ, કા કથા રોગિણઃ પુનઃ ॥ ૧૮૮ ॥

॥ ચતુર્ત્તિઃ કલાપકં ॥

અર્થઃ— જે નક્ષત્રમાં શનિ હોય, તે મુખમાં મુકવું, ચાર જમણા હા-
થમાં, તથા બન્ને પગમાં ત્રણ ત્રણ, ડાબા હાથમાં, ચાર, તથા અનુક્રમે
પાંચ વક્તઃસ્થાનમાં, ત્રણ મસ્તકમાં બે બન્ને આંખોમાં તથા એક ગુહ્ય

स्थानकें, पठी निमित्तसमये स्थापनाक्रमणी जन्मनक्षत्र, अथवा नाम नक्षत्र जो गुह्य प्रदेशमां आवी पड़े, अने ते पर दुष्टग्रहोनी दृष्टि पड़े, अथवा तेउनो संयोग थाय, अने उत्तम ग्रहनी दृष्टि न पड़े, तो साजा माणसनुं पण मृत्यु थाय, त्यारे रोगीनी तो वातज शी करवी !!!

हवे प्रष्टा लग्ना अनुसारें कालज्ञान कहे ठे.

प्रज्ञायामथ लग्नास्ते, चतुर्थदशमस्थिताः ॥

ग्रहाः क्रूराः शशी षष्ठा, षमश्चेत् स्यात्तदा मृतिः ॥१८९॥

अर्थः—प्रश्न करते ठे तत्काल लग्न अस्त होते थके, लग्नणी (सा-
तमे) चोथे अथवा दशमे स्थानकें जो क्रूर ग्रहो होय, तथा चंद्र जो
ठेके के आठमे होय, तो मृत्यु थाय.

पृष्ठायाः समये लग्ना, धिपतिर्नवति ग्रहः ॥

यदिवास्तमितोमृत्युः, सङ्गस्यापि तदा नवेत् ॥ १९० ॥

अर्थः—पूठती वखते लग्ननो स्वामी एवो ग्रह जो अस्त पामेलो होय,
तो साजानुं पण मृत्यु थाय.

लग्नस्थश्चेत्तरीसौरि, द्वादशोनवमः कुजः ॥

अष्टमोऽर्कस्तदा मृत्युः, स्याच्चेन्न बलवान् गुरुः ॥ १९१ ॥

अर्थः—लग्नमां चंद्र हाय, अने शनी बारमे, तथा मंगल नवमे अने
सूर्य आठमे होय, अने जो गुरु बलवान् न होय तो मृत्यु थाय. तथा,

रविः षष्ठस्तृतीयो वा, शशी च दशमस्थितः ॥

यदा नवति मृत्युः स्या, तृतीये दिवसे तदा ॥ १९२ ॥

अर्थः—बली ठे सूर्य, अथवा त्रीजे अने दशमे चंद्र होय तो त्री-
जे दिवसें मृत्यु थाय. तथा,

पापग्रहाश्चेद्दया, तुर्ये वा द्वादशेऽथवा ॥

दिशंति तद्विदो मृत्युं, तृतीये दिवसे तदा ॥ १९३ ॥

अर्थः—उदयणी चोथे अथवा बारमे पापग्रहो होय, तो तेना जा-
णनाराठ त्रीजे दिवसें मृत्यु कहे ठे. तथा,

उदये पंचमे वाऽपि, यदि पापग्रहो भवेत् ॥

अष्टनिर्दशनिर्वा स्या, द्विवसैः पंचता तदा ॥ १९४ ॥

अर्थः— उदय वखते पापग्रह जो पांचमे होय, तो आठ अथवा दश दिवसे मृत्यु थाय. तथा,

धनुर्मिथुनयोः सप्त, मयोर्यद्यशुचग्रहाः ॥

तदा व्याधिर्मृतिर्वास्या, ज्योतिषामिति निर्णयः ॥ १९५ ॥

अर्थः— सातमा एवा धनु अने मिथुन राशिमां जो अशुच ग्रहो आवे, तो व्याधि अथवा मृत्यु थाय एम ज्योतिषियोनो निर्णय ठे.

हवे आठश्लोकोयें करीने यंत्रद्वाराथी कालज्ञान कहे ठे.

अंतस्थाधिकृतपाणि, नामप्रणवगर्जितं ॥

कोणस्थरेफमाग्नेय, पुरं ज्वालाशताकुलं ॥ १९६ ॥

सानुस्वारैरकाराद्यैः, षट्स्वरैः पार्श्वतो वृतं ॥

स्वस्तिकांकवह्निःकोणं, स्वाक्षरांतःप्रतिष्ठितं ॥ १९७ ॥

चतुःपार्श्वस्थगुरुपं, यंत्रवायुपुरावृतं ॥

कटपयित्वा परिन्यस्येत्, पादहृद्दीर्घसंधिषु ॥ १९८ ॥

सूर्योदयक्षणे सूर्यं, पृष्टे कृत्वा ततः सुधीः ॥

स्वपुरायुर्विनिश्चेतुं, निजढायां विलोकयेत् ॥ १९९ ॥

पूर्णां ढायां यदीक्षित, तदा वर्षे न पंचता ॥

कर्णाभावे तु पंचत्वं, वर्षेर्द्वादशनिर्जवेत् ॥ २०० ॥

हस्तांगुलीस्कंधकेश, पार्श्वनासाद्वये क्रमात् ॥

दृष्टाष्टसप्तपंचत्रये, कवर्षेर्मरणं भवेत् ॥ २०१ ॥

षण्मास्या घियते नाशे, शिरसश्चिबुकस्य वा ॥

ग्रीवानाशे तु मासेनै, कादशाहेन दृक्क्षये ॥ २०२ ॥

सन्निधे हृदये मृत्यु, दिवसैः सप्तनिर्जवेत् ॥

यदि ढायाध्वं पश्ये, द्यमपार्श्वं तदा व्रजेत् ॥ २०३ ॥

॥ अहनिः कुलकं ॥

અર્થ:- મધ્યમાં રહેલું, તથા અધિકૃતપાણિ ઠે નામ જેનું, એવા પ્રણવેં કરીને ગર્જિત, તથા સુણામાં રેફવાલું, તથા સેંકડો જ્વાલાડંથી આકુલ થયેલું ચારે બાજુથી અનુસ્વાયુક્ત એવા અકાર આદિક ઠ સ્વરોથી વિં-ટાયેલું. બહારના સુણાડમાં સ્વસ્તિકોથી ચિહ્નિત થયેલું, તથા તેની અંદર સ્વ એવા અક્ષરોની મધ્યમાં રહેલું, તથા ચારે પડશે વિસર્ગસહિત ચકા-રવાલું, એવી રીતના યંત્રને વાયુના સમૂહથી આવૃત થયેલું કઢપીને, બન્ને પગોપર, હૃદયમાં, મસ્તકે તથા સાંધાડમાં રાખવું; પઠી તે બુદ્ધિમાન્ મા-ણસેં સૂર્યોદય વચ્ચે સૂર્યને પઠાડી રાખીને, પોતાનું આયુષ્ય જોવા માટે પોતાની ઢાયાને જોવી; તેમાં જો સંપૂર્ણ ઢાયા દેખાય, તો મૃત્યુ ન થાય, પણ જો કર્ણ ન દેખાય, તો બાર વરસેં મૃત્યુ થાય, તથા હાથ, આંગલી, સ્કંધ, કેશ, પડસાં અને નાસિકાનો જો ક્ષય દેખાય, તો અનુક્રમેં દશ, આઠ, સાત, પાંચ, ત્રણ અને એક વરસેં મૃત્યુ થાય; તથા મસ્તક અને ઢાઢીનો જો ક્ષય દેખાય, તો ઠ માસેં મૃત્યુ થાય, તથા કંઠનો ક્ષય જોવાથી એક માસમાં, અને આંખોનો ક્ષય જોવાથી અગ્યારદિવસેં મૃત્યુ થાય; તથા ઢિડ્ઢ સહિત જો હૃદય દેખાય તો સાત દિવસેં મૃત્યુ થાય, તથા જો બે ઢાયા દેખાય તો તે વચ્ચેજ મૃત્યુ પામે.

હવે યંત્રના પ્રયોગને ઉપસંહરતા થકા વિદ્યાયેં કરીને કાલજ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે ઠે.

इति यंत्रप्रयोगेण, जानीयात्कालनिर्णयं ॥

यदि वा विद्यया विद्या, दृढयमाणप्रकारया ॥ ૨૦૪ ॥

અર્થ:- એવી રીતેં યંત્રના પ્રયોગથી કાલનો નિર્ણય જાણવો, અથવા હવે કહેવાના પ્રકારથી વિદ્યાયેં કરીને પણ જાણવો.

હવે સાત શ્લોકોયેં કરીને તે વિદ્યા કહે ઠે,

प्रथमं न्यस्य चूडायां, स्वाशब्दमौच मस्तके ॥

क्षिं नेत्रहृदये पंच, नाभ्यब्जे हाक्षरं ततः ॥ ૨૦૫ ॥

અર્થ:- પેહેલાં શિશ્વામાં “ સ્વા ” શબ્દને, અને મસ્તકપર “ ઊ ” શબ્દને, નેત્ર અને હૃદયમાં પાંચ “ ક્ષિ ” શબ્દને તથા નાભિકમલપર “ હા ”

શબ્દને જોડવો. પઠી “ ઊંચુંસઃ ઊંચુંજઘાય ઊં ચઞ્જપાણિને શૂઞ્જપાણિને
હર હર હ્રદ્ હ્રદ્ સ્વરૂપં દર્શય દર્શય હું ફદ્.”

અનયા વિદ્યાયાષ્ટાય, શતવારં વિલોચને ॥

સ્વઙ્ઘાયાં ચાન્નિમંત્ર્યાર્કે, પૃષ્ઠે કૃત્વારુણોદયે ॥ ૨૦૬ ॥

પરઙ્ઘાયાં પરકૃતે, સ્વઙ્ઘાયાં સ્વકૃતે પુનઃ ॥

સમ્યક્કૃતપૂજઃ સ, નુપયુક્તો વિલોકયેત્ ॥ ૨૦૭ ॥

અર્થ:- ઉપરની વિદ્યાથી એકસોને આઠવાર બંને નેત્રો, તથા પોતાની
ઠાયાને મંત્રીને, તથા પ્રજ્ઞાતમાં સૂર્યને પઠાડી કરીને, પરને માટે પરની
ઠાયા,અને પોતાને માટે પોતાની ઠાયા,સારી રીતે પૂજા આદિક કરીનેજોવિ.

સંપૂર્ણાં યદિ પશ્યેત્તા, માવર્ષે ન મૃતિસ્તદા ॥

ક્રમજંઘાજાન્વજાવે, ત્રિઘ્યેકાબ્દૈર્મૃતિઃ પુનઃ ॥ ૨૦૮ ॥

અર્થ:- વહ્લી તે ઠાયા જો સંપૂર્ણ દેખાય, તો વર્ષસુધિ મૃત્યુ ન થાય,
તથા પગ, જંઘા અને ઘુટણોનો અજાવ હોતે ઠતે, ત્રણ, બે, અને એક વર્ષે
મૃત્યુ થાય. તથા,

ઊરોરજાવે દશાન્નિ, માસૈર્નશ્યેત્કટેઃ પુનઃ ॥

અષ્ટાન્નિર્નવજ્ઞિર્વાપિ, તુંદાજાવે તુ પંચષૈઃ ॥ ૨૦૯ ॥

અર્થ:-સાથસોનો અજાવ હોતે ઠતે દશ માસે,કેડનો અજાવ હોતે ઠતે
આઠ અથવા નવ માસે,અને પેટનો અજાવ હોતે ઠતે પાંચ ઠ માસે મૃત્યુ થાય.

ગ્રીવાજાવે ચતુસ્ત્રિઘ્યે, કમાસૈર્મિયતે પુનઃ ॥

કક્ષાજાવે તુ પદ્ધેણ, દશાદેન જુજઘ્યે ॥ ૨૧૦ ॥

અર્થ:- કંઠનો અજાવ હોતે ઠતે ચાર, ત્રણ, બે અને એક માસે પણ
મૃત્યુ થાય, અને કુંચના અજાવે પાંચવાડિયે, તથા જુજાના અજાવે દશ
દિવસે મૃત્યુ થાય.

દિનૈઃ સ્કંધઘ્યેઽષ્ટાન્નિ, શ્વતુર્યામ્યા તુ હત્કઘ્યે ॥

શીર્ષાજાવે તુ યામાઞ્યાં, સર્વાજાવે તુ તત્કઘ્યાત્ ॥ ૨૧૧ ॥

અર્થ:- સ્કંધનો અજાવ હોતે ઠતે આઠ દિવસે, હૃદયનો અજાવ હોતે

ઠતે ચાર પોહોરે, મસ્તકનો અજાવ હોતે ઠતે બે પોહોરે, અને સર્વનો અજાવ હોતે ઠતે તત્કાળ મૃત્યુ થાય છે.

एवमाध्यात्मिकं कालं, विनिश्चेतुं प्रसंगतः ॥

बाह्यस्यापि हि कालस्य, निर्णयः परिज्ञापितः ॥ ११२ ॥

અર્થ:- એવી રીતે આધ્યાત્મિક કાલનો નિશ્ચય કરાવામાટે પ્રસંગોપાત્ત બાહ્યકાલનો પણ નિર્ણય કહ્યો.

इवे जय अने पराजयना परिज्ञाननो उपाय कहेवे.

को जेष्यति द्वयोर्युद्धे, इति पृष्ठत्यवस्थितः ॥

जयः पूर्वस्य पूर्वे स्या, जित्ते स्यादितरस्य तु ॥ ११३ ॥

અર્થ:-બંનેનાં યુદ્ધમાં કોણ જીતશે? એમ પૂછીને રહે ઠતે, પૂર્ણ હોતે થકે પૂર્વ પક્ષનો જય થાય, અને અધુરે રહેતે થકે સામા પક્ષવાલાનો જય થાય.

इवे ते पूर्ण अने अधुरानुं स्वरूप कहे वे.

यस्त्यजेत् संचरन् वायु, स्तजित्तमभिधीयते ॥

संक्रामेत्तु यत्र स्थाने, तत्पूर्णं कथितं बुधैः ॥ ११४ ॥

અર્થ:- સંચરતો વાયુ જે તજી દે, તે અધુરું કહેવાય, અને જે સ્થાનમાં સંક્રમણ પામે, તે પંડિતોયે સંપૂર્ણ કહેવાય છે. તથા,

प्रष्टादौ नाम चेद्र ज्ञातु, गृह्णात्यत्यातुरस्य तु ॥

स्यादिष्टस्य तदा सिद्धि, विपर्यासे विपर्ययः ॥ ११५ ॥

અર્થ:- પુઠનાર માણસ પેહેલાં જાણનારનું (વૈદ્યનું) અને પછી જો રોગોનું નામ છે, તો કાર્યની સિદ્ધિ થાય, અને તેથી હાલટી રીતે નામ સ્વેચ્છાથી વિપર્યાસ થાય.

वामबाहुस्थिते दूते, समनामाक्षरो जयेत् ॥

दक्षिणबाहुगे त्वाजौ, विषमाक्षरनामकः ॥ ११६ ॥

અર્થ:- જો દૂત ડાબા હાથ પાસે આવી હજે, તો સમ અક્ષરનાં નામવાલો જીતે, અને જો જમણા હાથપાસે હજે, તો હડાફમાં વિષમ અક્ષરના નામવાલો જીતે. તથા,

મૂતાદિનિર્ગૃહીતાનાં, દષ્ટાનાં વા મુજંગમૈઃ ॥

વિધિઃ પૂર્વોક્તેવાસૌ, વિદ્ધેયઃ સ્વલુ માંત્રિકૈઃ ॥ ૨૧૭ ॥

અર્થઃ— મૂત આદિકના વસ્ત્રગાઢવાલા, તથા સર્પે ઢંચેલા પ્રાણિયોમાટે પણ માંત્રિકોર્યે ઉપરનોજ વિધિ જાણવો.

પૂર્ણાં સંજાયતે વામા, નાડી હિ વરુણેન ચેત્ ॥

કાર્યાણ્યારન્યમાણાનિ, તદા સિદ્ધ્યંત્યસંશયં ॥ ૨૧૮ ॥

અર્થઃ— જો ઢાબી નાડી પવનથી સંપૂર્ણ થાય, તો પ્રારંભ કરાતાં કાર્યો સંશયરહિત સિદ્ધ થાય. તથા,

જયજીવિતલાજાદિ, કાર્યાણિ નિશ્ચિલાન્યપિ ॥

નિષ્ફલાન્યેવ જાયંતે, પવને દક્ષિણાસ્થિતે ॥ ૨૧૯ ॥

અર્થઃ— જો જમણિ નાસિકામાં વાયુ હોય, તો જય, જીવિત, લાજ આદિક સઘલાં કાર્યો નિષ્ફલ જાય છે.

જ્ઞાની બુધ્વાનિલં સમ્યક્, પુષ્પં હસ્તાત્પ્રપાતયેત્ ॥

મૃતજીવિતવિજ્ઞાને, તતઃ કુર્વીત નિશ્ચયં ॥ ૨૨૦ ॥

અર્થઃ— જ્ઞાની માણસે વાયુને સારી રીતે જાણીને હાથથી પુષ્પ પાડવું, તથા તેથી મૃત્યુ અને જીતિતનું જ્ઞાન મેલવવું. તથા,

ત્વરિતો વરુણે લાજ, શ્વિરેણ તુ પુરંદરે ॥

જાયતે પવને સ્વલ્પઃ, સિદ્ધોપ્યગ્નો વિનશ્યતિ ॥ ૨૨૧ ॥

અર્થઃ— વરુણ હોતે ઠતે તુરત લાજ થાય છે, પવન હોતે ઠતે સ્વલ્પ લાજ થાય છે, તથા અગ્નિ હોતે, ઠતે, સિદ્ધ થયેલો લાજ પણ નાશ પામે.

આયાતિ વરુણે યાતઃ, તત્રૈવાસ્તે સુખં દ્વિતૌ ॥

પ્રયાતિ પવનેડન્યત્ર, મૃતિત્યનલે વદેત્ ॥ ૨૨૨ ॥

અર્થઃ— વરુણ હોતે ઠતે, ગણો આવે છે અને ત્યાં સુખેથી પૃથ્વીપર રહે છે, અને પવન હોતે ઠતે બીજી જગોએ જાય છે, અને અગ્નિ હોતે ઠતે મૃતક કહેવાય છે. તથા,

દહને યુદ્ધપૃષ્ઠાયાં, યુદ્ધજંગશ્ચ દારુણઃ ॥

મૃત્યુસૈન્યવિનાશૌ વા, પવને જાયતે પુનઃ ॥ ૨૨૩ ॥

અર્થ:- વહન હોતે ઠતે યુદ્ધની પૂઢા કરવાથી, જયંકર યુદ્ધનો જંગ થાય, અને પવન હોતે ઠતે મૃત્યુ અને સૈન્યનો નાશ થાય ઢે. તથા, મહેંડે વિજયો યુદ્ધે, વારુણે વાંઘિતાધિકઃ ॥

રિપુજંગેન સંધિર્વા, સ્વસિદ્ધિપરિસૂચકઃ ॥ ૨૨૪ ॥

અર્થ:- મહેંડ્ર હોતે થકે યુદ્ધમાં જય થાય, તથા વારુણ હોતે થકે, હિંદિતથી પળ અધિક થાય, અને તે શત્રુના જંગથી સંધિ અથવા પોતાની સિદ્ધિને સૂચવનારો ઢે. તથા,

જૌમે વર્ષતિ પર્જન્યો, વરુણે તુ મનોમતં ॥

પવને હર્દિનાંજોદૌ, વહ્નો વૃષ્ટિઃ કિયત્યપિ ॥ ૨૨૫ ॥

અર્થ:- જૌમ હોતે ઠતે વરસાદ વરસે ઢે, વરુણ હોતે ઠતે મન મલે ઢે, પવન હોતે ઠતે હર્દિન અને વરસાદ હોય, અને અગ્નિ હોતે ઠતે કેટલીક વૃષ્ટિ થાય. તથા,

વરુણે શસ્યનિષ્પત્તિ, રતિશ્લાઘ્યા પુરંદરે ॥

મધ્યસ્થા પવને ચ સ્યા, ન સ્વલ્પાપિ હુતાશને ॥ ૨૨૬ ॥

અર્થ:- વરુણ હોતે ઠતે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, અને તે પુરંદર હોતે ઠતે અતિ ઉત્તમ થાય, તથા પવન હોતે ઠતે મધ્યસ્થ કહેવાય, અને અગ્નિ હોતે થકે સ્વલ્પ પળ ન થાય.

મહેંડ્રવરુણૌ શસ્તૌ, ગર્જપ્રશ્ને સુતપ્રદૌ ॥

સમીરદહનો સ્ત્રીદૌ, શૂન્યં ગર્જસ્ય નાશકં ॥ ૨૨૭ ॥

અર્થ:- મહેંડ્ર અને વરુણ ગર્જપ્રશ્નમાં પુત્રને દેનારા ઉત્તમ ઢે, અને શૂન્ય તો ગર્જને નાશ કરનારું ઢે. તથા,

ગૃહે રાજકુલાદૌ ચ, પ્રવેશે નિર્ગમેઽથવા ॥

પૂર્ણાંગિપાદં પુરતઃ, કુર્વતઃ સ્યાદર્જપ્સિતં ॥ ૨૨૮ ॥

અર્થ:- ઘરમાં અને રાજકુલમાં પળ પ્રવેશ અને નિર્ગમન વલ્લતે જે

બાજુનું અંગ વાયુથી ઝરેલું હોય; તે તરફનો પગ અગાડી કરીને જવાથી
ઇષ્ટિત કાર્યસિદ્ધિ થાય. તથા,

ગુરુબંધુનૃપામાત્યા, અન્યેપીપ્સિતદાયિનઃ ॥

પૂર્ણાંગે સ્વલુ કર્તવ્યાઃ, કાર્યસિદ્ધિમત્તીપ્સતા ॥ ૨૨૯ ॥

અર્થ:— વાયુથી સંપૂર્ણ અંગ હોતે ઠતે, ગુરુ, બંધુ, રાજા, અમાત્ય અને
બીજા પણ ઇષ્ટિત દેનારા હોય ઠે, માટે વાયુથી પૂર્ણ અંગ હોતે ઠતે કા-
ર્યસિદ્ધિ પ્રત્યે ઇષ્ટા કરવી. તથા,

આસને શયને વાપિ, પૂર્ણાંગે વિનિવેશિતાઃ ॥

વશીજનંતિ કામિન્યો, ન કાર્મણમતઃ પરં ॥ ૨૩૦ ॥

અર્થ:— વાયુથી પૂર્ણ અંગ હોતે ઠતે, આસન અથવા શય્યાપર બેસા-
હેલી સ્ત્રિયો વશ થાય ઠે, એમ કરવામાં આ શિવાય બીજું કોઈ પણ કામ-
ણ વધારે બલવત્ નથી. તથા,

અરિચૌરાધમર્ણાદ્યા, અન્યેऽપ્યુત્પાતવિગ્રહાઃ ॥

કર્તવ્યાઃ સ્વલુ રિક્તાંગે, જયલાન્નસુખાર્થિનિઃ ॥ ૨૩૧ ॥

અર્થ:— જય લાન્ન અને સુખના આર્થિ માણસોયે, વાયુથી સ્વાદી શરીર
હોતે ઠતે, શત્રુ, ચોર, લેણદાર વિગેરે બીજા ઉત્પાત અને વિગ્રહોનો ઉ-
પાય કરવો. તથા,

પ્રતિપક્ષપ્રહારેઽયઃ, પૂર્ણાંગે યોઽનિરક્ષતિ ॥

ન તસ્ય રિપુનિઃ શક્તિ, ર્બલિષ્ઠૈરપિ હન્યતે ॥ ૨૩૨ ॥

અર્થ:— વાયુથી પૂર્ણ અંગ હોતે ઠતે, જે માણસ શક્તિનાં પ્રહારોથી પો-
તાનું રક્ષણ કરે ઠે, તેની શક્તિને બલવાન્ શત્રુ પણ હઠાવી શકતો નથી.

વહંતીં નાસિકાં વામાં, દક્ષિણાં નાનિસંસ્થિતઃ ॥

પૃષ્ઠેચદિ તદા પુત્રો, રિક્તાયાં તુ સુતા જવેત્ ॥ ૨૩૩ ॥

અર્થ:— ડાબી અથવા જમણી નાડી વહેતે ઠતે ઊંચો રહીને જો પૂઠે,
તો પુત્ર થાય ઠે, અને તે નાડી સ્વાદી હોય ને પૂઠે, તો પુત્રી થાય ઠે; તથા,

સુષુમ્ણાવાહજાગે ઘૌ, શિશૂ રિક્તે નપુંસકં ॥

સંક્રાંતૌ ગર્જહાનિઃ સ્યાત્, સમે ક્ષેમમસંશયં ॥ ૨૩૪ ॥

અર્થ:— સુષુમ્ના નાડી વહેતે ઠટે બે બાલક, અને તે સ્ત્રાલી હોતે ઠટે નપુંસક તથા સંક્રાંતિ હોતે ઠટે મર્જની હાનિ, અને તુલ્ય હોતે ઠટે સં-શયરહિત કુશલપણું થાય.

ચંદ્રે સ્ત્રી પુરુષઃ સૂર્યે, મધ્યભાગે નપુંસકં ॥

પ્રશ્નકાલે તુ વિદ્વેય, મિતિ કેશ્ચિન્નિગદ્યતે ॥ ૨૩૫ ॥

અર્થ:— ચંદ્રનાડી હોતે ઠટે સ્ત્રી, સૂર્યનાડી હોતે ઠટે પુરુષ, મધ્ય-જાગ હોતે ઠટે નપુંસક, ઘવી રીતે પ્રશ્નકાલે પણ જાણવું, એમ પણ કે-ટલાકોણ કહેલું છે.

હવે પવનના નિશ્ચય ઉપાયને કહે છે.

યદા ન જ્ઞાયતે સમ્યક્, પવનઃ સંચરન્નપિ ॥

પીતશ્વેતારુણશ્યામૈ, નિશ્વેતવ્યાઃ સવિંદુજિઃ ॥ ૨૩૬ ॥

અર્થ:— જ્યારે સંચરતો પણ પવન સારી રીતે જણાતો નથી, ત્યારે તે વિંદુજી, પીલો, સફેદ, લાલ કે શ્યામ, એમ નિશ્ચય કરવો,

હવે બે શ્લોકોથી તે વિંદુજી જોવાનો ઉપાય કહે છે.

અંગુષ્ઠાઞ્ચાં શ્રુતીમધ્યાં, ગુલીઞ્ચાં નાસિકાપુટે ॥

અંત્યોપાંત્યાંગુલીજિશ્ચ, પિધાય વદનાંબુજં ॥ ૨૩૭ ॥

કોણાવદ્દણો નિપીઙ્ચાઘાં, ગુલીઞ્ચાં શ્વાસરોધતઃ ॥

યથાવર્ણં નિરીક્ષેત, વિંદુમવ્યગ્રમાનસઃ ॥ ૨૩૮ ॥ યુગ્મં ॥

અર્થ:— બે અંગુઠાજી બન્ને કાનોને, તથા વચ્ચલી બન્ને આંગલીઓથી નસકોરાંઝને, અને ટચલી તથા તેની પાસેની એમ બન્ને આંગલીજીથી મુ-લ્કને, તથા પેદેલી બે આંગલીજીથી આંખના ચુણાંઝને દબાવી, શ્વાસને રોકીને, નિશ્ચય ચિત્તથી વિંદુનો રંગ જોવો.

હવે વિંદુના જ્ઞાનથી પવનનો નિશ્ચય કહે છે.

પીતેન વિંદુના જૌમં, સિતેન વરુણં પુનઃ ॥

કૃષ્ણેન પવનં વિદ્યા, દરુણેન દુતાશનં ॥ ૨૩૯ ॥

અર્થ:— પીલા વિંદુથી જૌમને, સફેદથી વરુણને, કાલાથી પવનને, અને લાલથી અગ્નિ જાણવો.

હવે નહીં અગ્નિમત્ત ઇવી નાડીને નિવેશવાને ઉપાય કહે છે.

નિરુત્સેદ્ વદંતીં યાં, વામાં વા દક્ષિણામથ ॥

તદંગં પીડયેત્સયો, યથા નાડીતરા વહેત્ ॥ ૨૪૦ ॥

અર્થ:- ચાલતી ઇવી ઢાબી અથવા જમણી, જે નાડીને રુંધવાની ફા દોય, તે અંગને દાબવું, કે જેથી બીજી નાડી વહેવા માંડે.

અગ્રે વામવિજાગે દિ, શશિક્ષેત્રં પ્રચક્ષતે ॥

પૃષ્ઠે દક્ષિણજાગે તુ, રવિક્ષેત્રં મનીષિણઃ ॥ ૨૪૧ ॥

અર્થ:- ઢાહ્યા માણસો અગ્ર ઇવા ઢાબા વિજાગમાં ચંદ્રક્ષેત્રને કહે-
હે, તથા પાઠણા ઇવા જમણા વિજાગમાં સૂર્યક્ષેત્રને કહે છે.

લાજાલાજૌ સુખં દુઃખં, જીવિતં મરણં તથા ॥

વિદંતિ વિરલાઃ સમ્યગ્, વાયુસંચારવેદિનઃ ૨૪૨ ॥

અર્થ:- વિરલા ઇવા વાયુસંચારને જાણનારા માણસો સારી રીતે,
જ્ઞાન, અજ્ઞાન, સુખ, દુઃખ, જીવિત તથા મરણને જાણી શકે છે. તથા,

અસ્થિલં વાયુજન્મેદં, સામર્થ્યં તસ્ય જ્ઞાયતે ॥

કર્તુ નાડીવિશુદ્ધિં યઃ, સમ્યગ્ જાનાત્યમૂઢધીઃ ॥ ૨૪૩ ॥

અર્થ:- જે બુદ્ધિમાન્ માણસ નાડીની વિશુદ્ધિ કરવાને સારી રીતે
જાણે છે, તેને વાયુથી ઉત્પન્ન થતું સઘલું સામર્થ્ય જણાય છે.

હવે ચાર શ્લોકોયેં કરીને નાડીની શુદ્ધિ કહે છે.

નાન્યષ્ટકર્ણિકારૂઢં, કલાવિંહપવિત્રિતં ॥

રેફાક્રાંતં સ્ફુરદ્નાસં, હકારં પરિચિંતયેત્ ॥ ૨૪૪ ॥

તં તતશ્ચ તડિક્ષેગં, સ્ફુલિંગાર્ચિશતાંચિતં ॥

રેચયેત્ સૂર્યમાર્ગેણ, પ્રાપયેન્ન નજસ્તલં ॥ ૨૪૫ ॥

અમૃતૈઃ પ્લાવયંતં ત, મવતાર્ય શનૈસ્તતઃ ॥

ચંદ્રાન્નં ચંદ્રમાર્ગેણ, નાગ્નિપદ્મે નિવેશયેત્ ॥ ૨૪૬ ॥

નિષ્કર્મં ચ પ્રવેશં ચ, યથામાર્ગમનારતં ॥

કુર્વન્નેવં મહાધ્યાસો, નાડીશુદ્ધિમવાપ્નુયાત્ ॥ ૨૪૭ ॥

॥ ચતુર્ગ્નિઃ કલાપકં ॥

અર્થ:- નાજીરૂપી અષ્ટ કર્ણિકાપર ચઢેલા, અને કલાવિંદુથી પવિ-
ત્ર થયેલા, રેફસહિત, સ્ફુરાયમાન કાંતિવાલા, એવા હકારને ચિંતવવો;
તથા પઠી તેને વિજહીની ઝડપે, સ્ફુલ્લિંગોની સેંકડો શિખા સહિત સૂ-
ર્યમાર્ગથી વિરેચવો, અને આકાશતલમાં પ્રાપ્ત કરવો; પઠી તેને અમૃ-
તથી ત્રીજાવીને તથા ધીરેથી નીચે ઉતારીને, ચંદ્ર સરખા તે હકાર-
ને ચંદ્રમાર્ગથી નાજિપદ્મપર રાખવો; તથા એવી રીતેં યથાર્થ માર્ગેં તેનું
આવાગમન કરવાથી, થયેલો અધ્યાસ નાડીશુદ્ધિને મેલવી શકે છે.

હવે નાડીસંચારનું જ્ઞાન હોતે ઠતે ફલ કહે છે.

નાડીશુદ્ધાવિતિ પ્રાઙ્, સંપન્નાધ્યાસકૌશલઃ ॥

સ્વેચ્છયા ઘટયેદ્ વાયું, પુટયોસ્તત્ક્રણાદપિ ॥ ૨૪૮ ॥

અર્થ:- એવી રીતેં નાડીશુદ્ધિમાં પ્રાપ્ત કરેલા અધ્યાસથી દુશીયા-
ર થયેલા ચતુર માણસેં પોતાની ઇચ્છાપ્રમાણે તત્ક્રણ પણ વાયુ, પુટોની
અંદર ઘટાવવો.

હવે ઢાલી જમણી નાડીમાં રહેતા પવનનું કાલમાન કહે છે.

દે એવ ઘટિકે સાર્ધ, એકસ્યામવતિષ્ઠતે ॥

તામુત્સૃજ્યાપરાં નાડી, મધિતિષ્ઠતિ મારુતઃ ॥ ૨૪૯ ॥

અર્થ:- એક નાડીમાં અઢી ઘડી સુધિ વાયુ રહે છે, અને પઠી તે ના-
ડીને ઢોડીને બીજી નાડીમાં જાય છે. તથા,

ષટ્શતાત્યધિકાન્યાદુઃ, સદ્સ્રાણ્યેકવિંશતિં ॥

અહોરાત્રે નરિસ્વસ્થે, પ્રાણવાયોર્ગમાગમં ॥ ૨૫૦ ॥

અર્થ:- પ્રાણ વાયુનું એક અહોરાત્રમાં સ્વસ્થ નરમાં એકવીશ હજાર
ને ઠસો વચ્ચત આવાગમન થાય છે.

મુગ્ધધીર્યઃ સમીરસ્ય, સંક્રાંતિમપિ વેત્તિ ન ॥

તત્ત્વનિર્ણયવાર્ત્તી સ, કથં કર્તું પ્રવર્ત્તતે ॥ ૨૫૧ ॥

अर्थः— जे मुग्धबुद्धि माणस वायुना संक्रमणने पण जाणतो नथी, ते तत्वना निर्णयनी वार्ताने पण करवाने शी रीतें प्रवर्तमान थाय ?

हवे आठ श्लोकोयें करीने वेधविधि कहे ठे.

पूरितं पूरकेणाधो, मुखं हृत्पद्ममुन्मिषेत् ॥
 ऊर्ध्वश्रोतो नवेत्तच्च, कुंजकेन प्रबोधितं ॥ १५१ ॥
 आक्षिप्य रेचकेणाथ, कर्षेद्वायुं हृदंबुजात् ॥
 ऊर्ध्वश्रोतःपथग्रंथि, जित्वा ब्रह्मपुरं नयेत् ॥ १५२ ॥
 ब्रह्मरंध्रान्निष्क्रमय्य, योगी कृतकुतूहलः ॥
 समाधितोऽर्कतूलेषु, वेधं कुर्यान्नैः शनैः ॥ १५३ ॥
 सुदुस्तत्र कृताभ्यासो, मालतीमुकुलादिषु ॥
 स्थिरलक्षतया वेधं, सदा कुर्यादतंजितः ॥ १५४ ॥
 दृढाभ्यासस्ततः कुर्याद्, वेधं वरुणघायुना ॥
 कर्पूरागुरुकुष्ठादि, गंधजव्येषु सर्वतः ॥ १५५ ॥
 एतेषु लब्धलक्षोऽथ, वायुसंयोजने पटुः ॥
 पक्षिकायेषु सूक्ष्मेषु, विदध्याद्वेधमुद्यतः ॥ १५६ ॥
 पतंगभ्रंगकायेषु, जातान्यासो मृगेष्वपि ॥
 अनन्यमानसो धीरः, संचरेद्विजितेंद्रियः ॥ १५७ ॥
 नराश्वकरिकायेषु, प्रविशन्निःसरन्निति ॥
 कुर्वीत संक्रमं पुस्तो, पलरूपेष्वपि क्रमात् ॥ १५८ ॥

॥ अष्टजिः कुलकं ॥

अर्थः— पूरक वायुशी पूरेखुं, नीचे रहेला मुखवाळुं थयायका हृदयक-
 मल प्रफुल्लित थाय, तथा कर्ण उंचावाळुं थयां थकां ते कुंजक वायुशी प्र-
 बोधित थाय; पठी तेने रेचकशी आक्षिप्त करीने हृदय कमलमांशी स्व-
 चवो, अने कर्णने उंचा राखीने वचमां रहेली मार्गनी गांठने जेदीने ब्र-
 ह्मपुरमां खेड जवो; पठी करेल ठे कुतूहल जेणें एवा योगीयें तेने ब्रह्म-
 चारमांशी कहाडीने समताशी आकडानां रुमां धीरे धीरें वेध करवो;

એવી રીતે તેમાં વારંવાર અન્યાસ કરવા બાદ, પ્રમાદરહિત થઈને માલ-તીનાં મુકુલ આદિકમાં, હમેશાં સ્થિરલક્ષણપણાયે કરીને વેધ કરવો; એવી રીતે તેમાં દૃઢ અન્યાસ કર્યાબાદ વરુણવાયુયેં કરીને, કપૂર, અગુરુ આદિક ગંધ દ્રવ્યોમાં વેધ કરવો; તેમાં પ્રવીણ થયા બાદ, તથા વાયુને સંયોજવામાં હુશીયાર થઈને સૂક્ષ્મ એવા પદ્ધિ આદિકના શરીરોમાં હ્રદયમંત્ર થઈને વેધ કરવો; એવી રીતે પતંગિયા જમરા આદિકમાં અન્યાસ કર્યા બાદ હરિણમાં પણ કરવો; અને તે વચ્ચે તેમાંજ તદ્દીન થઈને, તથા ઇન્દ્રિયોને જિતીને તેમાં સંચરવું; પઠી અનુક્રમે મનુષ્ય, ઘોડા હાથી આદિકનાં શરીરોમાં આવાગમન કરવું, તથા પઠી પથ્થર આદિકમાં પણ અનુક્રમે જવા આવવાનો અન્યાસ કરવો.

एवं परासुदेहेषु, प्रविशेद्वामनाशया ॥

जीवदेहप्रवेशस्तु, नोच्यते पापशंकया ॥ ७६० ॥

અર્થ:- એવી રીતે મૃત્યુ પામેલા પ્રાણિનાં શરીરમાં ઢાલી નાશિકાર્થી પ્રવેશ કરવો, પણ પાપની શંકાર્થી જીવતાં પ્રાણીના શરીરમાં પ્રવેશ કરવો કહ્યો નથી. એવી રીતે પરનાં શરીરમાં પ્રવેશ કરીને પણ બુદ્ધિમાન્ યોગિયેં અરધો દિવસ અથવા એક આઘો દિવસજ ક્રીડા કરવી, અને પઠી પાતું પોતાના શરીરમાં દાખલ થવું.

क्रमेणैवं परपुर, प्रवेशान्यासशक्तिः ॥

विमुक्त इव निर्लेपः, स्वेढया संचरेत् सुधीः ॥ ७६१ ॥

હવે તે પરપુરપ્રવેશનું ફલ કહે છે.

અર્થ:- ઉત્તમ બુદ્ધિમાન્ માણસ એવી રીતના ક્રમથી પરશરીરમાં પ્રવેશ કરવાના અન્યાસની શક્તિથી વિમુક્તની પેઠે નિર્લેપ થઈને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સંચરી શકે.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલ રાજાથી સેવાયેલા આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રજીયેં રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, થયેલ છે પદ્યબંધ જેનો એવા આ યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું પાંચમા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. ॥ શ્રીસ્તુ. ॥

श्री जिनाय नमः

॥ षष्ठः प्रकाशः प्रारब्धते ॥

इवे ते परपुरप्रवेशनुं अपरमार्थपणुं कहे ठे.

इह चायं परपुर, प्रवेशश्चित्रमात्रकृत् ॥

सिध्येन्न वा प्रयासेन, कालेन महतापि हि ॥ १ ॥

अर्थः— अहीं कहेलो आ परपुरप्रवेश फक्त आश्चर्य करनारो ठे, ते सिद्ध थाय, अथवा प्रयासथी केटलेक काले सिद्ध न पण थाय. केमके,

जित्वापि पवनं नाना, करणैः क्लेशकारणैः ॥

नाडीप्रचारमायत्तं, विधायापि वपुर्गतं ॥ २ ॥

अश्रद्धेयं परपुरे, साधयित्वापि संक्रमं ॥

विज्ञानैकप्रसक्तस्य, मोक्षमार्गोन सिध्यति ॥ ३ ॥

अर्थः— क्लेशनां कारणरूप एवा नाना प्रकारना उपायोथी पवनने जी-तीने पण, तथा शरीरमां रहेला नाडीना प्रचारने वश करीने पण तथा परपुरप्रवेश साधीने पण ते पर श्रद्धा नहीं करवी, केमके, एवी रीतना फक्त विज्ञानमांज आसक्त रहेनारने मोक्षमार्ग सिद्ध थतो नथी.

इवे ध्यानसिद्धिमाटे प्राणायामनो प्रक्षेप करे ठे.

तन्नाप्नोति मनः स्वास्थ्यं, प्राणायामैः कदर्थितं ॥

प्राणस्यायमने पीडा, तस्यां स्याच्चित्तविप्लवः ॥ ४ ॥

अर्थः— प्राणायामथी कदर्थना पामेळुं मन स्वस्थताने पामतुं नथी, के-म के तेषी पीडा थाय ठे, अने ते पीडा होते ठते चित्त व्याकुल थाय ठे.

पूरणे कुंजने चैव, रेचने च परिश्रमः ॥

चित्तसंक्लेशकरणान्, मुक्तेः प्रत्यूहकारणं ॥ ५ ॥

अर्थः— पूरण, कुंजन, अने रेचनमां परिश्रम थाय ठे, अने एवी रीतें मनने ते क्लेशकारी होवाथी मोक्ष माटे ते विघ्नरूप ठे.

इन्द्रियैः समन्तिकृष्य, विषयेभ्यः प्रज्ञांतधीः ॥

धर्मध्यानकृते तस्मा, न्मनः कुर्वीत निश्चलं ॥ ६ ॥

અર્થ:- તેથી વિષયોથી વિરક્ત બુદ્ધિવાલા થઈને, તથા ઇન્દ્રિયોની સાથે મનને પણ સ્વેચ્છીને ધર્મધ્યાન માટે તેને નિશ્ચલ કરવું.

નાજિહૃદયનાસાગ્ર, જાલભ્રૂતાલુદૃષ્ટયઃ ॥

મુખં કર્ણૌ શિરશ્ચેતિ, ધ્યાનસ્થાનાન્યકીર્તયન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ:- નાજિ, હૃદય, નાસિકાના અગ્રજાગો, કપાલ, ચૂકુટી, તાલુ, આંત્ર, મુખ, કાન, અને મસ્તક એ ધ્યાનની ધારણાનાં સ્થાનકો છે.

હવે ધારણાનું ફલ કહે છે.

એષામેકત્ર કુત્રાપિ, સ્થાને સ્થાપયતો મનઃ ॥

ઉત્પદ્યંતે સ્વસંવિત્તે, વૈદ્યઃ પ્રત્યયાઃ કિલ ॥ ૮ ॥

અર્થ:- ઉપર કહેલાં કોઈ પણ સ્થાનકે મનને સ્થિર કરવાથી સ્વચ્છ આત્મજ્ઞાનની ઘણી પ્રતીતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રી કુમારપાલ રાજાએ સેવાયેલ આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રજીએ રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ નામના, તથા થયેલ છે પદ્યબંધ જેને, એવા યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું ઠઠા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. શ્રીરસ્તુ.

શ્રીજિનાયનમઃ

॥ સત્તમઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે ॥

હવે ધ્યાન ધરનારનો ક્રમ કહે છે.

ધ્યાનં વિધિત્સતા જ્ઞેયં, ધ્યાતા ધ્યેયં તથા ફલં ॥

સિધ્યંતિ નહિ સામગ્રીં, વિના કાર્યાણિ કર્ત્ત્વિચિત્ ॥ ૧ ॥

અર્થ:- ધ્યાન ધરવાને ઇચ્છતા માણસે ધ્યાતા ધ્યેય, અને ફલને જાણવું જોઈયે, કેમકે સામગ્રી વિના કાર્યો કોઈ પણ વચ્ચે સિદ્ધ થતાં નથી.

હવે ઠ શ્લોકોએ કરીને ધ્યાન ધરનારનું સ્વરૂપ કહે છે.

અમુંચન્ પ્રાણનાશોઽપિ, સંયમૈકધુરીણતાં ॥

પરમપ્યાત્મવત્પદ્યન્, સ્વસ્વરૂપાપરિચ્યુતઃ ॥ ૨ ॥

उपतापमसंप्राप्तः, शीतवातातपादिजिः ॥
 पिपासुरमरीकारि, योगामृतरसायनं ॥ ३ ॥
 रागादिजिरनाक्रांतं, क्रोधादिजिरदूषितं ॥
 आत्मारामं मनः कुर्वन्, निर्लेपः सर्वकर्मसु ॥ ४ ॥
 विरतः कामजोगेज्यः, स्वशरीरेऽपि निःस्पृहः ॥
 संवेगहृदनिर्मग्नः, सर्वत्र समतां श्रयन् ॥ ५ ॥
 नरेंडे वा दरिडे वा, तुल्यकल्याणकामनः ॥
 अमात्रकरुणापात्रं, ज्वसौख्यपराङ्मुखः ॥ ६ ॥
 सुमेरुरिव निष्कंपः, शशीवानंददायकः ॥
 समीर इव निःसंगः, सुधीर्ध्याता प्रशस्यते ॥ ७ ॥

॥ षड्जिः कुलकं ॥

अर्थः— प्राण जाय तो पण संयमनुं एक अग्रेसरपणुं नहीं तजनारो तथा पोताना आत्मस्वरूपथी नहीं खसीने, परने, पण पोतानी पेठेज जोतो, तथा टाढ, पवन, अने तडकाथी पण उपतापने नहीं पामतो तथा मोह करनारा योगरूपी अमृतनां रसायनने पीवानी इष्टा करतो तथा राग आदिकथी नहीं आक्रमण थयेहुं, अने क्रोधादिकथी नहि दूषित थएल एवुं, आत्मारामरूप मनने करतो, तथा सर्व कायोंमां निर्लेप थएल, तथा काम जोगथी विरक्त थयेलो, तथा पोताना शरीरमां पण स्पृहा विनानो, तथा वैराग्यरूपी सरोवरमां निमग्न थयेलो, तथा सर्व जगोए समताने धारण करतो, तथा राजा अने दरिद्र बन्नेनां कल्याणने तुल्यरीतिं इष्टतो, तथा सर्वपर करुणावालो, ज्वनां सुखथी विरक्त थयेलो, मेरुनी पेठे निश्चल, चंद्रनी पेठे आनंद देनारो, पवननी पेठे संगरहित, तथा उत्तम बुद्धिवालो ध्यान धरनार प्रशंसाने पात्र ठे.

हवे जेदपूर्वक ध्येयनुं स्वरूप कहे ठे.

पिंडस्थं च पदस्थं च, रूपस्थं रूपवर्जितम् ॥

चतुर्धा ध्येयमाम्नातं, ध्यानस्यालंबनं बुधैः ॥ ८ ॥

અર્થ:- પંડિતોણ ધ્યાનનાં આલંબન રૂપ, પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ, તથા રૂપાતીત એમ ચાર પ્રકારનું ધ્યેય માનેલું છે.

હવે તે ધ્યેયને ધારણાના જોડોથી કહે છે.

પાર્થિવી સ્યાદયાગ્રેયી, મારુતી વારુણી તથા ॥

તત્રજૂઃ પંચમી ચેતિ, પિંડસ્થે પંચ ધારણાઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ:-પિંડસ્થ ધ્યાનમાં, પાર્થિવી, આગ્રેયી, મારુતી વારુણી અને તત્રજૂઃ એવી પાંચ ધારણાજોડોય છે. તેમાંથી પાર્થિવી ધારણા ત્રણ શ્લોકોથી કહે છે.

તિર્યગ્ લોકસમં ધ્યાયેત્, ક્ષીરાલ્બિંધ તત્ર ચાંબુજં ॥

સહસ્રપત્રં સ્વર્ણાન્નં, જંબૂદ્વીપસમં સ્મરેત્ ॥ ૧૦ ॥

તત્કેસરતતેરંતઃ, સ્ફુરત્પિંગપ્રજ્ઞાંચિતાં ॥

સ્વર્ણાચલપ્રમાણાં ચ, કર્ણિકાં પરિચિંતયેત્ ॥ ૧૧ ॥

શ્વેતસિંહાસનાસીનં, કર્મ નિર્મૂલનોદ્યતં ॥

આત્માનં ચિંતયેત્તત્ર, પાર્થિવી ધારણેત્યસૌ ॥ ૧૨ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:- તિર્યક્ લોકના પ્રમાણ જેવડા ક્ષીરસમુદ્રને ધ્યાવવો; તેમાં જંબૂદ્વીપ જેવડું, હજાર પત્રનું સ્વર્ણ સરખી કાંતિવાલું એવું કમલ ધ્યાવવું, તે કમલના કેસરાડની શ્રેણિમાં સ્ફુરાયમાન પીટી કાંતિવાદ્ધી, તથા મેરુ પર્વત જેવડી કર્ણિકા ચિંતવવી, તે પર સફેદ સિંહાસન પર બેઠેલા તથા કર્મોનો નાશ કરવાને ઉદ્યમવંત થયેલા એવા આત્માને ચિંતવવો; તેનું નામ પાર્થિવી ધારણા જાણવું.

હવે ૭ શ્લોકોયે કરીને આગ્રેયી ધારણાનું સ્વરૂપ કહે છે.

વિચિંતયેત્તથા નાગૌ, કમલં ષોડશઙ્ગદં ॥

કર્ણિકાયાં મહામંત્રં, પ્રતિપત્રં સ્વરાવલીં ॥ ૧૩ ॥

રેફલિંદુકલાક્રાંતં, મહામંત્રે યદક્ષરં ॥

તસ્યરેફાદિનિર્યાતીં, શનૈર્ધૂમશિખાં સ્મરેત્ ॥ ૧૪ ॥

स्फुलिंगसंततिं ध्यायेत्, ज्वालामालामनंतरं ॥
 ततो ज्वालाकलापेन, दहेत् पद्मं हृदि स्थितं ॥ १५ ॥
 तदष्टकर्मनिर्माण, मष्टपत्रमधोमुखं ॥
 दहत्येव महामंत्र, ध्यानोत्थः प्रबलानलः ॥ १६ ॥
 ततोदेहाद्बहिर्ध्यायेत् पद्मं वह्निपुरं ज्वलत् ॥
 लांबितं स्वस्तिकेनांते, वह्निबीजसमन्वितं ॥ १७ ॥
 देहं पद्मं च मंत्रार्चि, रंतर्वह्निपुरं बहिः ॥
 कृत्वा सुजस्मसात्ताम्येत्, स्यादाग्नेयीतिधारणा ॥ १८ ॥

॥ षड्भिः कुलकं ॥

अर्थः— नाजिनेविषे शोल पत्रोवाहुं कमल चिंतवुं, तथा तेनी क-
 णिकांतां “ अँह ” एवो महामंत्र ध्याववो, अने दरेक पत्रे स्वरोनी पंक्ति
 ध्याववी; महामंत्रमां रेफ, बिंदु अने कलाथी आक्रांत थएल जे “ ह्र ”
 अक्षर, तेना रेफथी धीरेधीरे नीकलती एवी धूमशिखानुं स्मरण करवुं;
 पढी तेमां स्फुलिंगोनी श्रेणी, अने ज्वालानी पंक्तिं ध्याववी पढी ते ज्वा-
 लाना समूहथी हृदयमां रहेला कमलने बाहवुं, पढी ते महामंत्रना
 ध्यानथी उत्पन्न थएलो प्रबल अग्नि आठ कर्मोना निर्माण रूप तथा
 नीचेमुखवाला आठ पत्रोने बाह्ये पढी देहथी बहार अग्नि समीप बलता
 तथा स्वस्तिकथी लांबित अने अग्निबीजे करीने सहित एवा कमलने
 ध्याववुं, पढी मंत्रनी शिखा अने अंतर अग्निनी समीप देह अने पद्म-
 ने, बहार कहाडीने जस्मसात् कर्या बाद शांत थवुं, ए आग्नेयी
 धारणा जाणवी.

हवे बे श्लोकोए करीने वायवी धारणानुं स्वरूप कहे ठे.

ततस्त्रिजुवनाजोगं, पूरयंतं समीरणं ॥

चालयंतं गिरीनब्धीन्, क्षोजयंतं विचिंतयेत् ॥ १९ ॥

तच्च जस्मरजस्तेन, शीघ्रमुद्भूय वायुना ॥

दृढाज्यासः प्रशांतात्मा, नयेदिति च मारुतीं ॥ २० ॥

अर्थः— पढी त्रणे जुवनोने पूरी देता, तथा पर्वत अने समुद्रने पण

ચલ્લાયમાન કરતા એવા પવનને ધ્યાવવો, તથા પઠી ઉપરની જાસ્મને તે વાયુથી તુરત ઝડાડીને, દૃઢ અજ્યાસથી આત્માને શાંત કરવો એ મારુતી (વાયવી) ધારણા જાણવી.

હવે બે શ્લોકોથી વારુણી ધારણાનું સ્વરૂપ કહે છે.

સ્મરેદ્ધર્ષત્સુધાસૌરે, ધનમાલાકુલં નજઃ ॥

તતોડર્ધેદુસમાક્રાંતં, મંડલં વારુણાંકિતં ॥ ૨૧ ॥

નજસ્તલં સુધાંજોજિઃ પ્લાવયેત્તત્પુરં તતઃ ॥

તજ્જઃ કાયસંજૂતં, ક્ષલયેદિતિ વારુણી ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:- અમૃત સરસ્વો વરસાદ વરસાવનારું, તથા મેઘમાલાથી આકુલ એવા આકાશનું સ્મરણ કરવું, તથા પઠી અર્ધચંદ્રથી આક્રાંત થયેલું તથા વારુણથી અંકિત થયેલું મંડલ ધ્યાવવું, પઠી તે નજસ્તલને અમૃત સરસ્વા પાણીથી પ્લાવિત કરવું, અને એકઠી થયેલી તે રજને ધોવી; એવી રીતે વારુણી ધારણા જાણવી.

હવે તત્રજૂ ધારણાને ત્રણ શ્લોકે કરીને ઉપસંહરતા થકા કહે છે.

સપ્તધાતુવિનાજૂતં, પૂર્ણેદુવિશદ્યુતિં ॥

સર્વજ્ઞકલ્પમાત્માનં, શુદ્ધબુદ્ધિઃ સ્મરેત્તતઃ ॥ ૨૩ ॥

તતઃ સિંહાસનારૂઢં, સર્વાતિશયનાસુરં ॥

વિધ્વસ્તાશ્લેષકર્માણં, કલ્યાણમહિમાન્વિતં ॥ ૨૪ ॥

સ્વાંગગર્જનં નિરાકારં, સંસ્મરેદિતિ તત્રજૂઃ ॥

સામ્યાસદ્ધિર્પિંડસ્થે યોગી શિવસુખં જજેત્ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:- પઠી સાત ધાતુજ વિના ઉત્પન્ન થયેલું, તથા સંપૂર્ણ ચંદ્રસરસ્વી સ્પેદ કાંતિવાલું, તથા સર્વજ્ઞ સરખું, એવું આત્મસ્વરૂપ, શુદ્ધબુદ્ધિ યોગીયે ધ્યાવવું; પઠી સિંહાસનપર બેઠેલું, સર્વ અતિશયથી શોજતું, નાશ કરેલ છે, સર્વ કર્મો જેણે એવું, કલ્યાણકના મહિમાયે કરી સહિત, પોતાના અંગગર્જનમાં આકારરહિત એવું આત્મસ્વરૂપ જે ધ્યાવવું, તે તત્રજૂધારણા કહેવાય; એવી રીતના પિંડસ્થ ધ્યાનમાં, અજ્યાસયુક્ત થયેલો યોગી મોક્ષસુખને જીજી શકે.

હવે વ્રણ શ્લોકોયેં કરીને, પિંડસ્થ ધ્યેયનું માહાત્મ્ય કહે છે.

અશ્રાંતમિતિ પિંડસ્થે, કૃતાઝ્યાસસ્ય યોગિનઃ ॥

પ્રજવંતિ ન દુર્વિદ્યા, મંત્રમંડલશક્તયઃ ॥ ૨૬ ॥

શાકિન્યઃ ક્ષુદ્રયોગિન્યઃ, પિશાચાઃ પિશિતાશિનઃ ॥

ત્રસ્યંતિ તત્ક્ષણાદેવ, તસ્ય તેજોસહિષ્ણવઃ ॥ ૨૭ ॥

હુષ્ટાઃ કરટિનઃ સિંહાઃ, શરજાઃ પન્નગા અપિ ॥

જિઘાંસવોઽપિ તિષ્ઠંતિ, સ્તંજિતા ઇવ દૂરતઃ ॥ ૨૮ ॥

॥ ત્રિજિવિશેષકં ॥

અર્થઃ— એવી રીતે પિંડસ્થ ધ્યાનમાં કરેલ છે, અત્યંત અઝ્યાસ જેણે એવા યોગીને હચ્ચાટન, મારણ સ્તંજન આદિક વિદ્યાઈ, મંત્ર, મંડલ શક્તિવિગેરે પરાજવ કરી શકતાં નથી. તેમ શાકિની, ક્ષુદ્ર યોનિઈ, પિશાચ, માંસાહારી વિગેરે તેનાં તેજને સહન નહીં કરતા થકા તત્ક્ષણ ત્રાસ પામે છે; તથા હુષ્ટ એવા હાથી સિંહ, અષ્ટાપદ સર્પ વિગેરે ઘાતકી પ્રાણીઈ પણ સ્તંજિતની પેઠે તેનાથી દૂરજ રહે છે.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રી કુમારપાલ રાજાથી સેવાયેલા આચાર્ય મહારાજ શ્રીદેમચંદ્રજીયે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થયેલ છે પદ્મબંધ જેનો, એવા શ્રી યોગશાસ્ત્રમાં પોતે કરેલું સાતમા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

શ્રી જિનાયનમઃ

॥ અષ્ટમઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે ॥

હવે પદસ્થ ધ્યેયનું લક્ષણ કહે છે.

યત્પદાનિ પવિત્રાણિ, સમાલંબ્ય વિધીયતે ॥

તત્પદસ્થં સમાસ્થાતં, ધ્યાનં સિદ્ધાંતપારગૈઃ ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— જે ધ્યાન પવિત્ર પદોનું (મંત્રાદ્યોનું) આલંબન લઈને કરાય છે, તેને સિદ્ધાંતના પારગામિઈયે “પદસ્થધ્યાન” કહેલું છે.

तत्र षोडश पत्राढ्ये, नाजिकंदगतेऽबुजे ॥
 स्वरमालां यथापत्रं, भ्रमंतीं परिचितयेत् ॥ २ ॥
 चतुर्विंशतिपत्रं च, हृदि पद्मं सकर्णिकं ॥
 वर्णान्यथाक्रमं तत्र, चिंतयेत्पंचविंशतिं ॥ ३ ॥
 वक्राब्जेऽष्टदले वर्णा, ष्टकमन्यत्ततः स्मरेत् ॥
 संस्मरन्मातृकामेवं, स्याच्छ्रुतज्ञानपारगः ॥ ४ ॥

अर्थः— नाजिकंदपर रहेला तथा शोल पत्रोवाला कमलपर पत्रपत्र-
 प्रत्ये ब्रमण करती एवी खरोनी पंक्ति चिंतववी; वली हृदयमां चोवीश
 पत्रोनुं कर्णिकासहित कमल चिंतववुं; तथा तेपर अनुक्रमे पचीश व्यंज-
 नोने चिंतववा. पढी आठ पत्रवाला मुख कमलपर बीजा आठ व्यंजनो
 चिंतववा; एवी रीतनी मातृकाने स्मरण करतां थकां (त्रिकाल) ज्ञान-
 मां पारगामी थवाय.

हवे तेनुं फल कहे ठे.

ध्यायतोऽनादिसंक्षिप्तान् वर्णानेतान्यथाविधि ॥

नष्टादिविषये ज्ञानं, ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥ ५ ॥

अर्थः—एवी रीतनां अनादिसिद्ध एवा ते अक्षरोने विधिपूर्वक ध्यावतां
 थकां, ध्यान धरनारने क्षणवारमां नष्टादिक विषयमां ज्ञान उत्पन्न थायठे.

हवे बार श्लोकोयें करीने प्रकारांतरथी पदमयी देवताने ध्येयपणाये-
 करीने देखाडे ठे.

अथवा नाजिकंदाधः, पद्ममष्टदलं स्मरेत् ॥

स्वरालिकेसरं रम्यं, वर्गाष्टकयु तैर्दलैः ॥ ६ ॥

दलसंधिषु सर्वेषु, सिद्धस्तुतिविराजितं ॥

दलाग्रेषु समग्रेषु, मायाप्रणवपावितं ॥ ७ ॥

तस्यांतरंतिमं वर्णं, माद्यवर्णपुरस्कृतं ॥

रेफाक्रांतं कलाबिंदु, रम्यं प्रालेयनिर्मलं ॥ ८ ॥

अर्हमित्यक्षरं प्राणं, प्रांतसंस्पर्शिं पावनं ॥
 ह्रस्वं दीर्घं प्लुतं सूक्ष्मं, मतिसूक्ष्मं ततः परं ॥ १९ ॥
 ग्रंथीन् विदारयन्नाग्निं, कंठहृद्घण्टिकादिकान् ॥
 सुसूक्ष्मध्वनिना मध्यं, मार्गयायि स्मरेत्ततः ॥ २० ॥
 अथ तस्यांतरात्मानं, प्लाव्यमानं विचिंतयेत् ॥
 बिंदुतप्तकलानिर्यत्, क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥ २१ ॥
 ततः सुधासरःसूतं, षोडशाब्जदलोदरे ॥
 आत्मानं न्यस्य पत्रेषु, विद्यादेवीश्च षोडश ॥ २२ ॥
 स्फुटस्फटिकचृंगारं, क्षरत्क्षीरसितामृतैः ॥
 आग्निराप्लाव्यमानं स्वं, चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥ २३ ॥
 अथास्य मंत्रराजस्या, निधेयं परमेष्ठिनं ॥
 अर्हंतं मूर्धनि ध्यायेत्, शुद्धस्फटिकनिर्मलं ॥ २४ ॥
 तद्भ्यानावेशतः सोढं सोढमित्यालपन्मुहुः ॥
 निःशंकमेकतां विद्या, दात्मनः परमात्मनः ॥ २५ ॥
 तनोनीरागमद्वेष, ममोहं सर्वदर्शिनं ॥
 सुरार्च्यं समवसृतौ, कुर्वाणं धर्मदेशनां ॥ २६ ॥
 ध्यायन्नात्मानमेवेत्यथ, मज्जिन्नं परमात्मना ॥
 लज्जते परमात्मत्वं, ध्यानी निर्धूतकल्मषः ॥ २७ ॥

॥ द्वादशभिः कुलकं ॥

अर्थः— अथवा नाजिकंदनी नीचे आठ पांखडीनुं कमल ध्यावतुं, तेमां
 खरनी पंक्तिसहित केसराजं, तथा आठ वर्गोनां अक्षरोवाखां, पत्रो ध्या-
 वतां; पांखडीजना सघला सांधाजमां सिद्धनी स्तुतिरूप “क्षी” पद ध्या-
 वतुं, तथा तेजना सघला अग्रजागोमां माया प्रणवरूप “उं क्षी” ए
 पद ध्यावतुं; वल्ली तेनी वच्चे जेह्वा अक्षर हकार, तथा पेहेला अक्षर अ-
 कारने अगाडी मुक्तीने स्मरतुं, अने ते हकारपर रेफ चंद्रकला अने बिं-

हु मुकवां अने तेथी बरफ सरखुं उज्ज्वल “अहं” एवुं पद थशे, अने ते पद प्राणप्रांतने स्पर्श करनारुं, तथा पापोने नाश करनारुं ठे, अने ह्रस्व दीर्घ, सूक्ष्म अने अतिसूक्ष्म एवो उच्चार थाय; एवी रीतें उच्चार करवाथी ते नाजि, कंठ, अने हृदयथी घंटिकादि गांठोने विदारें, पठी अत्यंत सूक्ष्म ध्वनिथी मध्य मार्गमां जतुं तेने स्मरवुं; पठी बिंदुथी तप्त थयेली कलामांथी निकलता दूध सरखा सफेद अमृतना मोजाउंथी अंतरात्माने जिजावतुं एवुं, तेने चिंतववुं; पठी अमृतना सरोवरथी उत्पन्न थयेला तथा सोल पांखडीवाला कमलना मध्यजागमां आत्माने राखीने, ते पत्रोमां शोल विद्यादेवीउने चिंतववी, पठी स्फटिक सरखी निर्मल जारी-उंमांथी जरता दूध सरखा सफेद अमृतथी पोताने लांबा कालसुधि सिंचाता चिंतववुं; पठी आ मंत्रराजना अजिधेय तथा परमेष्ठी अने स्फटिक सरखा निर्मल एवा अर्हतने मस्तकने विषे ध्याववा, पठी ते ध्यानना आवेशथी “सोहं सोहं” एम वारंवार कहेतां थकां, शंकारहित आत्मासाथे परमात्मांनी एकता जाणवी, पठी राग, द्वेष अने मोहरहित, सर्वदर्शी, देवोथी पूजनीय तथा समवसरणमां धर्मदेशना देता, एवा परमात्माने अज्ञेदपणाथी आत्मासाथे ध्यावतां थकां ध्यान धरनार योगी क्लेशने नाश करतो थको, परमात्मपणाने पामे.

वह्नीपण प्रकारांतरथी पंचमथी देवतानुं पांच श्लोकोर्यें करीने स्वरूप कहेठे.

यद्वा मंत्राधिपं धीमान्, ऊर्ध्वाधोरेफसंयुतं ॥

कलाबिंदुसमाक्रांत, मनाहतयुतं तथा ॥ १८ ॥

कनकांजोजगर्जस्थं, सांघ्रचंजंशुनिर्मलं ॥

गगने संचरंतं च, व्याप्नुवंतं दिशः स्मरेत् ॥ १९ ॥

ततोविशंतं वक्राब्जे, भ्रमंतं भ्रूलतातरे ॥

स्फुरंतं नेत्रपत्रेषु, तिष्ठंतं जालमंडले ॥ २० ॥

निर्यातं तालुरंध्रेण, श्रवंतं च सुधारसं ॥

स्पर्धमानं शशाकेन, स्फुरंतं ज्योतिरंतरे ॥ २१ ॥

સંચરતં નજોનામે, યોજયંતં શિવશ્રિયા॥

સર્વાવયવસંપૂર્ણ, કુંજકેન વિચિંતયેત્ ॥ ૧૨ ॥

॥ પંચજિઃ કુલકં ॥

અર્થ:- અથવા બુદ્ધિમાન્ માણસે મંત્રાધિરાજને ઊંચેં અને નીચેં રેફ-સહિત, તથા કલા અને વિંદુથી આક્રાંત અને અનાહતનાદેં કરીને યુ-ક્ત કરવો, તથા તેને સુવર્ણકમલના મધ્યજાગમાં રહેલું, તથા ઘાટા એવા ચંદ્રના કિરણો સરખું નિર્મલ, તથા આકાશમાં સંચરતું, અને દિશાઊ-માં વ્યાપતું તથા પઠી મુખકમલમાં પેસતું ચૂકુટીઊમાં ઝ્રમણ કરતું, ને-ત્રોમાં સ્ફુરાયમાન થતું, કપાલપર રહેતું, તાલુરંધ્રથી નિકલતું, જ્યોતિની અંદર સ્ફુરતું, આકાશજાગમાં સંચરતું, મોહલક્ષ્મી સાથે જોડાતું, તથા સર્વ અવયવેં કરીને સંપૂર્ણ એવું કુંજકેં કરીને ચિંતવવું. કણું ઢે કે,

અકારાદિહકારાંતં, રેફમધ્યં સર્વિંદુકં ॥

તદેવ પરમં તત્વં, યોજાનાતિ સતત્ત્વવિત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:- અકારથી માંડીને હકાર પર્યંત, મધ્યેં રેફ અને વિંદુ સહિત, એવી રીતનાં પરમ તત્ત્વને જે જાણે છે, તેજ તત્ત્વને જાણનારો છે.

હવે ધ્યાનમાં મંત્રરાજનું ફલ કહે છે.

મહાતત્ત્વમિદં યોગી, યદૈવ ધ્યાયતિ સ્થિરઃ ॥

તદેવાનંદસંપદ્નૂ, મુક્તિશ્રીરુપતિષ્ઠતે ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- સ્થિર એવો યોગી આ મહાતત્ત્વને જ્યારે ધ્યાવે છે, તેજ વસ્તુ આનંદની સંપદાની ચૂમિસમાન એવી મુક્તિરૂપી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે.

રેફવિંદુકલાહીનં, શુભ્રં ધ્યાયેત્તતોઽદ્ધરં ॥

તતોઽનદ્ધરતાં પ્રાપ્ત, મનુષ્ઠાર્યં વિચિંતયેત્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- પઠી રેફ, વિંદુ અને કલાવિનાનો સફેદ અદ્ધર ચિંતવવો, પઠી અદ્ધર રહિતપણાને પ્રાપ્ત થયેલું, તથા ન ઊઞ્ચારી શકાય, એવું ચિંતવવું.

નિશાકરકલાકારં, સૂક્ષ્મં જાસ્કરજાસ્વરં ॥

અનાહતાન્નિધં દેવં, વિસ્ફુરંતં વિચિંતયેત્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- ચંદ્રની કલાના આકાર સરખું, સૂક્ષ્મ, તથા સૂર્યસરખું તેજસ્વી, અને સ્ફુરાયમાન થતું એવું અનાદ્ય નામના દેવનું ચિંતવન કરવું. પઠી, તદેવ ચ ક્રમાત્સૂક્ષ્મં, ધ્યાયેદ્વાલાગ્રસંનિજં ॥

દ્વાણમવ્યક્તમીદૃત, જગજ્જ્યોતિર્મયં તતઃ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:- પઠી અનુક્રમે તેનેજ વાલના અગ્ર જાગસરખું સૂક્ષ્મ ધ્યાવવું, પઠી દ્વાણવાર સુધિ જગત્ જ્યોતિર્મય અવ્યક્ત જોવું અને એવી રીતે,

પ્રચ્યાવ્ય માનસં લક્ષ્યા, લક્ષ્યે દધતઃ સ્થિરં ॥

જ્યોતિરલક્ષ્યમત્યક્ત, મંતરુન્મીલતિ ક્રમાત્ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:- લક્ષ્યમાંથી અલક્ષ્યમાં ધારણ કરાતું, એટલે અત્યંત સૂક્ષ્મ થતું, એવું અલક્ષ્ય જ્યોતિ અનુક્રમે અંતરમાં પ્રગટ થાય છે.

इति लक्ष्यं समालंब्य, लक्ष्यजावः प्रकाशितः ॥

निष्कृमनसस्तत्र, सिद्ध्यत्यभिमतं मुनेः ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:- એવી રીતે લક્ષ્યના આલંબનથી લક્ષ્યનો જાવ કહ્યો; તેમાં નિઃસ્ક્રમનવાલા યોગીનું ઇચ્છિત સિદ્ધ થાય છે. તથા,

तथा हृत्पद्ममध्यस्थं, शब्दब्रह्मैककारणं ॥

स्वरव्यंजनसंवीतं, वाचकं परमेष्ठिनः ॥ ૩૦ ॥

मूर्धसंस्थितशीतांशु, कलामृतरसप्लुतं ॥

कुंजकेन महामंत्रं, प्रणवं परिचिंतयेत् ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- હૃદયકમલના મધ્યજાગમાં રહેલું, તથા એક બ્રહ્મશબ્દના કારણરૂપ, અને સ્વર તથા વ્યંજનથી વીટાયેલો, અને પરમેષ્ઠિનો વાચક, તથા મસ્તકપર રહેલ ચંદ્રની કલાના અમૃતરસથી ઝીજાયેલો, એવા મહા-મંત્ર પ્રણવરૂપ ઐકારને કુંજક નામના પ્રાણાયામવડે ચિંતવવો.

हवे तेना ध्येयपणामां प्रकारांतरो कहे ठे.

पीतं स्तंभेऽरुणं वश्ये, क्षोजणे विजुमप्रजं ॥

कृष्णं विद्वेषणे ध्यायेत्, कर्मघाते शशिप्रजं ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:- સ્તંભનમાં પીલું, વશીકરણમાં લાલ, ક્ષોજનમાં પરવાલા સર-ખું, વિદ્વેષમાં કાલું તથા કર્મઘાતમાં ચંદ્રસરખું ધ્યાવવું.

હવે પ્રકારાંતરથી પદમયી દેવતાને સ્તવે છે.

તથા પુણ્યતમં મંત્રં, જગન્નિતયપાવનં ॥

યોગી પંચપરમેષ્ઠિ, નમસ્કારં વિચિંતયેત્ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:— તથા યોગીયેં અત્યંત પવિત્ર, તથા ત્રણે જગત્ને પવિત્ર કરનારા, એવા પંચપરમેષ્ઠીને નમસ્કારરૂપ અત્યંત પવિત્ર મંત્રને સ્મરવો. પઠી,

અષ્ટપત્રે સિતાંજોજે, કર્ણિકાયાં કૃતસ્થિતિ ॥

આયં સપ્તાહ્નરં મંત્રં, પવિત્રં ચિંતયેત્તતઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:— આઠ પાંચડીઝંવાલા સફેદ કમલમાં રહેલી કર્ણિકામાં કરેલ છે, સ્થિતિ જેણે, એવા પેઢેલાં, સાત અક્ષરોવાલા “નમો અરિહંતાણં” એવા પવિત્ર મંત્રને ચિંતવવો.

સિદ્ધાદિકચતુષ્કં ચ, દિક્પત્રેષુ યથાક્રમં ॥

ચૂલાપાદચતુષ્કં ચ, વિદિક્પત્રેષુ ચિંતયેત્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:— સિદ્ધ આદિક ચારે પદો અનુક્રમેં દિશાઝંના પત્રોમાં. તથા વિદિશાનાં પત્રોમાં ઊપરના “એસોપંચનમુક્કારો ઇત્યાદિ” ચાર પદો ચિંતવવાં.

ત્રિશુદ્ધ્યા ચિંતયન્નસ્ય, શતમષ્ટોત્તરં મુનિઃ ॥

નુંજાનોઽપિ લજેતૈવ, ચતુર્થતપસઃ ફલં ॥ ૩૬ ॥

અર્થ:—મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી તેને એકસોને આઠવાર ચિંતવતો મુનિ, ઝોજન કરતાં થકાં પણ ઉપવાસનું ફલ મેલવી શકે છે.

એનમેવ મહામંત્રં, સમારાધ્યેહ યોગિનઃ ॥

ત્રિલોક્યાપિ મહીયંતે, ઽધિગતાઃ પરમાં શ્રિયં ॥ ૩૭ ॥

અર્થ:— એવી રીતના મહામંત્રને અહીં આરાધીને, પરમ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થઈને યોગીઝં ત્રણે લોકથી પણ પૂજાય છે. તથા,

કૃત્વા પાપસહસ્ત્રાણિ, હૃત્વા જંતુશતાનિ ચ ॥

અમું મંત્રં સમારાધ્ય, તિર્યંચોઽપિ દિવં ગતાઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ:— હજારો પાપો કરીને, તથા સેંકડો પ્રાણિઝંને હણીને પણ આ મંત્રનું આરાધન કરીને કંબલ શંબલ આદિક તિર્યંચો પણ દેવલોકેં ગયા છે.

વહ્ની પ્રકારાંતરથી તે વિદ્યા કહે છે.

ગુરુપંચકનામોત્થા, વિદ્યા સ્યાત્ ષોડશાક્ષરા ॥

જપન્ શતદ્વયં તસ્યા, શ્વતુર્થસ્યાપ્નુયાત્ફલં ॥ ૩૯ ॥

અર્થ:- ગુરુપંચક કેતાં પંચ પરમેષ્ઠિનાં ફક્ત નામરૂપ શોભ અક્ષરોવા-
હ્ની વિદ્યા થાય, અને તેને વસો વાર જપવાથી ઉપવાસનું ફલ મળે. તથા,
શતાનિ ત્રીણિ ષડ્વર્ણં, ચત્વારિ ચતુરક્ષરં ॥

પંચવર્ણં જપન્ યોગી, ચતુર્થફલમશ્નુતે ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:- “અરહંત સિદ્ધ” એ ૭ અક્ષરની વિદ્યા ત્રણસેં વાર જપવા-
થી, “અરહંત” એ ચાર અક્ષરની વિદ્યા ચારસોવાર જપવાથી, તથા “અ-
સિઆહસા” એ પાંચ અક્ષરની વિદ્યા પાંચવાર જપવાથી યોગી ઉપવાસનું
ફલ મેલવી શકે. તથા,

પ્રવૃત્તિદેતુરેવૈત, દમીષાં કથિતં ફલં ॥

ફલં સ્વર્ગાપવર્ગો તુ, વદંતિ પરમાર્થતઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ:- આમનું આ ફલ તો ફક્ત પ્રવૃત્તિના દેતુરૂપ કહ્યું છે, પણ પર-
માર્થથી તો તેડનું સ્વર્ગ અને મોક્ષરૂપ ફલ છે.

વહ્ની પ્રકારાંતરથી પદમયી દેવતા વિષે કહે છે.

પંચવર્ણમયી પંચ, તત્ત્વ વિદ્યોદ્ધૃતા શ્રુતાત્ ॥

અન્યસ્યમાના સતતં, નવક્લેશં નિરસ્યતિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ:- “હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં હ્રૌં: અસિયા હસા નમઃ” એવી રીતની પાંચ અક્ષ-
રોવાહ્ની, તથા પાંચ તત્ત્વોવાહ્ની, તથા વાદનામના પૂર્વમાંથી હ્રુરી કહા-
હેલી, વિદ્યા હમેશાં અન્યાસ કરાતી થકી થતા ક્લેશોને દૂર કરે છે. તથા,

મંગલોત્તમશરણ, પદાન્યવ્યગ્રમાનસઃ ॥

ચતુઃસમાશ્રયાણ્યેવ, સ્મરન્ મોક્ષં પ્રપદ્યતે ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- ચાર મંગલ, ચાર લોકોત્તમ, અને ચાર શરણ તેડનું સ્મરણ
કરતો થકો પ્રાણી મોક્ષપદને પામે છે. તથા,

મુક્તિસૌખ્યપ્રદાં ધ્યાયે, દ્વિદ્યાં પંચદશાક્ષરાં ॥

સર્વજ્ઞાનં સ્મરેન્મંત્રં, સર્વજ્ઞાનપ્રકાશકં ॥ ૪૪ ॥

अर्थः— मोक्षसुखने देनारी पंदर अक्षरी विद्या ध्याववी, अने सर्वज्ञान प्रकाश करनारो “ॐ श्रीं ह्रीं अर्हं नमः एवा सर्वज्ञतुल्य मंत्रनेस्मरवो.

वक्तुं न कश्चिदप्यस्य, प्रजावं सर्वतः क्षमः ॥

समं जगवता साम्यं, सर्वज्ञेन विजर्ति यः ॥ ४५ ॥

अर्थः— सर्वज्ञपणायें करीने प्रजुनी तुलनाने जे धारण करे ठे, एवो कयो माणस आ मंत्रना प्रजावने कहेवाने समर्थ थाय.? तथा,

यदीहेदूजवदावाग्नेः, समुहेदं क्षणादपि ॥

स्मरेत्तदादिमंत्रस्य, वर्णसप्तकमादिमं ॥ ४६ ॥

अर्थः— जो जवरूपी दावानलना एक क्षणवारमां नाशने इष्टता हो-इ यें, तो मूलमंत्रना पेहेला सात अक्षरोनुं (नमो अरहंताणं) स्मरणकरवुं.

पंचवर्णं स्मरेन्मंत्रं, कर्मनिर्घातकं तथा ॥

वर्णमालांचितं मंत्रं, ज्यायेत् सर्वाजयप्रदं ॥ ४७ ॥

अर्थः— कर्मोने नाश करनारा पांच अक्षरना मंत्रने तथा अक्षरोनी श्रेणियुक्त अने सर्व प्रकारनां अजयने देनारा एवा मंत्रने पण ध्याववो.

हवे दश श्लोकोयें करीने व्युष्टिसहित मंत्राक्षर कहे ठे.

ध्यायेत् शिताब्जं वक्रांतं, रष्टवर्गीं दलाष्टके ॥

ॐ नमो अरहंताण, मिति वर्णानपि क्रमात् ॥ ४८ ॥

केसरालीं स्वरमयीं, सुधाबिंदुविजृषितां ॥

कर्णिकां कर्णिकायां च, चंद्रबिंबात्समापतत् ॥ ४९ ॥

संचरमाणं वक्त्रेण, प्रजामंडलमध्यगं ॥

सुधादीधितिसंकाशं, मायाबीजं विचिंतयेत् ॥ ५० ॥

ततो भ्रमंतं पत्रेषु, संचरंतं नजस्तले ॥

ध्वंसयंतं मनोध्वांतं, स्रवंतंच सुधारसं ॥ ५१ ॥

तालुरंध्रेण गह्वरं, लसंतं भ्रूलतांतरे ॥

त्रैलोक्याचित्यमाहात्म्यं, ज्योतिर्मयमिवाद्भुतं ॥ ५२ ॥

इत्यमुं ध्यायतो मंत्रं, पुण्यमेकाग्रमानसं ॥
 वाङ्मनोमलमुक्तस्य, श्रुतज्ञानं प्रकाशते ॥ ५३ ॥
 मासैः षड्भिः कृतान्यासः, स्थिरीकृतमनास्ततः ॥
 निःसरंतीं मुखान्नोजा, त्रिखां धूमस्य पश्यति ॥ ५४ ॥
 संवत्सरं कृतान्यास, स्ततो ज्वालां विलोकते ॥
 ततः संजातसंवेगः, सर्वज्ञमुखपंकजं ॥ ५५ ॥
 स्फुरत्कल्याणमाहात्म्यं, संपन्नातिशयं ततः ॥
 जामंडलगतं साक्षा, दिव सर्वज्ञमीकृते ॥ ५६ ॥
 ततः स्थिरीकृतस्वांत, स्तत्रसंजातनिश्चयः ॥
 मुक्त्वासंसारकांतार, मध्यास्ते सिद्धिमंदिरं ॥ ५७ ॥

॥ दशभिः कुलकं ॥

अर्थः— मुखनी अंदर आठ पांखडीजुनुं कमल ध्यावबुं तथा ते पांख-
 डीमां अक्षरोना आठ वर्गो ध्याववा, तथा “ ॐ नमो अरहंताणं ” एवी
 रीतनां अक्षरोने पण अनुक्रमे ध्याववां; वली खरमय केसरानी पंक्ति ते-
 मां ध्याववी, तथा सुधाबिंदुथी विज्ञूषित एवी कर्णिका तेमां ध्याववी,
 अने ते कर्णिकामां चंद्रना बिंबथी पडतुं, तथा मुखें करीने संचार करतुं
 अने प्रज्ञाना मंडलनी वच्चे रहेलुं, तथा चंद्रसरखुं मायाबीज चिंतवबुं;
 पढी पत्रोमां त्रमण करतुं आकाशतलमां संचरतुं मनना अंधकारने नाश
 करतुं, गोल, सुधारसवालुं, तालुछारथी जतुं भृकुटीमां उल्लसायमान थतुं,
 त्रणे लोकोमां अचिंत्य माहात्म्यवालुं, तथा ज्योतिर्मयनी पेठे अद्भुत, ए-
 वी रीतना पवित्र मंत्रने एकाग्र चित्तथी स्मरतां थकां, मन वचनना म-
 लथी सुकायेखाने श्रुतज्ञान उत्पन्न थाय ठे; एवी रीतें स्थिर मनें करीने
 ठ माससुधि अन्यास करवाथी, मुखकमलमांथी निकलती एवी धुंवाडानी
 शिखाने जुवे ठे. तथा एवी रीतें एक वर्षसुधि अन्यास करवाथी ते मु-
 खमांथी निकलती ज्वालाने जोड शके ठे, पढी वैराग्ययुक्त थवाथी सर्व-
 ज्ञाना मुखकमलने जोड शके ठे, तथा पढी स्फुरायमान ठे, कल्याणकोनुं
 माहात्म्य जेमनुं तथा प्राप्त थयेल ठे, अतिशयो जेमने, एवा सर्वज्ञने सा-

જ્ઞાત્ જામંડલમાં રહેલા જુવે છે; પઢી મનને સ્થિર કરીને, તથા નિ-
શ્ચયયુક્ત થઈને, સંસારરૂપી વનને તજીને મોક્ષમંદિરપ્રત્યે જાય છે.

શશિર્બિંબાદિવોજ્રૂતાં, સ્વવંતીમમૃતં સદા ॥

વિદ્યાં ક્ષિમિતિજાલસ્થાં, ધ્યાયેત્કલ્યાણકારણં ॥ ૫૬ ॥

અર્થ:- ચંદ્રર્બિંબથી ઉત્પન્ન થઈ, તથા હમેશાં અમૃતને ઝરનારી,
અને કલ્યાણનાં કારણનાં કારણરૂપ કપાલમાં રહેલી “ક્ષિ” નામની
વિદ્યાને ધ્યાવવી.

ક્ષીરાંજોર્ધેર્વિનિર્યાતીં, હ્રાવયંતીં સુધાંબુજિઃ ॥

જાલે શશિકલાં ધ્યાયેત્, સિદ્ધિસોપાનપદ્ધતિં ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:- ક્ષીરસમુદ્રથી નિકલતી, તથા અમૃતમય જલથી હ્રાવન કર-
તી અને મોક્ષ પ્રત્યે નિસરણી સરખી એવી ચંદ્રકલાને જાલમાં ધ્યાવવી.

અસ્યાઃ સ્મરણમાત્રેણ, ત્રુટ્યદ્જવનિબંધનઃ ॥

પ્રયાતિ પરમાનંદ, કારણં પદમવ્યયં ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:- તેનાં સ્મરણમાત્રથીજ જવનાં નિબંધનને તોડીને પરમ આનંદ-
નાં કારણરૂપ એવા મોક્ષપદપ્રત્યે જાય છે. તથા,

નાસાગ્રે પ્રણવઃશૂન્ય, મનાહતમિતિ ત્રયં ॥

ધ્યાયન્ ગુણાષ્ટકં લબ્ધ્વા, જ્ઞાનમાપ્નોતિ નિર્મલં ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- નાસિકાના અગ્રજાગપ્રત્યે પ્રણવ, શૂન્ય, અને અનાહત એમ
ત્રણેને ધ્યાવતાં થકાં, અણિમાદિક આઠ ગુણોને મેલવીને નિર્મલ એવું
જ્ઞાન પામે છે.

શંખકુંદશશાંકાજાં, સ્ત્રીનમૂન્ ધ્યાયતઃ સદા ॥

સમગ્રવિષયજ્ઞાન, પ્રાગલ્ભ્યં જાયતે નૃણાં ॥ ૬૨ ॥

અર્થ:- શંખ, ડોલર અને ચંદ્ર સરખા એવા તે ત્રણેને હમેશાં ધ્યાવતાં
થકાં, માણસોને સઘણી વસ્તુર્જનાં જ્ઞાનની ચતુરાઈ આવે છે. તથા,

દ્વિપાર્શ્વપ્રાણવદ્દંડં, પ્રાંતયોર્માયયાવૃતં ॥

સોહંમધ્યે વિમૂર્ધાનં, અહ્લીકારં વિચિંતયેત્ ॥ ૬૩ ॥

અર્થ:- બન્ને પડેલે બે પ્રાણવ બન્ને છેડે માયાથી વીંટાયેલો, “સોહં”

एटबुं मध्यमां अने जेने मस्तके बिठे एवा अहींकारने चिंतववो. तथा,

कामधेनुमिवाचिंत्य, फलसंपादनक्षमां ॥

अनवद्यां जपेद्विद्यां, गणचृद्वदनोजतां ॥ ६४ ॥

अर्थ:- कामधेनुनी पेठे, अचिंत्य फल संपादन करवाने समर्थ, तथा गण-धरोना मुखथी निकलेली एवी अवधारहित (निर्दोष) विद्याने जपवी. तथा.

षट्कोणे अप्रतिचक्रे, फडिति प्रत्येकमक्षरं ॥

सव्येत्यसिद्धिचक्राय, स्वाहा बाह्येऽपसव्यतः ॥ ६५ ॥

चूतांतं बिंदुसंयुक्तं, तन्मध्ये न्यस्य चिंतयेत् ॥

नमोजिणाणमित्यादौ, रौप्ये वैष्टयेद्बहिः ॥ ६६ ॥

अर्थ:- ठ खुणावाला अप्रतिचक्रमां फड् एवा प्रत्येक अक्षर तथा ज-मणी बाजुये “ सिद्धिचक्राय स्वाहा ” तथा डाबी बाजुये बाहारना जाग-मां, चूतांत बिंदुसहित, तेनी अंदर राखीने चिंतववुं, तथा नमो जिणा-णं इत्यादिक रौं पूर्वे करीने बहारथी वीटवुं. तथा,

अष्टपत्रेऽबुजे ध्याये, दात्मानं दीप्ततेजसं ॥

प्रणवाद्यस्य मंत्रस्य, वर्णान् पत्रेषु च क्रमात् ॥ ६७ ॥

अर्थ:- आत्मां आनंदी एवा माणसें आठ पत्रोवाला कमलमां ते-जने ध्याववुं, तथा तेनां पत्रोमां अनुक्रमें प्रणव आदिक मंत्रनां अक्ष-रोने ध्याववां. तथा,

पूर्वाशान्निमुखः पूर्व, मधिकृत्यादिमंडलं ॥

एकादशशतान्यष्टा, क्षरमंत्रं जपेत्ततः ॥ ६८ ॥

अर्थ:- पढीदिशा सन्मुख पूर्वे आदित्यमंडलनुं अधिकरण करीने आठ अक्षरोना मंत्रने, अग्यारसोवार जपवो.

पूर्वाशानुक्रमादेव, मुद्दिश्यान्यदलान्यपि ॥

अष्टरात्रं जपेद्योगी, सर्वप्रत्यूहशान्तये ॥ ६९ ॥

अर्थ:- एवी रीतें पूर्वदिशाना अनुक्रमथी अन्य पत्रोने पण उद्देशी-ने योगीयें सर्व विघ्नोनी शान्तिमाटे आठरात्रिसुधि जप करवो. तथा,

અષ્ટરાત્રે વ્યતિક્રાંતે, કમલસ્યાસ્યવર્તિનઃ ॥

નિરૂપયતિ પત્રેષુ, વર્ણાનેતાનનુક્રમં ॥ ૭૦ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે આઠરાત્રિ ગયાબાદ આ કમલનાં પત્રોમાં વર્તતા
એવા આ અક્ષરોને અનુક્રમે નિરૂપણ કરે છે.

ત્રીષણાઃ સિંદ્ધમાતંગ, રક્તઃપ્રજૃતયઃ ક્ષણાત્ ॥

શામ્યંતિ વ્યંતરાશ્ચાન્યે, ધ્યાનપ્રત્યૂહદેતવઃ ॥ ૭૧ ॥

અર્થઃ— ધ્યાનમાં વિગ્નજૂત એવા જયંકર, સિંહ, હાથી, રાક્ષસ, વ્યંતર
તથા બીજા પ્રાણીં પળ ક્ષણવારમાં શાંત થાય છે.

મંત્રઃ પ્રણવપૂર્વોઽયં, ફલમૈહિકમિત્તુજિઃ ॥

ધ્યેયઃ પ્રણવદીનસ્તુ, નિર્વાણપદકાંદિજિઃ ॥ ૭૨ ॥

અર્થઃ— આ લોકસંબંધિ ફલને ઇચ્છનારાંયે પ્રણવપૂર્વક આ મંત્રને ધ્યા-
વવો, અને મોક્ષસુખ ઇચ્છનારાંયે પ્રણવરહિત ધ્યાવવો. તથા,

ચિંતયેદન્યમપ્યેનં, મંત્રં કર્મોઽધશાંતયે ॥

સ્મરેત્ સત્વોપકારાય, વિદ્યાં તાં પાપજહ્વિર્ણી ॥ ૭૩ ॥

અર્થઃ— કર્મોના સમૂહની શાંતિમાટે બીજા પળ આ મંત્રને ચિંતવવો,
તથા પ્રાણીંના ઉપકારમાટે પાપોને જહ્વણ કરનારી તે વિદ્યાને સ્મરવી.

પ્રસીદતિ મનઃ સદ્યઃ, પાપકાલુષ્યમુજ્જતિ ॥

પ્રજાવાતિશયાદસ્યા, જ્ઞાનદીપઃ પ્રકાશતે ॥ ૭૪ ॥

અર્થઃ— આના પ્રજાવાતિશયથી મન તુરત પ્રસાદને પામે છે, તથા પા-
પરૂપી કાલુષ્યને તજે છે, અને જ્ઞાનરૂપી દીવો પ્રકાશને પામે છે.

જ્ઞાનવદ્ધિઃ સમાન્નાતં, વજ્રસામ્યાદિજિઃ સ્ફુટં ॥

વિદ્યાવાદાત્સમુદ્ઘૃત્ય, બીજજૂતં શિવશ્રિયઃ ॥ ૭૫ ॥

જન્મદાવદુ તાશસ્ય, પ્રશાંતિનવવારિદં ॥

ગુરુપદેશાવિજ્ઞાય, સિદ્ધચક્રં વિચિંતયેત્ ॥ ૭૬ ॥

અર્થઃ— વજ્રસ્વામી આદિક જ્ઞાનીંયે વિદ્યાવાદમાંથી ઉધરીને મોક્ષ-
લક્ષ્મીનાં બીજરૂપ પ્રગટરીતે કહેલું, તથા જન્મરૂપી દાવાનલને શાંત ક-

રવામાં નવા વરસાદ સરસું, સિદ્ધચક્ર ગુરુના ઉપદેશથી જાણીને ચિંતવવું.
નાત્રિપદ્મે સ્થિતં ધ્યાયે, દકારં વિશ્વતોમુખં ॥

સિવર્ણે મસ્તકાંજોજે, અકારં વદનાંબુજે ॥ ૭૭ ॥

ઉકારં હૃદયાંજોજે, સાકારં કંઠપંકજે ॥

સર્વકલ્યાણકારીણિ, બીજાન્યન્યાન્યપિ સ્મરેત્ ॥ ૭૮ ॥

અર્થ:- ચારે બાજુથી મુખવાલા એવા દકારને નાત્રિપદ્મમાં રહેલો ધ્યાવવો, તથા સિ અક્ષરને મસ્તકરૂપી કમલપર રહેલો ધ્યાવવો, અને મુખરૂપી કમલપર આકારને ધ્યાવવો, હૃદયરૂપી કમલપર ઉકારને તથા કંઠરૂપી કમલપર સાકારને ધ્યાવવો, અને એવી રીતે સર્વ કલ્યાણનાં બીજાં પણ બીજોને ધ્યાવવાં. તથા,

શ્રુતસિંધુસમુદ્ભૂતં, અન્યદપ્યક્ષરં પદં ॥

અશેષં ધ્યાયમાનં સ્યા, ત્રિર્વાણપદસિદ્ધયે ॥ ૭૯ ॥

અર્થ:- સિદ્ધાંતો રૂપી સમુદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલા, એવા બીજા પણ સ-
ઘલા અક્ષર પદને ધ્યાવવાથી તે મોક્ષપદની સિદ્ધિમાટે થાયઠે. કેમકે,

વીતરાગો જ્ઞેયોગી, યત્કિંચિદપિ ચિંતયેત્ ॥

તદેવ ધ્યાનમાત્રાત, મન્યગ્રંથેષુ વિસ્તરાત્ ॥ ૮૦ ॥

અર્થ:- માટે ઉપરકહેલાં પદોમાંથી જે કંઈ યોગી ચિંતવે, તેથી વિ-
તરાગ થાય, અને તે ધ્યાન અન્ય ગ્રંથોમાં વિસ્તારથી આપેલું ઠે.

एवं च मंत्रविद्यानां, वर्णेषु च पदेषु च ॥

विश्लेषः क्रमशः कुर्या, ह्रस्वमीजावोपपत्तये ॥ ८१ ॥

અર્થ:- એવી રીતે મંત્ર વિદ્યાનાં અક્ષરો અને પદોમાં અનુક્રમે હ-
સ્વીજાવની પ્રાપ્તિમાટે વિશ્લેષ કરવો.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રીકુમારપાલ રાજાથી સેવાएला એવા આચાર્ય
મહારાજ શ્રીદેમચંદ્રજીए बनावेला અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા
थएल ठे, પદ્યબંધ જેનો એવા આ યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું આઠમા, પ્ર-
કાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. શ્રીરસ્તુ.

॥ શ્રી જિનાય નમઃ ॥

નવમઃ પ્રકાશઃ પ્રારખ્યતે.

હવે સાત શ્લોકોયેં કરીને રૂપસ્થ ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

મોક્ષશ્રીસંમુખીનસ્ય, વિધ્વસ્તાશ્ચિલકર્મણઃ ॥

ચતુર્મુખસ્ય નિઃશેષ, યુવનાજયદાયિનઃ ॥ ૧ ॥

ઈન્દ્રમંડલસંકાશ, ઘટ્ત્રિતયશાલિનઃ ॥

લસદ્ગામંડલાન્નૌગ, વિઙ્ગિતવિવસ્વતઃ ॥ ૨ ॥

દિવ્યઈન્દ્રિનિર્ધોષ, ગીતસામ્રાજ્યસંપદઃ ॥

રણધિરેફલ્લંકાર, મુખરાશોકશોજિનઃ ॥ ૩ ॥

સિંહાસનનિષણ્ણસ્ય, વીજ્યમાસ્ય ચામરૈઃ ॥

સુરાસુરશિરોરત્ન, દીપ્તપાદનચતુરતઃ ॥ ૪ ॥

દિવ્યપુષ્પોત્કરાકીર્ણા, સંકીર્ણપરિષદ્ભુવઃ ॥

ઉત્કંઠરૈર્મૃગકુલૈઃ, પીયમાનકલધ્વનેઃ ॥ ૫ ॥

શાંતવૈરેન્નસિંહાદિ, સમુપાસિતસંનિધેઃ ॥

પ્રત્નોઃ સમવસરણ, સ્થિતસ્ય પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૬ ॥

સર્વાતિશયયુક્તસ્ય, કેવલજ્ઞાનજાસ્વતઃ ॥

અર્હતોરૂપમાલંબ્ય, ધ્યાનં રૂપસ્થમુચ્યતે ॥ ૭ ॥

॥ સત્ત્વિઃ કુલકં ॥

અર્થઃ— મોક્ષની લક્ષ્મીની સન્મુખ થણ્યા, તથા નાશ કરેલ છે, સઘલાં કર્મો જેમણે ઇવા, તથા ચાર મુખોવાલા, તથા સઘલા યુવનોને અજયદાન દેનારા, તથા ચંદ્રમંડલ સરખા ત્રણ ઘટ્ટોથી શોજતા, તથા ઉલ્લાસાયમાન થતા ગામંડલથી તુલના કરેલ છે, સૂર્યની પણ જેમણે ઇવા, તથા દિવ્ય ઇન્દ્રિના શબ્દો સહિત ઉત્તમ છે ગીતની સંપદા જેમની ઇવા, તથા ફલ્લંકાર કરતા ઇવા જમરાઉના શબ્દથી મુખરિત (શબ્દાયમાન) થણેલ છે, અશોક વૃક્ષ જેમનું ઇવા. તથા સિંહાસનપર બેઠેલા, અને ચામરોથી વિજાતા ઇવા, તથા સુરાસુરના મુકુટોથી કાંતિ-

યુક્ત થયેલ છે; નસોની શોજા જેમની ઇવા, તથા દિવ્ય પુષ્પોના સમૂ-
હોથી જરાઈ ગયેલ છે, પરિષદા જેમની ઇવા, તથા ઝંચી ઢોકીવાલાં હ-
રણીયાંઝંચી પીવાયેલો છે, મધુર શબ્દ જેમનો ઇવા, તથા શાંત થયેલ
છે, પરસ્પર વૈર જેમનાં, ઇવા હાથી સિંહ વિગેરેથી ઉપાશ્રિત થયેલ
છે, નજદિકનો જાગ જેમનો ઇવા, તથા સમવસરણમાં બેઠેલા, તથા
સઘલા અતિશયોર્યે કરીને યુક્ત ઇવા, તથા કેવલ જ્ઞાનથી યુક્ત ઇવા,
પરમાત્મા અરિહંત પ્રજુનાં આલંબનથી જે ધ્યાન ધરવું તે રૂપસ્થ ધ્યા-
ન કહેવાય છે.

હવે ત્રણ શ્લોકોર્યે કરીને પ્રકારાંતરથી રૂપસ્થ ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

રાગદ્વેષમહામોહ, વિકારૈરકલંકિતં ॥

શાંતં કાંતં મનોહારિ, સર્વલક્ષણલક્ષિતં ॥ ૬ ॥

તીર્થકૈરપરિજાત, યોગમુદ્રામનોરમં ॥

અદ્વણોરમંદમાનંદં, નિઃસ્યંદં દદદદ્ભુતં ॥ ૭ ॥

જિનેંદ્રપ્રતિમારૂપ, મપિ નિર્મલમાનસઃ ॥

નિર્નિમેષદૃશા ધ્યાયન્, રૂપસ્થધ્યાનવાન્ જવેત્ ॥ ૧૦ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થઃ— રાગ. દ્વેષ અને મોહના વિકારથી કલંકરહિત થયેલું, શાં-
ત, તેજસ્વી, મનોહર, સર્વ લક્ષણે કરીને યુક્ત, અન્ય તીર્થોર્યે નથી
જાણેલી ઇવી યોગમુદ્રાએ કરીને મનોહર, આંખોને અત્યંત આનંદ, આ-
પનારું, એવું જિનેંદ્રની પ્રતિમારૂપ ધ્યાનને નિર્મલ મનથી અને અનિમેષ
દૃષ્ટિથી ધ્યાવતાં થકાં, રૂપસ્થ ધ્યાનવાલો પ્રાણી થાય છે. તથા,

યોગી ચાઝ્યાસયોગેન, તન્મયત્વમુપાગતઃ ॥

સર્વજ્ઞીજૂતમાત્માન, મવલોકયતિ સ્ફુટં ॥ ૧૧ ॥

અર્થઃ— અઝ્યાસે કરીને તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થયેલો યોગી પોતાને સ-
ર્વજ્ઞરૂપ થયેલો પ્રગટરીતે જુએ છે. તથા,

સર્વજ્ઞોજગવાન્ યોય, મહમેવાસ્મિસધુવં ॥

એવં તન્મયતાં યાતઃ, સર્વવેદીતિ મન્યતે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:— જે સર્વજ્ઞ જગવાન છે, તેજ હું પણ સ્વસ્થ હું, એવી રીતે તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થઈને યોગી સર્વજ્ઞ મનાય છે.

વીતરાગો વિમુચ્યેત, વીતરાગં વિચિંતયન્ ॥

રાગિણં તુ સમાલંબ્ય, રાગી સ્યાત્ ક્ષોભણાદિકૃત્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:— વીતરાગને ચિંતવતા થકા, યોગી મોહ પામે છે, અને રાગીના આલંબનથી, ક્ષોભ આદિકને કરનાર એવો પોતે પણ રાગી થાય છે. કેમ કે,

✓ યેન યેન હિ જાવેન, યુજ્યતે યંત્રવ્યૂહકઃ ॥

તેન તન્મયતાં યાતિ, વિશ્વરૂપોમણિર્યથા ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:— જેમ મણિ વિશ્વરૂપ થાય છે, (અર્થાત્ સ્ફટિકમણિ જેવું પુષ્પ પાસે હોય તેવો જાસે છે) તેમ જે જે જાવથી યંત્ર જોડનાર જોડાય છે, તેથી તે તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થાય છે. માટે,

નાસદ્ધ્યાનાનિ સેવ્યાનિ, કૌતુકેનાપિ કિંત્વિહ ॥

સ્વનાશાયૈવ જાયંતે, સેવ્યમાનાનિ તાનિ યત્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:— કૌતુકે કરીને પણ આ જગત્માં ધુધ્યાન ધ્યાવવાં નહીં, કેમ કે, તેમ કર્યાથી તે ધ્યાનો પોતાનાજ નાશમાટે થાય છે. કેમ કે,

સિદ્ધ્યંતિ સિદ્ધયઃ સર્વાઃ, સ્વયં મોહાવલંબિનાં ॥

સંદિગ્ધા સિદ્ધિરન્યેષાં, સ્વાર્થભ્રંશસ્તુ નિશ્ચિતઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:— મોહના અવલંબનવાલાડને સઘલી સિદ્ધિ પોતાની મેલેજ સિદ્ધ થાય છે, અને બીજાડને તો સિદ્ધિ થવી સંદેહવાલી છે, પણ સ્વાર્થજ્ઞ તો નિશ્ચિત છે.

એવી રીતે પરમાર્હત શ્રી કુમારપાલ રાજાથી સેવાઈ આ આચાર્ય મહારાજશ્રી હેમચંદ્રજીયે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થયેલ છે દ્વાદશ પટ્ટબંધ જેના આ યોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું નવમા પ્રકાશનું વિવરણ સંપૂર્ણ થયું. શ્રી રસ્તુ.

શ્રી જિનાય નમઃ

॥ દશમઃ પ્રકાશઃ પ્રારજ્યતે ॥

હવે રૂપાતીત ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

અમૂર્તસ્ય ચિદાનંદ, રૂપસ્ય પરમાત્મનઃ ॥

નિરંજનસ્ય સિદ્ધસ્ય, ધ્યાનં સ્યાદૂપવર્જિતં ॥ ૧ ॥

અર્થઃ— અમૂર્ત, તથા ચિદાનંદરૂપ તથા નિરંજન એવા પરમાત્મા સિદ્ધનું ધ્યાન રૂપરહિત થાય.

ઇત્યજસ્રં સ્મરન્ યોગી, તત્સ્વરૂપાવલંબનઃ ॥

તન્મયત્વમવાપ્નોતિ, ગ્રાહ્યગ્રાહકવર્જિતં ॥ ૨ ॥

અર્થઃ— એવી રીતે સિદ્ધના સ્વરૂપને અવલંબીને હમેશાં તેનું સ્મરણ કરતો થકો યોગી, ગ્રાહ્ય તથા ગ્રાહકે કરીને વર્જિત એવા તન્મયપણાને પામે છે.

અનન્યશરણીજૂય, સતસ્મિન્ લીયતે તથા ॥

ધ્યાતૃધ્યાનોજ્યાજાવે, ધ્યેયેનૈક્યં યથા વ્રજેત્ ॥ ૩ ॥

અર્થઃ— બીજા કોઈનું પણ શરણું લીધા વિના, તે, તેને વિષે તેવી રીતે લીન થાય છે, કે જેથી ધ્યાનાર અને ધ્યાન વસ્ત્રેના અજ્ઞાવથી ધ્યેયની સાથે એક્યપણાને પામે છે. તથા,

સોડયંસમરસીજાવ, સ્તદેકીકરણં મતં ॥

આત્મા યદપૃથક્ત્વેન, લીયતે પરમાત્મનિ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ— તેજ તે સમરસી જાવ છે, એવી રીતની તુલના જે કરવી, તેનું નામ એકીકરણ, અને તે, આત્માસાથે અજિન્નજાવેં કરીને પરમાત્મા પ્રત્યે લીન થાય છે.

અલક્ષ્યં લક્ષ્યસંબંધાત્, સ્થૂલાત્ સૂક્ષ્મં વિચિંતયેત્ ॥

સાલંબાન્ન નિરાલંબં, તત્ત્વવિત્તત્ત્વમંજસા ॥ ૫ ॥

અર્થઃ— લક્ષ્યના સંબંધથી અલક્ષ્ય એવું સૂક્ષ્મ સ્થૂલથી ચિંતવવું; અને સાલંબનથી તત્ત્વ જાણનારે તુરત નિરાલંબ તત્ત્વ ચિંતવવું.

एवं चतुर्विधध्याना, मृतमग्नं मुनेर्मनः ॥

સાદ્ધાત્કૃતજગત્તત્ત્વં, વિધત્તે શુદ્ધિમાત્મનઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ:- એવી રીતે ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનરૂપી અમૃતમાં મગ્ન થયેલું મુનિ-
નું મન, જગતનાં તત્ત્વને સાક્ષાત્ કરીને આત્મશુદ્ધિ ધારણ કરે છે.

હવે પ્રકારાંતરથી ચતુર્વિધ ધ્યેયનું સ્વરૂપ કહે છે.

આજ્ઞાપાયવિપાકાનાં, સંસ્થાનસ્ય ચ ચિંતનાત્ ॥

ઇત્યં વા ધ્યેયજ્ઞેદેન, ધર્મધ્યાનં ચતુર્વિધં ॥ ૭ ॥

અર્થ:- આજ્ઞા, અપાય, વિપાક, અને સંસ્થાન એવી રીતનાં ચાર
પ્રકારનાં ધ્યેયસ્થ પણ ધર્મધ્યાન થઈ શકે છે.

હવે આજ્ઞા ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

આજ્ઞાં યત્ર પુરસ્કૃત્ય, સર્વજ્ઞાનામબાધિતાં ॥

તત્ત્વતશ્ચિંતયેદર્થાં, સ્તદાજ્ઞાધ્યાનમુચ્યતે ॥ ૮ ॥

અર્થ:- સર્વજ્ઞોનાં આજ્ઞા વચનને, પરસ્પર બાધારહિત અગાડી કરીને,
અર્થ સહિત તત્ત્વોથી જે ચિંતવવાં, તેનું નામ આજ્ઞાધ્યાન કહેવાય છે.

સર્વજ્ઞવચનં સૂક્ષ્મં, હન્યતે યન્ન હેતુનિઃ ॥

તદ્ગૂપં ચ સમાદેયં, ન મૃષાજાષિણો જિનાઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ:- સર્વજ્ઞનું જે સૂક્ષ્મવચન હેતુરૂપી હણાતું નથી, તેને તે સ્વ-
રૂપે વિચારવું કેમ કે, જિનેશ્વરો મૃષા બોલનારા હોતા નથી.

હવે અપાયધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

રાગદ્વેષકષાયાર્થૈ, ર્જાયમાનાન્ વિચિંતયેત્ ॥

યત્રાપાયાંસ્તદપાય, વિચયધ્યાનમિષ્યતે ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- રાગ દ્વેષ અને કષાય આદિકોથી ઉત્પન્ન થતા અપાયોને જ્યાં
ચિંતવવા, તેને અપાયધ્યાન જાણવું. તથા,

એહિકામુષ્મિકાપાય, પરિહારપરાયણઃ ॥

તતઃ પ્રતિનિવર્તેત, સમંતાત્પાપકર્મણઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- આ લોક અને પરલોકસંબંધિ અપાયોને દૂર કરવામાં તત્પર
થઈને ચારે કોરથી પાપકાર્યોથી પાઠા હઠવું.

હવે વિપાકવિચયનું સ્વરૂપ કહે છે.

પ્રતિક્ષણસમુદ્ભૂતો, યત્ર કર્મફલોદયઃ ॥

ચિંત્યતે ચિત્રરૂપઃ સ, વિપાકવિચયોદયઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થઃ— ક્ષણ ક્ષણપ્રત્યે ઉત્પન્ન થયેલો, કર્મોનાં ફલોનો વિચિત્ર ઉદ-
ય જેમાં ચિંતવાય, તે વિપાકધ્યાન જાણવું. તથા,

યા સંપદાર્હતોયા ચ, વિપદાનારકાત્મનઃ ॥

एकातपत्रता तत्र, पुण्यापुण्यस्य कर्मणः ॥ ૧૩ ॥

અર્થઃ— ઠેક અરિહંતસુધિની સંપદા, અને ઠેક નારકીડ સુધિની વિપ-
દા, તેમાં સઘલામાં પુણ્ય અને પાપનુંજ પ્રાબલ્ય છે.

હવે સંસ્થાન ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

अनाद्यंतस्य लोकस्य, स्थित्युत्पत्तिव्ययात्मनः ॥

आकृतिं चिंतयेद्यत्र, संस्थानविचयः सतु ॥ ૧૪ ॥

અર્થઃ— અનાદિ અને અનંત, તથા સ્થિતિ, ઉત્પત્તિ, અને નાશના સ્વજાવ-
વાલા એવા લોકની આકૃતિ જ્યાં ચિંતવાય, તેનું નામ સંસ્થાન ધ્યાન જાણવું.

હવે તે લોકધ્યાનનું ફલ કહે છે.

नानाद्रव्यगतानंत, पर्यायपरिवर्त्तनात् ॥

सदासक्तं मनो नैव, रागाद्याकुलतां व्रजेत् ॥ ૧૫ ॥

અર્થઃ— નાના પ્રકારનાં દ્રવ્યોમાં પ્રાપ્ત થયેલા અનંતા પર્યાયોનાં પરિ-
વર્તનથી તેમાં રક્ત થયેલું મન રાગ આદિકથી આકુલતાને પ્રાપ્ત ન થાય.

હવે ધર્મધ્યાનનુંજ વિશેષ સ્વરૂપ કહે છે.

धर्मध्याने नवेद्भावः, क्षायोपशामिकादिकः ॥

लोभ्याः क्रमविशुद्धाः स्युः, पीतपद्मसिताः पुनः ॥ ૧૬ ॥

અર્થઃ— ધર્મધ્યાન હોતે ઠતે, ક્ષાયોપશમિક આદિક જાવ થાય, અ-
ને અનુકર્મે વિશુદ્ધ એવી, પીત, પદ્મ, અને સિત એવી લેશ્યાઈ પણ થાય છે.

હવે તે ચતુર્વિધ ધર્મધ્યાનનું ફલ કહે છે.

अस्मिन्नितांतवैराग्य, व्यतिषंगतरंगिते ॥

जायते देहिनां सौख्यं, स्वसंवेद्यमतींद्रियं ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- અત્યંત વૈરાગ્યના મેલાપથી તરંગિત થયેલા તે ધર્મધ્યાનથી પ્રા-
ણીઝને ઇંદ્રિયોને અગોચર એવું આત્મસંવેદ્ય સુખ થાય છે.

હવે ચાર શ્લોકેં કરીને તેનું આ લોકસંબંધિ સુખ કહે છે.

ત્યક્તસંગાસ્તનું ત્યક્ત્વા, ધર્મધ્યાનેન યોગિનઃ ॥

ઐવેયકાદિસ્વર્ગેષુ, જવંતિ ત્રિદશોત્તમાઃ ॥ ૨૮ ॥

મહામહિમસૌજાગ્યં, શરચ્ચંડનિજપ્રજં ॥

પ્રાપ્નવંતિ વપુસ્તત્ર, સ્ત્રગ્નૂષાંબરજૂષિતં ॥ ૨૯ ॥

વિશિષ્ટવીર્યબોધાઢ્યં, કામાર્ત્તિજ્વરવર્જિતં ॥

નિરંતરાયં સેવંતે, સુખં ચાનુપમં ચિરં ॥ ૩૦ ॥

ઇઙ્ઙાસંપન્નસર્વાર્થ, મનોહારિ સુખામૃતં ॥

નિર્વિઘ્નમુપનુંજાના, ગતં જન્મ ન જાનતે ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- તજેલ છે સંગ જેઝીએ એવા યોગીઝ ધર્મધ્યાનથી શરીર તજીને
ઐવેયક આદિક સ્વર્ગોનેવિષે ઉત્તમ દેવો થાય છે; તથા ત્યાં ઉત્તમ મ-
હિમાવાલા, અને શરદ્ ક્રતુના ચંદ્ર સરસ્વી કાંતિવાલા, તથા પુષ્પમાલા,
આજૂષણ અને વસ્ત્રોથી જૂષિત થયેલાં એવાં શરીરને પામે છે; વહ્લી ત્યાં વિ-
શિષ્ટ પ્રકારનાં વીર્યઅને બોધવાલાં, તથા કામની પીડાયેં કરીને વર્જિત,
અંતરાયરહિત, તથા અનુપમ એવાં સુખને મેલવે છે; વહ્લી ત્યાં પોતાની
ઇઙ્ઙાપ્રમાણે ઉત્તમ એવા સુખરૂપી અમૃતને વિઘ્નરહિત જોગવતા થકા,
પોતાના આગલા જવને જાણતા પણ નથી.

દિવ્યજોગાવસાને ચ, ચ્યુત્વા ત્રિદિવતસ્તતઃ ॥

ઉત્તમેન શરીરેણા, વતરંતિ મહીતલે ॥ ૩૨ ॥

દિવ્યવંશે સમુત્પન્ના, નિત્યોત્સવમનોરમાન્ ॥

ભુંજતે વિવિધાન્ જોગા, નચંડિતમનોરથાઃ ॥ ૩૩ ॥

તતોવિવેકમાશ્રિત્ય, વિરજ્યાશોષજોગતઃ ॥

ધ્યાનેન ધ્વસ્તકર્માણઃ, પ્રયાંતિ પદમવ્યયં ॥ ૩૪ ॥

॥ ત્રિજિર્વિશેષકં ॥

અર્થ:— એવી રીતે દેવસંબંધિ જોગો જોગવ્યાબાદ તે દેવલોકથી ચ્ય-
વીને, ઉત્તમ શરીરે કરીને પૃથ્વીતલપર અવતરે છે; ત્યાં ઉત્તમવંશમાં ઉત્પ-
ન્ન થઈને, હમેશાં ઉત્સર્વે કરીને મનોહર એવા વિવિધ પ્રકારના જોગોને
અશ્વંડિત મનોરથોવાલા થયા થકા જોગવે છે; પછી ત્યાં વિવેક લાવીને
તથા સઘલા જોગોથી વિરક્ત થઈને, ધર્મ અને શુક્લધ્યાનથી કર્મોનો નાશ
કરીને ઠેવટે મોક્ષે જાય છે.

એવી રીતે પરમ આર્હત શ્રી કુમારપાલરાજાથી સેવાયેલા, એવા આચાર્ય
મહારાજશ્રીહેમચંદ્રજીયે રચેલા અધ્યાત્મોપનિષદ્ નામના, તથા થયે-
લા છે, પદ્મબંધ જેનો એવાશ્રીયોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું દશમા પ્રકાશનું
વિવરણ સમાપ્ત થયું. શ્રીરસ્તુ.

શ્રી જિનાય નમઃ

एकादशः प्रकाशः प्रारब्धते.

હવે ધર્મધ્યાનને ઉપસંહરતા થકા શુક્લધ્યાનની સ્તુતિ કરે છે.

स्वर्गापवर्गहेतु, धर्मध्यानमिति कीर्तितं यावत् ॥

अपवर्गैकनिदानं, शुक्लमतः कीर्त्यते ध्यानम् ॥ १ ॥

અર્થ:— સ્વર્ગ અને મોક્ષ બંનેનાં કારણરૂપ એવું ધર્મધ્યાન પેદેલાં ક-
હ્યું, હવે મોક્ષનાંજ હેતુજૂત એવા શુક્લધ્યાનનું સ્વરૂપ કહે છે.

હવે શુક્લધ્યાનના અધિકારીને જણાવે છે.

इदमादिमसंहनना, एवालं पूर्ववेदिनः कर्तुं ॥

स्थिरतां न याति चित्तं, कथमपि यत्स्वल्पसत्त्वानां ॥ २ ॥

અર્થ:— વજ્ર રૂષ્ણનારાચ સંઘયણ વાલા, અને પૂર્વધરોજ આ ધ્યા-
ન ધરવાને સમર્થ થાય છે, કેમ કે, અલ્પ સત્ત્વિર્જનું ચિત્ત સ્થિરપણા-
ને પામતું નથી.

धत्ते न खलु स्वास्थ्यं, व्याकुलितं तनुमतां मनोविषयैः ॥

शुक्लध्याने तस्मा, त्रास्त्यधिकारोऽल्पसाराणां ॥ ३ ॥

અર્થ:— વિષયોથી વ્યાકુલતાને પામેલું એવું પ્રાણીર્જનું મન સ્વસ્થતાને
ધારણ કરતું નથી અને તેથી અલ્પસત્ત્વીર્જને શુક્લધ્યાનનો અ-
ધિકાર નથી. તથા,

અનવહિત્યામ્નાયઃ, સમાગતોઽસ્યેતિ કીર્ત્યતેઽસ્માન્નિઃ ॥

હુષ્કરમપ્યાધુનિકૈઃ, શુક્લધ્યાનં યથાશાસ્ત્રં ॥૪ ॥

અર્થઃ—જો કે આજ કાલનાં પ્રાણિર્જને શુક્લધ્યાન થવું મુશ્કેલ છે, તો પણ પ્ર-
સ્તાવના જેદને અટકાવવા સારું શાસ્ત્રપ્રમાણે અમોષ પણ અત્રે તેનું વર્ણન કરેલ છે
હવે શુક્લધ્યાનના જેદો કહે છે.

જ્ઞેયં નાનાત્વશ્રુત, વિચારમૈક્યં ચ શ્રુતાવિચારં ચ ॥

સૂક્ષ્મક્રિયમુત્સન્ન, ક્રિયમિતિજેદૈશ્વતુર્ધા તત્ ॥ ૫ ॥

અર્થઃ— નાના પ્રકારના સિદ્ધાંતોના વિચારનું, પહેલું; અને શ્રુતા વિ-
ચાર નામેં બીજું એક્ય, ત્રીજું સૂક્ષ્મક્રિય, અને ચોથું ઉત્સન્નક્રિય, એમ
ચાર પ્રકારનું શુક્લધ્યાન જાણવું.

તેઝમાંથી હવે પેહેલા જેદનું વર્ણન કરે છે.

અકત્રપર્યાયાણાં, વિવિધનયાનુસરણં શ્રુતઽવ્યે ॥

અર્થવ્યંજનયોગાં, તરેષુ સંક્રમણયુક્તમાદ્યં તત્ ॥ ૬ ॥

અર્થઃ— શ્રુત ડ્રવ્યમાં પર્યાયોનું એકત્રીતેં વિવિધ પ્રકારના નયોનું
અનુસરણ, અને તે પણ અર્થ, વ્યંજન અને યોગાંતરોમાં સંક્રમણેં કરીને
યુક્ત, તે પેહેલું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે બીજા જેદનું સ્વરૂપ કહે છે.

એવં શ્રુતાનુસારા, દેકત્વવિતર્કમેકપર્યાયે ॥

અર્થવ્યંજનયોગાં, તરેષુ સંક્રમણમન્યત્તુ ॥ ૭ ॥

અર્થઃ— એવી રીતેં શ્રુતને અનુસારેં એક પર્યાયમાં એકત્વપણું, અર્થ,
વ્યંજને અને યોગાંતરોમાં જે સંક્રમણ તે બીજું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે ત્રીજા જેદનું સ્વરૂપ કહે છે.

નિર્વાણગમનસમયે, કેવલિનોદરનિરુદ્ધયોગસ્ય ॥

સૂક્ષ્મક્રિયાપ્રતિપાતિ, તૃતીયં કીર્તિતં શુક્લં ॥ ૮ ॥

અર્થઃ— મોક્ષગમન વખતેં, રોકેલ છે મન, વચન અને વાદરથી કા-
યાના યોગો જેણેં એવા કેવલી પ્રજુને શ્વાસોદ્વાસની સૂક્ષ્મક્રિયાવાહું અને
અપ્રતિપાતિ જે ધ્યાન થાય છે, તેને ત્રીજું શુક્લધ્યાન જાણવું.

હવે ચોથાનું સ્વરૂપ કહે છે.

કેવલિનઃ શૈલેશી, ગતસ્ય શૈલવદકંપનીયસ્ય ॥

ઉત્સન્નક્રિયમપ્રતિ, પાતિ તુરીયં પરમશુદ્ધં ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:— શૈલેશી પ્રત્યે પ્રાપ્ત થઈલા, તથા પર્વતની પેઠે નિષ્કંપ એવા કેવલીને ઉત્સન્ન ક્રિયાવાલું, અને અપ્રતિપાતિ એવું જે ધ્યાન થાય છે, તેને ઉત્કૃષ્ટું ચોથું શુદ્ધધ્યાન જાણવું. તથા,

એકત્ર યોગનાજા, માદ્યં, સ્યાદપરમેકયોગાનાં ॥

તનુયોગિનાં તૃતીયં, નિર્યોગાણાં ચતુર્થં તુ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:— એકત્ર યોગીને પેહેલું, એકયોગીને બીજું, થોડા યોગીને ત્રીજું, અને નિર્યોગીને ચોથું ધ્યાન થાય છે.

ઘ્નસ્થિતસ્ય યદ્વન, મનઃ સ્થિરં ધ્યાનમુચ્યતે તજ્ઞૈઃ ॥

નિશ્ચલનંગં તદ્વત, કેવલિનાં કીર્તિતં ધ્યાનં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:— ધ્યાનના જાણનારાંએ જેમ, ઘ્નસ્થનાં સ્થિર મનને ધ્યાન કહેલું છે, તેમ કેવલીનાં નિશ્ચલ શરીરને પણ ધ્યાનરૂપ કહેલું છે. તથા,

પૂર્વાખ્યાસાઙ્ગીવો, પયોગતઃ કર્મજરણહેતોર્વા ॥

શબ્દાર્થબહુત્વાદ્વા, જિનવચનાદ્વાન્યયોગિનોધ્યાનં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— પૂર્વના અખ્યાસથી જીવના ઉપયોગથી, અથવા કર્મોની નિર્જરાના હેતુથી, અથવા શબ્દાર્થની બાહુલ્યતાથી, અથવા જિનવચનથી પણ અયોગીનું ધ્યાન કહેવાય છે. તથા,

આદ્યે શ્રુતાવલંબન, પૂર્વે પૂર્વશ્રુતાર્થસંબંધાત્ ॥

પૂર્વધરાણાં ઘ્ન, સ્થયોગિનાં પ્રાયશોધ્યાને ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— પેહેલાં શ્રુતોના અવલંબનપૂર્વક પૂર્વશ્રુતાર્થના સંબંધથી પ્રાયઃ કરીને પૂર્વધર એવા ઘ્નથી યોગીને ધ્યાનમાં જોડાય છે. તથા,

સકલાલંબનવિરહ, પ્રથિતે દ્વે ત્વંતિમે સમુદ્દિષ્ટે ॥

નિર્મલકેવલદૃષ્ટિ, જ્ઞાનાનાં ક્ષીણદોષાણાં ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:— ક્ષીણ થઈ ગયેલો દોષો જેમના, એવા નિર્મલ કેવલજ્ઞાનિયોને સકલ અલંબનના વિરહથી પ્રસિદ્ધ એવાં બેલાં બન્ને થાય છે. તથા,

तत्र श्रुताद्ग्रहित्वै, कमर्थमर्थाद्ब्रजेढ्बुद्धं ॥

शब्दात्पुनरप्यर्थ, योगाद्योगांतरं च सुधीः ॥ १५ ॥

अर्थः— त्यां श्रुतची एक अर्थने ग्रहण करीने, ते अर्थची शब्दप्रत्ये जाय, अने फरीने पण शब्दची अर्थप्रत्ये जाय, अने एवी रीतें ते उत्तम बुद्धिमान् योगी एक योगची बीजा योगमां प्राप्त थाय. तथा,

संक्रामत्यविलंबित, मर्थप्रचृतिषु यथा किल ध्यानी ॥

व्यावर्त्तते स्वयमसौ, पुनरपि तेन प्रकारेण ॥ १६ ॥

अर्थः— जेम ध्यानी माणस तुरत अर्थ आदिकमां दाखल थाय ठे, तेवीज रीतें फरीने ते पोतानी मेळेज तेढमांशी व्यावर्तन करे ठे. तथा, इति नानात्वे निसिता, न्यासः संजायते यदा योगी ॥

आविर्भूतात्मगुण, स्तदैकताया नवेद्योग्यः ॥ १७ ॥

अर्थः— एवी रीतें जुदा जुदा प्रकारोमां अज्यासवान् योगी, प्रगट थएल ठे आत्मगुण जेने एवो थयो थको, ते एकताने योग्य थाय ठे.

उत्पादस्थिति जंगा, दिपर्यायाणां यदेकयोगः सन् ॥

ध्यायति पर्ययमेकं, तत्स्यादेकत्वमविचारं ॥ १८ ॥

अर्थः— उत्पाद, स्थिति, अने जंग आदिक पर्यायोना एक योग होते ठे एक पर्यायने जे ध्यावुं, तेनुं नाम एकत्व अविचारवाळुं कहेवाय. तथा,

त्रिजगद्विषयं ध्याना, दणुसंस्थं धारयेत् क्रमेण मनः ॥

विषमिव सर्वांगगतं, मंत्रबलान्मांत्रिकोदंशे ॥ १९ ॥

अर्थः— जेम मंत्रवादी मंत्रना बलची, सर्व अंगमां व्याप्त थएला जे-रने दंश उपर लावे ठे, तेम अनुक्रमें त्रण जगतना विषयवाळुं मन ध्या-नची अणुमां लावीने धारवुं. तथा,

अपसारितेंधनजरः, शेषस्तोकेंधनोऽनलो ज्वलितः ॥

तस्मादपनीतोवा, निर्वाति यथा मनस्तद्वत् ॥ २० ॥

अर्थः— दूर करेल ठे काष्टोनो समूह जेमांशी, अने बाकी थोडां का-ष्टोची ज्वलायमान थतो अग्नि, जेम ठरी जाय, तेम सर्व आलंबन वि-नानुं मन पण शुक्लध्यानप्रत्ये प्राप्त थाय.

હવે બીજા ધ્યાનનું ફલ કહે છે,

જ્વલતિ તતશ્ચ ધ્યાન, જ્વલને નૃશમુજ્વલે યતીંદ્રસ્ય ॥

નિશ્ચિલાનિ વિલીયંતે, ક્ષણમાત્રાદ્ ઘાતિકર્માણિ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:— ધ્યાનરૂપી અગ્નિ અત્યંત આકરો બલતે ઠટે, યોગીંદ્રનાં સઘલાં ઘાતિકર્મો ક્ષણવારમાં નાશ પામે છે.

હવે તે ઘાતિકર્મો કહે છે.

જ્ઞાનાવરણીયં દૃ, ણ્યાવરણીયં ચ મોહનીયં ચ ॥

વિલયં પ્રયાંતિ સદૃસા, સદાંતરાયેણ કર્માણિ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:— જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, તથા મોહનીય કર્મો અંતરાય કર્મની સાથે તુરત નાશ પામે છે.

હવે ઘાતિકર્મોનો ક્ષય હોતે ઠટે ફલ કહે છે.

સંપ્રાપ્ય કેવલજ્ઞા, ન દર્શને ડુર્લભે તતોયોગી ॥

જાનાતિ પશ્યતિ તથા, લોકાલોકં યથાવસ્થં ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:— પછી યોગી ડુર્લભ એવાં કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પામીને, લોકાલોકને યથાવસ્થિત જાણે છે, અને જુએ છે.

હવે કેવલજ્ઞાની તીર્થકરના અતિશયોને ચોવીશ આર્યાર્જયેં કરીને કહે છે.

દેવસ્તદા સ જગવાન્, સર્વજ્ઞઃ સર્વદર્શ્યનંતગુણઃ ॥

વિહરત્યવનીવલયં, સુરાસુરનરોરગૈઃ પ્રણતઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:— તે વચ્ચે સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, અને અનંત ગુણવાલા, તે પ્રજા, સુર, અસુર અને જીવનપતિર્જી નમાયા થકા પૃથ્વીતલપર વિહાર કરે છે.

વાગ્જ્યોત્સનયાઽશ્ચિલાન્યપિ, વિવોધયંતિ જ્ઞવ્યજંતુકુમુદાનિ ॥

ઉન્મૂલયતિ ક્ષણતો, મિથ્યાત્વં જ્ઞવ્યજાવગતં ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:— વાણીરૂપી ચાંદનીયેં કરીને સઘલા જ્ઞવ્ય પ્રાણિયોરૂપી કુમુદાને તે વિકસર કરે છે, તથા ક્ષણવારમાં જ્ઞવ્ય અને જાવ બન્નેથી મિથ્યાત્વને નિર્મૂલ કરે છે. તથા,

તન્નામગ્રહમાત્રા, દનાદિસંસારસંજવં હઃસ્વં ॥

જ્ઞવ્યાત્મનામશેષં, પરિક્ષયં યાતિ સદૃસૈવ ॥ ૨૬ ॥

अर्थः— तेनां फक्त नामग्रहणथीज जव्य प्राणिजनुं अनादिसंसारथी उत्पन्न थपळुं सघळुं दुःख तुरतज नाश पामे ठे. तथा,

अपि कोटीशतसंख्याः, समुपासितुमागताः सुरनराद्याः ॥

क्षेत्रे योजनमात्रे, मांति तदास्य प्रज्ञावेण ॥ १७ ॥

अर्थः— सेंकडो क्रोडोगमे उपासना करवाने आवेळा सुरमनुष्य आदिको फक्त योजनमात्रचूमिमां पण तेमना प्रज्ञावथी माझ शके ठे. तथा,

त्रिदिवौकसो मनुष्या, स्तिर्यचोऽन्येष्यमुष्य बुध्यंते ॥

निजनिजज्ञाषानुगतं, वचनं धर्मावबोधकरं ॥ १८ ॥

अर्थः— देव, मनुष्य, तिर्यच, अने बीजां पण, धर्मनो बोध करणारा प्रजुनां वचनने पोतपोतानी ज्ञाषामां समजी शके ठे.

आयोजनशतमुग्रा, रोगाः शाम्यंति तत्प्रज्ञावेण ॥

उदयिनि शीतमरीचा, विव तापरुजः क्षितेः परितः ॥ १९ ॥

अर्थः— वळी ते प्रजुना प्रज्ञावथी पृथ्वीमां फरता सो योजन सुषिमां, चंद्र उग्ये ठते जेम तापनी पीडा तेम जयंकर रोगो नाश पामे ठे,

मारीतिदुर्जिह्वा, ऽतिवृष्टिनावृष्टिडमरवैराणि ॥

न जवंत्यस्मिन् विहरति, सहस्ररश्मौ तमांसीव ॥ २० ॥

अर्थः— मरकी इति, दुर्जिह्वा, (दुकाल) अतिवृष्टि, अनावृष्टि, जय, अने वैर, आ प्रजु विहार करते ठते, सूर्यनां ठतां जेम अंधकार तेम तेज पण होतां नथी. तथा,

मार्तंडमंडलश्री, विडंबि जामंडलं विजोः परितः ॥

आविर्भवत्यनुवपुः, प्रकाशयत् सर्वतोऽपि दिशः ॥ २१ ॥

अर्थः— सूर्यनां मंडलनी शोचाने धारण करतुं, तथा चारे बाजु-उथी दिशांने प्रकाशित करतुं, एवुं प्रजुनी आसपासनुं जामंडल शरीरप्रत्ये प्रगट थाय ठे. तथा,

संचारयंति विकचा, न्यनुपादन्यासमाशु कमलानि ॥

जगवति विहरति तस्मिन्, कल्याणीनक्तयोदेवाः ॥ २२ ॥

अर्थः— वळी ते प्रजु विहार करते ठते, उत्तम चकिमंत देवो, पगळे

पगळे तुरत विकस्वर थयेखां (सुवर्णनां) कमखोनो संचार करे ठे. तथा,
अनुकूलो वाति मरुत्, प्रदक्षिणं यांत्यमुष्यशकुनाश्च ॥
तरवोऽपि नमंति जवं, त्यधोमुखाः कंटकाश्च तदा ॥ ३३ ॥

अर्थः— पवन पण अनुकूल वायू ठे, तथा पक्षिं तेमने प्रदक्षिणा करे ठे, वृद्धो पण नमे ठे, अने कांटाळ पण नीचां मुखवाला थाय ठे. तथा,
आरक्तपल्लवोऽशो, कपादपः स्मेरकुसुमगंधाढ्यः ॥

प्रकृतस्तुतिरिवमधुकर, विरुतैर्विलसत्युपरि तस्य ॥ ३४ ॥

अर्थः— छात्र पत्रोवाळुं, तथा प्रफुल्लितथपलां पुष्पोना सुगंधवाळुं, अने जमराजना शब्दोथी जाणे स्तुति करतुं एवुं अशोकवृक्ष प्रचुनापर विलसी रहे ठे. तथा,

षडपि समकालमृतवो,, जगवंतं ते तदोपतिष्ठंते ॥

स्मरसाहायककरणे, प्रायश्चित्तग्रहीतुमिव ॥ ३५ ॥

अर्थः— वल्ली ते वखते ठए ऋतुं एकी वखतें, कामदेवने साहाय करवाथी जाणे प्रायश्चित्त लेवामाटेज होय नहीं, तेम प्रचुनी पासे आवे ठे. तथा,

अस्य पुरस्तान्निनदन्, विजृंजते दुंदुजिर्नजसि तारं ॥

कुर्वाणो निर्वाण, प्रयाणकल्याणमिव सद्यः ॥ ३६ ॥

अर्थः— जाणे मोक्षप्रयाणनुं कल्याणक करतो होय नहीं, तेम तेमनी पासे शब्द करतो एवो मनोहर दुंदुजि आकाशमां तुरत प्रगट थाय ठे.

पंचापि चेंद्रियार्थाः, क्षणान्मनोऽङ्गीज्वंति तदुपांते ॥

कोवा न गुणोत्कर्ष, सविधौ महतामवाप्नोति ॥ ३७ ॥

अर्थः— तेमनी पासे पांचे इंद्रियोना अर्थों क्षणवारमां मनोहर थाय-ठे, केमके मोटानी समीपें कोण गुणोत्कर्षने पामतुं नथी? तथा,

अस्य नखारोमाणि च, वर्धिष्णून्यपि नहि प्रवर्धंते ॥

जवशतसंचितकर्म, वेदं दृष्ट्वैव जीतानि ॥ ३८ ॥

अर्थः— सेंकडो जवोमां संचित करेखां कर्मोनो वेद जोडने जाणे डरे-

લાંજ હોય નહીં, તેમ વધવાનાં સ્વચાવવાલાં પણ તેમનાં નસ અને રોમ વૃદ્ધિ પામતાં નથી. તથા,

શમયંતિ તદગ્ન્યર્ણે, રજાંસિ ગંધજલવૃષ્ટિર્નિર્દેવાઃ ॥

ઝન્નિઙ્ઙકુસુમવૃષ્ટિર્નિ, રશેષતઃ સુરજયંતિ ઝ્રુવં ॥ ૩૯ ॥

અર્થઃ— વહ્ની તેની પાસેં દેવો સુગંધિ જલની વૃષ્ટિથી ધૂલને શાંત કરે-
ઠે, તથા પ્રફુલ્લિત એવાં પુષ્પોની વૃષ્ટિથી પૃથ્વીને પણ સુગંધિત કરે ઠે. તથા,

ઘટત્રયીપવિત્રા, વિજ્ઞોરુપરિ નક્તિતસ્ત્રિદશરાજૈઃ ॥

ગંગાશ્રોતસ્ત્રિતયી, વ ધાર્યંતે મંડલીકૃત્ય ॥ ૪૦ ॥

અર્થઃ— વહ્ની પ્રજુપર ઇંડો નક્તિથી પવિત્ર એવાં ત્રણ ઘટો, ગંગા નદી-
ના ત્રણ ઝરા સરસાં મંડલરૂપ કરીને ધરે ઠે. તથા,

અયમેકેવ નઃ પ્રજુ, રિત્યાસ્ત્યાતું વિઙ્ઙોજસોન્નમિતઃ ॥

અંગુલિદંડશ્વોઙ્ઙૈ, શ્ચકાસ્તિ રત્નધ્વજસ્તત્ય ॥ ૪૧ ॥

અર્થઃ— આજ એક આપણા પ્રજુ ઠે, એવું કહેવામાટે ઇંડેં જાણે અંગુ-
લિદંડ ઝંચો કયોં હોય નહીં, તેમ પ્રજુનો રત્નધ્વજ શોજે ઠે. તથા,

અસ્ય શરદિંદ્રદીધિતિ, ચારૂણિ ચ ચામરાણિ ધૂયંતે ॥

વદનારવિંદસંપા, તિ રાજહંસભ્રમં દધતિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થઃ— વહ્ની મુક્તરૂપી કમલપર પતન કરતા એવા રાજહંસના ભ્રમને
ધારણ કરતાં, અને શરદ્ ઋતુના ચંદ્રની કાંતિસરસાં મનોહર એવાં ચામ-
રો પ્રજુપર વીજાય ઠે. તથા,

પ્રાકારાસ્ત્રયઝઙ્ઙૈ, વિજ્ઞાંતિ સમવસરણસ્થિતસ્યાસ્ય ॥

કૃતવિગ્રહાણિ સમ્યક્, ચારિત્રજ્ઞાનદર્શનાનીવ ॥ ૪૩ ॥

અર્થઃ— શરીરધારી એવાં સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રોજ જાણે
હોય નહીં, એવા સમવસરણમાં રહેલા આ પ્રજુના ત્રણ ગઢો ઝંચે પ્રકા-
રેં શોજે ઠે. તથા,

ચતુરાશાવર્ત્તિજનાન્, યુગપદિવાનુગ્રહીતુકામસ્ય ॥

ચત્વારિં નવંતિ મુક્તા, ન્યંગાનિ ચ ધર્મમુપદિશતઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થઃ— ચારે દિશાઝમાં રહેલા મનુષ્યોને એકી વસતેજ જાણે અનુગ્ર-

હ કરવાની ઇચ્છાવાલા હોય નહીં, તેમ, ધર્મોપદેશ વચ્ચે પ્રજ્ઞાનાં ચાર મુખ
અને શરીરો થાય છે, તથા,

અનિવંચમાનપાદઃ, સુરાસુરનરોરગૈસ્તદા જગવાન્ ॥

સિંહાસનમધિતિષ્ઠતિ, નાસ્વાનિવ પૂર્વગિરિશૃંગં ॥ ૪૫ ॥

અર્થઃ— વહ્ની તે વચ્ચે સુર, અસુર, નર અને જીવનપતિઝંથી વંદાયેલા
હે ચરણો જેના ણવા જગવાન્, સૂર્ય જેમ પૂર્વાચલના શિખરપર તેમ સિં-
હાસનપ્રત્યે રહે છે. તથા,

તેજઃ પુંજપ્રસર, પ્રકાશિતાશેષદિક્રમસ્ય તદા ॥

ત્રૈલોક્યચક્રવર્તિ, ત્વચિહ્નમગ્રે જવતિ ચક્રં ॥ ૪૬ ॥

અર્થઃ— તેજના સમૂહના વિસ્તારથી પ્રકાશિત કરેલ છે, સઘલી દિ-
શાઝનો સમૂહ જેણે ણવું ચક્ર, પ્રજ્ઞાની પાસે તે વચ્ચે, ત્રણે લોકના ચક્રવ-
ર્તિપણાનાં ચિહ્નરૂપ થાય છે. તથા,

જીવનપતિવિમાનપતિ, જ્યોતિઃપતિવાનવ્યંતરાઃ સવિધે ॥

તિષ્ઠંતિ સમવસરણે, જઘન્યતઃ કોટિપરિમાણાઃ ॥ ૪૭ ॥

અર્થઃ— જઘન્યથી ણક ક્રોડ જીવનપતિ, વૈમાનિક, જ્યોતિષિ અને વા-
નવ્યંતર દેવો પ્રજ્ઞાના સમવસરણમાં રહે છે.

હવે બીજા કેવલીઝનું સ્વરૂપ કહે છે.

તીર્થંકરનામસંજ્ઞં, ન યસ્યકર્માસ્તિ સોઽપિ યોગબલાત્ ॥

ઉત્પન્નકેવલઃ સન્, સત્યાયુષિ બોધયત્યુર્વા ॥ ૪૮ ॥

અર્થઃ— જેને તીર્થંકર નામકર્મ નથી, તે ણ યોગબલથી કેવલી થઈને
આયુષ્ય હોતે ળતે પૃથ્વીપ્રત્યે બોધ આપે છે.

સંપન્નકેવલજ્ઞા, ન દર્શનોઽતર્મુદૂર્તશેષાયુઃ ॥

અર્હતિ યોગી ધ્યાનં, તૃતીયમપિ કર્તુમચિરેણ ॥ ૪૯ ॥

અર્થઃ— પ્રાપ્ત થયેલ છે, કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન જેને, અને અંત-
ર્મુદૂર્ત છે બાકી આયુષ્ય જેનું ણવા યોગી તુરત,

આયુઃકર્મસકાશા, દધિકાનિ સ્યુર્યદાન્યકર્માણિ ॥

તત્સામ્યાય તદોપ, ક્રમેત યોગી સમુદ્ધાતં ॥ ૫૦ ॥

अर्थः— आयुःकर्मना योगशी कदाच बीजां अधिक कर्मो होय, तेउने शमाववामाटे योगीये समुद्घात करवुं. तथा,

दंरुकपाटे मंथा, नकं च समयत्रयेण निर्माय ॥

तुर्ये समये लोकं, निःशेषं पूरयेद् योगी ॥ ५१ ॥

अर्थः— योगी त्रण समयमां, दंड, कपाट, अने मंथानक करीने चोथे समये सधला लोकने पूरे. तथा,

समयैस्ततश्चतुर्भि, निर्वर्तिते लोकपूरणादस्मात् ॥

विहितायुःसमकर्मा, ध्यानी प्रतिलोममार्गेण ॥ ५२ ॥

अर्थः— एवी रीतें चार समये करीने लोकपूरणशी निवृत्त थयाबाद, आयुष्यसम कर्मने करीने प्रतिलोममार्गशी ध्यानी थाय ठे. तथा,

श्रीमानचिंत्यवीर्यः, शरीरयोगेऽथ बादरे स्थित्वा ॥

अचिरादेव हि निरुण, हि बादरौ वाङ्मनसयोगौ ॥ ५३ ॥

अर्थः— अचिंत्यवीर्यवालो तथा शोजायुक्त थइने, बादर एवा शरीर-योगमां रहीने, तुरतज बादर एवा मनवचनना योगने रोकेठे. तथा,

सूक्ष्मेण काययोगे, न काययोगं सबादरं रुध्यात् ॥

तस्मिन्ननिरुद्धे सति, शक्योरोद्धुं न सूक्ष्मतनुयोगः ॥ ५४ ॥

अर्थः— सूक्ष्म एवा काययोगें करीने बादर काययोगने रुंधे, ते रुंध्या-विना सूक्ष्मकाययोग रोधी शकातो नथी. तथा,

वचनमनोयोगयुगं, सूक्ष्मं निरुणहि सूक्ष्मतनुयोगात् ॥

विदधाति ततो ध्यानं, सूक्ष्मक्रियमसूक्ष्मतनुयोगं ॥ ५५ ॥

अर्थः— सूक्ष्म कायना योगशी सूक्ष्म एवा मन वचनना योगने रोके ठे; तथा पढी सूक्ष्मक्रियावाबुं, अने असूक्ष्म शरीरना योगवाबुं ध्यान धरे ठे. तथा,

तदनंतरं समुत्प, न्नक्रियमाविर्जवेदयोगस्य ॥

अस्यांते ह्नीयंते, त्वघातिकर्माणि चत्वारि ॥ ५६ ॥

अर्थः— ते बार पढी योगनुं समुत्पन्नक्रिय प्रगट थायठे, अने तेने अं-ते चार अघातिकर्मोनो ह्नीय थाय ठे. तथा,

લઘુવર્ણપંચકોઞિરણ, તુલ્યકાલમવાપ્ય શૈલેશીં ॥

ક્ષપયતિ યુગપત્પરિતો, વેદ્યાયુનાર્મગોત્રાણિ ॥ ૫૭ ॥

અર્થ:- પાંચ લઘુ અક્ષર બોલાય તેટલા કાલમાં શૈલેશીને (મેરુસર-
લા સ્થિરપણાને) પામીને એકી વચ્ચે સર્વ બાજુથી વેદ્ય એવાં આયુ, નામ
અને ગોત્ર કર્મોનો તે ક્ષય કરે છે. તથા,

ઔદારિકતૈજસ કા, મૈણાનિ સંસારમૂલકરણાનિ ॥

હિત્વેહ ઋજુશ્રેણ્યા, સમયેનૈકેન યાતિ લોકાંતં ॥ ૫૮ ॥

અર્થ:- સંસારનાં મૂલનાં કારણરૂપ એવાં ઔદારિક, તૈજસ અને કા-
ર્મણોને અહીં તજીને ઋજુશ્રેણિના એક સમયમાં તે લોકાંતપ્રત્યે જાય છે.

નોર્ધ્વમુપગ્રહવિરહા, દધોપિ વા નૈવ ગૌરવાજ્ઞાવાત્ ॥

યોગપ્રયોગવિગમાત્, ન તિર્યગપિ તસ્ય ગતિરસ્તિ ॥ ૫૯ ॥

અર્થ:- ઉપગ્રહના અજ્ઞાવથી તેની ઉર્ધ્વગતિ હોતી નથી, અથવા ગૌ-
રવપણાના અજ્ઞાવથી અધોગતિ પણ તેની હોતી નથી, તેમ યોગપ્રયાગના
નાશથી તેની તિર્થિગતિ પણ હોતી નથી.

લાઘવયોગાધૂમવ, દલાલુફલવચ્ચ સંગવિરહેણ ॥

બંધનવિરહાદેરં, ડવચ્ચ સિદ્ધસ્ય ગતિરૂર્ધ્વ ॥ ૬૦ ॥

અર્થ:- લાઘવપણાના યોગથી ધૂમની પેઠે, તથા સંગના અજ્ઞાવથી, ત-
થા બંધનના અજ્ઞાવથી ઇરંડની પેઠે સિદ્ધની ઉર્ધ્વગતિ થાય છે. તથા,

સાદિકમનંતમનુપમ, મવ્યાબાધં સ્વજ્ઞાવજં સૌર્યં ॥

પ્રાપ્તઃ સકેવલજ્ઞા, ન દર્શનોમોદતે મુક્તઃ ॥ ૬૧ ॥

અર્થ:- પઠી મુક્ત થયો થકો કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન પામીને સા-
દિ અનંત અનુપમ, બાધારહિત એવું સ્વાજ્ઞાવિક સુખ તે પામે છે.

એવી રીતે પરમાર્હતશ્રીકુમારપાલ રાજાથી સેવાયેલા આચાર્ય મહારા-
જશ્રીદેમચંદ્રજીયે બનાવેલા અધ્યાત્મોપનિષદ નામના, તથા થયેલ છે,
પદ્યબંધ જેનો એવા, શ્રીયોગશાસ્ત્રમાં પોતેજ કરેલું અગ્યારમા પ્રકાશનું વિ-
વરણ સમાપ્ત થયું. શ્રીરસ્તુ.

श्रीजिनाय नमः ॥

छादशः प्रकाशः प्रारज्यते.

श्रुतसिंधोर्गुरुमुखतो, यदधिगतं तदिह दर्शितं सम्यक् ॥

अनुजवसिद्धमिदानीं, प्रकाशयते तत्त्वमिदममलं ॥ १ ॥

अर्थः— सिद्धांतोरूपी समुद्रमांथी, अने गुरुनां मुखथकी, जे कंइ में जाण्युं हतुं, ते अहीं सारी रीतें देखाड्युं. हवे अनुजवथी सिद्ध एवं निर्मल तत्त्व हुं प्रकाशुं हुं.

इहविद्विप्तं याता, यातं श्लिष्टं तथा सुलीनं च ॥

चेतश्चतुःप्रकारं, तज्ज्ञचमत्कारकारि भवेत् ॥ २ ॥

अर्थः— अहीं योगाज्यासमां विद्विप्त, यातायात, श्लिष्ट, अने सुलीन एवं चार प्रकारनुं चित्त, तेना जाणनाराउने चमत्कार करनारुं थाय.

विद्विप्तं चलमिष्टं, यातायातं च किमपि सानंदं ॥

प्रथमाज्यासे द्वयमपि, विकल्पविषयग्रहं तत्स्यात् ॥ ३ ॥

अर्थः— कंइंक आनंदसहित विद्विप्त एटले चल, अने यातायात, ए बने विकल्पोनां विषयवालां चित्तो प्रथमना योगाज्यासमां थाय. तथा,

श्लिष्टं स्थिरसानंदं, सुलीनमतिनिश्चलं परानंदं ॥

तन्मात्रकविषयग्रह, मुजयमपि बुधैस्तदाम्नातं ॥ ४ ॥

अर्थः— स्थिर तथा आनंद सहित एवं श्लिष्ट चित्त, अने अत्यंत निश्चल तथा परम आनंदरूप सुलीन चित्त होय, अने ते बने तन्मय विषयोने ग्रहण करनारा पंडितोए कहेलां ठे. तथा,

एवं क्रमशोऽज्यासा, वेशाध्यानं नजेन्निरालंबं ॥

समरसज्ञावं यातः, परमानंदं ततोऽनुभवेत् ॥ ५ ॥

अर्थः— एही रीतें अनुक्रमें अज्यासना आवेशथी निरालंबन एवा ध्यानने नजे, अने समता रसना जावने प्राप्त थयो थको परम आनंदने अनुभवे.

बाह्यात्मानमपास्य, प्रसक्तिजाजांतरात्मना योगी ॥

सततं परमात्मानं, विचिंतयेत्तन्मयत्वाय ॥ ६ ॥

અર્થ:- બાહ્ય આત્માને તજીને, પ્રસક્તજ્ઞાવશી અંતરાત્માયેં કરીને યોગી હમેશાં તન્મયપણામાટે પરમાત્માને ચિંતવે.

હવે બે આર્યાર્જયેં કરીને બહિરાત્માનું સ્વરૂપ કહે છે.

આત્મધિયા સમુપાત્તઃ, કાયાદિઃ કીર્ત્યતેઽત્ર બહિરાત્મા ॥

કાયાદેઃ સમધિષ્ઠા, યકો જવત્યંતરાત્મા તુ ॥ ૭ ॥

અર્થ:- આત્મબુદ્ધિથી ગ્રહણ કરેલો જે કાયાદિક તે બહિરાત્મા કહેવાય, અને કાયાદિકપ્રત્યે અધિષ્ઠાયક અંતરાત્મા કહેવાય. તથા,

ચિદ્રૂપાનંદમયો, નિઃશેષોપાધિવર્જિતઃ શુદ્ધઃ ॥

અત્યક્તોઽનંતગુણઃ, પરમાત્મા કીર્તિતસ્તજ્ઞૈઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ:- ચિદ્રૂપ તથા આનંદમય, અને સઘલી ઉપાધિર્જી રહિત, શુદ્ધ, દૃષ્ટિને અગોચર, અને અનંત ગુણમય એવો પરમાત્મા તેના જાણકારો કહેલો છે,

પૃથગાત્માનં કાયા, ત્પૃથક્ ચ વિદ્યાત્સદાત્મનઃ કાયં ॥

ઉચ્ચયોર્જેદજ્ઞાતા, ઽત્મનિશ્ચયેન સ્વલેદ્ યોગી ॥ ૯ ॥

અર્થ:- કાયાથી આત્માને, અને આત્માથી કાયાને યોગી પૃથક્ જાણે, અને એવી રીતેં બન્નેને જાણીને યોગી આત્મનિશ્ચયેં કરીને અટકે.

અંતઃપિહિતજ્યોતિઃ, સંતુષ્યત્યાત્મનોઽન્યતોમૂઢઃ ॥

તુષ્યત્યાત્મન્યેવ દિ, બહિર્નિર્વૃત્તભ્રમોયોગી ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:- અંદર આગાદિત થયેલ છે જ્યોતિ જેનું એવો મૂઢ, આત્માથી પરજાવમાં સંતુષ્ટ થાય છે, અને યોગી છે તે બહિરાત્મામાંથી વ્રમને તજીને અંતરાત્મામાંજ સંતુષ્ટ થાય છે. તથા,

પુંસામયત્તલત્ત્યં, જ્ઞાનવતામવ્યયં પદં નૂનં ॥

યદ્યાત્મન્યાત્મજ્ઞા, નમાત્રમેતે સમીહંતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:- જ્યારે યોગીજી આત્માનેવિષે આત્મજ્ઞાનમાત્રને ઇષ્ટે છે, ત્યારે તે જ્ઞાની પુરુષોને યત્નવિના પ્રાપ્ત થાય, તેવું સ્વચ્છેદ મોક્ષપદ મલે છે.

શ્રયતે સુવર્ણજાવં, સિદ્ધરસસ્ય સ્પર્શતો યથા લોહં ॥

આત્મધ્યાનાદાત્મા, પરમાત્મત્વં તથાપ્નોતિ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:- જેમ સિદ્ધરસના સ્પર્શથી લોચ્છંડ, સુવર્ણમય જાવને પામે છે, તેમ આત્મધ્યાનથી આત્મા પરમાત્મપણને પામે છે, તથા,

જન્માંતરસંસ્કારા, ત્વયમેવ કિલ પ્રકાશતે તત્ત્વં ॥

સુતોત્થિતસ્ય પૂર્વે, પ્રત્યયવન્નિરુપદેશમપિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:- જન્માંતરના સંસ્કારથી પોતાની મેલેજ તત્ત્વ પ્રકાશે છે, જેમ ઊંઘીને ઊઠેલાને પૂર્વનું કાર્ય સાંજલે છે, તેમ. તથા,

અથવા ગુરુપ્રસાદા, દિહૈવ તત્ત્વં સમુન્મિષતિ નૂનં ॥

ગુરુચરણોપાસ્તિકૃતઃ, પ્રશમજુષઃ શુદ્ધચિત્તસ્ય ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:- અથવા ગુરુના ચરણની સેવા કરનાર, સમતાવંત, તથા શુદ્ધ ચિત્તવાલા યોગીને ગુરુના પ્રસાદથી અહીંજ સ્વચ્છેદન તત્ત્વ પ્રગટ થાય છે.

તત્ર પ્રથમે તત્ત્વ, જ્ઞાને સંવાદકો ગુરુર્નવતિ ॥

દર્શયિતા ત્વપરસ્મિન્, ગુરુમેવ સદા નજેતસ્માત્ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:- ત્યાં સંસ્કારજન્મ એવા પ્રથમ તત્ત્વજ્ઞાનમાં પણ ગુરુજ સંવાદક છે, અને વીજા અહીં સંબંધિ તત્ત્વજ્ઞાનને પણ ગુરુજ દેખાડનારા છે, માટે ગુરુને હમેશાં સેવવા.

યદ્વત્સદ્સ્રકિરણઃ, પ્રકાશકો નિચિત્તતિમિરમગ્નસ્ય ॥

તદ્વદ્ગુરુરત્રનવે, દજ્ઞાનધ્વાંતપતિતસ્ય ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:- જેમ ઘાટા અંધકારમાં મગ્ન થઈલાને સૂર્ય પ્રકાશકરતા છે, તેમ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં પડેલાને આ જગમાં ગુરુ તારવાને સમર્થ છે.

તતશ્ચ પ્રાણાયા, મપ્રજૃતિક્લેશપરિત્યાગતસ્તતો યોગી ॥

ઉપદેશં પ્રાપ્ય ગુરો, રાત્માખ્યાસે રતિં કુર્યાત્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ:- પઠી પ્રાણાયામ આદિક ક્લેશોના ત્યાગથી યોગી ગુરુનો ઉપદેશ પામીને આત્મશ્યાસમાં રતિ કરે. તથા,

વચનમનઃકાયાનાં, ક્ષોભં યત્નેન વર્જયેઢાંતઃ ॥

રસભાંડમિવાત્માનં, સુનિશ્ચલં ધારયેન્નિત્યં ॥ ૧૮ ॥

अर्थः— पढी शांत थइने यत्ने करीने मन; वचन अने कायाना दो-
जने वजें, अने रसचांडनी पेठे हमेशां आत्माने निश्चल धारे. तथा,

औदासीन्यपरायण, वृत्तिः किञ्चिदपि चिंतयेन्नैव ॥

यत्संकल्पाकलितं, चित्तं नासादयेत् स्थैर्यं ॥ १९ ॥

अर्थः— उदासीनपणामां तत्परवृत्तियुक्त थयो थको ते किंचित् प-
ण चिंतवे नहीं, केम के, संकल्पें करीने आकुल एवं चित्त स्थिरता
पामे नहीं. तथा,

यावत् प्रयत्नलेशो, यावत्संकल्पकल्पना कापि ॥

तावन्न लयस्यापि, प्राप्तिस्तत्त्वस्य का तु कथा ॥ २० ॥

अर्थः—ज्यांसुधि लेशपण प्रयत्न ठे, तथा ज्यांसुधि कोइ पण संकल्पनी क-
ल्पना ठे, त्यांसुधि लयनी पण प्राप्ति थती नथी, त्यारे तत्त्वनी तो वातज शी?

यदिदं तदिति न वक्तुं, साक्षाद् गुरुणापि हंत शक्येत ॥

औदासीन्यपरस्य, प्रकाशते तत्त्वयं तत्त्वं ॥ २१ ॥

अर्थः— औदासीन्यमां तत्पर थयेलाने स्वयमेव (पोतानी मेळे) जे त-
त्त्व प्रकाशे ठे, तेने साक्षात् गुरु पण कही शकता नथी. तथा,

एकांतोऽपि पवित्रे, रम्ये देशे सदा सुखासीनः ॥

आचरणाग्रशिखाग्रा, त्रिधिलीनूताखिलावयवः ॥ २२ ॥

रूपं कांतं पश्य, नपि शृण्वन्नपि गिरं कलमनोऽज्ञां ॥

जिघ्रन्नपि च सुगंधी, न्यपि जुंजानो रसास्वादं ॥ २३ ॥

ज्ञावान् पश्यन्नपि मृदू, न्नवारयन्नपि च चेतसोवृत्तिं ॥

परिकलितौदासीन्यः, प्रणष्टविषयभ्रमो नित्यं ॥ २४ ॥

बहिरंतश्च समंतात्, चिंताचेष्टापरिच्युतो योगी ॥

तन्मयज्ञावं प्राप्तः, कलयति नृशमुन्मनीजावं ॥ २५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकैः ॥

अर्थः— एकांत अने पवित्र, तथा मनोहर एवा प्रदेशमां पण हमेशां
सुखें रहेतो, अने उत्कृष्ट आचरणोष्ठी आरंजी शिखाना अग्रजाग पर्यंत

શિથિલ થયેલ છે સઘલા અવયવો જેના એવો, તથા મનોહર રૂપ જોતો અને મનોહર વાણી સાંજણતો, સુગંધોને સુંઘતો, અને રસોના સ્વાદોને જોગવતો, કોમલ જાવોને જોતો, અને ચિત્તની વૃત્તિને, નહીં નિવારણ કરતો પણ, ઉદાસીનતાને ધારણ કરતો, હમેશાં વિષયોના ઝ્રમોને નષ્ટ કરીને, બહાર અને અંદરની ચિંતા તથા ચેષ્ટાથી દૂર રહીને, તન્મયપણાને પ્રાપ્ત થયો થકો યોગી ઉત્કૃષ્ટ એવા વિરક્તપણાના જાવને અત્યંત ધારણ કરે છે. તથા,

ગૃહ્ણંતિ ગ્રાહ્યાણિ, સ્વાનિ સ્વાનીંદ્રિયાણિ નો રુધ્યાત્ ॥

ન સ્વલુ પ્રવર્તયેન્ના, પ્રકાશતે તત્ત્વમચિરેણ ॥ ૨૬ ॥

પોત પોતાની ગ્રાહ્ય વસ્તુઓને ગ્રહણ કરતી એવી ઇન્દ્રિયોને રોકી શકાય નહીં, અથવા પ્રવૃત્ત પણ કરાય નહીં, અને તુરત તત્ત્વ પણ પ્રકાશ કરે નહીં. તથા,

ચેતોઽપિ યત્ર યત્ર, પ્રવર્તતે ના તતસ્તતોવાર્યં ॥

અધિકીજવતિ હિ વારિત, મવારિતં શાંતિમુપયાતિ ॥૨૭॥

અર્થ:- તેમ ચિત્ત પણ જ્યાં ત્યાં ઝમ્યા કરે છે, માટે તેને પણ વારી શકાતું નથી, વારવાથી, અધિક થાય છે, અને નહીં વારવાથી શાંતિ પામે છે.

મદમત્તોહિ નાગો, વાર્યમાણોપ્યધિકીજવતિ યદ્વત્ ॥

અનિવારિતસ્તુકામાં, દ્વલ્ભ્વા શામ્યતિ મનસ્તદ્વત્ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ:- મદોન્મત્ત એવા હાથીને વારતાં થકાં પણ જેમ અધિક મત્ત થાય છે, અને નહીં નિવાર્યાથી, કામને મેલવીને જેમ શાંત થાય છે. તેવી સ્થિતિ મનની પણ જાણવી.

યર્હિ યથા યત્ર યતઃ, સ્થિરીજવતિ યોગિનશ્ચલં ચેતઃ ॥

તર્હિ તથા તત્ર તતઃ, કયંચિદપિ ચાલયેન્નૈવ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ:- જ્યારે, જેમ, જ્યાં જેથી યોગીનું ચલ એવું ચિત્ત સ્થિર થાય, ત્યારે, તેમ, ત્યાં અને તેથી કોઈ પણ રીતે ચલાયમાન થાય નહીં. તથા,

અનયા યુક્ત્યાઘ્યાસં, વિદધાનસ્યાતિલોલમપિ ચેતઃ ॥

અંગુલ્યગ્રસ્થાપિત, દંડ ઇવ સ્થૈર્યમાશ્રયતિ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ:-આ યુક્તિયેં કરીને અજ્યાસ કરતા એવા યોગિનું ચલણ એવું પણ ચિત્ત, આંગલીના અગ્ર જાગપર સ્થાપન કરેલા દંડની પેઠે સ્થિરતાને પામે છે.

હવે બે આર્યાઝયેં કરીને ઇંદ્રિયોના જયનો વિધિ કહે છે.

નિઃસૃત્યાદૌ દૃષ્ટિઃ, સંલીના યત્ર કુત્રચિત્સ્થાને ॥

તત્રાસાદ્ય સ્થૈર્યં, શનૈઃ શનૈર્વિલયમાપ્નોતિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ:- પેહેલાં નિકલીને કોઈ પણ જગોયે જ્યાં દૃષ્ટિ લીન થાય છે, ત્યાં સ્થિરતા પામીને ધીરે ધીરે લીન થાય છે.

સર્વત્રાપિ પ્રસૃતા, પ્રત્યગ્જૂતા શનૈઃ શનૈર્દૃષ્ટિઃ ॥

પરતત્વામલમુકુરે, નિરીક્ષતે હ્યાત્મનાત્માનં ॥ ૩૨ ॥

અર્થ:- સર્વ જગોયે પ્રસરેલી, તથા ધીરે ધીરે પ્રત્યક્ષ થયેલી એવી દૃષ્ટિ ઉત્કૃષ્ટ તત્ત્વરૂપી નિર્મલ આરિસામાં આત્માને જુવે છે.

હવે ત્રણ આર્યાઝયેં કરીને મનને જીતવાનો વિધિ કહે છે.

ઔદાસીન્યનિમગ્નઃ પ્રયત્નપરિવર્જિતઃ સતતમાત્મા ॥

જાવિતપરમાનંદઃ, કચિદપિ ન મનોનિયોજયતિ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ:- ઉદાસીનતામાં નિમગ્ન થઈને, અને પ્રયત્ન કરીને વર્જિત એવો આત્મા, હમેશાં, જાવિત છે પરમાનંદ જેણે એવો થયો થકો, કચિત્ પણ મનને જોડતો નથી. તથા,

કરણાનિ નાધિતિષ્ઠં, ત્યુપેક્ષિતં ચિત્તમાત્મના જાતુ ॥

ગ્રાહ્યે તતોનિજનિજે, કરણાન્યપિ ન પ્રવર્ત્તંતે ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:-આત્માયેં કરીને ઉપેક્ષિત એવા ચિત્ત પ્રત્યે ઇંદ્રિયો પણ પોતાનું સામર્થ્ય ચલાવી શકતી નથી; અને તેથી પોતપોતાની ગ્રાહ્ય વસ્તુ ઉપર પ્રત્યે ઇંદ્રિયો પણ પ્રવર્ત્તતી નથી. તથા,

નાત્મા પ્રેરયતિ મનો, ન મનઃ પ્રેરયતિ યદ્દિ કરણાનિ ॥

ઉજયભ્રષ્ટં તદ્દિ, સ્વયમેવ વિનાશમાપ્નોતિ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ:- આત્મા મનને પ્રેરતો નથી અને તેવી રીતેં જ્યારે મન પણ ઇંદ્રિયોને પ્રેરતું નથી, ત્યારે એવી રીતેં ઉજયથી ભ્રષ્ટ થઈને મન પોતાની મેલેજ નાશ પામે છે.

नष्टे मनसि समंतात्, सकले विलयं च सर्वतोयाते ॥

निष्कलमुदेति तत्त्वं, निर्वातस्थायिदीप इव ॥ ३६ ॥

अर्थः— मन चारे बाजुथी नष्ट होते ठते, तथा सकल तत्व छयने पा-
मते ठते, पवनविना जेम दीपक तेम निष्कल तत्व प्रगट थाय ठे. तथा,
अंगमृडुत्वनिदानं, स्वेदनमर्दनविवर्जनेनापि ॥

स्निग्धीकरणमतैलं, प्रकाशमानं हि तत्त्वमिदं ३७॥

अर्थः— स्वेदन मर्दन विना पण अंगने मृडुपणानां कारणरूप, अने
तेलविना स्निग्ध करनारुं, एवुं ते प्रकाशतुं तत्व जाणवुं. तथा,
अमनस्कतया संजा, यमानया नाशिते मनःशल्ये ॥

शिथिलीजवति शरीरं, ठत्रमिव स्तब्धतां त्यक्त्वा ॥ ३८ ॥

अर्थः— उत्पन्न यता अमनस्कपणायें करीने मनरूपी शल्य नाश पा-
मते ठते, ठत्रनी पेठे स्तब्धपणाने तजीने शरीर शिथिल थाय ठे.

शल्यीजतस्यांतः, करणस्य क्लेशदायिनः सततं ॥

अमनस्कतां विनान्यत्, विशल्यकरणौषधं नास्ति ॥ ३९ ॥

अर्थः— शल्यरूप थयेला, अने हमेशां क्लेश देनारा एवा अंतःकरण
ने शल्यरहित करवाने अमनस्कपणाविना बीजुं औषध नथी. तथा,
कदलीवच्चाविद्या, लोलेंद्रियपत्रला मनःस्कंदा ॥

अमनस्कफले दृष्टे, नश्यति सर्वप्रकारेण ॥ ४० ॥

अर्थः— चपल इंद्रियोरूपी पत्रवाली, तथा मनरूपी मूलवाली केलस-
मान अविद्या (अज्ञानपणुं) अमनस्करूपी फल देखाते ठते, सर्व प्रका-
रें नष्ट थाय ठे. तथा,

अतिचंचलमतिसूक्ष्मं, सुडुर्लभं वेगवत्तया चेतः ॥

अश्रान्तमप्रमादा, दमनस्कशलाकया जिंघ्यात् ॥ ४१ ॥

अर्थः— अति चंचल, तथा अतिसूक्ष्म, अने वेगपणायें करीने अति
डुर्लभ, एवुं चित्त अत्यंत प्रमाद विना अमनस्करूपी शलाकाथी जेदी शकाय.

विश्लिष्टमिव प्लुष्टमि, वोढीनमिव प्रलीनमिव कायं ॥

अमनस्कोदयसमये, योगी जानात्यसत्कल्पं ॥ ४२ ॥

અર્થ:- અમનસ્કપણાના ઉદય વચ્ચે યોગી બે તે, કાયાને વિશ્લિષ્ટ (વિચ્છાદ્યેલાની) પેઠે, નષ્ટની પેઠે, ઝડીગયેલાની પેઠે, અથવા સ્ત્રીન થયેલાની પેઠે અસત્ કલ્પનાવાલી જાણે છે. તથા,

સમદૈરિંદ્રિયનુજગૈ, રહિતે વિમનસ્કનવસુધાકુંડે ॥

મગ્નોઽનુજવતિ યોગી, પરામૃતાસ્વાદમસમાનં ॥ ૪૩ ॥

અર્થ:- મદોન્મત્ત એવા ઇન્દ્રિયો રૂપી સર્પોયેં કરીને રહિત, એવા વિમનસ્કરૂપી નવા અમૃતકુંડમાં મગ્ન થયેલો યોગી, અતુલ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ અમૃતના સ્વાદને અનુજવે છે. તથા,

રેચકપૂરકકુંજક, કરણાન્યાસક્રમં વિનાપિ ચલુ ॥

સ્વયમેવ નશ્યતિ મરુત્, વિમનસ્કે સત્યયત્નેન ॥ ૪૪ ॥

અર્થ:- રેચક, પૂરક, કુંજક કરવાના અન્યાસ વિના પણ, વિમનસ્ક પાળુંહોતે ઠટે, યલ્લવિના વાયુ પોતાની મેલેજ નાશ પામે છે.

ચિરમાહિતપ્રયત્નૈ, રપિ ધર્તુ યોહિ શક્યતે નૈવ ॥

સત્યમનસ્કે તિષ્ઠતિ, સ સમીરસ્તત્ક્રણાદેવ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ:- લાંબા કાલથી ધારણ કરેલા પ્રયત્નોયેં કરીને પણ જે પવન ભારી શકાતો નથી, તે પવન તત્ક્રણજ અમનસ્કપણું હોતે ઠટે સ્થિર થાય છે.

યાતેઽન્યાસે સ્થિરતા, મુદયતિ વિમલે ચ નિષ્કલે તત્વે ॥

મુક્ત ઇવ જાતિ યોગી, સમૂલમુન્મૂલિતશ્વાસઃ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ:- અન્યાસ ઉદય હોતે ઠટે, તથા સ્થિરતા, મલતે ઠટે, અને નિર્મલ, તથા નિષ્કલ તત્વ હોતે ઠટે, મૂલથી શ્વાસને દૂર કરીને યોગી મુક્તની પેઠે શોષે છે.

યો જાગ્રદવસ્થાયાં, સ્વસ્થઃ સુપ્ત ઇવ તિષ્ઠતિ લયસ્થઃ ॥

શ્વાસોઽશ્વાસવિહીનઃ, સહીયતે ન ચલુમુક્તિજુષઃ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ:- વહ્ની જે જાગૃત અવસ્થામાં પણ ધ્યાનમાં રહ્યો થકો સુતેલાની પેઠે સ્વસ્થ રહે છે. અને શ્વાસોઽશ્વાસ વિનાનો થયો થકો, મુક્તથી જુદો પડી શકતો નથી.

जागरणस्वप्नशुषो, जगतीतलवर्तिनः सदा लोकाः ॥

तत्त्वविदो लयमग्ना, नो जाग्रति शेरते नापि ॥ ४८ ॥

अर्थः— जगत्तुमां रद्देखा लोको इमेशां जागता अने स्वप्नवाला होय ठे, पण ध्यानी एवा तत्त्वने जाणनारा योगीयो तो जागता के उंघ-ता पण नथी.

नवति खलु शून्यजावः, स्वप्ने विषयग्रहश्च जागरणे ॥

एतद्दीतीयमतीत्या, नंदमयमवस्थितं तत्त्वं ॥ ४९ ॥

अर्थः— स्वप्नमां खरेखर शून्य जाव थाय ठे, अने जागरणमां विषयो-नुं ग्रहण थाय ठे, माटे ते बन्नेने तजवाथी आनंदमय तत्त्व थाय ठे. तथा, कर्माण्यपि दुःखकृते, निष्कर्मत्वं सुखाय विदितं तु ॥

न ततः प्रयतेत कथं, निःकर्मत्वे सुलज्जमोहे ॥ ५० ॥

अर्थः— कर्मो तो दुःख माटे ठे, अने निःकर्मपणुं सुखमाटे जणा-येळुं ठे, माटे सुलज्ज ठे मोह जेथी एवा निःकर्मपणामां शामाटे प्रय-त्न न करवो ? तथा.

मोहोऽस्तु वा मास्तु, यदिवा परमानंदस्तु वेद्यते सखलु ॥

यस्मिन्निखिलसुखानि, प्रतिज्ञासंते न किंचिदिव ॥ ५१ ॥

अर्थः— मोह थाउं अथवा मा थाउं, तो पण परमानंदपणुं तो खरे-खर वेदी शकाय ठे, के जे परमानंदपणुं होते ठे बीजां सघलां सुखो तेना कंइ पण हिसाबमां नथी. तथा,

मधु न मधुरं नैताः शीतास्त्विषस्तुहिनद्युते

रमृतमतं नामैवास्याः फले तु मुधा मुधा ॥

तदलममुना संरंजेण प्रसीद सखे मनः

फलमविकलं त्वय्येवैतत् प्रसादमुपेयुषः ॥ ५२ ॥

अर्थः— वल्ली तेना सुख आगल्ल मध मधुरं नथी, तेम चंडनी कांति पण शीतल नथी, अमृत तो निष्फल ठे, अने मुधा पण फोकट ठे, मा-टे हे मित्र ! बीजा यद्वथी सयुं, पण आ परमानंदना अतुल्य फलने पा-मीने तेमां मन लगाड ? वल्ली,

सत्ये तस्मिन्नरतिरतिदं गृह्यते वस्तु दूरा
दप्यासन्नेप्यसति तु मनस्याप्यते नैव किञ्चित् ॥

पुंसामित्यप्यवगतवतामुन्मनीजावहेता

विन्हा बाढं न जवति कथं सद्गुरुपासनायां ॥ ५३ ॥

अर्थः— ते मन होते ठते अरति अने रतिने देनारी वस्तु दूर
रथी ग्रहण कराय ठे, अने तेम नजदीक नहीं होते ठते, तेमां किञ्चित्
पण प्राप्त करातुं नथी, एवी रीतें जाणता एवा पुरुषोनी पण इच्छा उन्म-
नी जावना हेतुरूप एवी सङ्गुरुनी उपासनामां अत्यंत रीतें केम प्रवर्त्त-
ती नथी ? तथा,

तांस्तानापरमेश्वरादपिपरान् जावैः प्रसादं नयं

स्तैस्तैस्तत्तदुपायमूढजगवन्नात्मन किमायास्यसि ॥

हंतात्मानमपि प्रसादय मनाग्येनासतांसंपदः ॥

साम्राज्यं परमेपि तेजसि तव प्राज्यं समुज्जृजते ॥ ५४ ॥

अर्थः— हे उपायमूढ एवा आत्मा, परमेश्वरथी अन्य एवाउने ते ते
जावोयें करीने प्रसादप्रत्ये लावतो थको फोकट तुं शामाटे प्रयासमां पडे
ठे ? पण फक्त तारा आत्मानेज तुं परमानंदमां लाव्य के जेथी उत्कृष्ट
तेज होते ठते तने परम साम्राज्यनी संपदा मळे.

या शास्त्रात्सुगुरोर्मुखादनुजवाच्चाङ्गायि किञ्चित्क्वचित्

योगस्योपनिषद् विवेकिपरिषच्चेतश्चमत्कारिणी ॥

श्रीचौलुक्यकुमारपालनृपते रत्यर्थमन्यर्थना

दाचार्येण निवेषिता पथि गिरां श्रीहेमचंडेण सा ॥ ५५ ॥

अर्थः— विवेकिउनी सजाना चित्तने चमत्कार करनारी, एवी योगनी
उपनिषद्, जे कंडं शास्त्रोथी, सुगुरुना मुखथी, अने अनुजवथी जाणी ह-
ती, ते श्री चौलुक्य वंशना कुमारपाल नामना राजानी अत्यंत प्रार्थनाथी
आचार्य महाराज श्री हेमचंडर्जयिं वाणीना मार्गमां मेली, अर्थात्
आ शास्त्र रचीने तेमां प्रकाशित करी.

एवी रीते आ योगशास्त्रं शुद्ध गुजराती जाषांतर जामनगरनिवासी
पंडित श्रावक हीरालाल वि. हंसराजे करेखुं ठे. तेमां प्रमादधी के म-
तिदोषधी जे कंइ विपरीत के उत्सूत्र लखायुं होय, ते “ मिष्ठामिदुक्कडं.”
अने ते सुइ जनोये क्कमा करी सुधारीने वांचवुं. केम के,

गच्छतः स्वलनं क्वापि, नवत्येव प्रमादतः

हसन्ति दुर्जनास्तत्र, समादधति सज्जनाः ॥ १ ॥

अर्थ:— मार्गे जतां थकां प्राणीने प्रमादधी स्वલना तो क्यांक पण
आय ठे; पण ते वखते दुर्जनोज त्यां हांसी करे ठे, पण सज्जनो तो तेने
सारी रीते उठाडीने बेगो करे ठे.

इवे जाषांतरकर्ता समाप्तिमंगल माटे पोतानां गुरु श्रीचारित्रविजयजी*
महाराजनी स्तुति करे ठे.

लब्ध्वायदीयचरणाम्बुजतारसारं स्वादढटाधरितदिव्यसुधासमूहम्
संसारकाननतटेह्यटताल्लिनेव पीतो मया प्रवरबोधरसप्रवाहः॥१॥

वंदे मम गुरुं तंच, चारित्रविजयाभिधम्॥

પરોપકારિણાં ધુર્યં, દત્તાનંદકર્દવકમ્ ॥ ૧ ॥ યુગ્મમ્ ॥

+ हीनपुण्या न पश्यन्ति, रागांधास्तत्वसंस्थितिम् ॥

લાજ્ઞેઽલાજ્ઞફલંચૈવ, લજ્ઞંતે તે નરાધમાઃ ॥ ૧ ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रंथः, गुरु श्रीमच्चारित्रविजयसुप्रसादात् ॥

* મુનિરાજ શ્રીઆત્મારામજી મહારાજનાં હાલ મુખ્યશિષ્ય શ્રીચારિત્રવિજયજી
છે, અને તેઓ હાલ મેસાળામાં ચતુર્માસ રહેલા છે. તેઓ જ્ઞાનથી અને ઉમરથી ગીતાર્થ સરલા
છે; તથા મહા શાંતસ્વભાવી અને ઉત્તમ ચારિત્ર પાલનારા છે. તેઓ થોડા વર્ષ અગાઉ
જામનગર ચતુર્માસ કરવા આવેલ હતા; તેમની પાસે મેં (ખાષાંતર કર્તા હીરાલાલે)
સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કર્યો હતો; માટે તે ભાષાનું, તથા જૈનશાસ્ત્રોનું જ્ઞાન થવામાં
મારાપર તેમનો મોટો ઉપકાર છે. તેમ મહારાજ શ્રીહંસવિજયજી તથા કાંતિવિજયજી
આદિકનો પણ તે સંબંધમાં મારાપર ઉપકાર થયેલો છે. + પાદાધ્યાક્ષરૈર્ભાષાંતરકર્તુ-
ર્નામસૂચકોયંશ્લોકઃ

अथ जामनगरनिवासि हंसराजात्मजपंडित श्रावक ह्रीरालाल-
विरचितं चक्रामरपादपूर्तीरुपं श्री विजयानंदस्तोत्रम् ।

वसंततिलकावृत्तम् ।

नत्वाजिनंजनितजंतुमहोपकारं, बंदेमुनिंमुनिवरार्चितपादपद्मम् ॥
आनंदपूर्वविजयाजिधमत्रचूमा, वालंबनंजवजलेपततांजनानाम् ॥ १ ॥
तीर्थकराननसुधांशुसमुद्भवसंतीं, वाणीसुधारसयुतांहिमुदापिबंतम् ॥
वाचंयमंविदितधर्ममथस्तुवंतं, स्तोष्येकिलाहमपितंप्रथमंजिनेंद्रम् ॥ २ ॥
यस्योपदेशसुविनिर्मलमाद्यमेनं, संक्रांतवर्षगुणगुंफितमुक्तवारं ॥
मुक्त्वान्यशासनशयुंचविनाहिमूर्खं, मन्यःकश्छतिजनःसहस्राग्रहीतुम् ॥ ३ ॥
स्याद्वादजंगिजरजासुरमस्यबोधं, जठ्यांगिमानसमराक्षसहस्तपत्रम् ॥
शक्तोज्ज्वामिननुवर्णयितुंकथंयत्, कोवातरीतुमलमंबुनिधिंजुजाज्याम् ॥ ४ ॥
पादप्रचारमपिसंप्रविधार्यधात्र्यां, योलोकबांधवश्चात्रचकारबोधम् ॥
स्त्रीयाश्रितांगिकमलस्ययतोप्यशक्तो, नाज्येति किंनिजशिशोःपरिपालनार्थं
जैनेंद्रधर्ममहिमायदमेरिकायां, जज्ञेयहंतकिलतत्तुतवप्रजावः ॥
आम्रद्रुमेषुसुरजौसुरजिर्यदागा, तच्चारुचूतकलिकानिकरैकहेतु ॥ ६ ॥
तीर्थकरागमकुशेशयराजहंसं, योगींद्रवारवरमानससन्निवासम् ॥
त्वांवीक्ष्यमेनिबिडकर्मगतंप्रणाशं, सूर्यांशुजिन्नमिवशार्वरमंधकारम् ॥ ७ ॥
पाषाणतुल्यकठिनाश्रपितेमुनींद्र, धर्मोपदेशवचनप्रविधत्तचित्ताः ॥
यास्यंतिमोक्षममल्लदगोहिकिनो, मुक्ताफलद्युतिमुपैतिननूदविंदुः ॥ ८ ॥
शास्त्राण्यहंजिनवचोमृतसंचृतानि, दृष्ट्वाघनानिसदयंजवतोदितानि ॥
दृष्टःशिखीवकिमुजोनगतोहिहर्षं, पद्माकरेषुजलजानिविकाशजांजि ॥ ९ ॥
मिथ्यात्वतामसजरोग्रनिशाटनाजा, रेरेपरेमुनिवरस्यमहत्त्वमस्य ॥
हंतेहर्किसपदिपश्यतशिष्यवर्गं, जूत्याश्रितंयश्हनात्मसमंकरोति ॥ १० ॥
मिथ्यात्विनोधनतरानपिसंनिरीक्ष्य, व्याकृष्टमेवनमनोममतान्प्रतीह ॥
श्रुत्वावचस्तवधनंह्यपिसंविशोक्य, द्वारंजलंजलनिधेरसितुंकश्छेत् ॥ ११ ॥
सिद्धांततोयनिधिपारगतंगताकं, त्वांवीक्ष्यवाङ्महिलयाकिलजूमिजागे ॥
श्मश्रुबलेननिहितेवकटाक्षमास्त्रा, यत्तेसमानमपरंनहिरूपमस्ति ॥ १२ ॥
खद्योतजांदधतियस्यवचस्त्वदीय, वागर्कमेनमपरंहिशठाजजंते ॥

दृष्टेऽङ्गैरवगच्छोन्नतदिङ्गुर्विबं, यद्वासरैरवतिपांडुपलाशकल्पम् ॥ १३ ॥
 येकूटवेषमिशतोजगतीहमुग्धान्, व्याधामृगानिवजनाग्निजपाशधर्मे ॥
 कर्षतिसंप्रतिमुनीन्द्रविनाचवंतं, कस्तान्निवारयतिसंचरतोयथेष्टं ॥ १४ ॥
 एकांतवादवचनानिपरोदितानि, नाशंगतानिसहसामुनिराजतानि ॥
 स्याद्वादपेशलवचस्तवकिंहंतनु, किमंदराद्रिशिखरंचलितंकदाचित् ॥ १५ ॥
 यत्रान्यदर्शनमताङ्गयुरूपदेशा, हिंसादिदोषकलिताःशलजप्रजावं ॥
 लब्धाःप्रलब्धमहिमामहिमानुषेन्द्रो, दीपोपरस्त्वमसिनाथजगत्प्रकाशः १६
 चंडद्युतिस्तुजनितातपवारण्य, स्वंत्वंगिनाममितशांतिकरः प्रबुद्धः ॥
 तेनैवनिर्जयमितीहविधोषयामि, सूर्यातिशायिमहिमासिमुनीन्द्रलोके ॥ १७ ॥
 वाचंयमेशममचित्तचकोरपद्मी, मिथ्यात्वचौरजरजूरिजयप्रदं वै ॥
 दृष्ट्वामुमोदतवमोददवक्त्ररूपं, विद्योतयज्जगदपूर्वशशांकविबं ॥ १८ ॥
 जटपंतिनास्तिकमृतेन्वितिकेजगत्यां, कार्यकियन्मुनिवरस्यवचोच्चिरस्य ॥
 दुर्जिह्ममाप्यननुमूर्खमृतेवदेत्कः, कार्यकियज्जलधरैर्जलजारनम्रैः ॥ १९ ॥
 लग्नंमनोमममुनेहियथातवोक्तौ, नैवंतथान्यवचसीहवसुंधरायां ॥
 रत्नार्थिनांहृदयरत्नगणेयथासं, नैवंतुकाचशकलेकिरणकुलेपि ॥ २० ॥
 योच्चव्यलोकनिकरश्चरणौप्रणौति, मोक्षप्रदौतवमुनीशजवाब्धियानौ ॥
 तस्याथकिंकुगुरुरत्रकदापिलोके, कश्चिन्मनोहरतिनाथजवांतरेपि ॥ २१ ॥
 बोधंविबोधितजगज्ज्ञानजातवृंदं, मौनीन्द्रयष्टसिसदैवमुदात्वमेव ॥
 अर्कंविबोधितजगज्ज्ञानजातवृंदं, प्राच्येवदिग्जनयतिस्फुरदंशुजालं ॥ २२ ॥
 माधुर्यवारविजितामृतवृंदमेनं, जैनावलंबिजनचित्तचकोरचंद्रं ॥
 जव्यांगिसेवितविनात्रतवोपदेशं, नान्यःशिवःशिवपदस्यमुनीन्द्रपंथा ॥ २३ ॥
 मिथ्यात्विशाल्मगजदारणपुंडरीकं, स्याद्वादशास्त्रवरमानसराजहंसं ॥
 एवंविधंतवमुनीशनयोपपन्नं ज्ञानस्वरूपममलंप्रवदंतिसंतः ॥ २४ ॥
 त्वत्तःपरोमुनिवरैर्द्रसदैवलक्ष्मीं, लब्ध्वावृथास्वपुरुषोत्तमतांव्यनक्ति ॥
 ज्ञात्वात्वकिंचनमथेतिविनिश्चितंत्वां, व्यक्तंत्वमेवजगवन्पुरुषोत्तमोसि ॥ २५ ॥
 जैनेन्द्रदर्शनसमुद्रसुधाकराय, सिद्धांतसारकमलत्रमरोपमाय ॥
 अज्ञानसुप्तजनजागरणारुणाय, तुज्यंनमोजिनजबोदधिशोषणाय ॥ २६ ॥
 क्रोधोअधूमनिकरांधितनेत्रयुग्मे, रङ्गानरात्रितिमिराटनमत्तचित्तैः ॥
 मिथ्यास्विष्टकनिवहैर्दुर्विलोकबंधो, स्वप्नांतरेपिनकदाचिदधीक्षितोसि ॥ २७ ॥

श्यामत्ववारपरिणिःकृतजृंगवृन्द, केशोच्चयालिपरिचुंबितशीर्षेजागं ॥
 वक्त्रंमुनीशतवजातिसुधोर्मिगौरं, बिंबरवेरिवपयोधरपार्श्ववर्ति ॥ ३७ ॥
 सिद्धांतसारकक्षितानिहितानितानि, जव्येवचांसिविगतानिहितेप्रसारं ॥
 प्रातर्यथात्रकिरणानिमहत्प्रजाणि, तुंगोदयाद्रिशिरसीवसहस्वरश्मेः ॥ ३८ ॥
 तेजस्विजिर्ग्रहगणैरिवशिष्यवर्गे, नित्यंमुनीशचरणक्रमसंश्रितैश्च ॥
 श्रंगंविजातितववेष्टितमत्रवर्ण्य, मुच्चैस्तटंसुरगिरेरिवशातकौञ्जं ॥ ३९ ॥
 मन्ये मुनीशपरमोदरगं तवेदं, सिद्धांतपारगवलित्रयमायतं ते ॥
 संसारसागरशरण्यद्रुतंहिजावि, प्रख्यापयत्रिजगतःपरमेश्वरत्वम् ॥ ४० ॥
 वाचंयमेशतववाचममोघपुण्यां, श्रुत्वाप्यतत्सपदितीर्थकरत्वज्ञावं ॥
 धर्मजनाउपदिशंतिचकांचनानि, पद्मानितत्रविबुधाःपरिकल्पयंति ॥ ४१ ॥
 जव्यांगिनांतवमुनीन्द्रयथोपदेशो, धत्तेपदं नचतथैवपरस्यमह्यां ॥
 यादृक्प्रजामृतकरस्यहिमुत्प्रदात्री, तादृक्कुतो ग्रहगणस्यविकासिनोपि ॥ ४२ ॥
 संसारतोयनिधितारणयानरूपौ, लक्ष्मीप्रभूतपरमध्वजमंडितौच ॥
 पादौमुनीशजवतो जवतोजनानां, दृष्ट्वाजयंजवतिनोजवदाश्रितानां ॥ ४३ ॥
 आक्रांतलोकनिवहोजटकोटिकल्पो, दामोदरादिसुरसंहतिनाप्यजेय्यः ॥
 एवंविधोऽपिमदनोमुनिराजजव्यं, नाक्रामतिक्रमयुगाचलसंश्रितंते ॥ ४४ ॥
 क्रोधादिधूमनिकरांधितलोकनेत्रं, जार्यागजादितृणकाष्ठविवर्धितं च ॥
 वाचंमयेंद्रकिलकर्मकृपीटयोनिं, त्वन्नामकीर्तनजलं शमयत्यशेषम् ॥ ४५ ॥
 कूटोपदेशविषवारविदग्धलोक, मिथ्यात्विनायकभुजंगमसंचयश्च ॥
 नैवं कदर्थयति तं हि कदापिलोके, त्वन्नामनागदमनी हृदियस्यपुंसः ॥ ४६ ॥
 सूरीश जूरिजवजंगिजरार्जिताघं, जव्यांगिनां जनितदुःखसमूहमुग्रं ॥
 मार्तण्डमंडलविजाजरतः प्रजाते, त्वत्कीर्तनात्तम श्वाशु जिदामुपैति ॥ ४७ ॥
 संसारतापपरितापितमंगमेनं, विष्टाद्यनिष्टमिह हि प्रविहाय तूर्णं ॥
 एकांतशांतपदमव्ययमोक्षरूपं, त्वत्पादपंकजवनाश्रयिणो लज्जन्ते ॥ ४८ ॥
 वेदप्रज्ञेदनविकुट्टनताडनादि, तीर्थचनारकमनुष्यजवप्रभूतं ॥
 मुक्तिंविमुक्तसकलापदमत्र जव्या, स्नासं विहाय जवतःस्मरणाद्भूजंति ॥ ४९ ॥
 रत्नत्रयं मुनिवरेंद्र विलज्ज्य जव्या, स्त्वत्तो जवाहिशमनौषधरूपमत्र ॥
 मुक्तिस्त्रियोऽपिगतरूपविजाह्यजीष्टा, मर्त्याजवन्तिमकरध्वजतुल्यरूपाः ॥ ५० ॥
 जव्या मुनीश तव वागमृतं निपीय, आस्येंद्रुनिर्गतममूढयरसप्रवाहं ॥

आनन्ददामतुलजां प्रविलस्य मुक्तिं, सद्यः स्वयं विगतबन्धजया जवंति ॥४२॥
 जव्यव्रजो जवति वै जवतोऽजिमुक्तो, वाचंयमेश निखिलं प्रविहाय पापं॥
 साहित्यसाररसने रसनारसङ्गो, यस्तावकं स्तवमिमं मतिमानधीते ॥४३॥
 एवं विधां स्तुतिमिमामनवद्यरूपां, काव्यइच्चित्तरसदां गुरुजक्तिरम्यां ॥
 नित्यं जनः पठति यः पुरुषोत्तमं हि, तं मानतुंगमवशा समुपैति लक्ष्मीः ॥४४॥
 जक्तामरपादपूर्त्या, विजयानन्दसङ्गुरोः ॥

आत्मारामजि दित्यन्या, जिधानस्य मुनीशितुः ॥ ४५ ॥

हीरालालाजिधेनैवं, हंसराजात्मजेन वै ॥

स्तुतिः कृतेयंश्राद्धेन, जामनगरवासिना ॥ ४६ ॥ युग्मम् ॥

इति जामनगर निवासि श्रावकवर्य हंसराजात्मज पंडित हीरालाल
 विरचिता जक्तामरपादपूर्त्यात्मका परमगुरुसूरिश्वरश्रीविजयानन्दस्या-
 पराजिधानश्रीमदात्मारामजितः स्तुतिः संपूर्णा. गुरुश्रीमच्चारित्रविजय
 सुप्रसादात्.

शुद्धि पत्र.

पां. लीं. अभुद्ध.	शुद्ध.
३ २९ प्रघात	प्रद्योत.
३ २९ लोकमां	लोकमां
५ २७ भमर्यो	भमरो
६ २७ कर्यो	करो
१२ २८ प्रभुए	प्रभुनां
१३ १३ त्यारे	ज्यारे
१६ १० लक्ष	लक्षण
२० ५ कारण	ग्रहण
३१ २५ छडे	छेडे
३७ २३ कहुंके	पछी प्रभुए कहुंके,
३९ २८ विचरि	विचार
४१ १५ हाय	होय
४५ १ जोता	जाता
४८ १० दक्षिणा	दक्षिण
४९ १४ भदेव	भदेव
४९ १५ तथा	०
५५ १० ज्यारे	०
५५ १२ नाखी	नाख्यो
५५ १९ कही	करी
५६ ४ भरतें	भरत
५७ २० एक	एक दहाडो
५९ २६ रत्नमय	रत्नत्रय
६६ १२ जेम	जेम तेम
७० २८ तेअ	ते
७२ ७ दशमुं	०
७३ २ वटे मार्गेने	वटेमार्गेने
७८ १७ मोह	(मोहनो)
७९ १८ मनोगुणै	मनोगुस्थे
७९ १८ नेयाभिः	नेर्याभिः

पां. लीं. अभुद्ध.	शुद्ध.
८१ २८ त्यात्	त्वामास
८२ २ गागात्	गात्
८३ २ चपलवाताकी रहेली	चपलवाताकी
९० ८ हुंकारो	हुंकारो
९३ १८ कवसरे	अवसरे
९३ २० सदाग्रही	अकदाग्रही
११३ २३ अपुंकपा	अनुकंपा
११६ २५ एवी	एवी रीते
१२६ २० नित्तिआने	निमित्तिआने
१६० ४ शकतुं	शकतुं नथी;
१६७ १६ मंगरच्छेदं	मंगच्छेदं
१६८ ४ यार्व	र्याव
१८६ १० मात्रपि	मात्रमपि
१८९ २२ स्त्रीनां साधारण	साधारणस्त्रीनां
	(वेद्यानां)
२०२ २३ एवी	एवी पण
२०६ २ भर्तारखाली	भर्तारखाली
२१८ २१ थी	धी,
२५२ १४ सावध	सावद्य
२५२ २७ अधिकार	अधिकारी
२५३ १३ भंते सामाइ	०
२५४ २३ तेणीए	तेओए
२८५ २२ तेम	तेम ते
२९९ १५ घाई	घायई
३०० १७ स्संभूय	स्संभूज
३३६ १९ गणश्रेणिं	गुणश्रेणिं
३३८ ८ दहतां	दहताम्
३४७ ६ लङ्गेश्वरो	लङ्गेश्वरो
४५६ १२ भंगं	भंगं

वीर सेवा मन्दिर
पुस्तकालय

काल नं०

लेखक

श्री हेमचन्द्राचार्य

शीर्षक

योगसास्त्रं गुजराती भाषा

खण्ड

क्रम संख्या

~~५२४~~
5202

दिनांक

|

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

२२

वापसी का